İmam
Ebû Bekr Muhammed b. İshâk
İbn Huzeyme

Kitâbu't Tevhîd

RAB AZZE VE CELLE'NİN SIFATLARI

كتاب التوحيد
واثبات صفات الرب عز وجل

تصنيف إمام الأئمة

ابي بكر محمد بن اسحاق بن خزيمة

«٢٢٣-٣١١ هـ»

Nesâim

بسم الله الرحمن الرحيم

Yayın No: 7

Kitabın Adı:	Kitâbu't Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r Rabbi Azze ve Celle
Muellif:	Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme
Tercüme:	*Mustafa* ÖZENLİ
Tashih:	*Nesâim Yayınları*
Kapak & Dizgi:	*Ebyar* TURAB
Baskı:	*Step Ajans Matbaa Ltd. Şti.* *Göztepe mh. Bosna cd.* No:11 *Bağcılar/* İSTANBUL *Tel:* 0 212 446 88 46 Sertifika No:12266
Baskı Tarihi:	*Eylül*/2019
İletişim:	**İhlas Kitabevi** Şükran Mah. Başaralı cd. No:6 Rampalı Çarşı No:12 Meram/KONYA Tel: 0 541 834 0273 0 332 350 4687 **www.ihlaskitabevi.com**

Kitâbu't Tevhîd

Rab Azze ve Celle'nin Sıfatları

Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme

Nesâim Yayınları

Müellifin Mukaddimesi

Hamd; Aliyy, Azîm, Semî, Basîr, Hakîm, Kerîm, Latîf ve Habîr olan; eksiksiz nimetlerin, bol lütufların ve zirveye ulaşmış hüccetlerin sâhibi Allah'a mahsustur. Rabbimiz sınırlı varlıkların sıfatlarına sahip olmaktan yücedir, yaratılmışlara benzemekten uzaktır, ta'tîl ehlinin söylediklerinden münezzehtir. Rabbimiz yükselmiş ve yedi göğünün üzerinde olmuştur. Sonra Arş'ına istivâ etmiştir. Gizliyi ve ondan gizli olanı bilir. Konuşmayı ve fısıltıyı işitir. Yerde ve gökte, denizlerin derinliklerinde ve havada hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Hamd; ilmiyle Kur'ân'ı indiren, insanın yaratılışını topraktan eliyle meydana getiren, sonra onu sözüyle var eden, resûlü İbrâhîm *(aleyhisselâm)*'ı kendisine halîl olarak seçip ayıran, kelîmi olan Mûsâ'ya -Allah'ın salavâtı onun üzerine olsun- nidâ eden, onu kendisiyle gizlice konuşmak için yaklaştıran, onunla gerçekten konuşan, nebîsi Nûh *(aleyhisselâm)*'a gözünün önünde gemiyi yapmasını emreden, bize kendisinin vechi dışında her şeyin helâk olacağını bildirdiği gibi hiçbir dişinin kendisinin ilminin hâricinde hâmile kalamayacağını ve doğuramayacağını da haber veren, kullarını yaratılmışların nefislerine benzemeyen nefsinden sakındıran Allah'a mahsustur.

Rabbim *(azze ve celle)*'nin nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle muhkem tenzîlinde sıfatı olduğunu bildirdiği bütün sıfatlarına iman etmemi müyesser kılarak bana lütufta bulunduğu için O'na, kendisinden başkasının sayamayacağı nimetlerine şükreden kimsenin hamdiyle hamd ediyorum.

O'na çokluğuna kendisinden başkasının vâkıf olmadığı bağışlarının güzelliğini ikrar eden ve doğrulayan kimsenin şükrüyle şükrediyorum. O'na; O'nun birliğini itiraf ederek; fazlıyla, keremiyle ve cömertliğiyle bol mükâfâtını ve sakladığı büyük ecri umarak; günahlarının, hatalarının ve kusurlarının çokluğundan dolayı O'nun can yakıcı azâbından korkan kimseye yaraşır şekilde iman ediyorum.

Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ediyorum. O öyle bir ilâhtır ki Vâhid (bir), Ferd (tek), Samed (başkaları kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan), Kâhir (her şeyi kahr u galebesi altına almış olan), Kâdir (her şeye gücü yeten), Raûf ve Rahîm'dir.

Eş, çocuk ve mülkünde bir ortak edinmemiştir. Verdiği hükümde âdildir. Yaptıklarında hikmet sâhibidir. Kulları arasında adâletli davranır. Müminlere fazlıyla ihsanda bulunmuştur. Onlara bağışlarda bulunmuştur. Kalplerinde imanı süslemiş; küfrü, fıskı ve isyânı onlara sevimsiz göstermiştir. Nebîsine Furkân'ı indirmiş, Kur'ân'ı öğretmiştir. Böylece Rabbimiz *(celle ve alâ)*'nın nimetleri tamama ermiştir. O'nun kendisine itaat edenler üzerindeki nimetleri büyüktür. Şu hâlde Rabbimiz *(celle senâuhû)* ibâdet edilecek tek varlıktır. Hamde ve şânının yüceltilmesine lâyık olandır.

Yine şehâdet ederim ki Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* O'nun seçilmiş resûlü ve kendisinden râzı olunmuş nebîsidir. Allah O'nu resûlü ve emânetinin taşıyıcısı olarak seçmiştir. O'nu nebîlerin sonuncusu ve Âlemlerin Rabbi'nin yarattıklarının en hayırlısı kılmıştır. O'nu, hidâyet ve hak dîn ile müşrikler istemese de onu bütün dinlere üstün getirmek için göndermiştir.

O'nu Levh-i Mahfûz'da yazılı olan Kitab ile göndermiştir. O da risâlet hakîkatlerini Allah *(azze ve celle)*'den alıp teblîğ etmiştir. Onunla ümmetini helâkten ve dalâletten kurtarmıştır. Kendisinden haklarının yerine getirilmesini ve tenzîlinin korunmasını isteyen Rabbi Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirmiştir. Tâ ki Allah onun rûhunu kabz etmiş, onu övülmüş, rızâya mazhar olmuş ve saadeti elde etmiş bir hâlde kerâmetine ve amellerinden râzı olduğu velîlerinin katına almıştır. Nitekim saadet O'nun hakkında Allah mahlûkâtını yaratmadan önce Levh-i Mahfuz'da ve İmâm-ı Mübîn'de sebkat etmiştir. Allah yaşarken övülen, ölünce aranan O'na en fazîletli, en bol, en temiz ve en güzel şekilde salât ve selâm etsin. Allah âlemlerde O'nun muhabbetini, mukarrabîn arasında O'nun sevgisini bâkî kılsın. O'nun derecesini A'lâ-yı İlliyyîn'de eylesin. Allah O'na ve pâk âilesine salât etsin.

Bundan sonra; Ben bundan önce içerisine kelâm cinsinden bir şeyler karışmış olan kitaplar tasnif etmekle uğraşmayı doğru bulmuyordum. Bundan önce genellikle İslâm'a intisap eden birçok kimsenin inkâr ettiği yürürlükte olan kaderler hakkında ve Allah *(azze ve celle)*'nin ta'tîl ehlinin nefyedip iman etmediği sıfatları hakkında kelâm içermeyen fıkıh kitapları tasnif etmekle meşgûl idik. Gerek bu konularda gerekse fıkıhla ilgili olmayan diğer konularda kitap yazmıyorduk. Meclislerimizde bizimle münâzara yapan hevâ ehliyle aramda gerçekleşen kelâm

cinsinden konuşmalarda hakkımızın muhâlifimizin bâtılına üstün gelmesinin, meclislerde ve münâzaralarda bulunan ashâbımın da buna şâhit olmalarının mezhebimizin doğruluğunu ve onların görüşlerinin bâtıllığını ispat için kitap yazmaya gerek bırakmadığını, bu konuda fazla şeyler yazmaktan müstağnî kıldığını düşünüyordum. Fakat Allah'ın kazâ buyurduğu, olmasını takdîr ettiği, kesin hükmüyle Levh-i Mahfûz'a olacağını yazdığı, hiç kimsenin kendisinden kaçamayacağı şey başımıza gelince; biz Allah'ın bize emânet etmiş olduğu bu ilmin ortaya çıkarılmasından, yayılmasından ve ilim arayanlara öğretilmesinden sakındırdık.

Muattıla ve Kaderiyye/Mu'tezile gibi zeyğ ve dalâlet ehlinin meclislerine katılmaları olası olan bazı yeni ilim ve hadis talebelerinden, bu iki ilim hususunda onlardan bazılarını hak ve doğru sözden saptırıp yalana ve dalâlete sürüklemesinden endişe ettiğim bazı şeyler işitiyordum. Bunun üzerine bu iki ilmi (yani kader ve sıfat ilmini) bir araya getiren; kulların kesbinin meydana gelmesinden önce yazılmış kazâyı ve yürürlükte olan kaderleri isbât eden, ayrıca Yaratıcı Rahmân *(celle ve alâ)*'nın sıfatlarının tamamına imanı içeren bir kitap tasnîf etmeyi düşündüm. O sıfatlar ki Allah önünden ve arkasından kendisine bâtılın yaklaşamayacağı, Hakîm ve Hamîd tarafından indirilen muhkem tenzîlinde onların kendisinin sıfatı olduğunu söylemiştir. Yine O, Nebîmiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den adâlet sâhibi kimselerin nakliyle O'na *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ulaşan sâbit ve sahih isnadlarla rivâyet edilen sahih ve sâbit hadislerde (kendisini bu sıfatlarla vasfetmiştir).

(Bu kitabı yazdık ki) bu kitabımıza bakan, Allah'ın kendisini hakkı ve doğruyu idrâk etmeye muvaffak kıldığı, kendisini sevdiği ve râzı olduğu şeylere muvaffak kılarak lütuflandırdığı kimse bu iki ilimde Ehl-i Âsâr'ın mezhebinin doğru olduğunu, şüpheleri ve dalâletleri içerisinde şaşkın şaşkın gezinip duran bidat ve hevâ ehlinin mezhebinin ise bâtıl olduğunu görsün. Benim güvenim yalnız Allah'adır. Yalnız O'ndan hidâyeti talep ederim. Güç ve kuvvet ancak Aliyy ve Azîm olan Allah iledir.

Daha önce Kitâbu'l Kader'e başlamış ve onu yazdırmıştım. Bu da Kitâbu't Tevhîd'dir.

Allah *(azze ve celle)* Hakkında Nefsin Kitap'tan İsbâtı

Bu kitabımızda Yaratıcımız *(celle ve alâ)*'nın sıfatlarından ilk zikredeceğimiz şey O'nun nefsidir. Rabbimiz, nefsinin yarattıklarının nefsi gibi olmasından münezzehtir, nefse sâhip olmayan bir hiç olmaktan da yücedir. Allah *(celle zikruhû)* nebîsi Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e şöyle buyurmuştur:

"*Âyetlerimize iman edenler sana geldiği zaman de ki: Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz nefsi üzerine rahmeti yazdı...*" (En'âm, 54)

Görüldüğü gibi Rabbimiz bize kendisi üzerine rahmeti yazdığı bir nefsi olduğunu bildirmiştir. Yani O bu âyetin siyâkının delâlet ettiği üzere câhillik ile bir kötülük işleyip ondan sonra tevbe eden kimseye kendisiyle merhamet etmek için (nefsi üzerine rahmeti yazmıştır). Nitekim O şöyle buyurmuştur: "*Şöyle ki sizden kim câhillikle bir kötülük işler, ondan sonra tevbe edip durumunu düzeltirse şüphesiz O çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*" (En'âm, 54)

Allah *(celle zikruhû)* kelîmi Mûsâ'ya şöyle demiştir: "*Sonra bir kader üzere (Mısır'a) geldin ey Mûsâ! Seni nefsim için seçip yetiştirdim...*" *(Tâhâ, 40-41)*

Görüldüğü gibi Allah kendisinin bir nefsi olduğunu, onun için kelîmi Mûsâ *(aleyhisselâm)*'ı seçip yetiştirdiğini söylemiştir.

Yine O *(celle ve alâ)* "*Allah sizi nefsinden sakındırıyor, Allah kullara karşı çok merhametlidir*" (Âli İmrân, 30) buyurmuştur. Görüldüğü üzere Allah bu âyette kendisinin bir nefsinin olduğunu söylemiştir.

Allah'ın Rûhu Îsâ b. Meryem de Rabbine "*Sen benim nefsimdekini bilirsin, ben Senin nefsindekini bilmem, şüphesiz Sen bütün gaybları bilensin!*" *(Mâide, 116)* diye hitap etmiştir. Görüldüğü üzere Allah'ın Rûhu Îsâ b. Meryem mabûdunun bir nefsinin olduğunu biliyordu.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, İki Kapak Arasında Yazılı Olan, Mihraplarda, Mescidlerde, Evlerde ve Sokaklarda Okunan Tenzîle Muvâfık Olarak Allah (azze ve celle) Hakkında Nefsin İsbâtı Husûsunda Gelen Haberlerin Beyânının Zikri Bâbı

١ – حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُ: أَنَا مَعَ عَبْدِي حِينَ يَذْكُرُنِي ، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ

1- Bize Ya'kûb b. İbrâhim ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah şöyle buyurur: Ben beni zikrettiği zaman kulumla beraberim. O beni nefsinde zikrederse Ben de onu nefsimde zikrederim. O beni bir topluluk içerisinde zikrederse Ben onu onlardan daha hayırlı bir topluluk içerisinde zikrederim.*"

٢ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، بِهَذَا السَّنَدِ مِثْلَهُ

2- Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş bu senetle *aynısını* tahdis etti.

٣ – حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ الْأَعْمَشُ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَكْوَانَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ اللَّهُ: عَبْدِي عِنْدَ ظَنِّهِ بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا دَعَانِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَأَطْيَبَ

3- Bize Bişr b. Hâlid el-Askerî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Ca'fer- tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Süleymân'dan -ki o el-A'meş'tir- rivâyet ettiğine göre el-A'meş şöyle demiştir: Zekvân'ı Ebû

Hureyre'den Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "*Allah buyurdu ki: Kulum Benim hakkımdaki zannına göredir. Bana duâ ettiği zaman onunla beraberim. Beni nefsinde zikrettiği zaman onu nefsimde zikrederim. Beni bir topluluk içerisinde zikrettiği zaman onu onlardan daha hayırlı ve daha güzel bir topluluk içerisinde zikrederim.*"

٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ، قالا: حدثنا عبد الرزاق ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: " قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ابْنَ آدَمَ , اذْكُرْنِي فِي نَفْسِكَ أَذْكُرْكَ فِي نَفْسِي، فإن ذكرتني فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُكَ فِي مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ - أَوْ قَالَ -: فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ " . فقال: عَبْدُ الرَّحْمَنِ: ذَكَرْتَنِي فِي نَفْسِكَ ذَكَرْتُكَ فِي نَفْسِي

4- Bize Muhammed b. Yahyâ ve Abdurrahmân b. Bişr tahdis etti, dediler ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun Katâde'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre Enes şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurdu: Ey âdemoğlu! Beni nefsinde an ki seni nefsimde anayım. Beni bir topluluğun içerisinde anarsan seni meleklerden bir topluluğun içerisinde anarım*" ya da "*...onlardan daha hayırlı bir topluluğun içerisinde anarım*" dedi. Abdurrahmân da şöyle dedi: "*Beni nefsinde anarsan seni nefsimde anarım.*"

٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَا الْعَطَّارُ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَهُوَ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ , عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ وَجُوَيْرِيَةُ جَالِسَةٌ فِي الْمَسْجِدِ , فَرَجَعَ حِينَ تَعَالَى النَّهَارُ قَالَ: «لَمْ تَزَالِي جَالِسَةً بَعْدِي؟» قَالَتْ: نَعَمْ قَالَ: " قَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِهِنَّ لَوَزَنَتْهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ، وَرِضَى نَفْسِهِ , وَزِنَةَ عَرْشِهِ"

5- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ el-Attâr tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Muhammed b. Abdurrahmân'dan -ki o Talha

âilesinin mevlâsıdır-, onun Kureyb'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) sabah namazına çıktı. Cuveyriye de o esnâda (kendisine âit) mescitte oturuyordu. Sonra gündüz (güneş) yükseldiği zaman geri döndü ve (Cuveyriye'ye) "*Benden sonra hep böyle oturdun mu?*" diye sordu. O da "Evet" dedi. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Senden sonra dört söz söyledim ki onlarla (yani senin söyle-diklerinle) tartılsa şüphesiz onlara ağır basardı: Allah'ı mahlûkâtının adedince, sözlerinin sayısınca, nefsi râzı olana kadar ve Arş'ının ağırlı-ğınca hamdi ile her türlü eksiklikten tenzîh ederim.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şu'be'nin Muhammed b. Abdur-rahmân'tan bu bapta rivâyet ettiği hadisini "Kitâbu'd Duâ"da tahriç ettim.

٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنِ الْحَارِثِ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي ذُبَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَا، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ عَلَى نَفْسِهِ , فَهُوَ مَوْضُوعٌ عِنْدَهُ: أَنَّ رَحْمَتِي نَالَتْ غَضَبِي " قَالَ لَنَا يُونُسُ: قَالَ لَنَا أَنَسٌ: نَالَتْ

6- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bana Enes b. Iyâd haber verdi. Onun el-Hâris'ten -ki o İbn Ebî Zubâb'dır- onun Atâ b. Mînâ'dan, onun da Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Allah yaratmayı bitirdiği zaman katında konulmuş olan kitabında nefsi üzerine 'Rahme-tim gazabıma erişmiştir' yazdı.*"

Bize Yûnus dedi ki: Bize Enes dedi ki: "*...erişmiştir.*"

٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَبُو كُرَيْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ أَنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

7- Bize Yahyâ b. Habîb el-Hârisî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- Muhammed b. Aclân'dan rivâyet etti.

Bize ayrıca Muhammed b. el-Alâ Ebû Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hâlid tahdis etti. Onun İbn Aclân'dan, onun babasından, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Allah mahlûkâtı yarattığı zaman eliyle nefsi üzerine 'Rahmetim gazabıma galebe çalar' diye yazdı.*"

Ebû Bekir dedi ki: Görüldüğü gibi Allah *(celle ve alâ)* kitabındaki âyetlerde kendisinin bir nefsi olduğunu söylemiştir. Yine O kitabında nefsi isbât ettiği gibi Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle de kendisinin bir nefsinin olduğunu beyân etmiştir. Cehmiyye ise bu âyetleri ve bu sünnetleri inkâr etmiştir. Onlardan bazı câhil kimseler Allah Teâlâ'nın nefsi kendisine ancak onu yaratmayı kendisine izâfe etme bâbından izâfe ettiğini iddia etmiştir. Yarattıklarının O'nun gayrısı olduğu gibi nefsinin de O'nun gayrısı olduğunu söylemiştir. Akıl ve ilim sâhibi bir kimse bunu dile getirmek şöyle dursun aklından bile geçirmez.

Allah muhkem tenzîlinde bize nefsi üzerine rahmeti yazdığını bildirmiştir. Şimdi bir müslüman Allah Teâlâ'nın kendisinden başkası üzerine rahmet yazdığını düşünebilir mi?

Yine Allah kulları nefsinden sakındırmıştır. Şu hâlde bir müslümanın "Allah kulları kendisinden başkasından sakındırmıştır" demesi mümkün müdür? Ya da O'nun kelîmi Mûsâ'ya hitâben söylediği "*Seni nefsim için seçip yetiştirdim*" (*Tâhâ*, 41) buyruğunu tevil edip "Bu 'Seni mahlûkâttan başkası için seçip yetiştirdim' manasına gelmektedir" demesi, ya da "Rûhullah '*Ben Senin nefsindekini bilmem*' sözüyle 'Senin gayrındakini bilmem' manasını kastetmiştir" demesi mümkün müdür? Bir müslüman bunu aklına bile getirmez. Bunu ancak muattıl bir kâfir söyleyebilir.

٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو النُّعْمَانِ، قَالَ: ثنا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " الْتَقَى آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ , فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَنْتَ الَّذِي أَشْقَيْتَ النَّاسَ وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ، قَالَ آدَمُ لِمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: أَنْتَ الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَاصْطَنَعَكَ لِنَفْسِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْكَ التَّوْرَاةَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَهَلْ وَجَدْتَهُ كَتَبَهُ لِي

قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى - عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ "

يُرِيدُ: كَرَّرَ هَذَا الْقَوْلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

8- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'n Nu'mân tahdis etti, dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. Sîrîn tahdis etti. Onun Ebû Hureyre'den, onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Âdem ve Mûsâ (aleyhimesselâm) karşılaştı. Mûsâ Âdem'e 'Sen insanları şekâvete sürükleyen ve onları cennetten çıkaran değil misin?' dedi. Âdem de Mûsâ'ya (aleyhimesselâm) 'Sen Allah'ın kendisini risâleti için seçtiği, nefsi için yetiştirdiği ve kendisine Tevrât'ı indirdiği kimse değil misin?' dedi. (Mûsâ) 'Evet' dedi. (Âdem) 'Onun bunu benim hakkımda beni yaratmadan önce yazdığını gördün mü?' diye sordu. (Mûsâ) 'Evet' diye cevap verdi. Böylece -üç kere- Âdem'in hücceti Mûsâ'nın (aleyhimesselâm) hüccetine üstün geldi."* Yani O bu sözü üç kere tekrâr etti.

٩- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثنا هَمَّامٌ، قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «إِنِّي حَرَّمْتُ عَلَى نَفْسِي الظُّلْمَ وَعَلَى عِبَادِي فَلَا تَظَالَمُوا، كُلُّ بَنِي آدَمَ يُخْطِئُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ , ثُمَّ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرُ لَهُ وَلَا أُبَالِي» ، وَقَالَ: «يَا بَنِي آدَمَ , كُلُّكُمْ كَانَ ضَالًّا إِلَّا مَنْ هَدَيْتُ، وَكُلُّكُمْ كَانَ جَائِعًا إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُ» ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ

9- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti. Onun Ebû Kılâbe'den, onun İbn Esmâ'dan, onun da Ebû Zer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbi tebâreke ve teâlâ'dan rivâyet ettikleri arasında şöyle buyurdu: "*Şüphesiz Ben zulmü hem nefsime hem de kullarıma haram kıldım. Şu hâlde birbirinize zulmetmeyin. Âdemoğullarının her biri gece gündüz hata eder ve Benden bağışlanma ister. Ben de onu bağışlarım, hiç umursamam*"

Yine şöyle buyurdu: "Ey *âdemoğulları! Benim hidâyet etmiş olduklarım hâriç her biriniz dalâlette idiniz. Benim doyurmuş olduklarım hâriç her biriniz aç idiniz...*" Sonra hadisi zikretti.

١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ مُسْهِرٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلانِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اللَّهِ، تَبَارَكَ وَتعالى: " أَنَّهُ قَالَ: يا عِبادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا , فَلا تظالَمُوا"

10- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Misher Abdula'lâ b. Misher tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Abdulazîz tahdis etti. O Rabîa b. Yezîd'den, o Ebû İdrîs el-Havlânî'den, o Ebû Zer'den, o Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, o da Allah tebâreke ve teâlâ'dan O'nun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "*Ey kullarım! Ben zulmü nefsime haram kıldım ve onu aranızda da haram eyledim. Şu hâlde birbirinize zulmetmeyin.*"

Allah'ın Kitabına İman Etmeyen, Yahudilere Benzeyerek Kelimeleri Olmaları Gereken Yerden Kaydıran, Kendilerinin Allah'ın Âlim Olduğunu Söylediklerini İddia Ettikleri Hâlde Allah'ın İlmini İnkâr Eden, Allah'ın Zâti Sıfatlardan Kendisine Muzâf Bir İlminin Olduğunu İnkâr Eden Muattıl Cehmiyye'nin Söylediğinin Aksine; İsimleri Mübârek ve Övgüsü Yüce Olan Allah (celle ve alâ)'nın İlminin Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e İndirilen, Mihraplarda ve Çocukların Kur'ân Öğrendikleri Medreselerde Okunan Vahiyle -Ki Bu Vahiy Genel Bir İlimdir, Haberlerin Nakledilmesiyle Elde Edilen Özel Bir İlim Değildir- İsbâtının Zikri Bâbı

Allah (celle ve alâ) muhkem tenzîlinde şöyle buyurmuştur: "*Fakat Allah sana indirdiğine şâhitlik eder ki onu ilmiyle indirmiştir.*" (Nisâ, 166)

Yine O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Şâyet size cevap vermezlerse bilin ki o Allah'ın ilmiyle indirilmiştir.*" (Hûd, 14)

Görüldüğü üzere Allah bize Kur'ân'ı ilmiyle indirdiğini bildirmiştir. Yine O (celle senâuhû) bize hiçbir dişinin kendi ilminin hâricinde hâmile kalamayacağını ve doğuramayacağını haber vermiştir. Böylece Allah (celle

ve alâ) kendisine, Kur'ân'ı kendisiyle indirdiği ve kendisinin hâricinde hiçbir dişinin hâmile kalamayacağı ve doğuramayacağı ilmi izâfe etmiştir.

Fakat Cehmiyye kâfirlik etmiş ve Yaratıcımızın zâtî sıfatlardan kendisine muzâf bir ilminin olduğunu inkâr etmiştir. Allah, kendisinin ilmine ta'n edenlerin söylediklerinden çok çok yücedir.

Onlara denir ki: "Bize her şeyi bilen zâttan haber verin, O'nun ilmi var mıdır, yok mudur?" Eğer "Allah gizliyi, fısıltıyı ve daha gizlisini bilir, O her şeyi bilir" derse ona şöyle denir: "Şu hâlde gizliyi ve fısıltıyı bilen, her şeyi bilen zâtın ilmi var mıdır, yok mudur?" Bu soruya kaçmaktan başka verecek cevapları yoktur. *Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zâlimler topluluğunu hidâyet etmez.* (*Bakara*, 258)

Allah'ın Vechinin/Yüzünün İsbâtının Zikri Bâbı

Ki onu *"Rabbinin celâl ve ikrâm sâhibi yüzü bâkî kalacaktır"* (*Rahmân*, 27) buyruğunda celâl ve ikrâm ile vasıflandırmış, kendisinin bekâ için değil fenâ için yarattığı ve yok olmasını takdir ettiği şeyleri yok ettiği zaman yok olmayı ondan nefyetmiştir. Rabbimiz kendisinden, zâtının sıfatlarından olan bir şeyin yok olmasından münezzehtir. Allah (*celle ve alâ*) *"Rabbinin celâl ve ikrâm sâhibi yüzü bâkî kalacaktır"* (*Rahmân*, 27) buyurmuştur.

Yine O *"O'nun yüzü dışında her şey yok olacaktır"* (*Kasas*, 88) buyurmuştur.

Yine O nebîsi (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e *"Rablerine sabah akşam O'nun yüzünü isteyerek duâ edenlerle birlikte sabret"* (*Kehf*, 28) buyurmuştur.

Yine O *"Doğu da batı da Allah'ındır, nereye yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır"* (*Bakara*, 115) buyurmuştur.

Görüldüğü gibi Allah kendisinin celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir yüzü olduğunu söylemiş, yüzünün bekâsına hükmetmiş ve yok olmayı ondan nefyetmiştir.

Hem bizim mezhebimiz hem de Hicâz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehlinden bütün âlimlerimizin mezhebi şudur: Biz Allah'ın kendisi için isbât ettiğini isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve kalplerimizle tasdîk ederiz. Bununla beraber Yaratıcımızın yüzünü yaratılmışlardan birinin yüzüne benzetmeyiz. Rabbimiz yaratılmışlara benzemekten yücedir. Muattılların söylediklerinden münezzehtir. Bâtıl ehlinin söylediği gibi hiç olmaktan yücedir. Çünkü sıfatı olmayan şey hiçtir. Allah, Yaratıcımızın muhkem tenzîlinde ve nebîsi Muhammed (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in diliyle kendisiyle vasıflandığı sıfatlarını inkâr eden cehmîlerin söylediklerinden çok yücedir.

Allah (*celle zikruhû*) Rûm Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: *"Şu hâlde akrabaya hakkını ver... Bu Allah'ın yüzünü arzulayanlar için daha hayırlıdır."* (*Rûm*, 38)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"İnsanların malı içinde artsın diye faizle her ne verirseniz o Allah katında artmaz. Allah'ın yüzünü arzulayarak ne zekât verirseniz..."* (*Rûm*, 39)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Biz size ancak Allah'ın yüzü için yediriyoruz.*" (İnsân, 9)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Onun yanında kimsenin karşılığı verilecek bir nimeti yoktur. (Yaptığını) ancak Yüce Rabbinin yüzünü arayarak (yapar)*" (Leyl, 20)

Yukarıda Okuduğumuz; Kalplerde Korunan, İki Kapak Arasında Yazılı Olan, Mihraplarda ve Çocukların Kur'ân Öğrendikleri Medreselerde Okunan Tenzîle Muvâfık Olarak; Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Övgüsü Yüce ve İsimleri Mübârek Olan Allah Hakkında Yüzün İsbâtı Husûsunda Gelen Haberlerin Beyânının Zikri Bâbı

١١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ الْعَطَّارُ، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ} قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَعُوذُ بِوَجْهِكَ» ، قَالَ: " {أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} , قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَعُوذُ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ» ، قَالَ: {أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ} ، قَالَ: «هَاتَانِ أَهْوَنُ وَأَيْسَرُ» هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ الْمَخْزُومِيِّ وَمَعْنَى حَدِيثِهِمَا وَاحِدٌ

11- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ el-Attâr ve Saîd b. Abdurrahmân el-Mahzûmî tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Dînâr'dan, onun Câbir'den rivâyet ettiğine göre Câbir şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e '*De ki: O üzerinize yukarınızdan bir azap göndermeye kâdirdir...*' âyeti nâzil olduğu zaman Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) '*Senin yüzüne sığınırım*' dedi. Sonra '*...ya da ayaklarınızın altından...*' buyruğunu okudu ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine '*Kerîm yüzüne sığınırım*' dedi. Sonra '*...ya da sizi fırkalara bölüp bir kısmınıza diğer kısmınızın şiddetini tattırmaya...*' buyruğunu okudu ve '*İkisi daha hafif ve daha kolaydır*' buyurdu."

Bu el-Mahzûmî'nin hadisidir. İkisinin hadisinin manası birdir.

١٢- حدثنا عبد الجبار بن العلاء، ويعقوب بن إبراهيم الدورقي، والحسين بن الحسن، وأبو عمار الحسين بن حريث، وسعيد بن عبد الرحمن المخزومي قالوا: ثنا سفيان، عن الزهري، عن عامر بن سعد، عن أبيه، قال: مرضت بمكة عام الفتح فذكروا الحديث بتمامه وقالوا في الخبر قال: قلت: يا رسول الله . أخلف عن هجرتي؟ فقال: إنك لن تخلف بعدي، فتعمل عملا تريد به وجه الله إلا ازددت به رفعة ودرجة

12- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ, Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî, el-Huseyn b. el-Hasen, Ebû Ammâr el-Huseyn b. Hureys ve Saîd b. Abdurrah-mân el-Mahzûmî tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân tahdis etti. O ez-Zührî'den, o Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Fetih senesinde Mekke'de hastalandım..." Sonra hadisin tamamını zikrettiler.

Bu haberde şöyle dediler: (Sa'd) dedi ki: "Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlü, hicretimden geri mi bırakılacağım?' Bunun üzerine şöyle buyurdu: '*Sen benim arkamda bırakılacak olup da Allah'ın yüzünü isteyerek bir amel işlersen mutlaka onun sebebiyle yüksekliğin ve derecen artar.*'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tarîklerini vasâyâ (vasiyetler) baplarında yazdım.

١٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ يَعْنِي: ابْنَ زَيْدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "كُنَّا جُلُوسًا فِي الْمَسْجِدِ , فَدَخَلَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ , فَصَلَّى صَلَاةً أَخَفَّهَا، فَمَرَّ بِنَا , فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا الْيَقْظَانِ: خَفَّفْتَ الصَّلَاةَ، فَقَالَ: أَوَخَفِيفَةً رَأَيْتُمُوهَا؟ قُلْنَا: نَعَمْ قَالَ: أَمَا أَنِّي قَدْ دَعَوْتُ فِيهَا بِدُعَاءٍ قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ مَضَى فَاتَّبَعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ قَالَ عَطَاءٌ: يَرَوْنَهُ أَبِي، اتَّبَعَهُ وَلَكِنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَقُولَ اتَّبَعَهُ , فَسَأَلَهُ عَنِ الدُّعَاءِ , ثُمَّ رَجَعَ , فَأَخْبَرَهُمْ بِالدُّعَاءِ: «اللَّهُمَّ بِعِلْمِكَ الْغَيْبَ، وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ , أَحْيِنِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي، اللَّهُمَّ وَأَسْأَلُكَ خَشْيَتَكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَكَلِمَةَ

الْحَقِّ , وَالْعَدْلَ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا، وَأَسْأَلُكَ الْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى , وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَبِيدُ، وَأَسْأَلُكَ قُرَّةَ عَيْنٍ لَا تَنْقَطِعُ، وَأَسْأَلُكَ الرِّضَا بَعْدَ الْقَضَاءِ، وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ، وَأَسْأَلُكَ الشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ , وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ، اللَّهُمَّ , زَيِّنَّا بِزِينَةِ الْإِيمَانِ , وَاجْعَلْنَاهُ هُدَاةً مُهْتَدِينَ»

13- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Seleme- tahdis etti. O Atâ b. es-Sâib'den, o da babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Mescitte oturuyorduk. O sırada Ammâr b. Yâsir girdi ve hafif tuttuğu bir namaz kıldı. Sonra yanımıza uğradı. Ona 'Ey Ebû Yakzân, namazı kısa tuttun?' denildi. Bunun üzerine o 'Namazı kısa mı gördünüz?' diye sordu. 'Evet' diye cevap verdiler. Bunun üzerine o 'Ben var ya, o namazda Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işittiğim bir duâyı okudum' dedi ve geçip gitti. Orada bulunanlardan bir adam da onun arkasından gitti. -Atâ dedi ki: Onun babam olduğunu söylüyorlar: Onun arkasından gitti ama 'Onun arkasından gittim' demek istemedi.- Ona duanın ne olduğunu sordu. Sonra geri dönüp onlara duayı bildirdi: '*Allahım! Gaybı bilmen ve bütün mahlûkâtın üzerindeki kudretin hakkı için, hayatın benim hakkımda hayırlı olduğunu bildiğin sürece beni yaşat. Ölüm benim hakkımda hayırlı olduğu zaman da beni öldür. Allahım! Senden gizlide ve açıkta senden korkmayı, öfke zamanında da rıza zamanında da hak söz söylemeyi ve adâletli davranmayı, fakirlikte de zenginlikte de orta orta yollu harcamayı istiyorum. Senden bitmeyen nimet, tükenmeyen göz aydınlığı istiyorum. Senden kazadan sonra rıza, ölümden sonra rahatlık istiyorum. Senden, yüzüne bakma lezzetini istiyorum. Zarar veren bir sıkıntı olmaksızın ve saptırıcı bir fitneye uğramadan sana kavuşma özlemini istiyorum. Allahım, bizi iman süsüyle süsle. Bizi hidayete çağıranlardan ve hidayeti bulanlardan eyle.*'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ey ilim talebeleri! Akıl sâhipleri akletmezler mi ki Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbinden olmayacak şeyi istemez. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbinden O'nun yüzüne bakma lezzetini istemesi Allah *(azze ve celle)*'nin bir yüzü olduğunu en açık şekilde beyân etmektedir. Allah *(celle ve alâ)*'nın kendisine ihsanda bulunduğu ve yüzüne bakma nimetini bahşettiği kimse ona bakarak lezzetlenecektir.

Kıyâmet gününde O'nun yüzüne bakılacağı ile ilgili, yeri geldiğinde zikredilecek bir bap vardır. Allah mümin kullarından dilediklerini bu şerefle lütuflandırmıştır.

Yine ben Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen "*Kim Allah yolunda Allah'ın yüzünü arayarak bir gün oruç tutarsa Allah onun yüzünü ateşten yetmiş yıl uzaklaştırır*" haberlerinin bir kısmını "Kitâbu's Savm"da bir kısmını da "Kitâbu'l Cihâd"da yazdım. Bu yüzden onları burada tekrar etmeye gerek duymadım.

١٤- وَرَوَى سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَهِيكٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنِ اسْتَعَاذَ بِاللَّهِ فَأَعِيذُوهُ، وَمَنْ سَاءَلَكُمْ بِوَجْهِ اللَّهِ فَأَعْطُوهُ» حَدَّثَنَاهُ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ السَّلِيمِيُّ، قَالَا: ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ

14- Saîd b. Ebî Arûbe'nin Katâde'den, onun Ebû Nehîk'ten, onun İbn Abbâs'tan, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim Allah adına sığınma talep ederse onu sığındırın. Kim sizden Allah'ın yüzü için isterse ona verin.*"

Bunu bize Nasr b. Alî el-Cehdamî ve İsmâîl b. Bişr b. Mansûr es-Selîmî de tahdis etti, dediler ki: Bize Hâlid b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Arûbe tahdis etti.

١٥- ثنا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثنا وَهْبٌ يَعْنِي: ابْنَ جَرِيرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ، مَثَلُ الْقَائِمِ الْمُصَلِّي حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ

15- Bize Ahmed b. Dâvûd el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb -yani İbn Cerîr- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun babasından, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah'ın yüzünü arayarak Allah yolunda cihâd eden kim-*

senin durumu mücâhid geri dönesiye kadar kıyam hâlinde namaz kılan kimsenin durumu gibidir."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbı "Fedâilu'l Cihâd"da yazdım.

١٦ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ الْأَعْمَشُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسْمًا , فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ هَذِهِ لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللَّهِ. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَاحْمَرَّ وَجْهُهُ قَالَ شُعْبَةُ: وَأَظُنُّهُ قَالَ: وَغَضِبَ حَتَّى وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أُخْبِرْهُ، قَالَ شُعْبَةُ: أَحْسَبُهُ قَالَ: «يَرْحَمُنَا اللَّهُ وَمُوسَى» شَكَّ شُعْبَةُ فِي: يَرْحَمُنَا اللَّهُ وَمُوسَى؛ قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ"

16- Bize Bişr b. Hâlid el-Askerî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti. O Şu'be'den, o da Süleymân'dan -ki o el-A'meş'tir- onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ebû Vâil'in şöyle dediğini işittim: Abdullah dedi ki: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bazı malları paylaştırdı. Sonra bir adam 'Bu kendisiyle Allah'ın yüzü istenilmeyen bir paylaştırmadır' dedi. Ben de Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yanına gittim ve bunu O'na zikrettim. Bunun üzerine yüzü kızardı."

Şu'be dedi ki: "Zannediyorum 'Öyle öfkelendi ki bunu O'na bildirmemiş olmayı istedim' de dedi." Yine Şu'be dedi ki: "Zannediyorum '*Allah bize ve Mûsâ'ya rahmet etsin*' de dedi." Yani Şu'be "Allah bize ve Mûsâ'ya rahmet etsin" kısmında şüphe etti. "*O bundan daha fazlasıyla eziyet gördü de yine sabretti.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu hadisin tarîklerini "İmamın raiyyenin eziyetlerine sabretmesi bâbı"nda yazdım.

١٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ يَعْنِي: ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ الْغَسَّانِيَّ قَالَ: حَدَّثَنِي ضَمْرَةُ بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَهُ وَأَمَرَهُ أَنْ يَتَعَاهَدَ أَهْلَهُ فِي كُلِّ صَبَاحٍ: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ، وَمِنْكَ وَإِلَيْكَ» الْحَدِيثَ

بِتَمَامِهِ، وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ: «اللَّهُمَّ , إِنِّي أَسْأَلُكَ الرِّضَا بَعْدَ الْقَضَاءِ، وَبَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَلَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ , وَشَوْقًا إِلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ , وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ» الْحَدِيثُ بِطُولِهِ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الدُّعَاءِ

17- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Muğîre tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bekr -yani İbn Abdullah b. Ebî Meryem el-Ğassânî- tahdis etti, dedi ki: Bana Damra b. Habîb tahdis etti. Onun Ebu'd Derdâ'dan, onun da Zeyd b. Sâbit'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona (yani Zeyd'e) şunu öğretmiş ve bunu her sabah âilesine söylemesini emretmiştir: "*Buyur Allahım buyur, emrine âmâdeyim. Hayır, Senin iki elindedir. Senden ve Sanadır...*" Hadîsi tamamıyla zikretmiştir. Bu hadiste ayrıca şunlar geçmektedir: "*Allahım! Senden kazâdan sonra rızâ, ölümden sonra rahatlık, yüzüne bakma lezzeti, zarar verici bir sıkıntı ve saptırıcı bir fitne olmaksızın Sana kavuşma özlemi istiyorum...*" Bu hadisin tamamını "Kitâbu'd Duâ"da yazdım.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber ayrıca Allah (azze ve celle)'nin elini isbât etmektedir. Elin isbâtı ile ilgili baplar yeri geldiği zaman bu kitapta zikredilecektir.

١٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ تَسْنِيمٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ يَعْنِي ابْنَ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيَّ قَالَ: ثنا أَبُو الْعَوَّامِ يَعْنِي عِمْرَانَ الْقَطَّانَ قَالَ: عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، أَنَّ شَبَثَ بْنَ رِبْعِيٍّ، صَلَّى إِلَى جَنْبِ حُذَيْفَةَ، فَبَزَقَ بَيْنَ يَدَيْهِ , فَقَالَ حُذَيْفَةُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ذَا، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا دَخَلَ فِي صَلَاتِهِ أَقْبَلَ اللَّهُ إِلَيْهِ بِوَجْهِهِ فَيُنَاجِيهِ، فَلَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَنْصَرِفَ عَنْهُ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثًا

18- Bize Muhammed b. el-Hasen b. Tesnîm tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Bekr el-Bursânî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Avvâm -yani İmrân el-Kattân- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun da Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre Şebes b. Rib'î Huzeyfe'nin tarafına doğru namaz kıldı ve önüne tükürdü. Bunun üzerine Huzeyfe ona şöyle dedi: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan nehyetti ve şöyle buyurdu: '*Müslüman namazına başladığı zaman Allah yüzüyle ona yönelir ve*

onunla gizlice konuşur. O kendisinden ayrılmadığı ve bir hades ortaya koymadığı sürece ondan ayrılmaz.'"

١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، قَالَ: ثنا شَقِيقٌ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ , فَقَامَ شَبَثُ بْنُ رِبْعِيٍّ , فَصَلَّى فَبَصَقَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ: يَا شَبَثُ , لَا تَبْصُقْ بَيْنَ يَدَيْكَ، وَلَا عَنْ يَمِينِكَ فَإِنَّ عَنْ يَمِينِكَ كَاتِبَ الْحَسَنَاتِ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِكَ، أَوْ مِنْ وَرَائِكَ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَوَضَّأَ , فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ فَيُنَاجِيهِ , فَلَا يَنْصَرِفُ عَنْهُ حَتَّى يَنْصَرِفَ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثَ سُوءٍ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَمْ أَجِدْ فِي كِتَابِي حَتَّى يَنْصَرِفَ، وَأَظُنُّ الْوَرَّاقَ أَسْقَطَهُ، خَرَّجْتُ هَذَا الْبَابَ فِي كِتَابِ الصَّلَاةِ

19- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti, dedi ki: Bize Şakîk tahdis etti, dedi ki: Huzeyfe'nin yanında bulunuyorduk. Şebes b. Rib'î kalktı, namaz kıldı ve önüne tükürdü. Bunun üzerine Huzeyfe ona şöyle dedi: "Ey Şebes! Önüne tükürme, sağına da tükürme. Zira sağ tarafında hasenelerini yazan (melek) vardır. Fakat soluna ya da arkana tükür. Zira kul güzel bir şekilde abdest alıp namaza durduğu zaman Allah ona yüzüyle yönelir, onunla gizlice konuşur. O kendisinden ayrılmadıkça ya da kötü bir hades ortaya koymadıkça ondan ayrılmaz."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Ayrılmadıkça" kısmını kitabımda bulamadım. Zannediyorum yazıcı onu düşürmüş. Bu bâbı "Kitâbu's Salât"ta tahriç ettim.

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثنا أَبَانُ يَعْنِي ابْنَ يَزِيدَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ، عَنْ أَبِي سَلَّامٍ، عَنِ الْحَارِثِ الْأَشْعَرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ: أَنْ يَعْمَلَ بِهِنَّ , وَيَأْمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَعْمَلُوا بِهِنَّ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: وَإِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَلَا تَلْتَفِتُوا، فَإِنَّ اللَّهَ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ إِلَى وَجْهِ عَبْدِهِ

Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân -yani İbn Yezîd- tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, onun Zeyd b. Sellâm'dan, onun Ebû Sellâm'dan, onun da el-Hâris el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah Yahyâ b. Zekeriyyâ* (aleyhisselâm)'*a beş söz vahyetti, bunlarla amel etmesini ve İsrâîloğulları'na bunlarla amel etmeyi emretmesini söyledi...*"

Sonra hadîsi bütün uzunluğuyla zikretti. Hadiste şunları da söyledi: "*Namaza durduğunuz zaman sağa sola iltifat etmeyin. Çünkü Allah yüzüyle kulunun yüzüne yönelir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Tevbe er-Rabî' b. Nâfi'in Muâviye b. Sellâm'dan rivâyet ettiği bu haberi bütün uzunluğuyla "Kitâbu's Salât"ta yazdım.

Allah'ın Rûhu Îsâ, Allah'ın Nebîsi Yahyâ b. Zekeriyyâ'yı İsrâîloğulları'na Allah'ın öğretmesini emrettiği şeyi öğretmeye teşvik etmiştir. Allah'ın Yahyâ b. Zekeriyyâ'ya İsrâîloğulları'na öğretmesini emrettiği şeylerin arasında Allah'ın kulu namaza durduğu zaman yüzüyle onun yüzüne yöneleceği de vardır. Bununla açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki İsrâîloğulları Yaratıcılarının bir yüzünün olduğuna ve onunla kendisine namaz kılan kimsenin yüzüne yöneldiğine kesin bir şekilde iman ediyorlardı.

Nebîmiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ümmetine Allah (azze ve celle)'nin Yahyâ b. Zekeriyyâ (aleyhimesselâm)'a İsrâîloğulları'na emretmesini emrettiği şeyi öğretmiştir ki ümmeti Allah'ın bir yüzünün olduğunu ve onunla kendisine namaz kılan kimseye yöneldiğini bilsin, buna kesin bir şekilde iman etsin. Nitekim Allah O'na Furkân'dan kendisine indirilenler arasında şunu vahyetmiştir: "*Nereye yönelirseniz* -yani namazınızla- *Allah'ın yüzü oradadır.*" (*Bakara*, 115)

٢٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ الْقَطَوَانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ عُبَيْدٍ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ نَاعِمٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: حَجَجْنَا مَعَهُ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ رَأَيْتُهُ تَيَمَّمَ - وَطُرِحَ شَيْءٌ لَهُ - فَجَلَسَ تَحْتَهَا، ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ تَحْتَ هَذِهِ الشَّجَرَةِ، إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْ هذا الشِّعْبِ ، فسلّم على رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: يا رسول الله ، إني أريد الجهاد معك، أبتغي بذلك وجه اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةِ، قَالَ: «هَلْ مِنْ أبويك أحد حيٌّ؟» قال: نعم ، يا رسول الله ، كِلَاهُمَا، قَالَ: «ارْجِعْ فَابْرَرْ وَالِدَيْكَ» قال: فولّى راجعًا من حيث جاء

20- Bize Abdullah b. el-Hakem b. Ebî Ziyâd el-Katavânî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Ubeyd- tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk tahdis etti. O Yezîd b. Ebî Habîb'den, o Ümmü Seleme'nin mevlâsı Nâim'den, o da Abdullah b. Amr'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: -O'nunla birlikte haccettik. Mekke yollarından birine geldiğimizde onun teyemmüm ettiğini gördüm. O'nun için bir şey atıldı da onun altına oturdu. Sonra (Abdullah) dedi ki: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şu ağacın altında gördüm. Şu topluluktan bir adam çıkageldi, Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e selâm verdi, sonra 'Ey Allah'ın Resûlü, ben Allah'ın yüzünü ve âhiret yurdunu isteyerek seninle beraber cihâd etmek istiyorum' dedi. (Rasulullah) 'Anne babandan biri yaşıyor mu?' diye sordu. Adam 'Evet ey Allah'ın Resûlü, ikisi de yaşıyor' diye cevap verince de '*Dön de annene ve babana iyilik et*' buyurdu. Bunun üzerine adam arkasını dönüp geldiği yere geri gitti."

٢١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الدِّرْهَمِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ الصَّمَد الْعَمِّيُّ يعني: عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ عَبْدِ الصَّمَدِ ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجُونِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْن عَبْد الله بْن قَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: جَنَّتَانِ مِنْ فِضَّةٍ آنيتهما وما فِيهِمَا ، وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إلى وجه رَبِّهِمْ فِي جَنَّةِ عَدْنٍ إِلَّا رِدَاءُ الْكِبْرِيَاءِ عَلَى وَجْهِهِ

21- Bize Alî b. el-Huseyn ed-Dirhemî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Abdussamed el-Ammî -yani Abdulazîz b. Abdussamed- tahdis etti. Onun Ebû İmrân el-Cûnî'den, onun Ebû Bekr b. Abdullah b. Kays'tan, onun da babasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "İki cennet vardır ki kapları ve içindekiler gümüştendir. Yine iki cennet vardır ki kapları ve içindekiler altındandır. On-

larla Adn Cenneti'nde Rablerinin yüzüne bakmaları arasında ancak O'nun yüzündeki kibriyâ (büyüklük) ridâsı vardır."

٢٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَبَّابًا، يَقُولُ: هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبْتَغِي وَجْهَ اللَّهِ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يَأْكُلْ مِنْ حَسَنَاتِهِ شَيْئًا , مِنْهُمْ: مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ , قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ بُرْدَةً، فَإِذَا جَعَلْنَاهَا عَلَى رَأْسِهِ بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا جَعَلْنَاهَا عَلَى رِجْلَيْهِ بَدَا رَأْسُهُ، فَأَمَرَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ شَيْئًا مِنَ الْإِذْخِرِ، وَمِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ فَهُوَ يَهْدِبُهَا"

22- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zührî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, el-A'meş'in şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Vâil'i şöyle derken işittim: Habbâb'ı şöyle derken işittim: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile Allah'ın yüzünü arayarak hicret ettik. Ecrimiz Allah'a kaldı. Bizden öyleleri vardı ki hasenelerinden hiçbir şey yemeden geçip gitmişti. Mus'ab b. Umeyr onlardandı. Uhud Günü öldürüldü de geride bir hırka bıraktı. Onu başının üzerine koyduğumuz zaman ayakları gözüküyordu. Ayaklarının üzerine koyduğumuz zaman ise başı gözüküyordu. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bize ayaklarının üzerine biraz izhir koymamızı emretti. Yine bizden öyleleri vardı ki meyvesi olgunlaştı da onu devşiriyordu."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini "Kitâbu'l Cenâiz"de "Kefenin Malın Tamamından Olacağıyla İstidlâl" bâbında tahriç ettim.

٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُوَرِّقٍ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ عَوْرَةٌ، فَإِذَا خَرَجَتِ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ، وَأَقْرَبُ مَا تَكُونُ مِنْ وَجْهِ رَبِّهَا وَهِيَ فِي قَعْرِ بَيْتِهَا

23- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Âsım tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti. Onun

Katâde'den, onun Muverrak'tan, onun Ebu'l Ahvas'tan, onun Abdullah'tan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kadın avrettir. Dışarı çıktığı zaman şeytan bakışlarını ona çevirir. Onun Rabbinin yüzüne en yakın olduğu zaman evinin içinde olduğu zamandır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini bu kitaptan başka bir yerde yazdım. Fudayl b. Merzûk'un Atıyye'den, onun Ebû Saîd'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den namaza çıkarken duâ etmek hakkında rivâyet ettiği haberde de "*Allah ona yüzüyle yönelir*" buyrulmaktadır.

٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ ضُرَيْسٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ، قَالَ: ثنا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: ثنا سُلَيْمُ بْنُ حَيَّانَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ فِي حَدِيثِهِ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَقَالَ ابْنُ يَحْيَى بْنِ ضُرَيْسٍ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

24- Bize Muhammed b. Yahyâ b. Durays tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Fudayl, Fudayl b. Merzûk'tan tahdis etti...

Bize Muhammed b. Halef el-Askalânî de tahdis etti, dedi ki: Bize Âdem b. Ebî İyâs tahdis etti, dedi ki: Bize Suleym b. Hayyân, Fudayl b. Merzûk'tan tahdis etti. Sonra hadisi tamamıyla zikretti.

Muhammed b. Halef hadisinde "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki" dedi. İbn Yahyâ b. Durays ise "(Abdullah) bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref' etti" dedi.

٢٥- وَفِي خَبَرِ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَوْفٍ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، قَالَ: حَدَّثَتْنَا أُمُّ سَلَمَةَ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَدَّى زَكَاةَ مَالِهِ، طَيِّبَ النَّفْسِ بِهَا، يُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ» حَدَّثَنَاهُ زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبَانَ قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ وَعَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَا: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ قَدْ أَمْلَيْتُهُ بِتَمَامِهِ فِي كِتَابِ الزَّكَاةِ

25- Zeyd b. Ebî Uneyse'nin el-Kâsım b. Avf eş-Şeybânî'den, onun da Alî b. Huseyn'den rivâyet ettiği habere göre Alî b. Huseyn şöyle demiştir: Bize Ümmü Seleme Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Kim malının zekâtını gönül hoşnutluğuyla, onunla Allah'ın yüzünü ve âhiret yurdunu isteyerek edâ ederse...*"

Bunu bize Zekeriyyâ b. Yahyâ b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Hâlid ve Alî b. Ma'bed tahdis etti, dediler ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd b. Ebî Uneyse'den tahdis etti.

Bunu tamamıyla "Kitâbu'z Zekât"ta yazdım.

٢٦- وَفِي خَبَرِ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ , عَنْ أَبِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ بَعْدِي، فَتَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا ازْدَدْتَ دَرَجَةً وَرِفْعَةً

وَقَالَ أَيْضًا فِي الْخَبَرِ: إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا

26- Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın babasından rivâyet ettiği haberde de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Sen benim arkamda bırakılacak olup da Allah'ın yüzünü isteyerek bir amel işlersen mutlaka onun sebebi ile yüksekliğin ve derecen artar.*"

Yine bir haberde O şöyle buyurmuştur: "*Sen Allah'ın yüzünü isteyerek ne infakta bulunursan mutlaka ona karşılık ecirlendirilirsin.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberi "Kitâbu'l Vasâyâ"da yazdım.

٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِذَا لَبِسَتِ الْمَرْأَةُ ثِيَابَهَا , ثُمَّ خَرَجَتْ قِيلَ: أَيْنَ تَذْهَبِينَ؟ فَتَقُولُ: أَعُودُ مَرِيضًا، أَوْ أُصَلِّي عَلَى جِنَازَةٍ، أَوْ أُصَلِّي فِي مَسْجِدٍ، فَقِيلَ: وَمَا تُرِيدِينَ بِذَلِكَ؟، فَتَقُولُ: وَجْهَ اللَّهِ , وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ: مَا الْتَمَسَتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَ اللَّهِ بِمِثْلِ أَنْ تَقَرَّ فِي بَيْتِهَا وَتَعْبُدَ رَبَّهَا "

27- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Ebu'l Ahvas'tan, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kadın elbisesini giyinip dışarı çıktığı zaman ona 'Nereye gidiyorsun?' denilir. O da 'Hasta ziyâret edeceğim' ya da 'Birinin cenâze namazını kılacağım' ya da 'Mescitte namaz kılacağım' der. Sonra ona 'Bununla neyi arzuluyorsun?' denilir. O da 'Allah'ın yüzünü' der. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki bir kadın evinde oturup Rabbine ibâdet etmek gibi bir şeyle Rabbinin yüzünü aramamıştır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu uzun bir baptır. Bu kitapta Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in içerisinde Rabbimiz *(celle ve alâ)*'nın yüzünün zikri geçen bütün haberlerini aktaracak olsaydım kitap çok uzardı. Biz bu haberlerde geçen sıfatlardan her birini tasnif edilmiş kitaplardaki yerlerinde tahriç ettik.

Rabbimiz (celle ve alâ)'nın Sûretinin ve Sübuhât-ı Vechinin (azze ve celle) Sıfatının Zikri Bâbı -Ki Rabbimiz Yüzünün Mahlûkâtından Birinin Yüzü Gibi Olmasından Yücedir ve Yüzünün Olmamasından Münezzehtir, Zira Allah Bize Muhkem Tenzîlinde Kendisinin Bir Yüzü Olduğunu Bildirmiş, Onun Celâl ve İkrâm Sâhibi Olduğunu Buyurmuş, Helâkı Ondan Nefyetmiştir-

٢٨- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْعَلَاءِ وَهُوَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ , وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ اللَّيْلِ، وَعَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ النَّهَارِ، حِجَابُهُ النَّارُ، لَوْ كَشَفَ طِبَاقَهَا لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ , وَاضِعٌ يَدَهُ لِمُسِيءِ اللَّيْلِ لِيَتُوبَ بِالنَّهَارِ، وَمُسِيءِ النَّهَارِ لِيَتُوبَ بِاللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا

28- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun el-Alâ'dan -ki o İbnu'l Müseyyeb'dir- onun Amr b. Murra'dan, onun Ebû Ubeyde b. Abdullah'tan, onun da Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Adâlet terâzisini alçaltıp yükseltir. Gündüzün ameli geceden önce, gecenin ameli de gündüzden önce O'na yükseltilir. Hicâbı ateştir. Eğer onun tabakalarını açacak olsaydı şüphesiz sübuhât-ı vechi (yüzünün parıltıları) görüşünün ulaştığı her şeyi yakardı. Elini gece günah işleyene gündüz tevbe etmesi için, gündüz günah işleyene de gece tevbe etmesi için uzatır. Bu güneş battığı yerden doğasıya kadar devam eder."*

٢٩- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَرْفَعُ الْقِسْطَ وَيَخْفِضُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ بِالنَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ بِاللَّيْلِ، حِجَابُهُ النُّورُ، لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ

29- Bize Selm b. Cunâde el-Kuraşî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Amr b. Murra'dan, onun Ebû Ubeyde'den, onun da Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkıp beş söz söyledi: "*Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Adâlet terâzisini yükseltip alçaltır. Gecenin ameli gündüz, gündüzün ameli de gece O'na yükseltilir. Hicâbı nûrdur. Onu açacak olsaydı şüphesiz sübuhât-ı vechi mahlûkâtından görüşünün ulaştığı her şeyi yakardı.*"

٣٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَا: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعٍ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ النَّهَارِ , وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ اللَّيْلِ، حِجَابُهُ النَّارُ، لَوْ كَشَفَهَا لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ» وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: «يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ النَّهَارِ , وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ اللَّيْلِ»

30- Bize Amr b. Alî ve Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dediler ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Amr b. Murra'dan, onun Ebû Ubeyde'den, onun da Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkıp dört şey söyledi: "*Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Adâlet terâzisini alçaltıp yükseltir. Gecenin ameli gündüzden önce, gündüzün ameli de geceden önce O'na yükseltilir. Hicâbı ateştir. Eğer onu açacak olsaydı şüphesiz sübuhât-ı vechi görüşünün ulaştığı her şeyi yakardı.*"

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: "*Gecenin ameli gündüzün amelinden önce, gündüzün ameli de gecenin amelinden önce O'na yükseltilir.*"

٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، وَأَبُو نُعَيْمٍ قَالَا: ثنا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعٍ قَالَ ابْنُ يَحْيَى بِمِثْلِهِ وَزَادَ فِيهِ، ثُمَّ قَرَأَ أَبُو عُبَيْدَةَ: أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

31- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd ve Ebû Nuaym tahdis etti, dediler ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti. Onun Amr b. Murra'dan, onun Ebû Ubeyde'den, onun da Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkıp dört şey söyledi...

İbn Yahyâ aynısını söyledi ve şunu ekledi: Sonra Ebû Ubeyde şunu okudu: "*Ateşin içinde ve çevresinde bulunanlar mübârek kılındı. Âlemlerin Rabbi Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir!*" (Neml, 8)

حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَسَدُ - بْنُ مُوسَى - السُّنَّةِ قَالَ: ثنا الْمَسْعُودِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ سَوَاءً , وَقَالَ: وَيَرْفَعُهُ

Bize Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Sünnet'in Aslanı Esed b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî bu isnâdla aynısını tahdis etti, ayrıca "Ref' ederek" dedi.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ , عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ , عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى , عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي عَاصِمٍ , وَقَالَ: يَدُ اللَّهِ مَبْسُوطَةٌ

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ebî Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. O el-A'meş'ten, o Amr b. Murra'dan, o Ebû Ubeyde'den, o Ebû Mûsâ'dan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebû Âsım'ın hadisinin aynısını rivâyet etti. Ayrıca "*Allah'ın eli açıktır*" da dedi.

٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ الدَّيْلَمِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعٍ: فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ , وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، وَيُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ النَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ اللَّيْلِ، حِجَابُهُ النَّارُ، لَوْ كَشَفَهَا لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ

32- Bize Muhammed b. Osmân el-İclî tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun

Hakîm b. ed-Deylem'den, onun Ebû Burde'den, onun Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalktı ve dört şey söyledi: "*Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Adâlet terâzisini alçaltıp yükseltir. Gecenin ameli gündüz, gündüzün ameli de gece O'na yükseltilir. Hicâbı ateştir. Onu açacak olsaydı şüphesiz sübuhât-ı vechi görüşünün eriştiği her şeyi yakardı.*"

٣٣- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَسَدٌ، قَالَ: ثنا أَبُو غَسَّانَ مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، أَنَّهُ ذَكَرَ أَنَّ دُونَ الرَّبِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعِينَ أَلْفَ حِجَابٍ، حِجَابٌ مِنْ ظُلْمَةٍ لَا يَنْفُذُهَا شَيْءٌ، وَحِجَابٌ مِنْ نُورٍ لَا يَنْفُذُهَا شَيْءٌ، وَحِجَابٌ مِنْ مَاءٍ لَا يَسْمَعُ حَسِيسَ ذَلِكَ الْمَاءِ شَيْءٌ إِلَّا خُلِعَ قَلْبُهُ إِلَّا مَنْ يَرْبِطِ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ

33- Bize Bahr b. Nasr el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ğassân Muhammed b. Mutarrif tahdis etti. Onun Ebû Hâzim'den, onun da Ubeydullah b. Miksem'den rivâyet ettiğine göre o (Ubeydullah) şunu zikretmiştir: "Kıyâmet gününde Rabbin berisinde yetmiş bin hicâb vardır. Karanlıktan bir hicâb ki hiçbir şey onu geçemez. Nûrdan bir hicâb ki hiçbir şey onu geçemez. Sudan bir hicâb ki o suyun şırıltısını duyan kimsenin mutlaka kalbi yerinden çıkar. Ancak Allah'ın kalbini bağladığı/tuttuğu kimse hâriç..."

٣٤- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثنا أَسَدٌ، قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ وَبَيْنَ الْعَرْشِ سَبْعُونَ حِجَابًا مِنْ نُورٍ. وحِجَابٌ مِنْ ظُلْمَةٍ. وَحِجَابٌ مِنْ نُورٍ، وَحِجَابٌ مِنْ ظُلْمَةٍ

34- Bize Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Huşeym tahdis etti. Onun Ebû Bişr'den, onun da Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Meleklerle Arş arasında yetmiş hicâb vardır. Nûrdan bir hicâb, karanlıktan bir hicâb, nûrdan bir hicâb, karanlıktan bir hicâb..."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu kitapta mukattaaları (Rasulullah'a ulaşmayan haberleri) tahriç etmedim. Çünkü biz "Bu ancak Allah'ın

kitabıyla ya da seçilmiş Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetiyle bilinebilir" diyoruz.

Yaratıcım (azze ve celle)'nin sıfatlarından biri hakkında ancak Kitap'ta yazılı olan ya da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sahîh ve sâbit isnâdlarla nakledilen şeyleri hüccet olarak getiririm.

Beni başarıya ulaştıracak ancak Allah'tır ve ben ancak O'ndan beni doğruya iletmesini isterim. Derim ki: Allah (azze ve celle) iki kapak arasında sâbit olan muhkem tenzîlinde kendisinin bir yüzü olduğunu beyân etmiş; onu celâl, ikrâm ve bekâ ile vasfetmiştir. O (celle ve alâ) *"Rabbinin celâl ve ikrâm sâhibi yüzü bâkî kalacaktır"* (Rahmân, 27) buyurmuştur. Yine Rabbimiz (celle ve alâ) *"O'nun yüzünün dışında her şey helâk olacaktır"* (Kasas, 88) buyruğunda yüzünden helâkı nefyetmiştir. Cehmiyye'den bazı câhiller ise Allah (azze ve celle)'nin bu âyette ancak *"Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin ismi ne yücedir!"* (Rahmân, 78) buyruğunda celâli kendisine izâfe ettiği nefsini vasfettiğini iddia etmiştir. Celâl ve ikrâm sâhibi olanın yüz değil Rab olduğunu söylemiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Beni başarıya ulaştıracak olan yalnız Allah'tır, derim ki: Bu Arapların dilini bilmeyen bir kimsenin ortaya attığı bir iddiadır. Çünkü Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: *"Rabbinin celâl ve ikrâm sâhibi yüzü bâkî kalacaktır."* (Rahmân, 27)

Görüldüğü gibi O burada yüzü dammeli ve merfû olarak zikretmiştir. "Rabb"i de yüze izâfetinden dolayı kesralı bâ ile zikretmiştir. Eğer buradaki *"celâl ve ikrâm sâhibi"* buyruğu "Rabb" lafzına dönüyor olsaydı kırâatin mahfûd olarak *"zi'l celâli ve'l ikrâm"* şeklinde olması gerekirdi. Tıpkı Rabb (celle ve alâ) lafzındaki bânın mahfûd olduğu gibi...

Allah (tebâreke ve teâlâ)'nın şu buyruğunu işitmedin mi: *"Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin ismi ne yücedir!"* (Rahmân, 78)

Bu âyette celâl ve ikrâm Rabb'in sıfatı olduğu için "zî" (bundan önceki âyetteki) *"Rabbinin"* buyruğundaki bânın mahfûd olduğu gibi mahfûd kılınmıştır. Önceki âyette vech/yüz merfû olduğu için vechin sıfatı da merfû olmuştur. Bu yüzden *"Zu'l celâli ve'l ikrâm"* buyurmuştur.

Bu beyânı iyi anlayın ey akıl sâhipleri! Ki bu Araplara söylendiğinde anlaşılan bir şeydir. Hataya düşürülüp doğru yolu terk etmeyin. Bu iki âyette yüzün Allah'ın zâtî sıfatlarından biri olduğuna delil vardır.

Muattıl Cehmiyye'nin dediği gibi Allah'ın yüzünün Allah olduğuna ya da O'nun yüzünün O'ndan başkası olduğuna delil yoktur. Çünkü Allah'ın yüzü Allah olsaydı "Ve *yebkâ vechu Rabbike zi'l celâli ve'l ikrâm*" diye okunması gerekirdi.

Bu kadar bile Arapça'dan anlamayan kimsenin Rablerinin kitabını ve Nebîleri *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sünnetini dile getiren Ehl-i Âsâr ulemâsına karşı kitaplar yazmakla işi ne?

Cehmiyye -Allah'ın her türlü lâneti üzerlerine olsun- Rablerinin kitabını ve Nebîleri *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sünnetini dile getiren, Allah *(azze ve celle)* hakkında O'nun iki kapak arasındaki muhkem tenzîlinde ve seçilmiş Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle, adâletli kimsenin adâletli kimseden O'na ulaşan senet ile nakliyle kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği sıfatlarını isbât eden Ehli Sünnet'e ve eserlerin tâbilerine; Rabbimizin kitabının ve Nebîmiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sünnetinin câhili olduklarından, bize kendilerinin diliyle hitap edilen Arapların dilini bilmediklerinden dolayı müşebbihe dediler.

Rabbimizin yüzü hakkında Kitap'tan ve Sünnet'ten yeterli gelecek kadarını zikrettik. Şimdi bu konuda daha fazla açıklamada bulunacağız. Araplar arasında kullanımda olan lügatin cinsinden zikrettiklerimize kulak verin ey akıl sâhipleri! Bakalım müşebbihe ismi Ehl-i Âsâr'a ve sünnetlerin tâbilerine revâ olacak mı?

Biz her bir beldedeki bütün âlimlerimizle beraber diyoruz ki: Ma'bûdumuz *(azze ve celle)*'nin bir yüzü vardır. Nitekim Allah muhkem tenzîlinde bunu bize bildirmiş, onun celâl ve ikrâm sâhibi olduğunu söylemiş, onun bekâsına hükmetmiş ve helâkı ondan nefyetmiştir.

Yine biz diyoruz ki: Rabbimiz *(azze ve celle)*'nin yüzünün öyle bir nûru, ışığı ve parlaklığı vardır ki onun hicâbını açacak olsa yüzünün parıltıları görüşünün eriştiği her şeyi yakar. Dünyâdakilerin gözlerinden perdelenmiştir. Fânî dünyâda bulunduğu sürece hiçbir insan O'nu göremez.

Yine biz diyoruz ki: Kadîm Rabbimizin yüzü hep bâkî kalacaktır. Rabbimiz ondan helâkı ve yokluğu nefyetmiştir.

Yine biz diyoruz ki: Âdemoğullarının yüzleri vardır ki Allah onlar hakkında helâkı takdir etmiştir. Celâli ve ikrâmı onlardan nefyetmiştir. Onların yüzleri; Allah'ın kendileriyle yüzünü vasfettiği nur, ışık ve par-

laklık ile mevsûf değildir. Dünyâdakilerin görüşleri âdemoğullarının yüzlerini idrâk eder. Hiç kimsenin de ne bir tüyü ne de bundan daha ötesi yanmaz. Çünkü (onların yüzlerinin) Nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Yaratıcımızın yüzü hakkında beyân ettiği parıltıları yoktur.

Yine biz diyoruz ki: Âdemoğullarının yüzleri muhdes ve mahlûktur. Önceden yoklardı. Allah yaratılmamış olmalarından sonra onları yaratmıştır. Bir hiç olmalarından sonra onları vücûda getirmiştir. Yine âdemoğullarının yüzlerinin tamamı fânîdir, bâkî değildir. Hepsi ölecektir. Sonra hepsi unufak olacaktır. Sonra Allah unufak olmalarından sonra onları yeniden yaratacaktır. Kıyâmet günü yeniden diriltilecekler, bir araya toplanacaklar, Yaratıcılarının huzûrunda duracaklar, dünyâda hazırladıklarından ve yaptıklarından hesâba çekileceklerdir ki bunların nasıl olacağını ancak Yaratan ve Yoktan Var Eden bilir. Sonra da ya içerisinde nimetlenecekleri cennete ya da içerisinde azap görecekleri ateşe gideceklerdir.

Şimdi -ey akıl sâhipleri- aklı başında olan, Arapların dilini anlayan, onlara nasıl hitap edildiğini bilen ve teşbihten haberdâr olan akıllı bir kimse bu yüzün o yüze benzediğini düşünebilir mi? Ey akıl sâhipleri! Burada Rabbimiz (celle senâuhû)'nun sıfatı Kitap'tan ve Sünnet'ten beyân ettiğimiz gibi olan yüzü, âdemoğullarının zikrettiğimiz ve sıfatını beyân ettiğimiz yüzlerine mi benzetilmektedir? Yalnızca isimler birdir. Allah'ın yüzünü yüz olarak isimlendirdiği gibi yüz ismi âdemoğullarının yüzü hakkında da kullanılmıştır. Eğer bu âlimlerimizin ortaya koyduğu bir teşbih/benzetme olsaydı "Âdemoğullarının da yüzü var; domuzların, maymunların, köpeklerin, yırtıcı hayvanların, eşeklerin, katırların, yılanların ve akreplerin de yüzleri var" diyen herkesin âdemoğullarının yüzlerini domuzların, maymunların, köpeklerin ve zikrettiğim diğer varlıkların yüzlerine benzetmiş olması gerekirdi!

Muattıl Cehmiyye'den kendisinin nezdinde en akıllı kimseye en çok değer verdiği insan "Yüzün domuzun, maymunun, ayının, köpeğin, eşeğin, katırın yüzüne benziyor" dese ya da bunun gibi bir söz söylese ben zannediyorum ki kesinlikle öfkelenir. Çünkü o, yüzünü zikrettiğimiz varlıkların yüzüne benzettiği kimseye hakâret ederek edep sınırlarını aşmış ve ahlaksızca konuşmuştur. Belki o bundan sonra ona ve ana babasına zina ithamında bulunur.

Ben öyle zannediyorum ki âdemoğullarının yüzünü yukarıda zikrettiğimiz varlıkların yüzlerine benzeten bu adamın sözünü işiten kimse kesinlikle onu yalancılıkla, iftirayla ya da akıl noksanlığıyla ve delillikle itham eder veya âdemoğullarının yüzünü zikrettiğimiz varlıkların yüzlerine benzettiği için onun aklının yittiğine, kalemin ondan kaldırıldığına hükmeder.

Şu hâlde iyi düşünün ey akıl sâhipleri! Zikrettiğimiz varlıkların yüzleri mi âdemoğullarının yüzlerine, yoksa Yaratıcımızın yüzü mü âdemoğullarının yüzlerine daha çok benzemektedir? Araplar -yüz ismi âdemoğulları hakkında kullanıldığı gibi bazen zikrettiğimiz yırtıcı hayvanlar hakkında da kullanılmasına rağmen- âdemoğullarının yüzlerini onların yüzlerine benzetmemişlerdir. Şu durumda bize nasıl "Siz müşebbihesiniz!" denilebilir?

Hem âdemoğullarının hem de zikrettiğimiz yırtıcıların ve yırtıcı olmayan hayvanların yüzleri muhdestir. Hepsi yaratılmıştır. Allah onların son bulmasına ve yok olmasına hükmetmiştir. Hiç olmalarından sonra Allah onları vücûda getirmiş, yaratmış ve yoktan var etmiştir.

Zikrettiğimiz bütün yırtıcıların ve yırtıcı olmayan hayvanların yüzlerinde gözler, yanaklar, alınlar, burunlar, diller, ağızlar, dişler ve dudaklar vardır.

Buna rağmen aklı başında olan bir kimse âdemoğullarından birine "Senin yüzün domuzların yüzüne benziyor", "Senin gözün maymunun gözüne benziyor", "Senin ağzın ayının ağzına benziyor", "Senin dudakların köpeğin dudaklarına benziyor" ya da "Senin yanağın kurdun yanağına benziyor" demez. Bunları ancak ona hakâret etmek amacıyla söyler. Tıpkı iftira atan kimsenin bir kimse hakkında onda olmayan şeyleri söylemesi gibi...

Zikrettiklerimiz anlattığımız şekilde anlaşıldığı zaman akıl sâhibi ve doğruyu yanlıştan ayırt eden kimselerin nezdinde Rablerinin kitabını ve Nebîlerinin sünnetini dile getiren Ehl-i Âsâr'ı teşbihle suçlayan kimsenin bâtıl, yalan, iftirâ ve bühtân olan bir söz söylediği, Kitab'a ve Sünnet'e muhâlefet edip Arap dilinin sınırlarının dışına çıktığı belli olur.

Muattıl Cehmiyye; Allah'ın, Allah'ın kitabından okumuş olduğumuz âyetlerde zikrettiği ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğimiz

haberlerdeki yüzün manasının tıpkı Arapların "kelâmın vechi/yüzü", "elbisenin yüzü" ve "yerin yüzü" sözlerindeki mana gibi olduğunu söylemiştir. Böylece cehâletleri sebebiyle onlar "Allah'ın yüzü" buyruğunun manasının Arapların "kelâmın vechi", "yerin yüzü" ve "elbisenin yüzü" sözlerindeki mana gibi olduğunu iddia etmişlerdir. Yüzlerin yaratılmışların sıfatlarından olduğunu söylemişlerdir.

Bu skandal bir iddiadır! Onlar böylece kendisinden kaçtıklarını söyledikleri şeyin en çirkininin içine düşmüşlerdir! Onlara denir ki: Âdemoğullarının sözleri, elbiseler ve yerler yaratılmış değil midir? Sizden "Allah'ın yüzü" buyruğunun manasının Arapların "kelâmın vechi", "elbisenin yüzü" ve "yerin yüzü" sözlerindeki mana gibi olduğunu söyleyen kimse sizin prensibinize göre Allah'ın yüzünü cansız varlıkların yüzüne benzetmiş olmakta değil midir? Çünkü siz ey câhiller, Rablerinin kitabını ve Nebîleri *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sünnetini dile getiren Sünnet ve Âsâr ehlinden "Allah'ın bir yüzü, iki gözü, bir nefsi vardır" diyen, Allah'ın gördüğünü ve işittiğini söyleyen kimsenin Yaratıcısını yaratılmışlara benzeten biri olduğunu söylüyorsunuz! Sünnet ve Eser Ehli'nden birinin Yaratıcısını yaratılmışlardan birine benzetmesinden Allah'a sığınırız!

Câhilce söylediğiniz şeye göre siz de ibâdet ettiğiniz varlığı cansız varlıklara benzetmiş oluyorsunuz!

Biz Yaratıcımız *(celle ve alâ)*'nın sıfatlarını isbât ediyoruz ki bu sıfatları Allah *(azze ve celle)* muhkem tenzîlinde ya da Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle adâlet sâhibi kimsenin adâlet sâhibi kimseden O'na ulaşan bir isnâdla rivâyet ettiği sahih haberlerde kendisinin sıfatı olarak bildirmiştir.

Anlaşılır, ölçülü ve her akıllı kimsenin anlayacağı bir şekilde diyoruz ki: Yaratıp yoktan var eden Zât hakkında yüz isminin kullanılması akıl sahiplerinin nezdinde Yaratıcının yüzünün âdemoğullarının yüzlerine benzetilmesini gerektirmez.

Allah *(celle ve alâ)* daha önce okuduğumuz âyetlerde bize kendisinin bir yüzü olduğunu bildirmiş, onun celâl ve ikrâm sâhibi olduğunu söylemiş, helâkı ondan nefyetmiş, muhkem tenzîlinde bize kendisinin işittiğini ve gördüğünü haber vermiştir. Yine O *(celle ve alâ)* kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşi Hârûn'a -Allah'ın salavâtı onların üzerine olsun- *"Şüphesiz Ben*

sizinleyim, işitir ve duyarım" (*Tâhâ*, 46) buyurmuştur. İşitmeyen ve görmeyen şey, cansız varlıklardan olan putlar mesâbesindedir.

Halîlullah'ın -Allah'ın salavâtı onun üzerine olsun- babasına "*Babacığım, neden işitmeyen, görmeyen ve sana bir fayda sağlamayan şeylere ibâdet ediyorsun?*" (*Meryem*, 42) diyerek hitap ettiğini işitmedin mi? Ey akıl sâhipleri, Allah *(tebâreke ve teâlâ)*'dan bunu anlayan kimse akletmez mi ki Halîlullah -Allah'ın salavâtı ve selâmı onun üzerine olsun- babasını işitmeyen ve görmeyen şeylere ibâdet ettiğinden dolayı kınayıp da sonra onu işitmeyen ve görmeyen bir varlığa ibâdet etmeye davet etmiş değildi? Eğer Halîl -Allah'ın salavâtı onun üzerine olsun- babasına "Seni işitmeyen ve görmeyen rabbime davet ediyorum" deseydi babasının "O zaman senin ibâdet ettiğin varlık ile benim ibâdet ettiğim varlık arasındaki fark nedir?" demesi yerinde olurdu.

Allah kendisinin işittiğini ve gördüğünü söylemiştir. Muattıl Cehmiyye ise Allah *(celle ve alâ)*'nın muhkem tenzîlinde ya da Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği her sıfatı cehâletinden dolayı inkâr etmektedir.

O *(azze ve celle)* şöyle buyurmuştur: "*Hevâsını ilâh edineni gördün mü? Şimdi sen mi ona vekil olacaksın? Yoksa sen onların çoğunun işittiğini ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Onlar ancak hayvanlar gibidirler. Hayır, yolca daha sapıktırlar.*" (*Furkân*, 43-44)

Görüldüğü gibi Allah *(azze ve celle)* işitmeyen ve akletmeyen şeyin hayvanlar gibi, hatta yolca daha sapık olduğunu bildirmiştir. Yani Cehmiyye'nin -Allah'ın her türlü laneti üzerlerine olsun- mabudu işitmeyen ve görmeyen hayvanlar gibidir. Hâlbuki Allah kendisinin işittiğini ve gördüğünü söylemiştir. Muattıl Cehmiyye ise Allah'ın muhkem tenzîlinde ya da Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle sıfatı olduğunu söylediği her bir sıfatı cehâletinden dolayı inkâr etmektedir. Bunun sebebi ise onların Kur'ân'da Allah'ın kendi sıfatlarının isimlerinden bazılarını mahlûkâtından bazıları hakkında da kullanmış olduğunu görmeleridir. İlimden habersiz olduklarından dolayı Allah'ı Allah'ın kendisinin sıfatı olduğunu söylediği o sıfatla vasıflandıran kimsenin O'nu yarattıklarına benzettiği vehmine kapılmışlardır. Şimdi -ey akıl sahipleri- bu muattılların cehâletini nasıl gözler önüne sereceğim, iyi dinleyin:

Derim ki: Gördüm ki Allah kitabında birçok yerde kendisini bazı sıfatlarla vasıflandırmıştır. Mümin kullarına kendisinin işiten ve gören olduğunu bildirmiş, "O *Semî'dir, Basîr'dir*" (*Şûrâ*, 11) buyurmuştur. Yine O (azze ve celle) insanı söz konusu ettikten sonra "*Sonra onu işitir ve görür kıldık*" (*İnsân*, 2) buyurmuştur. Yine O (celle ve alâ) bize kendisinin gördüğünü bildirmiş, "*De ki: Amel edin; Allah, Resûlü ve müminler amelinizi görecektir*" (*Tevbe*, 105) buyurmuştur. Mûsâ ve Hârûn (aleyhimesselâm)'a "*Şüphesiz Ben sizinleyim, işitir ve görürüm*" (*Tâhâ*, 46) buyurmuştur. Görüldüğü gibi O (azze ve celle) kendisinin âdemoğullarının amellerini gördüğünü, bir beşer olan resûlünün de aynı şekilde onların amellerini gördüğünü bildirmiştir. Yine O "*Semânın boşluğundaki emre âmâde kılınmış kuşları görmediler mi?*" (*Nahl*, 79) buyurmuştur. Evet, âdem oğulları da semânın boşluğundaki emre âmâde kılınmış kuşları görürler.

Yine O (azze ve celle) "*Gözlerimizin önünde gemiyi yap*" (*Müminûn*, 27) buyurmuştur. Yine O "*Gözlerimizin önünde akıp gidiyordu*" (*Kamer*, 14) buyurmuştur. Yine O "*Rabbinin hükmüne sabret, zira sen gözlerimiz önündesin*" (*Tûr*, 48) buyurmuştur. Görüldüğü gibi Rabbimiz (azze ve celle) kendisinin bir gözü olduğunu söylemiştir. Âdemoğullarının da gözlerinin olduğunu söylemiş, "*Gözlerini yaşla dolu hâlde görürsün...*" (*Mâide*, 83) buyurmuştur.

Görüldüğü gibi Rabbimiz bize kendisinin bir gözü olduğunu haber vermiş, yine O bize âdemoğullarının da gözleri olduğunu bildirmiştir.

Yine O İblîs'e -Allah'ın lâneti üzerine olsun- "*İki elimle yarattığıma secde etmekten seni ne alıkoydu?*" (*Sâd*, 75) buyurmuştur. Yine O "*Bilakis O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi harcar*" (*Mâide*, 64) buyurmuştur. Yine O "*Kıyâmet günü yeryüzü bütünüyle O'nun avucundadır, gökler de O'nun sağında dürülmüştür*" (*Zümer*, 67) buyurmuştur. Görüldüğü gibi Rabbimiz (celle ve alâ) kendisinin iki elinin olduğunu söylemiştir. Yine O âdemoğullarının da iki eli olduğunu bize haber vermiş, "*Bu ellerinizin hazırladığına karşılıktır*" (*Âli İmrân*, 182) buyurmuştur. Yine O "*Bu iki elinin hazırladığına karşılıktır*" (*Hacc*, 10) buyurmuştur. Yine O *Sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at ederler, Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir*" (*Fetih*, 10) buyurmuştur.

Yine O "*Rahmân Arş'a istivâ etti*" (*Tâhâ*, 5) buyurmuş, ayrıca bize bineklere binenlerin onların üzerine istivâ ettiğini haber vermiş, Nûh'un

gemisini söz konusu ederek "*...ve Cûdî'ye istivâ etti*" (Hûd, 44) buyurmuştur. Şimdi ey akıl sahipleri, bu fâsıklara göre Allah'ın hakkında Allah'ın bu âyetlerde isbât ettiğini isbât eden kimsenin Yaratıcısını yarattıklarına benzetmiş olması mı gerekmektedir? Bunun ilimden habersiz olmalarından dolayı iddia ettikleri gibi bir teşbih olmasından Allah'a sığınırız.

Biz diyoruz ki: Allah, bizi yaratıp yoktan var edenin bize bildirdiği üzere işitendir ve görendir. Yine diyoruz ki: İşitme ve görme sıfatına sahip olan âdemoğulları da işitendir ve görendir. Biz bunun Yaratıcıyı yaratılmışa benzetmek olduğunu söylemiyoruz.

Yine biz Allah *(azze ve celle)*'nin iki eli olduğunu, bunların ikisinin de sağ olduğunu, birinin sol olmadığını söylüyoruz. Allah *(tebâreke ve teâlâ)* bize kendisinin iki eli olduğunu bildirmiştir. Nebîmiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* de bize onların ikisinin de sağ olduğunu, birinin sol olmadığını haber vermiştir.

Yine diyoruz ki: Âdemoğullarından azaları sağlam olan kimsenin, biri sağ diğeri de sol olmak üzere iki eli vardır.

Biz yaratılmışların elinin Yaratıcı'nın eli gibi olduğunu söylemiyoruz. Rabbimiz, elinin mahlûkâtının eli gibi olmasından münezzehtir.

Yine Allah bize kendisini Azîz olarak isimlendirmiştir. Bazı hükümdarları da azîz olarak isimlendirmiş, "*Şehirdeki bazı kadınlar 'Azîz'in karısı kölesinden kâm almak istiyormuş' dediler*" (Yûsuf, 30) buyurmuştur. Yûsuf'un kardeşleri de kardeşleri Yûsuf'u azîz olarak isimlendirmişler, "*Ey Azîz, onun ihtiyar bir babası vardır*" (Yûsuf, 78) demişlerdir. Yine Allah "*Dediler ki: Ey azîz, bize ve ehlimize sıkıntı dokundu...*" (Yûsuf, 88) buyurmuştur. Yaratıcımızın zâtının sıfatlarından biri olan izzeti, Allah'ın kendilerini bu izzetle izzetlendirdiği yaratılmışların izzeti gibi değildir. Eğer Allah'ın bize kendisinin ismi olduğunu bildirdiği, bununla birlikte mahlûkâtından bazıları hakkında da kullandığı her isim şu câhil Cehmiyye'nin zannettiği gibi Yaratıcı'yı yaratılana benzetmek olsaydı; Kur'ân'ı okuyan, kalbiyle onun Kur'ân, vahiy ve tenzîl olduğunu tasdîk eden herkesin Yaratıcı'yı yaratılana benzetmiş olması gerekirdi.

Rabbimiz (tebâreke ve teâlâ) bize kendisinin Melik olduğunu bildirmiştir. Yine O bazı kullarını da melik olarak isimlendirmiş, *"Melik 'Onu bana getirin' dedi"* (Yûsuf, 50) buyurmuştur.

Yine O (celle celâluhu) bize kendisinin Azîm/Büyük olduğunu bildirmiştir. Ayrıca kullarından bazılarını da azîm olarak isimlendirmiş, *"Dediler ki: Bu Kur'ân iki beldeden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"* (Zuhruf, 31) buyurmuştur. Yine Allah bazı mahlûkâtını azîm olarak isimlendirmiş, *"O büyük Arş'ın Rabbidir"* (Tevbe, 129) buyurmuştur. Allah Azîm'dir ve azîm ismini Arş'ı hakkında da kullanmıştır. Arş ise yaratılmıştır.

Rabbimiz Cebbâr ve Mütekebbir'dir. O *"...Selâm'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir, Azîz'dir, Cebbâr'dır, Mütekebbir'dir"* (Haşr, 23) buyurmuştur. Ayrıca O bazı kâfirleri de mütekebbir ve cebbâr olarak isimlendirmiş *"İşte Allah her bir mütekebbir cebbârın (büyüklenen zorbanın) kalbini böyle mühürler"* (Ğâfir, 35) buyurmuştur.

Yine Yaratıcımız (azze ve celle) Hafîz (koruyup gözeten) ve Alîm (bilen)'dir. Bununla birlikte O Yûsuf (aleyhisselâm)'ın melike *"Beni ülkenin hazinelerine yetkili tayin et, çünkü ben koruyup gözeten ve işi bilen biriyim"* (Yûsuf, 55) dediğini bize haber vermiştir. Yine O *"Onu alîm/bilen bir çocukla müjdelediler"* (Zâriyât, 28) ve *"halîm bir çocukla..."* (Sâffât, 101) buyurmuştur. Görüldüğü gibi halîm ve alîm Mâbûdumuz (celle ve alâ)'nın iki ismidir ve Allah âdemoğullarından bazılarını da bunlarla isimlendirmiştir. Ey akıl sâhipleri! Allah'ın kendisi hakkında isbât ettiği gibi Mâbûdlarının iki elinin olduğunu söyledikleri, O'nun -Rabbimiz her şeyden yüce ve münezzehtir- bir nefsi olduğunu, işiten ve gören olduğunu, işittiğini ve gördüğünü söyledikleri için Sünnet ve Âsâr Ehli'nin câhillerin iddia ettiği gibi müşebbihe olmaları gerekseydi Allah'ı melik, azîm, raûf, rahîm, cebbâr ve mütekebbir olarak isimlendiren herkesin Yaratıcısı (azze ve celle)'yi yarattıklarına benzetmiş olması gerekirdi. Allah (celle ve alâ)'yı, O'nun, kitabında ya da Seçilmiş Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği şeylerle vasıflandıran kimsenin Yaratıcısını yarattıklarına benzetmiş olmasından Allah'a sığınırız!

Cehmiyye'nin bu konuda Sünnet ve Âsâr ehline karşı *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur"* (Şûrâ, 11) buyruğunu hüccet olarak getirmesi-

ne gelince. Yaratıcımızın bir misli ya da bir benzeri olduğunu söyleyen kimdir? Bu ayak takımının kafasını karıştırmaktan ibârettir. Onlar bu gibi sözlerle câhillerin kafasını karıştırmaktadırlar. Onları, Allah'ı, O'nun muhkem tenzîlinde ya da Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle kendisinin sıfatı olduğunu söylediği şeylerle vasıflandıran kimsenin Yaratıcı'yı yaratılmışa benzetmiş olacağı vehmine sürüklemektedirler. Yarattıkları nasıl O'nun gibi olabilir ey akıl sâhipleri?

Diyoruz ki: Allah kadîmdir, başlangıcı yoktur. Mahlûkât sonradan yaratılmıştır ve hepsi birer kuldur. Allah rızık verendir. Mahlûkât ise rızıklandırılandır. Allah dâim ve bâkîdir. Yarattıkları ise yok olucudur, bâkî değildir. Allah yarattıklarının tamamından müstağnîdir. Mahlûkât ise Yaratıcıları olan Allah'a muhtaçtır. Bazı yaratılmışları Allah'ın isimlerinden bazılarıyla isimlendirmemiz Allah'ın hitâbını anlayan akıllı kimselerin nezdinde "Siz Allah'ın bazı isimlerini yarattıkları hakkında kullandığınız için Allah'ı yarattıklarına benzettiniz" denilmesini gerektirmez. Bu câhillere göre bu isimler mushaflardan silinebilir mi ya da Kur'ân ehlinin göğüslerinden kaldırılabilir mi? Bu isimlerin mihraplarda, odalarda ve evlerde okunmaması söz konusu olabilir mi?

Kur'ân'ı Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indiren bize melik olduğunu bildirmemiş midir? Yine bazı kullarını melik olarak isimlendirmemiş midir? Bize Selâm olduğunu haber vermemiş midir? Müminlerin dünyada ve cennette aralarındaki tahiyyelerini "Selâm!" diye isimlendirip *"O'na kavuştukları günde tahiyyeleri 'Selâm!'dır"* (Ahzâb, 44) buyurmamış mıdır? Yine Nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirip selâm verdikten sonra *"Allahım, Sen Selâm'sın ve selâm Sendendir"* derdi. Yine Allah (azze ve celle) *"Size selâm verene 'Sen mümin değilsin' demeyin"* (Nisâ, 94) buyurmuştur.

Böylece Allah'ın verdiği haberle O'nun Selâm olduğu sâbit olmuştur. *"Selâm'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir..."* (Haşr, 23) buyruğunda olduğu gibi. Ayrıca O (azze ve celle) bu ismi yaratıp yoktan var eden Zât'tan başkası hakkında da kullanmıştır.

Yine O (azze ve celle) bize kendisinin Mü'min olduğunu bildirmiş, kullarından bazılarını da mümin olarak isimlendirmiştir. O şöyle buyurmuştur:

"Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen..." (Enfâl, 2)

"*Müminler ancak Allah'a ve Resûlü'ne iman eden...*" (Nûr, 62)

"*Müminlerden iki tâife birbirleriyle savaşırsa...*" (Hucurât, 9)

"*Şüphesiz müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar...*" (Ahzâb, 9)

Bundan önce Allah'ın kendisinin işiten ve gören olduğunu haber verdiğini, yine O'nun bize insanı işitir ve görür kıldığını bildirdiğini ve "*İnsan üzerinden öyle bir zaman geçti ki bu zaman süresince anılmaya değer bir şey değildi... Sonra onu işitir ve görür kıldık*" (İnsân, 1-2) buyurduğunu zikretmiştik.

Allah Hakem ve Adl'dır. (Hüküm veren ve adâlet sâhibi olandır. Nebîmiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) de bize Îsâ b. Meryem'in kıyâmetin kopmasından önce adâletli bir hâkim ve muksit/âdil bir yönetici olarak ineceğini haber vermiştir. Aynı şekilde "muksit" de Ebu'z Zinâd'ın el-A'rac'dan, onun Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den Rab (*azze ve celle*)'nin isimleri hakkında rivâyet ettiği habere göre Allah (*azze ve celle*)'nin isimlerinden biridir. Bu haberde "*ve el-Muksit...*" ifâdesi geçmektedir.

Yine Allah eşlerin aralarının açılmasını söz konusu ederek "*Eğer aralarının açılmasından endişe ederseniz erkeğin ehlinden bir hakem, kadının ehlinden de bir hakem tayin edin...*" (Nisâ, 35) buyurmuş, böylece aranın açılacağı zaman tayin edilen iki hakem hakkında hakem ismini kullanmıştır.

Allah Adl'dır/adâlet sâhibidir, kullarına adâleti ve iyiliği emretmiştir. Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) de dünyada adâletli davrananların kıyâmet gününde nurdan ya da inciden minberler üzerinde olacaklarını haber vermiştir. Yani Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) muksit/adâletli ismini, verdikleri hükümler ve ehilleri hususunda adâletli davranan, görevlerini hakkıyla yerine getiren Allah dostları hakkında kullanmıştır. Iyâd b. Himâr'ın rivâyet ettiği habere göre Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Cennet ehli üçtür: Tasaddukta bulunan iffetli kimse, adâlet sâhibi sultan, yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak kalpli olan adam...*"

Bunu bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Adiyy tahdis etti, dedi ki: Bize Said b. Ebî Arûbe tahdis etti. Onun Katâde'den,

onun Mutarrif'ten, onun Iyâd b. Himâr el-Mücâşi'î'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muksit Rabbimiz (celle ve alâ)'nın isimlerindendir. Yine Yaratıcımız -Rabbimiz her türlü eksiklikten münezzehtir- Halîm'dir. Aynı zamanda Allah İbrâhîm (aleyhisselâm)'ı da halîm olarak isimlendirmiş, *"Şüphesiz İbrâhîm halîm (yumuşak huylu), çokça ah çeken ve (Rabbine) yönelen bir kimseydi"* (Hûd, 75) buyurmuştur. Yine bize Nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in raûf ve rahîm (merhametli) olduğunu bildirmiş, O'nu vasfederken *"Size pek düşkündür, müminlere karşı raûf ve rahîmdir"* (Tevbe, 128) buyurmuştur.

Yine Allah Şekûr'dur. Aynı zamanda bazı kullarını şekûr olarak isimlendirmiş, *"Kullarımdan şekûr/şükreden azdır"* (Sebe', 13) buyurmuştur. Böylece Allah kullarından azını şekûr olarak isimlendirmiştir.

Allah Alî'dir. (Yücedir.) Kitabının birçok yerinde kendisini (azze ve celle) zikrederek *"O Alî'dir, Hakîm'dir"* (Şûrâ, 51) buyurmuştur. Aynı zamanda birçok insan bu isimle isimlenmiştir. Âlimlerden, vera ehlinden, zâhidlerden, fazîletli kimselerden, fakihlerden, hatta câhillerden herhangi bir kimsenin insanlardan birine oğluna Alî ismini verdiği için karşı çıktığını duymadık. Onlardan herhangi biri âdemoğullarına bu ismin verilmesini kerih görmemiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Alî b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'ı ona yöneldiği zaman ismiyle çağırmış, *"Bana Alî'yi çağır"* buyurmuştur.

Allah Kebîr'dir. (Büyüktür.) Aynı zamanda bütün müslümanlar sayıca çok olan yaratılmışlar hakkında "kebîr" ismini kullanırlar. İhtiyar hakkında ve reis hakkında "kebîr" ismini kullanırlar. Canlı olsun olmasın büyük ve çok olan her şey hakkında "kebîr" ismini kullanırlar.

Yine Allah, Yûsuf'un kardeşlerinin melike *"Onun ihtiyar, kebîr bir babası var"* (Yûsuf, 78) dediklerini zikretmiştir. Yine Has'am'lı kadın Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Allah'ın kulları üzerindeki farîzası babama o kebîr/büyük bir ihtiyarken geldi" demiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun babasını kebîr olarak isimlendirmesine karşı çıkmamış, ona "Kebîr Allah Teâlâ'nın isimlerinden bir isimdir" buyurmamıştır. Şuayb kıssasında da *"Babamız da kebîr bir ihtiyardır"* (Kasas, 23) ifâdesi geçmektedir.

Rabbimiz Kerîm'dir. Bununla beraber Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kerîm ismini nebîlerden bir topluluk hakkında da kullanmış, *"Kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm Yûsuf b. Ya'kûb b. İshâk b. İbrâhîm'dir"* buyurmuştur. Yine Allah (azze ve celle) *"Orada her kerim çiftten bitirdik"* (Lukmân, 10) buyurmuştur. Görüldüğü gibi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) o nebîlerden her birini kerîm olarak isimlendirmiştir.

Allah Hakîm'dir. Kitabını da hakîm olarak isimlendirmiş, *"Elif-Lâm-Mîm, bunlar hakîm kitabın âyetleridir"* (Lukmân, 2) buyurmuştur. Kıble ehli Lukmân'a, Allah'ın ona hikmet verip *"Gerçekten Biz Lukmân'a hikmet verdik"* (Lukmân, 12) buyurmasından dolayı hakîm der. Aynı şekilde âlimler de "Hakîmlerden biri şöyle demiştir..." der. Yine onlar "Falanca hakîmlerden biridir" der.

Allah (celle ve alâ) Şehîd'dir. Aynı zamanda haklara şâhitlik eden şâhitleri de şehîdler olarak isimlendirmiş, *"Erkeklerinizden iki şehîd/şâhid tutun"* (Bakara, 282) buyurmuştur. Yine O şöyle buyurmuştur: *"Her ümmetten bir şehîd/şâhid getirdiğimiz, seni de onlar üzerine şehîd/şâhid getirdiğimiz zaman ne olacak?"* (Nisâ, 41)

Yine Allah (azze ve celle) Nebîsi Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ve Allah yolunda öldürülen bütün namaz ehlini şehîd olarak isimlendirmiştir.

Allah Hak'tır. Aynı zamanda Allah (azze ve celle) *"Hak budur, Ben de hakkı söylüyorum"* (Sâd, 84) buyurmuştur.

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Melik ve Hak olan Allah çok yücedir."* (Mü'minûn, 116)

Yine O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine ilim verilenler sana Rabbinden indirileni hak görürler."* (Sebe', 6)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Onu hak ile indirdik, o da hak ile indi."* (İsrâ, 105)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"İman edenler, sâlih amel işleyenler ve Muhammed'e indirilene iman edenler ki o Rablerinden (gelen) haktır..."* (Muhammed, 2)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"İman edenlerin de Rablerinden (gelen) hakka uymalarından dolayı..."* (Muhammed, 3)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Kendilerine ilim verilenler onun Rabbinden (gelen) hak olduğunu bilsinler diye...*" (Hacc, 54)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*O gün hak/gerçek egemenlik Rahmân'a âittir.*" (Furkân, 26)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Sana bir misal getirmezler ki Biz de sana hakkı getirmeyelim...*" (Furkân, 33)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*O resûlünü hidâyet ve hak din ile gönderendir...*" (Saff, 9)

Yine O (celle ve alâ) Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurmuştur: "*Biz sana insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiğiyle hükmedesin diye Kitab'ı hak olarak indirdik.*" (Nisâ, 105)

Şu hâlde doğru ve adâletli olan her hüküm, her fiil ve her söz "hak" ismini alır. Hak ismi Rabbimiz (azze ve celle)'nin isimlerinden biri olsa da kıble ehlinden hiçbir âlim hak ismini doğru ve adâletli olan şeyler hakkında kullanmaktan imtina etmemiştir.

Allah Vekîl'dir. Nitekim Allah (azze ve celle) "*O her şeye vekildir*" (En'âm, 102) buyurmuştur. Bununla birlikte Araplar, aralarında, âdem oğullarından birinin vekâletini üzerine alan kimse hakkında "vekîl" ismini kullanmaktan geri durmazlar. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Câbir'in rivâyet ettiği haberde ona "*Hayber'deki vekîlime git...*" buyurmuştur. Yine Fâtıma b. Kays'tan rivâyet edilen haberlerden birine göre o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kocasının kendisini boşadığını bildirmiş, "Vekîline bana biraz mal vermesini emretti" demiş ve kocasının vekîlinin verdiğini az bulduğunu söylemiştir.

Acemler de tıpkı Araplar gibi âdemoğullarından birinin vekâletini üzerine alan kimse hakkında "vekîl" ismini kullanırlar.

Allah "*Çünkü Allah iman edenlerin mevlâsıdır, kâfirlerin ise mevlâsı yoktur*" (Muhammed, 11) buyruğunda iman edenlerin mevlâsı olduğunu bildirmiştir. Yine O (azze ve celle) "*Annenin, babanın ve yakınların bıraktıklarından her bir şey için mevlâlar/mirasçılar kıldık*" (Nisâ, 33) buyurmuş, asabeye "mevlâlar" demiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de "*Ben kimin mevlâsıysam Ali de onun mevlâsıdır*" buyurmuştur. Bunun hakkındaki haberleri "Alî b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'ın Fazîletleri"nde yazdım.

Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hamza'nın kızı(nın himâyesi) hususunda Ca'fer, Alî b. Ebî Tâlib ve Zeyd b. Hârise arasında anlaşmazlık çıktığı zaman Zeyd b. Hârise'ye "*Sen bizim kardeşimiz ve mevlâmızsın*" buyurmuştur. Böylece "mevlâ" ismini derecesi daha yüksek olan mevlâ için kullandığı gibi derecesi alçak olan mevlâ için de kullanmıştır.

Köleyi azat eden herkes için ve azat edilen her köle için de mevlâ ismi kullanılır.

Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği haberde "*Velîsinin izni olmadan nikâhlanan her kadının nikâhı bâtıldır*" buyurmuştur.

Görüldüğü gibi Allah da, Resûlü de, Arapların ve Acemlerin tamamı da bazı yaratılmışlar hakkında mevlâ ismini kullanmıştır. Allah (azze ve celle) Velî'dir. Aynı zamanda Allah Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i velî olarak isimlendirmiş, "*Sizin velîniz ancak Allah, Resûlü ve namazı kılan... müminlerdir*" (*Mâide*, 55) buyurmuştur.

Görüldüğü üzere Allah âyette özelliklerinden söz ettiği müminleri de "müminlerin velîleri" olarak isimlendirmiştir. Yine Rabbimiz (azze ve celle) "*Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velîsidir*" (*Tevbe*, 71) buyruğunda bize müminlerin birbirlerinin velîsi olduğunu bildirmiştir. Yine O (azze ve celle) "*Nebî müminlere canlarından evlâdır/daha yakındır*" (*Ahzâb*, 6) buyurmuştur.

Allah (celle ve alâ) Hayy'dır. (Diridir.) Hayy ismi aynı zamanda ruh taşıyan varlıklar hakkında da rûhun kabzedilip canın çıkmasından önce, ölümden önce kullanılır. Allah (tebâreke ve teâlâ) "*Ölüden hayyı/diriyi çıkarır, hayydan/diriden de ölüyü çıkarır*" (*Rûm*, 19) buyurmuştur. Hayy ismi aynı şekilde ölü varlıklar hakkında da kullanılır. Nitekim Allah Teâlâ "*Allah gökten bir su indirdi de onunla ölümünden sonra yeryüzünü ihyâ etti.*" (*Nahl*, 65) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ "*Hayy/canlı olan her şeyi sudan yarattık*" (*Enbiyâ*, 30) buyurmuştur. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de "*Kim ölü bir toprağı ihyâ ederse o onundur*" buyurmuştur.

Allah Vâhid'dir. Canlı olsun cansız olsun, bir adedi olan herhangi bir şeyin cinsinden olan bir şeye de vâhid/bir denir. Sayıldığı zaman vâhid/bir, isnân/iki, selâse/üç denir ve sayı nereye kadar gidiyorsa oraya kadar sayılır. Bir şeyin cinsinden olan bir şeye "Bu vâhiddir" de-

nildiği gibi "Bu vâhidin özelliği şudur" da denilir. Araplar vâhidi beyân ettiğim şekilde kullanmaktan çekinmezler.

Rabbimiz (celle ve alâ) Vâlî'dir. Müslümanların işini eline almış olan her bir kimse hakkında da, Araplardan namaz ehli kimselerin tamamının nezdinde vâlî ismi kullanılır.

Yaratıcımız (celle ve alâ) Tevvâb'dır. (Tevbeleri kabul edendir.) Nitekim Allah (azze ve celle) *"Şüphesiz Allah Tevvâb'dır, Rahîm'dir"* (*Nisâ, 16*) buyurmuştur. Yine Allah günahlardan tevbe eden herkesi tevvâb (çok tevbe eden) diye isimlendirmiş, *"Allah tevvâbları ve iyice temizlenenleri sever"* (*Bakara, 222*) buyurmuştur. Müminlerin tamamı tarafından anlaşılacağı üzere Allah'ın ismi olan o ismin manası, Allah'ın tevbe edenleri kendisiyle isimlendirdiği ismin manasından farklıdır. Çünkü Allah tevvâbları, yani günahlarından ve hatalarından tevbe edenleri sevdiğini bildirmiştir. Rabbimiz, kendisinin Tevvâb isminin manasının müminlerden tevbe edenleri sevdiğini bildirdiği (yerde geçen) mana ile aynı olmasından münezzehtir, çok yücedir.

Ma'bûdumuz (celle celâluhu) Ğanî'dir. (Zengindir.) Nitekim Allah Teâlâ *"Allah zengindir, siz ise fakirsiniz"* (*Muhammed, 38*) buyurmuştur. Zengin ismi aynı zamanda Allah Teâlâ'nın mal vererek kendisini zengin ettiği kimse hakkında da kullanılır. Nitekim O (celle ve azze zikruhu) *"Evlenmeye imkân bulamayanlar Allah kendilerini fazlından zengin edinceye kadar iffetli olsunlar"* (*Nûr, 33*) buyurmuştur.

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Sorumluluk ancak zengin oldukları hâlde senden izin isteyenleredir. Geride kalan kadınlarla birlikte olmaya râzı oldular..."* (*Tevbe, 93*)

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Muâz'ı Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştur: *"Ve onlara Allah'ın kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek bir sadakayı farz kıldığını bildir."*

Dımâm b. Sa'lebe Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Sadakayı/zekâtı zenginlerimizden alıp fakirlerimize döndürmeni sana Allah mı emretti?" diye sormuş, O da "*Evet*" diye cevap vermiştir.

Rabbimiz (celle ve alâ) Nûr'dur. Aynı zamanda Allah mahlûkâtından bazılarını da nûr olarak isimlendirmiştir.

O şöyle buyurmuştur: "O'*nun nûrunun misâli içinde kandil bulunan bir oyuk(tan yayılan ışık) gibidir.*" (Nûr, 35)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Nur üzerine nur! Allah dilediğini nûruna iletir.*" (Nûr, 35)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Nûrları önlerinden ve sağlarından koşar. 'Rabbimiz nûrumuzu bizim için tamama erdir' derler...*" (*Tahrîm*, 8)

Yine O şöyle buyurmuştur: "O *gün mümin erkeklerin ve mümin kadınların nûrlarının önlerinden ve sağlarından koştuğunu görürsün.*" (Hadîd, 12)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Uzun zaman önce bana bu meseleyi anlamayanlardan âlim olduğunu iddia eden bir kimsenin (âyetin) "*Allâhu nûru's semâvâti ve'l ard/Allah göklerin ve yerin nûrudur*" diye okunmasının câiz olmadığını söylediği ve (âyeti) "*Allâhu nevvera's semâvâti ve'l ard (Allah gökleri ve yeri nûrlandırmıştır)*" diye okuduğu bildirilmişti. Ben de ona ashâbımdan birini gönderdim. Ona dedim ki: "Allah'ın kendisiyle mahlûkâtından bazılarını isimlendirdiği bir isminin olmasını neden inkâr ediyorsun? Zira görüyoruz ki Allah mahlûkâtından bazılarını kendisinin ismi olan isimlerle isimlendirmiştir." Sonra ona bu konuda yazdırdığım bazı şeyleri gönderdim. Elçiye dedim ki: "Ona de ki: Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den, haberleri bilen hiç kimsenin reddedemeyeceği bir isnâd ile Allah'ın göklerin ve yerin nûru olduğunu isbât eden bir haber rivâyet edilmiştir."

Dedim ki: Tâvûs'un İbn Abbâs'tan rivâyet ettiği habere göre Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle duâ ederdi: "*Allahım! Hamd Sana'dır. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin nûrusun. Hamd Sana'dır. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin kayyımı (ayakta tutanı)sın...*" Bu haberi "Kitâbu'd Deavât"ta ve ayrıca "Kitâbu's Salât"ta yazdım.

Sonra elçi geri döndü ve (onun adına) "Ben Allah Teâlâ'nın bir nûr olduğunu inkâr etmiyorum" dedi. Nitekim daha sonra bana onun görüşünden döndüğü ulaştı.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Allah'ın hitâbını anlayan herkes bilir ki; Allah Teâlâ'nın isimleri olan, Allah'ın kitabında ve Nebîsi (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in lisanıyla beyân ettiği, kendilerini bazı yaratılmışlar hakkında da kullandığı bu isimlerden yaratılmışın Yaratıcıya benzetildiği

manası çıkmaz. Çünkü bazen isimler bir olduğu hâlde manalar farklı olur. Nûr her ne kadar Allah'ın bir ismi olsa da bazı yaratılmışlar hakkında da kullanılır. Allah'ın ismi olan Nûr'un manası Allah'ın mahlûku olan nûrun manasından farklıdır.

Allah (celle ve alâ) "*Allah dilediğini nûruna iletir*" (Nûr, 35) buyurmuş, ayrıca cennet ehlinin kendilerinin önlerinden ve sağlarından koşacağı nûrlarının olacağını bildirmiştir. Görüldüğü gibi Allah nûr ismini farklı manalarda kullanmıştır.

Yine Rabbimiz (celle ve alâ) Hâdî'dir. (Hidâyet edendir.) Aynı zamanda O mahlûkâtından bazılarını da hâdî olarak isimlendirmiştir. O (azze ve celle) Nebîsine "*Sen ancak bir uyarıcısın, her kavim için bir hâdî vardır*" (*Ra'd*, 7) buyurmuş, böylece Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hâdî olarak isimlendirmiştir. Her ne kadar hâdî Allah (azze ve celle)'nin bir ismi olsa da...

Allah Vâris'tir. Nitekim Allah Teâlâ "*Sen vârislerin en hayırlısısın*" (*Enbiyâ*, 89) buyurmuştur. Yine Allah ölüden onun malını miras alan kimseyi de vâris olarak isimlendirmiştir. O (azze ve celle) "*Vârise de aynı sorumluluk düşer*" (*Bakara*, 233) buyurmuştur.

Bu bölümde beyân ettiklerimi iyi anlayın ey akıl sâhipleri! Bu sâyede Yaratıcımız (azze ve celle)'nin bazı isimleri olduğunu ve bu isimlerin manen değil lafzen yarattıklarından bazıları hakkında da kullanıldığını bilir ve buna iyice kanaat getirirsiniz. Nitekim bu bölümde bunu Kitap'tan, Sünnet'ten ve Arap dilinden (delillerle) beyân ettim.

Eğer Allah'ı O'nun kendisinin sıfatı olduğunu söylediği sıfatlarla ya da Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle gelen sıfatlarla vasıflandıran Âsâr Ulemâsı, Muattıl Cehmiyye'nin iddia ettiği gibi müşebbihe ise; kıble ehlinin tamamı, Allah'ın kitabını okudukları, dilleriyle ikrar ederek ve kalpleriyle tasdik ederek ona iman ettikleri, Allah'ı O'nun kendisinin isimleri olduğunu bildirdiği isimlerle isimlendirdikleri, yaratılmışları da Allah'ın onlara verdiği o isimlerle isimlendirdikleri için müşebbihedir(!)

Onların bu sözleri tevhid ehlinin Kur'ân'ı reddetmelerini, Kur'ân'a inanmamalarını, Kur'ân'ı kalpleriyle yalanlamalarını ve dilleriyle inkâr etmelerini gerektirmektedir. Bu ne çirkin bir görüştür! Onların sahip olduğu bu görüşler ne kadar çirkindir! Allah'ın her türlü lâneti onların ve Allah'ın muhkem tenzîlinde kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği sı-

fatları inkâr eden, adâlet sâhibi kimselerin nakliyle Nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşan isnâdla Yaradan (celle ve alâ)'ın sıfatları konusunda O'ndan sahih olarak rivâyet edilenleri reddeden kimselerin üzerine olsun!

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Rivâyet Edilen Haberlerin Zikri Bâbı -Ki İlmi Araştırmayan Kimse Bu Haberleri Yorumlanması Gerekenden Farklı Şekilde Yorumlamış, Câhilleri ve Gâfilleri Fitneye Düşürmüştür; Haberin Manasını Bilmemeleri Onları Teşbih Görüşüne Sürüklemiştir; O Yarattıklarından Bir Yaratılmışın Yüzünün Kendisinin Yüzü Gibi Olmasından Münezzehtir ve Çok Yücedir; O Yüz Ki Allah Onu Celâl ve İkrâm İle Vasıflandırmış ve Ondan Helâkı Nefyetmiştir-

٣٥- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثنا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ لِأَحَدٍ: قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ، وَوَجْهًا أَشْبَهَ وَجْهَكَ، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ

35- Bize er-Rabî' b. Süleymân el-Murâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -yani İbnu'l Leys- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti. Onun Muhammed b. Aclân'dan, onun Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Sakın biriniz bir kimseye 'Allah senin yüzünü ve senin yüzüne benzeyen yüzü çirkinleştirsin!' demesin. Çünkü Allah Âdem'i onun sûreti üzere yaratmıştır.*"

٣٦- وَحَدَّثَنَا الرَّبِيعُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ سَوَاءً قَالَ: إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ

36- Bize yine er-Rabî' aynı isnadla tahdis edip şöyle dedi: "*Biriniz vurduğu zaman yüzden sakınsın. Çünkü Allah Âdem'i onun sûreti üzere yaratmıştır.*"

٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ " إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ، وَلَا يَقُلْ: قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ"

37- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun İbn Aclân'dan, onun Saîd'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Biriniz vurduğu zaman yüzden sakınsın. 'Allah senin yüzünü ve senin yüzüne benzeyen kimsenin yüzünü çirkinleştirsin!' de demesin. Çünkü Allah Âdem'i onun sûreti üzere yaratmıştır."*

٣٨- وَحَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عَجْلَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ، وَلَا يَقُولَنَّ قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ» بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى

38- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Aclân tahdis etti, dedi ki: Bana Saîd b. Ebî Saîd, Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: *"Biriniz vurduğu zaman yüzden sakınsın. 'Allah senin yüzünü... çirkinleştirsin' de demesin..."* Ebû Mûsâ'nın hadisinin aynısı(nı zikretti).

٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا يَحْيَى، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَيْسَ فِي خَبَرِ ابْنِ عَجْلَانَ أَكْثَرُ مِنْ هَذَا

39- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun İbn Aclân'dan, onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: *"Biriniz vurduğu zaman yüzden sakınsın."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İbn Aclân'ın haberinde bundan fazlası yoktur.

٤٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ: ثنا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، وَهُوَ الْأَزْدِيُّ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَالِكٍ الْمَرَاغِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ فَيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ»

40- Bize Nasr b. Alî el-Cahdamî tahdis etti, dedi ki: Bana babam haber verdi, dedi ki: Bize el-Müsennâ b. Saîd tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Ebû Eyyûb -ki o el-Ezdî'dir- Abdulmelik b. Mâlik el-Merâğî'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Biriniz dövüştüğü zaman yüzden sakınsın. Çünkü Allah Âdem'i onun sûreti üzere yaratmıştır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İlmi araştırmayan bazı kimseler "*onun sûreti üzere...*" buyruğunun "Rahmân'ın sûreti üzere" anlamına geldiği vehmine kapılmışlardır. Rabbimiz haberin manasının bu olmasından münezzehtir, çok yücedir. Aksine "*Âdem'i onun sûreti üzere yaratmıştır*" buyruğunun manası şudur: Buradaki hâ (zamiri) ile kastedilen, kendisine vurulan ve sövülen kimsedir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın Âdem'i -dövene kendisinin yüzüne vurmaktan sakınmasını emrettiği- dövülen kimsenin sûreti üzere yarattığı manasını kastetmiştir. Yine O (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun (kendisine sövülen kimsenin) yüzünü çirkinleştiren kimseyi "senin yüzüne benzeyen yüzü de..." demekten sakındırmıştır. Çünkü Âdem'in yüzü oğullarının yüzlerine benzemektedir. Dolayısıyla söven kimse âdemoğullarından birine "Allah senin yüzünü de senin yüzüne benzeyen kimsenin yüzünü de çirkinleştirsin!" dediği zaman Âdem'in -Allah'ın salavâtı ve selâmı onun üzerine olsun- yüzünü çirkinleştirmiş olmaktadır. Oğullarının yüzleri babalarının yüzüne benzemektedir. Allah size rahmet etsin, haberin manasını iyi anlayın! Hataya düşmeyin ve birbirinizi hataya düşürmeyin. Sonra doğru yoldan saparsınız ve (insanları) bir dalâlet olan teşbih görüşüne sevk edersiniz.

Bu konuda daha kapalı -yani zikrettiğimiz lafızdan daha kapalı- bir lafız Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir ki o da şudur:

٤١ - وَهُوَ مَا حَدَّثَنَا بِهِ يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُقَبِّحُوا الْوَجْهَ فَإِنَّ ابْنَ آدَمَ خُلِقَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ

41- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. O'nun el-A'meş'ten, onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun Atâ b. Ebî Rabâh'tan, onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Yüzü çirkin görmeyin. Çünkü âdemoğlu Rahmân'ın sûreti üzere yaratılmıştır.*"

٤٢ - وَرَوَى الثَّوْرِيُّ، هَذَا الْخَبَرَ مُرْسَلًا غَيْرَ مُسْنَدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يُقَبَّحُ الْوَجْهُ فَإِنَّ ابْنَ آدَمَ خُلِقَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ

42- Yine es-Sevrî bu haberi müsned değil mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân (es-Sevrî) tahdis etti. Onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun da Atâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Yüz çirkin görülmez. Çünkü âdemoğlu Rahmân'ın sûreti üzere yaratılmıştır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Atâ'nın haberinde geçen lafız sebebiyle ilmi araştırmayan/ilimde derinleşmeyen birçok kimse fitneye düşmüştür. Onlar bu haberde sûretin Rahmân'a izâfe edilmesinin O'nun zâtî sıfatlarının (kendisine) izâfesi bâbından olduğu vehmine kapılmışlardır. Böylece bu meselede çok açık bir hataya düşmüşlerdir. Müşebbihenin sözüne benzeyen çok çirkin bir söz söylemişlerdir. Allah bizi ve bütün müslümanları onların sözlerinden muhafaza buyursun.

Benim bu haberin tevili hakkındaki görüşüm şudur: Bu haber her ne kadar nakil cihetinden mevsûl bir şekilde sahih olsa da onda üç tane illet bulunmaktadır.

Birincisi: Es-Sevrî bu haberin isnâdında el-A'meş'e muhâlefet etmiştir. Evet, es-Sevrî haberi mürsel olarak rivâyet etmiş, "İbn Ömer'den" dememiştir.

İkincisi: El-A'meş müdellistir ve haberi Habîb b. Ebî Sâbit'ten işittiğini söz konusu etmemiştir.

Üçüncüsü: Ayrıca Habîb b. Ebî Sâbit de müdellistir ve onun haberi Atâ'dan işittiği bilinmemektedir.

İshâk b. İbrâhîm b. Habîb b. eş-Şehîd'i şöyle derken işittim: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş, el-A'meş'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Habîb b. Ebî Sâbit dedi ki: "Biri bana senden bir hadis tahdis ederse hiç umursamam, onu senden rivâyet ederim." Yani hiç umursamam, tedlis yaparım.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Eser ehli âlimlerimiz bunun gibi bir haberle neredeyse hiç ihticâc etmez. Özellikle de haber bu cinsten ise... Yani sahih olduğu takdirde ilmi gerektiren; sıhhati ve sübûtu akıl yürüterek ya da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahkâm ve fıkıh konularındaki sünnetlerinden bir başkasıyla benzerlik kurularak delillendirilmesiyle ameli gerektirmeyen cinstense...

Eğer bu haber müsned olarak sahihse; el-A'meş haberi Habîb b. Ebî Sâbit'ten işitmiş, Habîb de onu Atâ b. Ebî Rabâh'tan işitmişse, el-A'meş'in rivâyet ettiği üzere haberin İbn Ömer'den rivâyet edildiği de sahihse; bu haberin manası bize göre şudur: Bu haberde sûretin Rahmân'a izâfe edilmesi ancak mahlûkâtın O'na izâfe edilmesi bâbındandır. Çünkü mahlûkât Rahmân'a izâfe edilir. Zira mahlûkâtı Allah yaratmıştır. Aynı şekilde sûret de Rahmân'a izâfe edilir. Zira onu Allah şekillendirmiştir. Allah (azze ve celle)'nin "*İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır, O'ndan başkası ne yaratmış gösterin bakalım!*" (*Lukmân*, 11) buyruğunu işitmedin mi? Burada Allah yaratılmışları kendisine izâfe etmiştir. Çünkü onları yaratma işini üstlenen Allah'tır. Allah (azze ve celle)'nin "*Bu, Allah'ın devesi, sizin için bir âyettir*" (*A'râf*, 73) buyruğu da bu baptandır. Allah burada deveyi kendisine izâfe etmiştir.

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Allah'ın arzında yesin...*" (*A'râf*, 73)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın arzı geniş değil miydi, hicret etseydiniz?"* (Nisâ, 97)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediğini ona vâris kılar."* (A'râf, 128)

Görüldüğü gibi Allah yeryüzünü kendisine izâfe etmiştir. Çünkü onu yaratma ve yayma işini yapan Allah'tır.

Yine O *"Allah'ın fıtratına ki O insanları onun üzerine yaratmıştır"* (Rûm, 31) buyurmuştur. Görüldüğü gibi Allah fıtratı kendisine izâfe etmiştir. Çünkü insanları onun üzerine yaratan Allah'tır. Şu hâlde Allah, kendisine izâfe ettiği şeyi iki manada izâfe etmiştir:

Birincisi: Onun zâtını kendisine izâfe etmiştir.

İkincisi: Onu yaratmayı kendisine izâfe etmiştir.

Bu iki manayı iki anlayın, hataya düşmeyin! Şu hâlde haberin manası -nakil yönünden müsned olarak sahihse- şudur: Âdemoğlu, Âdem'e sûret verdiği ve ona ruh üflediği zaman Rahmân'ın yarattığı sûret üzere yaratılmıştır. Nitekim Allah (celle ve alâ) *"Gerçekten sizi yarattık ve size sûret verdik"* (A'râf, 11) buyurmuştur. Bu tevilin doğruluğunun delîli şudur:

٤٣- أَنَّ أَبَا مُوسَى مُحَمَّدَ بْنَ الْمُثَنَّى قَالَ: ثنا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ ثنا الْمُغِيرَةُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، وَطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا

43- Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ dedi ki: Bize Ebû Âmir Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize el-Muğîre -ki o İbn Abdurrahmân'dır- tahdis etti. Onun Ebu'z Zinâd'dan, onun Mûsâ b. Ebî Osmân'dan, onun babasından, onun Ebû Hureyre'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Allah Âdem'i sûreti üzere, uzunluğu altmış zirâ olduğu hâlde yarattı."*

٤٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا بِهِ أَبُوهُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ أَحَادِيثَ، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمَّا خَلَقَهُ , قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولَئِكَ النَّفَرِ، وَهُمْ نَفَرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ، فَاسْمَعْ مَا يُجِيبُونَكَ، وَإِنَّهَا تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ، قَالَ: فَذَهَبَ , فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَزَادُوهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ قَالَ: فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ , طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ حَتَّى الْآنَ"

44- Bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: "Bu bize Ebû Hureyre'nin Rasulullah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettiğidir." Sonra bazı hadisler zikretti ve dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah Âdem'i sûreti üzere yarattı. Uzunluğu da altmış zirâ idi. Onu yarattığı zaman (ona) şöyle buyurdu: 'Git de şu topluluğa -ki onlar oturmakta olan bir grup melekti- selâm ver ve sana verecekleri cevâbı dinle. Zira o hem senin tahiyyen hem de zürriyetinin tahiyyesidir.' Bunun üzerine (Âdem) gitti ve 'es-Selâmu aleykum' dedi. Onlar da 'es-Selâmu aleyke ve rahmetullah' dediler, Allah'ın rahmetini ilâve ettiler."*

Rasulullah şöyle devam etti: *"Cennete giren herkes Âdem'in sûreti üzere, uzunluğu altmış zirâ olacaktır. İnsanlar şu zamana kadar sürekli kısalmıştır."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şu hâlde Âdem (aleyhisselâm)'ın -Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun kendisi üzerine yaratıldığını haber verdiği- sûreti altmış zirâdır. Mana, ilmi araştırmayan bazı kimselerin vehmettiği gibi değildir. *"Onun sûreti"* buyruğunun manası, onların zannettiği gibi O'nun zatının sıfatlarından bir sıfat olarak "Rahman'ın sûreti" değildir. O cansız varlıklar ve insanlar(ın sıfatları) ile vasıflanmaktan münezzehtir, yücedir. Allah kendisini yaratılmışların sıfatlarından tenzih ve takdis etmiş, *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur, O işitendir, görendir"* (Şûrâ, 11) buyurmuştur. O kitabında nebîsinin diliyle kendisini vasfettiği gibidir. O'nun sıfatları -Cehmiyye'nin mabudlarını cansız varlıklara benzettiği gibi ya da Râfızîler'den aşırıya gidenlerin mabudlarını

âdemoğullarına benzettiği gibi- canlı olsun cansız olsun yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Allah bu iki görüşü ve savunucularını kahretsin!

٤٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، وَمَحْمُودُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: ثنا أَبُو سَعْدٍ الصَّاغَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ الْمُشْرِكِينَ، قَالُوا: لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " انْسُبْ لَنَا رَبَّكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ} ، قَالَ: وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهٌ، وَلَا عَدْلٌ، وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ " وَقَالَ مَحْمُودُ بْنُ خِدَاشٍ فِي حَدِيثِهِ: "{الصَّمَدُ , لَمْ يَلِدْ , وَلَمْ يُولَدْ}، لِأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُولَدُ إِلَّا سَيَمُوتُ، وَلَيْسَ شَيْءٌ يَمُوتُ إِلَّا سَيُورَثُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمُوتُ وَلَا يُورَثُ"، وَالْبَاقِي مِثْلُ لَفْظِ أَحْمَدَ بْنِ مَنِيعٍ، سَوَاءً

45- Bize Ahmed b. Menî' ve Mahmûd b. Hidâş tahdis etti, dediler ki: Bize Ebû Sa'd es-Sâğânî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca'fer er-Râzî tahdis etti. Onun er-Rabî' b. Enes'ten, onun Ebu'l Âliye'den, onun da Ubeyy b. Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre müşrikler Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e "Bize Rabbinin nesebini söyle" dediler. Bunun üzerine Allah *(azze ve celle)* şunu indirdi: "*De ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir. Doğurmamış ve doğurulmamıştır. Kendisine hiçbir şey küfüv olmamıştır.*"

(Ubeyy b. Ka'b) dedi ki: "Yani kendisinin bir benzeri ve bir dengi olmamıştır. O'nun gibi hiçbir şey yoktur."

Mahmûd b. Hidâş, hadisinde ayrıca şöyle demiştir: "Samed'dir, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Çünkü doğurulan her şey mutlaka ölür. Ölen her şeye de mutlaka mirasçı olunur. Allah ise ölmez ve O'na mirasçı olunmaz."

Onun hadisinin kalanı Ahmed b. Menî'in lafzıyla aynıdır.

Allah (azze ve celle) Hakkında -Yaratan ve Yoktan Var Eden Zâtın Muhkem Tenzîlinde ve Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Diliyle Kendisi Hakkında İsbât Ettiği Üzere- Gözün İsbâtı Bâbı

Allah (azze ve celle) nebîsi Nûh'a -Allah'ın salavâtı onun üzerine olsun- şöyle buyurmuştur: "*Gözlerimizin önünde ve vahyimizin rehberliğinde gemiyi yap!*" (Hûd, 37)

Yine O (celle ve alâ) şöyle buyurmuştur: "*(Gemi) gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.*" (Kamer, 14)

Yine O (azze ve celle) Mûsâ'dan söz ederken şöyle buyurmuştur: "*Gözümün önünde yetiştirilesin diye senin üzerine benden bir sevgi bıraktım.*" (Tâhâ, 39)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Rabbinin hükmüne sabret. Zira sen gözlerimiz önündesin.*" (Tûr, 48)

Şu hâlde her müminin kendisini yaratan ve yoktan var eden Zât hakkında, yaratan ve yoktan var eden Zâtın kendisi hakkında isbât ettiği gözü isbât etmesi gerekir. Allah'ın muhkem tenzîlinde ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beyânıyla (kendisi hakkında) isbât ettiği şeyi Allah (tebâreke ve teâlâ)'dan nefyeden kimse mümin değildir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ki Allah (azze ve celle) "*Sana Zikr'i indirdik ki insanlara kendilerine indirileni beyân edesin*" (Nahl, 44) buyruğunda O'nu tenzîlinin açıklayıcısı kılmıştır. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Allah'ın iki gözü olduğunu beyân etmiştir. Böylece O'nun beyânı; iki kapak arasında yazılı olan, mihraplarda ve Kur'ân kurslarında okunan muhkem tenzîlin beyânına muvâfık olmuştur.

٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا حَرْمَلَةُ بْنُ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ، عَنْ أَبِي يُونُسَ سُلَيْمِ بْنِ جُبَيْرٍ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: فِي هَذِهِ الْآيَةِ: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا} ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضَعُ إِبْهَامَهُ عَلَى أُذُنِهِ وَأُصْبُعَهُ

الَّتِي تَلِيهَا عَلَى عَيْنِهِ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ ذَلِكَ"

46- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize Harmele b. İmrân et-Tucîbî tahdis etti. Onun Ebû Hureyre'nin mevlâsı Ebû Yûnus Suleym b. Cubeyr'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o "*Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hüküm vermenizi emreder; Allah size ne güzel öğüt veriyor; şüphesiz Allah işitendir, görendir*" (Nisâ, 58) âyeti hakkında şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başparmağını kulağının üzerine, ondan sonraki parmağını da gözünün üzerine koyduğunu gördüm."

Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i böyle yaparken gördüm."

٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا أَبِي قَالَ: ثنا حَرْمَلَةُ، عَنْ عِمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو يُونُسَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» قَرَأَ إِلَى قَوْلِهِ: {سَمِيعًا بَصِيرًا}. فَيَضَعُ إِبْهَامَهُ عَلَى أُذُنِهِ وَالَّتِي تَلِيهَا عَلَى عَيْنِهِ وَيَقُولُ: «هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَؤُهَا وَيَضَعُ أُصْبُعَيْهِ»

47- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize Harmele b. İmrân tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Yûnus tahdis etti, dedi ki: Ebû Hureyre'nin "*Allah size emânetleri ehline vermenizi... emreder*" âyetini "*işitendir, görendir*" buyruğuna kadar okuduğunu, sonra baş parmağını kulağının üzerine, ondan sonraki parmağını da gözünün üzerine koyup "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, bu âyeti iki parmağını bu şekilde (kulağının ve gözünün üzerine) koyarak okurken işittim" dediğini işittim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bunu İshâk b. Mûsâ b. Abdullah b. Yezid b. Hısn el-Hatmî el-Ensârî ashâbımızdan bir topluluğa yazdırdı,

ben de o mecliste bulunuyordum. Ben de kendi hattımla bunu yazdım. Şu kadar var ki bazı lafızları müstemlîden (yazan kimseden) almış olabileceğimden endişeliyim.

٤٨- إِمْلَاءً عَلَيْنَا عَنْ أَنَسِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، أَلَّا إِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ

48- O bize Enes b. Iyâd'dan rivâyette bulunarak yazdırdı, dedi ki: Bana Ubeydullah b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Nâfi'nin Abdullah b. Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah a'ver/bir gözü hastalıklı değildir. Fakat Mesîh Deccâl'in sağ gözü hastalıklıdır. Sanki o patlamış bir üzüm tanesidir.*"

٤٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذَكَرَ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، وَلَكِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ عَيْنِهِ الْيُمْنَى كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ

49- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Abdulhamîd es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah tahdis etti. Onun Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar arasında Mesîh Deccâl'den söz etti ve şöyle buyurdu: "*Ey insanlar! Şüphesiz sizin Rabbiniz'in bir gözü hastalıklı değildir. Fakat Mesîh Deccâl'in sağ gözü hastalıklıdır. Sanki o patlamış bir üzüm tanesidir.*"

٥٠- حدثنا الْحَسَنُ بْنُ قَزَعَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الْهَاشِمِيُّ، قال: ثنا عاصِمُ بْنُ هِلَالٍ يعني الْبَارِقِيَّ، قال: ثنا أَيُّوبُ، عن نافعٍ، عن عبد الله، قال: قال رسولُ الله صلى الله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ , أَلَا وَإِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ عَيْنِهِ الْيُمْنَى كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ

50- Bize el-Hasen b. Kaz'a b. Ubeyd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım b. Helâk -yani el-Bârikî- tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb tahdis etti. Onun Nâfi'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Dikkat edin, Allah'ın bir gözü hastalıklı değildir. Dikkat edin, Mesîh Deccâl'in sağ gözü hastalıklıdır. Sanki o patlamış bir üzüm tanesidir.*"

٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «الدَّجَّالُ هُوَ أَعْوَرُ هِجَانٌ، أَشْبَهُ النَّاسِ بِعَبْدِ الْعُزَّى بْنِ قَطَنٍ، فَأَمَّا هَلَكَ الْهُلَّكُ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ» قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ: قَالَ شُعْبَةُ: فَحَدَّثْتُ بِهِ قَتَادَةَ، فَحَدَّثَ نَحْوًا مِنْ هَذَا

51- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Simâk'tan, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Deccâl'in bir gözü hastalıklıdır, o beyazdır. İnsanlar arasında Abdüluzzâ b. Katan'a en çok benzeyen kimsedir. Rabbiniz'in bir gözü ise kesinlikle ve kesinlikle hastalıklı değildir.*"

Muhammed b. Ca'fer dedi ki: Şu'be dedi ki: "Bunu Katâde de buna yakın bir şekilde tahdis etti."

٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ وَهُوَ ابْنُ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فِي خِفَّةٍ مِنَ الزَّمَانِ» ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ: " يَأْتِي النَّاسَ , فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، وَهُوَ أَعْوَرُ، وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ

52- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm -ki O İbn Tahmân'dır- tahdis etti. Onun Ebu'z Zubeyr'den, onun Câbir'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sel-

lem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Deccâl *gevşeklik gösterilen bir zamanda çıkar...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretmiş, sonra şöyle demiştir: "*İnsanlara gelir ve bir gözü hastalıklı olduğu hâlde 'Ben sizin rabbinizim' der. Şüphesiz sizin Rabbinizin bir gözü hastalıklı değildir.*"

٥٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرْتُ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ لَيْلَةً، فَلَمْ يَأْتِنِي النَّوْمُ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: " لَا تَفْعَلِي، فَإِنَّهُ إِنْ يَخْرُجْ وَأَنَا حَيٌّ يَكْفِيكُمُوهُ اللَّهُ بِي، وَإِنْ يَخْرُجْ بَعْدَ أَنْ أَمُوتَ يَكْفِيكُمُوهُ اللَّهُ بِالصَّالِحِينَ، ثُمَّ قَالَ: «مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ حَذَّرَ أُمَّتَهُ الدَّجَّالَ، وَإِنِّي أُحَذِّرُكُمُوهُ، إِنَّهُ أَعْوَرُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، إِنَّهُ يَمْشِي فِي الْأَرْضِ، وَإِنَّ الْأَرْضَ وَالسَّمَاءَ لِلَّهِ، إِلَّا أَنَّ الْمَسِيحَ عَيْنَهُ الْيُمْنَى كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذَا بَابٌ طَوِيلٌ، خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الْفِتَنِ، فِي قِصَّةِ الدَّجَّالِ

53- Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Mahrame b. Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşecc tahdis etti. Onun babasından, onun da Urve b. Zubeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımı Ümmü Seleme dedi ki: "Bir gece Mesîh Deccâl'i hatırladım. Uykum da gelmedi. Sabahladığım zaman Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girip O'na (olanları) haber verdim. Buyurdu ki: "*Böyle yapma! Eğer o ben hayattayken çıkarsa Allah sizi benimle ondan korur. Ben öldükten sonra çıkarsa Allah sizi sâlihlerle ondan korur.*"

Sonra şöyle buyurdu: "*Hiçbir nebî yoktur ki ümmetini Deccâl'den sakındırmış olmasın. Ben de sizi ondan sakındırıyorum. Onun bir gözü hastalıklıdır. Allah'ın bir gözü ise hastalıklı değildir. O (Deccâl) yeryüzünde yürür. Şüphesiz yer ve gök Allah'ındır. Fakat Mesîh (Deccâl)'in sağ gözü patlamış bir üzüm tanesi gibidir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu uzun bir baptır. Bu bâbı "Kitâbu'l Fiten"de Deccâl kıssasında tahriç ettim.

٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي عُمَرُ بْنُ صَالِحِ بْنِ عَبْدِ الْكَبِيرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي أَبُو بَكْرِ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أُنْذِرُكُمُ الدَّجَّالَ، أَمَا إِنَّهُ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى، وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ: ك ف ر يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ يَقْرَأُ، وَكُلُّ مُؤْمِنٍ لَا يَقْرَأُ"

54- Bize Abdulkuddûs b. Muhammed b. Şuayb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam Ömer b. Sâlih b. Abdulkebîr tahdis etti, dedi ki: Bana amcam Ebû Bekr b. Şuayb tahdis etti. Onun babasından, onun da Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Deccâl konusunda sizi uyarıyorum. Onun sağ gözü hastalıklıdır. Rabbinizin bir gözü ise hastalıklı değildir. Onun iki gözünün arasında 'kâf-fâ-râ' (kâfir) yazılıdır. Onu okuma bilen mümin de okuma bilmeyen mümin de okur.*"

Allah (celle ve alâ) Hakkında İşitmenin ve Görmenin İsbâtı Bâbı

Ki Allah kendisini vasfettiği üzere Semî' (işiten) ve Basîr (gören)dir. Kimin mâbudu işitmiyor ve görmüyorsa o işiten ve gören Allah'a kâfirdir. İşiten ve gören Yaratıcı'dan başkasına ibâdet etmektedir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Allah gerçekten 'Allah fakirdir, biz ise zenginiz' diyenlerin sözünü işitti.*" (Âli İmrân, 181)

Yine O (azze ve celle) mücâdile kıssasında şöyle buyurmuştur: "*Allah gerçekten kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti...*" (Mücâdile, 1)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben "Kitâbu'z Zıhâr"da Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın şu haberini yazdırdım: "Rabbimi hamd ile tesbih ederim. O'nun işitmesi bütün sesleri kuşatmıştır. (Kocası hakkında) tartışan kadın Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikâyette bulunuyordu da onun bazı sözleri bana gizli kalıyordu. Sonra Allah '*Allah gerçekten kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti...*' buyruğunu indirdi."

Yine O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Yoksa onlar sırlarını ve fısıldaşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar?*" (Zuhruf, 80)

Yaratan ve yoktan var eden Rabbimiz bize, Allah hakkında yalan uyduran ve Allah'ın fakîr olduğunu söyleyen kimseleri işittiğini bildirmiş, onların bu sözlerini yalanlamıştır. Allah onların bu sözlerini reddetmiş, kendisinin zengin, onların ise fakir olduğunu haber vermiştir. Mümin kullarına kendisinin işiten ve gören olduğunu bildirmiştir. Yine O müminlere kendisinin (kocası hakkında) tartışan kadının sözünü ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile o kadın arasındaki konuşmayı işittiğini haber vermiştir. Sıddık'ın kızı Sıddıka (radıyallâhu anhâ) da tartışan kadına yakın olduğu hâlde onun bazı sözlerinin kendisine gizli kaldığını haber vermiş, işitmesi bütün sesleri kuşatan Yaratıcısını tesbih etmiş, "İşitmesi bütün sesleri kuşatan Zâtı tesbih ederim" demiştir. Evet, Allah (celle ve alâ) tartışan kadının sözünü, yedi göğün üzerinde ve Arş'ına istivâ etmiş iken, onun bazı sözlerinin yanında ve yakınında bulunanlara bile gizli kalmasına rağmen işitmiştir.

Yine O (azze ve celle) kelîmi Mûsâ'ya ve annesinin oğlu olan kardeşi Hârûn'a, onlar Firavun'un kendilerine karşı haddi aşmasından ve azgın-

laşmasından korktukları zaman onlara güven vermek için *"Şüphesiz Ben sizinleyim, işitir ve görürüm"* (*Tâhâ*, 46) buyurmuştur.

Görüldüğü gibi Rahmân (celle ve alâ), kelîmi Mûsâ ve onun kardeşi Hârûn (aleyhimesselâm)'ın (Firavun'a) hitâbını ve Firavun'un onlara verdiği cevâbı işittiğini bildirmiştir. Yine O onların her birinden sâdır olan her bir şeyi gördüğünü bildirmiştir.

Yine O (celle ve alâ) şöyle buyurmuştur: "*Kulunu bir gece Mescid-i Harâm'dan... yürüten Zât bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.* O *işitendir, görendir.*" (*İsrâ*, 1)

Yine O "Hâ-Mîm, Mümin" Sûresi'nde "*Sen Allah'a sığın; şüphesiz* O *işitendir, görendir*" (*Mümin*, 56) buyurmuştur.

"Es-Semî", "el-Basîr", "Semî'" ve "Basîr" geçen buyrukların tamamını zikredecek olsak, tamamının zikredilmesinden dolayı kitap uzar.

Allah (azze ve celle) kelîmi Mûsâ'ya ve onun kardeşi Hârûn'a -Allah'ın salavâtı onların üzerine olsun- "*Hayır, âyetlerimizle gidin, şüphesiz biz sizinleyiz, dinlemekteyiz*" (*Şuarâ*, 15) buyurmuş, böylece mümin kullarına (Firavun'un) kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşine söylediklerini dinlediğini bildirmiştir.

Bu da söylediğim şekildedir: Yaratıcı'nın dinlemesi/işitmesi yartılmışın dinlemesine/işitmesine benzemez. Allah ayrıca Mûsâ (aleyhisselâm)'a kendisine vahyedileni dinlemesini emretmiş, "*Şimdi vahyedileni dinle*" buyurmuştur. İki dinlemenin lafzı birdir. Manaları ise farklıdır. Çünkü Yaratıcı'nın dinlemesi yaratılmışların dinlemesinden ayrıdır. Rabbimiz yarattıklarından birinin kendisine benzemesinden münezzehtir, çok yücedir. Yarattıklarından birinin fiilinin kendisinin fiiline benzemesinden münezzehtir. Azze ve celle!

Yine Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*De ki: Amel edin! Allah, Resûlü ve müminler yaptıklarınızı görecektir.*" (*Tevbe*, 105)

Allah'ın, O'nun bu âyette amellerini zikrettiği kimselerin amellerini görmesi Rasulullah'ın ve müminlerin görmesi gibi değildir. Her ne kadar "görme" ismi hem Allah'ın onların amellerini görmesi hem Rasulullah'ın görmesi hem de müminlerin görmesi hakkında kullanılmış olsa da...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Rahmân'ın halîlinin babasına hitâbı ve ibâdet etmekte olduğu varlıklara ibâdet ettiğinden dolayı onu azarlaması üzerinde iyi düşünün ey âlimler ve ilim toplayıcıları! Düşünürseniz -Yaratıcımız (celle ve alâ)'nın tevfîkiyle- bizim mezhebimizin doğruluğunu ve muhaliflerimiz olan Muattıl Cehmiyye'nin mezhebinin bâtıllığını görürsünüz.

Rahmân'ın halîli -Allah'ın salavâtı ve selâmı onun üzerine olsun- babasına "*Neden işitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere ibâdet ediyorsun?*" (*Meryem*, 42) demiştir. Rahmân'ın halîlînin babası Âzer'e "*Neden işitmeyen ve görmeyen şeylere ibâdet ediyorsun?*" demesi, onu işitmeyen ve görmeyen şeylere ibâdet ettiğinden dolayı kınaması, sonra da onu canlı olmayıp cansız olan putlar gibi işitmeyen ve görmeyen bir varlığa ibâdete davet etmesi imkânsız değil midir ey akıl sâhipleri? Yaratan, yoktan var eden, işiten ve gören Rabbimiz nasıl şu muattıl câhillerin vasfettiği gibi olabilir? Rabbimiz işitmemekten ve görmemekten münezzehtir, çok yücedir. (Bunu söyleyen kimse) işitmeyen ve görmeyen putlara tapan kimse gibi ya da hayvanlara tapan kimse gibidir. Bizi yaratanın ve yoktan var edenin şu buyruğunu işitmediler mi: "*Ona sen mi vekil olacaksın? Yoksa sen onların çoğunun işittiğini ya da akletttiğini mi zannediyorsun? Onlar ancak hayvanlar gibidirler...*" (*Furkân*, 44)

Görüldüğü gibi O (azze ve celle) bize işitmeyen ve akletmeyen kimselerin hayvanlar gibi olduğunu, hatta onların yolca daha sapık olduklarını bildirmiştir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sünnetlerinden Rabbimizin Kitabındakilere Muvâfık Olarak Allah Hakkında İşitmenin ve Görmenin İsbâtının Beyânı Bâbı

Zira O'nun sünnetlerinin/hadislerinin -adâletli kimsenin adâletli kimseden nakliyle O'na kadar ulaşan bir isnadla sâbit olduktan sonra- Allah'ın kitabına muvâfık olmaması söz konusu olamaz. O'nun sünnetlerinden bir şeyin Allah'ın kitabına ya da onun bir kısmına muhâlif olmasından Allah'a sığınırız! Hangi câhil Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetlerinden birinin -nakil yönünden sâbit olduktan sonra- Allah'ın kitabından bir şeye muhâlif olduğunu iddia ediyorsa ben ona kırkı aşkın sene-

den beri açıkladığım üzere mezhebimizin doğruluğunu isbât etmeyi garanti ediyorum.

٥٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ فَقَالَ: " لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ، وَكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي , فَإِذَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ , فَنَادَانِي فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ , إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ , قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ اللَّهُ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ قَالَ: فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ: فَسَلَّمَ عَلَيَّ , ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ، وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي أَمْرَكَ، وَبِمَا شِئْتَ. إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبَيْنِ فَعَلْتُ "، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ، لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

55- Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Yûnus b. Yezîd, İbn Şihâb'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in tahdis ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımı Âişe (radıyallâhu anhâ) ona Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Başına Uhud gününden daha sıkıntılı bir gün geldi mi?" diye sorduğunu, O'nun da şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir: *"Gerçekten senin kavminden çok sıkıntı gördüm. Onlardan gördüğüm en büyük sıkıntı Akabe günü olmuştu. Kendimi (beni himâye etmesi için) İbn Abdiyâlîl b. Abdikulâl'e arz ettim de isteğimi kabul etmedi. Kederli bir şekilde gerisin geri dönüp gittim. Ancak Karnu's Seâlib'e geldiğim zaman kendimi toparlayabildim. Başımı kaldırdım. Gördüm ki beni gölgelendiren bir bulut! Baktığım zaman içerisinde Cibrîl* (aleyhisselâm)*'ın olduğunu gördüm. Bana nidâ edip dedi ki: 'Ey Muhammed! Allah* (azze ve celle) *kavmi-*

nin sana söylediklerini ve sana verdikleri cevabı işitti. Allah Dağlar Meleği'ni ona onlar hakkında dilediğini emredesin diye görevlendirdi.' Sonra bana Dağlar Meleği nidâ etti, bana selâm verdi ve dedi ki: 'Ey Muhammed! Allah (azze ve celle) *kavminin sana söylediklerini işitti. Ben de Dağlar Meleği'yim. Rabbin beni sana, bana emrini ve dilediğini bildiresin diye gönderdi. Eğer iki Ahşeb'i onların üzerine kapatmamı istersen bunu yaparım.'"*

Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hayır! Ben Allah'ın onların sulblerinden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na ibâdet edecek kimseler çıkarmasını ümit ederim."*

٥٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، قَالَ: ثنا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِيَ يَقُولُ: ثنا أَبُو عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، وَغَيْرُهُمَا، قَالَا: قَالَ بُنْدَارٌ، ثنا، وَقَالَ الْحُسَيْنُ: أَخْبَرَنَا مَرْحُومٌ الْعَطَّارُ، قَالَ: ثنا أَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَهَذَا حَدِيثُ مَرْحُومٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا أَقْبَلْنَا وَأَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ كَبَّرَ النَّاسُ تَكْبِيرَةً رَفَعُوا بِهَا أَصْوَاتَهُمْ , فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَصَمَّ وَلَا غَائِبٍ» , وَقَالَ الْمُعْتَمِرُ فِي حَدِيثِهِ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا

56- Bize İshâk b. İbrâhîm b. Habîb b. eş-Şehîd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Babamı şöyle derken işittim: Bize Ebû Osmân Ebû Mûsâ'dan tahdis etti...

Bize ayrıca Muhammed b. Beşşâr, el-Huseyn b. el-Hasen ve başkaları tahdis etti, dediler ki: Bündâr "Bize Merhûm el-Attâr tahdis etti", el-Huseyn "Bize Merhûm el-Attâr haber verdi" dedi, dedi ki: Bize Ebû Neâme es-Sa'dî tahdis etti. Onun Ebû Osmân en-Nehdî'den, onun Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre -ki bu Merhûm'un hadisidir- o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir gazvede idim. Medîne'ye yaklaştığımız zaman insanlar seslerini yükselterek tekbir getirdiler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Sizin *Rabbiniz sağır veya uzakta değildir*" buyurdu.

El-Mu'temir de hadisinde şöyle dedi: Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Siz bir sağıra ya da uzakta bulunan bir kimseye seslenmiyorsunuz!*"

٥٧- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ , وَقَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَيُّهَا النَّاسُ: إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا , إِنَّمَا تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا "خَرَّجْتُ طُرُقَ هَذَا الْخَبَرِ فِي كِتَابِ الذِّكْرِ وَالتَّسْبِيحِ

57- Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım tahdis etti. Onun Ebû Osmân'dan, onun Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre... Hadisi zikretti ve şöyle dedi: Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ey insanlar! Siz bir sağıra ya da uzakta bulunan bir kimseye seslenmiyorsunuz. Siz işiten ve yakın olan birine sesleniyorsunuz.*"

Bu haberin tariklerini "ez-Zikru ve't Tesbîh" kitabında tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bapta söyleyeceklerimizi iyi dinleyin ey akıl sahipleri! Cehmiyye'nin iftiralarını ve yalanlarını, âsâr ulemâsı hakkında uydurdukları yalanları ve nebîlerden sonra yaratılmışların en hayırlılarına attıkları -Allah'ın onları kendilerinden tenzih ettiği ve akladığı- iftirâları, âlimlerimiz hakkında "Onlar müşebbihedir!" iftirasını atmalarını zikredeceğiz. Âlimlerimizin söyleyecek ve açıklayacak olduğum görüşlerini iyi dinleyin! Dinlerseniz Yaratıcımızın tevfikiyle şu Muattıla'nın âlimlere Allah'ın onları kendilerinden tenzih ettiği iftiraları attığını bilirsiniz ve buna kesin bir şekilde kanaat getirirsiniz.

Biz diyoruz ki: Yaratıcı Rabbimizin kendileriyle yerin altındakileri, en alttaki yedinci kat yerin altındakileri, yüce göklerdekileri, ikisinin arasında bulunan büyük-küçük her şeyi gördüğü iki gözü vardır. Yedi kat gökte, yedi kat yerde, ikisinin arasında, üzerlerinde ve altlarında hiçbir şey Yaratıcımıza gizli kalmaz. Bunlardan hiçbir şey O'nun görüşünden kaçmaz. Üzerine istivâ etmiş olduğu Arş'ını gördüğü gibi denizlerin ortasında ve derinliklerinde bulunanları da görür.

Âdemoğulları ise kendileriyle gördükleri gözlere sahip olmalarına rağmen ancak görüşlerine yakın olan şeyleri görürler. Bir de görülecek şey ile görüşleri arasında perde veya örtü olmamalıdır. Kendilerinden uzak olan şeyi (ise göremezler). Her ne kadar bazı durumlarda onun hakkında "yakın" ismi kullanılsa da... Zira bize kendilerinin diliyle hitap edilen Araplar bazen "Şu köy bize yakındır", "Şu belde bize, bizim beldemize yakındır" ve "Falanın evi bize yakındır" derler. İki beldenin, iki köyün ve iki evin arasında fersahlar bulunsa bile...

Âdemoğullarından gözü (iyi) gören kimse başka bir âdemoğlunu aralarında iki fersah ya da daha fazla mesafe olduğu zaman göremez. Aynı şekilde herhangi bir âdemoğlu yerin altında bulunanı, görülecek şeyin üzerinde bir parmak kalınlığında toprak olduğu zaman göremez. Hatta bir şeyin kuşatıldığı ve sarıldığı ölçüde daha az bir kalınlık olsa bile göremez. Yine onun görüşü (görülecek şeyi) aralarında bir duvar ya da kalın bir elbise engeli olduğu veya bir şeyi bakanın gözünden gizleyecek başka bir engel olduğu zaman da göremez. Şu hâlde Allah'ın gözünü zikrettiğimiz şekilde, âdemoğullarının gözlerini de zikrettiğimiz şekilde vasfeden kimse nasıl teşbih ehli olabilir ey akıl sahipleri?

Meseleyi biraz daha açıklayalım. Biz diyoruz ki: Allah (azze ve celle)'nin gözü kadîmdir, ezelîdir, bâkîdir, bekâsına hükmedilmiştir, yokluk ve son bulma ondan nefyedilmiştir. Âdemoğullarının gözleri ise muhdes ve mahlûktur. Onlar önceden yoktu. Allah onları zâtının sıfatlarından biri olan kelâmı ile varlığa getirdi, yarattı. Yine Allah âdemoğullarının gözlerinin kısa bir süre içerisinde çürümesine hükmetti, bunu takdir etti. Allah'tan varılacak bu noktanın hayrını niyaz ederiz. Allah insanların birçoğunun gözünü kör eder ve başlarına ölüm inmeden önce görme yetisini onlardan giderir. Yine Yaratıcımız insanlardan birçoğunun gözüne -başlarına ölüm indikten sonra- yerin altındaki kurtçukları musallat eder de kurtçuklar onları yer ve bitirir. Sonra Allah onları yeniden yaratır. Yani gözlere de daha önce yüzü zikrederken söylediğimiz şey isâbet eder. Şu hâlde ey akıl sahipleri, Allah'ın zikrettiğimiz sıfatlarla mevsûf gözünü, özelliklerini daha sonra zikrettiğimiz âdemoğullarının gözlerine benzer kılan şey nedir?

Ben zannediyorum ki görüşünde bir kusur, gözünde bir hastalık ya da eksiklik bulunmayan, bilakis iri gözlü, sürmeli, gözünün ortası siyah, iki gözünün beyazı çok beyaz ve kirpikleri çok olan birine; gözleri

küçük, mavi, yağlarının beyazı kırmızıyla karışık birinden söz edilerek "Senin gözün falancanın gözüne benziyor" denildiği zaman -bir de özelliklerinden bahsedilen ilk kimse birini uzaktan görüyorsa, ikinci ise görüşünde bulunan bir hastalıktan ya da gözünde bulunan bir kusurdan dolayı birincinin gördüğünün onda birini bile göremiyorsa- mutlaka o bundan dolayı öfkelenir ve bunu kabul etmez. Belki de kendisine bunu söyleyen kimseye hakâret etmeye ve onu incitmeye kalkar.

Yine ben zannediyorum ki akıllı bir kimse bu adamlardan birinin gözlerini diğerinin gözlerine benzeten kimseyi işittiği zaman mutlaka birinin gözlerini diğerinin gözlerine benzeten o kimseyi yalanlar; onun ateh getirdiğine, aklını yitirdiğine ve deli olduğuna kanaat getirir. Ona "Eğer kalemin üzerinde cârî olduğu akıllı bir kimse olsaydın birinin gözlerini diğerinin gözlerine benzetmezdin" der. Hâlbuki iki kimse de kör olmadıkları için basîr/gören olarak isimlendirilmektedir. "İkisinin de kendileriyle gördükleri ikişer gözü vardır" denilir. Peki (gözleri güzel olan ve iyi gören) o kimseye "Senin gözün domuzun, maymunun, ayının, köpeğin gözüne benziyor" dense ya da gözünün başka yırtıcı hayvanların, yerdeki haşerelerin ve behîmelerin gözüne benzediği söylense durum nice olur?

İyi düşünün ey akıl sahipleri! Ezelî, dâim ve bâkî olan, başlangıcı ve sonu olmayan Yaratıcımızın iki gözü ile insanın iki gözü arasındaki fark mı daha çoktur, yoksa âdemoğullarının gözleriyle zikrettiğimiz varlıkların gözleri arasındaki fark mı daha çoktur?

Bunun üzerinde düşünürseniz âlimlerimizi müşebbihe olarak isimlendirenlerin, Arapların dilini bilmeyen ve ilme akılları ermeyen kimseler olduğunu kesin bir şekilde anlarsınız. Zira âdemoğullarının gözlerini; yırtıcılar, behîmeler ve haşereler gibi yaratılmışların gözlerine benzetmek mümkün değildir. Hâlbuki her birinin kendileriyle gördükleri gözleri vardır. Hepsinin gözleri muhdes ve mahlûktur. Allah onları birer hiç olmalarından sonra yaratmıştır. Hepsi çürüyüp yok olacaktır. Bununla beraber onların herhangi birinden "göz" ve "görüş" isminin düşürülmesi mümkün değildir. Şu hâlde bir müslümana, -tabii Cehmiyye müslümanlardansa- Allah'ın gözü olduğunu söyleyen kimseleri teşbih ile itham etmesi nasıl helâl olabilir? Eğer hakkında bir isim kullanılan her bir şey yine hakkında o ismin kullanıldığı başka bir şeye benzetilecek olsaydı Allah'ın kitabını okumak câiz olmaz, iki kapak arasında

bulunan ve içerisinde Allah'ın nefsi, gözü ve eli zikredilen her bir âyetin silinmesi gerekirdi. Yaratıcı'nın yaratılmışa benzetilmesini reddetmek gerektiği gibi Allah (azze ve celle)'nin kitabında Rabb'in sıfatları adına zikredilen her şeyi de reddetmek gerekirdi. Fakat bu adamlar câhildir. İlme akılları ermez. Arapların dilinden tam olarak anlamazlar. Böylece hem kendileri saparlar hem de başkalarını saptırırlar.

Allah'tan, söylediğimiz ve kendisine davet ettiğimiz her hususta bizi hatalardan korumasını, başarıya ulaştırmasını ve doğruya iletmesini niyaz ederiz.

Yaratan ve Yoktan Var Eden (celle ve alâ) Hakkında Elin İsbâtının ve Allah Teâlâ'nın -Bize Muhkem Tenzîlinde Âdem (aleyhisselâm)'ı İki Eliyle Yarattığını Bildirdiği Üzere- İki Eli Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

Allah (azze ve celle) İblîs'e şöyle buyurmuştur: "*Seni iki elimle yarattığıma secde etmekten ne alıkoydu?*" (Sâd, 75)

Yine O (celle ve alâ), "*Allah'ın eli bağlıdır*" dedikleri zaman yahudilerin sözünü yalanlayarak "*Hayır, O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi harcar*" (Mâide, 64) buyurmuştur.

Yine O kıyâmet günü yeryüzünün tamamının kendisinin avucunda olacağını, göklerin de sağında dürülmüş olacağını, *Allah'ın elinin onların ellerinin üzerinde* (Fetih, 10) olduğunu bildirmiş, "*Her şeyin melekûtu elinde olan (Allah) bütün eksikliklerden münezzehtir, siz O'na döndürüleceksiniz*" (Yâsîn, 83) buyurmuştur.

O şöyle buyurmuştur: "*Dilediğini azîz kılar, dilediğini zelîl kılarsın. Hayır, Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kâdirsin.*" (Âli İmrân, 26)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Görmediler mi ki onlar için ellerimizin yaptıklarından hayvanlar yarattık?*" (Yâsîn, 81)

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sünnetinden Rabbimizin Tenzîlinden Okuduklarımıza Muhâlif Değil Muvâfık Olarak Allah (celle ve alâ)'nın Elinin İsbâtının Beyânının Zikri Bâbı

Allah Nebisini kendisinin O'na indirdiği vahyine muvâfık olmayan bir şey söylemekten tenzih etmiş; derecesinin bundan yukarıda, kadrinin bundan üstte olduğunu söylemiştir.

٥٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ، قَالَ: لَمَّا تَكَلَّمَ مَعْبَدٌ الْجُهَنِيُّ فِي الْقَدَرِ. . . . . ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ وَفِي الْخَبَرِ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " الْتَقَى آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ مُوسَى: أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ , وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، أَمَرَكَ بِأَمْرِهِ فَعَصَيْتَهُ، فَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ: قَدْ أَتَاكَ اللَّهُ التَّوْرَاةَ، فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا كُتِبَ عَلَيَّ الذَّنْبُ قَبْلَ أَنْ أَعْمَلَهُ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ"

58- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. Onun Matar el-Verrâk'tan, onun Abdullah b. Bureyde'den, onun Yahyâ b. Ya'mer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ma'bed el-Cuhenî Kader hakkında konuşunca..." Hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bu hadisi "Kitâbu'l Îmân"da yazdırdım.

Bu haberde Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Bana Ömer b. el-Hattâb'ın tahdis ettiğine göre Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Âdem ve Mûsâ karşılaştı. Mûsâ 'Sen Allah'ın eliyle yarattığı, melekleri kendisine secde ettirdiği ve kendisine rûhundan üflediği kimsesin; sana bir emir verdi fakat sen O'na isyan ettin ve bizi cennetten çıkardın' dedi. Bunun üzerine Âdem ona 'Allah sana Tevrât'ı verdi, onun içerisinde ben onu işlemeden önce hakkımda günahın yazılmış olduğunu gördün mü?' diye sordu. O da 'Evet' diye cevap verdi. Böylece Âdem Mûsâ'ya üstün geldi, Âdem Mûsâ'ya üstün geldi. Selâm onların üzerine olsun.*"

٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: ثنا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ , فَقَالَ مُوسَى: يَا آدَمُ , أَنْتَ أَبُونَا، خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ , فَقَالَ آدَمُ: يَا مُوسَى , اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ،

أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدَّرَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ"

59- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'z Zinâd tahdis etti. Onun el-A'rec'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Âdem ve Mûsâ* (aleyhimesselâm) *tartıştı. Mûsâ 'Ey Âdem, sen bizim babamızsın, bizi zarara uğrattın ve cennetten çıkardın' dedi. Bunun üzerine Âdem 'Ey Mûsâ, Allah seni kelâmıyla seçti ve senin için Tevrât'ı eliyle yazdı; şimdi beni Allah'ın hakkımda beni yaratmadan kırk sene önce takdir ettiği bir şeyden dolayı mı kınıyorsun?' dedi. Böylece Âdem Mûsâ'ya üstün geldi, Âdem Mûsâ'ya üstün geldi. Selâm onların üzerine olsun.*"

٦٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ» , فَذَكَرَ عَمْرٌو الْحَدِيثَ

60- Bize Amr b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Âdem ve Mûsâ* (aleyhimesselâm) *tartıştı...*" Sonra Amr hadisi zikretti.

٦١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثنا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ، الْحَدِيثَ وَثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ نَحْوَهُ

61- Bize Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki...

Bize Amr b. Murra da bu hadisi tahdis etti.

Bize Yahyâ b. Hakîm de tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti... Sonra hadisi benzer şekilde zikretti.

٦٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ ثَابِتٍ الْجَحْدَرِيُّ، قَالَ: ثنا صَفْوَانُ يَعْنِي ابْنَ عِيسَى، قَالَ: ثنا الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَزِيدُ بْنُ هُرْمُزَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " احْتَجَّ آدَمَ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، فَقَالَ مُوسَى: أَنْتَ آدَمَ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ " , فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْقَدَرِ

62- Bize Ahmed b. Sâbit el-Cahderî tahdis etti, dedi ki: Bize Safvân -yani İbn Îsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hâris b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bana Yezîd b. Hürmüz, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (sallallâhu aleyhı ve sellem) buyurdu ki: "*Âdem ve Mûsâ* (aleyhımesselâm) *tartıştı. Mûsâ 'Sen Âdem'in, Allah seni eliyle yarattı' dedi.*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bu hadisi "Kitâbu'l Kader"de yazdırdım.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: ثنا صفوانُ عَنِ الْحَارِث، قالَ: أخبرني عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمُزَ الْأَعْرَجُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَة مِثْل هذا الْحديث , لَمْ يزدْ , ولَمْ يَنقُصْ

Bize Ahmed b. Sâbit tahdis etti, dedi ki: Bize Safvân, el-Hâris'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdurrahmân b. Hürmüz el-A'rec, Ebû Hureyre'den bu hadisinin aynısını haber verdi. Ne bir şey ekledi ne de bir şey eksiltti.

٦٣- حدَّثنا مُحمَّدُ بْنُ بشّارٍ، وأبو موسى قالا: ثنا يحيى. قال: بندارٌ , ثنا مُحمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، وقال: أبو موسى، عنْ مُحمَّد بن عمرٍو، قال: ثنا أبو سلمة، عن أبي هُرَيْرَة، رضي اللّهُ عنهُ قال: قال رسُولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلّم: " احتجَّ آدمُ وموسى . فقال لهُ موسى: أنت آدم الّذي خلقك اللّهُ بيده ونفخ فيك من رُوحه. وأسكنك جنّتهُ " . فذكر الحديث بطوله

63- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Bündâr (yani Muhammed b. Beşşâr) "Bize Muhammed b. Amr tahdis etti" derken Ebû Mûsâ "Muhammed b. Amr'dan" dedi. (Muhammed b. Amr) dedi ki: Bize Ebû Seleme, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Âdem ve Mûsâ tartıştı. Mûsâ ona 'Sen Allah'ın kendisini eliyle yarattığı, kendisine rûhundan üflediği ve kendisini cennetine yerleştirdiği Âdem'sin' dedi...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

٦٤- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى , فَقَالَ مُوسَى: يَا آدَمُ , أَنْتَ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ " , وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

64- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Âdem ve Mûsâ tartıştı. Mûsâ 'Ey Âdem, Allah seni eliyle yarattı ve sana rûhundan üfledi' dedi...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne tahdis etti. O, Süleymân'dan -ki o el-A'meş'tir- bu isnadla aynısını zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbın tamamını "Kitâbu'l Kader"de yazdırdım.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Görüldüğü gibi Kelîmullah, Âdem (aleyhimesselâm)'a Allah'ın onu eliyle yarattığını ve ona rûhundan üflediğini söylemiştir. Nitekim Allah (celle ve alâ) mümin kullarına -iki kapak arasında mahfûz olduğu üzere- Âdem (aleyhisselâm)'ı eliyle yarattığını bildirmiştir.

Allah *(celle senâuhû)* Hakkında Elin İsbâtı Husûsunda Sahih Bir Kıssanın Zikri Bâbı

Bu kıssa Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den sahih olarak gelmiştir ve -Cehmiyye'nin burnu yerde sürtülse de- Allah'ın Tevrât'ı kelîmi Mûsâ için eliyle yazdığını beyân etmektedir.

٦٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ الْمَكِّيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا طَاوُسٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ , فَقَالَ مُوسَى: يَا آدَمُ: أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ، فَقَالَ آدَمُ يَا مُوسَى: اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ , وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ، تَلُومُ عَلَيَّ أَمْرًا قَدْ قَدَّرَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً , قَالَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ"

65- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ el-Mekkî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Amr b. Dînâr'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Tâvûs haber verip dedi ki: Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ı Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğunu zikrederken işittim: "*Âdem ve Mûsâ (aleyhimesselâm) tartıştı. Mûsâ 'Ey Âdem, sen bizim babamızsın, bizi zarara uğrattın ve cennetten çıkardın' dedi. Bunun üzerine Âdem dedi ki: 'Ey Mûsâ! Allah seni kelâmıyla seçti ve senin için Tevrât'ı eliyle yazdı. Allah'ın benim hakkımda beni yaratmadan kırk sene önce takdir ettiği bir şeyden dolayı beni kınıyorsun (öyle mi)?*'" Buyurdu ki: "*Böylece Âdem Mûsâ'ya (aleyhimesselâm) üstün geldi.*"

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: " وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ، وَلَمْ يَذْكُرْ: «فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى

Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun Amr'dan -ki o İbn Dînâr'dır-, onun da Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiştir: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* *aynısını* buyurdu." (Râvî) "*Senin*

için Tevrât'ı eliyle yazdı" dedi ama "*Böylece Âdem Mûsâ'ya üstün geldi*" kısmını zikretmedi.

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، وَقَالَ: «وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ» وَقَالَ: أَتَلُومُنِي

Bize Amr b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Dînâr'dan, onun Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ı şöyle derken işitmiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki... Abdulcebbâr hadisinin aynısını zikretti. Ayrıca "*Senin için Tevrât'ı eliyle yazdı*" ve "*Beni kınıyor musun?*" dedi.

٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَهُمُّونَ بِذَلِكَ، أَوْ يُلْهَمُونَ بِهِ، فَيَقُولُونَ لَوِ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا , فَأَرَاحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا , فَيَأْتُونَ آدَمَ: فَيَقُولُونَ يَا آدَمُ: أَنْتَ أَبُو النَّاسِ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ، وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: خَبَرُ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ: قَدْ خَرَّجْتُهُ فِي أَبْوَابِ الشَّفَاعَةِ

66- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Kıyâmet gününde müminler bir araya gelir. Bunu düşünürler -ya da bu kendilerine ilhâm edilir-. 'Birinden Rabbimizin huzurunda şefaatçi olmasını istesek de bizi şu bulunduğumuz yerden kurtarıp rahata kavuştursa' derler. Âdem'e gelirler ve şöyle derler: 'Ey Âdem! Sen insanların atasısın. Allah seni eliyle yarattı. Meleklerini sana secde ettirdi. Sana her şeyi ismini öğretti...*'" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şu'be'nin Katâde'den rivâyet ettiği haberi şefaat baplarında tahriç ettim.

٦٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ، قَالَ: ثنا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ أَبِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ , فَقَالَ مُوسَى: يَا آدَمُ أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، أَغْوَيْتَ النَّاسَ , وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ آدَمُ: وَأَنْتَ يَا مُوسَى , اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، تَلُومُنِي عَلَى عَمَلٍ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ؟ قَالَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى " قَدْ أَمْلَيْتُ هَذَا الْبَابَ بِتَمَامِهِ فِي كِتَابِ الْقَدَرِ

67- Bize Yahyâ b. Habîb el-Hârisî tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Babamın söylediğine göre kendisi Süleymân'dan, o Ebû Sâlih'ten, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "*Âdem ve Mûsâ* (aleyhimesselâm) *tartıştı. Mûsâ dedi ki: 'Ey Âdem! Sen Allah'ın eliyle yarattığı ve kendisine rûhundan üflediği kimsesin. İnsanları saptırdın ve onları cennetten çıkardın.' Bunun üzerine Âdem şöyle dedi: 'Seni de, ey Mûsâ, Allah kelâmıyla seçti. Allah'ın benim hakkımda gökleri ve yeri yaratmadan önce yazdığı bir amelden dolayı beni kınıyorsun* (öyle *mi*)?'" Rasulullah buyurdu ki: "*Böylece Âdem Mûsâ'ya üstün geldi.*"

Bu bâbın tamamını "Kitâbu'l Kader"de yazdırdım.

Yaratan ve Yoktan Var Eden Allah Hakkında Elin İsbâtı Husûsunda Üçüncü Sünnetin Zikri Bâbı

Allah eliyle nefsi üzerine rahmetinin gazabına galebe çalacağını yazmıştır. Bu bapta zikredecek olduğumuz şu haberlerde Yaratıcımızın ve Bârîmizin iki sıfatının isbâtı vardır ki Allah bunları Levh-i Mahfûz'da ve İmâm-ı Mübîn'de kendisi için isbât etmiştir. O -Cehmiyye'nin burnu yerde sürtülse de- nefsi ve eli bir arada zikretmiştir.

٦٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ كُرَيْبٍ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، وثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعُلَا بْنِ كُرَيْبٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثنا أَبُو خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي"

68- Bize Yahyâ b. Habîb el-Hârisî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Kureyb -yani İbnu'l Hars- Muhammed b. Aclân'dan tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb tahdis etti.

Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hâlid tahdis etti. Onun İbn Aclân'dan, onun babasından, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah mahlûkâtı yarattığı zaman eliyle nefsi üzerine 'Rahmetim gazabıma galebe çalar' yazdı.*"

٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى، قَالَ: ثنا ابْنُ عَجْلَانَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: " لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

69- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Aclân bu isnâdla tahdis edip şöyle dedi: "*Allah Âdem'i yarattığı zaman eliyle nefsi üzerine 'Rahmetim gazabıma galebe çalar' yazdı.*"

٧٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا خَلَقَ الْخَلْقَ , كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

70- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Aclân tahdis etti, dedi ki: Babamı Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle dediğini rivâyet ederken işittim: "*Allah mahlûkâtı yarattığı zaman eliyle nefsi üzerine 'Şüphesiz rahmetim gazabıma galebe çalar' yazdı.*"

٧١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، ثنا أَبُو حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ كِتَابًا وَجَعَلَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي "

71- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hamza tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Zekvân'dan, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah mahlûkâtı yarattığı zaman 'Şüphesiz rahmetim gazabıma galebe çalar' diye bir yazı yazdı ve onu Arş'ın üzerine koydu.*"

Yaratıcımız (azze ve celle)'nin İki Elinin Olduğunu Beyân Eden Dördüncü Sünnetin Zikri Bâbı

Burada O'nun bize muhkem tenzîlinde Âdem'i iki eliyle yarattığını bildirdiği ve yine bize iki açık elinin olduğunu, dilediği gibi harcadığını bildirdiği üzere Allah'ın iki elinin olduğu beyân edilmektedir.

٧٢- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، وَابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ الْهَجَرِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَقَالَ ابْنُ يَحْيَى يَرْفَعُهُ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَفْتَحُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ فِي ثُلُثِ اللَّيْلِ الْبَاقِي، فَيَبْسُطُ يَدَيْهِ , فَيَقُولُ: أَلَا عَبْدٌ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ , قَالَ: فَمَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يَسْطَعَ الْفَجْرُ "، وَقَالَ ابْنُ يَحْيَى: " فَيَبْسُطُ يَدَهُ: أَلَا عَبْدٌ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ"

72- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr ve İbn Fudayl, İbrâhîm el-Hecerî'den tahdis etti.

Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avf tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm el-Hecerî tahdis etti. Onun el-Ahvas'tan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o -İbn Yahyâ "ref' ederek" dedi- şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah Teâlâ gecenin son üçte birinde göğün kapılarını açar, iki elini uzatır ve 'Benden isteyen bir kul yok mu ona vereyim?' buyurur. Fecir parlayana kadar böyle devam eder.*"

İbn Yahyâ "Benden isteyen bir kul yok mu ona vereyim diye elini uzatır" demiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu hadisi daha önce Rab (azze ve celle)'nin her gece, nüzûlünün zikredeceğimiz bir keyfiyeti olmaksızın indiğinin söz konusu edildiği yerde tahriç etmiştim. Zira biz Mabudumuzu ancak O'nun kendisini -ya Allah'ın kitabında ya da adâlet sâhibi kimsenin adâlet sâhibi kimseden O'na kadar ulaşan bir isnadla Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetinde- vasıflandırdığı şeylerle vasıflandırırız. Mürsellerle ve çürük haberlerle ihticâc etmeyiz. Aynı şekilde Mabudumuzun sıfatları hakkında şahsî görüşleri ve kıyasları hüccet getirmeyiz.

Mabudumuzun Kendisiyle Müminlerin Sadakasını Kabul Ettiği Bir Elinin Olduğunu -Ki Rabbimiz Elinin Yaratılmışların Eline Benzemesinden Çok Yücedir- İsbât Eden Beşinci Sünnetin Zikri Bâbı

٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ هَارُونَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَتَصَدَّقُ بِالتَّمْرَةِ مِنْ طَيِّبٍ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا، فَيَجْعَلُهَا اللَّهُ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ، حَتَّى تَصِيرَ مِثْلَ أُحُدٍ

73- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd -yani İbn Hârûn- tahdis etti. Onun Muhammed b. Amr'dan, onun el-Mehrî'nin mevlâsı Saîd b. Ebî Saîd'den, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Biriniz temiz kazançtan bir hurma tasadduk eder de -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- Allah onu sağ eline koyar. Sonra onu Uhud gibi olana kadar, tıpkı birinizin tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür.*"

٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَتَصَدَّقُ بِالتَّمْرَةِ إِذَا كَانَتْ مِنَ الطَّيِّبِ , وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا , فَيَجْعَلُهَا اللَّهُ فِي كَفِّهِ فَيُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ مُهْرَهُ أَوْ فَصِيلَهُ، حَتَّى تَعُودَ فِي يَدِهِ مِثْلَ الْجَبَلِ

74- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Amr- tahdis etti. Onun el-Mehrî'nin mevlâsı Saîd b. Ebî Saîd'den, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Biriniz temiz kazançtan olduğu zaman -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- bir hurma tasadduk eder de Allah onu eline koyar ve onu tıpkı birinizin tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür. Sonunda o elinde âdeta bir dağa döner.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu lafız -yani تعود/döner lafzı- söylediğim şu cinstendir: Dönmek bazen başlamak/başlanılan yere gelmek manasında kullanılır. Yine derim ki: Araplar "döner" lafzını bazen "olur" manasında kullanırlar.

Kesin olarak bilindiği üzere tasaddukta bulunan kimsenin tasadduk ettiği o hurma tasadduk eden kimse onu tasadduk etmeden önce dağ gibi değildi. Sonra küçülüp tasaddukta bulunan kimsenin eline sığan bir hurmaya dönüşmedi. Allah'ın onu ilk hâline dönüştürmesiyle tekrar dağ gibi olmadı. Fakat hurma, tasaddukta bulunan kimsenin eline sığan bir hurma kadardı. O kimse onu tasadduk ettiği zaman yaratan ve yoktan var eden Allah onu dağ gibi eyledi.

Demek ki "*Sonunda o âdeta bir dağa döner*" buyruğu "Dağ gibi olur" manasına gelmektedir. Şu hâlde Arapların dilinin genişliğini iyi anlayın. Aldanıp birbirinizi hataya düşürmeyin. Sonra zıhar yapan kimseye iki kere zıhar yapmadıkça kefâretin vacip olmadığını zannedersiniz ki bu görüş Nebiyy-i Mustafâ (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'nin sünnetine ve âlimlerin sözüne muhâliftir. Bu meseleyi yerinde açıkladım.

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yalâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. O Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan bunu rivâyet etti ve hadisi ref' etmedi.

٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، فِي عَقِبِ حَدِيثِ يَزِيدَ، وَثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، وَهُوَ ابْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ - يُرِيدُ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - إِلَّا تَقَبَّلَهَا اللَّهُ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ غَذَّاهَا كَمَا يَغْذُو أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ، حَتَّى تَكُونَ التَّمْرَةُ مِثْلَ الْجَبَلِ

75- Bize Muhammed -Yezîd'in hadisinden sonra- tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm -ki o İbn Sa'd'dır- tahdis etti. Onun Zeyd b. Eslem'den, onun Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Bir kimse kazancından -yani helal kazancından- bir tasaddukta bulunduğu zaman mutlaka Allah onu sağ eliyle kabul eder. Sonra onu birinizin*

tayını ya da sütten kesilmiş devesini beslediği gibi besler. Sonunda hurma dağ gibi olur."

٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ عَجْلَانَ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ , وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا , وَلَا يَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ إِلَّا الطَّيِّبُ , فَيَقَعُ فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ، فَيُرَبِّيهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَصِيلَهُ حَتَّى أَنَّ التَّمْرَةَ لَتَعُودُ مِثْلَ الْجَبَلِ الْعَظِيمِ

76- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Saîd- tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Aclân tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Yesâr, Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Kim temiz kazançtan -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder ve göğe ancak temiz olan yükselir- bir tasaddukta bulunursa, o Rahmân'ın eline düşer de Rahmân onu tıpkı birinizin sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür. Öyle ki bir hurma âdeta büyük bir dağa döner.*"

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ

Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd Yûnus'un hadisinin aynısını tahdis etti.

٧٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا بَكْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُضَرَ، قَالَ: ثنا ابْنُ عَجْلَانَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الْحُبَابِ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: إِلَّا وَهُوَ يَضَعُهَا فِي يَدِ الرَّحْمَنِ أَوْ فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ» ، وَقَالَ: حَتَّى أَنَّ التَّمْرَةَ لَتَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ الْعَظِيمِ

77- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem tahdis etti, dedi ki: Bize Bekr -yani İbn Mudar- haber verdi, dedi ki: Bize İbn Aclân tahdis etti, dedi ki: Bana Ebu'l Hubâb Saîd b. Ye-

sâr, Ebû Hureyre'nin kendisine şunu haber verdiğini haber verdi: **Rasulullah** (sallallâhu aleyhi ve sellem) *aynısını* **buyurdu. Ayrıca dedi ki: "*Mutlaka* *onu Rahmân'ın eline -ya da Rahmân'ın avucuna- koyar.*" Yine şöyle dedi:** "*Öyle ki bir hurma büyük bir dağ gibi olur.*"

٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثنا اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، أَخِي أَبِي مُزَرِّدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ إِلَّا أَخَذَهَا اللَّهُ بِيَمِينِهِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ تَمْرَةٍ ، فَتَرْبُو لَهُ فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ، حَتَّى تَكُونَ أَعْظَمَ مِنَ الْجَبَلِ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ

78- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti, dedi ki: Bana Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî tahdis etti. Onun Ebû Müzerrid'in kardeşi Saîd b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işitmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bir kimse temiz kazançtan bir tasaddukta bulunursa -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- mutlaka Allah onu sağ eliyle alır. Bir hurma kadar bile olsa o -tıpkı birinizin tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi- Rahmân'ın avucunda onun için büyür. Öyle ki dağdan daha büyük olur.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: ثنا صَدَقَةُ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ , عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنَ امْرِئٍ يَتَصَدَّقُ بِصَدَقَةٍ

Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Ammâr tahdis etti, dedi ki: Bize Sadaka tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zi'b tahdis etti. Onun el-Makburî'den, onun Saîd b. Yesâr'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Bir tasaddukta bulunan hiç kimse yoktur ki...*"

٧٩- قَالَ أَبُو يَحْيَى بِهَذَا، يَعْنِي حَدِيثَ ابْنِ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا، أَخْبَرَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا - كَانَ إِنَّمَا يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ يُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ، حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ

79- Ebû Yahyâ da bunu -yani İbn Ebî Meryem'in hadisini- söyledi.

Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti: Mâlik'in ona Yahyâ b. Saîd'den haber verdiğine, onun Saîd b. Yesâr'dan, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Kim temiz kazançtan bir tasadduk-ta bulunursa -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- şüphesiz onu Rahmân'ın avucuna koymuş olur. Rahmân onu tıpkı birinizin tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür. Sonunda o dağ gibi olur.*"

حَدَّثَنَا يُونُسُ فِي عَقِبِهِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ

Bize Yûnus bunun arkasından tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Abdullah b. Bukeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik tahdis etti. O Yahyâ b. Saîd'den, o Saîd b. Yesâr'dan, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *aynısını* rivâyet etti.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: وَفِيمَا قَرَأْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَافِعٍ، وَثَنَا رَوْحٌ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَبِي الْحُبَابِ قَالَ ابْنُ نَافِعٍ , عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ , وَقَالَ ابْنُ يَحْيَى , وَهَذَا حَدِيثُهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: إِنَّمَا يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: "Abdullah b. Nâfi'ye okuduğuma göre..." Bize ayrıca Ravh tahdis etti. Onun Mâlik'ten, onun

Yahyâ b. Saîd'den, onun Saîd b. Yesâr Ebu'l Hubâb'dan rivâyet ettiğine göre... -İbn Nâfi' "Ebû Hureyre'den" dedi, İbn Yahyâ da "Bu onun hadisidir" dedi- Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *aynısını* buyurmuştur. Ayrıca *"Onu mutlaka Rahmân'ın avucuna koymuş olur"* demiştir.

حَدَّثنا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَبِي الْحُبَابِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ مَوْقُوفًا، وَقَالَ: إِلَّا وَضَعَهَا حِينَ يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ، حَتَّى أَنَّ اللَّهَ لَيُرَبِّي

Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Saîd- tahdis etti. Onun -Ebu'l Hubâb- Saîd b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre'yi bu hadisi mevkûf olarak söylerken işitmiştir. Ayrıca şöyle demiştir: *"Onu koyduğu zaman mutlaka Rahmân'ın avucuna koymuş olur. Öyle ki Allah onu... büyütür."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbı "Kitâbu's Sadakât"ta, nâfile sadakalarla ilgili babların ilkinde tahriç ettim.

٨٠- حَدَّثنا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرِ بْنِ حَازِمِ بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، يُحَدِّثُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَذَكَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَقَالَ: إِذَا تَصَدَّقَ الرَّجُلُ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ , وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا أَخَذَهَا اللَّهُ بِيَمِينِهِ، فَيُرَبِّيهَا لِأَحَدِكُمُ اللُّقْمَةَ وَالتَّمْرَةَ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ، حَتَّى أَنَّهَا لَتَكُونَ أَعْظَمَ مِنْ أُحُدٍ

80- Bize Mahmûd b. Ğaylân tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim b. el-Abbâs tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Ubeydullah b. Ömer'i Habîb b. Abdurrahmân-Hafs b. Âsım-Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: *"Bir adam temiz kazançtan bir tasaddukta bulunduğu zaman -ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- Allah onu sağ eliyle kabul eder. Sonra biriniz için bir lokmayı ya da bir hurmayı birinizin*

tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür. Öyle ki o Uhud'dan daha büyük olur."

٨١- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، وَعُتْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ، وَهُوَ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يَتَصَدَّقُ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ , وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ إِلَّا أَنْ يَأْخُذَهُ بِيَمِينِهِ فَيُرَبِّيهَا لَهُ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ» ، أَوْ قَالَ فَصِيلَهُ، حَتَّى تَبْلُغَ التَّمْرَةُ مِثْلَ أُحُدٍ» , وَقَالَ عُتْبَةُ: «قَلُوصَهُ أَوْ فَصِيلَهُ» , وَلَمْ أَضْبُطْ عَنْ عُتْبَةَ مِثْلَ أُحُدٍ

81- Bize el-Huseyn b. el-Hasen ve Utbe b. Abdullah tahdis etti, dediler ki: Bize İbnu'l Mubârek tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis etti. Onun Saîd el-Makburî'den, onun Ebu'l Hubâb'dan -ki o Saîd b. Yesâr'dır-, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: *"Helâl kazançtan tasaddukta bulunan hiçbir müslüman kul yoktur ki - ki Allah ancak temiz olanı kabul eder- Allah onu sağ eliyle almasın. Sonra mutlaka onu onun için tıpkı birinizin tayını -ya da sütten kesilmiş devesini dedi- büyüttüğü gibi büyütür. Öyle ki bir hurma Uhud gibi olur"* Utbe *"genç devesini ya da sütten kesilmiş devesini"* dedi. Utbe'den *"Uhud gibi"* lafzını zaptedemedim.

٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَا: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَصَدَّقَ مِنْ طَيِّبٍ تَقَبَّلَهَا اللَّهُ مِنْهُ، وَيَأْخُذُهَا بِيَمِينِهِ , فَرَبَّاهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ مُهْرَهُ أَوْ فَصِيلَهُ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَصَدَّقُ بِاللُّقْمَةِ فَتَرْبُو فِي يَدِ اللَّهِ» أَوْ قَالَ: فِي كَفِّ اللَّهِ، حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ فَتَصَدَّقُوا

82- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dediler ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Eyyûb'dan, onun el-Kâsım b. Muhammed'den, onun

da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Kul temiz kazançtan bir tasaddukta bulunduğu zaman Allah bunu ondan kabul eder. Onu sağ eliyle alır ve onu tıpkı birinizin tayını ya da sütten kesilmiş devesini büyüttüğü gibi büyütür. Kul bir lokma tasadduk eder de o Allah'ın elinde - ya da Allah'ın avucunda dedi- dağ gibi olana kadar büyür. Şu hâlde tasaddukta bulununuz.*"

Allah'ın Âdem *(aleyhisselâm)*'ı Yaratmasının Sıfatının ve O'nun onu Muattıl Cehmiyye'nin "Allah Nimetiyle Yeryüzünün Tamamından Bir Avuç Alır ve Ondan İnsan Yaratır" Diyerek İddia Ettiği Gibi İki Nimetiyle Değil İki Eliyle Yarattığının Göğüslere Şifâ Olacak Şekilde Beyânının Zikri Bâbı

Bu, Hâlık ve Bâri *(celle ve alâ)* hakkında elin isbâtı husundaki altıncı sünnettir.

٨٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَعَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، قَالُوا: ثنا عَوْفٌ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ: قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبَضَهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدْرِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ مِنْهُمُ الْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ، وَبَيْنَ ذَلِكَ، وَالسَّهْلُ وَالْحَزْنُ , وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ

83- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, İbn Ebî Adiyy, Muhammed b. Ca'fer ve Abdulvehhâb es-Sekafî tahdis etti, dediler ki: Bize Avf tahdis etti. Onun Kasâme b. Zuheyr el-Mâzinî'den, onun Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: -Abdulvehhâb "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şöyle buyururken işittim dedi- "*Allah Âdem'i yeryüzünün tamamından avuçladığı bir hapastan yarattı. Bundan dolayı âdemoğulları da (kendisinden yaratıldıkları) yerin/toprağın cinsine göre geldiler. Bazıları kırmızı, bazıları siyah, bazıları ikisinin arasında bir renkte, bazıları yumuşak, bazıları sert, bazıları pis, bazıları da temiz olarak geldiler.*"

٨٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: ثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، وَثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، كُلُّهُمْ عَنْ عَوْفٍ، وَثنا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: ثنا أَبُو سُفْيَانَ يَعْنِي الْحِمْيَرِيَّ سَعِيدَ بْنَ يَحْيَى الْوَاسِطِيَّ قَالَ: ثنا عَوْفٌ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبَضَهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدْرِ الْأَرْضِ: مِنْهُمُ الْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ، وَبَيْنَ ذَلِكَ: السَّهْلُ وَالْحَزْنُ وَالْخَبِيثُ " هَذَا حَدِيثُ أَبِي هِشَامٍ، وَحَدِيثُ أَبِي رَافِعٍ وَأَبِي مُوسَى مِثْلُهُ، غَيْرُ أَنَّهُمَا زَادَا: «الْأَحْمَرُ وَالطَّيِّبُ» ، وَزَادَ أَبُو مُوسَى فِي آخِرِهِ «وَبَيْنَ ذَلِكَ» ، وَقَالَ الدَّارِمِيُّ: «مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ جَاءَ مِنْهُمُ السَّهْلُ وَالْحَزْنُ , وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ , وَالْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ» وَقَالَ أَبُو مُوسَى: قَالَ: حَدَّثَنِي قَسَامَةُ بْنُ زُهَيْرٍ

84- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize en-Nadr b. Şumeyl tahdis etti...

Bize ayrıca Ahmed b. Saîd ed-Dârimî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti. Bunların hepsi Avf'tan rivâyet ettiler.

Bize Ayrıca Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Süfyân -yani el-Humeyrî Saîd b. Yahyâ el-Vâsıtî- tahdis etti, dedi ki: Bize Avf tahdis etti. Onun Kasâme b. Zuheyr'den, onun Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Allah Âdem'i yeryüzünün tamamından avuçladığı bir hapastan yarattı. Bundan dolayı âdemoğulları (kendisinden yaratıldıkları) yerin/toprağın cinsine göre geldiler. Onlardan bazısı beyazdır, bazısı siyahtır, bazısı ikisinin arasında bir renktedir; bazısı yumuşak, bazısı sert, bazısı pistir.*"

Bu Ebû Hişâm'ın hadisidir. Ebû Râfi'in ve Ebû Mûsâ'nın hadisi de bunun aynısıdır. Şu kadar var ki bu ikisi "*bazısı kırmızıdır, bazısı temizdir*" ziyâdesinde bulunmuşlardır. Ayrıca Ebû Mûsâ (hadisin) sonunda "*ikisinin arasında (bir renkte)*" ziyâdesinde bulunmuştur. Ayrıca ed-Dârimî şöyle demiştir: "...*yeryüzünün tamamından (avuçladığı hapastan*

yarattı). Bazısı yumuşak, bazısı sert, bazısı pis, bazısı temiz, bazısı kırmızı, bazısı da siyah olarak geldiler."

Bir de Ebû Mûsâ "Bana Kasâme b. Zuheyr tahdis etti" dedi.

Allah'ın Elini İsbât Eden Yedinci Sünnetin ve Allah'ın Muhkem Tenzîlinde "*Allah'ın Eli Onların Ellerinin Üzerindedir*" Buyurduğu ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın Elinin En Üstte Olduğunu Haber Verdiği Üzere Allah'ın Elinin En Üstte -Yani Hem Verenin Hem de Kendisine Verilenin Elinin Üzerinde- Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

٨٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا أَبُو قُتَيْبَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَلْحَفْتُ فِي الْمَسْأَلَةِ , فَقَالَ: يَا حَكِيمُ، مَا أَكْثَرَ مَسْأَلَتَكَ إِنَّ هَذَا الْمَالَ حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ. وَإِنَّمَا أَوْسَاخُ أَيْدِي النَّاسِ، وَإِنَّ يَدَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا , وَيَدَ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا , وَيَدَ السَّائِلِ أَسْفَلُ مِنْ ذَلِكَ

85- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kuteybe tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zi'b tahdis etti. Onun Müslim b. Cundeb'den, onun Hakîm b. Hizâm'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ısrarla (bir mal) istedim. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Ey Hakîm! Ne çok istedin! Şüphesiz şu mal tatlıdır, yeşildir. Fakat o insanların ellerinin kirinden başka bir şey değildir. Şüphesiz Allah'ın eli en üsttedir. Ondan sonraki verenin eli ve isteyenin eli onun altındadır.*"

٨٦- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمَالِ، وَأَلْحَحْتُ عَلَيْهِ , فَقَالَ: وَمَا أَكْثَرَ مَسْأَلَتَكَ . يَا حَكِيمُ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ، وَهِيَ مَعَ ذَلِكَ أَوْسَاخُ أَيْدِي النَّاسِ، وَإِنَّ يَدَ اللَّهِ فَوْقَ يَدِ الْمُعْطِي، وَيَدَ الْمُعْطِي فَوْقَ يَدِ الْمُعْطَى، وَيَدَ الْمُعْطَى أَسْفَلُ الْأَيْدِي» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مُسْلِمُ بْنُ جُنْدُبٍ قَدْ

سَمِعَ مِنِ ابْنِ عُمَرَ غَيْرَ شَيْءٍ، وَقَالَ: أَمَرَنِي ابْنُ عُمَرَ أَنْ أَشْتَرِيَ لَهُ بَدَنَةً، فَلَسْتُ أُنْكِرُ أَنْ يَكُونَ قَدْ سَمِعَ مِنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ

86- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Ebî Zi'b tahdis etti. Onun Müslim b. Cundeb'den, onun Hakîm b. Hizâm'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir miktar mal istedim. Bu hususta ısrarcı davrandım. Bunun üzerine O buyurdu ki: "*Ne çok istedin ey Hakîm! Şüphesiz şu mal tatlıdır, yeşildir. Bununla beraber o insanların ellerinin kiridir. Şüphesiz Allah'ın eli verenin elinin üzerindedir. Verenin eli de kendisine verilenin elinin üzerindedir. Kendisine verilen el en aşağıdaki eldir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Müslim b. Cundeb İbn Ömer'den de başka bir şey duymuş, "İbn Ömer bana onun için bir deve satın almamı emretti" demiştir. Onun Hakîm b. Hizâm'dan duymuş olmasını da inkâr etmiyorum.

٨٧- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُسْلِمٍ الْهَجَرِيِّ، وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، قَالَ ثَنَا إِبْرَاهِيمُ الْهَجَرِيُّ، وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " الْأَيْدِي ثَلَاثَةٌ: يَدُ اللَّهِ الْعُلْيَا , وَيَدُ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا , وَيَدُ السَّائِلِ السُّفْلَى , إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَاسْتَعِفَّ مِنَ السُّؤَالِ مَا اسْتَطَعْتَ " هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ بُنْدَارٍ، وَقَالَ يُوسُفُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: «فَيَدُ الْمُعْطِي الثَّانِي» ، وَقَالَ يُوسُفُ: «وَيَدُ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا» وَقَالَ: «اسْتَعْفُوا عَنِ السُّؤَالِ مَا اسْتَطَعْتُمْ» ، وَكُلُّهُمْ أَسْنَدَ الْخَبَرَ

87- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr, İbrâhîm b. Müslim el-Hecerî'den tahdis etti.

Bize ayrıca Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Esbât tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm el-Hecerî tahdis etti.

Bize ayrıca Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, İbrâhîm el-Hecerî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebu'l Ahvas'ı, Abdullah kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet ederken işittim: *"Eller üçtür: Allah'ın en üstteki eli, verenin ondan sonraki eli ve isteyenin kıyâmet gününe kadar en alttaki eli... Elinden geldiğince dilenmekten uzak dur."*

Bu, Bündâr'ın hadisinin lafzıdır. Yûsuf ve Muhammed b. Râfi' "O Ebu'l Ahvas'tan, o da Abdullah'tan..." demiştir. Ayrıca İbn Râfi' *"Verenin ikinci (sıradaki) eli"* demiş, Yûsuf da *"Verenin ondan sonraki eli"* demiştir. Yine o *"Elinizden geldiğince dilenmekten uzak durun"* demiştir. Hepsi haberi isnâd etmiştir. (Rasulullah'a dayandırmıştır.)

٨٨- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا عَبِيدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الزَّعْرَاءِ وَهُوَ عَمْرُو بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِيهِ مَالِكِ بْنِ نَضْلَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْأَيْدِي ثَلَاثَةٌ: فَيَدُ اللَّهِ الْعُلْيَا ، وَيَدُ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا ، وَيَدُ السَّائِلِ السُّفْلَى، فَأَعْطِ الْفَضْلَ ، وَلَا تَعْجِزْ عَنْ نَفْسِكَ" قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَبُو الزَّعْرَاءِ هَذَا عَمْرُو بْنُ عَمْرٍو ابْنُ أَخِي أَبِي الْأَحْوَصِ ، وَأَبُو الزَّعْرَاءِ الْكَبِيرُ: الَّذِي رَوَى عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ اسْمُهُ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ

88- Bize el-Hasen b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeyde b. Humeyd tahdis etti, dedi ki: Bana Ebu'z Za'râ -ki o Amr b. Amr'dır- tahdis etti. Onun Ebu'l Ahvas'tan, onun babası Mâlik b. Nadle'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Eller üçtür: Allah'ın en üstteki eli, verenin ondan sonraki eli ve isteyenin en alttaki eli... Şu hâlde sen ihtiyacından fazlasını ver, kendinden aciz kalma!"*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu Ebu'z Za'râ, Ebu'l Ahvas'ın kardeşinin oğlu Amr b. Amr'dır. İbn Mes'ûd'dan rivâyette bulunan büyük Ebu'z Za'râ'nın ismi ise Abdullah İbn Hâni'dir.

Yaratıcımız *(celle ve alâ)*'nın İkisi de Sağ Olan İki Elinin Olduğunu -Zira Sol Yaratılmışların Sıfatlarındandır, Rabbimiz Sol Elinin Olmasından Münezzehtir- Beyân Edip Açıklayan Sekizinci Sünnetin ve O'nun *(azze ve celle)* "*Hayır, O'nun İki Eli de Açıktır*" Buyruğundaki İki El ile Muattıl Cehmiyye'nin İddia Ettiği Gibi İki Nimeti Değil İki Eli Kastettiğinin *(azze zikruhû)* Delilinin Zikri Bâbı

٨٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَيَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالُوا: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثنا الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ، وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ , فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَحَمِدَ اللَّهَ بِإِذْنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: رَحِمَكَ اللَّهُ يَا آدَمُ "، وَقَالَ لَهُ: " يَا آدَمُ , اذْهَبْ إِلَى أُولَئِكَ الْمَلَائِكَةِ، إِلَى مَلَإٍ مِنْهُمْ جُلُوسٍ، فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ "، فَقَالُوا: وَعَلَيْكَ السَّلَامُ , وَرَحْمَةُ اللَّهِ , وَبَرَكَاتُهُ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ: «هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَنِيكَ وَبَنِيهِمْ» . فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ - وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ - اخْتَرْ أَيَّهُمَا شِئْتَ قَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي، وَكِلْتَا يَدَيْ رَبِّي يَمِينٌ مُبَارَكَةٌ، ثُمَّ بَسَطَهَا، فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ، فَقَالَ: أَيْ رَبِّ , مَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: «هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ» . فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عُمْرُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَؤُهُمْ، أَوْ مِنْ أَضْوَئِهِمْ، لَمْ يُكْتَبْ لَهُ إِلَّا أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَقَالَ: يَارَبِّ , مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: «هَذَا ابْنُكَ دَاوُدُ , وَقَدْ كَتَبْتُ لَهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً» . فَقَالَ: يَارَبِّ , زِدْهُ فِي عُمْرِهِ قَالَ: «ذَاكَ الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ» قَالَ: فَإِنِّي جَعَلْتُ لَهُ مِنْ عُمْرِي سِتِّينَ سَنَةً قَالَ: «أَنْتَ وَذَاكَ» . فَقَالَ: ثُمَّ أُسْكِنَ الْجَنَّةَ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أُهْبِطَ مِنْهَا، وَكَانَ آدَمُ يَعُدُّ لِنَفْسِهِ فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ. فَقَالَ لَهُ آدَمُ: قَدْ عَجِلْتَ، قَدْ كُتِبَ لِي أَلْفُ سَنَةٍ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنَّكَ جَعَلْتَ لِابْنِكَ دَاوُدَ مِنْهَا سِتِّينَ سَنَةً، فَجَحَدَ، فَجَحَدَتْ ذُرِّيَّتُهُ، وَنَسِيَ فَنَسِيَتْ ذُرِّيَّتُهُ، فَيَوْمَئِذٍ أُمِرَ بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ" هَذَا حَدِيثُ بُنْدَارٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «رَحِمَكَ اللَّهُ يَا آدَمُ» . وَقَالَ: «أَوْ مِنْ

أَضْوَئِهِمْ» قَالَ: يَا رَبِّ , مَا هَذَا؟، وَقَالَ أَبُو مُوسَى: «عُمْرُهُ مَكْتُوبٌ عِنْدَهُ» ، لَمْ يَقُلْ: بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَقَالَ: إِذْ لِآدَمَ أَلْفُ سَنَةٍ، وَقَالَ: وَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَؤُهُمْ أَوْ مِنْ أَضْوَئِهِمْ , لَمْ يُكْتَبْ لَهُ إِلَّا أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ: أَيْ رَبِّ , مَا هَذَا؟ قَالَ: «هَذَا ابْنُكَ دَاوُدُ» قَالَ: يَا رَبِّ , زِدْهُ، وَقَالَ: عَجَّلْتَ , أَلَيْسَ كَتَبَ اللَّهُ لِي أَلْفَ سَنَةٍ؟ وَقَالَ: مَا فَعَلْتُ , فَجَحَدَ " , وَهَكَذَا قَالَ يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ فِي هَذِهِ الْأَحْرُفِ كَمَا قَالَ أَبُو مُوسَى

89- Bize Muhammed b. Beşşâr, Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. Yahyâ ve Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dediler ki: Bize Safvân b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hâris b. Abdurrahmân b. Ebî Zübâb tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah Âdem'i yarattığı ve ona ruh üflediği zaman Âdem aksırdı ve 'Elhamdu lillah' dedi. Allah* (tebâreke ve teâlâ)*'nın izniyle Allah'a hamd etti. Bunun üzerine Rabbi ona 'Allah sana rahmet etsin ey Âdem' buyurdu. Yine ona dedi ki: 'Ey Âdem! Şu meleklere, onlardan oturmakta olan bir topluluğun yanına git de onlara "Es-selâmu aleykum" de.' (Âdem bunu söyleyince) onlar da 'Ve aleyke's selâmu ve rahmetullahi ve berakâtuh' dediler. Sonra Âdem Rabbi* (azze ve celle)*'ye döndü. Bunun üzerine O 'Bu senin, senin oğullarının ve onların oğullarının tahiyyesidir' buyurdu. Sonra Allah* (tebâreke ve teâlâ) *ona -iki eli de kapalı olduğu hâlde- 'Dilediğini seç' buyurdu. Bunun üzerine o 'Rabbimin sağ elini seçtim ki Rabbimin iki eli de sağdır ve mübârektir' dedi. Sonra Allah sağ elini açtı. Onun içinde Âdem ve zürriyeti vardı. 'Rabbim, bunlar kimdir?' diye sordu. O da 'Bunlar senin zürriyetindir' buyurdu. Bir de baktı ki her insanın ömrü gözlerinin ortasına yazılmış. Yine baktı ki aralarında en parlakları olan -ya da en parlaklarından olan- kendisi için ancak kırk sene yazılmış bir adam var. 'Rabbim, bu kimdir?' diye sordu. O da 'Bu senin oğlun Dâvûd'dur, onun için kırk sene yazdım' buyurdu. (Âdem) 'Rabbim, onun ömrüne ekle' dedi. O da 'Onun için yazdığım budur' buyurdu. (Âdem) 'Ona ömrümden altmış sene verdim' dedi. O da 'Dediğin gibi olsun' buyurdu. (Âdem) sonra cennete yerleştirildi ve Allah'ın dilediği kadar (orada kaldı). Sonra oradan indirildi. Âdem ecelini sayıp hesaplıyordu. Derken ona Ölüm Meleği geldi. Âdem ona 'Erken geldin, benim için bin sene yazılmıştı' dedi. Bunun üzerine Ölüm Meleği 'Doğrudur*

fakat sen oğlun Dâvûd'a ondan altmış sene vermiştin' diye cevap verdi. O inkâr etti, zürriyeti de inkâr etti. O unuttu, zürriyeti de unuttu. O gün(den itibâren) yazmak ve şâhitlik emredildi."

Bu Bündâr'ın hadisidir. Ancak o "*Allah sana rahmet etsin ey Âdem*" dedi. Yine o "*...ya da en parlaklarından olan...*" dedi. Yine o "*Rabbim, bu nedir?*" dedi. Ebû Mûsâ ise "*gözlerinin arasında*" demeyip "*ömrü yanında yazılmış*" dedi. Yine o "*Âdem'in ise bin senesi var*" dedi. Yine o şöyle dedi: "*Yine baktı ki aralarında en parlakları olan -ya da en parlaklarından olan- kendisi için ancak kırk sene yazılmış bir adam var. 'Rabbim, bu nedir?' diye sordu. O da 'Bu senin oğlun Dâvûd'dur' buyurdu. (Âdem) 'Rabbim, onu arttır' dedi...*" Yine o "*Erken geldin, Allah bana bin sene yazmamış mıydı?... 'Yapmadım' dedi ve inkâr etti*" dedi. Yahyâ b. Hakîm de harfi harfine Ebû Mûsâ'nın söylediği gibi söyledi.

٩٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ قَالَا: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ أَخْبَارًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَمِينُ اللَّهِ مَلْأَى، لَا يَغِيضُهَا نَفَقَةٌ سَحَّاءُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَمِينِهِ» قَالَ: «وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَبِيَمِينِهِ الْأُخْرَى الْقَبْضُ، يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ» هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى فِي حَدِيثِهِ: «يَمِينُ اللَّهِ مَلْأَى، لَا يَغِيضُهَا نَفَقَةٌ سَحَّاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ» ، وَقَالَ: فَإِنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مِمَّا فِي يَمِينِهِ، وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَبِيَدِهِ الْأُخْرَى الْقَبْضُ

90- Bize Muhammed b. Yahyâ ve Abdurrahmân b. Bişr tahdis etti, dediler ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini haber verdi: Bunlar Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'ın bize tahdis ettikleridir, o Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den bazı haberler zikretti ve şöyle dedi: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "*Allah'ın sağ eli doludur, hiçbir harcama onu eksiltmez. Gece gündüz bağışlar durur. Gökleri ve yeri yarattığından beri harcadıklarını gördünüz mü? Bu O'nun sağ elinde bulunanları eksiltmemiştir*" Yine buyurdu ki: "*Arşı da suyun üzerindedir. Diğer sağ elinde de kabz vardır, yükseltir ve alçaltır.*"

Bu Abdurrahmân'ın hadisinin lafzıdır. Muhammed b. Yahyâ ise hadisinde şöyle dedi: *"Allah'ın sağ eli doludur. Hiçbir harcama onu eksiltmez. Gecenin ve gündüzün cömerdidir."* Yine o şöyle dedi: *"...sağ elinde bulunanlardan hiçbir şeyi eksiltmemiştir. Arşı da suyun üzerindedir. Diğer elinde de kabz vardır."*

Allah (celle ve alâ)'nın Elini İsbât Eden Dokuzuncu Sünnetin -Ki Bu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın Cennet Ehlinin Kerâmetini Eliyle Diktiğini ve Üzerini Mühürlediğini Bildirmesidir- Zikri Bâbı

٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ، لَمْ تَرَ عَيْنَاكَ مِثْلَهُ، ثُمَّ حَدَّثَنَا مَرَّةً فَقَالَ: ثنا الْأَبْرَارُ، قُلْنَا مَنْ؟ قَالَ: عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ سَعِيدِ بْنِ أَبْجَرَ، وَمُطَرِّفُ بْنُ طَرِيفٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ : سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ، عَلَى مِنْبَرِهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ مُوسَى سَأَلَ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ , فَقَالَ: يَا رَبِّ , أَخْبِرْنِي بِأَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً؟ قَالَ: هُوَ عَبْدٌ يَأْتِي بَعْدَ مَا يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ , فَيُقَالُ لَهُ: ادْخُلْ , فَيَقُولُ: كَيْفَ أَدْخُلُ وَقَدْ سَكَنَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، وَأَخَذُوا مَنَازِلَهُمْ وَأَخَذُوا أَخَذَاتِهِمْ، فَيُقَالُ لَهُ: أَمَا تَرْضَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ مَا كَانَ لِمَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ قَالَ: فَيَقُولُ: نَعَمْ قَالَ: أَفَتَرْضَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ مَا كَانَ لِمَلِكَيْنِ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ قَالَ: فَيَقُولُ: نَعَمْ قَالَ: أَتَرْضَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ مَا كَانَ لِثَلَاثَةِ مُلُوكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ قَالَ: رَبِّ , رَضِيتُ قَالَ: لَكَ مِثْلُهُ وَمِثْلُهُ وَعَشَرَةُ أَضْعَافِهِ، وَلَكَ فِيهَا مَا اشْتَهَتْ نَفْسُكَ , وَلَذَّتْ عَيْنُكَ , فَقَالَ: يَا رَبِّ، فَأَخْبِرْنِي بِأَعْلَاهُمْ مَنْزِلَةً قَالَ: هَذَا أَرَدْتُ، فَسَوْفَ أُخْبِرُكَ قَالَ: غَرَسْتُ كَرَامَتَهُمْ بِيَدِي، وَخَتَمْتُ عَلَيْهَا لَمْ تَرَ عَيْنٌ، وَلَمْ تَسْمَعْ أُذُنٌ , وَلَمْ يَخْطُرْ ذَلِكَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَمِصْدَاقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: {فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ}"

91- Bize Muhammed b. Meymûn el-Mekkî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, "Bana gözlerinin benzerini görmediği kimseler tahdis etti" dedi, bir seferinde de "Bize çok iyi kimseler tahdis etti" diyerek tahdis etti. "Kim?" diye sorduk. Dedi ki: Abdulmelik b. Saîd b. Ebcer ve Mutarrif b. Tarîf, eş-Şa'bî'den onun şöyle dediğini tahdis ettiler: El-

Muğîre b. Şu'be'yi minberi üzerinde şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Mûsâ Rabbi* (azze ve celle)'*ye 'Bana cennet ehli arasında derecesi en aşağıda olan kimseyi haber ver' diye sordu. Bunun üzerine O buyurdu ki: 'O cennet ehli cennete girdikten sonra gelecek bir kuldur. Ona "Cennete gir" denilir. O da "Cennet ehli cennete yerleşmişken, makamlarına yerleşmişken, alacaklarını almışken nasıl gireyim?" der. Bunun üzerine ona "Dünya krallarından bir kralın mülkünün mislinin senin olmasına razı olmaz mısın?" denilir. O da "Olurum" der. Sonra "Peki dünya krallarından iki kralın mülkünün senin olmasına razı olur musun, dünya krallarından üç kralın mülkünün senin olmasına razı olur musun?" buyurur. O da "Rabbim razı oldum" der. Sonra* (Allah) *"Sana bir misli, yine bir misli ve on katı daha vardır, ayrıca sana orada canının çektiği ve gözünün lezzet aldığı her şey vardır" buyurur.' Sonra* (Mûsâ) *'Rabbim, bana onlar arasında derecesi en yüksek olanı haber ver' dedi.* (Allah da) *buyurdu ki: 'İşte onları istedim, sana bildireceğim: Onların kerâmetini elimle diktim ve üzerini mühürledim. Hiçbir göz onları görmemiş, hiçbir kulak onları işitmemiştir. Onlar hiçbir beşerin kalbinden geçmemiştir.' Bunun doğruluğunun Allah* (azze ve celle)*'nin kitabındaki delili şudur: 'Yapmakta olduklarına karşılık onlar için göz aydınlığı olarak neler saklandığını hiçbir nefis bilmez.'* (Secde, 17)"

Allah'ın Elini İsbât Eden Onuncu Sünnetin -Ki Bu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ümmetine, Mushaflarda Yazılı Olan, Mihraplarda, Kur'ân Kurslarında ve Evlerde Okunan Mana ile Aynı Olarak Allah'ın Kıyâmet Gününde Arzı Avucuna Alacağını ve Semâvâtını da Sağ Eliyle Düreceğini Bildirmesidir- Zikri Bâbı

٩٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، كَانَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، فَأَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ

92- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Yûnus haber verdi. Onun İbn Şihâb'dan, onun da Saîd b. el-Museyyeb'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre şöyle derdi: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah kıyâmet günü arzı avucuna alır, göğü de sağ eliyle dürer. Sonra 'Melik Benim, dünyanın melikleri nerede?' buyurur."*

٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثنا شُعَيْبٌ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ، وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، فَأَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ"

93- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -ki o İbn Ebî Hamza'dır- ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû Seleme'nin haber verdiğine göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah arzı avucuna alır, göğü de sağ eliyle dürer. Sonra 'Melik Benim, dünyanın melikleri nerede?' buyurur."*

٩٤- حدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يحيى، قالَ: ثنا أبو صالحٍ، قالَ: حدَّثني اللَّيثُ قالَ: حدَّثني عبْدُ الرَّحمنِ بْنُ خالدٍ وهو ابْنُ مُسافرٍ، عن ابْنِ شهابٍ . وثنا مُحمَّدٌ أيضًا قالَ: ثنا إسْحاقُ بْنُ إبْراهيم بْنِ العلاءِ، قالَ: ثنا عمْرُو بْنُ الحارث، قالَ: حدَّثني عبْدُ اللهِ

بْنُ سَالِمٍ، عَنِ الزُّبَيْدِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ يَقُولُ. قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: الْحَدِيثَانِ عِنْدَنَا مَحْفُوظَانِ يَعْنِي عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ

94- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Hâlid -ki o İbn Müsâfir'dir- İbn Şihâb'dan tahdis etti.

Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize İshâk b. İbrâhîm b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Sâlim, ez-Zubeydî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana ez-Zühri'nin Ebû Seleme'den haber verdiğine göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *aynısını* buyururken işittim.

Muhammed b. Yahyâ bize dedi ki: "İki hadis de -yani Saîd'inki ve Ebû Seleme'ninki- nezdimizde mahfuzdur."

حَدَّثَنَا حَمَّادٌ بِحَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ

Bize Hammâd, Saîd b. el-Müseyyeb'in hadisini şöyle diyerek tahdis etti: Bize Nuaym b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize İbnu'l Mubârek tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus haber verdi...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bâb başlığında "mushaflarda yazılı olan mana ile aynı olarak" dedim, çünkü Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Kıyâmet günü arz tamamıyla O'nun avucundadır. Gökler de sağ eliyle dürülmüştür.*" (Zümer, 67)

Rab (*azze ve celle*)'nin Arzı İki Elinden Biriyle Avucuna Aldığı, Diğeriyle de Göğü Dürdüğü Zaman -Ki Bu İkisi Rabbimizin İki Sağ Elidir, O'nun Sol Eli Yoktur, Rabbimiz Yaratılmışların Sıfatlarından Yücedir- Kendi Şânını Yüceltmesi Bâbı -Ki Bu Yaratıcımız (*azze ve celle*)'nin İki Elinin İsbâtı Husûsundaki On Birinci Sünnettir-

٩٥- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَاتِ يَوْمًا عَلَى الْمِنْبَرِ {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ} الْآيَةَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " هَكَذَا بِأَصَابِعِهِ يُحَرِّكُهَا يُمَجِّدُ الرَّبُّ نَفْسَهُ: أَنَا الْجَبَّارُ , أَنَا الْمُتَكَبِّرُ، أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الْعَزِيزُ، أَنَا الْكَرِيمُ فَرَجَفَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِنْبَرُ حَتَّى قُلْنَا لَيَخِرَّنَّ بِهِ

95- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah -yani İbn Ebî Talha- haber verdi. Onun Ubeydullah b. Miksem'den, onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) bir gün minberin üzerinde şu âyetleri okudu: "*Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü arz bütünüyle O'nun avucundadır, gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüştür...*" (*Zümer*, 67) O esnâda Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) -şu şekilde parmaklarını hareket ettirerek- şöyle diyordu: "*Rab 'Ben Cebbâr'ım, Ben Mütekebbir'im, Ben Melik'im, Ben Azîz'im, Ben Kerîm'im' diyerek şânını yüceltiyor!*" Bunun üzerine minber Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i sarstı. Öyle ki "(Minber) O'nunla birlikte devrilecek" dedik.

حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ وَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: {وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ

بِيَمِينِهِ} قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ: «أَنَا الْجَبَّارُ، أَنَا الْمُتَكَبِّرُ، أَنَا الْمَلِكُ» , يُمَجِّدُ نَفْسَهُ، فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرَدِّدُهَا حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيَخِرُّ بِهِ

Bunu bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Behz b. Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -ki o İbn Seleme'dir- tahdis etti. Onun İshâk b. Abdullah'tan, onun Ubeydullah b. Miksem'den, onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) minberin üzerindeyken "*Gökler de sağ eliyle dürülmüştür...*" âyetini okudu ve şöyle dedi: "*Allah şânını yücelterek 'Ben Cebbâr'ım, Ben Mütekebbir'im, Ben Melik'im' buyuruyor!*" Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu tekrarlayıp durdu. Öyle ki (minberin) O'nunla birlikte devrileceğini sandım.

٩٦- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، كَيْفَ يَحْكِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَأْخُذُ الرَّبُّ جَلَّ وَعَلَا سَمَاوَاتِهِ وَأَرَاضِيهِ بِيَدَيْهِ، وَجَعَلَ يَقْبِضُ يَدَيْهِ وَيَبْسُطُهُمَا , يَقُولُ اللَّهُ: أَنَا الرَّحْمَنُ " حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى الْمِنْبَرِ يَتَحَرَّكُ مِنْ أَسْفَلِ شَيْءٍ مِنْهُ؛ حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ: أَسَاقِطٌ هُوَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟"

96- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Mansûr tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb tahdis etti. Onun Ebû Hâzim'den, onun da Ubeydullah b. Miksem'den rivâyet ettiğine göre o Abdullah b. Ömer'e Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nasıl taklit ediyor diye baktı. (Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasulullah) buyurdu ki: "*Rab (celle ve alâ) göklerini ve yerlerini iki eliyle alır. Allah -ellerini kapatıp açarak- 'Ben Rahmân'ım!' der.*" Öyle ki minbere baktım da onun alt tarafından hareket ettiğini gördüm. Hatta "Acaba Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte devrilecek mi?" dedim.

٩٧- حَدَّثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أخبرنا هشامٌ، وهو ابْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عن عبد الله بن عمر، قال: رأيتُ رسولَ الله

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: {وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ} [الزمر: 67] ، ثُمَّ يَقُولُ: «أَنَا اللَّهُ، أَنَا الرَّحْمَنُ , أَنَا الْجَبَّارُ، أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ حَتَّى أَنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْقُطَ بِهِ الْمِنْبَرُ» ، هَكَذَا ثنا يُونُسُ لَيْسَ بَيْنَ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ وَبَيْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ أَحَدٌ

97- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm -ki o İbn Sa'd'dır- haber verdi. Onun Ubeydullah b. Miksem'den, onun Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i minberin üzerinde şöyle derken gördüm: "*Kıyâmet günü arz tamamıyla O'nun avucundadır, gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüştür. Sonra şöyle buyurur: 'Ben Allah'ım, Ben Rahmân'ım, Ben Cebbâr'ım! Nerede mütekebbirler?*'" Öyle ki minberin O'nunla birlikte devrilmesinden korktum.

Bize Yûnus bu şekilde, Hişâm b. Sa'd ile Ubeydullah b. Miksem arasında herhangi bir kimse olmaksızın tahdis etti.

Rabbimiz *(azze ve celle)*'nin İki Elinin İsbâtı Husûsundaki On İkinci Sünnetin Zikri Bâbı Ki Bu Sünnet Allah'ın Kıyâmet Gününde Arzı Onu Değiştirdikten Sonra Eliyle Kabz Edeceğini, Bunun Üzerine Arzın Cennet Ehli İçin Bir Ekmek Olacağını Beyân Etmektedir; Zira Allah Onu Çamur, Taş, Çakıl, Balçık, Kum ve Toprak İken Kabz Edecektir

٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً , يَكْفَؤُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ بِيَدِهِ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ، نُزُلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ» . فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ: بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، أَلَا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً , كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِلَيْنَا ثُمَّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَدَامِهِمْ؟» قَالَ: بَلَى قَالَ: «لَامٌ، وَنُونٌ» ، وَمَا هَذَا؟ قَالَ: ثَوْرٌ وَنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زِيَادَةِ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا

98- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti, dedi ki: Bana Hâlid b. Yezîd tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Hilâl'den, onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Arz kıyâmet gününde -cennet ehline ikrâm olarak- tek bir ekmek olacaktır. Cebbâr onu eliyle tıpkı birinizin yolculukta eliyle ekmeğini çevirdiği gibi çevirecektir.*" Sonra yahudilerden bir adam geldi ve "Rahmân seni mübârek kılsın ey Ebu'l Kâsım, sana kıyâmet gününde cennet ehline ilk olarak ne ikram edileceğini haber vereyim mi?" dedi. (Rasulullah da) "*Ver*" buyurdu. Bunun üzerine adam tıpkı Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu gibi "Arz tek bir ekmek olur" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize baktı, sonra azı dişleri gözükünceye kadar güldü. Adam sonra "Sana onların katığını haber vereyim mi?" dedi. (Rasulullah yine) "*Ver*" buyurdu. Bunun üzerine adam "Lâm ve Nûn" dedi. O da nedir? (dediler.) Adam dedi ki: "Öküz ve balıktır. Ciğerlerinin sarkan parçasından yetmiş bin kişi yer."

Allah (azze ve celle)'nin İki Elinin İsbâtı Husûsundaki On Üçüncü Sünnet -Ki Bu, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın İki Elinin Gece Günah İşleyen Kimseye Gündüz Tevbe Etmesi İçin Uzatıldığını, Gündüz Günah İşleyen Kimseye de Gece Tevbe Etmesi İçin Uzatıldığını, Güneş Battığı Yerden Doğuncaya Kadar Bunun Böyle Devâm Edeceğini Bildirmesidir- Bâbı

٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُبَارَكُ، قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ – يَعْنِي بِالنَّهَارِ – لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا

99- Bize Muhammed b. Abdullah el-Mubârek tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Amr b. Murre'den, onun Ebû Ubeyde'den, onun Ebû Mûsâ'dan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah* (azze ve celle) *gündüz günah işleyenin tevbe etmesi için geceleyin elini uzatır. Gece günah işleyenin tevbe etmesi için de -yani gündüzleyin- elini uzatır. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar bu böyle devam eder.*"

Ebû Bekr dedi ki: El-Mahzûmî "*gündüzleyin*" demedi. Bu bâbın tamamını "et-Tevbe ve'l İnâbe" kitabında yazdırdım. Şimdi sen bu haberin manasına delâlet eden şeye kulak ver: Allah Teâlâ haberin lafzında geldiği şekilde elini uzatmaktadır ki gecenin amelinin Allah'a gündüzden önce yükseltildiği, gündüzün amelinin de geceden önce yükseltildiği kesin bir şekilde bilinsin.

١٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُخَرِّمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ، وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، وَلَكِنْ يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ، حِجَابُهُ النُّورُ، لَوْ كَشَفَهَا لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ

100- Bize Muhammed b. Abdullah el-Muharramî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr haber verdi, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Amr b. Murre'den, onun Ebû Ubeyde'den, onun da Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkıp beş söz söyledi. Buyurdu ki: "*Şüphesiz Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Fakat O adâlet terâzisini alçaltır ve yükseltir. Gecenin ameli O'na gündüzün amelinden önce yükseltilir. Gündüzün ameli de gecenin amelinden önce yükseltilir. Hicâbı nûrdur. Onu açacak olsa yüzünün parıltıları mahlûkâtından görüşünün ulaştığı her şeyi yakar.*"

١٠١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعٍ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ , وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَرْفَعُ الْقِسْطَ وَيَخْفِضُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ النَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ اللَّيْلِ

101- Bize Muhammed b. Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Amr b. Murre'den, o Ebû Ubeyde'den, o Ebû Mûsâ'dan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiş, (Ebû Mûsâ) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkıp şu dört şeyi söyledi: "*Şüphesiz Allah uyumaz ve O'na uyumak yaraşmaz. Adâlet terâzisini yükseltir ve alçaltır. Gecenin ameli O'na gündüzün amelinden önce, gündüzün ameli de gecenin amelinden önce yükseltilir.*"

İsimleri Yüce ve Övgüsü Ulu Olan Allah'ın Gökleri, Yeri ve Onun Üzerindekileri Parmakları Üzerinde Tuttuğunun Zikri Bâbı

Rabbimiz, parmaklarının yarattıklarının parmakları gibi olmasından ve zâtının sıfatlarından herhangi birinin mahlûkâtının sıfatlarına benzemesinden münezzehtir. Allah Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kadrini, huzurunda Hâlık ve Bâri'nin kendisinin sıfatlarından olmayan bir şey ile vasıflandığı zaman onu dinleyip gülmekten ve bunu söyleyen kimseye karşı çıkıp öfkelenmesi gerekirken bunu söyleyen kimseyi doğruladığının ve ona hayretinin göstergesi olarak azı dişleri görününceye kadar gülmekten yüksek kılmıştır. Risâleti tasdîk eden bir mümin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i bu sıfatla asla vasıflandırmaz.

١٠٢- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، وَحَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، وَجَرِيرٌ، وَاللَّفْظُ لِجَرِيرٍ، وَحَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ: أَبَلَغَكَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَحْمِلُ الْخَلَائِقَ عَلَى أُصْبُعٍ، والسَّمَاوَاتِ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالْأَرَضِينَ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالثَّرَى عَلَى أُصْبُعٍ؟ قَالَ: فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} إِلَى آخِرِ الْآيَةِ"

102- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti...

Bize Yûsuf b. Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye ve Cerîr tahdis etti. Lafız Cerîr'indir.

Bize Selm b. Cünâde de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Kitap ehlinden bir adam Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelip şöyle dedi: "Ey Ebu'l Kâsım! Allah *(azze ve celle)*'nin mahlûkâtı bir parmak üzerinde, gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, ağaçları bir parmak üzerinde ve toprakları da bir parmak üzerinde taşıdığı sana ulaştı mı?" Bunun üzeri-

ne Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* azı dişleri görününceye kadar güldü. Sonra Allah Teâlâ âyetin sonuna kadar şu buyruğunu indirdi: *"Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Arz kıyâmet günü bütünüyle O'nun avucundadır..."* (Zümer, 67)

١٠٣- وحَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ قَالَ: ثنا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَسُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ يَهُودِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ , إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ , وَالْأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْجِبَالَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْخَلَائِقَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، وَقَالَ: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ}

103- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti.

Bize ayrıca Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Mansûr'dan, onun Süleymân'dan, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir yahûdî Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelip şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, dağları bir parmak üzerinde, ağaçları bir parmak üzerinde, (diğer) mahlûkâtı da bir parmak üzerinde tutacak ve 'Melik Benim!' buyuracak." Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* azı dişleri görününceye kadar güldü ve *"Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler"* buyurdu.

١٠٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، وَسُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ، حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ فِي عَقِبِ خَبَرِهِ قَالَ: ثنا يَحْيَى قَالَ: ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: «فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَجُّبًا وَتَصْدِيقًا لَهُ» فَقَالَ أَبُو مُوسَى فِي عَقِبِ خَبَرِهِ: قَالَ يَحْيَى: زَادَ فِيهِ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: «فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَجُّبًا وَتَصْدِيقًا

لَهُ» حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى فِي عَقِبِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: ثنا أَبُو الْمُسَاوِرِ، قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِهِ، كَذَا حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو مُوسَى قَالَ: بِنَحْوِهِ

104- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bana Mansûr ve Süleymân el-A'meş bu isnâd ile *hadisin tamamını* tahdis etti.

Bize Bündâr -haberinin arkasından- tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl b. Iyâd tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o dedi ki: "...Bunun üzerine Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hayretinin ve onu doğruladığının bir göstergesi olarak güldü."

Ebû Mûsâ da -haberinin arkasından- şöyle dedi: Yahyâ dedi ki: Fudayl b. Iyâd, Mansûr-Ubeyde-Abdullah kanalıyla şu ziyâdede bulundu: "Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hayretinin ve onu doğruladığının bir göstergesi olarak güldü."

Bize Ebû Mûsâ -Yahyâ b. Saîd hadisinin arkasından- tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Müsâvir tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne tahdis etti. O el-A'meş'ten, o İbrâhîm'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, o da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den benzerini rivâyet etmiştir. Ebû Mûsâ onu bize bu şekilde tahdis edip "benzerini" demiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bazen iyi at da tökezler. Yahyâ b. Saîd hıfzına, sağlamlığına ve haberler konusundaki ilmine rağmen el-A'meş'in haberinin isnâdı husûsunda vehme düşmüş, "...Ubeyde'den, o da Abdullah'tan..." demiştir. Hâlbuki ("Ubeyde'den" değil) "Alkame'den" olmalıydı.

Mansûr'un haberine gelince bu haber İbrâhim-Ubeyde-Abdullah kanalıyla rivâyet edilmiştir. İki isnâd da sâbittir ve sahihtir. Mansûr, İbrâhîm-Ubeyde-Abdullah kanalıyla rivâyet etmiş; el-A'meş, İbrâhîm-Alkame-Abdullah kanalıyla rivâyet etmiştir. Büyük bir ilme sahip olan ve uzun süre İbn Mes'ûd'un ashâbının meclislerinde bulunan İbrâhîm en-Nehaî'nin İbn Mes'ûd'un ashâbından birkaç kişi kanalıyla ondan bir haberi rivâyet etmesi garipsenecek bir şey değildir.

١٠٥- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيدَةَ السَّلْمَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّهُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَعَلَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْأَرْضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْجِبَالَ وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْمَاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْخَلَائِقَ كُلَّهَا عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ , أَنَا الْمَلِكُ قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، تَعَجُّبًا لَهُ، وَتَصْدِيقًا لَهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضَ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

105- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde es-Selmânî'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Yahûdîlerden bir âlim Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip şöyle dedi: "Şüphesiz kıyâmet günü geldiği zaman Allah gökleri bir parmak üzere, yerleri bir parmak üzere, dağları ve ağaçları bir parmak üzere, suları ve toprakları bir parmak üzere, bütün mahlûkâtı da bir parmak üzere koyacak, sonra onları sarsacak ve sonra 'Melik Benim, Melik Benim' buyuracak." (Abdullah) dedi ki: Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in -hayretinin ve onu doğruladığının bir göstergesi olarak- azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Arz kıyâmet günü tamamıyla O'nun avucundadır. Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüştür. O onların ortak koştuklarından münezzeh ve yücedir.*" (Zümer, 67)

١٠٦- حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ. قَالَ: ثنا أَبُو كُدَيْنَةَ وَهُوَ يَحْيَى بْنُ الْمُهَلَّبِ. عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ. عَنْ أَبِي الضُّحَى. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَّ يَهُودِيٌّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ. مَا تَقُولُ: إِذَا وَضَعَ اللَّهُ السَّمَاءَ عَلَى ذِهِ. وَالْأَرَضِينَ عَلَى ذِهِ. وَالْمَاءَ عَلَى ذِهِ. وَالْجِبَالَ عَلَى ذِهِ. وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى ذِهِ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ: وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

106- Bize Ebû Zur'a Ubeydullah b. Abdulkerîm tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. es-Salt tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kudeyne -ki o Yahyâ b. el-Mühelleb'dir- tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ebu'd Duhâ'dan, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir yahûdî Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına uğradı ve dedi ki: "Ey Ebu'l Kâsım! Allah semâyı şunun üzerine, yerleri şunun üzerine, suları şunun üzerine, dağları şunun üzerine, diğer mahlûkâtı da şunun üzerine koyduğu zaman ne dersin?" Bunun üzerine Allah *"Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler"* (buyruğunu) indirdi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İlmi araştırmayan ve bizim haberleri telif etme hususunda yaptığımız şeyi güzelce yapamayan bir kimsenin İbn Mes'ûd'un haberinin İbn Ömer'in haberine zıt olduğu, Ebû Saîd'in haberinin de ikisinin haberine zıt olduğu vehmine kapılması mümkündür. Fakat durum bizim nezdimizde Allah'ın hamdi ve nimeti ile böyle değildir.

İbn Mes'ûd haberinin manası şudur: Allah (celle ve alâ) haberde zikredilen şeyleri haberde geldiği üzere parmakları üzerinde tutar. Bu, Allah'ın arzı başka bir arz ile değiştirmesinden öncedir. Zira (bir şeyi) parmaklar üzerinde tutmak bir şeyi kabz etmekten/avuca almaktan ayrıdır. Bu bize kendisiyle hitap edilen dilde anlaşılan bir şeydir. Çünkü bir şeyi parmaklarla tutmak bir şeyi kabz etmekten ayrıdır. Deriz ki: Sonra Allah arzı başka bir arz ile değiştirir. Nitekim Kitâb'ı Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indiren Zât muhkem tenzîlinde *"O gün arz başka bir arz ile değiştirilir"* (*İbrâhîm*, 48) buyruğunda bize bunu haber vermiştir. Yine O seçilmiş Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle arzın başka bir arzla nasıl değiştirileceğini beyân etmiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ'nın arzı değiştireceğini, onu tek bir ekmek hâlinde bir araya getireceğini, sonra İbn Ömer (radıyallâhu anhumâ)'nın haberinde haber verdiği üzere onu kabz edeceğini/avucuna alacağını, sonra Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın haberinde bildirdiği üzere arzın çevrileceğini bildirmiştir. Görüldüğü gibi üç haber de beyân ettiğimiz üzere sâbittir ve manaları sahihtir.

١٠٧- قال أبو بكر وَرَوَى نَمِرُ بْنُ هِلَالٍ، قَالَ: ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْقَبْضَتَيْنِ: هَذِهِ فِي الْجَنَّةِ وَلَا أُبَالِي، وَهَذِهِ فِي النَّارِ وَلَا أُبَالِي

107- Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Nemir b. Hilâl rivâyet etti, dedi ki: Bize el-Cerîrî tahdis etti. Onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (Allah'ın aldığı) iki hapas hakkında (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bunlar cennettedir, hiç umursamam. Bunlar da cehennemdedir, hiç umursamam.*"

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى قَالَ: ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثنا النَّمِرُ بْنُ هِلَالٍ النَّمَرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ عَوْنٍ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَبَضَ قَبْضَةً , فَقَالَ: إِلَى الْجَنَّةِ بِرَحْمَتِي، وَقَبَضَ قَبْضَةً , فَقَالَ: إِلَى النَّارِ وَلَا أُبَالِي "

Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Müslim b. İbrâhim tahdis etti, dedi ki: Bize en-Nemir b. Hilâl en-Nemerî tahdis etti.

Bize yine Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bana el-Hakem b. Sinân tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit el-Benânî, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah Teâlâ bir hapas almış ve '(Bunlar) rahmetimle cennete' buyurmuştur. Yine bir hapas almış ve '(Bunlar da) cehenneme, hiç umursamam' buyurmuştur.*"

Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Sünnetinden Allah *(azze ve celle)* Hakkında Parmakların İsbâtı Bâbı

Ki bu sünneti Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bizzat kendisi söylemiştir. Bu sünnet -bazı inatçı câhillerin İbn Mes'ûd'un haberinin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sözlerinden olmadığını, yahûdîlerin sözlerinden olduğunu iddia edip Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in gülmesinin yahûdîyi tasdik manasında olduğunu inkâr ettiği gibi- O'ndan başkasından nakledilmemiştir.

١٠٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَرْجَرَائِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ , وَمُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَكِّيُّ قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ الزُّهْرِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ خَلَّادٍ، ثنا الْمَكِّيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بُسْرُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي النَّوَاسُ بْنُ سَمْعَانَ الْكِلَابِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ قَلْبٍ إِلَّا هُوَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ تَعَالَى إِنْ شَاءَ أَقَامَهُ، وَإِنْ شَاءَ أَزَاغَهُ» ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ , ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ، وَالْمِيزَانُ بِيَدِ الرَّحْمَنِ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ» هَذَا حَدِيثُ الْبَاهِلِيِّ، وَقَالَ الْآخَرُونَ: «فَإِذَا شَاءَ أَنْ يُقِيمَهُ أَقَامَهُ، وَإِذَا شَاءَ أَنْ يُزِيغَهُ أَزَاغَهُ» ، وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ أَوْ قَالَ: «يَضَعُ وَيَخْفِضُ» ، بِالشَّكِّ وَقَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ الْأَزْدِيُّ، وَقَالَ هُوَ وَالْجَرْجَرَائِيُّ أَيْضًا: «يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ» ، وَقَالَ لَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ مَرَّةً « مَا مِنْ قَلْبٍ إِلَّا وَهُوَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يُقِيمَهُ أَقَامَهُ، إِلَّا وَهُوَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَإِذَا شَاءَ أَنْ يُزِيغَهُ أَزَاغَهُ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: بِهَذَا الْخَبَرِ اسْتُدِلَّ أَنَّ مَعْنَى قَوْلِهِ فِي خَبَرِ أَبِي مُوسَى: «يَرْفَعُ الْقِسْطَ وَيَخْفِضُهُ» ، أَرَادَ بِالْقِسْطِ الْمِيزَانَ، كَمَا أَعْلَمَ فِي هَذَا الْخَبَرِ أَنَّ الْمِيزَانَ بِيَدِ الرَّحْمَنِ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ. فَقَالَ اللَّهُ: {وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ} قَدْ أَمْلَيْتُ هَذَا الْبَابَ فِي كِتَابِ الْقَدَرِ

108- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî, el-Huseyn b. Abdurrahmân el-Cercerâî, Muhammed b. Muhammed b. Hallâd el-Bâhilî, Mu-

hammed b. Meymûn ve Muhammed b. Mansûr el-Mekkî tahdis etti, dediler ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti. -Ez-Zuhrî "O Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir'den..." dedi. Muhammed b. Hallâd ise "Bize el-Mekkî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir tahdis etti..." dedi.- (Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir) dedi ki: Bana Büsr b. Ubeydullah el-Hadramî tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû İdrîs el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bana en-Nuvâs b. Sem'ân el-Kilâbî tahdis edip dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Hiçbir kalp yoktur ki Allah Teâlâ'nın parmaklarından iki parmak arasında olmasın. Dilerse onu doğrultur, dilerse onu eğriltir.*"

Yine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: "*Ey kalpleri evirip çeviren! Kalbimi dînin üzere sâbit kıl. Mîzân Rahmân'ın elindedir, onu alçaltır ve yükseltir.*"

Bu el-Bâhilî'nin hadisidir. Diğerleri "*Onu doğrultmak istediği zaman doğrultur, eğmek istediği zaman da eğer*" dediler. Muhammed b. Meymûn da şek ile "Ya da '*Koyar ve alçaltır*' dedi" dedi. El-Huseyn b. Abdurrahmân da "(Yezîd b. Müslim) 'Bize Abdurrahmân b. Yezîd el-Ezdî tahdis etti' dedi" dedi. Yine o ve el-Cercerâî "Ey kalpleri evirip çeviren!" dediler. Bir defasında da Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî bize şöyle dedi: "*Hiçbir kalp yoktur ki Âlemlerin Rabbinin parmaklarından iki parmak arasında olmasın. Onu doğrultmak istediği zaman doğrultur. Mutlaka Âlemlerin Rabbinin parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu eğriltmek istediği zaman da eğriltir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber delil getirilerek O'nun Ebû Mûsâ'nın "Kıstı *yükseltir ve alçaltır*" haberindeki buyruğundaki "kıst"ın manasının mîzân olduğu söylenmiştir. Nitekim O bu haberde mîzânın Rahmân'ın elinde olduğunu, onu yükseltip alçalttığını bildirmiştir. Yine Allah "*Kıyâmet gününde kıst/adâlet mîzânları kurarız*" (*Enbiyâ*, 47) buyurmuştur. Bu bâbı "Kitâbu'l Kader"de yazdırdım.

١٠٩- وَرَوَى ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَشِيطٍ الْوَعْلَانِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي الْحُسَيْنِ وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ الْمَكِّيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ. تُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُكْثِرُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ، يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ، ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَإِنَّ الْقُلُوبَ

لَتَتَقَلَّبُ؟ قَالَ: «نَعَمْ، مَا مِنْ خَلْقٍ لِلَّهِ مِنْ بَنِي آدَمَ إِلَّا وَقَلْبُهُ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ، فَإِنْ شَاءَ أَقَامَهُ، وَإِنْ شَاءَ أَزَاغَهُ»

109- İbn Vehb de rivâyet edip dedi ki: Bana İbrâhîm b. Neşît el-Va'lânî tahdis etti. Onun İbn Ebi'l Huseyn'den -ki o Abdullah b. Abdurrahmân b. Ebî Huseyn el-Mekkî'dir- onun da Şehr b. Havşeb'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ümmü Seleme'nin Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duâsında çokça *"Allah'ım, ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dînin üzere sâbit kıl"* dediğini, kendisinin O'na "Ey Allah'ın Resûlü, kalpler evrilip çevrilir mi?" diye sorduğunu, bunun üzerine O'nun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "*Evet. Âdemoğulları arasında Allah'ın yarattığı hiç kimse yoktur ki onun kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasında olmasın. Dilerse onu doğrultur, dilerse onu eğriltir.*"

Biz de O'ndan bizi hidâyet ettikten sonra kalplerimizi kaydırmamasını niyâz ediyor, bize katından bir rahmet bahşetmesini istiyoruz. Şüphesiz O Vehhâb'dır. (Karşılıksız olarak bolca verendir.)

١١٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثنا عَمِّي، وَرَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُرَاحْبِيلَ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ نَائِلٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ، فَإِذَا شَاءَ صَرَّفَهُ، وَإِذَا شَاءَ بَصَّرَهُ، وَإِذَا شَاءَ نَكَّسَهُ، وَلَمْ يُعْطِ اللَّهُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ شَيْئًا هُوَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُسْلِكَ فِي قَلْبِهِ الْيَقِينَ، وَعِنْدَ اللَّهِ مَفَاتِيحُ الْقُلُوبِ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ خَيْرًا: فَتَحَ لَهُ قُفْلَ قَلْبِهِ وَالْيَقِينَ وَالصِّدْقَ، وَجَعَلَ قَلْبَهُ وِعَاءً، وَعْيًا لِمَا سَلَكَ فِيهِ، وَجَعَلَ قَلْبَهُ سَلِيمًا، وَلِسَانَهُ صَادِقًا، وَخَلِيقَتَهُ مُسْتَقِيمَةً، وَجَعَلَ أُذُنَهُ سَمِيعَةً، وَعَيْنَهُ بَصِيرَةً، وَلَمْ يُؤْتَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ شَيْئًا - يَعْنِي هُوَ شَرٌّ - مِنْ أَنْ يُسْلِكَ اللَّهُ فِي قَلْبِهِ الرِّيبَةَ، وَجَعَلَ نَفْسَهُ شَرَّةً شَرِهَةً , مُشْرِفَةً مُتَطَلِّعَةً. لَا يَنْفَعُهُ الْمَالُ , وَإِنْ أَكْثَرَ لَهُ، وَغَلَّقَ اللَّهُ الْقُفْلَ عَلَى قَلْبِهِ , فَجَعَلَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا. كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ"

110- Bize Ahmed b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti.

Ayrıca Abdullah b. Şurâhbîl b. el-Hakem, Âmir b. Nâil'den, o Kesîr b. Murre'den, o da Ebû Zerr'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Âdemoğullarının kalpleri Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Dilediği zaman onu döndürür. Dilediği zaman onun gözünü açar. Dilediği zaman onu tersine çevirir. Allah insanlardan herhangi birine onun kalbine yakîni sokmaktan daha hayırlı bir şey vermemiştir. Kalplerin anahtarları Allah'ın yanındadır. Allah kulu için hayır dilediği zaman onun için kalbinin, yakînin ve sıdkın kilidini açar. Onun kalbini, içerisine girenleri alan bir kap kılar. Yine onun kalbini selîm, dilini doğru sözlü, huyunu dosdoğru kılar. Kulağını işitir, gözünü görür kılar. Yine insanlardan hiç kimseye Allah'ın onun kalbine şüphe sokmasından, onun nefsini kötü, hırslı, yüksekte ve dopdolu kılmasından -daha şerli- bir şey verilmemiştir. Malı çok olsa da ona fayda vermez. Allah onun kalbinin üzerine kilidi vurur. Onu göğe yükseliyormuşçasına dar ve sıkıntılı kılar.*"

حَدَّثَنَاهُ: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الزُّبَيْدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bana İshâk b. İbrâhîm ez-Zubeydî tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Racâ tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben Şurâhbîl b. el-Hakem'in ve Âmir b. Nâil'in haberinin doğru olduğunu garanti etmiyorum. Zaten Allah'a çokça hamd olsun ki O bizi bu bapta bu gibi haberlerle ihticacda bulunmaktan müstağnî kılmıştır. Bu bapta, iki eli zikrederken söylediklerimiz üzerinde iyi düşünün ey akıl sâhipleri! Nitekim biz yüzü ve iki gözü söz konusu ettiğimizde de aynı şeyleri söyledik. Bunlar üzerinde düşünürseniz Allah'ın sizi hidâyet etmesiyle ve O'nun (celle ve alâ) göğüslerinizi imana açmasıyla; Allah (celle ve alâ)'nın muhkem tenzîlinde bildirdiği ve Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle beyân ettiği Yaratıcımız (azze ve celle)'nin sıfatlarını kesin olarak bilirsiniz. Yine -Allah'ın sizi muvaffak kılmasıyla- bu konudaki hakkın, doğrunun ve adâletin bizim mezhebimiz, yani âsâr ehlinin ve sünnetlere uyanların mezhebi olduğunu bilirsiniz. Onları müşebbihe olarak isimlendirenlerin cehâletini görürsünüz. Çünkü Muattıl Cehmiyye teşbihin ne olduğunun câhilidir.

Biz diyoruz ki: Allah *(celle ve alâ)*'nın -Hâlık ve Bâri'nin bize muhkem tenzilinde ve seçilmiş nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in diliyle bildirdiği üzere- iki eli vardır.

Yine diyoruz ki: Rabbimiz *(azze ve celle)*'nin iki eli de -Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in haber verdiği üzere- sağdır.

Yine diyoruz ki: Allah *(azze ve celle)* arzın tamamını bir eliyle kabz edecek, göğü de diğer eliyle dürecektir. O'nun iki eli de sağdır. İkisinden biri sol değildir.

Yine diyoruz ki: Âdemoğullarından uzuvları ve organları sağlam olan, her şeyi yerinde ve ölçülü olan, ellerinde bir kusur bulunmayan, hatta âdemoğullarının en kuvvetlisi ve en şiddetli tutanı olan kimsenin de iki eli vardır fakat o yedi kat yerden birinin üzerindeki birçok şeyden bir kısmına göre bile tek bir kıldan daha hafif olan şeyleri kabz etmekten âcizdir. Eğer Allah'ın günümüze kadar yaratmış olduğu ve kıyâmet saatine dek yaratmayı takdir ettiği âdemoğullarının tamamı birbirlerine yardımcı olup yedi kat yerden yalnızca birini elleriyle kabz etmeye çalışsalar bundan âciz kalırlar ve buna güç yetiremezler. Aynı şekilde onların hepsi tek bir göğün parçalarından yalnızca birini dürmeye kalksalar buna güç yetiremezler, bundan âciz kalırlar. Şu hâlde ey akıl sâhipleri, Yaratıcısının elini beyân ettiğimiz üzere güç ve kuvvet ile vasıflandıran, yaratılmışların elini de zayıflık ve acziyet ile vasıflandıran kimse nasıl Yaratıcı'nın elini yaratılmışların eline benzetiyor olabilir? Yaratan ve yoktan var eden Zât'ın -Nebiyy-i Mustafâ *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in beyân ettiği üzere- parmakları olduğunu söyleyen kimse nasıl teşbih ehli olabilir?

Yine biz diyoruz ki: Allah *(celle ve alâ)* gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde... -hadisin sonuna kadar- tutmaktadır.

Yine biz diyoruz ki: Allah'ın Âdem'i yarattığı andan Sûr'a üfürüleceği zamana kadar bütün âdemoğulları hep birlikte göklerden yalnızca birinin ya da O'nun yedi yerinden birinin birçok cüzünden bir cüzünü bütün bedenleriyle tutmaya kalksalar buna güç yetiremezler. Bundan âciz kalırlar. Şu hâlde -Allah'ın kendisi için isbât ettiği, yine Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in O'nun için isbât ettiği üzere- Allah *(azze ve celle)*'nin iki eli olduğunu söyleyen kimse nasıl Rabbinin iki elini âdemoğullarının ellerine benzetiyor olabilir?

Yine biz diyoruz ki: Allah'ın iki açık eli vardır. Dilediği gibi harcar. Allah Âdem (aleyhisselâm)'ı bu ikisiyle yaratmıştır. Tevrât'ı Mûsâ (aleyhisselâm) için eliyle yazmıştır. O'nun iki eli kadîmdir, ezelîdir ve bâkîdir. Yaratılmışların elleri ise mahlûk ve muhdestir. Kadîm değildir, fânîdir, bâkî değildir. Çürüyecektir. Leş hâline gelip un ufak olacaktır. Sonra Allah onları tekrar yaratacaktır. Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir! Şimdi ey akıllılar, Yaratıcı'nın kendisi için isbât ettiğini, yine O'nun seçilmiş Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in O'nun için isbât ettiğini Yaratıcı için isbât ettikleri zaman ashâbımız ne gibi bir teşbihte bulunmuş olmaktadır?

Bu Muattıla'nın sözü; Allah'ın kitabını okuyan, diliyle ikrâr ederek ve kalbiyle doğrulayarak ona iman eden herkesin müşebbih olmasını gerektirmektedir! Çünkü bu fırkaya göre Allah muhkem tenzîlinde kendisini hiçbir sıfatla vasıflandırmamıştır ve Yaratıcısının elinin olduğunu söyleyen kimse Yaratıcı'yı yaratılmışa benzetmektedir! Onların bu sözü, Allah'ın, kitabında ve Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dilinde kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği her şeyin inkâr edilmesini gerektirir! Allah'ın her türlü lâneti onların üzerine olsun! Çünkü onlar Allah'ın kitabında ve Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dilinde kendisinin sıfatı olduğunu bildirdiği her şeyi inkâr eden, onlardan hiçbir şeyi kabul etmeyen ve onların hiçbirini doğrulamayan kâfirlerdir!

Yine biz diyoruz ki: İnsanlardan biri; bileği kuvvetli, tutuşu yaman, birçok zanaatı bilen, güzel ve hızlı yazı yazan bir kimsenin elini; âdem oğullarından tutuşu iyi olmayan, hiçbir zanaatı beceremeyen, bir beceriye sâhip olmayan, hiçbir şeyi adamakıllı yapamayan, eliyle tek bir kelime bile yazamayan bir kimsenin eline benzetse; ya da ilk başta kuvvetle ve yaman tutuşla vasıflandırdığımız kimsenin elini beşikteki bebeğin eline veya tir tir titreyen, hiçbir şeyi alamayan, bırakamayan ve tutamayan bir ihtiyarın eline benzetse... Ya da ona "Senin elin maymunun, domuzun, ayının, köpeğin veya başka yırtıcı hayvanların eline benziyor" desek bu sözleri işiten kimsenin -eğer akıllı kimselerdense- söyleyeceği şey şudur: Yanlış benzetmede bulundun ey câhil! Teşbihin altını üstüne getirdin! İmkânsız bir söz söyledin! Bir şey hakkında el ismi kullanıldı diye iki elden birinin diğerine benzetilmesi söz konusu olamaz. Arapların dilini bilen herkes çok iyi bilir ki bir isim sıfatları farklı ve özellikleri ayrı olan iki şey hakkında kullanılabilir.

Bir kimse "Âdemoğlunun da iki eli var, maymunun da iki eli var, ikisinin elleri de yaratılmıştır" dediği zaman teşbih isminin kullanılması söz konusu olmadığına göre -O'nun kitabında ve Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dilinde bildirdiği üzere- "Allah'ın iki eli vardır" diyen kimsenin müşebbih olarak isimlendirilmesi nasıl söz konusu olabilir? Biz âdemoğullarının ikişer elinin olduğunu söylüyoruz. Yine diyoruz ki: Allah iki eliyle Âdem'i yaratmıştır. Tevrât'ı eliyle Mûsâ (aleyhisselâm) için yazmıştır. O'nun iki eli de açıktır. Dilediği gibi harcar. Âdemoğullarının elleri ise -gerek yüz bâbında gerek iki göz bâbında gerekse bu bâbda beyân edip açıkladığım üzere- mahlûktur.

Muattıl Cehmiyye ise "*O'nun iki eli de açıktır*" (*Mâide*, 64) buyruğunda (iki eli ile kastedilen) mananın "İki nimeti" olduğunu söylemiştir. Şüphesiz bu tevil değil (âyeti) değiştirmektir.

Onların bu iddialarını çürüten delil şudur: Allah'ın nimetleri çoktur. Onların sayısını ancak Hâlık ve Bâri olan bilir. Allah'ın eli ise -daha fazla değil- iki tanedir. Nitekim O İblîs'e -Allah'ın lâneti onun üzerine olsun- "*Seni iki elimle yarattığıma secde etmekten ne alıkoydu?*" (*Sâd*, 75) buyurmuş, böylece O (celle ve alâ) bize Âdem'i iki eliyle yarattığını bildirmiştir. Şu hâlde kim O'nun Âdem'i nimetiyle yarattığını söylerse Allah'ın kelâmını değiştirmiş olur.

Yine Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Arz kıyâmet gününde bütünüyle O'nun avucundadır. Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüştür.*" (*Zümer*, 67) Şu hâlde iman ehli hiç düşünmez mi ki arzın tamamı kıyâmet gününde O'nun iki nimetinden birinin içinde olmayacak, yine gökler de O'nun diğer nimetiyle dürülmeyecektir.

Akıl sâhibi müminler akletmez mi ki Cehmiyye'nin ortaya attığı bu iddia cehâlet ya da cehâletten daha beter olan bilmezlikten geliştir. Hayır, arz kıyâmet günü tamamıyla Rabbimiz (celle ve alâ)'nın kabzasında, O'nun bir elindedir. Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüştür ki o da diğer eldir. Rabbimizin iki eli de sağdır. Onlardan biri sol değildir. Rabbimiz solunun olmasından münezzehtir. Zira iki elden birinin sol olması yaratılmışların alâmetlerinden olur. Rabbimiz yarattıklarına benzemekten münezzehtir. Lügât cihetinden söylediklerimi iyi anla! O zaman Cehmiyye'nin "*O'nun iki eli de açıktır*" buyruğunu tevil etmediğini, Allah'ın kitabını değiştirdiğini anlarsın. Eğer elin manası Cehmiyye'nin

iddia ettiği gibi nimet olsaydı "bel yedâhu mebsûta/بل يداه مبسوطة" ya da "bel yedâhu munbesita/بل يداه منبسطة" diye okunması gerekirdi. Çünkü Allah'ın nimetleri sayılamayacak kadar çoktur. O'nun nimetlerinin yalnızca iki nimet olması, bundan fazla olmaması imkânsızdır.

Allah (azze ve celle) *"bel yedâhu mebsûtatân"* buyurduğuna göre O'nun kendisi için -daha fazla değil- yalnızca iki el isbât ettiği bilinmesi gerekir. O bu ikisinin açık olduğunu ve dilediği gibi harcadığını bildirmiştir.

Yine bu âyet, bu âyette zikredilen elin manasının nimet olmadığına delildir. Allah (celle ve alâ) *"Yahudiler 'Allah'ın eli bağlıdır' dediler"* buyurarak yahudilerin sözünü aktarmış, sonra Allah (azze ve celle) onlara cevap olarak *"Elleri bağlansın!"* ve *"Hayır, O'nun iki eli de açıktır"* buyurmuştur. Her mümin kesin bir şekilde bilir ki Allah *"Elleri bağlansın!"* buyruğunda "Nimetleri bağlansın" manasını kastetmemiştir. Hayır! Yahudiler de Allah'ın nimetlerinin bağlı olduğunu söylemek istememişlerdir. Allah onların sözlerine ve *"Allah'ın eli bağlıdır"* sözlerindeki yalanlarına cevap vermiş; müminlere iki elinin de açık olduğunu ve dilediği gibi harcayacağını bildirmiştir. Hemmâm b. Münebbih'in Ebû Hureyre'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği şu haberde Allah (azze ve celle)'nin iki eliyle nasıl harcadığını zikretmiştik: *"Allah'ın sağ eli doludur. Cömerttir. Onu hiçbir harcama eksiltmez."*

Görüldüğü gibi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın sağ eliyle harcadığını bildirmiştir ki bu ikisi Allah'ın kendileriyle dilediği gibi harcayacağını bildirdiği iki elidir.

Yine Cehmiyye'den bazı kimseler "Allah Âdem'i iki eliyle yarattı" sözünün manasının "Allah Âdem'i kuvvetiyle yarattı" olduğunu, elin kuvvet olduğunu iddia etmiştir. Bu da aynı şekilde (âyeti) değiştirmektir, Arapların dilini bilmemektir. Kuvvete Arapların dilinde ancak "eyd" denir, "yed" denmez. "Yed"i ve "eyd"i birbirinden ayıramayan kimse tâlim görmeye ve çocukların okuduğu medreselere teslim edilmeye liderlik taslamaktan ve münâzaraya girişmekten daha muhtaçtır.

Allah (azze ve celle) bize göğü bir "eyd/kuvvet" ile yarattığını bildirmiştir. "Yed/el" ve "yedân/iki el" ise "eyd" değildir. Zira Allah Âdem'i tıpkı göğü yarattığı gibi kuvveti ile yaratmış olsaydı, sadece Âdem'i iki eliyle yaratmış olmasaydı şüphesiz İblîs'e *"Seni iki elimle yarattığıma secde etmekten ne alıkoydu?"* buyurmazdı. Şüphe yok ki Allah (azze ve celle)

İblîs'i de -Allah'ın lâneti onun üzerine olsun- kuvvetiyle yaratmıştır. Allah onu da kuvvetiyle yarattığına göre "*Seni iki elimle yarattığıma secde etmekten ne alıkoydu?*" buyruğunun manası şu Muattıla'nın nezdinde nedir? Allah sivrisineği, karıncayı ve her bir yaratılmışı bir eyd ve kuvvet ile yaratmışken?

Görüşlerinin bir kısmı Cehmiyye'nin görüşlerine benzeyen bir kimse hayatının bir döneminde -âsâr ehli onu kabul etmeyince ve o asabiyyetinden dolayı mezhebinin aslını terk edince- zikretmiş olduğumuz İbn Mes'ûd hadisi hakkında ancak yahudinin Allah'ın gökleri bir parmak üzerinde... tuttuğunu zikrettiğini söylemiş, Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hayretinin ve onu doğruladığının bir göstergesi olarak güldüğünü inkâr etmiştir. "Bu ancak İbn Mes'ûd'un sözündendir, çünkü Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ancak hayretinin göstergesi olarak gülmüştür, yahûdîyi doğruladığının göstergesi olarak değil" demiştir. Onun bunu inkâr etmesine ve bu haberi reddetmesine gerçekten çok hayret ettim. Zira o iki parmağın söz konusu edildiği haberleri kabul ediyordu. Kitaplarının birçoğunda Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in "*Hiçbir kalp yoktur ki Âlemlerin Rabbinin parmaklarından iki parmak arasında olmasın*" haberleriyle ihticâc ediyordu. Bu onun nezdinde sâbitse ve bununla ihticâc ediyorsa Allah'ın parmakları olduğunu ikrâr ediyor ve buna şâhitlik ediyor demektir. Çünkü lügatte "Parmaklardan iki parmak" dendiği zaman parmakların iki parmaktan fazla olduğu anlaşılır. Şu hâlde o nasıl parmakları bir nefyedip bir isbât etmektedir? Görüldüğü üzere bu mezheplerin birbirine karıştırılmasından ibârettir. Vallâhu'l Müsteân.

Uzun süre onun meclislerinde bulunmuş birinden defalarca onun Neysâbûr'a geldiğinden beri tevhîd konusunda üç kere görüş değiştirdiğini aktardım. Onun, birinden diğerine geçtiği görüşlerini zikrettim. Onun kitaplarından birinde Leys b. Ebî Süleym'in Abdurrahmân b. Sâbit'ten, onun Ebû Umâme'den, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiği; yine Hâlid b. el-Leclâc'ın Abdurrahmân b. Âiş'ten, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiği "*Rabbimi en güzel sûrette gördüm*" haberiyle ihticâc ettiğini gördüm. Görüldüğü gibi o bazen bu gibi zayıf, çürük ve hadis alanında ilme sahip olan herhangi bir kimsenin nezdinde sâbit olmayan isnadlarla ihticâc etmekte, sonra da nakil yönünden sâbit ve sahih olan, muattıl Cehmiyye'nin "*Rabbimi en güzel sûrette gördüm*" sözünden daha az çirkin gördüğü haberleri hedef

almakta, "Bu isnâdlı bir küfürdür!" demekte, bu sâbit ve sahih haberleri rivâyet ettiklerinden dolayı hadis âlimlerini ayıplamaktadır! Bunu söylemek ilimden yüz çevirmek, câhillik ve inattır!

Vallâhu'l Müsteân! Eğer görüşünden dönmüşse Allah bize de ona da rahmet etsin.

-Yaratıcımız (azze ve celle)'nin Kendisi Hakkında Muhkem Tenzîlinde ve Seçilmiş Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Dilinde İsbât Ettiği Sıfatlarını İnkâr Eden Muattıl Cehmiyye'nin Burunları Yerde Sürtülse de- Allah (azze ve celle) Hakkında Ayağın İsbâtının Zikri Bâbı

Allah (azze ve celle), bazı kâfirlerin Allah'ın gayrısında dua ettikleri varlıkları söz konusu edip şöyle buyurmuştur: "*Onların kendileriyle yürüdükleri ayakları mı var? Yoksa kendileriyle tuttukları elleri mi var? Yoksa kendileriyle gördükleri gözleri mi var? Yoksa kendileriyle işittikleri kulakları mı var? De ki: Ortaklarınızı çağırın...*" (A'râf, 195)

Görüldüğü gibi Rabbimiz (celle ve alâ) bize ayağı, eli, gözü ve işitmesi olmayan kimsenin hayvanlar gibi olduğunu hatta daha şaşkın olduğunu bildirmiştir. Şu hâlde yahudilerden, hristiyanlardan ve mecusilerden daha şerli olan muattıl Cehmiyye hayvanlar gibidir, hatta daha sapıktır. Muattıl Cehmiyye onların (yani yahudilerin, hristiyanların ve mecusilerin) nezdinde hayvanlar gibidir, hatta daha sapıktır.

١١١- فَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثنا سَلَمَةُ بْنُ الْفَضْلِ. قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ الْأَخْنَسِ، عَنْ عِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ،: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْشَدَ قَوْلَ أُمَيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ الثَّقَفِيِّ:

رَجُلٌ وَثَوْرٌ تَحْتَ رِجْلِ يَمِينِهِ   وَالنَّسْرُ لِلْأُخْرَى وَلَيْثٌ مُرْصَدُ
وَالشَّمْسُ تُصْبِحُ كُلَّ آخِرِ لَيْلَةٍ   حَمْرَاءَ يُصْبِحُ لَوْنُهَا يَتَوَرَّدُ
تَأْبَى فَمَا تَطْلُعُ لَنَا فِي رِسْلِهَا   إِلَّا مُعَذَّبَةً وَإِلَّا تُجْلَدُ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ»

111- Bize Muhammed b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. el-Fadl tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. İshâk tahdis etti.

Bize ayrıca Muhammed b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Bukeyr tahdis etti. Onun Muhammed b. İshâk'tan, onun Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîra b. el-Ahnes'ten, onun İbn Abbâs'ın mevlâsı İkrime'den,

onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Umeyye b. Ebi's Salt es-Sekafî'nin şu sözünü (şiirini) inşâd etti:

Bir adam ve bir öküz sağ ayağının altında

Diğerinin altında kartal ve aslan görevli

Ve güneş de sabah eder her gecenin ardında

Sabah kıpkırmızı olur, rengi sanki gül rengi

Doğarken âheste hareket ettiği zaman da

Kesinlikle azaba uğratılır, yer değneği

Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Doğru söylemiş" buyurdu.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى يَعْنِي ابْنُ الطَّبَّاعِ، قَالَ: ثنا عَبْدَةُ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَدَقَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ فِي بَيْتَيْنِ مِنْ شِعْرِهِ، قَالَ رَجُلٌ وَثَوْرٌ» ، بِمِثْلِهِ لَفْظًا وَاحِدًا

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Îsâ -yani İbnu't Tabbâ'- tahdis etti, dedi ki: Bize Abde -yani İbn Süleymân- tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk bu isnâd ile *aynısını* tahdis etti. Şu kadar var ki o şöyle dedi: "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: '*Umeyye b. Ebi's Salt şiirleri arasında iki beyitte doğru söylemiştir: Demiştir ki: Bir adam ve bir öküz...*'" Sonra aynı lafızla aynısını zikretmiştir.

١١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عُتْبَةَ بْنُ الْمُغِيرَةِ بْنِ الْأَخْنَسِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَنْشَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَيْنِ مِنْ قَوْلِ أُمَيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ الثَّقَفِيِّ:

رَجُلٌ وَثَوْرٌ تَحْتَ رِجْلِ يَمِينِهِ وَالنَّسْرُ لِلْأُخْرَى وَلَيْثٌ مُرْصَدُ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ» ، وَأَنْشَدَ قَوْلَهُ:

لَا الشَّمْسُ تَأْبَى فَمَا تَخْرُجُ إِلَّا مُعَذَّبَةً وَإِلَّا تُجْلَدُ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَإِلَّا تُجْلَدُ: مَعْنَاهُ: اطْلُعِي، كَمَا قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ

112- Bize Muhammed b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Bukeyr tahdis etti, dedi ki: Muhammed b. İshâk haber verdi, dedi ki: Bana Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîra b. el-Ahnes tahdis etti. Onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Umeyye b. Ebi's Salt es-Sekafî'nin sözlerinden iki beyti inşâd etti:

Bir adam ve bir öküz sağ ayağının altında

Diğerinin altında kartal ve aslan görevli

Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Doğru söylemiş*" buyurdu. Yine onun şu sözünü inşâd etti:

Doğarken âheste hareket ettiği zaman da

Kesinlikle azaba uğratılır, yer değneği

Yine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Doğru söylemiş*" buyurdu.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Yer değneği"nin manası İbn Abbâs'ın söylediği üzere "Kendisine doğ denir"dir.

١١٣- حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ، زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ، قَالَ: ثنا عُمَارَةُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فَذَكَرَ الْقِصَّةَ قَالَ عِكْرِمَةُ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: وَتُجْلَدُ الشَّمْسُ؟ فَقَالَ: عَضَضْتَ بِهَنِ أَبِيكَ، إِنَّمَا اضْطَرَّهُ الرَّوِيُّ إِلَى أَنْ قَالَ: تُجْلَدُ

113- Bize Ebû Hişâm Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl -yani İbn Uleyye- tahdis etti, dedi ki: Bize Umâra b. Ebî Hafsa tahdis etti. Onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre (İbn Abbâs) kıssayı aynı şekilde zikretmiştir.

İkrime dedi ki: Bunun üzerine İbn Abbâs'a "Güneşe değnek vurulur mu?" dedim. O da dedi ki: "Babanın şeyini ısır, e mi! O ancak kâfiyeden dolayı 'değnek vurulur' demek zorunda kalmıştır."

١١٤- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَسَدُ السُّنَّةِ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، قَالَ: حَمَلَةُ الْعَرْشِ أَحَدُهُمْ عَلَى صُورَةِ إِنْسَانٍ، وَالثَّانِي عَلَى صُورَةِ ثَوْرٍ، وَالثَّالِثُ عَلَى صُورَةِ نَسْرٍ، وَالرَّابِعُ عَلَى صُورَةِ أَسَدٍ

114- Bize Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Sünnet'in Aslanı -yani (Esed) b. Mûsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den onun şöyle dediğini tahdis etti: "Hamele-i Arş'ın biri insan sûretinde, ikincisi öküz sûretinde, üçüncüsü kartal sûretinde, dördüncüsü de aslan sûretindedir."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme dedi ki: "*O gün Rabbinin Arş'ını onların üzerinde sekiz (melek) taşır*" (*Hâkka, 17*) buyruğunu bu kitapta -Allah dilemiş ve takdir etmişse- yerinde zikredeceğiz.

١١٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ السَّلِيمِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْأَعْلَى السَّامِيَّ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ وَهُوَ ابْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدٍ وَهُوَ ابْنُ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ إِلَى رَبِّهِمَا، فَقَالَتِ الْجَنَّةُ :أَيْ رَبِّ , مَا لَهَا إِنَّمَا يَدْخُلُهَا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ، وَقَالَتِ النَّارُ: أَيْ رَبِّ، إِنَّمَا يَدْخُلُهَا الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ , فَقَالَ: أَنْتِ رَحْمَتِي أُصِيبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ، وَأَنْتِ عَذَابِي أُصِيبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا فَأَمَّا الْجَنَّةُ: فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا، وَإِنَّهُ يُنْشِئُ لَهَا نَشْئًا، وَأَمَّا النَّارُ , فَيُلْقَوْنَ فِيهَا، وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ وَيُلْقَوْنَ فِيهَا، وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَضَعَ الْجَبَّارُ فِيهَا قَدَمَهُ، هُنَاكَ تَمْتَلِئُ , وَيَدْنُو بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ , وَتَقُولُ: قَطْ قَطْ"

115- Bize İsmâîl b. Bişr b. Mansûr es-Selîmî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ -yani İbn Abdula'lâ es-Sâmî tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm -ki o İbn Hassân'dır- tahdis etti. Onun Muhammed'den -ki o İbn Sîrîn'dir- onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ve cehennem Rablerinin huzûrunda tartıştılar. Cennet 'Yâ Rab, buraya ancak insanlardan zayıf ve değersiz görülen kimseler giriyor' dedi. Ce-*

hennem de Yâ Rab, buraya ancak zorbalar ve büyüklük taslayanlar giriyor' dedi. Bunun üzerine (Allah) şöyle buyurdu: 'Sen benim rahmetimsin. Seni dilediğimin başına getiririm. Sen de benim azâbımsın. Seni de dilediğimin başına getiririm. Her birinizin dolması hakkıdır.'

Cennete gelince Allah yarattıklarından hiç kimseye zulmetmez ve onun için başka mahlûklar yaratır. Cehenneme gelince (mücrimler) onun içine atılırlar. Sonra (cehennem) 'Daha yok mu?' der. Yine onun içine atılırlar. O yine 'Daha yok mu?' der. Tâ ki Cebbar ona ayağını koyar. O zaman dolar, bir kısmı diğer kısmına yakınlaşır ve 'Yeter, yeter!' der."

١١٦- حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ الرُّخَامِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «افْتَخَرَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ» , فَذَكَرَ نَحْوَهُ

116- Bize el-Fadl b. Ya'kûb er-Ruhâmî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Bilâl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Ubeyd tahdis etti. Onun İbn Sîrîn'den, onun Ebû Hureyre'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ve cehennem birbirlerine karşı övündüler...*" Sonra (hadisi) benzer şekilde zikretti.

١١٧- حَدَّثَنَا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ الْجَهْضَمِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ مَرْوَانَ الْعُقَيْلِيَّ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْأَعْلَى، فَقَالَ: " وَإِنَّهُ يُنْشِئُ لَهَا مَنْ يَشَاءُ - كَذَا قَالَ , وَتَقُولُ: «قِطِ قِطِ» ، بِخَفْضِ الْقَافِ

117- Bize Cemîl b. el-Hasen el-Cahdamî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Mervân el-Ukaylî- tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Muhammed'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *Abdula'lâ'nın hadisinin aynısını* söyledi ve ayrıca buyurdu ki: "*Yine O onun (yani cennet) için dilediğini yaratır.*" Yine kesralı kâf ile "'*Kıt, kıt' der*" buyurdu.

١١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ بْنِ جَهْمٍ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ قَالَ: وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا سِفْلَةُ النَّاسِ، وَسِقَاطُهُمْ، أَوْ كَمَا قَالَ فَقَالَ اللَّهُ لَهَا، أَيْ لِلْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ شِئْتُ مِنْ خَلْقِي، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا، فَأَمَّا جَهَنَّمُ، فَإِنَّهَا لَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ اللَّهُ قَدَمَهُ فِيهَا، فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ، وَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، وَتَقُولُ: قَدْ قَدْ قَدْ، وَأَمَّا الْجَنَّةُ: فَإِنَّ اللَّهَ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا"

118- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. el-Heysem b. Cehm tahdis etti. Onun Avf'tan, onun Muhammed'den, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Cennet ve cehennem tartıştılar. Cehennem 'Ben büyüklük taslayanlarla ve zorbalarla üstün kılındım' dedi. Cennet de 'Bana ne oluyor da bana ancak insanlardan ayak takımı ve değersiz görülen kimseler giriyor?' dedi. -Ya da buna benzer bir şey söyledi.- Bunun üzerine Allah ona -yani cennete- şöyle buyurur: 'Sen benim rahmetimsin. Seninle yarattıklarımdan dilediğime rahmet ederim... Her birinizin dolması hakkıdır.' Cehenneme gelince o Allah kendisine ayağını koyuncaya kadar dolmaz. O (ayağını koyduğu) zaman dolar ve bir kısmı diğer kısmının içine geçer. 'Yeter, yeter, yeter!' der. Cennete gelince Allah onun için (başka) yaratıklar yaratır.*"

١١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثنا عَوْنٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، بِهَذَا وَلَمْ يَرْفَعْهُ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، وَلَفْظُهُمَا مُخْتَلِفٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «افْتَخَرَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ» وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: وَسَاقَ الْحَدِيثَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ، قَالَ مُحَمَّدٌ ثنا عُقْبَةُ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: قَطْ، قَطْ، قَطْ

119- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize Avn, Muhammed'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: "Cennet ve cehennem tartıştılar..." Böyle deyip hadisi ref' etmedi. İki hadisin manası birdir, lafızları farklıdır.

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cennet ve cehennem birbirlerine karşı övündüler..."*

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: Sonra hadisi diğerlerinin hadisi gibi aktardı. Muhammed dedi ki: Bize Ukbe tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus haber verdi. O Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Hureyre'den, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *aynısını* rivâyet etmiştir. Şu kadar var ki "قط قط قط" demiştir. ("قد قد قد" dememiştir.)

١٢٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا ثنا أَبُو هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ أَحَادِيثَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْمُسْتَكْبِرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: فَمَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ وَعَجَزُهُمْ، قَالَ اللَّهُ لِلْجَنَّةِ: إِنَّمَا أَنْتِ رَحْمَتِي، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، وَقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا ، وَأَمَّا النَّارُ ، فَلَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ اللَّهُ رِجْلَهُ فِيهَا ، فَتَقُولُ: قَطْ، قَطْ، قَطْ، فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ ، وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا ، وَأَمَّا الْجَنَّةُ ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا" قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَلَمْ أَجِدْ فِي التَّصْنِيفِ هَذِهِ اللَّفْظَةَ مُقَيَّدَةً لَا بِنَصْبِ الْقَافِ ، وَلَا بِخَفْضِهَا

120- Bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın Rasulullah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettikleridir.

O birtakım hadisler zikretti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cennet ve cehennem tartıştılar. Cehennem 'Ben müstekbirlerle ve zorbalarla üstün kılındım' dedi. Cennet de 'Bana ne oluyor da bana ancak insanlardan zayıf, değersiz görülen ve âciz kimseler giriyor?' dedi. Bunun üzerine Allah cennete 'Sen benim rahmetimsin, seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim' dedi. Cehenneme de 'Sen de benim azâbımsın, seninle kullarımdan dilediğime azap ederim, her birinizin dolması hakkıdır' buyurdu. Cehenneme gelince o dolmaz. Tâ ki Allah ayağını ona koyar. Bunun üzerine o 'Yeter, yeter, yeter!' der. O zaman dolar ve bir kısmı diğerinin içine geçer. Allah* (azze ve celle) *yarattıklarından hiç kimseye zulmetmez. Cennete gelince Allah* (azze ve celle) *onun için (başka) mahlûklar yaratır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Kitapta bu lafzın (yani "kat" lafzının) nasb ile veya hafd ile kayıtlandığını görmedim.

١٢١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " افْتَخَرَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أَيْ رَبِّ، يَدْخُلُنِي الْجَبَابِرَةُ وَالْمُلُوكُ وَالْأَشْرَافُ , وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: أَيْ رَبِّ: يَدْخُلُنِي الْفُقَرَاءُ وَالضُّعَفَاءُ وَالْمَسَاكِينُ، فَقَالَ اللَّهُ لِلنَّارِ: أَنْتِ عَذَابِي أُصِيبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ , وَقَالَ لِلْجَنَّةِ: أَنْتَ رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا فَأَمَّا النَّارُ , فَيُلْقَى فِيهَا أَهْلُهَا , فَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟، حَتَّى يَأْتِيَهَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى , فَيَضَعُ قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَتَنْزَوِي، وَتَقُولُ: قَدْنِي قَدْنِي، وَأَمَّا الْجَنَّةُ , فَيَبْقَى مِنْهَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَبْقَى فَيُنْشِئُ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا مِمَّنْ يَشَاءُ"

121- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Haccâc b. Minhâl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ubeydullah b. Utbe'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ve cehennem birbirlerine karşı övündüler. Cehennem 'Yâ Rab; bana zorbalar, hükümdârlar ve üst tabakadan olan kimseler giriyor' dedi. Cennet de 'Yâ Rab, bana da fakirler, zayıflar ve yoksullar giriyor' dedi. Bunun üzerine Allah cehenneme 'Sen benim azâbımsın, seni*

dilediğimin başına getiririm' buyurdu. Cennete de 'Sen benim her şeyi kuşatmış olan rahmetimsin, her birinizin dolması hakkıdır' dedi."

Cehenneme gelince oraya oranın ehli atılır. Bunun üzerine o 'Daha yok mu?' der. Tâ ki O (tebâreke ve teâlâ) *ona gelir ve ayağını onun üzerine koyar. Bunun üzerine o büzüşür ve 'Bana yeter, bana yeter' der. Cennete gelince ondan Allah'ın kalmasını dilediği kadar (bir boşluk) kalır. Sonra Allah onun için dilediklerinden bazı mahlûklar yaratır."*

١٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ» قَالَ إِسْحَاقُ: فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَقَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى , وَلَمِ أَسْتَزِدْهُ عَلَى هَذَا، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مُسْتَفِيضٌ، فَأَمَّا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ فَلَا

122- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İshâk b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr haber verdi. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ve cehennem tartıştılar...*"

İshâk dedi ki: "Sonra hadisi zikretti."

Muhammed b. Yahyâ da "Ondan bunun üzerine ilâvede bulunmasını istemedim" dedi. Yine Muhammed b. Yahyâ dedi ki: "Bu hadis Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan müstefîzdir, Ebû Saîd'den ise değildir.

١٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، وَقَالَ: حَدَّثَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَوْلَى الْحُرَقَةِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ , ثُمَّ يَطَّلِعُ عَلَيْهِمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ , فَيَقُولُ: أَلَا لِيَتْبَعْ كُلُّ أُنَاسٍ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ فَيُمَثَّلُ لِصَاحِبِ الصَّلِيبِ صَلِيبُهُ، وَلِصَاحِبِ التَّصْوِيرِ تَصْوِيرُهُ، وَلِصَاحِبِ النَّارِ نَارُهُ. فَيَتْبَعُونَ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ، وَيَبْقَى الْمُسْلِمُونَ , فَيَطَّلِعُ عَلَيْهِمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ , فَيَقُولُ: أَلَا تَتْبَعُونَ النَّاسَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، اللَّهُ رَبُّنَا , وَهَذَا مَكَانُنَا , حَتَّى نَرَى رَبَّنَا وَهُوَ

يَأْمُرُهُمْ وَيُثَبِّتُهُمْ، ثُمَّ يَتَوَارَى، ثُمَّ يَطَّلِعُ , فَيَقُولُ: أَلَا تَتَّبِعُونَ النَّاسَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ , اللَّهُ رَبُّنَا , وَهَذَا مَكَانُنَا حَتَّى نَرَى رَبَّنَا وَهُوَ يَأْمُرُهُمْ وَيُثَبِّتُهُمْ " , ثُمَّ قَالُوا: وَهَلْ نَرَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَهَلْ تَتَمَارَوْنَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ؟» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " فَإِنَّكُمْ لَا تَتَمَارَوْنَ فِي رُؤْيَتِهِ تِلْكَ السَّاعَةَ، ثُمَّ يَتَوَارَى، ثُمَّ يَطَّلِعُ عَلَيْهِمْ , فَيُعَرِّفُهُمْ بِنَفْسِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ , فَاتَّبِعُونِ , فَيَقُومُ الْمُسْلِمُونَ، وَيُضَعُ الصِّرَاطُ، فَيَمُرُّ عَلَيْهِ مِثْلُ جِيَادِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ، وَقَوْلُهُمْ عَلَيْهِ: سَلِّمْ سَلِّمْ , وَيَبْقَى أَهْلُ النَّارِ , فَيُطْرَحُ مِنْهُمْ فِيهَا فَوْجٌ , ثُمَّ يُقَالُ: هَلِ امْتَلَأْتِ؟ فَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ ثُمَّ يُطْرَحُ فِيهَا فَوْجٌ آخَرُ , فَيُقَالُ: هَلِ امْتَلَأْتِ؟ فَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ ثُمَّ يُطْرَحُ فِيهَا فَوْجٌ آخَرُ , فَيُقَالُ: هَلِ امْتَلَأْتِ؟ فَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى إِذَا أُوعِبُوا فِيهَا وَضَعَ الرَّحْمَنُ قَدَمَهُ فِيهَا , فَانْزَوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، ثُمَّ قَالَ: قَطْ، قَالَتْ: قَطْ قَطْ، فَإِذَا صُيِّرَ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ , وَأَهْلُ النَّارِ فِي النَّارِ , أُتِيَ بِالْمَوْتِ مُلَبَّبًا فَيُوقَفُ عَلَى السُّورِ الَّذِي بَيْنَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَهْلِ النَّارِ، ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ , فَيَطَّلِعُونَ خَائِفِينَ , ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ النَّارِ , فَيَطَّلِعُونَ مُسْتَبْشِرِينَ فَرِحِينَ لِلشَّفَاعَةِ وَالْهِينَ، فَيُقَالُ: لِأَهْلِ الْجَنَّةِ وَلِأَهْلِ النَّارِ، هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: هَؤُلَاءِ، وَهَؤُلَاءِ: قَدْ عَرَفْنَاهُ. هَذَا الْمَوْتُ. الَّذِي وُكِّلَ بِنَا , فَيُضْجَعُ , فَيُذْبَحُ ذَبْحًا عَلَى السُّورِ، ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ , خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ. وَيَا أَهْلَ النَّارِ , خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ"

123- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Muhammed ed-Dâraverdî haber verdi, dedi ki: Bana Huraka'nın mevlâsı el-Alâ b. Abdurrahmân tahdis etti. Onun babasından, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah kıyâmet gününde insanları tek bir yerde toplayacak. Sonra Âlemlerin Rabbi onlara gelecek ve 'Bakın, her topluluk ibâdet etmekte olduğu şeyin peşinden gitsin!' buyuracak. Bunun üzerine haça ibâdet edene haçı belirecek, tasvîre ibâdet edene tasvîri belirecek, ateşe ibâdet edene ateşi belirecek. Sonra ibâdet etmekte oldukları şeylerin peşinden gidecekler. Geride müslümanlar kalacak. Sonra Âlemlerin Rabbi onlara gelecek ve 'İnsanları takip etmez misiniz?' buyuracak. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız, bizim Rabbimiz Allah'tır, Rabbimizi görene ka-*

dar burada duracağız' diyecekler. O onlara emredecek, onların ayaklarını sâbit kılacak, sonra kaybolacak. Sonra tekrar (onlara) gelip 'İnsanları takip etmez misiniz?' diyecek. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız, bizim Rabbimiz Allah'tır, Rabbimizi görene kadar burada duracağız' diyecekler. O onlara emredecek ve onların ayaklarını sâbit kılacak."

Sonra "O'nu görecek miyiz, ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Buyurdu ki: "*Dolunay gecesinde ayı görüp görmediğiniz hususunda şüpheye düşer misiniz?*" "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*O zaman da O'nu gördüğünüz hususunda şüphe etmeyeceksiniz. Sonra O kaybolacak. Sonra yine onlara gelecek ve onlara kendisini tanıtacak. Sonra 'Ben sizin Rabbinizim, beni takip edin!' buyuracak. Bunun üzerine müslümanlar kalkacak. (Allah) Sırât'ı koyacak. Onun üzerinden iyi atlar ve develer gibi geçecek(ler). Onun üzerindeki sözleri 'Selâmet ver, selâmet ver' olacak. Geride cehennem ehli kalacak. Onlardan bir bölük oraya (cehenneme) atılacak. Sonra 'Doldun mu?' denecek. O da 'Daha yok mu?' diyecek. Bunun üzerine oraya başka bir bölük daha atılacak. Sonra 'Doldun mu?' denecek. O da 'Daha yok mu?' diyecek. Bunun üzerine oraya başka bir bölük daha atılacak. Sonra 'Doldun mu?' denecek. O da 'Daha yok mu?' diyecek. Tâ ki onların hepsi oraya dolunca Rahmân ayağını ona koyacak. Bunun üzerine onun bir kısmı diğerinin içine geçecek. Sonra O 'Yeter mi?' buyuracak. O da 'Yeter, yeter!' diyecek. Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme yerleştirilince ölüm yaka paça getirilecek. Cennet ehli ile cehennem ehli arasında bulunan sûrun/duvarın üzerinde durdurulacak. Sonra 'Ey cennet ehli!' denecek. Bunun üzerine onlar korkarak bakacaklar. Sonra 'Ey cehennem ehli!' denecek. Onlar da mutlu, sevinçli ve şefaati umar bir hâlde bakacaklar. Sonra hem cennet ehline hem cehennem ehline 'Bunu tanıyor musunuz?' denecek. Hem bunlar hem de ötekiler 'Tanıyoruz, bu bize görevli kılınan ölümdür' diyecekler. Sonra (ölüm) yatırılacak ve sûrun üzerinde boğazlanacak. Sonra şöyle denecek: 'Ey cennet ehli, artık ebedîlik var, ölüm yok; ve ey cehennem ehli, artık ebedîlik var, ölüm yok!'*"

١٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، ثنا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ فَيَنْزِلُ رَبُّ الْعَالَمِينَ , فَيَضَعُ قَدَمَهُ فِيهَا , فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ , فَتَقُولُ: بِعِزَّتِكَ

قط قط ، وما يزال في الجنة فضل حتى ينشئ الله لها خلقا آخر ، فيسكنه الجنة في فضل الجنة"

124- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde'nin Enes'ten tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cehennem 'Daha yok mu?' demeye devam eder. Sonra Âlemlerin Rabbi iner de ayağını ona koyar. Bunun üzerine onun bir kısmı diğer kısmının içine geçer. 'İzzetin hakkı için yeter, yeter!' der. Cennette de hep bir boşluk kalır. Tâ ki Allah onun için başka mahlûklar yaratır ve onları cennete, cennetin boş yerlerine yerleştirir."*

١٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، نِي عُقْبَةُ قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: مَا تَزَالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ قَالَ: أَبُو مُوسَى: فَذَكَرَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَوْ كَمَا قَالَ

125- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bana Ukbe tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Âsım tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir, babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Katâde, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: "Cehennem 'Daha yok mu?' demeye devam eder." Ebû Mûsâ dedi ki: "Sonra aynısını zikretti. Şu kadar var ki 'Ya da buna benzer bir şey söyledi' demedi."

١٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَطَاءِ بْنِ مُقَدَّمٍ، قَالَ: ثنا أَشْعَثُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يُلْقَى فِي النَّارِ ، فَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَضَعَ رِجْلَهُ أَوْ قَدَمَهُ ، فَتَقُولُ قَطْ قَطْ"

126- Bize Muhammed b. Ömer b. Alî b. Atâ b. Mukaddem tahdis etti, dedi ki: Bize Eş'as b. Abdullah el-Horasânî tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Cehenneme (mücrimler) atılır. O da 'Daha yok mu?' der. Tâ ki (Allah) riclini ya da kademini (ayağını) koyar. Bunun üzerine o 'Yeter, yeter!' der."*

١٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو سَلَمَةَ وَهُوَ مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثنا أَبَانُ يَعْنِي ابْنَ يَزِيدَ الْعَطَّارَ، قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: " لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا , وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يُدْلِيَ فِيهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ قَدَمَهُ , فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ , وَتَقُولُ: قَطْ قَطْ بِعِزَّتِكَ، وَمَا يَزَالُ فِي الْجَنَّةِ فَضْلٌ، حَتَّى يُنْشِئَ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا , فَيُسْكِنَهُ فِي فُضُولِ الْجَنَّةِ"

127- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme -ki o Mûsâ b. İsmâîl'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân -yani İbn Yezîd el-Attâr- tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde Enes'ten Nebiyyullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini tahdis etti: *"Cehenneme (mücrimler) atılmaya devam eder. O da 'Daha yok mu?' der durur. Tâ ki Âlemlerin Rabbi ona ayağını sarkıtır. Bunun üzerine onun bir kısmı diğer kısmının içine geçer ve 'İzzetin hakkı için yeter, yeter!' der. Cennette de hep bir boşluk olur. Tâ ki Allah onun için (başka) mahlûklar yaratır ve onları cennetin boş yerlerine yerleştirir."*

١٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ رِزْقُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى إِمْلَاءً عَلَيْنَا بِبَغْدَادَ قَالَ: ثنا بَهْزٌ يَعْنِي ابْنَ أَسَدٍ، قَالَ: ثنا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ الْعَطَّارُ، قَالَ: ثنا قَتَادَةُ قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الصَّمَدِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَيُدْلِي فِيهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ قَدَمَهُ

128- Bize Ebu'l Fadl Rızkullah b. Mûsâ Bağdat'ta bize yazdırmak sûretiyle tahdis etti, dedi ki: Bize Behz -yani İbn Esed- tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân b. Yezîd el-Attâr tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti, dedi ki: Bize Enes b. Mâlik tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *Abdussamed'in hadisinin aynısını* buyurdu. Şu kadar var ki ("*Tâ ki Âlemlerin Rabbi ona ayağını sarkıtır*" yerine) "*Bunun üzerine Âlemlerin Rabbi ona ayağını sarkıtır*" dedi.

١٢٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْكُوفِيُّ، بِالْفُسْطَاطِ، قَالَ: ثنا آدَمُ يَعْنِي ابْنَ أَبِي إِيَاسٍ الْعَسْقَلَانِيَّ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: " يَضَعُ رَبُّ الْعِزَّةِ قَدَمَهُ فِيهَا، فَتَقُولُ: قَطْ قَطْ , وَيُزْوَى " , وَالْبَاقِي مِثْلُهُ

129- Bize İsmâîl b. İshâk el-Kûfî Fustât'ta tahdis etti, dedi ki: Bize Âdem -yani İbn Ebî İyâs el-Askalânî- tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *aynısını* buyurdu. Dedi ki: "*İzzetin Rabbi ayağını ona koyar. Bunun üzerine o 'Yeter, yeter!' der ve büzülür.*" Kalanı aynıdır.

١٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " احْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ , فَقَالَتِ النَّارُ: يَدْخُلُنِي الْجَبَّارُونَ، وَالْمُتَكَبِّرُونَ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: يَدْخُلُنِي الْفُقَرَاءُ وَالْمَسَاكِينُ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى الْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحْمَتِي أُسْكِنُكِ مَنْ شِئْتُ، وَأَوْحَى إِلَى النَّارِ: أَنْتِ عَذَابِي، أَنْتَقِمُ بِكِ مِمَّنْ شِئْتُ، وَلِكُلٍّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا، فَتَقُولُ، يَعْنِي النَّارَ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَضَعَ فِيهَا قَدَمَهُ , فَتَقُولُ: قَطْ قَطْ"

130- Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Atâ tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd haber verdi. Onun Katâde'den, onun Enes'ten, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ve cehennem tartıştılar. Cehennem 'Bana zorbalar ve mütekebbirler giriyor' dedi. Cennet de 'Bana fakirler ve yoksullar giriyor' dedi. Bunun üzerine Allah cennete 'Sen benim rahmetimsin, sana dilediğimi yerleştiririm' diye vahyetti. Cehenneme de 'Sen benim azâbımsın, seninle istediğimden intikam alırım, her birinizin dolması hakkıdır' diye vahyetti. Sonra o -yani cehennem- 'Daha yok mu?' der. Tâ ki (Allah) ona ayağını koyar. Bunun üzerine o 'Yeter, yeter!' der.*"

١٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ الْأَنْمَاطِيُّ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يُلْقَى فِي النَّارِ أَهْلُهَا , وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَأْتِيَهَا رَبُّهَا فَيَضَعُ قَدَمَهُ عَلَيْهَا. فَيَنْزَوِي

بَعْضُهَا إِلَى بَعْضِهَا، وَتَقُولُ: قَطِ قَطِ قَطِ، حَتَّى يَأْتِيَهَا رَبُّهَا " هَكَذَا قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ثَلَاثًا، قَطِ: بِنَصْبِ الْقَافِ

131- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Ammâr'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cehenneme ehli atılır. O da 'Daha yok mu?' der. Tâ ki Rabbi ona gelir ve ayağını onun üzerine koyar. Bunun üzerine onun bir kısmı diğer kısmının içine geçer. Rabbi ona gelesiye kadar* 'Yeter, yeter, yeter!' *der."*

Muhammed b. Yahyâ bu şekilde bu şekilde üç kere kâfın nasbı ile "قط/yeter" dedi.

١٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، قَالَ: ثنا عَمَّارُ بْنُ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ

132- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ammâr b. Ebî Ammâr, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim...

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: Sonra hadisi zikretti.

١٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا رَوْحٌ، قَالَ: ثنا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا , وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟، حَتَّى يَضَعَ فِيهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ قَدَمَهُ , فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ , وَتَقُولُ: قَطْ قَطْ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَلَمْ أَجِدْ فِي أَصْلِي مُقَيَّدًا قَطْ، بِنَصْبِ الْقَافِ , وَلَا بِخَفْضِهَا بِعِزَّتِكَ وَكَرَمِكَ، وَلَا يَزَالُ فِي الْجَنَّةِ فَضْلٌ حَتَّى يُنْشِئَ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا فَيُسْكِنَهُمُ الْجَنَّةَ

133- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Cehenneme sürekli (mücrimler) atılır. O da 'Daha yok mu?' der durur. Tâ ki Âlemlerin Rabbi ayağını ona koyar. Bunun üze-*

rine onun bir kısmı diğer kısmının içine geçer ve o 'İzzetin ve keremin hakkı için yeter, yeter!' der. -Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bende bulunan asılda 'قط/kat' kelimesinin kâfın nasbıyla ya da hafdıyla kayıtlandığını göremedim- *Cennette de hep bir boşluk bulunur. Tâ ki Allah onun için (başka) mahlûklar yaratır da onları cennete yerleştirir."*

١٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا رَوْحٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «افْتَخَرَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ» ، وَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ عَنْ حَمَّادٍ، وَقَالَ: " حَتَّى يَأْتِيَهَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَيَضَعَ قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَتَنْزَوِي , وَتَقُولُ: قَدْنِي قَدْنِي، وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَيَبْقَى مِنْهَا مَا شَاءَ اللَّهُ، فَيُنْشِئُ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا مَا شَاءَ

134- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Cennet ve cehennem birbirlerine karşı övündüler..."* Sonra Haccâc b. Minhâl'in Hammâd'dan rivâyet ettiği hadisin benzerini zikretti. Ayrı olarak şöyle dedi: *"Tâ ki O (tebâreke ve teâlâ) ona gelir de ayağını onun üzerine koyar. Bunun üzerine büzüşür ve 'Bana yeter, bana yeter!' der. Cennete gelince ondan Allah'ın dilediği kadar* (boşluk) *kalır. Sonra Allah onun için dilediği kadar mahlûk yaratır."*

١٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا رَوْحٌ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , أَوْ قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ: «اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ» ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ عَبْدِ الْأَعْلَى، وَقَالَ: «إِنَّهُ يُنْشِئُ لَهَا مَا شَاءَ» ، وَقَالَ: " حَتَّى يَضَعَ فِيهَا قَدَمَهُ , فَهُنَاكَ تَمْتَلِئُ , وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ , وَتَقُولُ: قَطْ، قَطْ

135- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Muhammed'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu" ya da "Ebu'l Kâsım şöyle buyurdu" demiştir: *"Cennet... tartıştılar..."* Sonra Abdula'lâ'nın hadisinin aynısını zikretmiştir. Ayrı olarak şöyle demiştir: *"O onun* (yani cennet) *için dilediğini yara-*

tır." Yine şöyle demiştir: "*Tâ ki ona ayağını koyar. O zaman (cehennem) dolar, bir kısmı diğer kısmının içine geçer ve 'Yeter, yeter!' der.*"

١٣٦- حدَّثنا مُحمَّدُ بْنُ معْمَرٍ، قَالَ: ثنا رَوْحٌ، ثنا حَمَّادٌ، قَالَ: ثنا عَمَّارُ بْنُ أَبِي عَمَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يُلْقَى فِي النَّارِ أَهْلُهَا، وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ وَيُلْقَى فِيهَا , وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَأْتِيَهَا رَبُّهَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى , فَيَضَعَ قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَتَنْزَوِي، وَتَقُولُ: قَطْ، قَطْ، قَطْ"

136- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ammâr b. Ebî Ammâr tahdis etti, dedi ki: Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "*Cehenneme ehli atılır. O 'Daha yok mu?' der. Yine ona (ehli) atılır. O yine 'Daha yok mu?' der. Tâ ki Rabbi (tebâreke ve teâlâ) ona gelir de ayağını onun üzerine koyar. Bunun üzerine o büzüşür ve 'Yeter, yeter, yeter!' der.*"

١٣٧- حدَّثنا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، عَنْ وَكِيعٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ زِيَادٍ، مَوْلَى بَنِي مَخْزُومٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ , فَقَالَ: مَا تَزَالُ جَهَنَّمُ تَسْأَلُ الزِّيَادَةَ حَتَّى يَضَعَ الرَّبُّ عَلَيْهَا قَدَمَهُ، فَتَقُولُ: رَبِّ قَطْ , رَبِّ قَطْ سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سَعِيدٍ الدَّارِمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَوْحَ بْنَ عُبَادَةَ، يَقُولُ: طَلَبْتُ الْحَدِيثَ أَوْ كَتَبْتُ الْحَدِيثَ عِشْرِينَ سَنَةً، وَصَنَّفْتُ عِشْرِينَ سَنَةً، قَالَ الدَّارِمِيُّ: فَذَكَرْتُهُ لِأَبِي عَاصِمٍ , فَقَالَ: فَلَوْ كَتَبَ فِي الْعِشْرِينَ أَيْضًا مَا الَّذِي كَانَ يَجِيءُ بِهِ؟

137- Bize Selm b. Cunâde tahdis etti. Onun Vekî'den, onun İsmâîl b. Ebî Hâlid'den, onun Mahzûmoğulları'nın mevlâsı Ziyâd'dan, onun Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cehennem sürekli daha fazlasını ister. Tâ ki Rab onun üzerine ayağını koyar. Bunun üzerine o 'Rabbim yeter, Rabbim yeter!' der."

Ahmed b. Saîd ed-Dârimî'yi şöyle derken işittim: "Ravh b. Ubâde'yi 'Yirmi sene hadis talep ettim -ya da hadis yazdım-, yirmi sene kitap tasnif ettim' derken işittim. Sonra bunu Ebû Âsım'a söyledim. Dedi ki: 'Yirmi sene daha yazsa onun söylediği şey nedir?'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberleri rivâyet edenler "قِطًّا" ya da "قَطًّا" lafzı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları kâfın nasbı ile rivâyet ederken bazıları hafdı ile rivâyet etmiştir. Onlar lügat ehli kimselerdir. Bu iş onlardan öğrenilir.

Şiirle uğraşanların hadisin lafzını âsâr ulemâsından daha iyi bilmeleri mümkün değildir. Âsâr ulemâsı ki bu ilim ile ilgilenen, bu ilmi rivâyet eden, bu ilmi âlimlerin lafızlarından işitip belleyen kimselerdir. Arap dili talebelerinin çoğu ise Arap dilini -işitmeden- satın alınmış ya da emânet olarak alınmış kitaplardan öğrenirler.

Biz Arapların herhangi bir kelimenin harflerinden birini bazen nasb ettiğini bazen de hafd ettiğini inkâr etmiyoruz. Çünkü onların dili geniştir.

Muttalibî -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Nebîlerin dışında hiç kimse Arapların dilini tamamıyla bilemez." Şu hâlde Arap dili talebelerinden kâfın hafdı ile olan bu lafız hususunda haberlerin râvîlerine karşı çıkan kimse gâfildir, yanılgı içerisindedir. Çünkü âsâr ulemâsı bu lafzı işitilmeyen kitaplardan almamışlardır. Aksine bu lafzı âlimlerden kulaklarıyla işitmişlerdir.

Onların "قِطًّا" lafzının manasının "kitap" olduğunu iddia etmelerine gelince, tefsir ulemâsı bu lafzın tevili hususunda ihtilâf etmiştir. Onlardan herhangi birinin "قِطًّا" lafzını "kitap" olarak tevil ettiğini bilmiyoruz.

١٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ وَرْقَاءَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، " فِي قَوْلِهِ: {عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا} قَالَ: عَذَابَنَا"

138- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Yûsuf tahdis etti. Onun Verkâ'dan, onun İbn Ebî Necîh'ten, onun da Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o "*Kıttımızı bize bir an önce ver*" (*Sâd*, 16) buyruğu hakkında "azâbımızı" demiştir.

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا ابْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سَوَّارٍ، عَنِ الْحَسَنِ فِي قَوْلِهِ: {رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا} ، قَالَ: عُقُوبَتَنَا

Bize yine Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Yûsuf tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eş'as b. Sevvâr'dan,

onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o "*Rabbimiz, kıttımızı bize bir an önce ver*" (Sâd, 16) buyruğu hakkında "cezâmızı" demiştir.

١٣٩- حَدَّثَنَا عَمِّي إِسْمَاعِيلُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: نَصِيبَنَا مِنَ النَّارِ

139- Bize amcam İsmâîl b. Huzeyme tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Katâde'den onun "Ateşten payımızı" dediğini haber verdi.

١٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فِي قَوْلِهِ: {عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا} قَالَ: نَصِيبَنَا مِنَ الْجَنَّةِ

140- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Yûsuf tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Sâbit b. Hürmüz'den, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o "*Kıttımızı bize bir an önce ver*" buyruğu hakkında "cennetten payımızı" demiştir.

١٤١- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الْمِقْدَامِ ثَابِتِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ،: {عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ} ، قَالَ: نَصِيبَنَا مِنَ الْآخِرَةِ

141- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebu'l Mikdâm Sâbit b. Hürmüz'den, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o "*Hesap gününden önce kıttımızı bize bir an önce ver*" buyruğu hakkında "âhiretten payımızı" demiştir.

١٤٢- حَدَّثَنَا عَمِّي إِسْمَاعِيلُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ فِي قَوْلِهِ: {قِطَّنَا} قَالَ: قَضَاءَنَا

142- Bize amcam İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk haber verdi, dedi ki: Bize Ma'mer'in Atâ el-Horasânî'den tahdis ettiğine göre o "*kıttımızı*" buyruğu hakkında "hükmümüzü" demiştir.

١٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْمُقَدَّمِيُّ، ثنا شَعْثُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، فِي قَوْلِهِ: {عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا} [ص: 16] ، قَالَ: رِزْقَنَا

143- Bize Muhammed b. Ömer el-Mukaddemî tahdis etti, dedi ki: Bize Şa's b. Abdullah tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun İsmâîl b. Ebî Hâlid'den rivâyet ettiğine göre o "*Kıttımızı bize bir an önce ver*" buyruğu hakkında "rızkımızı" demiştir.

Dilediğini Yapan Yüceler Yücesi Yaratıcımızın Arş'ına İstivâsının Zikri Bâbı

O onun (yani Arş'ın) ve her şeyin üzerindedir. Nitekim Allah (celle ve alâ) *"Rahmân Arş'a istivâ etti"* (Tâhâ, 5) buyruğunda bunu haber vermiştir.

Yine Rabbimiz (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra Arş'a istivâ eden Allah'tır."* (A'râf, 54)

Yine O Tenzîl-Secde'de şöyle buyurmuştur: *"Allah gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan ve sonra Arş'a istivâ edendir."* (Secde, 4)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O Arş'ı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır."* (Hûd, 7)

Biz Allah (celle ve alâ)'nın verdiği habere iman ediyoruz: Yaratıcımız Arş'ının üzerine istivâ etmiştir. Biz Allah'ın kelâmını değiştirmeyiz. Bize söylenenden başka bir söz söylemeyiz. Muattıl Cehmiyye'nin "O Arş'ını istilâ etmiştir/hükmü altına almıştır, ona istivâ etmemiştir" dediği gibi demeyiz. Onlar kendilerine söylenenden başka bir söz söylemişlerdir. Tıpkı yahudilerin kendilerine "hitta" demeleri emredildiği zaman Allah (celle ve alâ)'nın emrine karşı gelerek "hinta" dedikleri gibi... Cehmiyye de onların yaptıklarının aynısını yapmıştır.

١٤٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الدَّشْتَكِيُّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا فِي الْبَطْحَاءِ فِي عِصَابَةٍ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِيهِمْ، إِذْ عَلَتْهُمْ سَحَابَةٌ، فَنَظَرُوا إِلَيْهَا، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مَا اسْمُ هَذِهِ؟» قَالُوا: نَعَمْ، هَذَا السَّحَابُ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالْمُزْنُ» فَقَالُوا: وَالْمُزْنُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالْعَنَانُ» ، ثُمَّ قَالَ: «وَهَلْ تَدْرُونَ كَمْ بُعْدُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟» قَالُوا: لَا وَاللَّهِ مَا نَدْرِي قَالَ: " فَإِنَّ بُعْدَ مَا بَيْنَهُمَا: إِمَّا وَاحِدَةٌ، وَإِمَّا اثْنَتَانِ، وَإِمَّا ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي فَوْقَهَا كَذَلِكَ "، حَتَّى عَدَّهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ كَذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: «فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَعْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ،

مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، ثُمَّ فَوْقَ ذَلِكَ ثَمَانِيَةُ أَوْعَالٍ مَا بَيْنَ أَظْلَافِهِنَّ وَرُكَبِهِنَّ كَمَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، ثُمَّ فَوْقَ ظُهُورِهِنَّ الْعَرْشُ، بَيْنَ أَعْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، وَاللَّهُ فَوْقَ ذَلِكَ

144- Bize Ahmed b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize ed-Deştekî Abdurrahmân b. Abdullah er-Râzî haber verdi, dedi ki: Bize Amr b. Ebî Kays tahdis etti. Onun Simâk b. Harb'dan, onun Abdullah b. Amîra'dan, onun Ahnef b. Kays'tan, onun el-Abbâs b. Abdulmuttalib'den rivâyet ettiğine göre o Bathâ'da bir topluluk arasında oturuyordu. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onların arasında oturuyordu. Birden üzerlerinde bir bulut durdu. Ona baktılar. (Rasulullah) "*Bunun isminin ne olduğunu biliyor musunuz?*" diye sordu. "Evet, bu sehâbdır" dediler. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Peki müzn?*" diye sordu. Onlar da "Müzn (de denir)" dediler. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*İnan (da denir)*" buyurdu ve "*Gökle yer arasının uzunluğunun ne kadar olduğunu biliyor musunuz?*" diye sordu. Onlar da "Hayır, vallahi bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: "*Şüphesiz ikisi arasında yetmiş bir, yetmiş iki ya da yetmiş üç senelik mesâfe vardır. (İlk semâdan) onun üzerindeki semâya kadar da aynı mesâfe vardır.*" (Rasulullah) yedi semâyı bu şekilde saydı, sonra şöyle buyurdu: "*Yedinci semânın üzerinde bir deniz vardır ki en üstüyle en altının arası bir semâ ile diğerinin arasındaki mesâfe kadardır. Sonra onun üzerinde sekiz dağ keçisi (sûretinde melek) vardır. Ayaklarıyla dizlerinin arası bir semâ ile diğerinin arasındaki mesâfe kadardır. Sonra onların sırtlarının üzerinde Arş vardır. Onun da en üstüyle en altının arası bir semâ ile diğerinin arasındaki mesâfe kadardır. Allah da onun üzerindedir.*"

١٤٥- وَرَوَاهُ الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا بِالْبَطْحَاءِ فِي عِصَابَةٍ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. . . . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ مَعْنَاهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «وَفَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ مَا بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ كَمَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، وَفَوْقَ الْبَحْرِ ثَمَانِيَةُ أَوْعَالٍ» حَدَّثَنَاهُ عَبَّادُ بْنُ يَعْقُوبَ الصَّدُوقُ، فِي أَخْبَارِهِ الْمُتَّهَمُ فِي رَأْيِهِ قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي ثَوْرٍ

145- Bunu ayrıca el-Velîd b. Ebî Sevr rivâyet etmiştir. Onun Simâk'tan, onun Abdullah b. Amîra'dan, onun da Ahnef b. Kays'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bana el-Abbâs b. Abdulmuttalib tahdis etti, dedi ki: "Bathâ'da aralarında Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bulunduğu bir topluluk içerisinde oturuyorduk..." Sonra hadisi aynı manada zikretti. Ancak şöyle dedi: "*Yedinci semânın üzerinde bir deniz vardır ki en altı ile en üstünün arası bir semâ ile diğerinin arasındaki mesâfe kadardır. Denizin üzerinde sekiz dağ keçisi vardır.*"

Bize bunu haberlerinde sadûk/doğru sözlü olan fakat görüşleri hususunda itham edilen Abbâd b. Ya'kûb da tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Ebî Sevr tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber Allah'ın kitabında Arş'ının kendisinin üzerinde olduğunu zikrettiği suyun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu haberde söylediği ve en altıyla en üstü arasındaki mesâfeyi zikrettiği deniz olduğuna delâlet etmektedir. O'nun "*Arş'ı da su üzerinde idi*" buyruğu "*Allah Alîm ve Hakîm idi*" ve "*Allah Azîz ve Hakîm idi*" buyruğu gibidir.

١٤٦- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمِنْهَالِ وَهُوَ ابْنُ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ، وَقَالَ: أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: {وَكَانَ اللَّهُ} ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: كَذَلِكَ لَمْ يَزَلْ

146- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun el-Minhâl'den -ki o İbn Amr'dır-, onun da Saîd b. Cubeyr'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre bir adam onun yanına gelip "Allah Teâlâ'nın '*Allah... idi*' buyruğu hakkında ne dersin" diye sordu. İbn Abbâs da "Önceden olduğu gibi şimdi de öyledir" dedi.

١٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، ثنا وَهْبٌ يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ، قَالَ: ثنا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يُحَدِّثُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، جُهِدَتِ الْأَنْفُسُ، وَضَاعَ الْعِيَالُ، وَنُهِكَتِ الْأَمْوَالُ، وَهَلَكَتِ الْأَنْعَامُ، فَاسْتَسْقِ اللَّهَ لَنَا، فَإِنَّا نَسْتَشْفِعُ بِكَ عَلَى اللَّهِ، وَنَسْتَشْفِعُ بِاللَّهِ عَلَيْكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ: «وَيْحَكَ، أَتَدْرِي مَا تَقُولُ؟» فَسَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَازَالَ يُسَبِّحُ حَتَّى عُرِفَ ذَلِكَ فِي وُجُوهِ أَصْحَابِهِ، ثُمَّ قَالَ: «وَيْحَكَ، إِنَّهُ لَا يُسْتَشْفَعُ بِاللَّهِ عَلَى أَحَدٍ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِهِ، شَأْنُ اللَّهِ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ، وَيْحَكَ، أَتَدْرِي مَا اللَّهُ؟ إِنَّ اللَّهَ عَلَى عَرْشِهِ، وَعَرْشُهُ عَلَى سَمَاوَاتِهِ، وَسَمَاوَاتُهُ عَلَى أَرْضِهِ، هَكَذَا» وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ مِثْلَ الْقُبَّةِ، وَإِنَّهُ لَيَئِطُّ بِهِ مِثْلَ أَطِيطِ الرَّحْلِ بِالرَّاكِبِ

147- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb -İbn Cerîr- tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Muhammed b. İshâk'ı, Ya'kûb b. Ukbe-Cubeyr b. Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im-babası-dedesi kanalıyla şunu tahdis ederken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir bedevî geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Canlar boğaza dayandı. Çoluk çocuk zâyi oldu. Mallar telef oldu. Hayvanlar öldü. Bizim için Allah'tan yağmur iste. Zira biz seni Allah'ın huzûrunda şefaatçi, Allah'ı da senin huzûrunda şefaatçi kılıyoruz. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Yazıklar olsun sana! Ne söylediğinin farkında mısın?*" buyurdu. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tesbih getirmeye başladı. Öyle çok tesbih getirdi ki bu ashâbının yüzlerinden bilindi. Sonra şöyle buyurdu: "*Yazıklar olsun sana! Allah yarattıklarından hiçbirinin huzûrunda şefaatli kılınmaz. Allah'ın şânı bundan yücedir. Yazıklar olsun sana! Sen Allah'ın ne olduğunu biliyor musun? Allah Arş'ının üzerindedir. Arş'ı da semâlarının üzerindedir. Semâları da arzının üzerinde şu şekildedir. -Parmaklarıyla kubbe gibi yaptı.- Şüphesiz o (yani Arş) Ondan dolayı eğerin biniciden dolayı gıcırdadığı gibi gıcırdar.*"

قَرَأَ عَلَيَّ أَبُو مُوسَى وَأَنَا أَسْمَعُ أَنَّ وَهْبًا حَدَّثَهُمْ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ سَوَاءً

Ebû Mûsâ'ya okundu, ben de işittim: Vehb onlara bu isnâd ile aynısını tahdis etmiş.

قال أبو بكر: في خبر فُلَيح بن سُليمان عن هلال بن عليٍّ، عن عبد الرحمن بن أبي عمرة، عن أبي هُرَيرة رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وإذا سألتم الله فاسألوه الفردوس، فإنّه وسط الجنة، أعلى الجنة، وفوقه عرش الرحمن، ومنه تفجّر أنهار الجنة

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Fuleyh b. Süleymân'ın Hilâl b. Alî'den, onun Abdurrahmân b. Ebî Amra'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği habere göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah'tan istediğiniz zaman O'ndan Firdevs'i isteyin. Zira o cennetin ortası ve cennetin en üstüdür. Onun üzerinde Rahmân'ın Arş'ı vardır. Cennetin nehirleri ondan fışkırır.*"

O -yani Ebû Bekr (İbn Huzeyme)- dedi ki: Bunu "Kitâbu'l Cihâd"da yazdırdım.

Ebû Bekr dedi ki: Bu haber Rabbimiz (celle ve alâ)'nın Arş'ının cennetinin üzerinde olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Yine O (celle ve alâ) bize kendisinin Arş'ına istivâ etmiş olduğunu bildirmiştir. Şu hâlde Yaratıcımız cennetinin üzerinde bulunan Arş'ının üzerindedir.

١٤٨- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَسَدٌ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ إِنَّ رَحْمَتِي غَلَبَتْ غَضَبِي

148- Bize Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Esed -yani İbn Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Ebi'z Zinâd tahdis etti. Onun babasından, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Allah yaratmayı bitirdiği zaman Arş'ının üzerinde yanında bulunan kitabına 'Rahmetim gazabımı geçmiştir' yazdı.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini bu kitabın dışında yazdırdım. Bu haber "*Rahmetim gazabımı geçmiştir*" yazısı, yanında bulunan Rabbimiz (celle ve alâ)'nın Arş'ının üzerinde olduğuna delâlet etmektedir.

١٤٩- حَدَّثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنانٍ الْواسِطِيُّ، قالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هارُونَ، قالَ: ثنا حَمّادُ يَعْني ابْنَ سَلَمَةَ، عَنْ عاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قالَ: ما بَيْنَ كُلِّ سَماءٍ إِلى أُخْرى مَسيرَةُ خَمْسمائةِ عامٍ، وما بَيْنَ السَّماءِ وَالْأَرْضِ مَسيرَةُ خَمْسمائةِ عامٍ. وما بَيْنَ السَّماءِ السّابِعَةِ إِلى

الْكُرْسِيِّ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَمَا بَيْنَ الْكُرْسِيِّ إِلَى الْمَاءِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَالْعَرْشُ عَلَى الْمَاءِ، وَاللَّهُ عَلَى الْعَرْشِ، وَيَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ

149- Bize Ahmed b. Sinân el-Vâsitî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârun tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Seleme- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bir semâ ile diğeri arası beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Semâ ile arzın arası da beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Yedinci semâ ile Kürsî'nin arası da beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Kürsî ile Su'yun arası da beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Arş da suyun üzerindedir. Allah da Arş'ın üzerindedir ve yaptıklarınızı bilir."

وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ وَائِلِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: بَيْنَ كُلِّ سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ

Bize yine Ahmed b. Sinân tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun el-Müseyyeb b. Râfi'den, onun Vâil b. Rabîa'dan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o "Her semâ arasında beş yüz yıllık yürüme mesâfesi vardır" demiştir.

١٥٠ - حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَسَدٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: مَا بَيْنَ سَمَاءِ الدُّنْيَا وَالَّتِي تَلِيهَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ كُلِّ سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَالْعَرْشُ فَوْقَ السَّمَاءِ، وَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَوْقَ الْعَرْشِ، وَهُوَ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ

150- Bize Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Âsım b. Behdele'den, onun Zirr b. Hubeyş'ten, onun da Abdullah b. Mesûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Dünyâ semâsıyla ondan sonraki semânın arası beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Her semânın arası da beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Yedinci semâ ile Kürsî'nin arası da

beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Arş da semânın üzerindedir. Allah *(tebâreke ve teâlâ)* da Arş'ın üzerindedir ve O ne işte olduğunuzu bilir."

١٥١- وَقَدْ رَوَى إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلِيفَةَ - أَظُنُّهُ عَنْ عُمَرَ - أَنَّ امْرَأَةً أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ، فَعَظَّمَ الرَّبَّ جَلَّ ذِكْرُهُ، فَقَالَ: «إِنَّ كُرْسِيَّهُ وَسِعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، وَإِنَّ لَهُ أَطِيطًا كَأَطِيطِ الرَّحْلِ الْجَدِيدِ إِذْ رُكِبَ مِنْ ثِقَلِهِ»

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، قَالَ: ثنا إِسْرَائِيلُ

151- İsrâîl'in Ebû İshâk'tan, onun Abdullah b. Ebî Halîfe'den, onun da -zannederim- Ömer'den rivâyet ettiğine göre bir kadın Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e geldi ve "Allah'a beni cennete sokması için dua et" dedi. Bunun üzerine (Rasulullah) Rab *(celle zikruhû)*'yu büyükledi ve şöyle buyurdu: "*O'nun Kürsî'si gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onun, (binici) bindiği zaman onun ağırlığından dolayı gıcırdayan yeni eğerin gıcırtısı gibi gıcırtısı vardır.*"

Bize (bunu) Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ebî Bukeyr tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bilmiyorum, "Ömer'den" olup olmadığı şüphesi Yahyâ b. Ebî Bukeyr'den mi, yoksa İsrâil'den mi kaynaklanmaktadır?

١٥٢- قَدْ رَوَاهُ وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلِيفَةَ، مُرْسَلًا لَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ عُمَرَ، لَا بِيَقِينٍ، وَلَا ظَنٍّ، وَلَيْسَ هَذَا الْخَبَرُ مِنْ شَرْطِنَا، لِأَنَّهُ غَيْرُ مُتَّصِلِ الْإِسْنَادِ لَسْنَا نَحْتَجُّ فِي هَذَا الْجِنْسِ مِنَ الْعِلْمِ بِالْمَرَاسِيلِ الْمُنْقَطِعَاتِ

حَدَّثَنَاهُ سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ

152- Bunu Vekî' b. el-Cerrâh da İsrâîl-Ebû İshâk-Abdullah b. Halîfe kanalıyla mürsel olarak, içerisinde ne yakîn ile ne de zan ile Ömer'i zikretmeksizin rivâyet etti. Bu haber bizim şartımıza uygun değildir. Çünkü isnâdı muttasıl değildir. Biz ilmin bu alanında mürsellerle ve munkatı' haberlerle ihticâc edecek değiliz.

Bunu bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti...

قَالَ ابْنُ خُزَيْمَةَ: وَثنا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ، قَالَتْ: كُنْتُ مَعَ جَعْفَرٍ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ، فَرَأَيْتُ امْرَأَةً عَلَى رَأْسِهَا مِكْتَلٌ مِنْ دَقِيقٍ، فَمَرَّتْ بِرَجُلٍ مِنَ الْحَبَشَةِ، فَطَرَحَهُ عَنْ رَأْسِهَا، فَسَفَّتُ الرِّيحُ الدَّقِيقَ، فَقَالَتْ أَكِلُكَ إِلَى الْمَلِكِ يَوْمَ يَقْعُدُ عَلَى الْكُرْسِيِّ، وَيَأْخُذُ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bize ayrıca Bişr b. Hâlid el-Askerî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti, dedi ki: Bize Zekeriyyâ b. Ebî Zâide tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Sa'd b. Ma'bed'den, onun Esmâ binti Umeys'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ca'fer ile birlikte Habeş topraklarındaydım. Başının üzerinde un dolu bir zenbil bulunan bir kadın gördüm. Kadın Habeşlilerden bir adamın yanından geçti. O adam zenbili kadının başından itti. Rüzgâr da unu (uçurup) yere döktü. Bunun üzerine kadın şöyle dedi: "Seni Kürsî üzerine oturacağı ve mazlumun hakkını zâlimden alacağı gün Melik'e havâle edeceğim."

١٥٣ - حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا هَمَّامٌ، قَالَ: ثنا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْجَنَّةُ مِائَةُ دَرَجَةٍ، بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَمِنْ فَوْقِهَا يَكُونُ الْعَرْشُ، وَإِنَّ الْفِرْدَوْسَ مِنْ أَعْلَاهَا دَرَجَةً، وَمِنْهَا تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ الْأَرْبَعَةُ، فَسَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ» ، وَقَدْ أَمْلَيْتُ هَذَا الْبَابَ فِي كِتَابِ ذِكْرِ نَعِيمِ الْجَنَّةِ

153- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. Eslem tahdis etti. Onun Atâ b. Yesâr'dan, onun da Ubâde b. es-Sâmit'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Cennet yüz derecedir. Her derecenin arası gök ile yer arası kadardır. Arş bunların üzerinde bulunur. Şüphesiz Firdevs cennetin en yüksek derecelerindendir. Cennetin dört nehri ondan fışkırır. Şu hâlde Firdevs'i isteyin.*"

Bu bâbı "Zikru Naîmi'l Cenne/Cennet Nimetlerinin Zikri" kitabında yazdırdım.

١٥٤- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمَّارٍ وَهُوَ الدُّهْنِيُّ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: الْكُرْسِيُّ: مَوْضِعُ الْقَدَمَيْنِ، وَالْعَرْشُ لَا يُقْدَرُ قَدْرُهُ

154- Bize Bündâr Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ammâr'dan -ki o ed-Duhnî'dir-, onun Müslim el-Batîn'den, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kürsî iki ayağın konulduğu yerdir. Arş'a gelince onun kadri ölçülemez."

١٥٥- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمَّارٍ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: الْكُرْسِيُّ مَوْضِعُ الْقَدَمَيْنِ

155- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ammâr'dan, onun Müslim el-Batîn'den, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kürsî iki ayağın konulduğu yerdir."

١٥٦- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: الْكُرْسِيُّ مَوْضِعُ قَدَمَيْهِ. وَالْعَرْشُ لَا يُقْدَرُ قَدْرُهُ"

156- Bize Müslim b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ammâr ed-Duhnî'den, onun Müslim el-Batîn'den, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun da İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kürsî iki ayağının konulduğu yerdir. Arş'ın ise kadri ölçülemez."

١٥٧- حدثنا محمد بن العلاء أبو كريب، قال: ثنا أبو أسامة، عن هشام وهو ابن عروة، عن أبيه، قال: قدمت على عبد الملك، فذكرت عنده الصخرة التي ببيت المقدس، فقال عبد الملك: "هذه صخرة الرحمن، التي وضع عليها رجله. فقلت: سبحان الله. يقول

اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ} ، وَتَقُولُ وَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى هَذِهِ، يَا سُبْحَانَ اللَّهِ إِنَّمَا هَذِهِ جَبَلٌ قَدْ أَخْبَرَنَا اللَّهُ أَنَّهُ يُنْسَفُ نَسْفًا فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا"

157- Bize Muhammed b. el-Alâ Ebû Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Hişâm'dan -ki o İbn Urve'dir-, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdulmelik'in yanına gittim. Onun yanında Beyt-i Makdis'te bulunan kayayı söz konusu ettim. Bunun üzerine Abdulmelik "O, Rahmân'ın üzerine ayağını koyduğu kayasıdır" dedi. Ben de dedim ki: "Subhânallâh! Allah (tebâreke ve teâlâ) '*O'nun Kürsî'si gökleri ve yeri kuşatmıştır*' buyuruyor, sense 'Ayağını onun üzerine koymuştur' diyorsun! O ancak Allah'ın bize paramparça edip savuracağını ve bulunduğu yeri dümdüz edeceğini bildirdiği bir dağdır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bazı ilim talebeleri el-Abbâs b. Abdulmuttalib'in Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir semâ ile ondan sonraki semânın arasındaki uzaklık hakkında rivâyet ettiği haberin İbn Mes'ûd'un haberine aykırı olduğunu düşünebilir. Fakat durum bizim nezdimizde öyle değildir. Şöyle ki: Yürüyüşlerin (hızının) farklılık arz ettiği bilinen bir şeydir. Atın, soylu olmayan devenin, katırın, eşeğin ve devenin yürüyüşü(nün hızı) farklılık gösterir. Âdemoğullarının yürüyüşünün hızı da aynı şekilde farklılık gösterir. Dolayısıyla Nebiyy-i Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*İkisinin arası yetmiş iki ya da yetmiş üç senedir*" buyruğuyla bunun iyi atlarla yolculuk edildiği takdirde söz konusu olduğunu kastetmiş olabilir. İbn Mes'ûd da âdemoğullarından adamların ya da katırların, eşeklerin, iyi olmayan develerin ve atların yürüyüşünü kastetmiş olabilir. Böylece bir haber diğer habere muhâlif olmaz. Bizim her ilimde takip ettiğimiz yol budur. Kitaplarımızda beyân etmiş olduğumuz üzere, mana yönünden aralarının telif edilmesi mümkün olan iki haber hakkında "Bundan birbirlerine zıttır ve birbirlerini yalanlamaktadır" denmesi câiz değildir.

١٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، وَثنا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنِ

الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فِي قَوْلِهِ: {وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ} ، أَمْلَاكٌ فِي صُورَةِ الْأَوْعَالِ

158- Bize Alî b. Hucr es-Sa'dî tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti, dedi ki: Bize Abde b. Abdullah el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem haber verdi. Onun Şerîk'ten, onun Simâk'tan, onun Abdullah b. Amîra'dan, onun el-Ahnef b. Kays'tan, onun el-Abbâs b. Abdulmuttalib'den rivâyet ettiğine göre o "*O gün Rabbinin Arş'ını onların üzerinde sekiz (melek) taşır*" (*Hâkka*, 17) buyruğu hakkında "Onlar dağ keçileri sûretinde meleklerdir" demiştir.

انْتَهَى حَدِيثُ عَلِيِّ بْنِ حُجْرٍ، وَزَادَ عَبْدَةُ فِي حَدِيثِهِ مَا بَيْنَ أَظْلَافِهِمْ إِلَى رُكَبِهِمْ ثَلَاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً قَالَ: شَرِيكٌ مَرَّةً: وَمَنَاكِبُهُمْ نَاشِبَةٌ بِالْعَرْشِ

Alî b. Hucr'un hadisi burada sona erdi. Abde hadisinde ayrıca "Ayaklarıyla dizlerinin arası atmış üç yıllık mesâfedir" dedi. Şerîk de bir defâsında "Omuzları da Arş'a yapışıktır" dedi.

قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «قَالَ اللَّهُ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي» ، وَقَالَ: يَمِينُ اللَّهِ مَلْأَى سَحَّاءُ لَا يَغِيضُهَا شَيْءٌ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

Dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebu'z Zinâd'dan, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre'den, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah buyurdu ki: Rahmetim gazabımı geçmiştir.*"

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Allah'ın sağ eli doludur. Cömerttir. Gece ve gündüz hiçbir şey onu eksiltmez.*"

١٥٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثنا زَائِدَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ مُوسَى: يَا آدَمُ، أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، أَغْوَيْتَ النَّاسَ أَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ آدَمُ: وَأَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ

بِكَلَامِهِ تَلُومُنِي عَلَى عَمَلٍ أَعْمَلُهُ، كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَالَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى"

159- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Zâide tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Âdem ve Mûsâ birbirleriyle tartıştılar. Mûsâ dedi ki: 'Ey Âdem, sen Allah'ın eliyle yarattığı ve kendisine rûhundan üflediği kimsesin; insanları azdırdın ve onları cennetten çıkardın ha?' Bunun üzerine Âdem şöyle dedi: 'Sen Allah'ın kendisini kelâmıyla seçkin kıldığı Mûsâ'sın; beni Allah'ın benim hakkımda gökleri ve yeri yaratmadan önce yazdığı ve benim de işlediğim bir amel sebebiyle kınıyorsun.' (Rasulullah) buyurdu ki: Böylece Âdem Mûsâ'ya üstün geldi.*"

١٦٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، فِي عَقِبِهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى, قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: فَذَكَرَ الْحَدِيثَ

160- Bize Muhammed bunun arkasından tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Bekr b. Ebî Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Saîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Âdem ve Mûsâ birbirleriyle tartıştılar..." Muhammed b. Yahyâ dedi ki: "Sonra hadisi zikretti."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Sâlih'in Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği haberi el-A'meş Ebû Sâlih'ten işitmiştir. Bu onun tedliste bulunduğu haberlerden değildir. Ebû Saîd'in bu isnâd ile rivâyet edilen haberinin sahih olduğu hususunda da şüphe yoktur. Şüphe ancak Ebû Saîd'in diğer isnâd ile rivâyet edilen haberinde söz konusudur. Ebû Hureyre'nin haberi hakkında bu söz konusu değildir.

١٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثنا أَبِي قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، قَالَ: ثنا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: ثنا أَبُو هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَأُرَاهُ قَدْ

ذَكَرَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى»
وَسَاقَ الْحَدِيثَ

161- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) -Belki de Ebû Saîd el-Hudrî dedi- tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Âdem ve Mûsâ birbirleriyle tartıştılar...*" Sonra hadisi aktardı.

Allah (azze ve celle)'nin Semâda Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

Nitekim O bize muhkem tenzîlinde ve Nebîsi (aleyhisselâm)'ın dilinde bunu haber vermiştir. Ayrıca bu âlimiyle câhiliyle, hürüyle kölesiyle, erkeğiyle kadınıyla, çocuğuyla yetişkiniyle bütün müslümanların fıtratında bilinen bir şeydir. Allah (celle ve alâ)'ya dua eden herkes başını semâya kaldırır, ellerini Allah'a uzatır. Ellerini aşağıya değil yukarısına uzatır.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Rabbimizin Arş'a istivâsını önceki bâbda zikretmiştik. Şimdi size Rabbimizin iki kapak arasında yazılı olan, mihraplarda ve Kur'ân kurslarında okunan kitabından okuyacağım buyruklara kulak verin ki tenzilde yer alan bu buyruklar Rab (celle ve alâ)'nın -Allah'ın ardı arkası kesilmeyen lânetleri üzerlerine olasıca muattıl Cehmiyye'nin "O semâda olduğu gibi yerlerin altındadır da" dediğinin aksine- semâda olduğunu açık bir şekilde ifâde etmektedir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Gökte olanın sizi yerin dibine geçirmesinden emin mi oldunuz?*" (Mülk, 16)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Yoksa gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz?*" (Mülk, 17)

Şimdi ey akıl sâhipleri; göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Yaratıcısı bize bu iki âyette kendisinin gökte olduğunu bildirmemiş midir?

Yine O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Güzel söz O'na yükselir. Onu da salih amel yükseltir.*" (Fâtır, 10)

Şimdi ey selim akıl sâhipleri, buradan Rab (celle ve alâ)'nın güzel söz söyleyen kimsenin yukarısında olduğu ve -muattıl Cehmiyye'nin güzel

sözün Allah'a yükseldiği gibi O'na indiğini de iddia ettiğinin hilâfına- o kimsenin sözünün O'na yükseldiği anlaşılmamakta mıdır?

Allah (tebâreke ve teâlâ)'nın Meryem oğlu Îsâ'ya söylediği "*Ey Îsâ, şüphesiz seni vefât ettireceğim ve seni kendime yükselteceğim*" (*Âli İmrân*, 55) buyruğunu işitmediniz mi ey ilim talebeleri? O bir şeyi ancak aşağıdan yukarıya yükseltir, yukarıdan aşağıya yükseltmez, değil mi?

Yine Allah (azze ve celle) "*Hayır, Allah onu kendisine yükseltmiştir*" (*Nisâ*, 158) buyurmuştur. Bir insanın yeryüzünden yerin altına ya da daha aşağıda bulunan bir yere inmesi imkânsızdır.

Denir ki: Allah onu kendisine yükseltmiştir. Zira bize kendilerinin diliyle hitap edilen Arapların dilinde rif'at/yükseltme ancak aşağıdan üste ve yukarıya olur.

Yaratıcımız (celle ve alâ)'nın nefsini vasfederken söylediği "*O kulları üzerinde üstün olandır*" (*En'âm*, 18) buyruğunu işitmediniz mi? Hâlâ Allah'ın; cinlerden olsun, insanlardan olsun, göklerin sâkinleri olan meleklerden olsun bütün kullarının üzerinde olduğu bilinmez mi?

Hâlık ve Bâri olan zâtın şu buyruğunu da mı işitmediniz: "*Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklenmeksizin Allah'a secde ederler. Üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar.*" (Nahl, 49-50)

Görüldüğü üzere Celîl (celle ve alâ) bu âyette de Rabbimizin hem meleklerinin üzerinde hem de göklerde ve yerde bulunan bütün canlıların üzerinde olduğunu ve meleklerinin üstlerindeki Rablerinden korktuklarını bildirmiştir. Muattıla ise mâbudunun meleklerin altında olduğunu söylemektedir.

Yaratıcımızın "*Gökten yere her işi çekip çevirir, sonra O'na... yükselir*" (*Secde*, 5) buyruğunu işitmediniz mi? Bize kendilerinin diliyle diliyle hitap edilmiş olan ve Kitab'ın kendilerinin lisânı ile indiği Araplar arasında konuşulan dilde bir şeyi gökten yere çekip çevirmenin ancak çekip çeviren kimsenin yerde değil gökte olduğu takdirde söz konusu olduğu bilinmektedir, değil mi? Aynı şekilde onların nezdinde "meâric" denilince "mesâid/yükselme yolları" anlaşılır. Allah Teâlâ "*Melekler ve Rûh O'na... yükselir*" (*Meâric*, 4) buyurmuştur. Bir şey ancak aşağıdan

yukarıya yükselir, yukarıdan aşağıya yükselmez. Arapların dilini iyi anlayın, hataya düşürülmeyin.

Yine O (celle ve alâ) "*En yüce/el-A'lâ olan Rabbinin ismini tesbih et*" (A'lâ, 1) buyurmuştur. "A'lâ" denilince lügatte O'nun her şeyin üzerinde ve yukarısında olduğu anlaşılır. Allah tenzîlinin ve vahyinin birçok yerinde kendisini Aliyy/Yüce ve Azîm/Büyük olmakla vasıflandırmış ve bize bunu bildirmiştir.

Şu hâlde ey akıl sâhipleri, el-Aliyy yücelerde olan şeydir, değil mi? Cehmî Muattıla'nın dediği gibi O hem en üstte, hem en altta, hem ortada, her şey ile beraber, semâdaki ve arzdaki her yerin içinde, hayvanların karınlarında değildir.

Eğer Allah'ın kitabından bir âyet üzerinde düşünselerdi, Allah da onları o âyeti anlamaya muvaffak kılsaydı şüphesiz kendilerinin ne dediklerini bilmeyen câhiller olduklarının farkına varırlardı, cehâletlerini ve iddialarının yanlışlığını görürlerdi.

Yine Allah Teâlâ, kelîmi Mûsâ (*aleyhisselâm*) O'ndan zâtını kendisine göstermesini istediği zaman şöyle buyurmuştur: "*De ki: 'Sen Beni asla göremezsin. Fakat sen dağa bak...' Rabbi dağa tecelli ettiği zaman onu paramparça etti.*" (A'râf, 143)

Allah (*azze ve celle*)'nin Muattıla'nın dediği gibi her yerde, bütün insanlarla ve yaratılmışlarla birlikte olduğu takdirde her şeye, aynı şekilde yeryüzünde bulunanların tamamına tecellî etmiş olacağı herkes tarafından bilinen bir şey değil midir ey akıl sâhipleri? Eğer O; düzlükleriyle, tepeleriyle, dağlarıyla, çölleriyle, şehirleriyle, köyleriyle, gerek bayındır gerek harap olmuş yerleriyle bütün arzına, bitkinin ve binânın bulunduğu her yere tecellî etmiş olsaydı şüphesiz onu tıpkı tecellî ettiği dağı paramparça ettiği gibi paramparça ederdi. Nitekim Allah Teâlâ "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti*" buyurmuştur.

١٦٢- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، وَعَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، وَيَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ. قَالُوا: ثنا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: {فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا} [الأعراف 143] قَالَ: بِأُصْبُعِهِ هَكَذَا، وَأَشَارَ بِالْخِنْصَرِ مِنَ الظُّفُرِ يُمْسِكُهُ بِالْإِبْهَامِ قَالَ. فَقَالَ حُمَيْدٌ

لِثَابِتٍ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، دَعْ هَذَا، مَا تُرِيدُ إِلَى هَذَا؟ قَالَ: فَضَرَبَ ثَابِتٌ مَنْكِبَ حُمَيْدٍ، وَقَالَ: وَمَنْ أَنْتَ يَا حُمَيْدُ؟، وَمَا أَنْتَ يَا حُمَيْدُ، حَدَّثَنِي بِهِ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَقُولُ أَنْتَ: دَعْ هَذَا

162- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî, Alî b. el-Huseyn ve Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dediler ki: Bize Muâz b. Muâz el-Anberî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes b. Mâlik'ten, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti*" buyruğu hakkında parmağıyla şöyle yaptı: Başparmağıyla serçe parmağının tırnak kısmını tuttu.

Dedi ki: Humeyd "Ey Ebû Muhammed bırak şunu, bununla ne yapmak istiyorsun?" dedi. Bunun üzerine Sâbit Humeyd'in omzuna vurdu ve dedi ki: "Sen kimsin ki Humeyd? Sen kimsin ey Humeyd? Bunu bana Enes b. Mâlik Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den tahdis etmişken sen 'Bırak şunu' diyorsun!"

١٦٣- هَذَا لَفْظُهُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ، وَعَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ عَلِيٌّ: ثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي قَوْلِهِ: {فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا} [الأعراف: **143**] قَالَ: هَكَذَا، وَوَصَفَ مُعَاذٌ أَنَّهُ أَخْرَجَ أَوَّلَ مَفْصِلٍ مِنْ خِنْصَرِهِ. فَقَالَ لَهُ حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ مَا تُرِيدُ إِلَى هَذَا؟ فَضَرَبَ صَدْرَهُ ضَرْبَةً شَدِيدَةً، وَقَالَ: فَمَنْ أَنْتَ يَا حُمَيْدُ، يُحَدِّثُنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَقُولُ: أَنْتَ مَا تُرِيدُ إِلَى هَذَا؟ غَيْرَ أَنَّ الزَّعْفَرَانِيَّ قَالَ: هَكَذَا وَوَضَعَ إِبْهَامَهُ الْيُسْرَى عَلَى طَرَفِ خِنْصَرِهِ الْأَيْسَرِ عَلَى الْعُقْدِ الْأَوَّلِ

163- Bu (yukarıdaki) Yahyâ b. Hakîm'in bize tahdis ettiği lafzıdır. Ez-Za'ferânî ve Alî b. el-Huseyn ise "Hammâd b. Seleme'den" dediler. Sonra Alî "Bize Sâbit el-Bünânî Enes b. Mâlik'ten tahdis etti, o da Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet etti" dedi. Ez-Za'ferânî ise şöyle dedi: O Sâbit el-Bünânî'den, o Enes'ten, o da Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den şunu rivâyet etti:

O (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti*" buyruğu hakkında (işâretle) şöyle dedi: -Sonra Muâz O'nun serçe parmağının ilk eklemini gösterdiğini tarif etti.-

Bunun üzerine Humeyd et-Tavîl ona "Ey Ebû Muhammed, bununla ne yapmak istiyorsun?" dedi. Bunun üzerine Sâbit onun göğsüne şiddetli bir şekilde vurdu ve dedi ki: "Sen de kim oluyorsun ey Humeyd? Bana Enes b. Mâlik Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis tahdis ediyor, sen 'Bunun ile ne yapmak istiyorsun?' diyorsun!"

Şu kadar var ki ez-Za'ferânî şöyle dedi: "O şu şekilde sol başparmağını sol serçe parmağının ucuna, onun ilk boğumunun üzerine koydu."

١٦٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: ثنا أَبِي، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ رَفَعَ خِنْصَرَهُ وَقَبَضَ عَلَى مَفْصِلٍ مِنْهَا فَانْسَاخَ الْجَبَلُ» ، فَقَالَ لَهُ حُمَيْدٌ: أَتُحَدِّثُ بِهَذَا؟ فَقَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَقُولُ: لَا تُحَدِّثْ بِهِ

164- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman* -(bunu söylerken) serçe parmağını kaldırdı ve onun bir eklemini tuttu- *dağ yerin dibine geçti.*"

Humeyd ona (yani Sâbit'e) "Bunu mu tahdis ediyorsun?" dedi. O da "Bunu bize Enes Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis etmişken sen 'Bunu tahdis etme' diyorsun, öyle mi?" diye cevap verdi.

١٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا} [الأعراف: **143**] قَالَ: تَجَلَّى قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا، وَوَصَفَ عَفَّانُ بِطَرَفِ إِصْبَعِهِ الْخِنْصَرِ، قَالَ: فَسَاخَ الْجَبَلُ، فَقَالَ حُمَيْدٌ لِثَابِتٍ: أَتُحَدِّثُ بِمِثْلِ هَذَا؟ قَالَ: فَرَفَعَ

...ـتَ يَدَهُ، فَضَرَبَ صَدْرَهُ، وَقَالَ: حَدَّثَنِيهِ أَنَسٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَقُولُ:
تُحَدِّثُ بِمِثْلِ هَذَا؟!

165- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit tahdis etti. Onun Enes'ten, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti*" buyruğu hakkında eliyle şöyle yaparak -Affân serçe parmağının ucunu gösterdi- "*(Rabbi dağa) tecellî etti de dağ yerin dibine geçti*" buyurmuştur.

Bunun üzerine Humeyd Sâbit'e "Böyle bir şeyi tahdis ediyorsun, ha?" dedi. Sâbit de elini kaldırıp onun göğsüne vurdu ve şöyle cevap verdi: "Bunu bana Enes Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis etmişken sen bana 'Böyle bir şeyi tahdis ediyorsun?' diyorsun!"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ

Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Heysem b. Cemîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. O Sâbit'ten, o Enes'ten, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *aynısını* rivâyet etti.

١٦٦ - وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: {فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ} [الأعراف: 143] مُوسَى صَعِقًا، قَالَ: فَحَكَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَضَعَ خِنْصَرَهُ عَلَى إِبْهَامِهِ فَسَاخَ الْجَبَلُ فَتَقَطَّعَ

166- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Müslim b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit'in Enes'ten tahdis ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti ve Mûsâ bayılıp düştü*" âyetini okudu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu serçe parmağını başparmağının üzerine koyarak gösterdi ve "*Bunun üzerine dağ değişip paramparça oldu*" buyurdu.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثنا حَجَّاجٌ يَعْنِي ابْنَ مِنْهَالٍ، حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ بِمِثْلِهِ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ

Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc -yani İbn Minhâl- Hammâd b. Seleme'den *aynısını* tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman...*" âyetini okumuş...

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بِهَذَا نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb tahdis etti. Onun Hammâd b. Seleme'den, onun Sâbit'ten, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şunu okudu..." Sonra diğerlerinin hadisine benzer şekilde zikretmiştir.

Allah (celle ve alâ)'nın semâda olduğuna Allah'ın kitabından bir delil daha duyun, ey akıl sâhipleri: Mûsâ (aleyhisselâm), küfrüne ve azgınlığına rağmen Firavun'a bunu (yani Allah'ın semâda olduğunu) bildirmişti. Bundan dolayı sanki o insanların Yaratıcısının semâda olduğunu biliyordu.

Allah'ın Firavun'dan hikâyeten söylediği şu buyruğunu işitmiyor musun: "*Ey Hâmân! Bana bir kule yap. Belki yollara, göklerin yollarına ulaşırım da Mûsâ'nın İlâhına varırım.*" (Mü'min, 36-37)

Görüldüğü üzere Firavun -Allah'ın lâneti onun üzerine olsun- bir kule inşâ edilmesini emretmekte, böylece Mûsâ'nın İlâhına varabileceğini zannetmektedir. Onun "*Bununla beraber ben onun yalancı olduğunu düşünüyorum*" (Mü'min, 37) sözü, Mûsâ'nın ona Rabbi (celle ve alâ)'nın üstte ve yukarıda olduğunu bildirdiğine delildir.

Ben öyle zannediyorum ki Firavun kavmine onları (Mûsâ'yı inkâra) yavaş yavaş yaklaştırmak için "*Ben onun yalancı olduğunu düşünüyorum*" demiştir. (Değilse onun inkârının sebebi büyüklenmesiydi.) Nitekim Allah (celle ve alâ) "*Kalpleri kesin olarak inandığı hâlde zulümlerinden ve büyüklenmelerinden dolayı onları (âyetleri) inkâr ettiler*" (Neml, 14)

buyruğunda bize bunu bildirmiştir. Görüldüğü üzere Allah Teâlâ bu fırkanın kalpleri kesin olarak inandığı zaman inkâr ettiklerini -yani dilleriyle inkâr ettiklerini- haber vermiştir. Öyle görünüyor ki Firavun kavmine, kalbi Kelîmullah'ın yalancılardan değil doğru söyleyenlerden olduğuna inandığı hâlde *"Ben onun yalancı olduğunu düşünüyorum"* demiştir. Firavun tevil ettiğim üzere kalbiyle iman ediyor muydu, yoksa onun doğru söylemediğini düşünerek kalbiyle yalanlıyor muydu, bunu en iyi Allah bilir.

Halîlullah İbrâhîm *(aleyhisselâm)* ilk olarak yıldızlara, aya ve güneşe bakmış; yıldızlara, aya ve güneşe baktığı zaman Yaratıcısının yarattıklarının üzerinde olduğunu bilmiştir. Duymaz mısın ki O *"İşte benim rabbim!"* (*En'âm*, 76) demiş, Yaratıcısını aşağılarda aramamış, Rabbinin yerde değil gökte olduğuna kalbiyle kesin olarak inanarak O'nu yukarıda aramıştır.

Nitekim O bize nebîsinin diliyle vahyinde bunu bildirmiştir. Zaten O'nun adâlet sâhibi kimsenin adâlet sâhibi kimseden nakliyle kendisine kadar ulaşan sünnetleri kesinlikle Allah'ın kitabına muvâfıktır, ona muhâlif olamaz.

١٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: أَتَتْ فَاطِمَةُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَتْهُ خَادِمًا فَقَالَ لَهَا: " قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ "، وَقَالَ مَرَّةً: «وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ، أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ

167- Bize Ebû Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Fâtıma Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve O'ndan hizmetçi istedi. Bunun üzerine O ona şöyle buyurdu: "*De ki: Yâ Allah! Yedi göğün ve yüce Arş'ın Rabbi! Bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi! Tevrât'ı, İncîl'i* -bir defasında da 'Yüce Kur'ân'ı' dedi- *indiren! Taneyi ve çekirdeği yaran! Perçeminden tuttuğun her şerlinin şerrinden Sana sığınıyorum. Sen Evvel'sin, Senden önce bir şey yoktur. Sen Âhir'sin, Senden sonra bir şey yoktur. Sen Zâhir'sin, Senin üstünde bir şey yoktur. Sen Bâtın'sın, Senin altında bir şey yoktur. Borcu üzerimizden kaldır ve bizi fakirlikten (kurtarıp) zengin et.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَرَشِيُّ، قَالَ: ثنا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَكَّائِيُّ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

Bize Muhammed b. el-Haraşî tahdis etti, dedi ki: Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş bu isnâd ile *benzerini* tahdis etti.

١٦٨- حَدَّثَنَا الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا أَخَذَ أَحَدُنَا مَضْجَعَهُ أَنْ يَقُولَ: «اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ، وَرَبَّ الْأَرْضِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ، وَالْقُرْآنِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ، أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ، وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ»

168- Bize el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah tahdis etti. Onun Suheyl'den, onun babasından, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birimiz yatağına yattığı zaman şöyle dememizi emrederdi: "Yâ *Allah! Göklerin Rabbi, yerin Rabbi, Rabbimiz ve her şeyin Rabbi! Taneyi ve çekirdeği yaran! Tevrât'ı, İncîl'i ve Kur'ân'ı indiren! Perçeminden tuttuğun her şeyin şerrinden Sana sığınıyorum. Sen Evvel'sin, Senden önce bir şey yoktur. Sen Âhir'sin, Senden sonra bir şey yoktur. Sen Zâhir'sin, Senin üstünde bir şey yoktur. Sen Bâtın'sın, Senin altında bir şey yoktur. Borcu üzerimden kaldır ve beni fakirlikten (kurtarıp) zengin et.*"

١٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: ثنا وهَيْبٌ، قَالَ: ثنا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ، وَرَبَّ الْأَرْضِ، وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، مُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ، أَعِذْنِي مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ، أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، أَقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ، وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ»

169- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî tahdis etti, dedi ki: Bize Vuheyb tahdis etti, dedi ki: Bize Suheyl b. Ebî Sâlih tahdis etti. Onun babasından, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatağına girdiği zaman şöyle derdi: "*Allahım! Göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve her şeyin Rabbi! Taneyi ve çekirdeği yaran! Tevrât'ı ve İncîl'i indiren! Perçeminden tuttuğun her şerlinin şerrinden*

beni koru. Sen Evvel'sin, Senden önce bir şey yoktur. Sen Bâtın'sın, Senin altında bir şey yoktur. Sen Zâhir'sin, Senin üstünde bir şey yoktur. Borcu üzerimden kaldır ve beni fakirlikten (kurtarıp) zengin et."

١٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا وهَيْبٌ، بِهَذَا، وَقَالَ: رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ إِلَى آخِرِهِ بِمِثْلِهِ، وَلَمْ يَذْكُرِ الزِّيَادَةَ فِي الْوَسَطِ

170- Bize Ebû Yahyâ Muhammed b. Abdurrahîm tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Vuheyb *bunu* tahdis etti. *"Göklerin ve yerin Rabbi, perçeminden tuttuğun her şeyin Rabbi; Sen Evvel'sin, Senin üzerinde bir şey yoktur"* dedi ve sonuna kadar *aynısını* tahdis etti. Ortadaki ziyâdeyi söz konusu etmedi.

١٧١- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا ثنا أَبُو هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمَلَائِكَةُ يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ، مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ، وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ، يَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ، وَصَلَاةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ: كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ قَالُوا: تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ

171- Bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini haber verdi: Bu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bize tahdis ettiğidir, o dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Melekler sizin aranızda nöbetleşe bulunurlar. Geceleyin bazı melekler ve gündüzleyin bazı melekler... Sabah namazında ve ikindi namazında bir araya gelirler. Sonra sizin aranızda geceleyenler O'na yükselirler. O -onları daha iyi bildiği hâlde- onlara 'Kullarımı nasıl bıraktınız?' diye sorar. Onlar da 'Namaz kıldıkları hâlde bıraktık, namaz kıldıkları hâlde yanlarına vardık' derler."*

١٧٢- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ، فَإِذَا كَانَتْ صَلَاةُ الْفَجْرِ نَزَلَتْ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ، فَشَهِدُوا مَعَكُمْ

الصَّلَاةَ جَمِيعًا، ثُمَّ صَعِدَتْ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ، وَمَكَثَتْ مَعَكُمْ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ، فَسَأَلَهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ مَا تَرَكْتُمْ عِبَادِي يَصْنَعُونَ؟ قَالُوا: فَيَقُولُونَ: جِئْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَتَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، فَإِذَا كَانَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ نَزَلَتْ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ، فَشَهِدُوا مَعَكُمُ الصَّلَاةَ جَمِيعًا، ثُمَّ صَعِدَتْ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ، وَمَكَثَتْ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ قَالَ: فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ، فَيَقُولُ: مَا تَرَكْتُمْ عِبَادِي يَصْنَعُونَ؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: جِئْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَتَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، قَالَ: فَحَسِبْتُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: فَاغْفِرْ لَهُمْ يَوْمَ الدِّينِ "

172- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Allah (azze ve celle)'nin aranızda nöbetleşe bulunan bazı melekleri vardır. Sabah namazı (vakti) geldiği zaman gündüz melekleri iner ve hepsi sizinle birlikte namazda hazır bulunur. Sonra gece melekleri yükselir. Sizin yanınızda gündüz melekleri kalır. Rableri -onları daha iyi bildiği hâlde- onlara 'Kullarımı ne yapar hâlde bıraktınız?' diye sorar. Dediler ki: Derler ki: 'Yanlarına namaz kılar oldukları hâlde vardık, onları namaz kılar oldukları hâlde bıraktık.' İkindi namazı (vakti) geldiği zaman da gece melekleri iner. Hepsi onlarla birlikte namazda hazır bulunur. Sonra gündüz melekleri yükselir. Gece melekleri kalır. Dedi ki: Rableri -onları daha iyi bildiği hâlde- onlara sorar, 'Kullarımı ne yapar hâlde bıraktınız?' buyurur. Dedi ki: Derler ki: 'Yanlarına namaz kılar oldukları hâlde vardık, onları namaz kılar oldukları hâlde bıraktık.' Dedi ki: Zannediyorum onlar 'Şu hâlde Sen onları din gününde bağışla' da derler.*"

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، وَقَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ الْأَعْمَشُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَقَالَ: وَتَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ فَاغْفِرْ لَهُمْ يَوْمَ الدِّينِ، وَلَمْ يَشُكَّ

Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne, Süleymân'dan -ki o el-A'meş'tir- bu isnâd ile tahdis etti, hadisi zikretti. O şüphe etmeksizin "*Onları namaz kılar oldukları hâlde bıraktık, şu hâlde Sen onları din gününde bağışla*" dedi.

Bu bâbın tamamını "Kitâbu's Salât"ta ve "Kitâbu'l İmâme"de tahriç ettim.

١٧٣- وَفِي خَبَرِ ابْنِ أَبِي نُعْمٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قِسْمَةِ الذَّهَبِ الَّتِي بَعَثَ بِهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، مِنَ الْيَمَنِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَا أَمِينُ مَنْ فِي السَّمَاءِ

173- İbn Ebî Nuaym'ın Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Alî b. Ebî Tâlib'in Yemen'den gönderdiği altını taksim etmesi husûsunda rivâyet ettiği haberde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben Gökteki'nin emîniyim"* buyurmuştur.

١٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثنا عُمَارَةُ

174- Bize (yukarıdaki haberi) Hişâm er-Rufâî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize Umâra tahdis etti...

وَثنا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ عُمَارَةَ وَهُوَ ابْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنِ ابْنِ أَبِي نُعْمٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ

Bize Yûsuf b. Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. O Umâra'dan -ki o İbnu'l Ka'kâ'dır- o İbn Ebî Nuaym'dan, o da Ebû Saîd'den rivâyet etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Miraç haberlerini bu kitabın dışında yazdırdım: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Burâk getirildi... (Rasulullah buyurdu ki:) *"Ona bindirildim, sonra hareket ettim. Tâ ki en yakın semâya vardık..."* Hadis uzunca devam etmektedir.

Bu haberler açıkça göstermektedir ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyâdan yedinci semâya yükseltilmiştir, Allah Teâlâ haberlerde geldiği üzere O'na namazları farz kılmıştır. Bu haberlerin tamamı yaratan ve yoktan var eden Zât'ın -Muattıla'nın, mâbudlarının Arş'a istivâ etmiş olmakla birlikte evlerinde ve tuvaletlerinde kendileriyle beraber olduğunu iddia etmelerinin aksine- yedi semâsının üzerinde olduğuna delâlet etmektedir.

١٧٥ - وَفِي خَبَرِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ زَاذَانَ، عَنِ الْبَرَاءِ، فِي قِصَّةِ قَبْضِ رُوحِ الْمُؤْمِنِ وَرُوحِ الْكَافِرِ، قَالَ فِي قِصَّةِ قَبْضِ رُوحِ الْمُؤْمِنِ: " فَيَقُولُ أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ الْمُطْمَئِنَّةُ، اخْرُجِي إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ، قَالَ: فَتَخْرُجُ تَسِيلُ كَمَا تَسِيلُ الْقَطْرَةُ مِنَ السِّقَاءِ، لَا يَتْرُكُونَهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ، فَيَصْعَدُونَ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ، فَلَا يَمُرُّونَ بِهَا عَلَى جُنْدٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا: مَا هَذِهِ الرُّوحُ الطَّيِّبَةُ؟ فَيَقُولُونَ: فُلَانٌ بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِ، فَإِذَا انْتُهِيَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ، فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، ثُمَّ شَيَّعَهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُوهَا مِنَ السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا حَتَّى يُنْتَهَى بِهَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، ثُمَّ يُقَالُ: اكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي عِلِّيِّينَ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

175- El-A'meş'in el-Minhâl b. Amr'dan, onun Zâzân'dan, onun el-Berâ'dan müminin rûhunun ve kâfirin rûhunun kabzedilmesi husûsunda rivâyet ettiği haberde O müminin rûhunun kabzedilmesini anlatırken şöyle buyurmuştur:

"Sonra 'Ey hoş ve huzûra etmiş nefis, Allah'tan bir mağfirete ve rızâya çık!' der. Bunun üzerine nefis suyun testiden aktığı gibi akarcasına çıkar. Nefsi göz kırpma süresince olsun onun elinde bırakmazlar. Sonra onu semâya çıkarırlar. Meleklerden hangi askerin yanından geçseler mutlaka 'Bu güzel rûh nedir?' der. Onlar da onun en güzel ismini kullanarak 'falanca' diye cevap verirler. Semâya kadar getirildiğinde semânın kapıları onun için açılır. Sonra her semânın mukarrebleri ona sonraki semâya kadar eşlik eder. Tâ ki yedinci semâya götürülür. Sonra 'Onun kitabını İlliyyîn'de yazın' denir." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

حَدَّثَنَاهُ يُوسُفُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَثنا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْجَنَائِزِ

Bunu bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr, el-A'meş'ten tahdis etti... Bize Selm b. Cünâde de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti. Bunu "Kitâbu'l Cenâiz"de yazdırdım.

وَحدَّثنا عليُّ بْنُ الْمُنْذِرِ قال: ثنا ابْنُ فُضَيْلٍ قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ الْحَدِيثُ بِطُولِهِ قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْجَنَائِزِ

Bize Alî b. Münzir de tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti... Bunu da "Kitâbu'l Cenâiz"de yazdırdım.

١٧٦- وَفِي خَبَرِ يُونُسَ بْنِ خَبَّابٍ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ زَاذَانَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذِهِ الْقِصَّةِ: "حَتَّى إِذَا خَرَجَتْ رُوحُهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ كُلُّ مَلَكٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَكُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاءِ، وَفُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، لَيْسَ مِنْ أَهْلِ بَابٍ إِلَّا وَهُمْ يَدْعُونَ اللَّهَ أَنْ يُعْرَجَ بِرُوحِهِ قِبَلَهُمْ، فَإِذَا عُرِجَ بِرُوحِهِ قَالُوا: رَبِّ، عِنْدَكَ فُلَانٌ، فَيَقُولُ: أَرْجِعُوهُ فَإِنِّي عَهِدْتُ إِلَيْهِمْ أَنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ، وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ، وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى"

176- Yûnus b. Habbâb'ın el-Minhâl b. Amr'dan, onun Zâzân'dan, onun el-Berâ b. Âzib'den, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiği habere göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu kıssayı anlatırken şöyle buyurmuştur:

"Tâ ki onun rûhu çıkar ve gök ile yer arasındaki her bir melek, gökteki her bir melek onun cenâze namazını kılar. Göğün kapıları açılır. Her bir kapıda bulunan her (melek) mutlaka Allah'a onun rûhunu kendilerine doğru yükseltmesi için dua eder. Onun rûhu yükseltildiği zaman 'Rabbim, falan kulun' derler. O da şöyle buyurur: 'Onu geri döndürün. Çünkü Ben onlara kendilerini ondan (yani topraktan) yarattığımı, kendilerini oraya döndüreceğimi ve bir kere daha oradan çıkaracağımı söyledim.'"

وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ خَبَّابٍ بِهَذَا

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti. O Ma'mer'den, o da Yûnus b. Habbâb'dan *bunu* rivâyet etti.

ثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، وَأَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: ثنا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ

Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb ve Esed b. Mûsâ haber verdi, dediler ki: Bize İbn Ebî Zi'b tahdis etti...

وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: ثنا عَمِّي، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ

Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb de tahdis etti, dedi ki: Bize amcam, İbn Ebî Zi'b'den tahdis etti.

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ الْمَيِّتَ تَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ، فَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَالِحًا قِيلَ: اخْرُجِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ، كَانَتْ فِي جَسَدٍ طَيِّبٍ، اخْرُجِي حَمِيدَةً وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ، وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانٍ قَالَ: فَيَقُولُونَ ذَلِكَ حَتَّى تَخْرُجَ، فَإِذَا خَرَجَتْ عَرَجَتْ إِلَى السَّمَاءِ فَيُسْتَفْتَحُ لَهَا، فَيُقَالُ: مَنْ هَذَا؟ فَيُقَالُ: فُلَانٌ، فَيُقَالُ: مَرْحَبًا بِالنَّفْسِ الطَّيِّبَةِ كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ، ادْخُلِي حَمِيدَةً وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ، وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانٍ، فَيُقَالُ لَهَا كَذَلِكَ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي فِيهَا الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى " ثُمَّ ذَكَرُوا الْحَدِيثَ بِطُولِهِ قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي أَبْوَابِ عَذَابِ الْقَبْرِ

Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Fudeyk tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zi'b haber verdi. Onun Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, onun Saîd b. Yesâr'dan, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Melekler ölünün yanına gelir. Adam sâlih ise şöyle denir: 'Çık ey güzel bedende bulunan güzel nefis! Övülmüş olarak çık; rahatlıkla, rızıkla ve öfkeli olmayan bir Rab ile müjdelen!'*" (Rasulullah) dedi ki: "*Çıkasıya kadar bunu söylerler. Çıktığı zaman semâya yükseltilir. Onun için (kapının) açılması istenir. Bunun üzerine 'Bu kimdir?' denir. 'Falanca' diye cevap verilir. Bunun üzerine şöyle denir: 'Güzel bedende bulunan güzel nefse merhaba! Övülmüş olarak gir; rahatlıkla, rızıkla ve öfkeli olmayan bir Rab ile müjdelen!' Rab* (tebâreke ve teâlâ)*'nın bulunduğu semâya götürülünceye kadar ona böyle denilir durulur.*"

Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikrettiler. Bunu "Azâbu'l Kabr" bablarında yazdırdım.

١٧٧- حَدَّثَنَا رَجَاءُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُذْرِيُّ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ خَالِدِ بْنِ طَلِيقِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ قُرَيْشًا جَاءَتْ إِلَى الْحُصَيْنِ، وَكَانَتْ تُعَظِّمُهُ، فَقَالُوا لَهُ: كَلِّمْ لَنَا هَذَا الرَّجُلَ، فَإِنَّهُ يَذْكُرُ آلِهَتَنَا وَيَسُبُّهُمْ، فَجَاءُوا مَعَهُ حَتَّى جَلَسُوا قَرِيبًا مِنْ بَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَدَخَلَ الْحُصَيْنُ، فَلَمَّا رَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَوْسِعُوا لِلشَّيْخِ» ، وَعِمْرَانُ وَأَصْحَابُهُ مُتَوَافِدُونَ، فَقَالَ حُصَيْنٌ: مَا هَذَا الَّذِي يَبْلُغُنَا عَنْكَ، إِنَّكَ تَشْتُمُ آلِهَتَنَا وَتَذْكُرُهُمْ، وَقَدْ كَانَ أَبُوكَ جَفْنَةً وَخُبْزًا فَقَالَ: «يَا حُصَيْنُ، إِنَّ أَبِي وَأَبَاكَ فِي النَّارِ، يَا حُصَيْنُ، كَمْ إِلَهًا تَعْبُدُ الْيَوْمَ؟» قَالَ: سَبْعَةً فِي الْأَرْضِ، وَإِلَهًا فِي السَّمَاءِ، قَالَ: «فَإِذَا أَصَابَكَ الضُّرُّ مَنْ تَدْعُو؟» قَالَ: الَّذِي فِي السَّمَاءِ، قَالَ: فَإِذَا هَلَكَ الْمَالُ مَنْ تَدْعُو؟ " قَالَ: الَّذِي فِي السَّمَاءِ، قَالَ: «فَيَسْتَجِيبُ لَكَ وَحْدَهُ، وَتُشْرِكُهُمْ مَعَهُ؟» وَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَقَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الدُّعَاءِ

177- Bize Racâ b. Muhammed el-Uzrî tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân b. Hâlid b. Talîk İbn Muhammed b. İmrân b. Husayn tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun babasından, onun dedesinden rivâyet ettiğine göre Kureyş Husayn'a geldi. Kureyş onu hürmet ediyordu. Ona dediler ki: "Bizim adımıza şu adamla konuş. Zira o ilâhlarımızı ağzına alıyor ve onlara hakâret ediyor." Sonra onunla birlikte gelip Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kapısının yakınına oturdular. Derken Husayn girdi. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu görünce "*Şeyhe yer açın*" buyurdu. İmrân ve (Rasulullah'ın) ashâbı da oraya gelmişti. Husayn dedi ki: "Nedir bu senin hakkında bize ulaşanlar? İlâhlarımıza hakâret ediyor, onlar hakkında ileri geri konuşuyormuşsun. Hâlbuki senin baban kerîm ve yediren bir kimseydi." Bunun üzerine O "*Ey Husayn, benim babam da senin baban da cehennemdedir*" dedi ve "*Ey Husayn, sen şimdi kaç ilâha ibâdet ediyorsun?*" diye sordu. Husayn "Yerde bulunan yedi ilâha ve gökte bulunan bir ilâha" diye cevap verdi. "*Başına bir sıkıntı geldiği zaman kime dua ediyorsun?*" diye sordu. Husayn "Göktekine" diye cevap verdi. "*Mallar telef olduğu zaman kime dua ediyorsun?*" diye sordu. Husayn "Göktekine" diye cevap verdi. Bunun üzerine O "*O sana tek başına icâbet ettiği hâlde sen onları O'na ortak koşuyorsun*" buyurdu. Sonra hadisi zikretti. Bunu "Kitâbu'd Duâ"da yazdırdım.

Allah (azze ve celle)'nin Semâda Olduğunu İkrâr Etmenin İmandan Olduğunun Delilinin Zikri Bâbı

١٧٨- حدثنا أبو هاشم زياد بن أيوب قال ثنا مبشر يعني ابن إسماعيل الحلبي، عن الأوزاعي، عن يحيى بن أبي كثير، قال حدثني هلال بن أبي ميمونة، قال حدثني عطاء بن يسار، قال: حدثني معاوية بن الحكم السلمي، قال: وكانت غنيمة لي ترعاها جارية لي قبل أحد والجوانية، فوجدت الذئب قد أخذ منها شاة، وأنا رجل من بني آدم آسف كما يأسفون، فصككتها صكة، ثم انصرفت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فعظم ذلك عليّ، فقلت: يا رسول الله، أفلا أعتقها؟ قال: «بلى، ائتني بها» . فجئت بها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال لها: «أين الله؟» قالت: في السماء، قال: فمن أنا؟ قالت: أنت رسول الله، قال إنها مؤمنة، فأعتقها

178- Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Mübeşşir -yani İbn İsmâîl el-Halebî- tahdis etti. Onun el-Evzâî'den, onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bana Hilâl b. Ebî Meymûne tahdis etti, dedi ki: Bana Atâ b. Yesâr tahdis etti, dedi ki: Bana Muâviye b. el-Hakem es-Sülemî tahdis etti, dedi ki: Benim bir koyun sürüm vardı. Bir câriyem onu Uhud ve Cevvâniyye taraflarında güderdi. Bir gün kurdun sürüden bir koyunu almış olduğunu gördüm. Ben de âdemoğullarından biriyim. Onların öfkelendiği gibi öfkelenirim. Derken ona bir tokat aşk ettim. Sonra oradan ayrılıp Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldim. Bana bunun (yani tokat atmamın) büyük bir şey olduğunu söyledi. Ben de "Ey Allah'ın Resûlü, onu azad edeyim mi?" diye sordum. O da "*Evet et, onu bana getir*" buyurdu. Bunun üzerine onu Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdim. Rasulullah ona "*Allah nerede?*" diye sordu. "Gökte" diye cevap verdi. Sonra "*Ben kimim?*" diye sordu. O da "Sen Allah'ın Resûlü'sün" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah "*Bu müminedir, onu azad et*" buyurdu.

١٧٩- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، وَأَبُو قُدَامَةَ قَالَا: ثنا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ قَالَ بُنْدَارٌ ثنا الْحَجَّاجُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، وَقَالَ أَبُو قُدَامَةَ عَنْ حَجَّاجٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِيِّ، قَالَ:

وَكَانَتْ لِي جَارِيَةٌ تَرْعَى غَنَمًا لِي فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ وَفِي الْخَبَرِ، فَقَالَ: «ائْتِنِي بِهَا» ، فَقَالَ: «أَيْنَ اللَّهُ؟» قَالَتْ: فِي السَّمَاءِ قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: «أَعْتِقْهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

179- Bize Bündâr ve Ebû Kudâme tahdis etti, dediler ki: Bize Yahyâ -ki o İbn Saîd'dir- tahdis etti, dedi ki: -Bündâr "Bize el-Haccâc Yahyâ b. Ebî Kesîr'den tahdis etti" dedi, Ebû Kudâme ise "...Haccâc'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Yahyâ b. Ebî Kesîr tahdis etti" dedi.- Onun (yani Yahyâ b. Ebî Kesîr'in) Hilâl b. Ebî Meymûne'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Muâviye b. el-Hakem es-Sülemî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Benim, koyunlarımı güden bir câriyem vardı..." Sonra hadisi tamamıyla zikretti.

Bu haberde şunlar geçmektedir: "'*Onu bana getir*' buyurdu. (Ben de getirdim.) '*Allah nerede?*' diye sordu. (Câriye) 'Semâda' dedi. Sonra '*Ben kimim?*' diye sordu. (Câriye) 'Allah'ın Resûlü'sün' diye cevap verdi. Bunun üzerine (Rasulullah) '*Onu azad et, zira o müminedir*' buyurdu.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu el-Haccâc, el-Haccâc b. Ebî Osmân es-Savvâf'tır. Muhammed b. Yahyâ'yı "el-Haccâc metîndir" derken işittim. O bununla onun hâfız ve sağlam olduğunu kastediyordu.

١٨٠- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الشَّافِعِيُّ، قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ،

180- Bize er-Rabî' b. Süleymân el-Murâdî tahdis etti, dedi ki: Bize eş-Şâfiî haber verdi, dedi ki: Bize Mâlik haber verdi...

وَثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ، قَالَ: ثنا مَالِكٌ،

Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik tahdis etti...

وَثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا، أَخْبَرَهُ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أُسَامَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ الْحَكَمِ، أَنَّهُ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ جَارِيَةً لِي كَانَتْ تَرْعَى غَنَمًا لِي، فَجِئْتُهَا، فَفَقَدَتْ شَاةً مِنَ الْغَنَمِ، فَسَأَلْتُهَا عَنْهَا قَالَتْ: أَكَلَهَا الذِّئْبُ، فَأَسِفْتُ، وَكُنْتُ مِنْ بَنِي آدَمَ، فَلَطَمْتُ عَلَى وَجْهِهَا، وَعَلَيَّ رَقَبَةٌ،

أَفَأَعْتِقُهَا؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيْنَ اللَّهُ؟» قَالَتْ: فِي السَّمَاءِ، قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» ، قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، قَالَ: أَعْتِقْهَا

Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb kendisine Mâlik'in haber verdiğini tahdis etti: Onun Hilâl b. Usâme'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun da el-Hakem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim bir câriyem bana âit bir koyun sürüsünü otlatırdı. Bir defasında onun yanına gittim. Sürüde bir koyunun eksik olduğunu gördüm. Ona ona ne olduğunu sordum. "Onu kurt yedi" dedi. Bunun üzerine öfkelendim. Ben de âdemoğullarından biriydim. Onun yüzüne bir tokat aşk ettim. Üzerimde bir köle azad etme borcu da var. Onu azad edeyim mi?" Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona "*Allah nerede?*" diye sordu. (Câriye) "Gökte" diye cevap verdi. (Rasulullah) "*Ben kimim?*" diye sordu. (Câriye) "Allah'ın Resûlü'sün" diye cevap verdi. Bunun üzerine (Rasulullah) "O'*nu azad et*" buyurdu.

١٨١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقُطَعِيُّ، قَالَ: ثنا زِيَادُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الشَّرِيدِ، جَاءَ بِخَادِمٍ سَوْدَاءَ عَتْمَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي جَعَلَتْ عَلَيْهَا عِتْقَ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ يُجْزَى أَنْ أَعْتِقَ هَذِهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْخَادِمِ: «أَيْنَ اللَّهُ» ، فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا، فَقَالَتْ: فِي السَّمَاءِ، فَقَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ: «أَعْتِقْهَا؛ فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

181- Bize Muhammed b. Yahyâ el-Kutaî tahdis etti, dedi ki: Bize Ziyâd b. er-Rabî' tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed İbn Amr b. Alkame tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Muhammed b. eş-Şerîd Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e simsiyah bir kadın hizmetçi getirdi. "Ey Allah'ın Resûlü, annem bir mümin köle azad etmeyi kendisine gerekli kıldı" dedi ve "Ey Allah'ın Resûlü, bunu azad etmem yeterli olur mu?" diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmetçiye "*Allah nerede?*" diye sordu. (Hizmetçi) başını yukarı kaldırdı ve "Semâda" dedi. Sonra (Rasulullah) "*Ben kimim?*" diye sordu. (Hizmetçi) "Sen Allah'ın Resûlü'sün" diye ce-

vap verdi. Bunun üzerine (Rasulullah) "*Onu azad et, zira o müminedir*" buyurdu.

١٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَخِيهِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ بِجَارِيَةٍ أَعْجَمِيَّةٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيَّ عِتْقَ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ، أَفَأَعْتِقُ هَذِهِ؟، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَيْنَ اللَّهُ؟ فَأَشَارَتْ إِلَى السَّمَاءِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «وَمَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: فَأَشَارَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ، وَإِلَى السَّمَاءِ، أَيْ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَعْتِقْهَا؛ فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

182- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî haber verdi. Onun Avn b. Abdullah'tan, onun kardeşi Ubeydullah b. Abdullah'tan, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Arap olmayan bir câriye ile Rasulullah'ın yanına geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, benim mümin bir köle azâdı borcum var, bu azad edeyim mi?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* câriyeye "*Allah nerede?*" diye sordu. Câriye de semâya işâret etti. Sonra Rasulullah "*Ben kimim?*" diye sordu. Câriye de "Sen Allah'ın Resûlü'sün" manasında önce Rasulullah'a sonra semâya işâret etti. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "*Onu azad et, zira o müminedir*" buyurdu.

١٨٣- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثنا أَسَدُ السُّنَّةِ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْمَسْعُودِيُّ، بِهَذَا مِثْلَهُ، وَقَالَ: بِجَارِيَةٍ سَوْدَاءَ لَا تُفْصِحُ، فَقَالَ: إِنَّ عَلَيَّ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، وَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ رَبُّكِ؟ " فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى السَّمَاءِ، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» فَقَالَتْ بِيَدِهَا مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ تَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ وَالْبَاقِي مِثْلَهُ

183- Bize Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Sünnet'in Aslanı -yani Esed b. Mûsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî *aynısını* tahdis etti. Ayrıca şöyle dedi: Arapça'yı iyi konuşamayan siyah bir câriye ile (geldi) ve "Benim bir mümin köle azad etme borcum var" dedi. Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* câriyeye "*Rabbin kim?*" diye sordu. Câriye eliyle semâya işâret etti. Sonra (Rasulullah) "*Ben kimim?*" diye sordu. Câriye

"Sen Allah'ın Resûlü'sün" manasında eliyle gökten yere doğru işâret etti. Hadisin kalan kısmı aynıdır.

١٨٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثنا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَوْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ، وَقَالَ أَيْضًا: بِجَارِيَةٍ عَجْمَاءَ، لَا تُفْصِحُ، وَقَالَ: «أَعْتِقْهَا» وَقَالَ: فَقَالَ الْمَسْعُودِيُّ مَرَّةً: «أَعْتِقْهَا؛ فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

184- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti, dedi ki: Bana Avn b. Abdullah b. Utbe bu isnâd ile *aynısını* tahdis etti. Ayrıca "Arapça'yı iyi konuşamayan acem bir câriye ile..." dedi. Yine "*Onu azad et*" dedi. Yine (Ebû Dâvûd) dedi ki: El-Mes'ûdî dedi ki: "*Onu azad et, zira o mümi-nedir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbın tamamını "Kitâbu'z Zıhâr"da zıharın kefâreti olarak köle azad etme konusunda yazdırdım.

١٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنَ الْأَنْصَارِ أَنَّهُ جَاءَ بِامْرَأَةٍ سَوْدَاءَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيَّ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، فَإِنْ كُنْتَ تَرَى هَذِهِ مُؤْمِنَةً أَعْتِقُهَا، فَقَالَ: «أَتَشْهَدِينَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «أَتَشْهَدِينَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «أَتُؤْمِنِينَ بِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «أَعْتِقْهَا»

رَوَاهُ مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ مُرْسَلًا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

185- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdur-rezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun ez-Zuhrî'den, onun Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, onun da Ensâr'dan bir adam-dan rivâyet ettiğine göre (Ensâr'dan olan) o (adam) siyah bir kadın getirip "Ey Allah'ın Resûlü, benim bir mümin köle azad etme borcum var, bunu mümine görüyorsan azad edeyim" dedi. Bunun üzerine (Rasulullah) "*Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ediyor musun?*" diye sordu. (Câriye) "Evet" diye cevap verdi. (Rasulullah) "*Benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet ediyor musun?*" diye sordu. (Câriye) yine

"Evet" diye cevap verdi. (Rasulullah) *"Ölümden sonra dirilmeye iman ediyor musun?"* diye sordu. (Câriye) yine "Evet" diye cevap verdi. (Rasulullah) bunun üzerine *"Onu azad et"* buyurdu.

Bunu Mâlik, İbn Şihâb-Ubeydullah-Abdullah kanalıyla Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

١٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنا مَالِكٌ

186- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: El-Huseyn b. el-Velîd bu haberin isnâdında hata etmiştir. O bu haberi Mâlik-ez-Zührî-Ubeydullah-Ebû Hureyre-Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kanalıyla rivâyet etmiştir.

١٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، فِي عَقِبِ خَبَرِ الْمَسْعُودِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوًا مِنْ ذَلِكَ، يُرِيدُ مِنْ حَدِيثِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ عَوْنٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ نَحْوًا مِنْ ذَلِكَ، إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ إِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ

187- Bize Muhammed b. Abdulvehhâb, el-Mes'ûdî'nin haberinin arkasından tahdis etti, dedi ki: Bize el-Huseyn b. el-Velîd haber verdi. O Mâlik b. Enes'ten, o ez-Zuhrî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hureyre'den, o da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den *bunun*, yani el-Mes'ûdî'nin Avn-Ubeydullah b. Abdullah-Ebû Hureyre kanalıyla rivâyet ettiği hadisin benzerini rivâyet etmiştir. (Râvî) *bunun benzerini* söyledi. Ancak *"Zira o müminedir"* demedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bunun bir hata olduğunu hususunda şüphe yoktur. Mâlik'in haberine Ebû Hureyre söz konusu edilmemiştir. Ma'mer ise rivâyetinde "Ensâr'dan bir adamdan" demiştir. Oysa Ebû Hureyre Ensâr'dan değil Devs kabîlesindendir. Bununla birlikte ben Ma'mer'in haberinin sâbit ve sahih olduğunu inkâr etmiyorum. Haberin metni bir olsa bile Ubeydullah b. Abdullah gibi birinin bir haberi Ebû Hureyre kanalıyla Ensâr'dan bir adamdan rivâyet etmiş olması garipsenecek bir şey değildir. Peki, ortada iki metin varken ne düşünülür? (Bu

durumda bunun olması öncelikle söz konusudur.) Benim bildiğim bu ikisi tek bir hadis değil iki ayrı hadistir.

Avn b. Abdullah'ın hadisi imtihan hakkındadır. Bu hadiste siyâhî (câriye) konuşarak değil işâret ile cevap vermiştir. Ez-Zührî'nin haberinde ise siyâhî (câriye) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine *"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ediyor musun?"* diye sorduktan sonra "Evet" diyerek cevap vermiştir. Yine bu haberde o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine *"Benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet ediyor musun?"* diye sorduğu zaman da aynı şekilde diliyle "Evet" demiştir. El ile işâret ise dil ile konuşma değildir.

Yine ez-Zührî'nin haberinde ek olarak ölümden sonra dirilme hakkında imtihan söz konusu edilmiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bu haberde) câriyeye *"Ölümden sonra dirilmeye iman ediyor musun?"* diye sormuştur. Bunu iyi anlayın. Hataya düşürülmeyin.

Hicâz ve Irâk Ulemâsının Rab *(celle ve alâ)*'nın Her Gece En Yakın Semâya İnmesi Husûsunda Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den Rivâyet Ettikleri Senedi Sâbit ve Sahih Haberlerin Zikri Bâbı

Dilimizle ikrar ederek, kalbimizle doğrulayarak ve kesin bir şekilde inanarak bu haberlerde zikredilen Rabb'in nüzûlünün hak olduğuna şehâdet ederiz. Bunun keyfiyeti hakkında ise konuşmayız. Çünkü Nebiyy-i Mustafâ'mız bize Yaratıcımızın dünya semâsına nasıl indiğini söylememiş, bize yalnızca O'nun indiğini bildirmiştir.

Ne Allah *(celle ve alâ)*'nın ne de Nebîsi *(aleyhisselâm)*'ın dinleri husûsunda müslümanların ihtiyacı olan şeyleri beyân etmemeleri söz konusu olmamıştır.

Biz bu haberlerde zikredilen nüzûlün hak olduğunu söylüyor ve bunu tasdîk ediyoruz. Kendimizi bu nüzûlün sıfatını ya da keyfiyetinin sıfatını söyleme yükünün altına sokmuyoruz. Çünkü Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bize nüzûlün keyfiyetini söylememiştir.

Bu haberlerde Allah *(celle ve alâ)*'nın -Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bize O'nun kendisine indiğini haber verdiği- dünyâ semâsının üzerinde olduğu açık ve sahih bir şekilde geçmektedir. Zira Araplar'ın dilinde "Aşağıdan yukarıya indi" denmesi mümkün değildir. İnsanların birbirleri aralarındaki konuşmalarında nüzûlün yukarıdan aşağıya olduğu anlaşılır.

١٨٨ - حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَغَرِّ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي صَفْوَانَ، قَالَ: ثنا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، قَالَ: أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْأَغَرَّ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ، وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ يُمْهِلُ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ، فَيَنْزِلُ , فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ؟ هَلْ مِنْ تَائِبٍ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ؟ هَلْ مِنْ مُذْنِبٍ؟ " فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ؟ قَالَ: «نَعَمْ» هَذَا حَدِيثُ بُنْدَارٍ، وَفِي حَدِيثِ بَهْزِ بْنِ أَسَدٍ: «هَلْ مِنْ تَائِبٍ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ؟» فَقَالَ رَجُلٌ لِأَبِي إِسْحَاقَ: حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ؟ قَالَ: نَعَمْ

188- Bize Bündâr Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, el-Eğarr'dan tahdis etti...

Bize Muhammed b. Ebî Safvân da tahdis etti, dedi ki: Bize Behz b. Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Ebû İshâk dedi ki: El-Eğarr'ın şöyle dediğini işittim: Ben Ebû Hureyre'nin ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin, kendilerinin Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğuna şâhid olduklarını söylediklerine şehâdet ederim: *"Allah gecenin üçte biri geride kalana kadar mühlet verir. Sonra iner ve 'Tevbe eden yok mu, bağışlanma dileyen yok mu, günah işleyen yok mu?' buyurur."* Bir adam ona "Fecir doğana kadar mı?" diye sordu. O da "Evet" dedi.

Bu Bündâr'ın hadîsidir. Behz b. Esed'in hadîsinde ise şunlar geçmektedir: *Tevbe eden yok mu, bağışlanma dileyen yok mu?* (buyurur.) Bunun üzerine bir adam Ebû İshâk'a "Fecir doğana kadar mı?" diye sordu. O da "Evet" dedi.

١٨٩- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَغَرِّ أَبِي مُسْلِمٍ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَبِي سَعِيدٍ: أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَا أَشْهَدُ عَلَيْهِمَا بِذَلِكَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ يُمْهِلُ، حَتَّى إِذَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ نَزَلَ، إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ؟ هَلْ مِنْ دَاعٍ؟ هَلْ مِنْ سَائِلٍ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ "

189- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Mehdî tahdis etti. Onun İsrâîl'den, onun Ebû İshâk'tan, onun el-Eğarr Ebû Müslim'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve Ebû Saîd'in Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğuna şehâdet ettiklerine şehâdet ediyorum, evet ben onlar hakkında buna şehâdet ediyorum: *"Allah mühlet verir. Gecenin üçte biri geride kalınca dünyâ semâsına iner ve fecir doğana kadar 'Bağışlanma dileyen yok mu, dua eden yok mu, isteyen yok mu?' buyurur."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Hicazlılar ve Iraklılar "el-Eğarr"ın künyesi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Hicazlılar "el-Eğarr Ebû Abdullah" derken Iraklılar "Ebû Müslim" der.

Bir kimsenin iki künyesinin olması garipsenecek bir şey değildir. Bir adamın birinin ismi Abdullah, diğerinin ismi de Müslim olan iki oğlu olabilir. Böylece onun iki oğlundan gelen iki künyesi olmuş olur. Nitekim (Osman) Zünnûreyn'in de Ebû Amr ve Ebû Abdullah olmak üzere iki künyesi vardı. Bu künyelerde sıkça görülen bir şeydir.

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ فِي الْمَعْنَى، وَلَفْظُهُمَا مُخْتَلِفَانِ

Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. O Mansûr'dan, o da İbn İshâk'tan mana yönünden Şu'be'nin hadisinin benzerini rivâyet etmiştir. Bu iki hadisin lafızları ise farklıdır.

١٩٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الرِّبَاطِيُّ، ثنا مُحَاضِرُ بْنُ الْمُوَرِّعِ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: ذَكَرَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَبِي إِسْحَاقَ، وَحَبِيبٍ، عَنِ الْأَغَرِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ يُمْهِلُ حَتَّى يَذْهَبَ شَطْرُ اللَّيْلِ الْأَوَّلُ، ثُمَّ يَنْزِلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبَ عَلَيْهِ؟، حَتَّى يَنْشَقَّ الْفَجْرُ "

190- Bize Ahmed b. Saîd er-Ribâtî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhâdır b. el-Muverri' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'ten tahdis etti, dedi ki: O Ebû Saîd'den ya da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan zikretti.

Yine (el-A'meş) Ebû İshâk ve Habîb'den, o el-Eğarr'dan, o Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah gecenin ilk yarısı geride kalana kadar mühlet verir. Sonra en yakın semâya iner ve fecir yarılana dek şöyle buyurur: 'Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım? İsteyen yok mu, ona vereyim? Tevbe eden yok mu, onun tevbesini kabul edeyim?'*"

١٩١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَاضِرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: قَالَ أَبُو سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّهُ قَالَ: ذَاكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ

191- Bize Ahmed b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhâdır, el-A'meş'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Süfyân, Câbir'den rivâyette bulunarak onun şöyle dediğini söyledi: "Bu her gecededir."

حَدَّثَنَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ وَهْبٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ، ثنا مُحَاضِرُ بْنُ الْمُوَرِّعِ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ ذَكَرَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَأَبِي إِسْحَاقَ وَحَبِيبٍ، عَنِ الْأَغَرِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ يُمْهِلُ حَتَّى يَذْهَبَ شَطْرُ اللَّيْلِ الْأَوَّلُ، ثُمَّ يَنْزِلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ، هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبَ عَلَيْهِ؟ حَتَّى يَنْشَقَّ الْفَجْرُ " قَالَ: وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ قَدْ ذَكَرَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: ذَلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ

Bunu bize İshâk b. Vehb el-Vâsıtî de tahdis etti, dedi ki: Bize Muhâdır b. el-Muverri' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Saîd ve Ebû Hureyre'den; yine onun (el-A'meş'in) Ebû İshâk'tan ve Habîb'den, onların el-Eğarr'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah gecenin ilk yarısı geride kalana kadar mühlet verir. Sonra dünyâ semâsına iner ve fecir yarılana dek şöyle buyurur: 'Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım? İsteyen yok mu, ona vereyim? Tevbe eden yok mu, onun tevbesini kabul edeyim?*'"

Dedi ki: Ebû Süfyân, Câbir b. Abdullah'tan onun "Bu her gecededir" dediğini zikretmiştir.

١٩٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَغَرِّ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟

192- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb kendisine Mâlik'in tahdis ettiğini haber verdi: Onun İbn Şihâb'dan, onun Ebû Abdullah el-Eğarr'dan, onun Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *her gece, gecenin son üçte biri kaldığı zaman dünya semâsına iner ve şöyle buyurur:*

'Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim? Kim benden ister, ona vereyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım?'"

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ سَلْمَانَ الْأَغَرِّ، قَالَ: «يَنْزِلُ رَبُّنَا» ، وَالْبَاقِي مِثْلُهُ

Bize Ahmed b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bana amcam *aynısını* tahdis etti. Ayrıca "Ebû Abdullah Selmân el-Eğarr'dan" ve "*Rabbimiz iner*" dedi. Kalan kısmı aynıdır.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمِّي قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَغَرِّ، أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى» ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ

Bize Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize amcam haber verdi, dedi ki: Bana Yûnus haber verdi. Onun ez-Zührî'den, onun da Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan ve Ebû Abdullah el-Eğarr'dan rivâyet ettiğine göre onlar Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'ı şöyle derken işitmişlerdir: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "*Rabbimiz* (*tebâreke ve teâlâ*) *iner...*" Sonra *aynısını* zikretti. Şu kadar var ki "*Gecenin son üçte biri kaldığı zaman*" demedi.

وَقَالَ لَنَا أَحْمَدُ مَرَّةً فِي خَبَرِ يُونُسَ: يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ: مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ يَدْعُونِي أَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي أَغْفِرَ لَهُ؟

Ahmed bize bir defasında Yûnus'un haberinde şöyle dedi: "*Rabbimiz* (*tebâreke ve teâlâ*) *gecenin son üçte biri kaldığı zaman dünyâ semâsına iner ve şöyle buyurur: 'Kim benden ister, ona vereyim? Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım?'"*

وَقَالَ لَنَا أَحْمَدُ مَرَّةً فِي خَبَرِ مَالِكٍ: ثنا عَمِّي قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ

Yine Ahmed bize bir defasında Mâlik'in haberinde şöyle dedi: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Mâlik b. Enes tahdis etti...

وَثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَالْأَغَرِّ، كِلَيْهِمَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَخْبَرَهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ...

Bize ayrıca Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Sa'd tahdis etti. O ez-Zührî'den, o Ebû Seleme ve el-Eğarr'dan, onlar da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan onun kendilerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğunu haber verdiğini rivâyet etmiştir...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَبِي، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَغَرِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ أَخْبَرَهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...

Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti. Onun İbn Şihâb'dan, onun Ebû Abdullah el-Eğarr'dan, onun Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o kendilerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in (şöyle buyurduğunu) haber vermiştir...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

Bize Muhammed (ez-Zühlî) de tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ، أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ وَالْأَغَرُّ صَاحِبُ أَبِي هُرَيْرَةَ

Bize yine Muhammed (ez-Zühlî) tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zührî'den haber verdi. (Muhammed ez-Zühlî) Ma'mer hadisinde şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ve Ebû Hureyre'nin arkadaşı el-Eğarr haber verdi.

وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَغَرُّ صَاحِبُ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَنَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ مَالِكٍ، وَزَادَ فِي خَبَرِ شُعَيْبٍ: «حَتَّى الْفَجْرِ» ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ فِي خَبَرِ يَعْقُوبَ: إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا

Şuayb hadisinde ise şöyle dedi: Bana Ebû Seleme İbn Abdurrahmân ve Ebû Hureyre'nin arkadaşı Ebû Abdullah el-Eğarr, Ebû Hureyre'nin kendilerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Yûnus'un İbn Vehb'den, onun da Mâlik'ten rivâyet ettiği hadisin aynısını buyurduğunu haber verdiğini tahdis ettiler. (Muhammed ez-Zühlî) Şuayb'ın haberinde ilâve olarak *'fecre kadar'* dedi. Yakûb'un haberinde de *'dünya semâsına'* demedi.

١٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا مَضَى شَطْرُ اللَّيْلِ الْأَوَّلُ، أَوْ ثُلُثَاهُ يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ يُعْطَى؟ هَلْ مِنْ دَاعٍ يُسْتَجَابُ لَهُ؟، هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ يُغْفَرُ لَهُ؟ حَتَّى يَنْفَجِرَ الصُّبْحُ

193- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Muğîre tahdis etti, dedi ki: Bize el-Evzâî, Yahyâ'dan -ki o İbn Ebî Kesîr'dir- onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû Seleme b. Abdurrahmân, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Gecenin ilk yarısı-ya da üçte ikisi geçtiği zaman Allah* (tebâreke ve teâlâ) *dünyâ semâsına iner ve sabah yarılana kadar* şöyle *buyurur: 'Kendisine verilecek bir isteyen yok mu? Kendisine icâbet edilecek bir dua eden yok mu? Bağışlanacak bir bağışlanma dileyen yok mu?'*"

١٩٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثنا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَنْزِلُ اللَّهُ جَلَّ وَعَلَا كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا لِنِصْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ، أَوْ لِثُلُثِ اللَّيْلِ الْآخِرِ،

فَيَقُولُ: مَنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟، حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ، أَوْ يَنْصَرِفَ الْقَارِئُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ "

194- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Muhammed'i işittim, Ebû Seleme-Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti: "Allah (celle ve alâ) *her gece, gecenin son yarısında ya da son üçte birinde dünya semâsına iner ve fecir doğana kadar ya da kârî sabah namazından ayrılana kadar şöyle buyurur: 'Bana dua eden kimdir, ona icâbet edeyim? Benden isteyen kimdir, ona vereyim? Benden bağışlanma dileyen kimdir, onu bağışlayayım?'"*

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو،

Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: حَتَّى يَنْفَجِرَ الصُّبْحُ أَوْ يَنْصَرِفَ الْقَارِئُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ

Bize yine Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr *bu isnâd ile aynısını* tahdis etti. Şu kadar var ki "*Sabah yarılana kadar ya da kârî sabah namazından ayrılana kadar*" dedi.

حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثنا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ يَعْنِي ابْنَ رَاشِدٍ يُحَدِّثُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَزَادَ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَلِذَلِكَ كَانُوا يُفَضِّلُونَ صَلَاةَ آخِرِ اللَّيْلِ

Bize Zeyd b. Ahzem tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: En-Nu'mân'ı -yani İbn Râşid'i- ez-Zührî'den tahdis ederken işittim: O Ebû Seleme'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Mâlik'in ez-Zührî'den rivâyet ettiği hadisin benzerini rivâyet etti. Ayrıca (en-

Nu'mân b. Râşid) şöyle dedi: Ez-Zührî dedi ki: "Bu yüzden onlar (yani selef) gecenin sonunda kılınan namazı fazîletli görüyorlardı."

١٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ الْبُرْدِيُّ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْأَوَّلُ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الْمَلِكُ، مَنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟ فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ إِلَى الْفَجْرِ»

195- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Hârûn el-Burdî tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Yûsuf tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun babasından, onun Ebû Hureyre'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Rabbimiz* (tebâreke ve teâlâ) *her gece, gecenin ilk üçte biri geçtiği zaman iner ve şöyle buyurur: 'Ben Melik'im, ben Melik'im! Kim benden ister, ona vereyim? Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım?' Fecre kadar böyle devam eder.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ قَالَ: ثنا الْمُعْتَمِرُ قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Ubeydullah'ı işittim, Saîd b. Ebî Saîd-babası-Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla rivâyet etti...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَعَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، وَيَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Bize Muhammed b. Beşşâr, Amr b. Alî ve Yahyâ b. Hakîm tahdis etti. Yahyâ "Ubeydullah'tan" dedi (ve Ubeydullah'ın şöyle dediğini söyledi:) Bana Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan haber verdi...

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، وَعُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Yine bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Abdulmecîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân ve Ubeydullah tahdis etti. O Saîd'den, o Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet etti...

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

Yine bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy, Muhammed b. İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Saîd b. Ebî Saîd Atâ'dan, o da Ebû Hureyre'den rivâyet etti...

وَثنا أَبُو مُوسَى قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ:

Bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Hişâm'dan, onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, onun da Ebû Ca-fer'den rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiştir...

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: ثنا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ قَالَ: ثنا هِشَامٌ , عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ...

Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Hişâm'dan, onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, onun Ebû Ca'fer'den rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiştir...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا مُحَاضِرٌ قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَأَبِي إِسْحَاقَ، وَحَبِيبٍ، عَنِ الْأَغَرِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhâdır tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş Ebû Sâlih'ten tahdis etti. O Ebû Saîd el-Hudrî'den ya da Ebû Hureyre'den zikretti. Yine o (el-A'meş) Ebû İshâk ve Habîb'den, onlar el-Eğarr'dan, o da Ebû Hureyre'den zikretti.

وَحَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْبَزَّارُ قَالَ: ثنا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ ابْنَ مَرْجَانَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Bize Ebû Yahyâ Muhammed b. Abdurrahîm el-Bezzâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bedr Şucâ' İbnu'l Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Saîd b. Mercâne'yi Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ederken işittim...

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَإِسْحَاقُ بْنُ وَهْبٍ الْوَاسِطِيُّ قَالَا: ثنا مُحَاضِرٌ قَالَ: ثنا سَعْدٌ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدِ بْنِ قَيْسٍ وَقَالَ إِسْحَاقُ: ثنا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ...

Bize Muhammed b. Yahyâ ve İshâk b. Vehb el-Vâsıtî de tahdis etti, dediler ki: Bize Muhâdır tahdis etti, dedi ki: Bize Sa'd -yani İbn Saîd b. Kays- tahdis etti.

İshâk ise dedi ki: Bize Sa'd b. Saîd el-Ensârî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Saîd b. Mercâne tahdis etti, dedi ki: Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ı şöyle derken işittim...

Onun iki nesebi bu şekildedir: Saîd b. Ebî Saîd b. Mercâne.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ وَهُوَ ابْنُ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. رَفَعُوهُ جَمِيعًا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَعْضُهُمْ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرُوا جَمِيعًا الْحَدِيثَ فِي نُزُولِ الرَّبِّ جَلَّ وَعَلَا، كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا

Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İsmâîl b. Ebî Fudeyk tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zi'b tahdis etti. O el-Kâsım b. Abbâs'tan, o Nâfi' b. Cubeyr'den -ki o İbn Mut'im'dir-, o da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet etti. Hepsi hadisi Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e ref' ettiler. Bazıları "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den", bazıları "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki..." dedi. Hepsi birden Rab *(celle ve alâ)*'nın her gece dünya semâsına nüzûlü hakkındaki hadisi zikretti.

قَالَ فِي خَبَرِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ " يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى شَطْرَ اللَّيْلِ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟ فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى تَرْجِلَ الشَّمْسُ

(Rasulullah) İbn Ebî Zi'b'in haberinde şöyle buyurmuştur: "*Allah* (*tebâreke ve teâlâ*) *gecenin yarısında iner ve şöyle buyurur:* '*Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim? Kim benden ister, ona vereyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım?' Güneş yükselene kadar böyle devam eder.*"

Diğerlerinin lafızlarını, el-Mu'temir'in haberi dışında "Kitâbu's Salât"ta tahriç ettim. Onun haberini tahriç etmedim.

وَخَبَرُ الْمُعْتَمِرِ قَبْلَ خَبَرِ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ يَنْزِلُ تِلْكَ السَّاعَةِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ هَلْ مِنْ دَاعٍ فَأُجِيبَهُ؟ هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ سُؤْلَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ "

El-Mu'temir'in haberi İbn Ebî Saîd'in haberinden öncedir. O ayrıca şöyle demiştir: "*Allah (teâlâ ve tekaddes) o saatte dünyâ semâsına iner ve şöyle buyurur: 'Duâ eden yok mu, ona icâbet edeyim? İsteyen yok mu, ona istediğini vereyim? Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım?'*"

وَفِي جَمِيعِ الْأَخْبَارِ: يَنْزِلُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا خَلَا خَبَرَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَإِنَّ فِيهِ «يَهْبِطُ اللَّهُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا»

Muhammed b. İshâk'ın haberi hâriç bu haberlerin tamamında "*Dünyâ semâsına nüzûl eder/iner*" buyrulmuştur. Muhammed b. İshâk'ın haberinde ise "*Allah dünya semâsına hubût eder/iner*" buyrulmuştur.

وَفِي خَبَرِ مُحَاضِرٍ، قَالَ الْأَعْمَشُ: وَأَرَى أَبَا سُفْيَانَ، ذَكَرَهُ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ: كُلَّ لَيْلَةٍ

Muhâdır'ın haberinde ise el-A'meş şöyle demiştir: Zannediyorum Ebû Süfyân Câbir'den onun "her gece" dediğini zikretti.

حدَّثنا الْحسَنُ بْنُ مُحمَّدٍ الزَّعْفرانيُّ قال: ثنا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتُوائِيِّ أَنَّهُ قالَ: ذلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ

Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâil b. Uleyye Hişâm ed-Destuvâî'den onun "Bu her gecededir" dediğini tahdis etti.

وَحدَّثَنَا الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ

Bize yine ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Bekr es-Sehmî tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti...

وَثنا الزَّعْفَرَانِيُّ أَيْضًا قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَخْبَرَنَا الدَّسْتُوَائِيُّ

Bize yine ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize ed-Destuvâî haber verdi...

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ بِالْإِسْكَنْدَرِيَّةِ قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي رِفَاعَةُ الْجُهَنِيُّ

Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymûn İskenderiyye'de tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd, el-Evzâî'den tahdis etti. Bunların hepsinin Yahyâ'dan, onun Hilâl b. Ebî Meymûne'den, onun da Atâ b. Yesâr'dan o şöyle demiştir: Bana Rifâ'a el-Cuhenî tahdis etti...

١٩٦ – وَثنا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: ثنا مُبَشِّرٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ الْحَلَبِيَّ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: ثنا هِلَالُ بْنُ أَبِي مَيْمُونَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي رِفَاعَةُ بْنُ عَرَابَةَ الْجُهَنِيُّ قَالَ: صَدَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ مَكَّةَ، فَجَعَلُوا يَسْتَأْذِنُونَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَعَلَ يَأْذَنُ لَهُمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَالُ شِقِّ الشَّجَرَةِ الَّذِي يَلِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْغَضُ إِلَيْكُمْ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ؟» فَلَا يُرَى مِنَ الْقَوْمِ إِلَّا بَاكِيًا " قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ: إِنَّ الَّذِي يَسْتَأْذِنُ بَعْدَ هَذَا فِي نَفْسٍ لَسَفِيهٌ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَكَانَ إِذَا حَلَفَ قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، أَشْهَدُ عِنْدَ اللَّهِ: مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، ثُمَّ يُسَدِّدُ إِلَّا سُلِكَ بِهِ فِي الْجَنَّةِ وَلَقَدْ وَعَدَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدْخِلَ مِنْ أُمَّتِي

الْجَنَّةَ سَبْعِينَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ، وَإِنِّي أَرْجُو أَنْ تَدْخُلُوهَا حَتَّى تَبَوَّءُوا، وَمَنْ صَلَحَ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَذُرِّيَّاتِكُمْ مَسَاكِنَكُمْ فِي الْجَنَّةِ "، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا مَضَى شَطْرُ اللَّيْلِ» ، أَوْ قَالَ: " ثُلُثَاهُ يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَقُولُ: لَا أَسْأَلُ عَنْ عِبَادِي غَيْرِي: مَنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأُجِيبَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ حَتَّى يَنْفَجِرَ الصُّبْحُ "

196- Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Mübeşşir -yani İbn İsmâil el-Halebî- el-Evzâî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Yahyâ b. Ebî Kesîr tahdis etti, dedi ki: Bize Hilâl b. Ebî Meymûne tahdis etti, dedi ki: Bana Atâ b. Yesâr tahdis etti, dedi ki: Bana Rifâ'a b. Arâbe el-Cuhenî tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mekke'den çıktık. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemeye başladılar. O da onlara izin vermeye başladı. Sonra Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Ne oluyor da Rasulullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yanında bulunan ağacın tarafı size diğer taraftan daha sevimsiz geliyor?*" Bunun üzerine topluluktaki herkesin ağladığı görüldü.

Ebû Bekr es-Sıddık "Bundan sonra izin isteyen gerçekten kendini bilmez biridir" dedi.

Sonra Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalktı ve Allah'a hamd u senâda bulundu. O yemin ettiği zaman "*Nefsim elinde olana yemin olsun ki*" derdi. Buyurdu ki: "*Allah'ın huzûrunda şehâdet ederim ki sizden Allah'a ve âhiret gününe iman eden, sonra da dosdoğru olan herkes mutlaka bundan dolayı cennete sokulacaktır. Rabbim* (azze ve celle) *bana ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesapsız ve azapsız cennete sokacağını vaad etti. Ben de sizin eşlerinizden ve zürriyetinizden sâlih kimselerle birlikte oraya girmenizi, böylece cennetteki evlerinize yerleşmenizi ümit ediyorum.*"

Sonra şöyle buyurdu: "*Gecenin yarısı -ya da üçte ikisi dedi- geçtiği zaman Allah* (tebâreke ve teâlâ) *dünyâ semâsına iner, sonra sabah patlayana kadar şöyle buyurur: 'Kullarımı benden başkasına sormayacağım: Kim benden ister, ona vereyim? Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım?*'"

هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ خَرَّجْتُ أَلْفَاظَ الْآخَرِينَ فِي أَبْوَابِ الشَّفَاعَةِ، وَحِفْظِي أَنَّ فِيَ أَخْبَارِ الْآخَرِينَ: «إِنَّ الَّذِي يَسْتَأْذِنُكَ بَعْدَهَا فِي نَفْسٍ لَسَفِيهٌ وَفِي أَخْبَارِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْ يَدْخُلَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ لَا يَدْخُلَهَا حَتَّى تَبَوَّءُوا أَنْتُمْ

Bu el-Velîd b. Müslim'in hadisinin lafzıdır. Diğerlerinin lafızlarını şefaat ile ilgili bâblarda tahriç ettim. Hıfzıma göre diğerlerinin haberlerinde "Bundan sonra senden izin isteyen kimse gerçekten kendini bilmez biridir" geçmektedir. Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haberlerinde şöyle denmiştir: "*...ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesapsız ve azapsız (cennete) sokacağını (vaad etti). Ben siz yerleşmedikçe oraya kimsenin girmeyeceğini ümit ediyorum.*"

١٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ

197- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Abdulmelik tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Amr b. Dinâr'dan tahdis etti...

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي صَفْوَانَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ " وَقَالَ بُنْدَارٌ فِي حَدِيثِهِ: " يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا"

Bize Muhammed b. Ebî Safvân es-Sekafî de tahdis etti, dedi ki: Bize Behz b. Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Dînâr tahdis etti. Onun Nâfi' b. Cubeyr b. Mutim'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *her gece dünyâ semâsına iner ve şöyle buyurur:* '*İsteyen yok mu, ona vereyim? Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım?*'"

Bündâr (yani Muhammed b. Beşşâr) ise hadisinde "*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *her gece dünya semâsına iner*" dedi.

أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا ذَهَبَ نِصْفُ اللَّيْلِ يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَفْتَحُ بَابَهَا، فَيَقُولُ: مَنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ "

Bana Saîd b. Abdurrahmân el-Mahzûmî haber verdi, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr'dan, onun Nâfi' b. Cubeyr'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: (Rasulullah buyurdu ki:) "*Gecenin yarısı gittiği zaman Allah* (tebâreke ve teâlâ) *dünya semâsına iner, onun kapısını açar ve şöyle buyurur: 'Benden isteyen kimdir, ona vereyim? Bana dua eden kimdir, ona icâbet edeyim?' Fecir doğana kadar böyle devam eder.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Süfyân b. Uyeyne'nin rivâyeti Hammâd b. Seleme'nin rivâyetini zayıf duruma düşüren rivâyetlerden değildir. Çünkü Cubeyr b. Mut'im Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından bir adamdır. Muhaddisin haberin bir râvisi hakkında bazen şüphe etmesi bazen de emin olması muhtemeldir. Belki de haberi muhaddisten işiten kimse râvilerden birinin ismi hakkında şüpheye düşmüştür. Bu durumda râvilerden birinin ismi hakkında şüphe eden kimsenin şüphesi râvinin ismini bellemiş olan kimsenin haberini zayıf duruma düşürmez. Her ne kadar İbn Uyeyne onun ismi hakkında şüphe edip "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından birinden..." demiş olsa da Hammâd b. Seleme (rahimehullah) bu isnâdda Cubeyr b. Mut'im'in ismini bellemiştir.

El-Kâsım b. Abbâs'ın haberi ise "Nâfi' b. Cubeyr-Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)" şeklinde başka bir isnâda sahiptir. Nâfi' b. Cubeyr gibi değerli ve ilimde önemli bir konuma sâhip birinin bir haberi hem bir sahâbî kanalıyla hem de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından birkaç kişi kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiş olması garipsenecek bir şey değildir.

Belki de Nâfi', babasından rivâyet ettiği haberi Ebû Hureyre'nin haberinde ziyâde mana bulunduğundan dolayı Ebû Hureyre kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiştir. Çünkü Ebû Hureyre'nin

haberinde "*Güneş yükselene kadar böyle devam eder*" buyrulmuştur. Onun babasından rivâyet ettiği haberde ise vakit zikredilmemiştir. Şu kadar var ki İbn Uyeyne'nin haberinde "*fecir doğana kadar*" buyrulmuştur. Fecrin doğuşuyla güneşin yükselmesi arasında ise uzun bir zaman vardır.

Görüldüğü gibi onun (yani Nâfi' b. Cubeyr'in) babasından ya da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından bir adamdan rivâyet ettiği haberinin lafzı Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği haberinin lafzından farklıdır. Bu, bu ikisinin tek bir haber değil iki farklı haber olduğunu gösteriyor gibidir.

١٩٨- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، وَابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ،

198- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr ve İbn Fudayl, İbrâhîm el-Hecerî'den tahdis etti...

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، رَفَعَهُ

Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm, Ebu'l Ahvas'tan haber verdi ve (hadisi) ref' etti.

وَقَالَ يُوسُفُ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ يَفْتَحُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ فِي ثُلُثِ اللَّيْلِ الْبَاقِي، ثُمَّ يَهْبِطُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَبْسُطُ يَدَيْهِ: أَلَا عَبْدٌ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ فَمَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى تَسْطَعَ الشَّمْسُ "

Yûsuf hadisinde şöyle dedi: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Şüphesiz Allah gecenin kalan üçte birinde semânın kapılarını açar. Sonra dünya semâsına iner, iki elini açar ve 'Benden isteyen kul yok mu, ona vereyim?' buyurur. Güneş parlayana kadar böyle devam eder.*"

وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى فِي حَدِيثِهِ: فَيَبْسُطُ يَدَهُ فَيَقُولُ: أَلَا عَبْدٌ

Muhammed b. Yahyâ da hadisinde "*...elini açar ve '...kul yok mu?' buyurur*" demiştir.

وَرَوَى عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا كُلَّ لَيْلَةٍ، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ دَاعٍ فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟

Alî b. Zeyd b. Cud'ân'ın el-Hasen'den, onun Osmân b. Ebi'l Âs'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *her gece dünyâ semâsına iner ve* şöyle *buyurur: 'Dua eden yok mu, ona icâbet edeyim? İsteyen yok mu,* ona *vereyim? Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım?*'"

حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا هِشَامٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ

Bunu bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm - yani İbn Abdulmelik- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd haber verdi...

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ،عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ

Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Alî b. Zeyd'den tahdis etti...

١٩٩- وَرَوَى اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْزِلُ فِي ثَلَاثِ سَاعَاتٍ بَقِينَ مِنَ اللَّيْلِ، يَفْتَحُ الذِّكْرَ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ غَيْرُهُ، فَيَمْحُو مَا شَاءَ، وَيُثْبِتُ مَا شَاءَ، ثُمَّ يَنْزِلُ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ إِلَى جَنَّةِ عَدْنٍ الَّتِي لَمْ تَرَاهَا عَيْنٌ، وَلَمْ تَخْطُرْ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَلَا يَسْكُنُهَا مِنْ بَنِي آدَمَ غَيْرُ ثَلَاثَةٍ: النَّبِيِّينَ، وَالصِّدِّيقِينَ، وَالشُّهَدَاءِ، ثُمَّ يَقُولُ: طُوبَى لِمَنْ دَخَلَكِ ثُمَّ يَنْزِلُ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا بِرُوحِهِ وَمَلَائِكَتِهِ، فَتَنْتَفِضُ، فَيَقُولُ: قُومِي بِعِزَّتِي، ثُمَّ يَطَّلِعُ إِلَى عِبَادِهِ، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ أَغْفِرُ لَهُ؟ هَلْ مِنْ دَاعٍ أُجِيبُهُ، حَتَّى تَكُونَ صَلَاةُ الْفَجْرِ؟ " وَلِذَلِكَ يَقُولُ: {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا} [الإسراء: 78] فَيَشْهَدُهُ اللَّهُ وَمَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

199- El-Leys b. Sa'd da rivâyet etti, dedi ki: Bana Ziyâd b. Muhammed tahdis etti. Onun Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den, onun

Fadâle b. Ubeyd'den, onun Ebu'd Derdâ'dan, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz Allah* (azze ve celle) *geceden kalan (son) üç saatte iner. İlk saatte Zikr'i açar. Kendisinden başka kimse onu görmez. Dilediğini siler, dilediğini bırakır. Sonra ikinci saatte hiçbir gözün görmediği, hiçbir beşerin kalbinden geçmeyen, kendisine âdemoğullarından ancak üç sınıfın; nebîlerin, sıddıkların ve şehîdlerin yerleşeceği Adn Cenneti'ne iner. Sonra 'Sana girene ne mutlu!' buyurur. Sonra üçüncü saatte rûhuyla ve melekleriyle dünyâ semâsına iner. Bunun üzerine (semâ) titrer. (Allah) 'İzzetim hakkı için kalk' buyurur. Sonra kullarına gelir ve sabah namazı olana kadar 'Dua eden yok mu, ona icâbet edeyim?' buyurur. Bundan dolayı O 'Sabah namazını da (kıl), zira sabah namazı şâhitlidir' (İsrâ, 78) buyurmuştur. Yani ona Allah ve gece ve gündüz melekleri şâhit olur.*"

حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ الْمِصْرِيُّ قَالَ: ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ

Bize İmâm Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Meryem el-Mısrî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys b. Sa'd tahdis etti...

وَثنا عَلِيُّ بْنُ دَاوُدَ الْقَنْطَرِيُّ قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، بِهَذَا الْحَدِيثِ بِتَمَامِهِ

Bize Alî b. Dâvûd el-Kantarî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys İbn Sa'd *bu hadîsi tamamıyla* tahdis etti.

قَالَ لَنَا عَلِيُّ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ ابْنُ بُكَيْرٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: " ثُمَّ يَنْزِلُ اللَّهُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَتَنْتَفِضُ، فَيَقُولُ: قُومِي بِعِزَّتِي "

Alî b. Dâvûd bize dedi ki: İbn Bukeyr dedi ki: Bu hadiste şu geçmektedir: "*Sonra Allah dünya semâsına iner de (semâ) titrer. Bunun üzerine O 'İzzetim hakkı için kalk' buyurur.*"

وَلَفْظُ مَتْنِ خَبَرِ أَبِي صَالِحٍ: قَالَ: " إِذَا كَانَ فِي آخِرِ ثَلَاثِ سَاعَاتٍ بَقِينَ مِنَ اللَّيْلِ، يَنْظُرُ اللَّهُ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى فِي الْكِتَابِ الَّذِي لَا يَنْظُرُ فِيهِ غَيْرُهُ، فَيَمْحُو مَا شَاءَ وَيُثْبِتُ، ثُمَّ يَنْظُرُ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فِي عَدْنٍ، وَهِيَ مَسْكَنُهُ، لَا يَكُونُ مَعَهُ فِيهَا إِلَّا النَّبِيُّونَ وَالصِّدِّيقُونَ

وَالشُّهَدَاءُ، وَفِيهَا مَا لَمْ تَرَهُ عَيْنٌ، وَلَمْ يَخْطِرْ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، ثُمَّ هَبَطَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟، مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟ مَنْ يَدْعُونِي فَأُجِيبَهُ، حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ " ثُمَّ قَرَأَ: {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا} [الإسراء: **78**] ، يَشْهَدُهُ اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ

Ebû Sâlih'in haberinin metninde ise o şöyle demiştir: "*Geceden kalan son üç saat girdiği zaman Allah ilk saatte kendisinden başka kimsenin bakamadığı kitabına bakar, dilediğini silip dilediğini bırakır. Sonra ikinci saatte Adn'a bakar ki o O'nun meskenidir. O'nunla birlikte orada ancak nebîler, sıddıklar ve şehîdler olur. Orada hiçbir gözün görmediği ve hiçbir beşerin kalbinden geçmeyen şeyler vardır. Sonra üçüncü saatte dünya semâsına iner ve fecir doğana kadar şöyle buyurur: 'Kim benden ister, ona vereyim? Kim benden bağışlanma diler, onu bağışlayayım? Kim bana dua eder, ona icâbet edeyim?*'"

Sonra "*Sabah namazını da (kıl), zira sabah namazı şâhitlidir*" (İsrâ, 78) buyruğunu okudu. "*Ona Allah ve melekleri şâhitlik eder.*" (buyurdu.)

٢٠٠- رَوَى عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ حَدَّثَهُ، عَنِ الْمُصْعَبِ بْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَوْ عَمِّهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «يَنْزِلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَغْفِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ فِي قَلْبِهِ شَحْنَاءُ، أَوْ مُشْرِكٌ بِاللَّهِ

حَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ

200- Amr b. el-Hâris, Abdulmelik'in kendisine tahdis ettiğini rivâyet etmiştir: Onun el-Mus'ab b. Ebî Zi'b'den, onun el-Kasım b. Muhammed'den, onun babasından, onun amcasından, onun dedesinden, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah* (azze ve celle) *Şa'bân'ın ortanca gecesinde dünya semâsına iner de kalbinde kin bulunan ya da Allah'a ortak koşan kimse dışında her şeyi bağışlar.*"

Bunu bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris tahdis etti.

Allah (*azze ve celle*) Hakkında Kelâm Sıfatının İsbâtı İle İlgili Bâblar

Allah'ın -Onu Kendisiyle Diğer Resûller Arasında Ayrıcalıklı Kıldığı Bir Ayrıcalık Olarak- Kelîmi Mûsâ ile Konuştuğunun Müfesser Olmayan Fakat Kendilerini Müfesser Âyetlerin Tefsîr Ettiği Mücmel Âyetler İle Zikri Bâbı

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Önce müfesser olmayan, mücmel olan âyetleri zikredeceğiz. Sonra Allah'ın yardımı ve tevfîkiyle müfesser âyetleri zikredeceğiz.

Kitap'tan Deliller

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*İşte resûller... Onların bir kısmını diğerlerine üstün kıldık. Onlardan bazıları vardır ki Allah onlarla konuşmuştur...*" (*Bakara*, 253)

Allah Teâlâ bu âyette konuştuğu kimseleri mücmel olarak söz konusu etmiştir. Onların ismini, nesebini veya sıfatını zikretmemiştir ki bu âyete muhatap olan, bu âyeti okuyan veya başkasından işiten kimse Allah'ın resûller arasından konuştuğu resûlün hangisi olduğunu bilsin.

Yine Allah yukarıdaki âyette O'nun kendileriyle konuştuğu bilinen resûllerle hangi yollarla konuştuğunu mücmel olarak ifâde etmiş, şu buyruğunda da kendisinin bazı insanlarla hangi yollarla konuştuğunu beyân etmiştir: "*Vahyetmek, perde arkasından (konuşmak) ya da bir resûl gönderip ona izniyle dilediğini vahyetmesi dışında Allah'ın bir insanla konuşması olacak şey değildir.*" (*Şûrâ*, 51)

Görüldüğü gibi O bazılarıyla vahiyle, bazılarıyla perde arkasından, bazılarıyla da resûl gönderip ona izniyle dilediğini vahyederek konuştuğunu bildirmiştir.

Sonra O "*Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu*" (*Nisâ*, 164) buyruğunda Mûsâ *(aleyhisselâm)* ile gerçekten konuştuğunu beyân etmiştir. Görüldüğü üzere O bu âyette mümin kullarına "*Onlardan bazıları vardır ki Allah onlarla konuşmuştur*" buyruğunda mücmel olarak söz konusu ettiği şeyi beyân etmiştir. Bu âyette kelîminin ismini zikretmiş, onun kendisini kelâmıyla ayrıcalıklı kıldığı Mûsâ olduğunu bildirmiştir. Allah Teâlâ'nın "*Mûsâ belirlediğimiz yere gelip de Rabbi onunla konuşunca...*" (*A'râf*, 143) buyruğu da bu baptandır. Bu da ilk âyeti açıklamaktadır. Allah bu âyette de kelîminin ismini zikretmiş ve onun kendisini bütün resûllerin arasın-

dan -Allah'ın salâtı onların üzerine olsun- ismini zikrederek ayrıcalıklı kıldığı Mûsâ olduğunu bildirmiştir.

O (celle senâuhû), Rabbinin onunla konuştuğunu bildirmiştir. Yine Allah Teâlâ Mûsâ'yı risâletiyle ve kelâmıyla seçkin kıldığını bildirmiştir. O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Ey Mûsâ! Ben seni risâletimle ve kelâmımla insanlar üzerinde seçkin kıldım. Şu hâlde sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.*" (A'râf, 144)

Bu âyette başka bir şey daha beyân edilmiştir ki o da Allah'ın bu âyette Mûsâ'ya söylediği bazı şeyleri bildirmesidir. O'nun şu buyruğunu işitmiyor musun: "*Ey Mûsâ! Ben seni risâletimle ve kelâmımla insanlar üzerinde seçkin kıldım. Şu hâlde sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.*"

O diğer âyetlerde de kendisinin (azze ve celle) konuştuğu bazı şeyleri bayân etmiştir. Örneğin O Tâhâ Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: "*(Mûsâ) onun yanına geldiğinde nidâ edildi: 'Ey Mûsâ! Ben senin Rabbinim. Şimdi ayakkabılarını çıkar. Zira sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın. Ve ben seni seçtim. Şu hâlde vahyedilene kulak ver. Şüphesiz ben, evet ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana ibâdet et ve beni anmak için namaz kıl...'*" (Tâhâ, 11-14) Kıssanın sonuna kadar...

Yine O Neml Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: "*Hani Mûsâ ehline 'Ben bir ateş gördüm, size ondan bir haber getireceğim...' demişti... Onun yanına geldiğinde 'Ateşin içinde ve çevresinde bulunanlar mübârek kılındı' diye nidâ edildi... 'Ey Mûsâ, şüphesiz ben Azîz ve Hakîm olan Allah'ım...'*" (Neml, 5-9)

Yine O Kasas Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: "*Onun yanına geldiğinde mübârek yerde, vâdînin sağ tarafından, ağaçtan 'Ey Mûsâ, şüphesiz ben, evet ben âlemlerin rabbi olan Allah'ım' diye nidâ edildi...*" (Kasas, 30) Kıssanın sonuna kadar...

Görüldüğü üzere Allah bu üç âyette Mûsâ ile konuştuğu bazı şeyleri beyân etmiştir ki bunların ne mukarreb bir meleğin ne de mukarreb olmayan bir meleğin sözü olması mümkün değildir.

Mukarreb bir meleğin Mûsâ'ya hitâben "*Şüphesiz ben, evet ben âlemlerin rabbi olan Allah'ım*" demesi ya da "*Şüphesiz ben, evet ben senin rabbinim, şimdi ayakkabılarını çıkar*" demesi mümkün değildir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Rabbinin İsrâîloğulları üzerindeki güzel sözü/vaadi sabretmelerine karşılık tamam oldu.*" (A'râf, 137) Allah (*azze ve celle*) bu âyette kendisinin söylediği bir sözü olduğunu bildirmiştir.

Sünnet'ten Deliller

Şimdi Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in Allah'ın Mûsâ'yı -kendisiyle onu bütün resûller (*aleyhimusselâm*) arasında ayrıcalıklı kıldığı bir ayrıcalık olarak- kelâmıyla seçkin kıldığını beyân eden sarîh sünnetlerini dinleyin. Bu sünnetler ki onları adâlet sâhibi kimseler Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e ulaşır şekilde adâlet sâhibi kimselerden nakletmişlerdir.

٢٠١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ، وَبِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ، وَأَبُو الْخَطَّابِ، وَالزِّيَادِيُّ، قَالُوا: ثنا بِشْرٌ وَهُوَ ابْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ: ثنا دَاوُدُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَقِيَ مُوسَى آدَمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» فَذَكَرُوا الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ وَفِي الْخَبَرِ: " فَقَالَ آدَمُ: أَلَسْتَ مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِهِ وَبِكَلَامِهِ؟ "

201- Bize Yahyâ b. Habîb el-Hârisî, Bişr b. Muâz el-Akadî, Ebu'l Hattâb ve ez-Ziyâdî tahdis etti, dediler ki: Bize Bişr -ki o İbnu'l Mufaddal'dır- tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd tahdis etti. Onun eş-Şa'bî'den, onun Ebû Hureyre'den, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Mûsâ Âdem ile karşılaştı...*"

Sonra hadisin tamamını zikrettiler. Bu haberde şu geçmektedir: "*Âdem dedi ki: Sen Mûsâ değil misin? Allah seni risâletiyle ve kelâmıyla insanlar üzerinde seçkin kıldı (değil mi?)*"

قَالَ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ عَامِرٍ

Yahyâ b. Habîb "o Dâvûd'dan, o da Âmir'den..." dedi.

وَثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ دِينَارٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا طَاوُسٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ، وَقَالَ: " فَقَالَ آدَمُ: يَا مُوسَى: اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ "

Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Amr'dan -ki o İbn Dînâr'dır- onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Tâvûs haber verdi, dedi ki: Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'ı Nebî (*sallallâhu aleyhi ve*

sellem)'den şunu zikrederken işittim... Sonra hadisi zikretti. Ayrıca dedi ki: "*Bunun üzerine Âdem 'Ey Mûsâ, Allah seni kelâmıyla seçkin kıldı ve senin için (Tevrât'ı) eliyle yazdı' dedi.*"

ثَنَا بِهِ الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ بِهَذَا، وَقَالَ: «وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ»

Bunu bize ez-Za'ferânî de tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne *bunu* tahdis etti. Ayrıca dedi ki: "*Senin için Tevrât'ı eliyle yazdı.*"

وَقَالَ طَاوُسٌ، وَسَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...

Yine o şöyle dedi: "Tâvûs'tan; o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işitmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki..."

ثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَقَالَ: " قَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى، اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَبِرِسَالَتِهِ وَكَلَّمَكَ تَكْلِيمًا "

Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki... Sonra hadisi zikretti. Ayrıca dedi ki: "*Âdem 'Sen Mûsâ'sın, Allah seni kelâmıyla ve risâletiyle seçkin kıldı ve seninle gerçekten konuştu' dedi.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَقَالَ: " قَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَبِرِسَالَاتِهِ"

Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne, Suleym'den bu isnâd ile tahdis etti. Ayrıca şöyle dedi: "*Âdem dedi ki: 'Sen Allah'ın kendisini kelâmıyla ve risâletiyle seçkin kıldığı Mûsâ'sın.*'"

٢٠٢- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ

202- Bize er-Rabî' b. Süleymân el-Murâdî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb, Süleymân b. Bilâl'den tahdis etti.

وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُنَا عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ، الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Uveys tahdis etti, dedi ki: Bana kardeşim tahdis etti. Onun Süleymân b. Bilâl'den, onun Şerîk b. Abdullah b. Ebî Nemir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'i Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Ka'be mescidinden göklere yürütüldüğü gece hakkında bize tahdis ederken işittim. Hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

وَقَالَ: حَتَّى انْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ: كُلُّ سَمَاءٍ فِيهَا الْأَنْبِيَاءُ قَدْ سَمَّاهُمْ أَنَسٌ، فَوَعَيْتُ مِنْهُمْ إِدْرِيسَ فِي الثَّانِيَةِ، وَهَارُونَ فِي الرَّابِعَةِ، وَآخَرَ فِي الْخَامِسَةِ، لَمْ أَحْفَظِ اسْمَهُ، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّادِسَةِ، وَمُوسَى فِي السَّابِعَةِ، بِفَضْلِ كَلَامِ اللَّهِ، فَقَالَ مُوسَى: رَبِّ، لَمْ أَظُنَّ أَنْ يُرْفَعَ عَلَيَّ فِيهِ أَحَدٌ، ثُمَّ عَلَا بِهِ فَوْقَ ذَلِكَ، بِمَا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ، حَتَّى جَاءَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى، وَدَنَا الْجَبَّارُ رَبُّ الْعِزَّةِ، فَتَدَلَّى حَتَّى كَانَ مِنْهُ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا شَاءَ، فَأَوْحَى إِلَيْهِ فِيمَا أَوْحَى خَمْسِينَ صَلَاةً عَلَى أُمَّتِهِ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، ثُمَّ هَبَطَ، ثُمَّ هَبَطَ، ثُمَّ بَلَغَ مُوسَى فَذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ

Dedi ki: "Tâ ki nebîlerin bulunduğu semâlara geldi. -Enes onların isimlerini zikretti. Onlardan İdrîs'i ikincide, Hârûn'u dördüncüde, ismini ezberleyemediğim bir diğerini beşincide, İbrâhîm'i altıncıda, Mûsâ'yı Allah'ın fazlıyla yedincide belledim.- Sonra Mûsâ 'Rabbim, bu hususta herhangi bir kimsenin üzerime çıkarılacağını zannetmiyorum' dedi. Sonra (Rasulullah'ı) ancak Allah'ın bildiği şeylerle yükseltti. Tâ ki (Rasulullah) Sidretu'l Müntehâ'ya vardı. İzzetin Rabbi Cebbâr yaklaştı ve yanaştı. Öyle ki O'na iki yay mesâfesinden daha yakın oldu. Kuluna dilediğini vahyetti. Vahyettikleri arasında O'na her bir gün ve gecede ümmetine farz olan elli vakit namazı vahyetti. Sonra (Rasulullah) indi. Sonra yine indi. Sonra Mûsâ'nın yanına vardı."

٢٠٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مَالِكٍ وَهُوَ سَعْدُ بْنُ طَارِقٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَا: قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ، فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حِينَ تُزْلَفُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدَمُ ، فَيَقُولُونَ: يَا أَبَانَا اسْتَفْتِحْ لَنَا الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ: هَلْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، اعْمِدُوا إِلَى ابْنِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ رَبِّهِ، فَيَقُولُ إِبْرَاهِيمُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلًا مِنْ وَرَاءَ وَرَاءَ، اعْمِدُوا إِلَى ابْنِي مُوسَى الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا، فَيَأْتُونَ مُوسَى " فَذَكَرُوا الْحَدِيثَ بِطُولِهِ خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ ذِكْرِ نَعِيمِ الْآخِرَةِ

203- Bize Alî b. el-Münzir tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Mâlik -ki o Sa'd b. Târık'tır- tahdis etti. O Ebû Hâzim'den, o Ebû Hureyre'den ve Rib'î b. Hirâş'tan, onlar da Huzeyfe'den rivâyet etti, dediler ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Allah insanları toplar da müminler cennet yaklaştırıldığında ayağa kalkar ve Âdem'e giderler.* '*Ey babamız, bizim için cennetin kapısının açılmasını iste' derler. O da* 'Sizi *cennetten babanızın günahından başka bir şey mi çıkardı?' der. Yine* 'Ben *bunu yapabilecek biri değilim, oğlum ve Rabbinin halîli İbrâhîm'e gidin' der. İbrâhîm de der ki:* 'Ben *bunu yapabilecek biri değilim. Ben ancak arkadan arkadan* (uzaktan) *halîl idim. Siz Allah'ın kendisiyle gerçekten konuştuğu oğlum Mûsâ'ya gidin.' Bunun üzerine Mûsâ'ya gelirler...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikrettiler. Bunu "Zikru Naîmi'l Âhira/Âhiret Nimetlerinin Zikri" kitabında tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "*Sizi cennetten babanızın günahından başka bir* şey *mi çıkardı?*" lafzı fiilin fâile izâfeti bâbındandır. Kitaplarımızın birçok yerinde beyân ettiğim üzere Araplar fiili fâile izâfe ederler. Çünkü onlar bununla fiilin fâilin yapmasıyla meydana geldiğini kastederler.

٢٠٤- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ، أَنَّ جَعْفَرًا وَهُوَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: " يَا نَبِيَّ اللَّهِ، ائْذَنْ لِي أَنْ آتِيَ أَرْضًا أَعْبُدُ اللَّهَ فِيهَا لَا أَخَافُ أَحَدًا، قَالَ: فَأَذِنَ لَهُ , فَأَتَى أَرْضَ الْحَبَشَةِ قَالَ: فَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الْعَاصِ، أَوْ قَالَ: قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: لَمَّا رَأَيْتُ جَعْفَرًا وَأَصْحَابَهُ آمِنِينَ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ حَسَدْتُهُ، قَالَ: قُلْتُ: لَأَسْتَقْبِلَنَّ هَذَا وَأَصْحَابَهُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّجَاشِيَّ، فَقُلْتُ: إِنَّ بِأَرْضِكَ رَجُلًا ابْنُ عَمِّهِ بِأَرْضِنَا يَزْعُمُ أَنَّهُ لَيْسَ لِلنَّاسِ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ، وَإِنَّكَ وَاللَّهِ إِنْ لَمْ تَقْتُلْهُ وَأَصْحَابَهُ

لَا أَقْطَعُ إِلَيْكَ هَذِهِ الْقَطِيعَةَ أَبَدًا أَنَا وَلَا أَحَدُ أَصْحَابِي، قَالَ: اذْهَبْ إِلَيْهِ فَادْعُهُ، قَالَ: قُلْتُ: إِنَّهُ لَا يَجِيءُ مَعِي، فَأَرْسِلْ مَعِي رَسُولًا، فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَيْ أَصْحَابِهِ يُحَدِّثُهُمْ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ أَجِبْ، قَالَ: فَجِئْنَا إِلَى الْبَابِ، فَنَادَيْتُ: ائْذَنْ لِعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، فَرَفَعَ صَوْتَهُ: ائْذَنْ لِحِزْبِ اللَّهِ، قَالَ: فَسَمِعَ صَوْتَهُ، فَأَذِنَ لَهُ قَبْلِي، قَالَ: فَوَصَفَ لِي عَمْرٌو السَّرِيرَ، قَالَ: وَقَعَدَ جَعْفَرٌ بَيْنَ يَدَيِ السَّرِيرِ وَأَصْحَابُهُ حَوْلَهُ عَلَى الْوَسَائِدِ قَالَ: قَالَ عَمْرٌو: فَجِئْتُ فَلَمَّا رَأَيْتُ مَجْلِسَهُ قَعَدْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّرِيرِ، فَجَعَلْتُهُ خَلْفَ ظَهْرِي، قَالَ: وَأَقْعَدْتُ بَيْنَ كُلِّ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِهِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي، قَالَ: قَالَ النَّجَاشِيُّ: نَخِّرْ يَا عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ – أَيْ تَكَلَّمْ – قَالَ: فَقُلْتُ: ابْنُ عَمِّ هَذَا بِأَرْضِنَا يَزْعُمُ أَنْ لَيْسَ لِلنَّاسِ إِلَهٌ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ، وَإِنَّكَ وَاللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَقْتُلْهُ وَأَصْحَابَهُ لَا أَقْطَعُ إِلَيْكَ هَذَا الْقَطِيعَةَ أَبَدًا، أَنَا وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِي، قَالَ: نَخِّرْ يَا حِزْبَ اللَّهِ، نَخِّرْ، قَالَ: فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَشَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَقَالَ: صَدَقَ، هُوَ ابْنُ عَمِّي، وَأَنَا عَلَى دِينِهِ، قَالَ عَمْرٌو: فَوَاللَّهِ إِنِّي أَوَّلُ مَا سَمِعْتُ التَّشَهُّدَ قَطُّ إِلَّا يَوْمَئِذٍ، قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا، وَوَضَعَ ابْنُ عَدِيٍّ يَدَهُ عَلَى جَبِينِهِ، وَقَالَ أَوَّهْ أَوَّهْ حَتَّى قُلْتُ فِي نَفْسِي: الْعَنِ الْعَبْدَ الْحَبَشِيَّ أَلَّا يَتَكَلَّمَ، قَالَ: ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ، فَقَالَ: يَا جَعْفَرُ، مَا يَقُولُ فِي عِيسَى؟ قَالَ: يَقُولُ: هُوَ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، قَالَ: فَأَخَذَ شَيْئًا تَافِهًا مِنَ الْأَرْضِ، قَالَ: مَا أَخْطَأَ مِنْهُ مِثْلَ هَذِهِ، قُمْ يَا حِزْبَ اللَّهِ، فَأَنْتَ آمِنٌ بِأَرْضِي، مَنْ قَاتَلَكَ قَتَلْتُهُ، وَمَنْ سَبَّكَ غَرَّمْتُهُ، قَالَ: وَقَالَ: لَوْلَا مُلْكِي وَقَوْمِي لَاتَّبَعْتُكَ فَقُمْ، وَقَالَ لِآذِنِهِ: انْظُرْ هَذَا، فَلَا تَحْجُبْهُ عَنِّي إِلَّا أَنْ أَكُونَ مَعَ أَهْلِي، فَإِنْ أَبَى إِلَّا أَنْ يَدْخُلَ فَأْذَنْ لَهُ، وَقُمْ أَنْتَ يَا عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ، فَوَاللَّهِ مَا أُبَالِي أَلَّا تَقْطَعَ إِلَيَّ هَذِهِ الْقِطْعَةَ أَبَدًا، أَنْتَ وَلَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ، قَالَ: فَلَمْ نَعُدْ أَنْ خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَلْقَاهُ خَالِيًا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ جَعْفَرٍ، قَالَ: فَلَقِيتُهُ ذَاتَ يَوْمٍ فِي سِكَّةٍ، فَنَظَرْتُ، فَلَمْ أَرَ خَلْفَهُ فِيهَا أَحَدًا، وَلَمْ أَرَ خَلْفِي أَحَدًا، قَالَ: فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، وَقَالَ: قُلْتُ: تَعْلَمُ أَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، قَالَ: غَمَزَ يَدِي، وَقَالَ: هَدَاكَ اللَّهُ فَاثْبُتْ، قَالَ: فَأَتَيْتُ أَصْحَابِي فَوَاللَّهِ لَكَأَنَّمَا شَهِدُونِي وَإِيَّاهُ، قَالَ: فَأَخَذُونِي، فَأَلْقَوْا عَلَى وَجْهِي قَطِيفَةً، فَجَعَلُوا يَغُمُّونِي بِهَا , وَجَعَلْتُ أُمَارِسُهُمْ، قَالَ: فَأَفْلَتُّ عُرْيَانًا مَا عَلَيَّ قِشْرَةٌ، قَالَ: فَأَتَيْتُ عَلَى حَبَشِيَّةٍ، فَأَخَذْتُ قِنَاعَهَا مِنْ رَأْسِهَا، قَالَ: وَقَالَتْ لِي

بِالْحَبَشِيَّةِ: كَذَا وَكَذَا، فَقُلْتُ لَهَا: لِذَا وَلَدَى، قَالَ: فَأَتَيْتُ جَعْفَرًا وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَيْ أَصْحَابِهِ يُحَدِّثُهُمْ، قَالَ: قُلْتُ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ فَارَقْتُكَ، فَعَلُوا بِي، وَفَعَلُوا، وَذَهَبُوا بِكُلِّ شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا هُوَ لِي، وَمَا هَذَا الَّذِي تَرَى عَلَيَّ إِلَّا مِنْ مَتَاعِ حَبَشِيَّةٍ، قَالَ: فَقَالَ: انْطَلِقْ، قَالَ: فَأَتَى الْبَابَ فَنَادَى: ائْذَنْ لِحِزْبِ اللَّهِ، قَالَ: فَخَرَجَ الْآذِنُ، فَقَالَ: إِنَّهُ مَعَ أَهْلِهِ، قَالَ: اسْتَأْذِنْ لِي، فَأَذِنَ لَهُ فَدَخَلَ، قَالَ: إِنَّ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ قَدْ تَرَكَ دِينَهُ، وَاتَّبَعَ دِينِي، قَالَ: قَالَ: كَلَّا، قَالَ: قُلْتُ بَلَى، قَالَ: قَالَ: كَلَّا، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: كَلَّا، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَقَالَ لِآذِنِهِ: اذْهَبْ , فَإِنْ كَانَ كَمَا يَقُولُ: فَلَا يَكْتُبَنَّ لَكَ شَيْئًا إِلَّا أَخَذَهُ، قَالَ: فَكَتَبَ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى كَتَبْتُ الْمِنْدِيلَ، وَحَتَّى كَتَبْتُ الْقَدَحَ، قَالَ: فَلَوْ أَشَاءُ أَنْ آخُذَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ إِلَى مَالِي فَعَلْتُ، قَالَ: ثُمَّ كَتَبَ فِي الَّذِينَ جَاءُوا فِي سَفَرِ الْمُسْلِمِينَ "

204- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun İbn Avn'dan, onun Umeyr b. İshâk'tan rivâyet ettiğine göre Ca'fer -ki o İbn Ebî Tâlib'dir- "Ey Allah'ın Nebîsi, bana izin ver de hiç kimseden korkmadan Allah'a ibâdet edebileceğim bir yere gideyim" dedi. Bunun üzerine (Allah'ın Nebîsi) ona izin verdi. O da Habeş topraklarına gitti.

Dedi ki: Bize Ömer b. el-Âs tahdis etti -ya da "Amr b. el-Âs dedi ki" dedi- dedi ki: Ca'fer ve ashâbını Habeş topraklarında güvende gördüğüm zaman ona haset ettim. "Mutlaka şunun ve ashâbının karşısına çıkacağım" dedim. Necâşî'ye gidip şöyle dedim: "Senin topraklarında bir adam var ki onun amcasının oğlu bizim topraklarımızda insanların ancak tek bir ilâhının olduğunu iddia ediyor. Vallahi sen onu ve ashâbını öldürmezsen (ticâret maksadıyla) ne ben sana ulaşan bu yolu kat edebilirim ne de ashâbımdan herhangi bir kimse..."

(Necâşî) "Git de onu çağır" dedi. Ben de "O benimle gelmez, benim yanımda bir elçi görevlendir" dedim. Sonra onun yanına gittim. Ashâbının arasında onlarla sohbet ediyordu. (Elçi) ona 'Çağrıya icâbet et' dedi. Sonra kapıya geldik. Ben 'Amr b. el-Âs'a izin ver!' diye seslendim. (Ca'fer de) sesini yükselterek 'Allah'ın hizbine izin ver!' dedi. (Necâşî) onun sesini duydu. Benden önce ona izin verdi. (Râvî) dedi ki: Sonra Amr bana tahtı tarif etti. (Amr sonra) dedi ki: Ca'fer tahtın önüne oturdu. Ashâbı da onun etrafına minderler üzerine oturdular. (Râvî) dedi ki: Amr dedi

ki: Sonra (oraya) geldim. Onun oturduğu yeri görünce onunla tahtın arasına oturdum. Böylece onu arkamda bıraktım. Onun ashâbından her iki adam arasına da ashâbımdan bir adamı oturttum. Necâşî "Nahhir - yani konuş- bakalım Amr b. el-Âs!" dedi. Dedim ki: "Bunun amcasının oğlu bizim topraklarımızda insanların ancak bir ilâhının olduğunu iddia ediyor. Vallahi sen onu ve ashâbını öldürmezsen (ticâret maksadıyla) ne ben sana ulaşan bu yolu kat edebilirim ne de ashâbımdan herhangi bir kimse..."

Sonra (Necâşî) "Nahhir Allah'ın hizbi/kulu, nahhir!" dedi. Bunun üzerine (Ca'fer) Allah'a hamd u senâda bulundu. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun resûlü olduğuna şehâdet etti. Sonra şöyle dedi: "Doğru söylüyor. O benim amcamın oğludur. Ben de O'nun dîni üzereyim." Amr dedi ki: Vallahi ben teşehhüdü ilk defa o gün işitmiştim. -Sonra eliyle şöyle yaptı: İbn Adiyy elini alnına götürdü ve "(Amr) 'Vah vah' dedi" dedi- (Amr şöyle devam etti:) Öyle ki içimden "Habeşî köleye lanet et de konuşamasın" dedim. Sonra (Necâşî) elini kaldırdı ve "Ey Ca'fer, O Îsâ hakkında ne diyor?" diye sordu. (Ca'fer) "Onun Allah'ın rûhu ve kelimesi olduğunu söylüyor" diye cevap verdi. (Amr) dedi ki: Sonra (Necâşî) yerden değersiz bir şey aldı ve şöyle dedi: "O onun hakkında şu kadar olsun yanlış bir şey söylememiş. Kalk ey Allah'ın hizbi! Sen topraklarımda güvendesin. Seninle savaşanla savaşırım. Sana sövene bunu ödetirim."

Sonra "Eğer saltanatım ve kavmim olmasaydı mutlaka sana tâbî olurdum, şimdi kalk" dedi. Sonra perdedârına şöyle dedi: "Şuna bak. Ehlimle beraber olduğum zaman hâricinde onu benden perdeleme. İçeri girmekten başkasına râzı olmuyorsa da ona (girmesi için) izin ver."

(Sonra şöyle devam etti:) "Sen de kalk ey Amr b. el-Âs! Vallahi ne senin bu yolu tepip bana gelmen umrumda ne de ashâbından herhangi birinin..."

(Amr) dedi ki: Daha onun yanından yeni çıkmıştık. Ca'fer'den çok kendisiyle yalnız kalmayı istedim biri yoktu. Bir gün sokağın birinde onunla karşılaştım. Baktım ve orada onun arkasında kimseyi görmedim. Benim arkamda da kimseyi görmedim. Sonra onun elini tuttum. "Bil ki ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ediyorum" dedim. Bunun üzerine elime dokundu ve

"Allah sana hidâyet etti/etsin, ayakların sâbit olsun" dedi. Sonra ashâbımın yanına gittim. Vallahi benimle onu görmüş gibilerdi. Beni tutup üzerime bir kadife parçası attılar. Beni onunla sarmaya başladılar. Ben de onlara karşı koyuyordum. Sonra üzerimde hiçbir elbise olmaksızın çırılçıplak hâlde kurtuldum. Habeşli bir kadının yanına gittim. Başından örtüsünü aldım. Bana Habeş dilinde şunları şunları söyledi. Ben de ona şöyle şöyle dedim.

(Amr devam edip) şöyle dedi: Sonra Ca'fer'in yanına gittim. Ashâbının arasında onlarla sohbet ediyordu. Dedim ki: "Senden ayrıldıktan sonra olanlar oldu. Bana böyle böyle yaptılar. Dünyalık adına neyim varsa hepsini benden alıp götürdüler. Bu üzerimde görmekte olduğun ise ancak Habeşli bir kadının eşyasıdır."

Bunun üzerine "Şimdi sen git" dedi. Sonra kapıya (yani Necâşî'nin kapısına) gitti. "Allah'ın hizbine izin ver!" diye seslendi. Bunun üzerine perdedâr çıktı ve "O şu anda âilesiyle birlikte" dedi. (Ca'fer) buna rağmen "Ondan benim için izin iste" dedi. Bunun üzerine (Necâşî) izin verdi de (Ca'fer) içeri girdi.

"Amr b. el-Âs dînini terk edip benim dînime tâbi oldu" dedi. (Ca'fer) şöyle dedi: "(Necâşî) 'Olamaz' dedi. Ben de 'Olur' dedim. Yine 'Olamaz' dedi. Ben de yine 'Olur' dedim. O yine 'Olamaz' dedi. Ben de yine 'Olur' dedim. Bunun üzerine perdedârına 'Git bakalım, eğer söylediği gibiyse sana yazdığı her şeyi mutlaka alsın' dedi." (Amr) dedi ki: Ben de her şeyi, mendile varıncaya kadar, bardağa varıncaya kadar yazdım. (Amr) şöyle devam etti: Eğer onların mallarını mallarıma katmak isteseydim bunu yapardım. Sonra müslümanların seferinde gelenler hakkında yazdı.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: *"Allah'ın rûhu ve kelimesi"* buyruğu hakkında inşâallah bu kitabın ilerleyen bölümlerinde yerinde gelecek bir bâb vardır.

İçerisinde şefaat söz konusu edilen ve *"Bunun üzerine Mûsâ'ya giderler ve 'Sen Allah'ın kendisiyle gerçekten konuştuğusun' derler"* buyrulan ilk haberlere gelince bu haberleri şefaat bablarında tahriç ettim. Bu, o haberleri burada tekrar etmeye gerek bırakmadı.

Allah (celle ve alâ)'nın Mûsâ (aleyhisselâm) ile Perde Arkasından, Allah (tebâreke ve teâlâ) ile Mûsâ (aleyhisselâm) Arasında Rabbinin Kelâmını Ulaştıran Bir Elçi Olmaksızın, Yine Mûsâ (aleyhisselâm) Rabbi (azze ve celle)'yi O'nun Kendisiyle Konuştuğu Zaman Görmeksizin Konuştuğunun Beyânının Zikri Bâbı

٢٠٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ: يَا رَبِّ: أَرِنَا آدَمَ الَّذِي أَخْرَجَنَا وَنَفْسَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، فَأَرَاهُ اللَّهُ آدَمَ، فَقَالَ: أَنْتَ أَبُونَا آدَمُ؟ قَالَ لَهُ آدَمُ نَعَمْ قَالَ: أَنْتَ الَّذِي نَفَخَ اللَّهُ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَعَلَّمَكَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا؟ وَأَمَرَ مَلَائِكَتَهُ فَسَجَدُوا لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَمَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ أَخْرَجْتَنَا وَنَفْسَكَ مِنَ الْجَنَّةِ؟ قَالَ لَهُ آدَمُ: وَمَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا مُوسَى قَالَ: نَبِيُّ بَنِي إِسْرَائِيلَ، الَّذِي كَلَّمَكَ اللَّهُ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ , لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ رَسُولًا مِنْ خَلْقِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَمَا وَجَدْتَ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَنَّ ذَلِكَ كَانَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَبِمَ تَلُومُنِي فِي شَيْءٍ سَبَقَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ الْقَضَاءُ قَبْلِي؟ " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عِنْدَ ذَلِكَ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

205- Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd tahdis etti. Onun Zeyd b. Eslem'den, onun babasından, onun Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Mûsâ (aleyhisselam) *'Yâ Rabbi, bize hem bizi hem de kendisini cennetten çıkaran Âdem'i göster!' dedi. Bunun üzerine Allah ona Âdem'i gösterdi... (Mûsâ) 'Sen babamız Âdem'sin' dedi. Âdem de ona 'Evet' dedi. (Mûsâ ona) dedi ki: 'Sen Allah'ın kendisine rûhundan üflediği, kendisine bütün isimleri öğrettiği ve melekleri kendisine secde ettirdiği kişisin (değil mi)?' Âdem 'Evet' diye cevap verdi. (Mûsâ) 'O hâlde seni hem bizi hem de kendini cennetten çıkarmaya ne sevk etti?' diye sordu. Âdem de ona 'Sen kimsin?' diye sordu. (Mûsâ) 'Ben Mûsâ'yım' diye cevap verdi. (Bunun üzerine Âdem) dedi ki: İsrâîloğulları'nın, Allah'ın zâtı ile kendisi arasında yarattıklarından bir elçi kılmaksızın kendisiyle perde arkasın-*

dan konuştuğu nebîsi (değil mi)? (Mûsâ) 'Evet' diye cevap verdi. (Bunun üzerine Âdem) 'Allah'ın kitabında bunun daha O Âdem'i yaratmadan önce Allah (azze ve celle)*'nin kitabında yazılı olduğunu görmedin mi?' diye sordu. (Mûsâ da) 'Evet' diye cevap verdi. (Bunun üzerine Âdem) şöyle dedi: 'O hâlde neden beni Allah* (azze ve celle) *tarafından hükmünün daha önce verildiği bir şeyden dolayı kınıyorsun?' Böylece Âdem Mûsâ'ya* (aleyhimesselâm) *üstün geldi."*

Allah'ın Vahiy İle Konuşmasının Sıfatı, Göklerin Ondan Korkusunun Şiddeti, Göklerde Bulunanların Bayılmalarının ve Allah (azze ve celle)'ye Secde Etmelerinin Zikri Bâbı

٢٠٦- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ إِيَاسٍ الْمِصْرِيُّ، قَالَ: ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي زَكَرِيَّا، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُوحِيَ بِالْأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ أَخَذَتِ السَّمَاوَاتُ مِنْهُ رَجْفَةً، أَوْ قَالَ رِعْدَةً شَدِيدَةً، خَوْفًا مِنَ اللَّهِ، فَإِذَا سَمِعَ بِذَلِكَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ صَعِقُوا، وَخَرُّوا لِلَّهِ سُجَّدًا، فَيَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ جِبْرِيلُ، فَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ مِنْ وَحْيِهِ بِمَا أَرَادَ، ثُمَّ يَمُرُّ جِبْرِيلُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ، كُلَّمَا مَرَّ بِسَمَاءٍ سَمَاءٍ سَأَلَهُ مَلَائِكَتُهَا: مَاذَا قَالَ رَبُّنَا يَا جِبْرِيلُ؟ فَيَقُولُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ الْحَقَّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ قَالَ: فَيَقُولُونَ: كُلُّهُمْ مِثْلَ مَا قَالَ جِبْرِيلُ، فَيَنْتَهِي جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ حَيْثُ أَمَرَهُ اللَّهُ "

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَكَرِيَّا أَحَدُ عُبَّادِهِمْ

206- Bize Zekeriyyâ b. Yahyâ b. İyâs el-Mısrî tahdis etti, dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir'den, onun İbn Ebî Zekeriyyâ'dan, onun Racâ b. Hayve'den, onun da en-Nuvâs b. Semân'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah* (azze ve celle) *emir ile vahyetmek istediği zaman vahiy ile konuşur. Göklerde bulunanları ondan dolayı Allah'tan korkularından bir titreme -ya da şiddetli bir sarsıntı dedi- tutar. Göklerde bulunanlar bunu işittikleri zaman bayılırlar ve Allah'a secdeye kapanırlar. Başını ilk kaldıran Cibrîl olur. Allah ona vahyinden dilediğini söyler. Sonra Cibrîl meleklerin yanından geçer. Her bir semâyı geçerken o semâ-*

nın melekleri ona 'Rabbimiz ne buyurdu ey Cibrîl?' diye sorarlar. Cibrîl (aleyhisselâm) *da 'Hakkı buyurdu, O Aliyy'dir, Kebîr'dir' der. Bunun üzerine hepsi Cibrîlin söylediğini söyler. Sonra Cibrîl vahyi Allah'ın emrettiği yere ulaştırır."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Abdullah b. Ebî Zekeriyyâ onların (yani Şam ehlinin) âbidlerinden biridir.

Allah *(azze ve celle)***'nin Vahiy İle Konuşmasının Sıfatı; Rabbimiz** *(azze ve celle)***'nin Kelâmının Yaratılmışların Kelâmına Benzemediğinin, Çünkü Allah'ın Kelâmının Kesintisiz Olduğunun, Âdemoğullarının Kelâmları Arasında Nefesin Kesilmesinden, Hatırlamaya Çalışmaktan ya da Âcizlikten Dolayı Sükûtun ve Sessizliğin Olduğu Gibi -Ki Allah** *(tebâreke ve teâlâ)* **Bunların Hepsinden Münezzeh ve Mukaddestir- (O'nun Kelâmı) Arasında Sükût ve Sessizlik Olmadığının Beyânı Bâbı**

٢٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحُرِّ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفَا» قَالَ: " فَيُصْعَقُونَ، فَلَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ جِبْرِيلُ، فَإِذَا أَتَاهُمْ جِبْرِيلُ فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ، فَيَقُولُونَ: يَا جِبْرِيلُ: مَاذَا قَالَ رَبُّكَ؟ قَالَ: يَقُولُ الْحَقَّ قَالَ: فَيُنَادُونَ: الْحَقَّ الْحَقَّ"

207- Bize Alî b. el-Huseyn b. İbrâhîm b. el-Hurr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Müslim b. Subayh'ten, onun Mesrûk'tan, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah vahiyle konuştuğu zaman semâ ehli kayanın üzerinde zincirin gezdirildiği (zaman çıkardığı ses) gibi bir ses duyarlar. Bunun üzerine bayılırlar. Cibrîl kendilerine gelene kadar bu hâlde kalırlar. Cibrîl kendilerine geldiği zaman kalplerinden korku giderilir ve 'Ey Cibrîl, Rabbin ne buyurdu?' diye sorarlar. O da 'Hakkı buyuruyor' der. Bunun üzerine onlar 'Hak, hak!' diye nidâ ederler.*"

٢٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، وَسَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَا: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ مُسْلِمٍ وَهُوَ ابْنُ صُبَيْحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ لِلسَّمَاءِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفَا، فَيُصْعَقُونَ فَلَا يَزَالُونَ

كَذَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ جِبْرِيلُ، فَإِذَا جَاءَهُمْ جِبْرِيلُ فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالَ: فَيَقُولُونَ: يَا جِبْرِيلُ: مَاذَا قَالَ رَبُّكَ؟ قَالَ: الْحَقَّ " قَالَ سَلْمٌ: «فَيَقُولُ الْحَقَّ» ، وَقَالَا: " فَيُنَادُونَ: الْحَقَّ الْحَقَّ"

208- Bize Ebû Mûsâ ve Selm b. Cunâde tahdis etti, dediler ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Müslim'den -ki o İbn Subayh'tır- onun Mesrûk'tan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah vahiy ile konuştuğu zaman göklerdekiler gökten kayanın üzerinde zincirin gezdirildiği (zaman çıkardığı ses) gibi bir ses duyarlar. Bunun üzerine bayılırlar. Cibrîl kendilerine gelene kadar bu hâlde kalırlar. Cibrîl kendilerine geldiği zaman kalplerinden korku giderilir *ve* 'Ey Cibrîl, Rabbin ne buyurdu?' diye sorarlar. O da 'Hakkı' der."

Selm "O da 'Hakkı' der" dedi. İkisi (yani Selm ve Ebû Mûsâ) "Bunun üzerine 'Hak, hak!' diye nidâ ederler" dedi.

٢٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ ، وَثنا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الضُّحَى يُحَدِّثُ عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ صَلْصَلَةً كَصَلْصَلَةِ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفْوَانِ، فَيَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَمْرِ السَّمَاءِ، فَيَفْزَعُونَ، فَإِذَا سَكَنَ عَنْ قُلُوبِهِمْ {قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ} [سبأ: 23] هَذَا حَدِيثُ مُحَمَّدِ بْنِ صُبَيْحٍ، الصَّوَابُ مُسْلِمُ بْنُ صُبَيْحٍ

209- Bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy, Şu'be'den tahdis etti.

Bize Bişr b. Hâlid el-Askerî de tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Şu'be, Süleymân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebu'd Duhâ'yı Mesrûk'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Abdullah dedi ki: **"Allah vahiy ile konuştuğu zaman semâ ehli zincirin kaya üzerinde çıkardığı ses gibi bir ses duyar. Onun semânın işlerinden olduğunu anlarlar ve korkuya kapılırlar. Kalpleri sükûnet bulduğu zaman 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye sorarlar. Derler ki: 'Hakkı (buyurdu). O Aliyy'dir, Kebîr'dir.'"** Bu Muhammed b. Subayh'ın hadisidir. Doğrusu "Müslim b. Subayh"tır.

وَقَالَ بُنْدَارٌ عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: " إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ، سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ لِلسَّمَاوَاتِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفْوَانِ، فَيُفْزَعُونَ، يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَمْرِ السَّمَاءِ حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ يُنَادُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ"

Bündâr ise şöyle demiştir: Onun Ebu'd Duhâ'dan, onun Mesrûk'tan, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah vahiy ile konuştuğu zaman göklerdekiler göklerden zincirin kaya üzerinde gezdirildiği (zaman çıkardığı ses) gibi bir ses duyarlar ve hemen korkuya kapılırlar. Onun semânın işlerinden olduğunu anlarlar. Kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye nidâ ederler. (Diğerleri de) 'Hakkı (buyurdu); O Aliyy'dir, Kebîr'dir' derler."

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ قَالَ: ثنا مَنْصُورٌ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سُئِلَ عَبْدُ اللَّهِ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: {حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ} [سبأ: 23] قَالَ: إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ لِلسَّمَاوَاتِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفَا قَالَ أَبُو مُوسَى: فَذَكَرَ نَحْوًا مِمَّا ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ

Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr tahdis etti. Onun Ebu'd Duhâ'dan, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah'a "*Kalplerinden korku giderildiği zaman...*" âyeti hakkında soruldu. O da şöyle dedi: "Allah vahiy ile konuştuğu zaman göklerdekiler göklerden kaya üzerinde zincirin gezdirildiği (zaman çıkan ses) gibi bir ses duyarlar."

Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra bize Ebû Muâviye'nin tahdis ettiğine benzer şekilde zikretti.

٢١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي نَمِرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى بِالْوَحْيِ، سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ صَلْصَلَةً كَصَلْصَلَةِ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفْوَانِ، فَيُصْعَقُونَ لِذَلِكَ، وَيَخِرُّونَ

سُجَّدًا، فَإِذَا عَلِمُوا أَنَّهُ وَحْيٌ، فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالَ: رُدَّتْ إِلَيْهِمْ أَرْوَاحُهُمْ، فَيُنَادِي أَهْلُ السَّمَاوَاتِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

210- Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Nemir tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Müslim'den, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah *(subhânehû ve teâlâ)* vahiy ile konuştuğu zaman göklerdekiler zincirin kaya üzerinde çıkardığı ses gibi bir ses duyarlar. Bundan dolayı bayılırlar ve secdeye kapanırlar. Onun vahiy olduğunu anladıkları zaman kalplerinden korku giderilir. Ruhları kendilerine döndürülür. Göklerdekiler birbirlerine 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye seslenirler. (Diğerleri de) 'Hakkı (buyurdu); O Aliyy'dir, Kebîr'dir' derler."

٢١١- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ لِلسَّمَاوَاتِ صَلْصَلَةً كَصَلْصَلَةِ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفْوَانِ، فَيَخِرُّونَ سُجَّدًا، فَيَرْفَعُونَ رُءُوسَهُمْ فَيَقُولُونَ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ"

211- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebu'd Duhâ'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah vahiy ile konuştuğu zaman göklerdekiler göklerden zincirin kaya üzerinde çıkardığı ses gibi bir ses duyarlar. Bunun üzerine secdeye kapanırlar. Sonra başlarını kaldırır ve 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye sorarlar. (Diğerleri de) 'Hakkı (buyurdu); O Aliyy'dir, Kebîr'dir' derler.

٢١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ الْمَخْزُومِيُّ فِي رِوَايَتِهِ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا قَضَى اللَّهُ فِي السَّمَاءِ أَمْرًا ضَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهَا سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: لِلَّذِي قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُو السَّمْعِ، وَهُمْ هَكَذَا وَاحِدٌ فَوْقَ الْآخَرِ، وَأَشَارَ سُفْيَانُ بِأَصَابِعِهِ،

وَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ الْمُسْتَمِعَ فَيُحْرِقُهُ، وَرُبَّمَا لَمْ يُدْرِكْهُ، حَتَّى يَرْمِيَ بِهَا إِلَى الَّذِي أَسْفَلَ مِنْهُ وَيَرْمِيهَا الْآخَرُ عَلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ، فَيَلْقِيهَا عَلَى فَمِ السَّاحِرِ، أَوِ الْكَاهِنِ فَيَكْذِبُ عَلَيْهَا مَا يُرِيدُ، فَيُحَدِّثُ بِهَا النَّاسَ، فَيَقُولُونَ: قَدْ أَخْبَرَنَا بِكَذَا وَكَذَا، فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا، فَيُصَدَّقُ بِالْكَلِمَةِ الَّتِي سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ " هَذَا حَدِيثُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ» وَقَالَ الْمَخْزُومِيُّ: " قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقَّ، قَالَ: وَمُسْتَرِقُو السَّمْعِ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ، فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ، فَيُدْرِكُهُ الشِّهَابُ، فَيُلْقِيهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ، أَوِ الْكَاهِنِ، فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ، قَالَ: فَقَالَ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا: كَذَا وَكَذَا؟ فَيُصْدَقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ"

212- Bize Abdulcebbâr b. el-A'lâ ve Saîd b. Abdurrahmân el-Mahzûmî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. O Amr'dan -ki İbn Dînâr'dır- o İkrime'den, o Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e ulaştırarak rivâyet etti.

El-Mahzûmî rivâyetinde Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğunu söyledi: "*Allah semâda bir işe hükmettiği zaman melekler O'nun sözüne boyun eğerek kanatlarını çırparlar. Sanki kayanın üzerindeki bir zincir(in sesi)dir. Kalplerinden korku giderildiği zaman 'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. (Diğerleri de) bunu diyene 'Hakkı (buyurdu); O Aliyy'dir, Kebîr'dir' derler. Sonra kulak hırsızları bunu işitir. Onlar şu şekilde -Süfyân parmaklarıyla işâret etti- üst üstedirler. Bazen ateş topu kulak hırsızına erişir de onu yakar. Bazen de ona erişmez. Tâ ki (kulak hırsızının biri) onu (yani haberi) kendisinin altında bulunana atar. Diğeri de kendisinin altında bulunana atar. O da onu sihirbazın ya da kâhinin ağzına atar. Ona istediği kadar yalan katar. Sonra (sihirbaz ya da kâhin) onu insanlara söyler. İnsanlar da 'Bize şunu şunu söylemişti, onun gerçekleştiğini gördük' derler. O semâdan duyduğu söz ile doğru söyler.*"

Bu Abdulcebbâr'ın hadisidir. Şu kadar var ki o "*Allah gökte bir işe hükmettiği zaman*" demiştir.

El-Mahzûmî dedi ki: "*'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. (Diğerleri de) 'Hakkı (buyurdu)' derler. Kulak hırsızları da üst üstedirler. (Onlardan biri) sözü işitir ve onu altındakine atar. Sonra ona ateş topu erişir. (Sözü alan son kulak hırsızı da) onu sihirbazın ya da kâhinin diline atar.*

Onunla birlikte yüz tane de yalan söyler. Sonra (insanlardan biri) 'Şu gün şöyle şöyle dememiş miydi?' der. (Sihirbaz ya da kâhin) o söz ile doğru söyler."

Ebû Bekr dedi ki: İbn Abbâs'ın Ensâr'dan bazı kimselerden rivâyet ettiği "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yanında idik, bir yıldız atıldı (kaydı) ve parladı..." haberinin tamamını ve Saîd b. Cubeyr'in İbn Abbâs'tan rivâyet ettiği haberi "Kitâbu't Tevekkül"de yazdırdım.

٢١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: إِذَا حَدَثَ أَمْرٌ، عِنْدَ الْعَرْشِ سَمِعَتِ الْمَلَائِكَةُ، صَوْتًا كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ قَالَ: فَيُغْشَى عَلَيْهِمْ، فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ: فَيَقُولُونَ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: مَا شَاءَ اللَّهُ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

213- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Dâvûd b. Ebî Hind'den, onun eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Arş'ın yanında bir olay olduğu zaman melekler zincirin gezdirildiği (zaman çıkardığı ses) gibi bir ses işitirler. Bunun üzerine bayılırlar. Kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye sorarlar. (Diğerleri de) 'Allah'ın dilediği; hakkı (buyurdu); O Aliyy'dir, Kebîr'dir' derler."

حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ نُبَيْطٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ قَالَ: إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ صَلْصَلَةً كَصَلْصَلَةِ الْحَدِيدِ عَلَى الصَّفْوَانِ

Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Seleme b. Nubeyt'ten, onun ed-Dahhâk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah vahiy ile konuştuğu zaman semâlardakiler kaya üzerindeki demirin çıkardığı ses gibi bir ses duyarlar."

حَدَّثَنَا سَلْمٌ قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: {حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ} [سبأ: 23] قَالَ: تُجُلِّيَ عَلَى قُلُوبِهِمْ

Bize Selm tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî', Yezîd b. İbrâhîm'den onun şöyle dediğini tahdis etti: El-Hasen'i şöyle derken işittim: "'*Kalplerinden korku giderilince*', 'Kalplerindeki örtü açılınca' demektir."

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Vahyin Nüzûlünün Sıfatı ve O'nun Bazen Vahyi Zil Sesi Olarak Duyduğunun Beyânı Bâbı

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin bazı tariklerini "Sıfetu Nüzûli'l Kur'ân/Kur'ân'ın nüzûlünün sıfatı" kitabında yazdırdım.

٢١٤- فَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا، حَدَّثَهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ، سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْيَانًا فِي مِثْلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ، فَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ فَيَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا، فَيُكَلِّمُنِي، فَأَعِي مَا يَقُولُقَالَتْ عَائِشَةُ: وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ، فَيَفْصِمُ عَنْهُ، وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا

214- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb kendisine Mâlik'in haber verdiğini tahdis etti. Onun Hişâm b. Urve'den, onun babasından, onun da Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre el-Hâris b. Hişâm Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "*Sana vahiy nasıl geliyor?*" diye sordu. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "*Bazen zil sesi şeklinde (gelir) ki bu bana en ağır gelenidir. Söylediği şeyi bellemiş olduğum hâlde benden ayrılır. Bazen de melek bana adam sûretinde temessül eder de benimle konuşur. Ben de onun söylediğini bellerim.*"

Âişe dedi ki: "Gerçekten ben O'nu çok soğuk bir günde kendisine vahiy inerken gördüm. (Vahiy) kendisinden kesildiği zaman alnından terler boşanıyordu."

-Kendisiyle Özel Kastedilen Genel Bir Lafzın Zikriyle- Allah (celle ve alâ) Kıyâmet Günü Kullarıyla Allah (azze ve celle) ile Kulları Arasında Bir Tercümân Olmaksızın Konuşacaktır Bâbı

٢١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، عَنِ ابْنِ نُمَيْرٍ

215- Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc, İbn Numeyr'den tahdis etti...

وَثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ

Bize Alî b. Haşram da tahdis etti, dedi ki: Bize Îsâ b. Yûnus, el-A'meş'ten tahdis etti...

وَثنا الزَّعْفَرَانِيُّ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، وَوَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَاللَّفْظُ، لِوَكِيعٍ قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ

Bize ez-Za'ferânî el-Hasen b. Muhammed de tahdis etti, dedi ki: Bize -lafız Vekî'nin olmak üzere- Ebû Muâviye ed-Darîr ve Vekî' b. el-Cerrâh tahdis etti, (Vekî') dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti...

وَثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، وَأَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ

Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc ve Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dediler ki: Bize Vekî', el-A'meş'ten tahdis etti...

وَثنا أَبُو هَاشِمٍ قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، كُلُّهُمْ قَالُوا: عَنْ خَيْثَمَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bize yine Ebû Hâşim tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. O Hayseme'den, o da Adiyy b. Hâtim'den -ki hepsi "o Hayseme'den, o da Adiyy b. Hâtim'den" dedi- onun şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki...

وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: ثنا خَيْثَمَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُ رَبَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ، ثُمَّ يَنْظُرُ مَنْ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ مِنْ عَمَلِهِ، ثُمَّ يَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ، فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، ثُمَّ يَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ، فَاتَّقُوا النَّارَ, وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ عِيسَى بْنِ يُونُسَ

Bize İshâk b. Mansûr da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme, el-A'meş'ten onun şöyle dediğini haber verdi: Bize Hayseme b. Abdurrahmân, Adiyy b. Hâtim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbi onunla kendisiyle onun arasında bir tercümân olmaksızın konuşacak olmasın.*

Sonra kişi sağına bakar da hazırladığı amellerinden başkasını göremez. Yine soluna bakar da hazırladıklarından başkasını göremez. Önüne bakar da karşısındaki ateşten başka bir şey göremez. Şu hâlde yarım hurma ile de olsa ateşten korunun."

Bu Îsâ b. Yûnus'un hadisinin lafzıdır.

وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ: «مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَّقِيَ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ»

Ez-Za'ferânî dedi ki: "*Sizden kim ateşten yarım hurma ile bile korunabiliyorsa bunu yapsın.*"

وَقَالَ الْأَشَجُّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ: «فَيَنْظُرُ عَمَّنْ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا شَيْئًا قَدَّمَهُ، وَيَنْظُرُ عَنْ مَنْ أَشْأَمَ مِنْهُ، فَلَا يَرَى إِلَّا شَيْئًا قَدَّمَهُ، وَيَنْظُرُ أَمَامَهُ. . . .»

El-Eşecc de Vekî'nin hadisinde şöyle dedi: "*Sonra sağına bakar da ancak hazırladığı şeyi görür. Soluna bakar da ancak hazırladığı şeyi görür. Önüne bakar da...*"

وَمَعَانِي أَحَادِيثِهِمْ قَرِيبَةٌ، وَكُلُّهُمْ قَالُوا فِي الْخَبَرِ: «مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ» , وَقَالَ: «وَسَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ» ، أَوْ قَالَ: «سَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ» إِلَّا أَنَّ فِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ: لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حَاجِبٌ , وَلَا تُرْجُمَانٌ

Her birinin hadislerinin manası birbirine yakındır. Hepsi bu haberde "*Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbi onunla konuşacak olmasın*" ya da "*Allah onunla kendisiyle onun arasında bir tercümân olmaksızın konuşacak olmasın*" demiştir. Şu kadar var ki Ebû Usâme'nin hadisinde "*...kendisiyle onun arasında bir perde ya da tercümân olmaksızın...*" diye geçmektedir.

٢١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَلَمَةَ اللَّبَقِيِّ، حِفْظًا قَالَ: ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، قَالَ: ثنا حُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَسَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حَاجِبٌ وَلَا تُرْجُمَانٌ

216- Bize Alî b. Seleme el-Lebekî hâfızasından tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. el-Habbâb tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn b. Vâkıd tahdis etti. Onun Abdullah b. Bureyde'den, onun da babasından rivâyet ettiği-

ne göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbi onunla kendisiyle onun arasında bir perdedâr ya da tercümân olmaksızın konuşacak olmasın."*

٢١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ وَهُوَ الْوَزَّانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ , فَيَقُولُ ابْنَ آدَمَ: مَا غَرَّكَ بِي، مَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ؟ مَاذَا أَجَبْتَ الْمُرْسَلِينَ؟

217- Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Şerîk'ten, onun Hilâl b. Ebî Humeyd'den -ki o el-Vezzân'dır-, onun Abdullah b. Ukeym el-Cuhenî'den, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbi onunla konuşacak ve 'Ey âdemoğlu, seni bana karşı ne aldattı, bildiklerinle ne amel ettin ve resûllere ne cevap verdin?' diye soracak olmasın."

٢١٨- حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ الطَّائِيُّ، قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثنا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ الْأَعْمَشَ، يُحَدِّثُ عَنْ خَيْثَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَيْمَنُ امْرِئٍ وَأَشْأَمُهُ بَيْنَ لَحْيَيْهِ»

218- Bize Zeyd b. Ahzem et-Tâî tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: El-A'meş'i Hayseme b. Abdurrahmân- Adiyy b. Hâtim kanalıyla Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "*Kişinin sağı ve solu (yani âhirette sağında ve solunda olacak ameller) iki çene kemiğinin arasındadır.*"

قَالَ لَنَا زَيْدٌ: سَمِعْتُهُ مَرَّتَيْنِ، مَرَّةً رَفَعَهُ , وَمَرَّةً لَمْ يَرْفَعْهُ،

Zeyd bize dedi ki: "Onu (yani Vehb b. Cerîr'i) iki kere işittim. Bunu bir defasında ref' etti, bir defasında ref' etmedi."

وَقَالَ لَنَا زَيْدٌ مَرَّةً , وَسَمِعْتُهُ مَرَّةً، وَسُئِلَ عَنْهُ , فَقَالَ: لَا أَهَابُ أَنْ أَرْفَعَهُ

Yine Zeyd bir defasında bize dedi ki: "Yine onu bir kere işittim de kendisine bu hadis hakkında sorulunca 'Onu ref' etmekten çekinmem' dedi."

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ خَيْثَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ أَنَّهُ قَالَ: «أَيْمَنُ امْرِئٍ وَأَشْأَمُهُ بَيْنَ لَحْيَيْهِ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَهَذَا هُوَ الصَّحِيحُ

Bize Ebû Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Cerîr b. Hâzim'den, onun el-A'meş'ten, onun Hayseme b. Abdurrahmân'dan, onun Adiyy b. Hâtim'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kişinin sağı ve solu iki çene kemiğinin arasındadır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Doğru olan budur. (Yani hadisin mevkûf olmasıdır.)

Yaratıcı (celle ve alâ)'nın Kullarıyla Konuştuğu Bazı Şeylerin Zikri - Ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın Bunları Onlarla, Azîz ve Alîm Olanla Kulları Arasında Bir Tercümân Olmaksızın Konuştuğunu Zikretmiştir- ve Allah (azze ve celle)'nin Kâfir ve Münâfık İle de Onu İtiraf Ettirmek ve Azarlamak İçin Konuşacağının Beyânı Bâbı

٢١٩- حدَّثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى الْبِسْطَامِيُّ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمر، قَالَ: ثنا إِسْرَائِيلُ، قَالَ: ثنا سَعْدٌ الطَّائِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ خَلِيفَةَ، قَالَ: ثنا عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ , فَشَكَا إِلَيْهِ الْحَاجَةَ، وَجَاءَ آخَرُ , فَشَكَا قَطْعَ السَّبِيلِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ رَأَيْتَ الْحِيرَةَ؟» قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا، وَقَدْ أُنْبِئْتُ عَنْهَا، فَقَالَ: «لَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَيُفْتَحَنَّ عَلَيْنَا كُنُوزُ كِسْرَى» , قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: كِسْرَى بْنُ هُرْمُزَ؟ قَالَ: " كِسْرَى بْنُ هُرْمُزَ , وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ، لَتَرَى أَنَّ الرَّجُلَ يَجِيءُ بِمِلْءِ كَفِّهِ ذَهَبًا، أَوْ فِضَّةً يَلْتَمِسُ مَنْ يَقْبَلُهُ فَلَا يَجِدُ أَحَدًا يَقْبَلُهُ , وَلَيَلْقَيَنَّ اللَّهَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ , فَيَقُولُ: أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا فَيُبَلِّغَكَ؟ فَيَقُولُ بَلَى، فَيَقُولُ: أَلَمْ أُعْطِكَ مَالًا فَأَفْضَلَ عَلَيْكَ؟ فَيَقُولُ: بَلَى , فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ , فَلَا يَرَى إِلَّا جَهَنَّمَ، وَيَنْظُرُ عَنْ يَسَارِهِ , فَلَا يَرَى إِلَّا جَهَنَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَاتَّقُوا النَّارَ , وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ " قَالَ عَدِيٌّ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ الظَّعِينَةَ يَرْتَحِلُونَ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى يَطُوفُوا بِالْكَعْبَةِ آمِنِينَ لَا يَخَافُونَ إِلَّا اللَّهَ وَلَقَدْ كُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ مَا قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَجِيءُ الرَّجُلُ بِمِلْءِ كَفِّهِ ذَهَبًا أَوْ فِضَّةً لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَمْرٍو بِنَحْوِهِ

219- Bize el-Huseyn b. Îsâ el-Bistâmî tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Sa'd et-Tâî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Halîfe tahdis etti, dedi ki: Bize Adiyy b. Hâtim tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyordum. Bir adam çıkageldi ve O'na ihtiyâcını arz etti. Başka biri daha geldi ve O'na yol kesicilikten yakındı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana "*Hîre'yi gördün mü?*" diye sordu. Ben de "Görmedim ama orası hakkında bana bir şeyler söylendi" dedim.

Buyurdu ki: "*Eğer uzun bir hayat sürersen mutlaka Kisrâ'nın hazîneleri bize açılacak!*" "Ey Allah'ın Resûlü, Hürmüz'ün oğlu Kisrâ mı?" diye sordum. Buyurdu ki: "*Evet, Hürmüz'ün oğlu Kisrâ. Eğer uzun bir hayat sürersen mutlaka bir adamın avucunun dolusu altın ya da gümüş getirip onu (zekât ya da sadaka olarak) kabul edecek birini aradığını fakat onu kabul edecek birini bulamadığını göreceksin. Yine mutlaka her biriniz kıyâmet gününde kendisiyle O'nun arasında kendisi için tercüme yapan bir tercüman olmaksızın Allah ile karşılaşacaktır. Sonra O 'Sana resûl göndermedim mi, o sana tebliğde bulunmadı mı?' diye soracak. Kişi 'Gönderdin ve o da tebliğde bulundu' diyecek. O 'Sana mal vermedim mi, sana ihsanda bulunmadım mı?' diye soracak. Kişi 'Verdin ve ihsanda bulundun' diye cevap verecek. Sonra kişi sağına bakacak da cehennemden başka bir şey göremeyecek. Soluna bakacak da yine cehennemden başka bir şey göremeyecek.*"

Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) sonra şöyle buyurdu: "*Şu hâlde yarım hurma ile bile olsa ateşten korunun. Onu da bulamazsanız güzel bir söz ile korunun.*"

Adiyy dedi ki: "Gerçekten ben Hîre'den bir kâfilenin yola çıktığını ve onların Kâbe'yi güvenli bir şekilde Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan tavaf ettiklerini gördüm. Yine ben Kisrâ'nın hazînelerini açanlar arasındaydım. Eğer uzun bir hayat sürerseniz Ebu'l Kâsım (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in söylediğini göreceksiniz: Bir adam avucunun dolusu altın ya da gümüş getirecek de onu kendisinden kabul edecek kimseyi bulamayacak."

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Amr *benzerini* tahdis etti.

Bundan Önceki Bâba Koyduğum "Allah *(celle ve alâ)* Kâfir ve Münâfık İle de Onu İtiraf Ettirmek ve Azarlamak İçin Konuşacaktır" Şeklindeki Başlığın Doğruluğunun Göğüslere Şifâ Olacak Şekilde Beyânının; Kâfirin O Zaman Dünyada İken Kâfir Olduğunu İkrâr Edeceğinin -Ki Bu İkrar Onun Kendisinin Dünyada İken Kıyâmet Günü Rabbine Kavuşmayacağını Zannettiğini İkrâr Etmesidir, Kim Dünyada Mümin Değilse ve Kendisinin Kıyâmet Günü Rabbine Kavuşacağını Tasdîk Etmiyorsa Kâfirdir, Mümin Değildir-; Münâfığın da O Zaman Dünyada İken Kendisinin Rabbi *(azze ve celle)*'ye, O'nun Nebîsine ve Kitabına İman Ettiğini, Oruç Tuttuğunu, Namaz Kıldığını ve Zekât Verdiğini İddiâ Edeceğinin; Allah *(azze ve celle)*'nin de Onun Diliyle Ortaya Attığı İddianın Yalan Olduğunu Ortaya Çıkarmak İçin Münâfığın Uyluğuna, Etine ve Kemiklerine Onun Dünyada İken Yapmakta Olduklarını Söyleteceğinin Zikri Bâbı

٢٢٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ الْعَطَّارُ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُهُ وَرَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، مِنْهُ – يَعْنِي مِنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَ النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ , هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ , قَالَ: «فَهَلْ تُضَارُّونَ فِي الشَّمْسِ عِنْدَ الظَّهِيرَةِ لَيْسَتْ فِي سَحَابٍ؟» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ: لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ، كَمَا لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا قَالَ: فَيَلْقَى الْعَبْدَ , فَيَقُولُ: أَيْ قُلْ – يَعْنِي يَا فُلَانُ أَلَمْ أُكْرِمْكَ؟ أَلَمْ أُسَوِّدْكَ؟، أَلَمْ أُزَوِّجْكَ؟ أَلَمْ أُسَخِّرْ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ , وَأَتْرُكْكَ تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ؟ قَالَ: بَلَى يَا رَبِّي قَالَ: فَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيَّ؟ قَالَ: لَا يَارَبِّ قَالَ: فَالْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي قَالَ: ثُمَّ يَلْقَى الثَّانِي: فَيَقُولُ: أَلَمْ أُكْرِمْكَ؟، أَلَمْ أُسَوِّدْكَ؟ أَلَمْ أُزَوِّجْكَ؟، أَلَمْ أُسَخِّرْ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ , وَأَتْرُكْكَ تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ؟ قَالَ: بَلَى , يَارَبِّ قَالَ: فَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيَّ؟ قَالَ: لَا يَا رَبِّ , قَالَ: فَالْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي قَالَ: ثُمَّ يَلْقَى الثَّالِثَ , فَيَقُولُ: مَا أَنْتَ؟ فَيَقُولُ: أَنَا عَبْدُكَ، آمَنْتُ بِكَ وَبِنَبِيِّكَ وَبِكِتَابِكَ، وَصُمْتُ وَصَلَّيْتُ، وَتَصَدَّقْتُ، وَيُثْنِي بِخَيْرٍ مَا اسْتَطَاعَ , فَيُقَالُ لَهُ: أَفَلَا نَبْعَثُ عَلَيْكَ شَاهِدَنَا؟ قَالَ: فَيُنْكِرُ فِي نَفْسِهِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيْهِ قَالَ: فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ: لِفَخِذِهِ انْطِقِي قَالَ: فَتَنْطِقُ فَخِذُهُ وَلَحْمُهُ وَعِظَامُهُ بِمَا كَانَ يَعْمَلُ، فَذَلِكَ الْمُنَافِقُ،

وَذَلِكَ لِيُعْذِرَ مِنْ نَفْسِهِ ، وَذَلِكَ الَّذِي سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ " قَالَ: ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: أَلَا اتَّبَعَتْ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

220- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ el-Attâr tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bunu Ravh b. el-Kâsım ile birlikte ondan - yani Süheyl b. Ebî Sâlih'ten- işittim. Onun babasından, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İnsanlar Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular.

(Rasulullah) "*Dolunay gecesinde berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman ayı görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*' diye sordu. "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdiler.

(Rasulullah) "*Peki öğle vaktinde berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. Yine "Hayır ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdiler.

Buyurdu ki: "*Nefsim elinde olana yemin ederim ki tıpkı bu ikisini görmek için birbirinize sıkıntı vermediğiniz gibi Rabbinizi görmek için de birbirinize sıkıntı vermeyeceksiniz.*"

Şöyle devam etti: "*(Allah) kulun karşısına çıkar ve ona şöyle buyurur: 'Ey falan! Söyle bakalım: Sana ikramda bulunmadım mı? Seni efendi yapmadım mı? Seni evlendirmedim mi? Atları ve develeri emrine âmâde kılmadım mı? Seni baş olmanı ve (ganîmetin) dörtte biri(ni) almanı sağlamadım mı?' (Kul) 'Bunları yaptın Rabbim' der. 'Peki, bana kavuşacağını düşünüyor muydun?' diye sorar. (Kul) 'Hayır Rabbim' diye cevap verir. Bunun üzerine O 'Öyleyse sen beni nasıl unuttuysan bugün de ben seni unutuyorum' buyurur.*"

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*Sonra (Allah) ikincinin karşısına çıkar ve ona şöyle buyurur: 'Sana ikramda bulunmadım mı? Seni efendi yapmadım mı? Seni evlendirmedim mi? Atları ve develeri emrine âmâde kılmadım mı? Seni baş olmanı ve (ganîmetin) dörtte biri(ni) almanı sağlamadım mı?' (Kul) 'Bunları yaptın Rabbim' der. 'Peki, bana kavuşacağını düşünüyor muydun?' diye sorar. (Kul) 'Hayır Rabbim' diye cevap verir. Bunun üzerine O 'Öyleyse sen beni nasıl unuttuysan bugün de ben seni unutuyorum' buyurur.*"

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*Sonra (Allah) üçüncünün karşısına çıkar ve 'Sen nesin?' diye sorar. O da 'Ben Senin kulunum; Sana, nebîne ve kitabına iman ettim; oruç tuttum, namaz kıldım ve tasaddukta bulundum' der ve elinden geldiğince hayır ile övgüde bulunur.*

Sonra ona 'Sana şâhidimizi göndermedik mi?' denilir. Bunun üzerine o içinden 'Bana kim şâhitlik edecek?' diye inkâr eder. Sonra ağzına mühür vurulur. Uyluğuna da 'Konuş!' denilir. Bunun üzerine uyluğu, eti ve kemikleri onun yapmakta olduklarını dile getirir. İşte bu münâfıktır. Bu (yani uyluğun, etin ve kemiklerin şâhitliği) onun ileri süreceği mazeretleri ortadan kaldırmak içindir. İşte o Allah'ın kendisinden hoşnut olmadığı kimsedir."

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*Sonra bir münâdî 'Her ümmet tapmakta olduğu şeyin peşinden gitsin' diye nidâ eder...*" Sonra hadîsi bütün uzunluğuyla zikretti.

٢٢١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ قَائِلُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي ظَهِيرَةٍ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا قَالَ: فَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا قَالَ: فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ: مَا تُضَارُّونَ إِلَّا كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا، يَلْقَى الْعَبْدَ , فَيَقُولُ: " أَيْ قُلْ: أَلَمْ أُكْرِمْكَ؟، أَلَمْ أُزَوِّجْكَ؟ أَلَمْ أُسَخِّرْ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ؟ أَلَمْ أَتْرُكْكَ تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ؟ " فَيَقُولُ: بَلَى فَيَقُولُ: «فَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيَّ» , فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: «إِنِّي أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي» قَالَ: ثُمَّ يَلْقَى الثَّانِيَ: " أَيْ قُلْ: أَلَمْ أُكْرِمْكَ؟ أَلَمْ أُزَوِّجْكَ؟ أَلَمْ أُسَخِّرْ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ؟ أَلَمْ أَتْرُكْكَ تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ؟ فَيَقُولُ: بَلَى , «فَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيَّ؟» ، ثُمَّ يَلْقَى الثَّالِثَ: فَيَقُولُ: رَبِّ , آمَنْتُ بِكَ وَبِكِتَابِكَ، وَصَلَّيْتُ وَتَصَدَّقْتُ قَالَ: فَيَقُولُ: «أَلَا أَبْعَثُ شَاهِدًا يَشْهَدُ عَلَيْكَ» ، فَيُنْكِرُ فِي نَفْسِهِ، مَنِ الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيَقُولُ لِفَخِذِهِ: «انْطِقِي» ، فَتَنْطِقُ فَخِذُهُ وَعَظْمُهُ وَلَحْمُهُ بِمَا كَانَ يَفْعَلُ , فَذَلِكَ الْمُنَافِقُ , وَذَلِكَ الَّذِي يَعْذِلُ نَفْسَهُ , وَذَلِكَ الَّذِي سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيُنَادِي مُنَادٍ: أَلَا تَتْبَعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَيَتْبَعُ الشَّيَاطِينَ وَالصَّلِيبَ أَوْلِيَاؤُهُمْ إِلَى جَهَنَّمَ , وَبَقِينَا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ، فَيَأْتِينَا رَبُّنَا , فَيَقُولُ: «عَلَى مَا

هَؤُلَاءِ؟» فَنَقُولُ: نَحْنُ عِبَادُ اللَّهِ الْمُؤْمِنُونَ آمَنَّا بِرَبِّنَا، وَلَمْ نُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا وَهُوَ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى , وَهُوَ يَأْتِينَا، وَهُوَ يُثَبِّتُنَا، وَهَذَا مُقَامُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَيَقُولُ: «أَنَا رَبُّكُمْ , فَانْطَلِقُوا» فَنَنْطَلِقُ حَتَّى نَأْتِيَ الْجِسْرَ، وَعَلَيْهِ كَلَالِيبُ مِنْ نَارٍ تَخْطَفُ عِنْدَ ذَلِكَ حَلَّتِ الشَّفَاعَةُ أَيِ اللَّهُمَّ سَلِّمْ، اللَّهُمَّ سَلِّمْ، فَإِذَا جَاوَزَا الْجِسْرَ، فَكُلُّ مَنْ أَنْفَقَ زَوْجًا مِنَ الْمَالِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِمَّا يَمْلِكُ , فَتُكَلِّمُهُ خَزَنَةُ الْجَنَّةِ تَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، يَا مُسْلِمُ هَذَا خَيْرٌ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ , إِنَّ هَذَا عَبْدٌ لَا تَوَى عَلَيْهِ، يَدَعُ بَابًا وَيَلِجُ مِنْ آخَرَ، فَضَرَبَ كَتِفَهُ , وَقَالَ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

221- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Süheyl'den, onun babasından, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Bazı kimseler "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Bunun üzerine (Rasulullah) *"Öğle vakti berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?"* diye sordu. "Hayır" dediler. *"Peki, dolunay gecesinde berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman ayı görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?"* diye sordu. Yine "Hayır" dediler. Bunun üzerine buyurdu ki:

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki (O'nu görmek için) *birbirinize ancak bu ikisini görmek için sıkıntı verdiğiniz kadar sıkıntı vereceksiniz. O kulun karşısına çıkacak ve ona şöyle buyuracak: 'Ey falan, söyle bakalım: Sana ikramda bulunmadım mı? Seni evlendirmedim mi? Atları ve develeri emrine âmâde kılmadım mı? Seni Seni baş olmanı ve* (ganîmetin) *dörtte biri(ni) almanı sağlamadım mı?'* (Kul) *'Bunları yaptın' der. 'Peki, bana kavuşacağını düşünüyor muydun?' diye sorar.* (Kul) *'Hayır' diye cevap verir. Bunun üzerine O 'Öyleyse sen beni nasıl unuttuysan ben de seni unutuyorum' buyurur."*

(Rasulullah) şöyle devam etti: *"Sonra (Allah) ikincinin karşısına çıkar ve ona şöyle buyurur: 'Ey falan, söyle bakalım: Sana ikramda bulunmadım mı? Seni efendi yapmadım mı? Seni evlendirmedim mi? Atları ve develeri emrine âmâde kılmadım mı? Seni baş olmanı ve* (ganîmetin) *dörtte biri(ni) almanı sağlamadım mı?'* (Kul) *'Bunları yaptın' der. 'Peki,*

bana kavuşacağını düşünüyor muydun?' diye sorar. Sonra (Allah) üçüncünün karşısına çıkar. O 'Rabbim; Sana ve kitabına iman ettim; namaz kıldım ve tasaddukta bulundum' der. Sonra (Allah) ona 'Senin aleyhine şâhitlik edecek bir şâhit getireyim mi?' buyurur. Bunun üzerine o içinden 'Bana kim şâhitlik edecek?' diye buna ihtimal vermez."

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*Sonra ağzına mühür vurulur. Uyluğuna da 'Konuş!' buyrulur. Bunun üzerine uyluğu, kemiği ve eti onun yapmakta olduklarını dile getirir. İşte bu münâfıktır. Nefsini kınayacak olan odur. Allah'ın kendisinden hoşnut olmadığı kimse de odur.*

Sonra bir münâdî 'Her ümmet tapmakta olduğu şeyin peşinden gitsin' diye nidâ eder. Bunun üzerine şeytanları ve haçı bunların dostları cehenneme kadar takip eder. Geride biz kalırız ey müminler! Sonra Rabbimiz bize gelir ve 'Bunlar ne üzereler?' buyurur. Biz de 'Biz Allah'ın mümin kullarıyız, O'na iman ettik ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmadık' deriz.

O bizim Rabbimiz (tebâreke ve teâlâ)*'dır. O bize gelir. O bizim ayaklarımızı sâbit kılar. Orası Rabbimiz bize gelinceye ve 'Ben sizin Rabbinizim, yürüyün' deyinceye kadar duracağımız yerdir.*

Sonra hareket ederiz. Tâ ki köprüye varırız. Onun üzerinde (insanı) kendine çeken ateşten dikenler vardır. O esnâda şefaat -yani 'Yâ Allah, selâmet ver; yâ Allah, selâmet ver'- helâl olur. (Şefaate izin verilir.) Bu ikisi köprüyü geçtikleri zaman Allah yolunda sahip olduklarından bir çift mal infâk eden her kimseye cennetin bekçileri 'Ey Allah'ın kulu, ey müslüman, bu hayırdır' der."

Ebû Bekr (radıyallâhu anh) dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, şu kul zarara uğramaz bir kuldur. Bir kapıyı bırakır, diğer kapıdan girer." Bunun üzerine (Rasulullah) onun omzuna vurdu ve "*Senin onlardan olacağını ümit ederim*" buyurdu.

Bize Muhammed b. Meymûn el-Mekkî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti... Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مَيْمُونٍ يَقُولُ: سُئِلَ سُفْيَانُ عَنْ تَفْسِيرِ حَدِيثِ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ: «تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ» , فَقَالَ: كَانَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ رَأْسَ الْقَوْمِ كَانَ لَهُ الْمِرْبَاعُ، وَهُوَ الرُّبُعُ،

وَقَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ حِينَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنِّي عَلَى دِينٍ، قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ بِدِينِكَ مِنْكَ، إِنَّكَ تَسْتَحِلُّ الْمِرْبَاعَ، وَلَا يَحِلُّ لَكَ

Muhammed b. Meymûn'u şöyle derken işittim: Süfyân'a Süheyl b. Ebî Sâlih'in "*Baştın ve dörtte biri alıyordun*" hadisinin tefsîri soruldu. O da şöyle cevap verdi: "Kişi kavmin başı olduğu zaman mirbâ' yani dörtte bir onun olurdu."

Yine o (Süfyân) şöyle dedi: "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Adiyy b. Hâtim kendisine 'Ey Allah'ın Resûlü, ben bir din üzereyim' dediği zaman şöyle buyurmuştur: Ben senin dînini senden daha iyi biliyorum. Sen sana helâl olmadığı hâlde dörtte biri helâl sayıyorsun."

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْجَوَّازُ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ قَالَ: ثنا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَحَفِظْتُهُ أَنَا وَرَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، وَرَدَّدَهُ عَلَيْنَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً، قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظَّهِيرَةِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟» قَالُوا: لَا " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

Bize Muhammed b. Mansûr el-Cevvâz tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Süheyl b. Ebî Sâlih tahdis etti. O babasından, o da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan şunu rivâyet etti: -Ben bunu Ravh b. el-Kâsım ile birlikte belledim, o bunu bize iki veya üç defa tekrar etti.-

İnsanlar "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "*Öğle vakti berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır" diye cevap verdiler...

Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

٢٢٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، غَيْرَ مَرَّةٍ لَفْظًا وَاحِدًا قَالَ وَثنا مَالِكُ بْنُ سُعَيْرِ بْنِ الْخِمْسِ أَبُو مُحَمَّدٍ قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يُؤْتَى بِالْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُقَالُ لَهُ: أَلَمْ

أَجْعَلْ لَكَ سَمْعًا وَبَصَرًا، وَمَالًا، وَوَلَدًا، وَسَخَّرْتُ لَكَ الْأَنْعَامَ وَالْحَرْثَ، وَتَرَكْتُكَ تَرْأَسُ وَتَرْبَعُ؟ فَكُنْتَ تَظُنُّ أَنَّكَ مُلَاقِيَّ فِي يَوْمِكَ هَذَا؟ قَالَ: فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ لَهُ: الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي " غَيْرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ لَمْ يَقُلْ فِي بَعْضِ الْمَرَّاتِ ابْنَ الْجِمْسِ أَبُو مُحَمَّدٍ

222- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî birçok defa tek bir lafızla tahdis etti, dedi ki...

Bize Mâlik b. Suayr b. el-Cims Ebû Muhammed de tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Hureyre'den ve Ebû Saîd'den onların şöyle dediklerini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"*Kul kıyâmet günü getirilir de ona şöyle denir: 'Sana işitme ve duyma yetisi, mal ve çocuk vermedim mi? Hayvanları ve tarlaları emrine âmâde kılmadım mı? Senin baş olmanı ve (ganîmetin) dörtte biri(ni) almanı sağlamadım mı? Peki, sen şu günde benimle karşılaşacağını düşünüyor muydun?' (Kul) 'Hayır' diye cevap verir. Bunun üzerine O ona 'Senin Beni unuttuğun gibi bugün de Ben seni unutuyorum' buyurur.*"

Şu kadar var ki Abdullah bazı zamanlarda "İbnu'l Cims Ebû Muhammed" demedi.

٢٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثنا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُمَا: أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ , هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ فَيَقُولُ: " أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، هَذَا مَكَانُنَا، حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَنَا رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي تَعْرِفُونَ فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا فَيَدْعُوهُمْ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

وَخَرَّجْتُهُ فِي غَيْرِ هَذَا الْبَابِ، مِنْ حَدِيثِ مَعْمَرٍ، وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ أَنَّهُمَا قَالَا: عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، وَابْنِ الْمُسَيِّبِ

223- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân haber verdi, dedi ki: Bize Şuayb -yani İbn Ebî Hamza- ez-Zührî'den onun şöyle dediğini tahdis etti, dedi ki: Bana Saîd b. el-Museyyeb

ve Atâ b. Yezîd el-Leysî Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ın kendilerine şunu haber verdiğini haber verdiler:

İnsanlar "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dediler... Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

"...*Bunun üzerine 'Ben sizin Rabbinizim' der. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız; Rabbimiz bize gelinceye kadar yerimiz burasıdır; Rabbimiz bize geldiği zaman O'nu tanırız' derler. Sonra Allah onlara tanıdıkları sûrette gelir. Bunun üzerine 'Sen bizim Rabbimizsin' derler. O da onları çağırır...*"

Sonra hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti.

Bu hadisi bu bab dışında da Ma'mer ve İbrâhîm b. Sa'd'dan tahriç ettim, onlar dediler ki: Atâ b. Yezîd ve İbnu'l Müseyyeb'den...

٢٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ وَقَالَ: " ثُمَّ يَتَبَدَّى اللَّهُ لَنَا فِي صُورَةٍ غَيْرِ صُورَتِهِ، الَّتِي رَأَيْنَاهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ، فَيَقُولُ: أَيُّهَا النَّاسُ , لَحِقَتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِمَا كَانَتْ تَعْبُدُ، وَبَقِيتُمْ، فَلَا يُكَلِّمُهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا الْأَنْبِيَاءُ فَارَقْنَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا وَنَحْنُ كُنَّا إِلَى صُحْبَتِهِمْ فِيهَا أَحْوَجَ , لَحِقَتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِمَا كَانَتْ تَعْبُدُ، وَنَحْنُ نَنْتَظِرُ رَبَّنَا الَّذِي كُنَّا نَعْبُدُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، فَيَقُولُ: هَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ آيَةٌ تَعْرِفُونَهَا , فَنَقُولُ نَعَمْ: فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ فَنَخِرُّ سُجَّدًا أَجْمَعُونَ وَلَا يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا سُمْعَةً , وَلَا رِيَاءً , وَلَا نِفَاقًا إِلَّا عَلَى ظَهْرِهِ طَبَقًا وَاحِدًا، كُلَّمَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ خَرَّ عَلَى قَفَاهُ قَالَ: ثُمَّ نَرْفَعُ رُءُوسَنَا، وَقَدْ عَادَ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي رَأَيْنَاهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَنَقُولُ: نَعَمْ , أَنْتَ رَبُّنَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ "

ثُمَّ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ وَقَدْ خَرَّجْتُهُ بَعْدَ بَيَانِ مَعْنَاهُ بَيَانًا شَافِيًا، بَيَّنْتُ فِيهِ جَهْلَ الْجَهْمِيَّةِ، وَافْتِرَاءَهُمْ عَلَى أَهْلِ الْآثَارِ، فِي إِنْكَارِهِمْ هَذَا الْخَبَرَ لِمَا جَهِلُوا مَعْنَاهُ

224- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd haber verdi, dedi ki: Bize

Zeyd b. Eslem haber verdi. Onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sorduk... Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

Ayrıca dedi ki: "*Sonra Allah bize O'nu ilk defa gördüğümüz sûretinden başka bir sûrette görünür ve 'Ey insanlar, her ümmet ibâdet etmekte olduğu şeyin peşinden gitti, geride siz kaldınız' buyurur. O gün O'nunla ancak nebîler konuşur. İnsanlardan dünyada orada onlarla birlikte olmaya en fazla ihtiyaç duyduğumuz bir zamanda ayrıldık. Her ümmet ibâdet etmekte olduğu şeyin peşinden gitti. Biz de ibâdet etmekte olduğumuz Rabbimizi bekliyoruz. Bunun üzerine 'Ben sizin Rabbinizim' buyurur. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız' derler. 'Allah ile aranızda bildiğiniz bir alâmet var mı?' buyurur. Biz de 'Evet' deriz. Bunun üzerine baldırın üzerini açar da hepimiz secdeye kapanırız. Dünyada iken duyurmak için, gösteriş yapmak için ya da münâfıkça secde edenlerden sırtının üzerinde tek bir tabaka olmayan kimse kalmaz. Ne zaman secde etmek istese ensesinin üzerine düşer.*"

Şöyle devam etti: "*Sonra başlarımızı kaldırırız. O bize kendisini ilk defa gördüğümüz sûretinde dönmüştür. 'Ben sizin Rabbinizim' der. Biz de üç defa 'Evet, Sen bizim Rabbimizsin' deriz...*"

Sonra hadisin kalanını zikretti. Bunu, manasını doyurucu şekilde açıkladıktan sonra tahriç ettim. Cehmiyye'nin cehâletini ve manasını bilmemeleri sebebiyle bu haberi inkâr etmeleri husûsunda âsâr ehline attıkları iftirâyı beyân ettim.

٢٢٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرِ بْنِ رِبْعِيٍّ الْقَيْسِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَلْتَفِتُ، وَيَكْشِفُ عَنْ سَاقٍ

225- Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'î el-Kaysî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne, Süleymân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû Sâlih, Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den O'nun şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Biriniz geri dönecek gibi olur da o sırada baldırın üzeri açılır...*"

٢٢٦- حدّثني مُحمّدُ بنُ بشّارٍ بُندارٌ قال: ثنا أبو عاصم. قال: سعدانُ بنُ بشرٍ أخبرناه، قالَ: ثنا أبو مُجاهدٍ الطّائيُّ، قال: حدّثني مُحلُّ بنُ خليفة. عنْ عديِّ بنِ حاتمٍ، قالَ: كُنتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عليْهِ وسلّم ، فجاء إليْهِ رجُلانِ يشْكُوان إليْهِ. أحدُهما يَشْكُو الْعَيْلَةَ وَيَشْكُو الْآخَرُ قَطْعَ السَّبِيلِ، فقال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عليْهِ وسلّم: " أمّا قطْعُ السَّبِيلِ , فَلَا يَأْتِي عَلَيْكَ إِلَّا قَلِيلٌ، حَتَّى تَخْرُجَ الْعِيرُ مِنَ الْحِيرَةِ إِلَى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ، وأمّا الْعَيْلَةُ , فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يُخْرِجَ الرَّجُلُ صدقةَ ماله , فَلَا يجِدَ مَنْ يَقْبَلُها , ثُمَّ لَيَقِفَنَّ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَهُ حَاجِبٌ يَحْجُبُهُ , وَلَا تُرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ، فَيَقُولُ لَهُ: أَلَمْ آتِكَ مَالًا؟، فَيَقُولُ: بَلَى بَلَى، فَيَقُولُ أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا؟، فَيَقُولُ: بَلَى , ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، فَلْيَتَّقِ أَحَدُكُمُ النَّارَ , وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ"

226- Bana Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti, dedi ki: Bunu bize Sa'dân b. Bişr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Mücâhid et-Tâî tahdis etti, dedi ki: Bana Muhil b. Halîfe, Adiyy b. Hâtim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bulunuyordum. O'nun yanına iki adam şikâyette bulunmak için geldi. Biri fakirlikten, diğeri de yol kesicilikten şikâyetçiydi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Yol *kesiciliğe gelince bunu artık çok kısa bir süre göreceksin. Öyle ki bir kâfile koruyanı olmaksızın Hîre'den yola çıkıp Mekke'ye gelecek. Fakirliğe gelince, şu olmadıkça kıyâmet kopmayacak: Bir adam malının sadakasını çıkaracak fakat onu kabul eden kimse bulamayacak. Yine mutlaka biriniz Allah'ın huzûrunda kendisiyle O'nun arasında kendisini perdeleyen bir perde ve kendisi için tercüme yapan bir tercümân olmadığı hâlde duracak. Sonra (Allah) ona 'Sana mal vermedim mi?' buyuracak. O da 'Verdin, verdin' diyecek. Sonra 'Sana resûl göndermedim mi?' buyuracak. O da 'Gönderdin' diye cevap verecek. Sonra sağına bakacak da ateşten başka bir şey göremeyecek. Soluna bakacak da ateşten başka bir şey göremeyecek. Şu hâlde biriniz ateşten yarım hurma ile de olsa korunsun. Onu bulamazsa güzel bir sözle (korunsun).*"

٢٢٧- وفي خبر سماك بن حرب، عن عبّاد بن حُبيش، عن عدي بن حاتم، عن النّبيّ صلّى الله عليه وسلّم: " وإنّ أحدكم لاقي الله عزّ وجلّ فقائلٌ ما أقول: ألم أجعلك سميعًا بصيرًا، ألم أجعل لك مالًا وولدًا؟ فماذا قدّمت؟ فنظر من بين يديه , ومن خلفه، وعن يمينه وعن شماله، فلا يجد شيئًا , ولا يتّقي النّار إلّا بوجهه، فاتّقوا النّار ولو بشقّ تمرة، فإن لم تجدوا فبكلمة طيّبة " حدّثناه محمّد بن بشّار بندارٌ قال: ثنا محمّد، عن شعبة، عن سماك. خرّجته بطوله في كتاب الصّدقات، من كتاب الكبير

227- Simâk b. Harb'ın Abbâd b. Hubeyş'ten, onun Adiyy b. Hâtim'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği haberde ise şunlar geçmektedir:

"*Biriniz Allah* (azze ve celle)'*ye kavuşacaktır ve O şu söylediğimi söyleyecektir: 'Seni işitir ve görür kılmadım mı? Sana mal ve çocuk vermedim mi? Peki sen ne hazırladın?' Bunun üzerine kişi önüne, arkasına, sağına ve soluna bakacak da bir şey göremeyecek. Ateşten ancak yüzüyle korunacak. Şu hâlde yarım hurmayla olsa bile ateşten korunun. Onu bulamazsanız güzel bir sözle (korunun).*"

Bunu bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti. O Şu'be'den, o da Simâk'tan rivâyet etti... Bunu bütün uzunluğuyla "el-Kebîr" kitabında, "Kitâbu's Sadakât"ta tahriç ettim.

٢٢٨- وَرَوَاهُ أَيْضًا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبَّادُ بْنُ حُبَيْشٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ الطَّائِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ , فَقَالَ يَا قَوْمَ هَذَا عَدِي بْنُ حَاتِمٍ وَكُنْتُ نَصْرَانِيًّا وَجِئْتُ بِغَيْرِ أَمَانٍ وَلَا كِتَابٍ , فَلَمَّا دَفَعْتُ إِلَيْهِ: أَخَذَ بِثِيَابِي , وَقَدْ كَانَ قَبْلَ ذَاكَ قَالَ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ يَدَهُ فِي يَدِي قَالَ: فَقَامَ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ وَصَبِيٌّ مَعَهَا , فَقَالَا: إِنَّ لَنَا إِلَيْكَ حَاجَةً، فَقَامَ مَعَهُمَا، حَتَّى قَضَى حَاجَتَهُمَا , ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي، حَتَّى أَتَى دَارَهُ، فَأَلْقِيَتْ لَهُ وِسَادَةٌ، فَجَلَسَ عَلَيْهَا , وَجَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ , فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا أَفَرَّكَ؟ أَنْ يُقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فَهَلْ تَعْلَمُ شَيْئًا أَكْبَرَ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَإِنَّ الْيَهُودَ مَغْضُوبٌ عَلَيْهِمْ، وَإِنَّ النَّصَارَى

ضَلَالٌ قَالَ: قُلْتُ: فَإِنِّي حَنِيفٌ مُسْلِمٌ قَالَ: فَرَأَيْتُ وَجْهَهُ يَنْبَسِطُ فَرَحًا قَالَ: ثُمَّ أَمَرَنِي ، فَنَزَلْتُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ: فَجَعَلْتُ آتِيهِ طَرَفَيِ النَّهَارِ قَالَ: فَبَيْنَمَا أَنَا عَشِيَّةً عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ أَتَاهُ قَوْمٌ فِي ثِيَابٍ مِنْ صُوفٍ مِنْ هَذِهِ النِّمَارِ قَالَ: فَصَلَّى، ثُمَّ قَامَ ، فَحَثَّ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ: وَلَوْ بِصَاعٍ، أَوْ نِصْفِ صَاعٍ، وَلَوْ بِقَبْضَةٍ، وَلَوْ نِصْفِ قَبْضَةٍ، يَقِي أَحَدَكُمْ حَرَّ جَهَنَّمَ أَوِ النَّارِ، وَلَوْ بِتَمْرَةٍ، وَلَوْ بِشِقِّ التَّمْرَةِ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَاقِي اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، فَقَائِلٌ لَهُ مَا أَقُولُ لَكُمْ: فَيَقُولُ: «أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ سَمْعًا؟ أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ بَصَرًا؟» فَيَقُولُ: بَلَى «أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ مَالًا وَوَلَدًا؟» فَيَقُولُ: بَلَى «فَأَيْنَ مَا قَدَّمْتَ لِنَفْسِكَ؟» قَالَ: فَيَنْظُرُ أَمَامَهُ وَخَلْفَهُ ، وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ، فَلَا يَجِدُ شَيْئًا يَقِي بِهِ وَجْهَهُ، فَلْيَتَّقِ أَحَدُكُمْ وَجْهَهُ النَّارَ، وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ، فَإِنِّي لَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الْفَاقَةَ، إِنَّ اللَّهَ نَاصِرُكُمْ، وَمُعْطِيكُمْ حَتَّى تَسِيرَ الظَّعِينَةُ فِيمَا بَيْنَ يَثْرِبَ وَالْحِيرَةِ، أَوْ أَكْثَرَ مَا تَخَافُ عَلَى مَطِيَّتِهَا السَّرَقَ قَالَ: فَجَعَلْتُ أَقُولُ فِي نَفْسِي أَيْنَ لُصُوصُ طَيِّءٍ؟

228- Bunu ayrıca Kays b. er-Rabî', Simâk b. Harb'den tahdis etti. (Simâk) dedi ki: Bana Abbâd b. Hubeyş, Adiyy b. Hâtim et-Tâî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldim. O esnâda mescidde oturuyordu. "*Ey kavmim, bu Adiyy b. Hâtim'dir*" buyurdu. Ben hristiyan idim. Hiçbir emânım ya da yazılı belgem olmadan gelmiştim. Onun yanına geldiğim zaman elbisemden tuttu. Bundan önce (benim hakkımda) "*Ben Allah'ın onun elini elime koyacağını umuyorum*" demişti. Sonra ayağa kalktı. Karşısına beraberinde çocuk bulunan bir kadın çıktı. "Sana ihtiyacımız var" dediler. Bunun üzerine kalkıp onlarla beraber gitti ve onların ihtiyâcını gördü. Sonra elimi tuttu. Tâ ki evine geldi. Ona bir minder atıldı. Onun üzerine oturdu. Ben de O'nun önüne oturdum. Sonra Allah'a hamd u senâda bulundu. Sonra şöyle buyurdu: "*Neden kaçıyorsun? 'Allahu Ekber' dediğimiz için mi? Allah'tan büyük bir şey biliyor musun?*" "Hayır" dedim. "*Yahudiler kendilerine gazap edilenlerdir, hristiyanlar da sapıklardır*" buyurdu. Ben de "Ben hanîf bir müslümanım" dedim. Bunun üzerine yüzünün sevinçten dolayı parladığını gördüm. Sonra bana Ensâr'dan bir adama misafir olmamı emretti. Ben de bunu yaptım. Gündüzün iki ucunda O'na gitmeye başladım. Bir akşam ben Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındayken şu kaplanlardan yünden elbiseler içinde bazı kimseler O'nun yanına çıkageldi. Sonra namaz

kıldı. Sonra onları teşvik etti. Sonra şöyle buyurdu: "*Sizi cehennemin ya da ateşin sıcağından koruyacak bir sâ' ile olsa bile, yarım sâ' ile olsa bile, bir avuç ile olsa bile, yarım avuç ile olsa bile, bir hurma ile olsa bile, yarım hurma ile olsa bile (ateşten korunun). Zira biriniz Allah* (tebâreke ve teâlâ) *ile karşılaşacak da O ona size söylediğimi söyleyecek: 'Sana işitme yetisi vermedim mi? Sana görme yetisi vermedim mi?' O da 'Verdin' diyecek. 'Sana mal ve çocuk vermedim mi?' buyuracak. O da 'Verdin' diye cevap verecek. Bunun üzerine 'Peki kendin için hazırladıkların nerede?' diye soracak. Bunun üzerine kişi önüne, arkasına, sağına ve soluna bakacak da kendisiyle yüzünü koruyacağı hiçbir şey bulamayacak. Şu hâlde biriniz yarım hurmayla olsa bile yüzünü ateşten korusun. Onu da bulamazsa güzel bir sözle (korusun). Zira ben sizin hakkınızda fâkirlikten endişe etmiyorum. Allah size yardım edecek ve size verecektir. Öyle ki bir kadın Yesrib ile Hîre arasını, hatta daha fazlasını kat edecek; korktuğu tek şey bineğinin çalınması olacaktır.*"

Ben de içimden "Peki Tay (kabîlesinin) hırsızları ne olacak?" demeye başladım.

٢٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ

229- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Kays b. er-Rabî' tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Görüldüğü üzere Ebû Saîd'in ve Ebû Hureyre'nin haberi şunu açıkça ortaya koymaktadır: Allah (azze ve celle) kıyâmet günü müminlerle de münâfıklarla da kendisi ile onlar arasında bir tercüman olmaksızın konuşacaktır. Zira yaratan ve yoktan var eden Allah'tan başkasının kullarından birine ya da onların tamamına "Ben sizin Rabbinizim" demesi mümkün değildir. Allah'tan başkası "Ben sizin Rabbinizim" diyemez.

Şu kadar var ki Allah Teâlâ münâfıklarla müminlerle konuştuğundan farklı şekilde konuşacaktır. Münâfıklarla onları azarlamak ve itiraf ettirmek için konuşacaktır. Müminlerle konuşurken ise onları kendileri için Allah (azze ve celle) katında bulunanlarla müjdeleyecek, onlarla dostlarına ve kendisine itaat edenlere yaraşır şekilde konuşacaktır.

٢٣٠- حَدَّثَنَا يُوسُفُ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا، وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ: رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا، فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: اذْهَبْ وَادْخُلِ الْجَنَّةَ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ

230- Bize Yûsuf tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde'den, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ben bizden cehennem ehli arasında ondan en son çıkacak kimseyi biliyorum. O sürünerek cehennemden çıkacak bir adamdır. Allah ona 'Git de cennete gir' buyurur...*" Sonra hadisin tamamını zikretti.

Bunu tarikleriyle bu kitaptan başka yerlerde tahriç ettim. Allah'ın dostlarıyla konuşmasıyla düşmanlarıyla konuşması arasındaki farkı da -Allah dilemiş ve takdir etmişse- bu kitapta yeri geldiğinde beyân edeceğim.

٢٣١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ خَيْثَمَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حَاجِبٌ» ، فَذَكَرَ أَبُو كُرَيْبٍ الْحَدِيثَ

231- Bize Ebû Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Hayseme'den, onun Adiyy b. Hâtim'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Sizden hiç kimse yoktur ki Allah onunla kendisiyle onun arasında bir perdedâr olmaksızın konuşacak olmasın...*" Sonra Ebû Kureyb hadisi zikretti.

İsimleri Mübârek ve Övgüsü Yüce Allah'ın Dünyada İşlediği ve Âhirette Bağışlanmasını İstediği Günahlarını Örttüğü Müminle Konuşması İle Dünyadayken Yüce Allah'a İman Etmeyen, Rabbine Karşı Yalan Uyduran, O'nun Yolundan Sapmış Olan ve Âhireti İnkâr Eden Kâfirle Konuşması Arasındaki Fark Bâbı

٢٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ قَالَ: ثنا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَثنا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ وَنَحْنُ نَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَثنا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ، وَهِشَامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ، وَنَحْنُ نَطُوفُ بِالْبَيْتِ غَيْرُ أَنِّي لَمْ أَضْبُطْ عَنْ بُنْدَارٍ سَعِيدًا وَثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: كُنْتُ آخِذًا بِيَدِ ابْنِ عُمَرَ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ , فَقَالَ: كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي النَّجْوَى؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ، ثُمَّ يَقُولُ: «أَيْ عَبْدِي , تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا وَكَذَا؟» فَيَقُولُ: نَعَمْ، أَيْ رَبِّي , حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ، وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ: «فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَغَفَرْتُهَا لَكَ الْيَوْمَ» ، ثُمَّ يُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْكُفَّارُ , وَالْمُنَافِقُونَ: {فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ} هَذَا حَدِيثُ الزَّعْفَرَانِيِّ، وَقَالَ أَبُو مُوسَى فِي حَدِيثِهِ: " وَأَمَّا الْكُفَّارُ: فَيُنَادَى عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ: أَيْنَ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ، أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ " حَدَّثَنَا الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: ثنا عَفَّانُ قَالَ: ثنا هَمَّامٌ قَالَ: ثنا قَتَادَةُ وَحَدَّثَنَا الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: ثنا خَلَفٌ قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَأَلْفَاظُهُمْ مُخْتَلِفَةٌ

232- Bize Ebu'l Eş'as Ahmed b. el-Mikdâm el-Iclî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Bize Katâde tahdis etti. Onun Safvân b. Muhriz'den, onun İbn Ömer'den, onun da Allah'ın Nebisi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre...

Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Saîd'den, onun Katâde'den, onun Safvân b. Muhriz'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Biz İbn Ömer ile birlikte Beyt'i tavaf ediyorken...

Bize Bündâr da tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Adiyy tahdis etti. Onun Saîd ve Hişâm'dan, onun Katâde'den, onun da Safvân b. Muhriz'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biz İbn Ömer ile birlikte Beyt'i tavaf ediyorken..." Şu kadar var ki ben Bündâr'dan "Saîd" kısmını zaptedemedim.

Bize el-Huseyn b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi, dedi ki: Bize Katâde, Safvân b. Muhriz'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer'in elinden tutuyordum. Bir adam onun yanına gelip "(Allah'ın kuluyla) gizlice konuşma(sı) hususunda Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i ne söylerken işittin?" diye sordu. O da şöyle dedi: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şöyle buyururken işittim:

"*Allah (azze ve celle) kıyâmet günü mümini kendisine yaklaştırır. Tâ ki onun üzerine örtüsünü koyar. Sonra 'Ey kulum, şu şu günahını biliyor musun?' diye sorar. O da 'Evet Rabbim' diye cevap verir.*

(Allah) günahlarını ona ikrâr ettirdiği ve o kendisinin helâk olduğunu düşündüğü zaman 'Ben onları dünyada iken örttüm, bugün de onları bağışladım' buyurur. Sonra hasenelerinin kitabı getirilir.

Kâfirlere ve münâfıklara gelince şâhitler (onlar hakkında) şöyle der: 'Bunlar Rableri aleyhine yalan söyleyenlerdir. Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!'"

Bu ez-Za'ferânî'nin hadisidir. Ebû Mûsâ ise hadisinde şöyle dedi: "*Kâfirlere gelince şâhitlerin huzûrunda şöyle nidâ edilir: 'Rableri aleyhine yalan söyleyenler nerede? Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!'*"

Bize ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti...

Bize yine ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Halef tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne Katâde'den bu isnâd ile tahdis etti. Lafızları ise farklıdır.

Rabbimizin Nebiyy-i Mustafâsı (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e İndirdiği Kitabından ve Nebîmiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sünnetinden; Allah (azze ve celle)'nin Yaratmasının Kendisiyle Olduğu Kelâmıyla Kelâmı ve Sözüyle Meydana Getirdiği Yaratmasının Arasındaki Farkın ve Allah'ın Kelâmının Yaratılmış Olduğunu Söyleyen -Rabbimiz Bundan Münezzehtir, Çok Yücedir- Cehmiyye'nin Görüşünün Bâtıllığının Delîlinin Beyânının Zikri Bâbı

Kitaptan Deliller

Allah (subhânehû ve teâlâ) şöyle buyurmuştur:

"Dikkat edin, yaratmak da buyurmak da Allah'a mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!" (A'râf, 54)

Böylece O, yaratma ile kendisiyle mahlûkâtı yarattığı emrin/buyurmanın arasını "isti'nâf vâvı" ile ayırmıştır.

Yine Allah (celle ve alâ) bize muhkem tenzîlinde mahlûkâtı kelâmıyla yarattığını bildirmiş, şöyle buyurmuştur: *"Bir şey istediğimiz zaman ona yalnızca 'Ol!' deriz, o da hemen oluverir."* (Nahl, 40)

Yaratmak İle Emretmek Arasındaki Fark

Görüldüğü gibi O (celle ve alâ) bize var edilen bütün mahlûkâtının *"Ol!"* buyruğu ile meydana geldiğini, hemen oluverdiğini bildirmiştir. O'nun *"Ol!"* buyruğu, yaratmanın kendisiyle gerçekleştiği kelâmıdır.

O'nun (azze ve celle) yaratmanın kendisiyle gerçekleştiği kelâmı, kelâmıyla meydana gelen mahlûkâtından ayrıdır. Bunu iyi anla. Hataya düşme! Başkasını da hataya düşürme.

Allah'ın hitâbını anlayan kimse bilir ki Allah subhânehû mümin kullarına bir şeyi *"Ol!"* buyruğuyla var ettiğini bildirdiğine göre *"Ol!"* sözü kendisine *"Ol!"* denilerek var edilen şeyden başkadır. Yine Allah'tan şunu anlar: O'nun *"Ol!"* buyruğu Allah'a iftirâ eden Cehmiyye'nin iddia ettiği gibi yaratılmış olsaydı Allah bir mahlûku başka bir mahlûk ile yaratmış ve var etmiş olurdu. Eğer O'nun *"Ol!"* buyruğu yaratılmış ise!

Şu hâlde onlara denir ki: Ey câhiller! Yaratmanın kendisiyle gerçekleştiği söz sizin iddia ettiğiniz gibi yaratılmış olsaydı, sizin aslınız üzerine (Allah) onu sonradan var etmiş olsaydı sizin dile getirdiğiniz bu söz şu manaya gelmez miydi: O *"Ol!"* buyruğunu da ondan önceki bir

söz ile yaratmıştır ve o söz de size göre yaratılmıştır. (Allah) o sözü de kendisinden önceki bir söz ile yaratmıştır ki o da (size göre) yaratılmıştır. Bu bu şekilde nihâyeti, adedi ve başı olmayan bir şekilde sürer gider. Bunda mahlûkâtın tekvîninin ve yaratılmışların vücûda getirilmesinin ibtâli vardır. Yine bu durumda Allah bir şeyi ihdâs etmeden, meydana getirmeden ve yaratmadan önce olmayan bir şeyin ihdâs edilmesi söz konusudur. Şüphesiz bu -düşündüğü ve doğruya ulaşmaya muvaffak kılındığı takdirde- akıllı bir kimsenin aklından geçmeyecek bir sözdür.

Allah *(subhânehû ve teâlâ)* şöyle buyurmuştur: "*Güneşi, ayı ve yıldızları emrine âmâde kılmıştır.*" (A'râf, 54)

Şimdi ey akıl sâhipleri, bir müslüman Allah'ın güneşi, ayı ve yıldızları yarattığı bir şeyle emrine âmâde kıldığını düşünebilir mi? Allah'tan O'nun hitâbını anlayan kimse emre âmâde kılınan şeyin kendisiyle emre âmâde kılındığı emrin emre âmâde kılınan şeyden başka olduğunu, sözün de kendisine söylenenden başka olduğunu görmez mi?

Allah'tan O'nun hitâbını ve Nebiyy-i Mustafâ *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den O'nun beyânını iyi anlayın ey akıl sâhipleri! Doğru yoldan sapmayın. Sonra Cehmiyye'nin sapıttığı gibi sapıtırsınız. Allah'ın her türlü lâneti onların üzerine olsun!

Sünnet'ten Deliller

Şimdi Allah'ın yaratmasıyla Allah'ın kelâmının birbirinden farklı olduğu husûsunda Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in -O'na ulaşana kadar adâletli kimsenin adâletli kimseden naklettiği- sünnetinden açık, anlaşılır ve karışık olmayan delilleri işitin:

٢٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَهُوَ مَوْلَى طَلْحَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ وَجُوَيْرِيَةُ جَالِسَةٌ فِي الْمَسْجِدِ فَرَجَعَ حِينَ تَعَالَى النَّهَارُ، فَقَالَ: «لَمْ تَزَالِي جَالِسَةً بَعْدِي؟» قَالَتْ: نَعَمْ قَالَ: " قَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ، لَوْ وُزِنَتْ بِهِنَّ لَوَزَنَتْهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، عَدَدَ خَلْقِهِ، وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ، وَرِضَا نَفْسِهِ، وَزِنَةَ عَرْشِهِ"

233- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Muhammed b. Abdurrahmân'dan -ki o Talha'nın mev-

lâsıdır-, onun Kureyb'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazına çıktığı zaman Cüveyriye (evindeki) mescidde oturuyordu. Sonra (Nebî) gündüz (yani güneş) yükseldiği zaman geri geldi ve "*Benden sonra hep böyle oturdun mu?*" diye sordu. (Cüveyriye de) "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Ben senden sonra dört söz söyledim ki onlarla (yani senin söylediklerinin tamamıyla) tartılsa mutlaka onlara ağır basar: Yarattıklarının adedince, kelimelerinin sayısınca, nefsinin râzı olacağı ve Arş'ının ağırlığı kadar Allah'ı hamdi ile bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim.*"

٢٣٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ، وَثنا أَبُو مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ كُرَيْبًا، يُحَدِّثُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهَا فَذَكَرَ الْحَدِيثَ , وَهُوَ أَتَمُّ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، وَقَالَا فِي الْخَبَرِ: «سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ وَقَالَ فِي كُلِّ صِفَةٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الدُّعَاءِ

234- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -ki o İbn Ca'fer'dir- tahdis etti...

Bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Abdurrahmân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Kureyb'i İbn Abbas-Cuveyriye kanalıyla şunu tahdis ederken işittim: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona (yani Cuveyriye'ye) uğradı..." Sonra hadisi zikretti ki bu (Süfyân) İbn Uyeyne'nin hadisinden daha tamdır. İkisi haberde şöyle demişlerdir: "*Allah'ı yarattıklarının adedince noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allah'ı yarattıklarının adedince noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allah'ı yarattıklarının adedince noksan sıfatlardan tenzih ederim...*" Her sıfatı üç defa söyledi. Bunu "Kitâbu'd Duâ"da tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Burada Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın kendisine indirdiği vahyini beyân etme görevini üstlenmiştir. Ümmetine Allah'ın kelâmının yarattıklarından ayrı olduğunu beyân etmiş ve açıklamış, şöyle buyurmuştur: "*Yarattıklarının adedince, nefsi*

râzı olana kadar, Arş'ının ağırlığınca ve kelimelerinin sayısınca Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim."

Görüldüğü gibi O Allah'ın yarattıklarıyla kelimelerini birbirinden ayırmıştır. Eğer Allah'ın kelimeleri O'nun yarattıklarından olsaydı (Rasulullah) onları birbirinden ayırmazdı. Duymaz mısın ki O bir yaratılmış olan Arş'ı zikrettiği zaman sayıyla ilgili olmayan bir lafız kullanmış, "*Arş'ının ağırlığınca*" buyurmuştur. Ağırlık ise sayıdan başka bir şeydir. Allah (celle ve alâ) muhkem tenzîlinde yarattıklarından hiçbirinin kendisinin kelimelerini ölçemeyeceğini ve sayamayacağını bildirmiştir. Akıl sâhibi mümin kullarına kelimelerinin çokluğunu ve onları yaratılmışlardan herhangi birinin sayamayacağını beyân etmiştir. O (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*De ki: Rabbimin kelimeleri(ni yazmak) için deniz mürekkep olsaydı, yardım için bir o kadarını daha getirmiş olsak bile Rabbimin kelimeleri bitmeden deniz tükenirdi.*" (Kehf, 109)

Bu âyet kendisi hakkında "müfesser değil mücmel" dediğimiz cinstendir. Manası şudur: "De ki ey Muhammed: Rabbimin kelimeleri(ni yazmak) için deniz mürekkep olsaydı ve onunla Rabbimin kelimelerini yazsaydım şüphesiz Rabbimin kelimeleri tükenmeden önce -yardım için bir o kadarını daha getirmiş olsak bile- deniz tükenirdi."

Bu âyeti tefsîr eden âyet şudur: "*Dünyadaki bütün ağaçlar kalem, deniz de (mürekkep olsa), onun arkasından yedi deniz daha ona eklense Allah'ın kelimeleri tükenmez. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.*"

Allah bu âyette kalemleri zikrederek, akıl sâhiplerine kalemleri zikretmekle maksadının şu olduğunu beyân etmiştir: Dünyadaki bütün ağaçlar kalem olsaydı ve onlarla Allah'ın kelimeleri yazılsaydı, deniz de mürekkep olsaydı denizin suyu tükenirdi. Rabbimizin kelimeleri ise tükenmezdi.

O'nun "*Dünyadaki bütün ağaçlar kalem olsaydı...*" buyruğunda da yine mücmel bir ifâde vardır. Bunu başka bir âyetle tefsir etmiştir. O bu âyette "Denizin suyuyla birlikte bu kadar çok kalemle Allah'ın kelimeleri yazılsa..." manasını kastetmemiştir. Ancak diğer âyette açıkladığı üzere "Denizin suyu mürekkep olsa..." manasını kastetmiştir.

O'nun (celle ve alâ) "*Deniz mürekkep olsa...*" buyruğunda, bu âyette "deniz" ismi "denizler", yani bütün denizler hakkında kullanılmıştır. Ba-

zen deniz ismi bütün denizler hakkında kullanılır. O'nun şu buyruğunda olduğu gibi: "*O sizi karada ve denizde yürütendir. Tâ ki gemide olursunuz...*" (Yûnus, 23)

Yine O'nun "*Denizde O'nun emriyle akıp giden gemiler...*" (Hacc, 65) buyruğunda olduğu gibi...

Herkesin bildiği üzere O bu iki âyette denizler arasından tek bir denizi kastetmemiştir. Çünkü Allah dilediği kullarını denizlerde yürütür. (Yolculuk ettirir.) Aynı şekilde gemiler Allah'ın emriyle denizlerde akıp gider. Tek bir denizde akıp gitmez.

"*Dünyadaki bütün ağaçlar kalem olsaydı...*" buyruğu da sanki "Sekt nutkun hilâfı değildir" dediğimiz cinse benzemektedir. Allah bu âyetle mürekkebin yedi denizin suyunun miktarının üzerine çıkartıldığı takdirde kelimelerinin tükeneceğini anlatmak istememiştir. Allah kelimelerinin tükenmesinden münezzehtir.

Bu âyet hakkındaki tevilimin doğruluğunun delili ise Allah (*celle ve alâ*)'nın başka bir âyette bir deniz kadar daha mürekkep getirildiği takdirde de kelimelerinin tükenmeyeceğini bildirmiş olmasıdır. Bunun manası şudur: Denizler kadar daha mürekkep getirilse ve onunla da Allah'ın kelimeleri yazılsa yine Allah'ın kelimeleri tükenmez.

Deniz ismi daha önce söylediğim üzere bütün denizler hakkında da kullanılır. Eğer buradaki "*De ki: Deniz mürekkep olsa...*" buyruğunda kastedilen "tek bir deniz" olsaydı buradaki manası şu olurdu: "Bir deniz Allah'ın kelimeleri(ni yazmak) için mürekkep olsa ve bir misli daha -yani ikinci bir deniz daha- getirilse Allah'ın kelimeleri tükenmez." Bu durumda mürekkebin iki denizden fazla olduğu ve bu mürekkebin tamamıyla Allah'ın kelimelerinin yazıldığı takdirde Allah'ın kelimelerinin tükenip tükenmeyeceği hususunda âyette bir delâlet bulunmazdı. (Fakat durum böyle değildir. Âyette "deniz" ile tek bir deniz kastedilmemiştir) Çünkü Allah diğer âyette yedi denizin tamamıyla Allah'ın kelimeleri yazılsa bile Allah'ın kelimelerinin tükenmeyeceğini bildirmiştir.

Sünnet'ten Başka Deliller

Şimdi Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e ulaşana kadar adâletli kişinin adâletli kişiden naklettiği; Rabbimizin kelimelerinin, muattıl Cehmiy-

ye'nin -Allah'ın her türlü lâneti onların üzerine olsun- iddia ettiği gibi yaratılmış olmadığına delâlet eden sâbit ve sahîh haberlere kulak verin:

٢٣٥- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، وَأَبِيهِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَاهُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " لَوْ نَزَلَ أَحَدُكُمْ مَنْزِلًا فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْحَلَ مِنْهُ"

235- Bize Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris, Yezîd b. Ebî Habîb'den ve el-Hâris b. Ya'kûb'dan haber verdi...

Bunu bize Ya'kûb b. Abdullah b. el-Eşecc tahdis etti. Onun Busr b. Saîd'den, onun Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan, onun Havle binti Hakîm'den rivâyet ettiğine göre o Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: "*Biriniz bir konaklama yerinde konakladığı zaman 'Yarattıklarının şerrinden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım' desin. Zira (böyle dediği takdirde) oradan ayrılana kadar hiçbir şey ona zarar vermez.*"

قَالَ يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ ذَكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَقِيتُ مِنْ عَقْرَبٍ لَدَغَتْنِي الْبَارِحَةَ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَمَا أَنَّكَ لَوْ قُلْتَ حِينَ أَمْسَيْتَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ تَضُرَّكَ "

Ya'kûb b. Abdullah dedi ki: ...el-Ka'kâ' b. Hakîm'den, onun Zekvân Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, dün gece beni ısıran akrepten neler çektim!" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: "*Akşamı ettiğin zaman 'Yarattıklarının şerrinden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım' deseydin sana zarar vermezdi.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbın tamamını "Kitâbu't Tıbbi ve'r Rukâ"da yazdırdım.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın yarattıklarının şerrinden O'nun yarattığı bir varlığa sığınmayı emretmesinin mümkün olmadığı herkes tarafından bilinmektedir, değil mi? Siz hiç duâ eden kimsenin 'Allah'ın yarattıklarının şerrinden Kâbe'ye sığınırım' demesine cevaz veren ya da 'Allah'ın yarattıklarının şerrinden Safâ'ya ve Merve'ye sığınırım' ya da 'Arafât'a ve Minâ'ya sığınırım' demesine cevaz veren bir âlim işittiniz mi? Allah'ın dînini bilen bir müslüman bunu söylemez ve bu söze cevaz vermez. Bir müslümanın Allah'ın yaratıklarının şerrinden O'nun yarattığına sığınması mümkün değildir.

٢٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيَّ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ مَوْلَى الْحُرَقَةِ، وَهُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَرَأَ طه، وَيس قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفَيْ عَامٍ، فَلَمَّا سَمِعَتِ الْمَلَائِكَةُ الْقُرْآنَ قَالَتْ: طُوبَى لِأُمَّةٍ يَنْزِلُ هَذَا عَلَيْهِمْ، طُوبَى لِأَلْسُنٍ تَتَكَلَّمُ بِهَذَا، وَطُوبَى لِأَجْوَافٍ تَحْمِلُ هَذَا "

236- Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm -yani İbnu'l Münzir el-Hizâmî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. el-Muhâcir b. Mismâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer b. Hafs İbn Zekvân tahdis etti. Onun el-Huraka'nın mevlâsından -ki o Abdurrahmân b. Ya'kûb b. el-Alâ b. Abdurrahmân'dır-, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah* (tebâreke ve teâlâ) *Âdem'i yaratmadan iki bin yıl önce Tâhâ'yı ve Yâsîn'i okudu. Melekler Kur'ân'ı işittikleri zaman şöyle dediler: 'Bunun üzerine indirileceği ümmete ne mutlu! Bunu söyleyecek dillere ne mutlu! Bunu taşıyacak göğüslere ne mutlu!'"*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Kur'ân'ın yaratılmış olmadığı uzun bir meseledir. Bu mesele bu kitapta -Allah yazdırmaya muvaffak kılarsa- yerinde zikredilecektir.

Kur'ân'ın, -Muattıl Cehmiyye Kâfirlerinin İddia Ettiğinin Aksine- Yaratıcı Olan ve Sözü Yaratılmamış Olan Allah'ın Kelâmı Olduğuna Delâlet Eden Delillerden Bir Bâb

٢٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ صَاحِبُ اللُّؤْلُؤِ، عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ نِيَارِ بْنِ مُكْرَمٍ الْأَسْلَمِيِّ، صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: {الم غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ} إِلَى آخِرِ الْآيَتَيْنِ، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَجَعَلَ يَقْرَأُ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: {الم غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ} [الروم: 1] فَقَالَ رُؤَسَاءُ مُشْرِكِي مَكَّةَ: يَا ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ , هَذَا مِمَّا أَتَى بِهِ صَاحِبُكَ قَالَ: لَا وَاللَّهِ، وَلَكِنَّهُ كَلَامُ اللَّهِ وَقَوْلُهُ , فَقَالُوا: فَهَذَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ إِنْ ظَهَرَتِ الرُّومُ عَلَى فَارِسَ فِي بِضْعِ سِنِينَ، فَتَعَالَ نُنَاحِبْكَ، - يُرِيدُونَ: نُرَاهِنْكَ , وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ فِي الرِّهَانِ مَا نَزَلَ - قَالَ: فَرَاهَنُوا أَبَا بَكْرٍ , وَوَضَعُوا رِهَانَهُمْ عَلَى يَدَيْ فُلَانٍ، قَالَ: ثُمَّ بَكِرُوا، فَقَالُوا: يَا أَبَا بَكْرٍ: الْبِضْعُ مَا بَيْنَ الثَّلَاثِ إِلَى التِّسْعِ , فَاقْطَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ شَيْئًا نَنْتَهِي إِلَيْهِ

237- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Lü'lü'nün arkadaşı Sureyc b. en-Nu'mân tahdis etti. Onun İbn Ebi'z Zinâd'dan, onun Ebu'z Zinâd'dan, onun Urve b. ez-Zubeyr'den, onun Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sahâbîsi Niyâr b. Mukrem el-Eslemî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

"*Elif-Lâm-Mîm; Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradı; onlar yenilgilerinden sonra yeneceklerdir...*" (Rûm, 1-3) iki âyetin sonuna kadar nâzil olduğunda Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dışarı çıktı ve okumaya başladı: "*Bismillâhirrahmânirrahîm. Elif-Lâm-Mîm. Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradı. Onlar yenilgilerinden sonra yeneceklerdir. Bir kaç sene içinde...*"

Bunun üzerine Mekke müşriklerinin reisleri "Ey Ebû Kuhâfe'nin oğlu, bu arkadaşının getirdiklerinden midir?" diye sordular. O da (yani Ebû Bekr) "Vallahi hayır, o Allah'ın kelâmı ve sözüdür" dedi.

Dediler ki: "Bu seninle aramızdaki anlaşmadır: Eğer Rumlar Farslılar'a birkaç sene içinde üstün gelirse, gel seninle münâhabe yapalım." Bununla mürâheneyi kastediyorlardı. Bu mürâhene hakkında nâzil olanlar nâzil olmadan önceydi.

Böylece Ebû Bekr ile mürâhene yaptılar ve rehinlerini falancanın eline koydular. Sonra acele edip "Ey Ebû Bekr, bid'/birkaç üç ile dokuz arasıdır, şimdi sen bize kendinle bizim aramızda bunun hâricinde kabul edeceğimiz bir şey söyle" dediler.

-Yaratıcımız (celle zikruhû)'nun Sıfatlarını İnkâr Eden Muattıl Cehmiyye'nin Burnu Yerde Sürtülse de- Kıyâmet Günü İyileriyle Fâcirleriyle Bütün Müminlerin Allah (azze ve celle)'ye Bakacaklarının Beyânının Zikri Bâbı

٢٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ جَرِيرٍ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ قَالَ: وَحَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، وَثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، وَحَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي خَالِدٍ، وَحَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَالْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَا: ثَنَا وَكِيعٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، وَحَدَّثَنَا الزَّعْفَرَانِيُّ، أَيْضًا قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، وَحَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، وَوَكِيعٌ، وَأَبُو أُسَامَةَ وَيَعْلَى وَمِهْرَانُ بْنُ أَبِي عُمَرَ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، فَقَالَ: " إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا، لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا، ثُمَّ قَرَأَ {وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ

وَقَبْلَ الْغُرُوبِ} [ق: 39] «هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ حَكِيمٍ وَقَالَ بُنْدَارٌ فِي حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ» لَا تُضَامُونَ " وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ: «أَمَا إِنَّكُمْ سَتُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّكُمْ فَتَرَوْنَهُ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ» ، وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ فِي حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ «لَا تُضَامُونَ» ، وَقَالَ: ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ} [الحجر: 98] " وَقَالَ يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ: «إِنَّكُمْ رَاؤُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا» ، وَقَالَ أَيْضًا: وَتَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ} [الحجر: 98] وَفِي حَدِيثِ شُعْبَةَ: " لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ وَحَافِظُوا عَلَى صَلَاتَيْنِ وَقَرَأَ {وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا} [طه: 130] " وَقَالَ مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَقَالَ: لَا تُضَامُونَ، بِالرَّفْعِ وَقَالَ: ثُمَّ قَرَأَ جَرِيرٌ {فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ} [الحجر: 98] وَقَالَ يُوسُفُ فِي حَدِيثِهِ: لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْلَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَقَالَ: وَاللَّفْظُ لِجَرِيرٍ

238- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: İsmâîl'i, Kays-Cerîr kanalıyla şunu rivâyet ederken işittim...

Bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr da tahdis etti, dedi ki: Bana Yezîd b. Hârun da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl haber verdi...

Bize Ahmed b. el-Mikdâm el-Iclî tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir, İsmâîl'den tahdis etti...

Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî de tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. İdrîs tahdis etti, dedi ki: İbn Ebî Hâlid'i işittim...

Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ve el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dediler ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti...

Bize yine ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid haber verdi...

Bize Yahyâ b. Hakîm de tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd ve Yezîd b. Hârûn tahdis etti. İkisi de İbn Ebî Hâlid'den rivâyet etti.

Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb da tahdis etti, dedi ki: Bize Mervân b. Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti...

Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc de tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti...

Bize Yûsuf b. Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr, Vekî', Ebû Usâme, Ya'lâ ve Mihrân b. Ebî Amr da tahdis etti...

Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy, Şu'be'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti. Onun Kays b. Ebî Hâzim'den, onun Cerîr b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyorduk. Bir dolunay gecesinde aya baktı ve şöyle buyurdu: "*Mutlaka siz Rabbiniz* (azze ve celle)*'yi şunu gördüğünüz gibi göreceksiniz. O'nu görmek için birbirinize de girmeyeceksiniz. Şu hâlde güneşin doğuşundan ve batışından önce namazı kaçırmamaya gücünüz yeterse kaçırmayın.*" Sonra şunu okudu: "*O hâlde güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbini hamdiyle tesbih et.*" (Tâhâ, 130)

Bu Yahyâ b. Hakîm'in hadisinin lafzıdır.

Bündâr ise Yezîd b. Hârûn'un hadisinde "*birbirinize girmeyeceksiniz*" demiş, Vekî'nin hadisinde de "*Siz var ya, Rabbinize arz edileceksiniz ve O'nu şu ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz*" demiştir.

Ez-Za'ferânî, Yezîd b. Hârûn'un hadisinde "*birbirinize girmeyeceksiniz*" demiş, ayrıca "Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) '*O hâlde Rabbini hamdiyle tesbih et*' âyetini okudu" demiştir.

Yahyâ b. Hakîm "*Mutlaka siz Rabbinizi şunu gördüğünüz gibi göreceksiniz*" demiştir. Yine o "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) '*O hâlde Rabbini hamdiyle tesbih et*' âyetini okudu" demiştir.

Şube'nin hadisinde ise şunlar geçmektedir: "*O'nu görmek için birbirinize girmeyeceksiniz. İki namaza dikkat edin.*" Sonra "*O hâlde güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbini hamdiyle tesbih et*" buyruğunu okudu.

Mervân b. Muâviye ayrıca dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti, dedi ki: Bize Kays b. Ebî Hâzim tahdis etti, dedi ki: Cerîr b. Abdul-

lah'ı şöyle derken işittim... Sonra raf' ile "lâ-tudâmûne/size bir meşakkat dokunmaksızın" dedi. Yine (râvî İbn Ebî Hâzim) dedi ki: Sonra Cerîr "O *hâlde Rabbini hamdiyle tesbih et*" âyetini okudu.

Yûsuf da hadisinde "*dolunay gecesi, ayın on dördüncü gecesi*" dedi. Ayrıca "Lafız Cerîr'e âittir" dedi.

٢٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، قَالَ: ثَنَا بَيَانُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، فَنَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ فَقَالَ: إِنَّكُمْ تَرَوْنَ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ

239- Bize Abde b. Abdullah el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn el-Cu'fî, Zâide'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Beyân b. Bişr, Kays b. Ebî Hâzim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Cerîr b. Abdullah tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir dolunay gecesinde yanımıza çıktı, aya baktı ve şöyle buyurdu: "*Şüphesiz siz kıyâmet günü Rabbiniz* (azze ve celle)*'yi hiç birbirinize girmeden şunu gördüğünüz gibi göreceksiniz.*"

٢٤٠- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَاصِمُ بْنُ يُوسُفَ الْيَرْبُوعِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ جَرِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ عِيَانًا

240- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım b. Yûsuf el-Yerbûî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Şihâb tahdis etti. Onun İsmâîl b. Ebî Hâlid'den, onun Kays'tan, onun Cerîr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Şüphesiz siz Rabbinizi açık bir şekilde/gözlerinizle göreceksiniz.*"

٢٤١- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظَّهِيرَةِ مِنْ غَيْرِ سَحَابٍ؟» قَالَ: قُلْنَا: لَا، قَالَ:

«فَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِي سَحَابٍ؟» قَالَ: قُلْنَا: لَا، قَالَ: «فَإِنَّكُمْ لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ كَمَا لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا

241- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. İdrîs tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Saîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dedik. Bunun üzerine O "*Öyle vakti bulutsuz bir havada güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. Biz de "Hayır" dedik. "*Peki, dolunay gecesinde bulut içinde olmadığı zaman ayı görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. Biz yine "Hayır" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*İşte siz bu ikisini görmek için birbirinize sıkıntı vermediğiniz gibi O'nu görmek için de birbirinize sıkıntı vermeyeceksiniz.*"

٢٤٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: وَحَدَّثَنِي ابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا مُصْعَبُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الْحَدِيثَ قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: الْحَدِيثُ عِنْدَنَا مَحْفُوظٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَعْنِي أَخْطَأَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَالصَّوَابُ: قَدْ رُوِيَ الْخَبَرُ أَيْضًا، عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

242- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Numeyr de tahdis etti, dedi ki: Bana Yahyâ b. Îsâ tahdis etti. O el-A'meş'ten, o Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etti...

Bize yine Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Hâlid tahdis etti, dedi ki: Bize Mus'ab b. Muhammed tahdis etti. O Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan hadisi rivâyet etti.

Muhammed b. Yahyâ bize dedi ki: "Hadis bizim nezdimizde Ebû Hureyre'den ve Ebû Saîd'den mahfuzdur."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muhammed b. Yahyâ doğru söylemiştir. Yani hata etmiştir. Bu haber ayrıca Süheyl-babası-Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* kanalıyla da rivâyet edilmiştir.

حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُهُ وَرَوْحُ بْنَ الْقَاسِمِ مِنْهُ يَعْنِي سُهَيْلَ بْنَ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلَ النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " فَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظَّهِيرَةِ، لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟ قَالَ: فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ كَمَا لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا ". ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَدْ أَمْلَيْتُ هَذَا الْخَبَرَ قَبْلُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيِّ، وَمُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ الْجَوَّازِ، وَمُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ

Bunu bize Abdulcebbâr b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bunu Ravh b. el-Kâsım ile beraber ondan -yani İbn Süheyl b. Ebî Sâlih'ten- işittim. Onun babasından, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İnsanlar Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Bunun üzerine O "*Bulutsuz dolunay gecesinde ayı görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdiler. "*Bulutsuz bir öğle vakti güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu ve şöyle buyurdu: "*Canım elinde olana yemin ederim ki bu ikisini görmek için birbirinize sıkıntı vermediğiniz gibi Rabbinizi görmek için de birbirinize sıkıntı vermeyeceksiniz.*"

Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bu haberi daha önce Abdullah b. Muhammed ez-Zührî'den, Muhammed b. Mansûr el-Cevvâz'dan ve Muhammed b. Meymûn'dan yazdırmıştım.

٢٤٣- وَقَدْ رَوَى أَيْضًا خَبَرَ سُهَيْلٍ هَذَا مَالِكُ بْنُ سُعَيْرِ بْنِ الْخِمْسِ قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يُؤْتَى بِالْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ: أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ سَمْعًا وَبَصَرًا وَمَالًا وَوَلَدًا؟

إِلَى قَوْلِهِ: الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي " حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، غَيْرَ مَرَّةٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ سُعَيْرِ بْنِ الْخِمْسِ، وَفِي حَدِيثِ سُهَيْلٍ هَذَا الْمَعْنَى أَيْضًا؛ لِأَنَّ فِي خَبَرِهِ: " فَيَلْقَى الْعَبْدَ فَيُقَالُ: أَيْ فُلْ: أَلَمْ أُكْرِمْكَ " إِلَى قَوْلِهِ: «الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي» فَرِوَايَةُ مَالِكِ بْنِ سُعَيْرٍ دَالَّةٌ عَلَى صِحَّةِ مَا قَالَهُ، عَلِمْنَا أَنَّ الْخَبَرَ مَحْفُوظٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَبِي سَعِيدٍ

243- Süheyl'in bu haberini ayrıca Mâlik b. Suayr b. el-Cims de rivâyet etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre'den ve Ebû Saîd'den rivâyet ettiğine göre onlar şöyle demişlerdir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kul kıyâmet günü getirilir de ona 'Ben sana işitme yetisi, görme yetisi, mal ve çocuk vermedim mi?' denilir... Sen Beni nasıl unuttuysan bugün de Ben seni unutuyorum.*"

Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî birçok kez tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik b. Suayr b. el-Cims tahdis etti...

Süheyl'in haberinde de bu mana vardır. Çünkü onun haberinde "*(Allah) kulun karşısına çıkar da 'Ey falan, söyle bakalım: Sana ikramda bulunmadım mı... Sen Beni nasıl unuttuysan bugün de Ben seni unutuyorum' denir.*" buyrulmuştur. Şu hâlde Mâlik b. Suayr'ın rivâyeti onun (yani Muhammed b. Yahyâ'nın) sözünün doğruluğuna delâlet etmektedir. Böylece bu haberin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan ve Ebû Saîd'den mahfuz olduğunu bilmiş olmaktayız.

وَحَدَّثَنَا بِخَبَرِ سُهَيْلٍ أَيْضًا طَلِيقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِيُّ، بِالْبَصْرَةِ مُخْتَصَرًا قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا؟ قَالَ: «بَلَى، أَلَيْسَ تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ؟» قَالَ: «فَوَاللَّهِ لَتَرَوْنَهُ كَمَا تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَيْسَ فِي خَبَرِ أَبِي مُعَاوِيَةَ زِيَادَةٌ عَلَى هَذَا

Suheyl'in haberini bize Talîk b. Muhammed el-Vâsıtî de Basra'da muhtasar olarak tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Suheyl b. Ebî Sâlih haber verdi. Onun babasından, onun da Ebû

Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbimizi görecek miyiz?" dedik. Buyurdu ki: "*Evet, dolunay gecesinde ayı görmüyor musunuz?*" Yine buyurdu ki: "*Vallahi O'nu, tıpkı dolunay gecesinde kendisini görmek için birbirinize sıkıntı vermeden ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Muâviye'nin haberinde buna bir ziyâde yoktur.

٢٤٤- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا؟ قَالَ: «أَلَسْتُمْ تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ؟» قَالُوا: بَلَى قَالَ: وَاللَّهِ لَتُبْصِرُنَّهُ كَمَا تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ " يَعْنِي تَزْدَحِمُونَ

244- Bize Bahr b. Nasr el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Esed -yani İbn Mûsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed İbn Hâzim tahdis etti. Onun Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun babasından, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Bunun üzerine O "*Dolunay gecesi kendisini görmek için birbirinize sıkıntı vermeden ayı görmüyor musunuz?*" diye sordu. "Görüyoruz" dediler. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Vallahi O'nu, tıpkı dolunay gecesi kendisini görmek için birbirinize sıkıntı vermeden -yani izdiham yaşamadan- ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz.*"

٢٤٥- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ هِلَالٍ الْوَزَّانِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ، بَدَأَنَا بِالْيَمِينِ قَبْلَ الْحَدِيثِ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ إِنْ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيَخْلُو اللَّهُ بِهِ، كَمَا يَخْلُو أَحَدُكُمْ بِالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَوْ قَالَ: لَيْلَتَهُ، يَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ مَا غَرَّكَ؟ ابْنَ آدَمَ مَا غَرَّكَ؟ ابْنَ آدَمَ مَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ؟ ابْنَ آدَمَ: مَاذَا أَجَبْتَ الْمُرْسَلِينَ"

245- Bize Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah tahdis etti. Onun Hilâl el-Vezzân'dan,

onun Abdullah b. Ukeym'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Mes'ûd'u işittim. Hadisten önce yeminle başladı ve şöyle dedi: "Vallahi sizden hiç kimse yoktur ki Allah onunla, tıpkı birinizin dolunay gecesinde -ya da 'geceleyin' dedi- ayla baş başa kaldığı gibi yalnız kalacak olmasın. O şöyle buyuracak: 'Ey âdemoğlu! Seni ne aldattı? Ey âdemoğlu, seni ne aldattı? Ey âdemoğlu, bildiklerinle ne amel ettin? Ey âdemoğlu, resûllere ne cevap verdin?'"

İyileriyle, Fâcirleriyle, Müminleriyle, Münâfıklarıyla Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Ümmetinin Tamamının, Ayrıca Kitap Ehlinden Bazı Kimselerin Kıyâmet Günü Allah *(azze ve celle)*'yi Göreceklerinin; Bazılarının O'nu Bir İmtihan Olarak Göreceğinin, O'nu Gördükleri Zaman Sevinmeyeceklerinin, Mutlu Olmayacaklarının, Rableri *(azze ve celle)*'nin Celâl ve İkrâm Sâhibi Yüzüne Bakmakla Lezzetlenmeyeceklerinin, Bu Görüşün Köprünün Cehennemin İki Sırtına Konulmasından Önce Gerçekleşeceğinin, Allah *(azze ve celle)*'nin Mümin Dostlarını Onları -Sevinmeleri, Mutlu Olmaları ve Lezzetlenmeleri İçin- Kendisinin Yüzüne Baktırarak Ayrıcalıklı Kılacağının Beyânının Zikri Bâbı

٢٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثَنَا رِبْعِيُّ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟» قَالَ: قُلْنَا: لَا، فَقَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ؟» قَالَ: قُلْنَا: لَا، قَالَ: «فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ كَذَلِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالَ: يُقَالُ: «مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتْبَعْهُ، فَيَتْبَعُ الَّذِينَ كَانُوا يَعْبُدُونَ الشَّمْسَ الشَّمْسَ، فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ وَيَتْبَعُ الَّذِينَ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْقَمَرَ الْقَمَرَ فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ، وَيَتْبَعُ الَّذِينَ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْأَوْثَانَ الْأَوْثَانَ، وَالْأَصْنَامَ الْأَصْنَامَ، وَكُلُّ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ وَيَبْقَى الْمُؤْمِنُونَ وَمُنَافِقُوهُمْ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ، وَبَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ» يُقَلِّلُهُمْ بِيَدِهِ " فَيُقَالُ لَهُمْ: أَلَا تَتَّبِعُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟ فَيَقُولُونَ: كُنَّا نَعْبُدُ اللَّهَ، وَلَمْ نَرَ اللَّهَ قَالَ: فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ، فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَسْجُدُ لِلَّهِ إِلَّا خَرَّ سَاجِدًا، وَلَا

يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَسْجُدُ رِيَاءً وَسُمْعَةً إِلَّا وقعَ على قفاهُ ثُمَّ يُوضَعُ الصِّراطُ بَيْنَ ظَهْرَيْ جَهَنَّمَ "
ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

246- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Rib'î b. Uleyye tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. İshâk'tan, onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun da Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduk, dedik ki: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?"

"*Berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır" dedik. "*Dolunay gecesi berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman ayı görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır" dedik. Buyurdu ki: "*İşte siz Rabbiniz* (azze ve celle)*'yi kıyâmet günü böyle göreceksiniz.*"

Şöyle devam etti: "'*Kim neye ibâdet ediyorsa onun peşinden gitsin' denecek. Bunun üzerine güneşe ibâdet edenler güneşin peşinden gidecek. Sonra ateşin içine düşüşecekler. Aya ibâdet edenler de ayın peşinden gidecek. Sonra ateşin içine düşüşecekler. Vesenlere ibâdet edenler vesenlerin, sanemlere ibâdet edenler de sanemlerin peşinden gidecek. Allah'tan gayrısına ibâdet eden herkes (ibâdet ettiği şeyin peşinden gidecek.) Sonra ateşin içine düşüşecekler. Sonra aralarında münâfıkları da olduğu hâlde müminler ve kitap ehlinden bazı kalıntılar* -eliyle az olduklarına işâret etti- *kalır. Onlara 'İbâdet etmekte olduğunuzun peşinden gitmeyecek misiniz?' denir. Onlar da 'Biz Allah'a ibâdet ediyorduk ama Allah'ı görmedik.' derler.*"

Şöyle devam etti: "*Bunun üzerine baldırın üzeri açılır. Önceden Allah'a secde edenlerden secdeye kapanmayan kimse kalmaz. Gösteriş ve işittiriş amacıyla secde edenlerden de ensesi üzerine devrilmeyen kimse kalmaz. Sonra sırat cehennemin iki sırtına konur...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

٢٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: ثنا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظَّهِيرَةِ صَحْوًا

لَيْسَ فِي سَحَابٍ؟» قُلْنَا: لَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: " مَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا. إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ: أَلَا تَلْحَقُ " - قَالَ ابْنُ يَحْيَى: لَعَلَّهُ قَالَ: " كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ فِي الْخَبَرِ: " فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ فَيَخِرُّونَ سُجَّدًا أَجْمَعُونَ، فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا سُمْعَةً وَلَا رِيَاءً وَلَا نِفَاقًا إِلَّا عَلَى ظَهْرِهِ طَبَقٌ، كُلَّمَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ خَرَّ عَلَى قَفَاهُ ، قَالَ: ثُمَّ يُرْفَعُ بَرُّنَا وَمُسِيئُنَا، وَقَدْ عَادَ لَنَا فِي صُورَتِهِ الَّتِي رَأَيْنَاهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ أَنْتَ رَبَّنَا، أَنْتَ رَبَّنَا، أَنْتَ رَبَّنَا، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ "

247- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd haber verdi, dedi ki: Bize Zeyd b. Eslem tahdis etti. Onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dedik. Bunun üzerine O "*Öğle vakti bulutsuz bir havada bulut içerisinde değilken güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" dedik. Buyurdu ki: "*Kıyâmet günü O'nu görmek için de birbirinize ancak bu ikisinden* (yani güneş ve aydan) *birini görmek için sıkıntı verdiğiniz kadar sıkıntı vereceksiniz. Kıyâmet günü geldiği zaman bir münâdî şöyle nidâ edecek: 'Bakın,* -İbn Yahyâ, herhâlde şöyle dedi, dedi- *her ümmet ibâdet etmekte olduğu şeye katılsın.*'" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bu haberde ayrıca şöyle dedi:

"*Bunun üzerine baldırın üzeri açılır da hepsi secdeye kapanır. Dünyada gösteriş ve işittiriş maksadıyla ya da münâfıkça secde edenlerden sırtı üzerinde bir tabaka olmayan kimse kalmaz. Her secde etmek istediğinde ensesinin üzerine düşer.*"

Şöyle devam etti: "*Sonra iyimiz ve günahkârımız kaldırılır. O bize O'nu ilk defa gördüğümüz sûretinde dönmüştür. Bize 'Ben sizin Rabbinizim' der. Bunun üzerine onlar üç kere 'Evet, sen bizim Rabbimizsin, sen bizim Rabbimizsin, sen bizim Rabbimizsin' derler. Sonra köprü cehennemin üzerine kurulur.*"

٢٤٨- حَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ هِشَامٍ وَهُوَ ابْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظَّهِيرَةِ صَحْوًا لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟» وَذَكَرَ أَحْمَدُ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

248- Bunu bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti. Onun Hişâm'dan -ki o İbn Saîd'dir-, onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dedik. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Öğle vakti bulutsuz bir havada güneşi görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?"* diye sordu... Sonra Ahmed hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

٢٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُمَا: أَنَّ النَّاسَ قَالُوا لِلنَّبِيِّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " هَلْ تُمَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " هَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقَالُ: مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتْبَعْهُ فَمِنْهُمْ مَنْ يَتْبَعُ الشَّمْسَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتْبَعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتْبَعُ الطَّوَاغِيتَ وَتَبْقَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي غَيْرِ صُورَتِهِ، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ ، فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِينَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي يَعْرِفُونَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا، فَيَدْعُوهُمْ: وَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَيْ جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأُمَّتِهِ وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٍ إِلَّا الرُّسُلُ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ.

249- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Saîd b. el-Museyyeb'in ve Atâ b. Yezîd el-Leysî'nin ha-

ber verdiğine göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) onlara şunu haber vermiştir: İnsanlar Nebî'ye "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Dolunay gecesinde berisinde hiçbir bulut olmadığı zaman ayı görmek için birbirinizi itip kakıyor musunuz?*" diye sordu. "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdiler. "*Peki, berisinde hiçbir olmadığı zaman güneşi görmek için birbirinizi itip kakıyor musunuz?*" diye sordu. Yine "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*İşte siz O'nu böyle göreceksiniz. İnsanlar kıyâmet günü bir araya toplanacak. 'Kim neye ibâdet ediyorsa onun peşinden gitsin' denecek. Onlardan bazıları güneşin peşinden gidecek. Bazıları ayın peşinden gidecek. Bazıları tağutların peşinden gidecek. Geriye içerisinde münâfıkları da olduğu hâlde bu ümmet kalacak. Sonra Allah kendi sûretinden başka bir sûrette gelecek ve 'Ben sizin Rabbinizim' diyecek. Bunun üzerine 'Senden Allah'a sığınırız, Rabbimiz bize gelinceye kadar yerimiz burasıdır, Rabbimiz geldiği zaman O'nu tanırız' diyecekler. Sonra Allah onlara bildikleri sûretinde gelecek. Bunun üzerine 'Sen bizim Rabbimizsin' diyecekler. (Allah) onları çağıracak. Sırat cehennemin iki sırtının arasına kurulacak. Ben resûller arasında ümmetini geçiren ilk kişi olacağım. O gün resûllerden başkası konuşamayacak.*" Sonra hadisi zikretti.

٢٥٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُ، قَالَ: قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ

وَقَالَ الْهَاشِمِيُّ: إِنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَسَاقَا جَمِيعًا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْخَبَرِ، غَيْرَ أَنَّهُمَا اخْتَلَفَا فِي اللَّفْظَةِ وَالشَّيْءِ وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ

250- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Sa'd tahdis etti. Onun İbn Şihâb'dan, onun Atâ b. Yezîd el-Leysî'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ona şunu haber vermiştir: "İnsanlar 'Ey Allah'ın Resûlü' dediler..."

El-Hâşimî "Şüphesiz insanlar 'Ey Allah'ın Resûlü' dediler" demiştir. Sonra ikisi de hadisi bu haberle aktardılar. Şu kadar var ki lafız hususunda ayrıştılar. Mana ise birdir.

٢٥١- وَحدَّثَنا مُحمَّدُ بْنُ يحْيى، قال: ثنا ابْنُ أبي مرْيم، قال: ثنا عبْدُ الْعزِيز بْنُ مُحمَّدٍ الدَّراوَرْدِيُّ قَالَ: حدَّثني الْعلاءُ بْنُ عبْدِ الرَّحْمنِ عنْ أبيه عنْ أبي هُرَيْرة، رضي اللَّهُ عنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فِي صَعِيدٍ واحِدٍ، ثُمَّ يَطْلُعُ عَلَيْهِمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ فَيَقُولُ: «أَلَا يَتْبَعُ كُلُّ أُنَاسٍ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ» فَيُمَثَّلُ لِصَاحِبِ الصَّلِيبِ صَلِيبُهُ وَلِصَاحِبِ التَّصْوِيرِ تَصْوِيرُهُ وَلِصَاحِبِ النَّارِ نَارُهُ، فَيَتَّبِعُونَ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ وَيَبْقَى الْمُسْلِمُونَ فَيَطَّلِعُ عَلَيْهِمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ، فَيَقُولُ: «أَلَا تَتَّبِعُونَ النَّاسَ» ، فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ اللَّهُ رَبُّنَا وَهَذَا مَكَانُنَا حَتَّى نَرَى رَبَّنَا وَهُوَ يَأْمُرُهُمْ وَيُثَبِّتُهُمْ، ثُمَّ يَتَوَارَى ثُمَّ يَطْلُعُ فَيَقُولُ: «أَلَا تَتَّبِعُونَ» النَّاسَ فَيَقُولُونَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ اللَّهُ رَبُّنَا هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى نَرَى رَبَّنَا، وَهُوَ يَأْمُرُهُمْ وَيُثَبِّتُهُمْ، قَالُوا: وَهَلْ نَرَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَهَلْ تَتَمَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ؟ قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: فَإِنَّكُمْ لَا تُمَارُونَ فِي رُؤْيَتِهِ تِلْكَ السَّاعَةَ، ثُمَّ يَتَوَارَى، ثُمَّ يَطْلُعُ عَلَيْهِمْ فَيَرْفَعُهُمْ بِنَفْسِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: «أَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّبِعُونِ» فَيَقُومُ الْمُسْلِمُونَ وَيَضَعُ الصِّرَاطَ فَهُمْ عَلَيْهِ مِثْلُ جِيَادِ الْخَيْلِ، وَالرِّكَابِ، وَقَوْلُهُمْ عَلَيْهِ سَلِّمْ سَلِّمْ وَذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ

251- Bize yine Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Muhammed b. ed-Derâverdî tahdis etti, dedi ki: Bana el-Alâ b. Abdurrahmân tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "*Allah insanları kıyâmet günü tek bir yerde bir araya getirir. Sonra Âlemlerin Rabbi onlara gelir ve 'Her topluluk ibâdet etmekte oldukları şeyin peşinden gitsin' buyurur. Haça tapana haçı belirir. Tasvîre tapana tasvîri belirir. Ateşe tapana ateşi belirir. Sonra ibâdet ettiklerinin peşinden giderler. Geriye müslümanlar kalır. Âlemlerin Rabbi onlara gelir ve 'İnsanlara uymuyor musunuz?' buyurur. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız, Rabbimiz Allah'tır, Rabbimizi görünceye kadar yerimiz burasıdır' derler. O onlara emreder ve onların ayağını sâbit kılar. Sonra kaybolur. Sonra gelir ve 'İnsanlara uymuyor musunuz?' buyurur. Onlar da 'Senden Allah'a sığınırız, Rabbimiz Allah'tır, Rabbimizi görünceye kadar yerimiz burasıdır' derler. O onlara emreder ve onların ayağını sâbit kılar.*"

"O'nu görecek miyiz, ey Allah'ın Resûlü?" dediler. (Rasulullah da) "*Dolunay gecesinde ayı gördüğünüz hususunda şüpheye düşüyor musu-*

nuz?" diye sordu. "Hayır, ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdiler. Bunun üzerine buyurdu ki: *"İşte siz o zaman da O'nu görmek için birbirinizi itip kakmayacaksınız. Sonra kaybolacak. Sonra onlara gelecek, kendisini tanıtacak ve 'Ben sizin Rabbinizim, beni izleyin' buyuracak. Bunun üzerine müslümanlar kalkacak. Sonra (Allah) sıratı koyacak. Onlar onun üzerinde iyi atlar ve develer gibi olacaklar. Onun üzerindeki sözleri ise 'Selâmet ver, selâmet ver' olacak..."* Sonra hadisin kalanını zikretti.

٢٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، وَقَرَأَهُ، عَلَيَّ مِنْ كِتَابِي قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ ، قَالَ: ثَنَا مَسْلَمَةُ وَهُوَ ابْنُ كُهَيْلٍ، عَنْ أَبِي الزَّعْرَاءِ، قَالَ: ذَكَرُوا الدَّجَّالَ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: تَفْتَرِقُونَ أَيُّهَا النَّاسُ عِنْدَ خُرُوجِهِ ثَلَاثَ فِرَقٍ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ: ثُمَّ يَتَمَثَّلُ اللَّهُ لِلْخَلْقِ فَيَلْقَى الْيَهُودَ، فَيَقُولُ: مَنْ تَعْبُدُونَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعْبُدُ اللَّهَ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُونَ رَبَّكُمْ؟ فَيَقُولُ سُبْحَانَهُ، إِذَا اعْتَرَفَ لَنَا عَرَفْنَاهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ: يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ فَلَا يَبْقَى مُؤْمِنٌ وَلَا مُؤْمِنَةٌ إِلَّا خَرَّ لِلَّهِ سُجَّدًا وَذَكَرَ بَاقِيَ الْخَبَرِ، خَرَّجْتُ هَذَا الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ فِي كِتَابِ الْفِتَنِ، فِي ذِكْرِ الدَّجَّالِ

252- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, bana kitabımdan okudu, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Mesleme -ki o İbn Kuheyl'dir- Ebu'z Ze'râ'dan onun şöyle dediğini tahdis etti, dedi ki: Abdullah'ın yanında Deccâl'den bahsettiler. Bunun üzerine o dedi ki: "Ey insanlar, onun çıktığı zaman üç fırkaya ayrılacaksınız..." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

(Hadisin içerisinde) dedi ki: "Sonra Allah insanlara temessül eder ve yahudilerin karşısına çıkar. 'Kime ibâdet ediyordunuz?' diye sorar. 'Allah'a ibâdet ediyor, O'na hiçbir şeyi ortak koşmuyorduk' diye cevap verirler. 'Rabbinizi tanıyor musunuz?' buyurur. 'O'nu tenzih ederiz, bize kendisini tanıttığı zaman O'nu tanırız' der(ler). O esnâda baldırın üzeri açılır. Allah'a secdeye kapanmayan hiçbir mümin ve mümine kalmaz...' Sonra haberin kalanını zikretti. Bu hadisin tamamını "Kitâbu'l Fiten"de Deccâl'i söz konusu ederken tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberler göstermektedir ki Allah (celle ve alâ)'nın *"Hayır, onlar o gün Rablerinden perdeleneceklerdir"* (*Mutaffifîn*, 15) buyruğunda kastettiği kimseler ancak din gününü kalp-

leriyle yalanlayan ve onu dilleriyle de inkâr eden kâfirlerdir, din gününü gösteriş ve işittiriş amacıyla dilleriyle ikrâr ettikleri hâlde kalpleriyle yalanlayan münâfıklar değil... Allah (azze ve celle)'nin şu buyruğunu işitmez misin: "*Onlar büyük bir gün için diriltileceklerini düşünmüyorlar mı... O gün din gününü yalanlayan yalanlayıcıların vay hâline... Hayır, onlar* - yani din gününü yalanlayanlar- *o gün Rablerinden perdeleneceklerdir.*"

Görmez misin ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ümmetin münâfıklarının da Allah'ı O kendilerine bildikleri sûretinde geldiği zaman göreceklerini bildirmiştir.

Bu Ebû Hureyre'nin haberinde geçmektedir. Ebû Saîd'in haberinde ise "*Bunun üzerine baldırın üzeri açılır da hepsi secdeye kapanır*" buyrulmuştur.

Bu göstermektedir ki münâfıklar O'nu sınanma ve imtihan için göreceklerdir. Secde etmek isteyecekler fakat bunu yapamayacaklardır.

Yine Ebû Saîd'in haberinde şöyle buyrulmuştur: "*Bir saneme, bir vesene veya bir sûrete ibâdet edenlerden gitmeyen kimse kalmaz. Sonunda ateşin içine düşerler.*"

Demek ki Allah (subhânehû ve teâlâ) ateşin içine düşüşen bu kimselerden perdelenecektir. Geriye iyisiyle, günahkârıyla ve münâfığıyla yalnız Allah'a ibâdet edenler ve kitap ehlinin kalıntıları kalacaktır.

Yine bu haberde (Rasulullah) yahudilerden ve hristiyanlardan Allah'tan gayrısına ibâdet edenlerin ateşe düşüşeceklerini, sonra Allah (azze ve celle)'nin bize O'nu gördüğümüz sûretinden başka bir sûrette görüneceğini söylemiştir.

Bu haber açık bir şekilde ortaya koymaktadır ki Allah'tan gayrısına ibâdet eden bütün kâfirler ve bütün kitap ehli ateşin içine düşüşmüş olacaklardır. Allah (celle ve alâ) ise iyisiyle, günahkârıyla ve münâfığıyla bu ümmete ise ancak onların ateşe düşmelerinden sonra görünecektir.

Allah (celle ve alâ) onların hepsinden perdelenmiş olacaktır. Onlardan hiç kimse O'nu göremeyecektir. Onun buyurduğu gibi: "*Hayır! Onlar o gün Rablerinden perdeleneceklerdir. Sonra onlar mutlaka cehenneme gireceklerdir. Sonra onlara 'Bu kendisini yalanlamakta olduğunuz şeydir' denilecektir.*"

Görüldüğü gibi Allah *(azze ve celle)* o gün kendisinden perdelenen kimselerin bunu dünyada yalanlayanlar olduğunu bildirmiştir. Allah Teâlâ'nın "*Bu kendisini yalanlamakta olduğunuz şeydir*" buyruğunu işitmiyor musun?

Münâfıklara gelince onlar bunu ancak kalpleriyle yalanlıyor, dilleriyle ise gösteriş ve işittiriş amacıyla ikrar ediyorlardı. (Allah) onlara da imtihan ve deneme için görünecektir. Görünecektir ki bundan sonra onları kendisini görmekten perdelemesi onlar için bir üzüntü ve pişmanlık olsun. Çünkü onlar kalpleriyle ve içleriyle bunu, O'nun vaatlerini ve tehditlerini, emrettiklerini ve yasakladıklarını, üzüntü ve pişmanlık gününü tasdik etmemişlerdir.

Süheyl'in babasından, onun da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadiste de (Rasulullah) şöyle buyurmuştur: "*Kulun karşısına çıkar da şöyle buyurur: 'Söyle bakalım: Sana ikramda bulunmadım mı... Sen Beni nasıl unuttuysan bugün de Ben seni unutuyorum.*"

Bu haberde geçen "likâ/karşılaşma" görünmeden başkadır. Çünkü Allah *(azze ve celle)* kendisine bu sözü söylediği kimseye görünecektir. Rab *(azze ve celle)*'nin kıyâmet günü kâfir kuluyla yapacağı bu konuşma perde arkasından konuşmadır. Bu konuşmada kâfir, Rabbi kendisiyle konuştuğu zaman Yaratıcısına bakmayacaktır. Allah'ın onunla konuşması kul için azarlama, üzüntü ve pişmanlık konuşmasıdır. Müjde, sevinç, mutluluk ve yüz parlaklığı konuşması değildir.

O'nun, şeytanın dostlarının, yahudilerin ve hristiyanların cehenneme kadar dostlarını takip edeceklerini zikrettikten sonra söylediğini işitmiyor musun: "*Sonra -ey müminler- biz kalırız da Rabbimiz bize gelir ve 'Bunlar ne üzere ayaktalar?' buyurur. Onlar da 'Biz Allah'ın mümin kullarıyız, O'na ibâdet ettik, O bizim Rabbimizdir, O bize gelecek ve ayaklarımızı sâbit kılacaktır, bizim yerimiz burasıdır' derler. Sonra O 'Ben sizin Rabbinizim' buyurur. Sonra köprüyü kurar.*"

"*Rabbimiz bize gelir*" buyruğunu işitmiyor musun? O bunu ancak kâfirlerin, yahudilerin ve hristiyanların cehenneme düşüşmelerinden sonrası için söylemiştir. Yani bu haber O'nun "*Kulun karşısına çıkar*" buyruğunda kastedilenin görüş olmaksızın karşılaşma olduğuna delâlet etmektedir.

Allah *(azze ve celle)* şöyle buyurmuştur: "*Bize kavuşmayı ummayanlar ve dünya hayâtına râzı olanlar var ya...*" (Yûnus, 7)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Bize kavuşmayı ummayanları azgınlıkları içerisinde bocalar hâlde bırakırız.*" (Yûnus, 11)

Yine O şöyle buyurmuştur: "*Şu hâlde kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin...*" (Kehf, 110)

"*Bize kavuşmayı ummayanlar 'Bundan başka bir Kur'ân getir ya da onu değiştir' dediler.*" (Yûnus, 15)

Herkesin bileceği üzere Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "*Kim Allah'a O'na hiçbir şeyi ortak koşmaz hâlde kavuşursa cennete girer; kim de Allah'a O'na bir şeyi ortak koşar hâlde kavuşursa cehenneme girer*" buyruğuyla Allah'a bir şeyi ortak koştuğu hâlde O'nu görenleri kastetmemiştir. (Yani Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşanlar O'nunla karşılaşacak olmalarına rağmen O'nu göremeyeceklerdir.) Şu hâlde karşılaşma görüşten ve bakıştan başkadır.

"*Âyetlerimizi ve âhiretteki karşılaşmayı yalanlayanlar...*" (A'râf, 147) buyruğunun manasının "âhiretteki görüş" olmadığı husûsunda şüphe yoktur.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Kitâbu'l Îmân"da, imanın şubelerini ve baplarını zikrederken likânın (karşılaşmanın) manasını açıkladım. Bu yüzden onu burada tekrar etmeme ihtiyaç kalmadı.

Her Bir Müminin Kıyâmet Günü Allah *(azze ve celle)*'yi O'nunla Yalnız Olarak Göreceğinin ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in (İnsanların) O Gün Yaratıcılarını (Görmelerini) Dünyâda Göz İle, Bakarak ve Görerek İdrâk Edilen Ayın Görülmesine Benzetmesinin Zikri Bâbı

٢٥٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ وَكِيعِ بْنِ حُدُسٍ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَكُلُّنَا نَرَى اللَّهَ مَخْلِيًّا بِهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِ اللَّهِ؟ قَالَ: أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَرَى الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَإِنَّمَا هُوَ خَلْقٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ، فَاللَّهُ أَجَلُّ وَأَعْظَمُ

253- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Ya'lâ İbn Atâ'dan, onun Vekî' b. Hudüs'ten, onun da Ebû Razîn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, hepimiz Allah'ı O'nunla yalnız olarak görecek miyiz?" dedim. "*Evet*" buyurdu. "Bunun Allah'ın yarattıkları arasından delîli nedir?" diye sordum. Buyurdu ki: "*Hepiniz dolunay gecesi ayı görmüyor musunuz? Hâlbuki o Allah'ın yarattıklarından biridir. Allah ise daha büyük, daha yücedir.*"

٢٥٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادٌ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ وَكِيعِ بْنِ حُدُسٍ، عَنْ عَمِّهِ، قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَكُلُّنَا يَرَى اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ؟ قَالَ: «أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مَخْلِيًّا بِهِ؟» قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: «فَاللَّهُ أَعْظَمُ، وَذَلِكَ آيَتُهُ فِي خَلْقِهِ»

254- Bize Ahmed b. Sinân el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd -yani İbn Hârûn- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd haber verdi. Onun Ya'lâ b. Atâ'dan, onun Vekî' b. Hudüs'ten, onun da amcasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü hepimiz Allah'ı görecek miyiz, (göreceksek) O'nun yarattıkları arasından bunun delîli nedir?" diye sordum. "*Hepiniz aya onunla yalnız bir hâlde bakmıyor mu?*" diye karşılık verdi. "Bakıyor" dedim. Buyurdu ki: "*Allah daha büyüktür. Bu O'nun yarattıkları arasından delîlidir.*"

٢٥٥- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، بِمِثْلِهِ سَوَاءً إِلَى قَوْلِهِ: فَاللَّهُ أَعْظَمُ وَزَادَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ

يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى؟ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ؟ فَقَالَ: " يَا أَبَا رَزِينٍ: أَمَا مَرَرْتَ بِوَادِي أَهْلِكَ مَحْلًا؟ ثُمَّ مَرَرْتَ بِهِ يَهْتَزُّ خَضِرًا، ثُمَّ أَتَيْتَ عَلَيْهِ مَحْلًا، ثُمَّ مَرَرْتَ بِهِ يَهْتَزُّ خَضِرًا؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: «كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى، وَكَذَلِكَ آيَةُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ»

255- Bize Bahr b. Nasr el-Havlânî tahdis etti, dedi ki: Bize Esed - yani İbn Mûsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme "*Allah daha büyüktür*" buyruğuna kadar *aynısını* tahdis etti. Ayrıca şu ziyâdede bulundu:

"Ey Allah'ın Resûlü, Allah ölüleri nasıl diriltir ve bunun O'nun yarattıkları arasından delîli nedir?" diye sordum. Şöyle karşılık verdi: "*Ey Ebâ Razîn! Sen ehlinin bulunduğu vâdiden orası kurakken geçmedin mi? Sonra oradan orası kıpır kıpır ve yeşil bir hâlde iken geçmedin mi? Sonra oraya yine kurakken varmadın mı? Sonra oradan yine orası kıpır kıpır ve yeşil bir hâlde iken geçmedin mi?*" "Evet" dedim. Bunun üzerine "*Allah ölüleri de işte böyle diriltir, Allah'ın yarattıkları arasından delîli budur*" buyurdu.

٢٥٦- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَسْلَمَ الْعِجْلِيِّ، عَنْ أَبِي مُرَايَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: شَخَصَ النَّاسُ بِأَبْصَارِهِمْ، قَالَ: رَفَعُوا أَبْصَارَهُمْ يَنْظُرُونَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا تَنْظُرُونَ؟ قَالُوا: الْهِلَالَ، قَالَ: فَوَاللَّهِ لَتَرَوْنَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْهِلَالَ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: ذِكْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْخَبَرِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عِلْمِي وَهْمٌ، هَذَا مِنْ قِبَلِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ، لَا مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

256- Bize Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Suleym tahdis etti. Onun Süleymân et-Temîmî'den, onun Eslem el-Iclî'den, onun Ebû Murâye'den, onun da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İnsanlar bakışlarını diktiler ve (yukarı) baktılar. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) '*Neye bakıyorsunuz?*' diye sordu. 'Hilâle' diye cevap verdiler. Bunun üzerine O "*Vallahi kıyâmet günü Allah'ı şu hilâli gördüğünüz gibi göreceksiniz*" buyurdu."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu isnâd ile rivâyet edilen bu haberde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zikredilmesi bildiğim kadarıyla vehimdir. Bu söz bu isnâd ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye âittir, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözlerinden değildir.

٢٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، ثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ التَّيْمِيَّ، عَنْ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي مُرَايَةَ، قَالَ: كَانَ أَبُو مُوسَى يُعَلِّمُنَا سُنَّتَنَا وَأَمْرَ دِينِنَا فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَقَالَ: «فَكَيْفَ إِذَا أَبْصَرْتُمُ اللَّهَ جَهْرَةً» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَذُكِرَ هَذَا الْقَوْلُ مِنْ قِبَلِ أَبِي مُوسَى، لَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

257- Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbnu'l Mufaddal et-Teymî- tahdis etti. Onun Eslem'den, onun Ebû Murâye'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ebû Mûsâ bize sünnetimizi ve dinimizin meselelerini öğretirdi..." Sonra hadisi zikretti. (Ayrıca hadisin içinde) "Peki Allah'ı apaçık gördüğünüz zaman hâliniz nice olacak?"

Ebû Bekr dedi ki: Bu söz Ebû Mûsâ'ya âittir, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilmemiştir.

O'nun Dostlarına Mahsûs Olan Rü'yetullah'ın "*O Gün Bazı Yüzler Parıl Parıldır, Rablerine Bakarlar*" Buyruğunda Zikrettiği Rü'yet Olduğunun, Allah'ın Bu Fazîlet İle Mümin Dostlarını Üstün Kılacağının; Müşrik Olsun, Yahudi Olsun, Hristiyan Olsun, Mecûsî Olsun, Münâfık Olsun Bütün Düşmanlarını "*Hayır, Onlar O Gün Rablerinden Perdeleneceklerdir*" Buyruğunda Bildirdiği Üzere Kendisine Bakmaktan Perdeleyeceğinin Beyânının Zikri Bâbı

İşte bu Allah'ın dostlarının Yaratıcıları (celle senâuhû)'ya cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdikten sonra bakmasıdır. Allah bununla kendisi tarafından bir ihsan olmak üzere müminlerin saygınlığını arttıracak, onlara olan lütuflarına lütuf katacaktır. Cömertliğinin bir eseri olarak onların kendisine bakmalarına izin verecek, düşmanlarının tamamını da bundan mahrum bırakacaktır.

٢٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيِّ بْنِ حَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ

صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، نَادَى مُنَادٍ، يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ: إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ مَوْعِدًا قَالُوا: أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا، وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ وَتُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ؟ " قَالَ: فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمْ شَيْئًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ

258- Bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân -yani İbn Mehdî b. Hassân- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit el-Bünânî'den, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, onun Suheyb'den, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O Allah Teâlâ'nın "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" (Yûnus, 26) buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur:

"*Cennet ehli cennete girdiği zaman bir münâdî 'Ey cennet ehli, Rabbinizin katında size bir vaat var' diye nida eder. 'Yüzümüzü ağartmadın mı, bizi cehennemden kurtarıp cennete sokmadın mı?' derler. Bunun üzerine hicâb açılır. Vallahi onlara onların nezdinde (kendisine) bakmaktan daha sevimli bir şey vermemiştir.*"

٢٥٩- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَحَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ الْخَوْلَانِيُّ، وَزَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ إِيَاسَ، قَالَا: ثَنَا أَسَدٌ وَهُوَ ابْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، بِهِ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، نُودُوا: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ: إِنَّ لَكُمْ مَوْعِدًا لَمْ تَرَوْهُ، فَقَالُوا: مَا هُوَ؟ أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا، وَتُزَحْزِحْنَا عَنِ النَّارِ، وَتُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ؟ فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ: فَيَنْظُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمُ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْهُ، ثُمَّ قَرَأَ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] هَذَا حَدِيثُ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ، وَلَيْسَ فِي خَبَرِ أَسَدِ بْنِ مُوسَى قِرَاءَةُ الْآيَةِ

259- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti...

Bize Bahr b. Nasr el-Havlânî ve Zekeriyyâ b. Yahyâ b. İyâs tahdis etti, dediler ki: Bize Esed -ki o İbn Mûsâ'dır- tahdis etti, dedi ki: Bize

Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit el-Bünânî'den, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, onun Suheyb'den, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur:

"Cennet ehli cennete girdiği zaman onlara 'Ey cennet ehli, sizin için hiç görmediğiniz bir vaat var' diye nidâ edilir. 'Nedir o?' derler, 'Yüzlerimizi ağartmadın mı, bizi cehennemden uzaklaştırıp cennete sokmadın mı?' Bunun üzerine hicâb açılır da Allah Teâlâ'ya bakarlar. Vallahi Allah onlara onların nezdinde bundan daha sevimli bir şey vermemiştir."

Sonra *"İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır" (Yûnus, 26)* buyruğunu okudu.

Bu Yezîd b. Hârûn'un hadisidir. Esed b. Mûsâ'nın haberinde ise (Rasulullah'ın) âyeti okuması söz konusu edilmemiştir.

وَقَالَ بَحْرٌ فِي حَدِيثِهِ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ، نَادَى مُنَادٍ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا يُرِيدُ أَنْ يُنْجِزَكُمُوهُ، فَيَقُولُونَ مَا هُوَ؟ أَلَمْ يُثَقِّلْ مَوَازِينَنَا، وَيُبَيِّضْ وجُوهَنَا وَأَدْخَلَنَا الْجَنَّةَ وَأَخْرَجَنَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ، فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَعْطَاهُمُ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ "

Ayrıca Bahr, hadisinde şöyle demiştir: *"Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdiği zaman bir münâdî 'Ey cennet ehli, Allah katında sizin için bir vaat var, onu sizin üzerinizde gerçekleştirmek istiyor' diye nidâ eder. 'Nedir o?' derler, 'Tartılarımızı ağır getirmedi mi, yüzlerimizi ağartmadı mı, bizi cennete sokmadı mı, cehennemden çıkarmadı mı?' Bunun üzerine hicâb açılır da O'na bakarlar. Nefsim elinde olana yemin ederim ki Allah onlara onların nezdinde kendisine bakmaktan daha sevimli bir şey vermemiştir."*

وَفِي خَبَرِ رَوْحِ بْنِ عُبَادَةَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ نَادَى مُنَادٍ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا، فَيَقُولُونَ: مَا هُوَ؟ أَلَمْ يُثَقِّلْ مَوَازِينَنَا، وَيُبَيِّضْ وُجُوهَنَا، وَأَدْخَلَنَا الْجَنَّةَ وَنَجَّانَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمُ اللَّهُ شَيْئًا قَطُّ هُوَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ"

Ravh b. Ubâde'nin haberinde de şöyle buyrulmuştur: *"Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girdiği zaman bir münâdî 'Ey cennet*

ehli, Allah katında sizin için bir vaat var' diye nidâ eder. 'Nedir o?' derler, 'Tartılarımızı ağır getirmedi mi, yüzlerimizi ağartmadı mı, bizi cennete sokmadı mı, cehennemden çıkarmadı mı?' Bunun üzerine hicâb açılır da O'na bakarlar. Vallahi Allah onlara onların nezdinde kendisine bakmaktan daha sevimli bir şey vermemiştir."

٢٦٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، أَنَّهُ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ أُعْطُوا فِيهَا مَا شَاءُوا وَمَا سَأَلُوا، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ لَهُمْ: إِنَّهُ بَقِيَ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْءٌ لَمْ تُعْطَوْهُ قَالَ: يَتَجَلَّى لَهُمْ فَيَصْغُرُ عِنْدَهُمْ مَا أُعْطَوْهُ عِنْدَ ذَلِكَ. ثُمَّ تَلَا: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: الْحُسْنَى نَظَرُهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ: {وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ} [يونس: 26] ، بَعْدَ نَظَرِهِمْ إِلَى رَبِّهِمْ

260- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Zeyd- tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan rivâyet ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" âyetini okumuş ve şöyle demiştir: "Cennet ehli cennete girdiği zaman istedikleri ve talep ettikleri her şey onlara verilir. Sonra onlara 'Sizin hakkınız olanlardan bir şey kaldı ki size henüz verilmedi' denir. (Allah) onlara tecellî eder de o zaman kendilerine verilen her şey onların nezdinde değersiz olur."

Sonra "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" âyetini okudu. Dedi ki: "En güzeli Rablerine bakmalarıdır. Rablerine baktıktan sonra *yüzlerini ne bir karalık ne bir zillet bürür.*" (Yûnus, 26)

٢٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ أُعْطُوا فِيهَا مَا سَأَلُوا، قَالَ: يُقَالُ لَهُمْ: إِنَّهُ قَدْ بَقِيَ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْءٌ لَمْ تُعْطَوْهُ قَالَ: فَيَتَجَلَّى لَهُمْ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ: وَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، الْحُسْنَى: الْجَنَّةُ، وَالزِّيَادَةُ: النَّظَرُ إِلَى رَبِّهِمْ، {وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ} [يونس: 26] بَعْدَ نَظَرِهِمْ إِلَى رَبِّهِمْ"

261- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. Onun Sâbit el-Bünânî'den, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cennet ehli cennete girdiği zaman onlara orada talep ettikleri her şey verilir. Onlara 'Sizin haklarınızdan bir şey kaldı ki o size henüz verilmedi' denir. Sonra O (tebâreke ve teâlâ) onlara tecellî eder."

Sonra "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" âyetini okudu ve dedi ki: "En güzeli/el-Hüsnâ cennettir. Fazlası/ez-Ziyâde ise Rablerine bakmalarıdır. Rablerine baktıktan sonra yüzlerini ne bir karalık ne bir zillet bürür."

٢٦٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: الزِّيَادَةُ النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ

262- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun Sâbit'ten, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan rivâyet ettiğine göre o "Ziyâde Allah'ın yüzüne bakmaktır" demiştir.

٢٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: " إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلُوا الْجَنَّةَ وَأُعْطُوا فِيهَا مِنَ النَّعِيمِ وَالْكَرَامَةِ، نُودُوا يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ وَعَدَكُمُ الزِّيَادَةَ، قَالَ: فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ، وَيَتَجَلَّى لَهُمْ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَمَا ظَنُّكَ بِهِمْ حِينَ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُمْ وَحِينَ طَارَتْ صُحُفُهُمْ فِي أَيْمَانِهِمْ، وَحِينَ جَازُوا جِسْرَ جَهَنَّمَ فَقَطَعُوهُ، وَحِينَ دَخَلُوا الْجَنَّةَ فَأُعْطُوا فِيهَا مِنَ النَّعِيمِ وَالْكَرَامَةِ قَالَ: فَكَأَنَّ هَذَا لَمْ يَكُنْ شَيْئًا فِيمَا أُعْطُوهُ

263- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Muğîre tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan rivâyet ettiğine göre ona Allah (tebâreke ve teâlâ)'nın "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında sorulmuş, bunun üzerine o şöyle cevap vermiştir: "Cennet ehli cennete girdiği ve orada kendilerine nimet ve saygınlık verildiği zaman kendilerine 'Ey cennet ehli, Allah size ziyâdeyi de vaat

etmiştir' diye nidâ edilir. Sonra hicâb açılır da O (tebâreke ve teâlâ) onlara tecellî eder. Tartıları ağır bastığı, sayfaları sağlarından uçuştuğu, cehennemin köprüsünü geçip geride bıraktıkları, cennete girdikleri ve orada nimete ve saygınlığa mazhar oldukları zaman onların hâli sence nice olur? Sanki kendilerine verilene (yani rü'yetullaha) göre bunlar bir şey değildir."

٢٦٤- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ ، وَإِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ حُذَيْفَةَ، {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: " النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ"

264- Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. O İsrâîl'den, o Ebû İshâk'tan, o Âmir b. Sa'd'dan, o da Ebû Bekr'den rivâyet etti.

Yine İsrâîl'in Ebû İshâk'tan, onun Müslim b. Yezîd'den, onun da Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında "Bu Allah (azze ve celle)'nin yüzüne bakmaktır" demiştir.

٢٦٥- وَثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ حُذَيْفَةَ، " {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: الزِّيَادَةُ النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ رَبِّكُمْ"

265- Bize Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Kays b. er-Rabî' tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Müslim b. Yezîd'den, onun Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında "Ziyâde Rabbinizin yüzüne bakmaktır" demiştir.

حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] ، قَالَ: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ لَمْ يَقُلْ سُفْيَانُ فِي هَذَا السَّنَدِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ، وَقَالَهُ: إِسْرَائِيلُ وَرَوَاهُ أَبُو الرَّبِيعِ أَشْعَثُ السَّمَّانُ، وَلَيْسَ مِمَّنْ يَحْتَجُّ أَهْلُ الْحَدِيثِ بِحَدِيثِهِ لِسُوءِ حِفْظِهِ رَوَاهُ عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ نِمْرَانَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ،

قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِسْرَائِيلُ أَوْلَى بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِنْ أَبِي الرَّبِيعِ سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى يَقُولُ: كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ يُصَحِّحُ أَحَادِيثَ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ وَقَالَ: إِنَّمَا فَاتَنِي مَا فَاتَنِي مِنَ الْحَدِيثِ مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ اتِّكَالًا مِنِّي عَلَى إِسْرَائِيلَ

Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' b. el-Cerrâh tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Âmir b. Sa'd'dan rivâyet ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında "Bu Allah (azze ve celle)'nin yüzüne bakmaktır" demiştir.

Süfyân bu senedde "Ebû Bekr'den" dememiştir. Bunu İsrâîl söylemiştir. Bunu ayrıca Ebu'r Rabî' de rivâyet etmiştir. Fakat o hafızasının zayıf olması sebebiyle hadis ehlinin hadisiyle ihticâc etmediği bir kimsedir.

(Ebu'r Rabî') bunu İbn İshâk'tan, o Âmir b. Sa'd'dan, o Saîd b. Nimrân'dan, o da Ebû Bekr es-Sıddık (*radıyallâhu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

Bize yine Bahr b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'r Rabî' tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İsrâîl bu isnâda Ebu'r Rabî'den daha layıktır. Ebû Mûsâ'yı şöyle derken işittim: "Abdurrahmân b. Mehdî İsrâîl'in İbn İshâk'tan rivâyet ettiği hadisleri sahih görüyordu. Süfyân'ın İbn İshâk'tan rivâyet ettiği hadisleri ancak İsrâîl'e güvendiğimden dolayı kaçırdım."

٢٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا عَوْفٌ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ : قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ يَرَى الْخَلْقُ رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَرَاهُ مَنْ يَشَاءُ أَنْ يَرَاهُ» ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ يَرَاهُ الْخَلْقُ مَعَ كَثْرَتِهِمْ وَاللَّهُ وَاحِدٌ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرَأَيْتُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ فِي يَوْمٍ صَحْوٍ لَا غَيْمَ دُونَهُمَا، هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا؟» قَالُوا: لَا قَالَ: «إِنَّكُمْ لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ كَمَا لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا»

266- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Avf, el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis

etti: Bana ulaştığına göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Resûlü, insanlar kıyâmet günü Rabbimizi görecek mi?" diye soruldu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O'nu O'nun kendisini görmesini istediği kimse görecek"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü, insanlar çok sayıda oldukları ve Allah da tek olduğu hâlde O'nu nasıl görecekler? diye sordular. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine *"Berilerinde hiçbir bulutun olmadığı açık bir havada güneşi ve ayı gördünüz mü, onları görmek için birbirinize sıkıntı veriyor musunuz?"* buyurdu. "Hayır" diye cevap verdiler. Bunun üzerine O *"Nasıl bu ikisini görmek için birbirinize sıkıntı vermiyorsanız O'nu görmek için de kesinlikle birbirinize sıkıntı vermeyeceksiniz"* buyurdu.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberi (el-Hasen'den) mürsel olarak imlâ etmemin sebebi ancak Cehmiyye'den bazı kimselerin el-Hasen'in ziyâdenin "bir hasenenin on katından başlamak üzere yedi yüz katına kadar katlanması" olduğunu söylediğini ve onun Rab (azze ve celle)'nin görüleceğini inkâr ettiğini iddia etmeleridir. Onlar câhillerin ve ayak takımının aklını karıştırmak için böyle yapmaktadırlar. Hâlbuki Avf'ın el-Hasen'den rivâyetinin beyân ettiği üzere o kalbiyle tasdik ederek ve diliyle ikrâr ederek müminlerin Yaratıcılarını âhirette O'nu görmek için dünyada berilerinde hiçbir bulut bulunmayan güneşi ve ayı görmek için birbirlerine sıkıntı vermedikleri gibi birbirlerine sıkıntı vermeksizin göreceklerine iman ediyordu. Bunun el-Hasen'in görüşü olduğunu biliyoruz, çünkü Bahr b. Nasr b. Sâbık el-Havlânî şöyle dedi: Bize Esed -yani İbn Mûsâ- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mubârek b. Fedâle'nin el-Hasen'den tahdis ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın "O *gün bazı yüzler parıl parıldır, Rablerine bakarlar*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Nâdıra güzel/hasene demektir. Allah onu Rabbine bakmakla güzel eylemiştir. Rabbine bakarken parlaması da ona yaraşandır."

٢٦٧ - حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْهُذَلِيِّ، عَنْ أَبِي تَمِيمَةَ وَهُوَ الْهُجَيْمِيُّ، عَنْ أَبِي مُوسَى وَهُوَ الْأَشْعَرِيُّ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى} [يونس: 26] قَالَ: " الْجَنَّةُ، وَالزِّيَادَةُ هِيَ: النَّظَرُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ"

267- Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Ebû Bekr el-Huzelî'den, onun Ebû Temîme'den -ki o el-Huceymî'dir-, onun da Ebû Mûsâ'dan -ki o el-Eş'arî'dir- rivâyet ettiğine göre o

"*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "(En güzeli) cennettir. Ziyâde ise Allah (azze ve celle)'ye bakmaktır."

٢٦٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى} [يونس: 26] ، " الْجَنَّةُ، وَالزِّيَادَةُ: فِيمَا بَلَغَنَا النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ"

268- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun Katâde'den rivâyet ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "(En güzeli) cennettir. Ziyâde ise bize ulaştığına göre Allah (azze ve celle)'nin yüzüne bakmaktır."

٢٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] قَالَ: " ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دَخَلُوا الْجَنَّةَ نَادَاهُمْ مُنَادٍ، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَعَدَكُمُ الْحُسْنَى وَهِيَ الْجَنَّةُ، وَأَمَّا الزِّيَادَةُ: فَالنَّظَرُ إِلَى وَجْهِ الرَّحْمَنِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {وجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ} [القيامة: 23] "

269- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd'in Katâde'den tahdis ettiğine göre o "*İyilik yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bize anlatıldı ki müminler cennete girdikleri zaman bir münâdî 'Allah (tebâreke ve teâlâ) size en güzeli vaat etti ki o cennettir' diye nidâ eder. Ziyâdeye gelince o da Rahmân'ın yüzüne bakmaktır."

Allah (tebâreke ve teâlâ) "*O gün bazı yüzler parıl parıldır, Rablerine bakarlar*" (*Kıyâme*, 22-23) buyurmuştur.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şimdi nakil yönünden sâbit ve sahih olup müminlerin ölümden sonra Yaratıcıları (celle senâuhû)'yu göreceklerine ve O'nu ölmeden önce göremeyeceklerine delâlet eden bir habere kulak verin. Eğer O'nun "*Görüşler O'nu idrâk edemez*" buyruğunun manası Araplar'ın dilinin câhili olan ve bakmak ile idrâk etmeyi birbirinden ayıramayan muattıl Cehmiyye'nin zannettiği gibi olsaydı

O'nun "*Görüşler O'nu idrâk edemez*" buyruğunun manası "Ölmeden önce dünya ehlinin görüşleri (O'nu idrâk edemez)" olurdu.

٢٧٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ ثَنَا عَمِّي، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَسَانِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو السَّيْبَانِيِّ، يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرٍو الْحَضْرَمِيِّ، مِنْ أَهْلِ حِمْصٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، وَكَانَ أَكْثَرُ خُطْبَتِهِ ذِكْرَ الدَّجَّالِ فَأَخَذَ يُحَدِّثُنَا عَنْهُ، حَتَّى فَرَغَ مِنْ خُطْبَتِهِ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الْفِتَنِ، وَقَالَ فِي الْخَبَرِ: فَيَقُولُ: يَعْنِي الدَّجَّالَ: " أَنَا نَبِيٌّ، وَلَا نَبِيَّ بَعْدِي، قَالَ: ثُمَّ يُثْنِي فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، وَهُوَ أَعْوَرُ، وَرَبُّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، وَلَنْ تَرَوْا رَبَّكُمْ حَتَّى تَمُوتُوا " وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فِي قَوْلِهِ: «لَنْ تَرَوْا رَبَّكُمْ حَتَّى تَمُوتُوا» ، دَلَالَةٌ وَاضِحَةٌ، وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

270- Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Yûnus İbn Zeyd haber verdi. Onun Atâ el-Horasânî'den, onun Yahyâ b. Ebî Amr eş-Şeybânî'den rivâyet ettiğine göre o Hıms halkından olan Amr el-Hadramî'den tahdis etmiş, o da Ebû Umâme el-Bâhilî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir gün bize bir hutbe îrâd etti. Hutbesinin büyük kısmında Deccâl'i söz konusu etti. Bize ondan bahsetmeye başladı. Derken hutbesini bitirdi..." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bunu "Kitâbu'l Fiten"de tahriç ettim.

O bu haberde şöyle demiştir: "O -*yani Deccâl*- '*Ben nebîyim, benden sonra nebî yoktur' der. Sonra vazgeçer ve tek gözü hastalıklı olduğu hâlde 'Ben sizin rabbinizim' der. Hâlbuki Rabbinizin bir gözü hastalıklı değildir. Yine siz Rabbinizi ölene kadar asla göremeyeceksiniz...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "O'nun '*Rabbinizi ölene kadar asla göremeyeceksiniz*' buyruğu açık bir delildir."

٢٧١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْجَوَّازُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الزُّهْرِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُغِيرَةِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَيَّاشٍ الْأَنْصَارِيُّ ثُمَّ السَّمَعِيُّ، عَنْ دَلْهَمِ بْنِ الْأَسْوَدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمِّهِ لَقِيطِ بْنِ

عَامِرٍ أَنَّهُ خَرَجَ وَافِدًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ نَهِيكُ بْنُ عَاصِمِ بْنِ مَالِكِ بْنِ الْمُنْتَفِقِ قَالَ: فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ لِانْسِلَاخِ رَجَبٍ، فَصَلَّيْنَا مَعَهُ صَلَاةَ الْغَدَاةِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ خَطِيبًا فَقَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي قَدْ خَبَّأْتُ لَكُمْ صَوْتِي مُنْذُ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ، أَلَا لَأُسْمِعُكُمْ، فَهَلْ مِنَ امْرِئٍ بَعَثَهُ قَوْمُهُ فَقَالُوا: اعْلَمْ، اعْلَمْ لَنَا مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ لَعَلَّهُ أَنْ يُلْهِيَهُ حَدِيثُ نَفْسِهِ، أَوْ حَدِيثُ صَاحِبِهِ، أَوْ تُلْهِيَهُ الضُّلَالُ، أَلَا إِنِّي مَسْئُولٌ: هَلْ بَلَّغْتَ؟ أَلَا اسْمَعُوا تَعِيشُوا، أَلَا اجْلِسُوا أَلَا اجْلِسُوا " فَجَلَسَ النَّاسُ، وَقُمْتُ أَنَا وَصَاحِبِي حَتَّى إِذَا فَرَغَ لَنَا فُؤَادُهُ وَبَصَرُهُ قُلْتُ: إِنِّي سَائِلُكَ عَنْ حَاجَتِي، فَلَا تَعْجَلَنَّ عَلَيَّ، قَالَ: سَلْ عَنْ مَا شِئْتَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ عِنْدَكَ مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ؟ فَضَحِكَ لَعَمْرُ اللَّهِ وَهَزَّ رَأْسَهُ، وَعَلِمَ أَنِّي أَبْتَغِي تَسَقُّطَهُ فَقَالَ: «ضَنَّ رَبُّكَ بِمَفَاتِيحِ خَمْسٍ مِنَ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ» ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ فَقُلْتُ: مَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «عِلْمُ الْمَنِيَّةِ، قَدْ عَلِمَ مَتَى مَنِيَّةُ أَحَدِكُمْ وَلَا تَعْلَمُونَهُ، وَعَلِمَ يَوْمَ الْغَيْثِ يُشْرِفُ عَلَيْكُمْ آزِلِينَ مُشْفِقِينَ فَيَظَلُّ يَضْحَكُ، قَدْ عَلِمَ أَنَّ غَوْثَكُمْ قَرِيبٌ» قَالَ لَقِيطٌ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَنْ نَعْدَمَ مِنْ رَبٍّ يَضْحَكُ خَيْرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «وَعَلِمَ مَا فِي غَدٍ، قَدْ عَلِمَ مَا أَنْتَ طَاعِمٌ غَدًا، وَلَا تَعْلَمُهُ ، وَعَلِمَ يَوْمَ السَّاعَةِ» قَالَ: وَأَحْسِبُهُ ذَكَرَ مَا فِي الْأَرْحَامِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنَا مِمَّا تُعَلِّمُ النَّاسَ وَمَا تَعْلَمُ، فَأَنَا مِنْ قَبِيلٍ لَا يُصَدِّقُونَ تَصْدِيقَنَا أَحَدٌ مِنْ مَذْحِجَ، الَّتِي تَدْنُو إِلَيْنَا، وَخَثْعَمٍ الَّتِي تُوَالِينَا، وَعَشِيرَتِنَا الَّتِي نَحْنُ مِنْهَا، قَالَ: " تَلْبَثُونَ مَا لَبِثْتُمْ ثُمَّ يُتَوَفَّى نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ تَلْبَثُونَ مَا لَبِثْتُمْ، ثُمَّ تُبْعَثُ الصَّيْحَةُ، فَلَعَمْرُ إِلَهِكَ مَا يَدَعُ عَلَى ظَهْرِهَا شَيْئًا إِلَّا مَاتَ، وَالْمَلَائِكَةُ الَّذِينَ مَعَ رَبِّكَ فَخَلَتِ الْأَرْضُ، فَأَرْسَلَتِ السَّمَاءُ بِهَضِيبٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ، فَلَعَمْرُ إِلَهِكَ مَا يَدَعُ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ مَصْرَعِ قَتِيلٍ، وَلَا مَدْفِنِ مَيِّتٍ إِلَّا شَقَّتِ الْقَبْرَ عَنْهُ حَتَّى يَخْلُقَهُ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ فَيَسْتَوِي جَالِسًا ، يَقُولُ رَبُّكَ: مَهْيَمْ، لِمَا كَانَ مِنْهُ يَقُولُ: يَا رَبِّ أَمْسِ الْيَوْمِ، لِعَهْدِهِ بِالْحَيَاةِ يَحْسِبُهُ حَدِيثًا بِأَهْلِهِ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: كَيْفَ يَجْمَعُنَا بَعْدَ مَا تُمَزِّقُنَا الرِّيَاحُ وَالْبِلَى وَالسِّبَاعُ؟ قَالَ: " أُنَبِّئُكَ بِمِثْلِ ذَلِكَ فِي آلَاءِ اللَّهِ الْأَرْضُ أَشْرَفْتَ عَلَيْهَا مَدَرَةٌ بَالِيَةٌ، فَقُلْتُ: لَا تَحْيَا أَبَدًا فَأَرْسَلَ رَبُّكَ عَلَيْهَا السَّمَاءَ فَلَمْ تَلْبَثْ عَنْهَا إِلَّا أَيَّامًا حَتَّى أَشْرَفْتَ عَلَيْهَا، فَإِذَا هِيَ شَرْبَةٌ وَاحِدَةٌ، وَلَعَمْرُ إِلَهِكَ، هُوَ أَقْدَرُ عَلَى

أَنْ يَجْمَعَكُمْ مِنَ الْمَاءِ عَلَى أَنْ يَجْمَعَ نَبَاتَ الْأَرْضِ. فَتَخْرُجُونَ مِنَ الْأَصْوَاءِ وَمِنْ مَصَارِعِكُمْ، فَتَنْظُرُونَ إِلَيْهِ وَيَنْظُرُ إِلَيْكُمْ " قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ وَهُوَ شَخْصٌ وَاحِدٌ وَنَحْنُ مِلْءُ الْأَرْضِ نَنْظُرُ إِلَيْهِ وَيَنْظُرُ إِلَيْنَا؟ قَالَ: «أُنَبِّئُكَ بِمِثْلِ ذَلِكَ فِي آلَاءِ اللَّهِ، الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ آيَةٌ مِنْهُ صَغِيرَةٌ تَرَوْنَهُمَا فِي سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ، وَتَرَيَانِكُمْ، لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِمَا، وَلَعَمْرُ إِلَهِكَ لَهُوَ عَلَى أَنْ يَرَاكُمْ وَتَرَوْنَهُ أَقْدَرُ مِنْهُمَا عَلَى أَنْ يَرَيَانِكُمْ وَتَرَوْنَهُمَا» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: فَمَا يَفْعَلُ بِنَا رَبُّنَا إِذْ لَقِينَاهُ؟ قَالَ: «تُعْرَضُونَ عَلَيْهِ، بَادِيَةٌ لَهُ صَفَحَاتُكُمْ، لَا تَخْفَى عَلَيْهِ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ، فَيَأْخُذُ رَبُّكَ عَزَّ وَجَلَّ بِيَدِهِ غَرْفَةً مِنَ الْمَاءِ، فَيَنْضَحُ بِهَا قِبَلَكُمْ، فَلَعَمْرُ إِلَهِكَ، مَا تُخْطِئُ وَجْهَ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مِنْهَا قَطْرَةٌ، وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَتَدَعُ وَجْهَهُ مِثْلَ الرَّيْطَةِ الْبَيْضَاءِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَتَضْخَمُهُ بِمِثْلِ الْحُمَمِ الْأَسْوَدِ، أَلَا ثُمَّ يَنْصَرِفُ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيُفَرِّقُ عَلَى أَثَرِهِ الصَّالِحُونَ» ، أَوْ قَالَ : يَنْصَرِفُ عَلَى أَثَرِهِ الصَّالِحُونَ ، قَالَ: " فَيَسْلُكُونَ جِسْرًا مِنَ النَّارِ، يَطَأُ أَحَدُكُمُ الْجَمْرَةَ فَيَقُولُ: حَسْ فَيَقُولُ رَبُّكَ: أَوْ أَنَّهُ قَالَ: " فَتَطَّلِعُونَ عَلَى حَوْضِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَظْمَأَ نَاهِلَةٍ، وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُهَا قَطُّ، فَلَعَمْرُ إِلَهِكَ: مَا يَبْسُطُ يَدَهُ " أَوْ قَالَ: «يَسْقُطُ وَاحِدٌ مِنْكُمْ إِلَّا وَقَعَ عَلَيْهَا قَدَحٌ يُطَهِّرُهُ مِنَ الطَّوْفِ وَالْبَوْلِ وَالْأَذَى وَتَخْلُصُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ» أَوْ قَالَ: «تُحْبَسُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ، فَلَا تَرَوْنَ مِنْهُمَا وَاحِدًا» فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: فَبِمَ نُبْصِرُ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: «بِمِثْلِ بَصَرِكَ سَاعَتَكَ هَذِهِ، وَذَلِكَ فِي يَوْمٍ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ وَوَاجَهَتِ الْجِبَالُ» قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: فَبِمَ نُجَازَى مِنْ سَيِّئَاتِنَا وَحَسَنَاتِنَا؟ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَالسَّيِّئَةُ بِمِثْلِهَا أَوْ يَعْفُو» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: فَمَا الْجَنَّةُ وَمَا النَّارُ؟ قَالَ: «لَعَمْرُ إِلَهِكَ، إِنَّ لِلْجَنَّةِ لَثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، مَا مِنْهُمْ بَابَانِ إِلَّا وَبَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ الرَّاكِبِ سَبْعِينَ عَامًا وَإِنَّ لِلنَّارِ سَبْعَةَ أَبْوَابٍ، مَا مِنْهُنَّ بَابَانِ إِلَّا بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ الرَّاكِبِ سَبْعِينَ عَامًا» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا يَطْلُعُ مِنَ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: «أَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى، وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ، وَأَنْهَارٌ مِنْ كَأْسٍ مَا لَهَا صُدَاعٌ، وَلَا نَدَامَةٌ، وَمَاءٌ غَيْرُ آسِنٍ، وَفَاكِهَةٌ، وَلَعَمْرُ إِلَهِكَ مَا تَعْلَمُونَ، وَخَيْرٌ مِنْ مِثْلِهِ مَعَهُ، وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَوَ لَنَا أَزْوَاجٌ مِنْهُمْ أَوْ مِنْهُنَّ مُصْلِحَاتٌ ، قَالَ: «الصَّالِحَاتُ لِلصَّالِحِينَ، تَلَذُّونَهُمْ مِثْلَ لَذَّاتِكُمْ فِي الدُّنْيَا، وَيَلْذَذْنَكُمْ غَيْرَ أَنْ لَا تَوَالُدَ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَذَا

أقصى ما نحنُ بالغون ومُنتهون إليهِ؟ قال: فلمْ يُجِبْهُ النبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلّم، قلْتُ: يا رسُولَ اللهِ، علامَ أبايعُكَ؟ قال: فبسطَ النبيُّ يدهُ فقالَ: «على إقامِ الصّلاةِ، وإيتاءِ الزّكاةِ، وزيالِ المُشْركِين، إنّ اللهَ لا يغفرُ أنْ يُشْرَكَ بهِ إلهًا غيْرهُ» فقُلْتُ: وإنّ لنا ما بيْنَ المشْرِقِ والمغْرِب، فقبضَ رسُولُ اللهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلّمَ يدهُ، وبسطَ أصابعهُ وظنّ أنّي مُشْترِطٌ شيْئًا لا يُعْطِيهِ، فقُلْتُ: نحلُّ منها حيْثُ شِئْنا ولا يجْني على امْرِئٍ إلّا نفْسُهُ، قالَ: «ذلِكَ لكَ، حُلَّ منْها حيْثُ شئْتَ، ولا يجْني علَيْكَ إلّا نفْسُكَ» فبايَعْناهُ: ثُمَّ انْصرَفْنا فقالَ: «ها إنّ ذيْنِ، ها إنّ ذيْنِ، ها إنّ ذيْنِ، ثلاثًا لِمَنْ يُقْرِئُني حديثًا لأنّهُمْ مِنْ أتْقى النّاسِ لِلّهِ في الأوّلِ والآخِرِ» فقالَ كعْبُ بْنُ الْخُداريّةِ: أحدُ بني بكْرِ بْنِ كِلابٍ: منْ هُمْ يا رسُولَ اللّهِ؟ فقالَ: «بنو الْمُنْتفِقِ، أهْلُ ذلِكَ مِنْهُمْ» ، قالَ: فأقْبلْتُ علَيْهِ " فقُلْتُ: يا رسُولَ اللّهِ، هلْ لأحدٍ مِمّنْ مضى مِنّا في جاهِلِيّتِهِ مِنْ خيْرٍ؟ فقالَ رجُلٌ مِنْ عُرْضِ قُريْشٍ: واللّهِ إنّ أباكَ الْمُنْتفِقَ في النّارِ، قالَ: فكأنّهُ وقعَ حرٌّ بيْنَ جِلْدِ وجْهِي ولحْمِهِ مِمّا قالَ لأبي على رُءُوسِ النّاسِ، فهمَمْتُ أنْ أقُولَ: وأبُوكَ يا رسُولَ اللّهِ، ثُمّ نظرْتُ: فإذا الْأُخْرى أجْملُ: فقُلْتُ: وأهْلُكَ يا رسُولَ اللّهِ، قالَ: " وأهْلِي لعَمْرُ اللّهِ، حيْثُ ما أتيْتَ علَيْهِ مِنْ قبْرِ قُرشِيٍّ أوْ عامِرِيٍّ مُشْرِكٍ فقُلْ : أرْسلني إليْكَ مُحمّدٌ فأبْشِرْ بِما يسُوءُكَ، تُجرُّ على بطْنِكَ ووجْهِكَ في النّارِ " قالَ: فقُلْتُ: فما فعلَ ذلِكَ بِهِمْ يا رسُولَ اللّهِ وكانُوا على عملٍ لا يُحْسِنُونَ إلّا إيّاهُ؟ وكانُوا يحْسبُونهُمْ مُصْلِحِينَ؟ قالَ: «ذلِكَ بِأنّ اللّهَ بعثَ في آخِرِ كُلِّ سبْعِ أُممٍ نبِيًّا، فمنْ أطاعَ نبِيّهُ كانَ مِنَ الْمُهْتدِينَ ومنْ عصى نبِيّهُ كانَ مِنَ الضّالِّينَ»

271- Bize Muhammed b. Mansûr el-Cevvâz Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. Muhammed İbn Îsâ ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. el-Muğîre b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Ayyâş el-Ensârî es-Seme'î tahdis etti. Onun Delhem b. el-Esved b. Abdullah'tan, onun babasından, onun amcası Lakît b. Âmir'den rivâyet ettiğine göre o Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e (giden bir heyetin içerisinde) yola çıktı. Beraberinde de Nehîk b. Âsım b. Mâlik b. el-Müntefik vardı. (Lakît) dedi ki: Receb ayı çıktıktan sonra Medîne'ye vardık. O'nunla birlikte sabah namazını kıldık. Sonra Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* insanlar arasında hutbe vermek üzere ayağa kalktı ve şöyle

buyurdu: *"Ey insanlar! Sesimi sizden dört günden beri esirgememin sebebi ancak sesimi size duyurabilmektir. Şimdi (sizin aranızda) kavminin gönderdiği ve kendisine 'Bizim için Rasulullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ne dediğini öğren' dediği bir kimse var mı? Belki onu kendi konuşması ya da arkadaşının konuşması alıkoyuyordur. Belki de onu bir dalâlet alıkoyuyordur. Dikkat edin! Bana 'Tebliğ ettin mi?' diye sorulacak. Dikkat edin! İşitin ki yaşayasınız. Oturun, oturun!"*

Bunun üzerine insanlar oturdular. Sonra ben arkadaşımla birlikte ayağa kalktım. Tâ ki O'nun kalbi ve gözleri tamamen bize yönelince "Sana bazı sorularımı soracağım, beni acele ettirme" dedim. *"İstediğini sor"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü, sende gayb ilminden ne vardır?" diye sordum. Bunun üzerine Allah'a yemin ederim ki güldü ve başı sallandı. Hatasını yakalamak istediğimi bildi. Eliyle işâret ederek *"Rabbin beş gaybı kendisine sakladı, onları Allah'tan başkası bilmez"* buyurdu. "Onlar nedir, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum. Buyurdu ki: *"Ölüm bilgisi ki O her birinizin ne zaman öleceğini bilir fakat siz onu bilmezsiniz. Yağmurun hangi gün yağacağının bilgisi ki siz kuraklık içerisinde ümitsiz bir hâlde iken size bakar da güler, yardımınızın yakın olduğunu bilmiştir."*

Lakît dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, gülen bir Rabbin hayrından asla mahrum kalmayız ey Allah'ın Resûlü" dedim. (Devam ederek) şöyle dedi: *"Yarın olacakların bilgisi ki O senin yarın ne yiyeceğini bilmiştir,* sense *onu bilemezsin. Bir de kıyâmet gününün bilgisi."*

(Lakît) dedi ki: Zannediyorum rahimlerde bulunanları da söz konusu etti.

(Lakît) dedi ki: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, bize insanlara öğrettiğin ve bildiğin şeylerden öğret. Zira ben öyle bir taraftan geliyorum ki oradakiler bize yakın olan Mezhic'e, bize dost olan Has'am'a ve bizim mensûbu olduğumuz aşîrete mensup hiç kimseye bize güvendikleri gibi güvenmezler."

Buyurdu ki: *"Kaldığınız kadar kalırsınız. Sonra Nebîniz* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *vefât ettirilir. Sonra yine kaldığınız kadar kalırsınız. Sonra sayha (çığlık) gönderilir. İlâhının ömrüne yemin ederim ki o yeryüzünün üzerinde ölmedik bir şey bırakmaz. Rabbinle beraber olan melekler de (onunla ölürler). Yeryüzü bomboş kalır. Semâ da Arş'ın altından bir sağanak gönderir. İlâhının ömrüne yemin ederim ki o yeryüzünün üzerinde*

üzerinden kabri yarmadığı hiçbir maktûlün yattığı ve hiçbir ölünün defnedildiği yeri bırakmaz. Onu baş tarafından (tekrar) yaratır da dosdoğru oturur hâle gelir. Sonra Rabbin 'Ne durumdasın?' buyurur. O da hayata alıştığı için ve ehlinden yeni ayrıldığını zannettiği için 'Dün bugündür' diye cevap verir."

(Lakît dedi ki:) Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, rüzgârların, çürümenin ve yırtıcı hayvanların bizi paramparça etmesinden sonra bizi nasıl bir araya getirecek?"

Şöyle buyurdu: "*Sana Allah'ın nimetleri arasından bunun örneğini vereyim: Yeryüzüne o kurak ve ölü bir hâlde iken bakarsın. 'Bu bir daha hayat bulmaz' dersin. Sonra Rabbin ona bir yağmur gönderir. Sonra birkaç günlüğüne oradan ayrılırsın. Sonra oraya bir daha gelir ve bakarsın ki orası bir buğday (yeşillik) hâline gelmiş! İlâhının ömrüne yemin ederim ki O sizi sudan bir araya getirmeye, yeryüzünün nebâtâtını bir araya getirmekten daha kâdirdir. Sonra siz kabirlerden ve yattığınız yerlerden çıkarsınız. Sonra siz O'na bakarsınız, O da size bakar.*"

(Lakît) dedi ki: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, O tek bir şahıs ve bizse yeryüzü dolusu olduğumuz hâlde nasıl biz O'na bakarız, O da bize bakar?"

Buyurdu ki: "*Sana Allah'ın nimetleri arasından bunun örneğini vereyim: Güneş ve ay O'ndan bir âyettir. Küçüktürler fakat onları aynı anda görürsünüz. Onlar da sizi görürler. Onları görmek için birbirinize de girmezsiniz. İlâhının ömrüne yemin ederim ki O sizi görmeye ve sizin kendisini görmenize, onların sizi görmeye ve kendilerini görmenize kâdir olduklarından daha çok kâdirdir.*"

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, O'nun karşısına çıktığımız zaman Rabbimiz bize ne yapacak?"

Şöyle buyurdu: "*Sahifeleriniz O'na görünür şekilde O'na arz edileceksiniz. Sizin hiçbir sırrınız ona gizli kalmayacak. Sonra Rabbin* (azze ve celle) *eliyle sudan bir avuç alacak ve onu sizin tarafınıza doğru serpecek. İlâhının ömrüne yemin olsun ki onun bir damlası bile sizden hiçbirinin yüzünü ıskalamayacak. O müminin yüzünü âdetâ beyaz ve yumuşak bir kumaş parçası hâline getirecektir. Kâfire gelince ona kara bir kömür parçası gibi bulaşacaktır. Dikkat edin! Sonra Nebîniz* (sallallâhu aleyhi ve sellem)

ayrılacak. O'nun ardından da sâlihler ayrılacak. Sonra ateşten bir köprüye girecekler. Biriniz kora basacak da 'uf!' diyecek. Bunun üzerine Rabbin 'Tam zamanı' buyuracak. Sonra Resûl (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in havzına geleceksiniz. Ondan bir kere içen bir daha susamaz. Vallahi onu hiç görmedim. İlâhının ömrüne yemin olsun ki sizden biri elini uzattığında mutlaka onun eline bir bardak düşecektir. Bir bardak ki onu gaitadan idrardan ve rahatsızlık veren şeylerden temizleyecektir. Güneş ve ay kurtulacaktır. -Ya da güneş ve ay hapsedilecektir dedi.-* Artık *onlardan birini görmeyeceksiniz.*"

(Lakît dedi ki:) Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! O gün ne ile göreceğiz?"

Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Şu anda sahip olduğun gözün/görüşün aynısıyla. Bu yeryüzünün aydınlandığı ve dağların yöneldiği günde olacaktır.*"

(Lakît) dedi ki: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! İyiliklerimizin ve kötülüklerimizin karşılığında ne göreceğiz?"

Bunun üzerine "*İyiliğin karşılığında on misli vardır, kötülüğün karşılığında ise bir misli vardır ya da (Allah) affeder*" buyurdu.

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Cennet nedir, cehennem nedir?"

Şöyle buyurdu: "*İlâhının ömrüne yemin ederim ki cennetin sekiz kapısı vardır. Onlardan her iki kapının arası binekli kimsenin yetmiş yıl yürüme mesâfesidir. Cehennemin de yedi kapısı vardır. Onlardan her iki kapının arası binekli kimsenin yetmiş yıl yürüme mesâfesidir.*"

"Ey Allah'ın Resûlü! Cennetten ne doğar?" diye sordum.

Buyurdu ki: "*Süzülmüş baldan ırmaklar, tadı değişmemiş sütten ırmaklar, baş ağrısı yapmayan ve pişman etmeyen şaraptan ırmaklar, tadı bozulmamış su, meyveler... İlâhının ömrüne yemin olsun ki sizin bildikleriniz, bunlarla birlikte bunların mislinin daha hayırlısı ve tertemiz kılınmış eşler (var).*"

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize onlardan (yani cennet ehlinden) ya da onlardan (yani dünya ehlinden) sâlih eşler var mıdır?"

Buyurdu ki: "*Sâlih kadınlar sâlih erkekleredir. Onlardan dünyada aldığınız zevki alırsınız. Onlar da sizden zevk alırlar. Şu kadar var ki (orada) doğurma yoktur.*"

"Ey Allah'ın Resûlü, ulaşacağımız ve varacağımız en yüksek derece bu mudur?" diye sordum. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu cevaplamadı.

"Ey Allah'ın Resûlü, sana ne üzere bey'at edeyim?" diye sordum. Bunun üzerine Nebî elini uzattı ve "*Namazı kılmak, zekâtı vermek ve müşriklerden ayrılmak üzere; Allah kendisine kendisinden başka bir ilâhın ortak koşulmasını asla bağışlamaz*" buyurdu.

Ben de "Ayrıca doğu ile batı arası bizimdir" dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini sıktı ve sonra parmaklarını açtı. Benim kendisine bana veremeyeceği bir şeyi şart koştuğumu zannetti.

(Şart olarak) "Orada dilediğimiz yere ayak basarız, bir kimseye karşı da ancak kendisi suç işler" dedim. Bunun üzerine O "*Bu (istediğin) senindir; oradan dilediğin yer sana serbest kılınmıştır, sana karşı da ancak sen suç işlersin*" buyurdu. Bunun üzerine O'nunla bey'atleştik. Sonra ayrıldık. Sonra O, bana haber getiren kimseye üç defa (beni ve arkadaşımı kastederek) "*İşte şu ikisi, işte şu ikisi, işte şu ikisi; çünkü onlar başta ve sonda insanların en takvalılarındandır*" buyurmuş.

Bunun üzerine Bekr b. Kilâboğulları'na mensup olan Ka'b b. el-Hudâriyye "Kimdir onlar, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. (Rasulullah da) "*el-Müntefikoğulları, bu işin ehli onlardandır*" diye cevap verdi. Bunun üzerine O'nun yanına gittim. "Ey Allah'ın Resûlü, bizden daha önce gelip geçmiş olan bir kimsenin câhiliyyesinde bir hayrı var mıdır?" diye sordum. Bunun üzerine Kureyş topluluğundan bir adam "Vallahi senin baban el-Müntefik ateştedir" dedi.

Onun insanların ortasında babam hakkında söylediği şeyden dolayı sanki yüzümün derisiyle eti arasına bir ateş düştü. "Peki ya senin baban ey Allah'ın Resûlü?" demeyi içimden geçirdim. Sonra baktım ve gördüm ki başka şekilde söylesem daha güzel olacak: "Peki ya senin âilen ey Allah'ın Resûlü" dedim.

Şöyle buyurdu: "*Benim âilem de (ateştedir). Allah'ın hayâtına yemin olsun ki hangi Kureyşlinin ve hangi Âmirlinin kabrinin yanından*

geçersen ona 'Beni sana Muhammed gönderdi, hoşuna gitmeyen şey ile müjdelen: Karın ve yüz üstü ateşte sürükleneceksin!' de."

(Lakît) dedi ki: Dedim ki: "Onları bu hâle ne getirdi ey Allah'ın Resûlü? Hâlbuki onlar yalnızca kendisini güzel gördükleri ameli işliyorlar, kendilerini ıslâh ediciler olarak görüyorlardı."

Buyurdu ki: "*Çünkü Allah her yedi ümmetin sonunda bir nebî gönderir. Kim nebîsine itaat ederse hidâyeti bulanlardan olur. Kim de nebîsine isyân ederse sapıklardan olur.*"

Ebû Bekr Muhammed b. İshâk (İbn Huzeyme) dedi ki: "*Şu kadar var ki (orada) doğurma yoktur*" buyruğu "Çocuk istemezler" manasına gelmektedir.

Zira Ebu's Sıddık en-Nâcî'nin Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği habere göre O şöyle buyurmuştur: "*Biriniz cennette çocuk istediği zaman onun (anne karnında) taşınması, doğurulması ve diş çıkarması aynı anda olur.*"

Allah (*azze ve celle*) cennet ehli için cennette canların çektiği ve gözlerin zevk aldığı her şeyin olduğunu bildirmiştir. Cennette bir kimse çocuk istediği hâlde onun kendisine verilmemesi olacak iş değildir. Allah vaadinden caymaz. Dünyada çocuklar bazen anne ve baba istemeden olur. Cennette ise onlardan (yani cennet ehlinden) birinin ancak istediği zaman çocuğu olur. O ister de onun isteği -Rabbimizin onlar için orada canlarının çektiği her şeyin olduğunu vaat ettiği üzere- kendisine verilir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Herkese Yaptıklarının Karşılığının Verileceği, Üzüntü ve Pişmanlık Günü Olan Kıyâmet Gününden Önce Azîz ve Alîm Olan ve Yarattıklarından Perdelenen Yaratıcısını Gördüğü Husûsunda Rivâyet Edilen Haberlerin Zikri; Allah (azze ve celle)'nin Bütün Resûller Arasından Nebîsi İbrâhîm'i Halillik İle Ayrıcalıklı Kıldığı Gibi, Yine "*İşte Resûller... Onların Bazılarını Bazılarına Üstün Kıldık; Onlardan Bazıları Vardır Ki Allah Onlarla Konuşmuştur; Onlardan Bazılarının da Derecesini Yükseltmiştir*" (*Bakara*, 253) Buyurduğu Üzere Kereminin ve Cömertliğinin Bir Eseri Olarak (Resûllerin) Her Birini Kendi Tarafından Parlak Birer Fazîlet ve Derece İle Ayrıcalıklı Kıldığı Gibi Nebîsi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i de Rü'yetle Ayrıcalıklı Kıldığının Zikri Bâbı

٢٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، وَأَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، إِمَامَانِ مِنْ أَئِمَّةِ عُلَمَاءِ الْهُدَى، قَالَا: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَتَعْجَبُونَ أَنْ تَكُونَ الْخُلَّةُ لِإِبْرَاهِيمَ، وَالْكَلَامُ لِمُوسَى، وَالرُّؤْيَةُ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

272- Bize, doğru yolu gösteren âlimlerin imamlarından iki imam olan Muhammed b. Beşşâr Bündâr ve Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dediler ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Halilliğin İbrâhîm'in, kelâmın Mûsâ'nın, rü'yetin de Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in olmasına mı şaşırıyorsunuz?"

٢٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، أَسْكَنَهُ اللَّهُ جَنَّتَهُ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ الْعَدَنِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْحَكَمُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سُئِلَ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ} [الأنعام: 103] قَالَ: «لَا أُمَّ لَكَ، ذَلِكَ نُورُهُ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ لَمْ يُدْرِكْهُ شَيْءٌ»

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: امْتَنَعَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ فَخَارَ اللَّهُ لِي هَذَا أَجَلَّ مِنْهُ، يَعْنِي أَنَّ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ أَجَلَّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ، أَيْ أَنَّهُ أَوْثَقُ مِنْهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ لَهُ ابْنُهُ يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْحَكَمِ: تَعَالَى حَتَّى يُحَدِّثَكَ، فَلَمْ أَذْهَبْ

273- Bize Muhammed b. Yahyâ -Allah onu cennetine yerleştirsin- tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Ebî Hakîm el-Adenî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hakem b. Ebân tahdis etti, dedi ki: İkrime'yi şöyle derken işittim: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı işittim: Kendisine "Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbini gördü mü?" diye soruldu. Bunun üzerine o "Evet" diye cevap verdi. İbn Abbâs'a "Allah *'Görüşler O'nu idrâk edemez, O görüşleri idrâk eder' (En'âm, 103)* buyurmuyor mu?" diye sordum. Şöyle dedi: "Anasız kalasıca, o O'nun nûrudur. O nûru ile tecellî ettiği zaman O'nu hiçbir şey idrâk edemez."

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: İbrâhîm b. el-Hakem bana bu hadisi tahdis etmekten geri durdu. Allah da onun yerine bana ondan daha değerlisini verdi. -Yani Yezîd b. Ebî Hakîm, İbrâhîm b. el-Hakem'den daha değerlidir. Yani o ondan daha güvenilirdir.-

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: Onun -yani İbrâhîm b. el-Hakem'in- oğlu "Gel sana hadis tahdis etsin" dedi de ben gitmedim.

٢٧٤- فَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْقَنْبَارِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ مُوسَى أَصْلُهُ فَارِسِيٌّ سَكَنَ الْيَمَنَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ قَالَ: نَعَمْ قُلْتُ أَنَا لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَلَيْسَ يَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ} [الأنعام: 103] ؟ فَقَالَ: لَا أُمَّ لَكَ، وَكَانَتْ كَلِمَتُهُ لِي: ذَلِكَ نُورُهُ الَّذِي هُوَ نُورُهُ، إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ لَا يُدْرِكُهُ شَيْءٌ

274- Bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Abdulazîz el-Kanbârî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mûsâ -ki Fars asıllıdır, Yemen'e yerleşmiştir- tahdis etti, dedi ki: Bana el-Hakem b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bana İkrime tahdis etti, dedi ki: İbn Abbâs'a "Muhammed Rabbini gördü mü?" diye soruldu. O da "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine ben İbn Abbâs'a "Rab (azze ve celle)

'*Görüşler O'nu idrâk edemez, O görüşleri idrâk eder*' buyurmuyor mu?" diye sordum. "Anasız kalasıca" dedi. Bana söylediği söz şuydu: "O nûru olan nûrudur. Nûru ile tecelli ettiği zaman hiçbir şey O'nu idrâk edemez."

٢٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثَنَا سَلَمَةُ بْنُ الْفَضْلِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، بَعَثَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ يَسْأَلُهُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ؟ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ: أَنْ نَعَمْ فَرَدَّ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَسُولَهُ أَنْ كَيْفَ رَآهُ؟ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنَّهُ رَآهُ فِي رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ دُونَهُ فِرَاشٌ مِنْ ذَهَبٍ عَلَى كُرْسِيٍّ مِنْ ذَهَبٍ تَحْمِلُهُ أَرْبَعَةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مَلَكٌ فِي صُورَةِ رَجُلٍ، وَمَلَكٌ فِي صُورَةِ ثَوْرٍ، وَمَلَكٌ فِي صُورَةِ نَسْرٍ، وَمَلَكٌ فِي صُورَةِ أَسَدٍ

275- Bize Muhammed b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. el-Fadl tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. İshâk tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. el-Hâris b. Ubeydullah b. Ayyâş b. Ebî Rabîa'dan, onun Abdullah b. Ebî Seleme'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. el-Abbâs'a bir adam gönderdi ve ona "Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini gördü mü?" diye sordurdu. Abdullah b. el-Abbâs da "Evet" diye adam gönderdi. Sonra Abdullah b. Ömer elçisini "O'nu nasıl gördü?" diye sorması için ona geri yolladı. Bunun üzerine (İbn Abbâs elçiyi) şu mesajla gönderdi: "O'nu yeşil bir bahçede, altında altından bir döşek olduğu hâlde meleklerden dördünün taşıdığı altından bir kürsînin üzerinde gördü. Adam sûretinde bir melek, öküz sûretinde bir melek, kartal sûretinde bir melek ve aslan sûretinde bir melek..."

٢٧٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ الْوَرَّاقُ الشَّيْخُ الصَّالِحُ، قَالَ: ثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى إِبْرَاهِيمَ بِالْخُلَّةِ، وَاصْطَفَى مُوسَى بِالْكَلَامِ، اصْطَفَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالرُّؤْيَةِ

276- Bize sâlih hoca Abdulvehhâb b. Abdulhakem el-Verrâk tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim İbnu'l Kâsım tahdis etti. Onun Kays b. er-

Rabî'den, onun Âsım el-Ahvel'den, onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah İbrâhîm'i halillik ile seçkin kıldı. Mûsâ'yı kelâm(ı) ile seçkin kıldı. Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i de rü'yet (kendisini görmek) ile seçkin kıldı.

٢٧٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ بِالْفُسْطَاطِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى إِبْرَاهِيمَ بِالْخُلَّةِ، وَاصْطَفَى مُوسَى بِالْكَلَامِ، وَمُحَمَّدًا بِالرُّؤْيَةِ

277- Bize Ebû Bekr Muhammed b. Süleymân el-Vâsıtî Fustât'ta tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. es-Sabbâh tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl -yani İbn Zekeriyyâ- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah İbrâhîm'i halillik ile seçkin kıldı. Mûsâ'yı kelâm(ı) ile seçkin kıldı. Muhammed'i de rü'yet ile seçkin kıldı."

٢٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ

278- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. es-Sabbâh tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl -yani İbn Zekeriyyâ- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun eş-Şa'bî'den, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre o "Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini gördü" demiştir.

٢٧٩- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ

279- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. es-Sabbâh tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl -yani İbn Zekeriyyâ- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun eş-Şa'bî'den, onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o "Muhammed Rabbini gördü" demiştir.

٢٨٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمُقَوِّمُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَحْرٍ يَعْنِي عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عُثْمَانَ الْبَكْرَاوِيَّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ

280- Bize İbrâhîm b. Abdulazîz el-Mukavvim tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bahr -yani Abdurrahmân b. Osmân el-Bekrâvî- tahdis etti. Onun Şube'den, onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o "Muhammed Rabbini gördü" demiştir.

٢٨١- حَدَّثَنِي عَمِّي إِسْمَاعِيلُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنِ الْمُبَارَكِ بْنِ فَضَالَةَ، قَالَ: «كَانَ الْحَسَنُ يَحْلِفُ بِاللَّهِ لَقَدْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ»

281- Bana amcam İsmâîl b. Huzeyme tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bana el-Mu'temir b. Süleymân, el-Mubârek b. Fadâle'den onun şöyle dediğini haber verdi: "El-Hasen 'Muhammed gerçekten Rabbini gördü' diye Allah'a yemin ederdi."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "*Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha gördü*" (Necm, 13) buyruğunun tevili hakkında İbn Abbâs'tan farklı rivâyetler gelmiştir. Bazıları ondan O'nun (Rasulullah'ın) O'nu kalbiyle gördüğünü rivâyet etmiştir.

٢٨٢- حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ الْخُرَيْبِيُّ ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَآهُ بِفُؤَادِهِ

282- Bize el-Kâsım b. Muhammed b. Abbâd el-Muhellebî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Dâvûd Hureybî tahdis etti. Onun el-A'meş-ten, onun Ziyâd b. Husayn'dan, onun Ebu'l Âliye'den, onun İbn Abbâs (*radıyallâhu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha gördü*" buyruğu hakkında "Onu kalbiyle gördü" demiştir.

٢٨٣- حَدَّثَنَا عَمِّي إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: { «مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى» } [النجم: 11] قَالَ: رَآهُ بِقَلْبِهِ

283- Bize amcam İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. Onun Simâk'tan, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o "*Kalp gördüğünü yalanlamadı*" (*Necm, 11*) buyruğu hakkında "O'nu kalbiyle gördü" demiştir.

٢٨٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ

284- Bize Ahmed b. Sinân el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun da İbn Abbâs (*radıyallâhu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Muhammed Rabbini gerçekten gördü" demiştir.

٢٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، وَبُنْدَارٌ، قَالَا: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: {فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: **10**] قَالَ: " عَبْدُهُ: مُحَمَّدٌ ". وَقَالَ قَتَادَةُ: قَالَ الْحَسَنُ: عَبْدُهُ جِبْرِيلُ قَالَ بُنْدَارٌ: قَالَ الْحَسَنُ: عَبْدُهُ: جِبْرِيلُ لَمْ يَقُولَاهَا هُنَا

285- Bize Ebû Mûsâ ve Bündâr tahdis etti, dediler ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o "*Sonra kuluna vahyettiğini vahyetti*" buyruğu hakkında "Kulu Muhammed'dir" demiştir.

Katâde dedi ki: "El-Hasen 'Kulu Cibrîl'dir' dedi."

Bündâr dedi ki: "El-Hasen 'Kulu Cibrîl'dir' dedi."

Onlar (yani Ebû Mûsâ ve Bündâr) burada "Katâde'den" demediler.

٢٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «رَآهُ مَرَّتَيْنِ»

286- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Kabîsa b. Ukbe tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Atâ'dan, onun İbn Abbâs (*radıyallâhu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre o "O'nu iki defa gördü" demiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ashâbımızdan bazı kimseler bu haberi delil getirerek İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ) ve Ebû Zerr'in bu âyeti, beyân ettiğimiz şeylerin zikrinden sonra *"Sonra kuluna vahyettiğini vahyetti; kalp gördüğünü yalanlamadı"* buyruğundan dolayı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabbini kalbiyle gördüğü şeklinde yorumladıklarını söylemişlerdir. *"Sonra yaklaştı ve sarktı..."* buyruğundan *"Kuluna vahyettiğini vahyetti"* buyruğuna kadar olan buyruğu şu şekilde tevil edilmiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Yaratıcısı (azze ve celle)'nin iki yay mesâfesinden daha yakınına yaklaşmıştır. Allah (azze ve celle) de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahyettiğini vahyetmiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kalbi de gördüğünü yalanlamamıştır. Onlar bununla O'nun Yaratıcısı (celle ve alâ)'yı görmesini kastetmektedir. (Yani O'nun kalbi Yaratıcısını gördüğünü yalanlamamıştır.)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Onların bu âyet hakkında ileri sürdükleri bu tevil açık değildir ve tartışmaya açıktır. Çünkü Allah bu âyette ancak O'nun Rabbinin büyük âyetlerinden bazı şeyleri gördüğünü bildirmiştir. Allah bu âyette O'nun Rabbi (celle ve alâ)'yı gördüğünü bildirmemiştir. Rabbimizin âyetleri Rabbimiz (celle ve alâ)'nın kendisi değildir. Bu meseleyi iyi anlayın. Bu âyetin yorumunda birbirinizi hataya sürüklemeyin.

Ashâbımızdan diğer bazı kimseler de rü'yete (yani Rasulullah'ın Rabbini gördüğüne) şunları delil getirmiştir:

٢٨٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: {وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ} [الإسراء: 60] ، قَالَ: رُؤْيَا عَيْنٍ أُرِيَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ

287- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Dînâr'dan, onun da İkrime'den rivâyet ettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ) *"Sana gösterdiğimiz rüyâyı..."* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bu gözle görülen bir rüyâdır/görüntüdür. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yürütüldüğü gece (yani İsrâ Gecesi'nde) gösterilmiştir."

حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ الْجَبَّارِ مَرَّةً، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ أَيْضًا، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: {وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ} [الإسراء: 60] قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أُرِيَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ، قَالَ: {وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ} [الإسراء: 60] : هِيَ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ

Bunu bize Abdulcebbâr b. el-Alâ bir kere daha tahdis etti. Ayrıca Saîd b. Abdurrahmân el-Mahzûmî de bu isnâd ile tahdis etti. İbn Abbas'tan rivâyet ettiklerine göre o "*Sana gösterdiğimiz rüyayı...*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bu gözle görülen bir rüyâdır/görüntüdür. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e yürütüldüğü gece gösterilmiştir."

حَدَّثَنَاهُ عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بِمِثْلِ رِوَايَةِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الثَّانِيَةِ، وَزَادَ: «لَيْسَ رُؤْيَا مَنَامٍ»

Bunu bize Ömer b. Hafs eş-Şeybânî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân *Abdulcebbâr'ın ikinci rivâyetinin aynısını* tahdis etti. Ayrıca "Uykudaki rüya değildir" lafzını ekledi.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ إِلَى قَوْلِهِ: لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Uyeyne *bu isnâd ile aynısını* "yürütüldüğü gece" kısmına kadar tahdis etti.

(İbn Huzeyme) dedi ki: İbn Abbâs'ın "göz ile görülen rüya" sözüyle Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gözüyle gördüğünü kastetmiş olması da aynı şekilde açık değildir. Ben karışık görünen şeylerle ihticâc etmeyi helal saymam ve ilim talebelerinin kafalarını bulandırmayı câiz görmem.

Fakat Katâde'nin ve el-Hakem b. Ebân'ın İkrime'den, onun da İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiği habere, ayrıca Abdullah b. Ebî Seleme'nin İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiği habere gelince; bunlar İbn Abbâs'ın Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gördüğü görüşünde olduğunu göstermesi yönünden gâyet açıktır.

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَأَى رَبَّهُ

Bize Hârûn b. İshâk el-Hemdânî tahdis etti, dedi ki: Bize Abde -yani İbn Süleymân- tahdis etti. Onun Muhammed b. Amr'dan, onun Seleme'den, onun İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o *"Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha gördü"* buyruğu hakkında "Rabbini gördü" demiştir.

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ كَعْبٍ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُوسَى وَمُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَرَآهُ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ، وَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ

Bize yine Hârûn b. İshâk tahdis etti, dedi ki: Bize Abde tahdis etti. Onun İsmâîl b. Ebî Hâlid'den, onun eş-Şa'bî'den, onun Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den, onun Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah rü'yetini ve kelâmını Mûsâ ve Muhammed arasında taksim etti. Allah'ın salavâtı onların üzerine olsun. Muhammed onu iki kez gördü. O Mûsâ ile de iki kez konuştu."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Söylediğimin doğruluğunun delili Rabbimizin en büyük âyetlerinin Rabbimizin kendisi olarak tevil edilmesinin imkânsız olmasıdır.

Abdullah b. Mes'ûd'un Haberleri

٢٨٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَبَّادٌ يَعْنِي ابْنَ الْعَوَّامِ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ، عَزَّ وَجَلَّ: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى} [النجم: 9]، قَالَ: فَقَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

288- Bize Ahmed b. Menî' tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd -yani İbnu'l Avvâm-, eş-Şeybânî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Zirr b. Hubeyş'e Allah (azze ve celle)'nin *"İki yay boyundan daha yakın oldu"* buyruğunu sordum. Dedi ki: İbn Mes'ûd bana Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cibrîl'i altı yüz kanadı olduğu hâlde gördüğünü söyledi.

حدَّثنا سَلْمُ بْنُ جُنادة، قال: ثنا أبو معاوية، عن ابن إسحاق وهو الشَّيباني، عن زر بن حُبَيش، عَنْ عَبْدِ اللهِ {لقد رآه نزلة أخرى} [النجم: 13] قال: رأى جبريل له ستمائة جناح

Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun İbn İshâk'tan -ki o eş-Şeybânî'dir-, onun Zirr b. Hubeyş'ten, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha gördü*" buyruğu hakkında "Cibrîl'i altı yüz kanadı olduğu hâlde gördü" demiştir.

٢٨٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا النُّفَيْلِيُّ، قَالَ زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى} [النجم: 9] ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

289- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize en-Nufeylî tahdis etti, dedi ki: Zuheyr dedi ki: Bize Ebû İshâk eş-Şeybânî tahdis etti, dedi ki: Zirr b. Hubeyş'e Allah (azze ve celle)'nin "*İki yay boyundan daha yakın oldu*" buyruğunu sordum. Dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd bize O'nun Cibrîl'i altı yüz kanadı olduğu hâlde gördüğünü tahdis etti.

٢٩٠- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ إِيَاسَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ يَعْنِي الْحَرَّانِيَّ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: أَتَيْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ وَعَلَيَّ دُرَّتَانِ أَوْ فِي أُذُنِي دُرَّتَانِ فَأُلْقِيَتْ عَلَيَّ مِنْهُ مَحَبَّةٌ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَقُولُونَ لِي: سَلْهُ سَلْهُ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى} [النجم: 9] قَالَ: ثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نَظَرْتُ إِلَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

290- Bize Zekeriyyâ b. Yahyâ b. İyâs tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Hâlid -yani el-Harrânî- tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr, Ebû İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Üzerimde -ya da kulaklarımda- iki inci olduğu hâlde Zirr b. Hubeyş'in yanına gittim. Bana ondan bir sevgi atıldı. (Yani beni sevdi.) Bunun üzerine insanlar bana "Ona sor, ona sor" demeye başladılar. Ben de ona Allah (azze ve celle)'nin "*İki yay boyundan daha*

yakın oldu" buyruğunu sordum. Dedi ki: "İbn Mes'ûd bize Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in '*Cibrîl'e altı yüz kanadı olduğu hâlde baktım*' dediğini tahdis etti."

٢٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، فِي قَوْلِهِ: {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى} [النجم: 14] قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَأَيْتُ جِبْرِيلَ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى عَلَيْهِ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ، يَتَنَاثَرُ مِنْهَا التَّهَاوِيلُ الدُّرُّ وَالْيَاقُوتُ

291- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Âsım tahdis etti. Onun Zirr'den, onun İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten onu bir başka inişte daha gördü*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cibrîl'i Sidretü'l Münteha'nın yanında altı yüz kanadı olduğu hâlde gördüm ki onlardan rengârenk inciler ve yakutlar saçılıyordu.*"

٢٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ عَلَى السِّدْرَةِ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

292- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Bekr b. Ebî Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn b. Alî tahdis etti. Onun Zâide'den, onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) Cibrîl'i kendi sûretinde Sidre'nin üzerinde altı yüz kanadı olduğu hâlde gördü."

٢٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ...

293- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, eş-Şeybânî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Zirr b. Hubeyş'i şöyle derken işittim: Abdullah dedi ki...

٢٩٤- وَثنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: ثنَا شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، فِي قَوْلِهِ: {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] قَالَ: رَأَى جِبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

294- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun eş-Şeybânî'den, onun Zirr'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o *"Gerçekten onu bir başka inişte daha gördü"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "O Cibrîl'i kendi sûretinde altı yüz kanadı olduğu hâlde gördü."

٢٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثنَا شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، عَنْ هَذِهِ الآيَةِ، {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] فَقَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ قَدْ سَدَّ أُفُقَ السَّمَاءِ

295- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, eş-Şeybânî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Zirr b. Hubeyş'e *"Gerçekten onu bir başka inişte daha gördü"* buyruğu hakkında sordum. Dedi ki: Abdullah şöyle dedi: "O semânın ufkunu örten yeşil kanat(lar) gördü."

٢٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، فِي قَوْلِهِ: {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] قَالَ: رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ يَنْتَثِرُ مِنْهَا تَهَاوِيلُ الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ

296- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o *"Gerçekten o Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "O altı yüz kanadı olduğu hâlde Cibrîl'i gördü. Onlardan rengârenk inciler ve yâkûtlar saçılıyordu."

٢٩٧- ثنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى} [النجم: 11] قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِبْرِيلَ فِي حُلَّةِ رَفْرَفٍ، مَلأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

297- Bize Abde b. Abdullah el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti. Onun İsrâîl'den, onun Ebû İshâk'tan, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın "*Kalp gördüğünü yalanlamadı*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) Cibrîl'i ipekten bir elbisenin içerisinde semâ ile arzın arasını doldurmuş hâlde gördü."

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عن الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] ، أَوْ {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: جِبْرِيلُ فِي صُورَتِهِ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun eş-Şeybânî'den, onun Zirr'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten o Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü*" ya da "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha görmüştü*" buyruğu hakkında "Cibrîl'i kendi sûretinde altı yüz kanadı olduğu hâlde (gördü)" demiştir.

٢٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] أَوْ {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ سَدَّ أُفُقَ السَّمَاءِ

298- Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten O Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü*" ya da "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha görmüştü*" buyruğu hakkında "Semânın ufkunu örten yeşil kanat(lar) gördü" demiştir.

٢٩٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، رَفَعَهُ {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَأَيْتُ جِبْرِيلَ عِنْدَ السِّدْرَةِ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ تَنْهَالُ مِنْهَا تَهَاوِيلُ الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ

299- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Hammâd b. Seleme'den, onun Âsım b. Behdele'den, o-

nun Zirr b. Hubeyş'ten, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah *"Gerçekten onu bir diğer inişte daha görmüştü"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: *"Cibrîl'i Sidre'nin yanında altı yüz kanadı olduğu hâlde onlardan rengârenk inciler ve yâkûtlar dökülürken gördüm."*

٣٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِنَّ جِبْرِيلَ طَارَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَلَاءِ فَفَزِعَ مِنْهُ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: الْخَلَاءُ، يُرِيدُ الْخَلْوَةَ الَّتِي ضِدَّ الْمَلَإِ، أَيْ: لَمْ يَكُنْ فِي جَمَاعَةٍ، كَانَ وَحْدَهُ

300- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Huzeyfe tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cibrîl Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* halâda iken uçtu da (Nebî) bu yüzden ürktü."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Halâ ile topluluğun zıddı olan halveti kastetmektedir. Yani O bir topluluk içerisinde değildi, tek başınaydı.

٣٠١- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ وَهُوَ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ : قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى [النجم: 9] ، قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

301- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun İshâk'tan -ki o eş-Şeybânî'dir- rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Zirr b. Hubeyş'i İbn Abbâs'tan onun *"İki yay boyundan daha yakın..."* âyeti hakkında şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Cibrîl'i altı yüz kanadı olduğu hâlde gördü.

٣٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، فِي هَذِهِ الْآيَةِ: {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18] قَالَ: «رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ، قَدْ سَدَّ أُفُقَ السَّمَاءِ»

302- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun

İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten o Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü*" buyruğu hakkında "Semânın ufkunu örtmüş olan yeşil bir kanat gördü" demiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbın kalan kısmını "Kitâbu't Tefsîr"de tahriç ettim. Aynı şekilde "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha gördü*" buyruğunun yorumunun kalan kısmını da "Kitâbu't Tefsîr"de tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İbn Mes'ûd'un bu haberleri, "*Gerçekten o Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü*" buyruğunun tevilinin (Rasulullah'ın) Cibrîl'i bu haberlerde zikredilen sıfat üzere gördüğü olduğuna delâlet etmektedir. "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha gördü*" buyruğuna gelince bu âyetin manasının İbn Abbâs'ın söylediği gibi olması garipsenecek bir şey değildir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbini iki kez görmüştür. Bu, "*Gerçekten o Rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü*" buyruğunun tevilinden farklıdır.

Ebû Zerr'den de âlimlerin tevili hususunda ihtilâf ettikleri bir haber rivâyet edilmiştir. Çünkü bu haber -Araplar'ın dilinin genişliğine rağmen- hem nefiy manasına hem de isbât manasına gelebilecek bir lafızla rivâyet edilmiştir.

٣٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ يَعْنِي التُّسْتَرِيَّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ : لَوْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ، قَالَ: عَنْ أَيِّ شَيْءٍ كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: لَسَأَلْتُهُ: هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: قَدْ سَأَلْتُهُ، فَقَالَ: أَنَّى أَرَاهُ

303- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. İbrâhîm -yani et-Tüsterî- tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zerr'e "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görseydim mutlaka O'na sorardım" dedim. "Ne hakkında sorardın?" dedi. "'Rabbini gördün mü?' diye sorardım" dedim. Şöyle cevap verdi: "Ben O'na sordum da '*O'nu nasıl göreyim?*' buyurdu."

٣٠٤- حدَّثنا يحيى بْنُ حكيم، قال: ثنا عبْدُ الرَّحمن، حدَّثنا عليُّ بْنُ الحُسَيْنِ الدِّرْهميُّ، قَالَ: ثنا مُعاذُ بْنُ مُعاذٍ الْعنبريُّ، عنْ يزيد بْن إبْراهيم التُّستريِّ، عنْ قتادة، عنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ شقيقٍ الْعُقيْليِّ، قال: قُلْتُ لأبي ذرٍّ: لوْ رأيْتُ رسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عليْه وسلَّم لسألْتُهُ، قَالَ: عمَّا كُنْتَ تسْألُهُ؟ قال: إذنْ لسألْتُهُ: هلْ رأى ربَّهُ؟ فقال: قدْ سألْتُهُ أنا، قُلْتُ: فما قال؟ قال: نُورٌ أنَّى أراهُ

304- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. el-Huseyn ed-Dirhemî tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Muâz el-Anberî tahdis etti. Onun Yezîd b. İbrâhîm et-Tüsterî'den, onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk el-Ukaylî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zerr'e "Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i görseydim mutlaka O'na sorardım" dedim. "Ne hakkında sorardın?" dedi. "'Rabbini görüp görmediğini sorardım" dedim. "Ben O'na bunu sordum" dedi. "Ne cevap verdi?" dedim. "'*Nurdur, O'nu nasıl göreyim?*' buyurdu" dedi.

٣٠٥- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِأَبِي ذَرٍّ لَوْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ، قَالَ: عَمَّا كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ: هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: قَدْ سَأَلْتُهُ، قَالَ: نُورٌ أَنَّى أَرَاهُ

305- Bize Selm b. Cunâde el-Kuraşî tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Yezîd b. İbrâhîm'den, onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Ebû Zerr'e "Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i görseydim mutlaka O'na sorardım" dedi. (Ebû Zerr) "Ne hakkında sorardın?" dedi. Adam "'Rabbini gördün mü?' diye sorardım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Zerr dedi ki: "Ben O'na bunu sordum da '*Nûrdur, O'nu nasıl göreyim?*' buyurdu."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin senedinin sıhhati incelendiği zaman bir sıkıntı söz konusudur. Ben Ehl-i Âsâr ulemâsından olan ashâbımızdan herhangi birinin bu haberin isnâdındaki illeti fark ettiğini görmedim. Şöyle ki: Abdullah b. Şakîk sanki Ebû Zerr'i bilmiyordur. Onun kendisini, ismini ve nesebini bilmiyor gibidir.

٣٠٦- لأنَّ أبا موسى محمد بن المثنى ثنا قال: ثنا معاذ بن هشام، قال: حدثني أبي، عن قتادة، عن عبد الله بن شقيق، قال: أتيتُ المدينة، فإذا رجلٌ قائمٌ على غرائر سودٍ، يقول: «ليبشر أصحاب الكنوز بكي في الحياة والموت» فقالوا: هذا أبو ذرٍّ، صاحب رسول صلى الله عليه وسلم

306- Çünkü bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Medîne'ye geldim. Bir de baktım ki bir adam siyah çuvalların üzerinde ayakta bulunan bir adam 'Hazine sahipleri (mal biriktirenler) hayatta ve ölümden sonra dağlanmayla müjdelensinler!' diyordu."

Sonra "O Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahâbîsi Ebû Zerr'dir" dediler. Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Görüldüğü gibi Abdullah b. Şakîk Ebû Zerr'in vefâtından sonra, siyah çuvalların üzerinde ayakta bir vâziyette yukarıdaki sözü söyleyen bir adamı gördüğünden bahsetmektedir. Sonra ona onun Ebû Zerr olduğu haber verilmiştir. Sanki o onun Ebû Zerr olduğunu bilmemektedir.

"*Nûrdur, O'nu nasıl göreyim?*" buyruğu ise iki manaya gelebilir. Birincisi nefiydir. Yani "O bir nûr olduğu hâlde O'nu nasıl göreyim?" demek istemiştir. İkinci mana ise şudur: "O görüşlerin, görüşlerin idrâk edilebilen yaratılmışları idrâk ettiği gibi kendisini idrâk edemeyeceği bir nûr olduğu hâlde O'nu nasıl ve nereden görmüş olabilirim?" Nitekim İkrime "Allah nûru ile tecellî ettiği zaman O'nu hiçbir şey idrâk edemez" demiştir.

Bu ikinci tevilin doğruluğunun delili ilimde ve haberler hususunda zamanının imamı olan Muhammed b. Beşşâr Bündâr'ın bize bu haberi tahdis etmiş olmasıdır. O dedi ki:

٣٠٧- حدَّثنا معاذ بن هشام، قال: حدثني أبي، عن قتادة، عن عبد الله بن شقيق، قال: قلتُ لأبي ذرٍّ لو رأيتُ رسول الله لسألته، فقال: عن أيِّ شيءٍ كنتَ تسأله؟ فقال: كنتُ أسأله، هل رأيتَ ربَّك؟ فقال أبو ذرٍّ: قد سألته، فقال: «رأيتُ نورًا»

307- Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zerr'e "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görseydim O'na mutlaka sorardım" dedim. "Ne hakkında sorardın?" dedi. "'Rabbini gördün mü?' diye sorardım" dedim. Bunun üzerine Ebû Zerr şöyle cevap verdi: "Ben bunu O'na sordum da '*Bir nûr gördüm*' buyurdu."

٣٠٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى، وَقَالَ: نُورًا أَنَّى أَرَاهُ

308- Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân *Ebû Mûsâ'nın hadisinin aynısını* tahdis etti. Ayrıca "*Nurdur, O'nu nasıl göreyim?*" dedi.

٣٠٩- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، أَيْضًا، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التُّسْتَرِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ، لَوْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ. قَالَ: وَعَنْ أَيِّ شَيْءٍ كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ، هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: قَدْ سَأَلْتُهُ، فَقَالَ: «نُورًا أَنَّى أَرَاهُ كَذَا قَالَ لَنَا بُنْدَارٌ» أَنَّى أَرَاهُ "، لَا كَمَا قَالَ أَبُو مُوسَى، فَإِنَّ أَبَا مُوسَى قَالَ: «أَنَّى أَرَاهُ»

309- Bize yine Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. İbrâhîm et-Tüsterî tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zerr'e "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görseydim mutlaka O'na sorardım" dedim. "Ne hakkında sorardın?" dedi. "'Rabbini gördün mü?' diye sorardım" dedim. Bunun üzerine şöyle cevap verdi: "Ben bunu O'na sordum da '*Nûrdur, O'nu nasıl göreyim?*' buyurdu."

Bündâr bize Ebû Mûsâ'nın söylediğinin hilâfına böyle söyledi. "Nasıl göreyim?" dedi. Ebû Mûsâ ise "O'nu görüyorum" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "*ennâ/nasıl/nereden (göreyim)*" buyruğu iki farklı manaya gelebilir. Bu manalardan biri olumsuzluk/nefiy, diğeri olumluluk/isbâttır. Allah Teâlâ "*Kadınlarınız sizin için birer tarladır, tarlanıza nereden istiyorsanız oradan varın*" buyurmuştur. Buna göre *ennâ*nın manası "nereden isterseniz" olmaktadır. Yani buradaki *ennâ* "*nasıl isterseniz ve nereden*

isterseniz" manasına gelmektedir. Ebû Zerr'in "*Ennâ erâhu?*" haberinin manasının da "O'nu nerede görürsem göreyim ve nasıl görürsem göreyim O bir nûrdur" olması mümkündür. Nitekim Muâz b. Hişâm babasından Ebû Zerr'in haberini "*Bir nûr gördüm*" diye rivâyet etmiştir. Buna lafza göre "*Ennâ erâhu*" buyruğunun manası şöyle olmaktadır: "O'nu nerede görürsem göreyim ve nasıl görürsem göreyim ancak bir nûr görüyordum." (Burada *ennâ* isbât manası ifâde etmektedir.)

Araplar *ennâyı* bazen nefiy manasında kullanırlar. Örneğin Allah (azze ve celle) "*O nasıl başımızda kral olabilir...*" buyurmuştur. Yani onlar "*Biz krallığa daha lâyık iken o nasıl bize kral olabilir?*" demek istemişlerdir.

Eğer Yezîd b. İbrâhîm et-Tüsterî'nin rivâyetinde geçen Ebû Zerr'in (Rasulullah'tan naklettiği) "*O'nu nasıl göreyim?*" buyruğu görmenin gerçekleşmediği manasını ifâde ediyorsa bu haber Rabb'in görülmediği manasına gelmektedir. Zira Ebû Zerr'den Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabbini (gözüyle görmediği, fakat) kalbiyle gördüğü sahih olarak rivâyet edilmiştir.

٣١٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، غَيْرَ مَرَّةٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ وَهُوَ ابْنُ زَاذَانَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيكٍ الرِّشْكِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَآهُ بِقَلْبِهِ، يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

310- Bize Ahmed b. Menî' birçok kez tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr -ki o İbn Zâzân'dır- tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Yezîd b. Şerîk er-Rişk'ten, onun da Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha görmüştü*" buyruğu hakkında Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastederek "O'nu kalbiyle gördü" demiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيكِ بْنِ الرِّشْكِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: رَآهُ بِقَلْبِهِ وَلَمْ يَرَهُ بِعَيْنِهِ

Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Yezîd b. Şerîk b. er-Rişk'ten, onun da Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre o "O'nu kalbiyle gördü, gözüyle görmedi" demiştir.

٣١١- حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنِ الْعَوَّامِ وَهُوَ ابْنُ حَوْشَبٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، فِي قَوْلِهِ: {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَآهُ بِقَلْبِهِ وَلَمْ يَرَهُ بِبَصَرِهِ

311- Bize Ebû Hâşim tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti. Onun el-Avvâm'dan -ki o İbn Havşeb'dir-, onun İbrâhîm et-Teymî'den rivâyet ettiğine göre o *"Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha görmüştü"* buyruğu hakkında "O'nu kalbiyle gördü, gözüyle görmedi" demiştir.

٣١٢-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: أَنْبَأَ سَالِمٌ أَبُو عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ، أَنَّهُ قَالَ: رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ بِفُؤَادِهِ وَلَمْ يَرَهُ بِعَيْنِهِ

312- Bize Muhammed b. Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Sâlim Ebû Ubeydullah, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den onun şöyle dediğini haber verdi: "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini kalbiyle gördü, gözüyle görmedi."

٣١٣-حَدَّثَنَا ابْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحٌ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [سورة: النجم، آية رقم: 13] قَالَ: رَأَى نُورًا عَظِيمًا عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى

313- Bize İbn Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti. Onun Saîd'den, onun Katâde'den rivâyet ettiğine göre o *"Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha gördü"* buyruğu hakkında "Sidretu'l Münte-hâ'nın yanında büyük bir nûr gördü" demiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Eğer Ebû Zerr, Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in *"Nurdur, O'nu nasıl göreyim?"* buyruğunda Rabbi *(celle ve alâ)*'yı hem halbiyle hem de gözüyle gördüğünü inkâr ettiğini işitseydi; okuduğu *"Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha görmüştü"* âyetini Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den duyduğu şeyin hilâfına yorumlamazdı. Zira herkesin bildiği üzere Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Kitab'a aykırı bir şey söylemez. Kitap da O'ndan sahih olarak rivâyet edilen şeye muhâlif ol-maz. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in haberi her zaman Allah'ın kitabına muvâfıktır. Ondan herhangi bir şeye muhâlif olamaz. Şu kadar var ki bazen Kitab'ın lafzı âm/genel bir lafız olur. Onunla kastedilen ise hâs/özeldir. Aynı şekilde Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in haberinin lafzı âm/genel bir lafız olabilir. Onunla kastedilen ise Kitap'tan ve Sün-

net'ten hâs/özel bir şeydir. Bu türden olan lafızları, tasnif ettiğimiz başka kitaplarımızda beyân ettik. Oralarda geçen birkaç örnek onları burada tekrar etmeye gerek bırakmayacaktır.

Eğer bu âyetin tevili bizim nezdimizde sahih olmasaydı ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den Ebû Zerr *(rahimehullah)*'ın tevilinin hilâfına bir şey sahih olarak rivâyet edilmiş olsaydı, Ebû Zerr'in zikretmiş olduğumuz iki haberinin şu cinsten olması ihtimâl dâhilinde olurdu: Ebû Zerr Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e bir zaman Rabbi *(celle ve alâ)*'yı görüp görmediğini sormuştur. O zaman da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* henüz Rabbini görmemiştir. Bu sebeple Ebû Zerr'e onu görmediğini söylemiştir. Bundan sonra Rabbi *(celle ve alâ)*'yı görmüştür. Bunun üzerine ona bu âyeti okumuş ve O'nu kalbiyle gördüğünü söylemiştir.

Ne var ki Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den sahih olarak rivâyet edildiği üzere O'na bu âyet sorulmuş, O da Cibrîl'i kendi sûretinde gördüğünü bildirmiştir. Böylece anlaşılmaktadır ki "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha gördü*" âyeti Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbi *(azze ve celle)*'yi değil, Cibrîl'i gördüğüne işâret etmektedir. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in, İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'nın ve sözlerini aktardığımız kimselerden "*Gerçekten O'nu bir diğer inişte daha gördü*" âyetinin tevilinde "Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini gördü" diyenlerin haber verdiği üzere Rabbini görmüş olması da mümkündür. Ebû İmrân el-Cûbî'nin Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği haber, Ebû Zerr'in rivâyet ettiği "*Bir nûr gördüm*" haberi ile aynı manadadır.

٣١٤- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ إِيَاسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ يَعْنِي ابْنَ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ الْإِيَادِيُّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بَيْنَا أَنَا جَالِسٌ إِذْ جَاءَ جِبْرِيلُ فَوَكَزَ بَيْنَ كَتِفَيَّ، فَقُمْتُ إِلَى شَجَرَةٍ مِثْلِ وَكْرَيِ الطَّيْرِ، فَقَعَدَ فِي إِحْدَاهُمَا، وَقَعَدْتُ فِي الْأُخْرَى فَسَمَتْ، فَارْتَفَعَتْ حَتَّى سَدَّتِ الْخَافِقَيْنِ وَأَنَا أُقَلِّبُ بَصَرِي، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَمَسَّ السَّمَاءَ لَمَسِسْتُ، فَنَظَرْتُ إِلَى جِبْرِيلَ، كَأَنَّهُ جِلْسٌ لَاطِئٌ، فَعَرَفْتُ فَضْلَ عِلْمِهِ بِاللَّهِ عَلَيَّ، وَفَتَحَ لِي بَابَيْنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، وَرَأَيْتُ النُّورَ الْأَعْظَمَ، وَإِذَا دُونَ الْحِجَابِ رَفْرَفُ الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ، فَأَوْحَى إِلَيَّ مَا شَاءَ أَنْ يُوحِيَ

314- Bize Zekeriyyâ b. Yahyâ b. İyâs tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd -yani İbn Mansûr- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hâris b. Ubeyd el-İyâdî tahdis etti. Onun Ebû İmrân el-Cevnî'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Ben oturmakta iken birden Cibrîl geldi ve omuzlarımın arasına vurdu. Bunun üzerine iki kuş yuvasına benzeyen bir ağaca davrandım. O birine oturdu, ben de diğerine oturdum. Sonra (ağaç) yükseldi. Ufukları kaplayıncaya kadar yükseldi. Ben de gözlerimi bir oraya bir buraya çeviriyordum. Semâya dokunmak isteseydim dokunabilirdim. Sonra Cibrîl'e baktım. Yere yapışmış bir sergi gibiydi. Orada onun Allah'ı benden daha iyi bildiğini anladım. Bana cennetin kapılarından iki kapı açtı. En büyük nûru gördüm. Bir de baktım ki hicâbın berisinde inciden ve yakuttan örtüler var. Sonra bana vahyetmek istediğini vahyetti.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Allah *(celle ve alâ)*'nın "*Sonra yaklaştı ve sarktı, iki yay boyundan daha yakın oldu*" buyruğuna gelince, Şerîk b. Abdullah b. Ebî Nemir'in Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği haber "*yaklaştı ve sarktı*" buyruğunun manasının "Cibrîl yaklaştı" değil "İzzetin Rabbi Cebbâr yaklaştı" olduğunu beyân etmektedir.

٣١٥-كَذَاكَ حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُنَا عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ أَنَّهُ " جَاءَهُ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ، وَهُوَ قَائِمٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَقَالَ أَوَّلُهُمْ: هُوَ هُوَ، فَقَالَ: أَوْسَطُهُمْ: هُوَ خَيْرُهُمْ، فَقَالَ: آخِرُهُمْ: خُذُوا خَيْرَهُمْ فَكَانَتِ اللَّيْلَةُ فَلَمْ يَرَهُمْ، حَتَّى جَاءُوا لَيْلَةً أُخْرَى، فِيمَا يَرَى قَلْبُهُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَنَامُ عَيْنَاهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ، وَكَذَلِكَ الْأَنْبِيَاءُ تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهُمْ، فَلَمْ يُكَلِّمُوهُ حَتَّى احْتَمَلُوهُ فَوَضَعُوهُ عِنْدَ بِئْرِ زَمْزَمَ، فَتَوَلَّاهُ مِنْهُمْ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَشَقَّ جِبْرِيلُ مَا بَيْنَ نَحْرِهِ إِلَى لَبَّتِهِ حَتَّى فَرَّجَ مِنْ صَدْرِهِ وَجَوْفِهِ، وَغَسَلَهُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ بِيَدِهِ، حَتَّى أَنْقَى جَوْفَهُ، ثُمَّ جَاءَهُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مَحْشُوًّا إِيمَانًا وَحِكْمَةً فَحَشَا بِهِ جَوْفَهُ وَصَدْرَهُ، وَلَغَادِيدَهُ، ثُمَّ أَطْبَقَهُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَضَرَبَ بَابًا مِنْ أَبْوَابِهَا، فَنَادَاهُ أَهْلُ السَّمَاءِ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا جِبْرِيلُ، قَالُوا: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ قَالُوا: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالُوا: فَمَرْحَبًا وَأَهْلًا يَسْتَبْشِرُ بِهِ أَهْلُ

السَّمَاءِ الدُّنْيَا، لَا يَعْلَمُ أَهْلُ السَّمَاءِ مَا يُرِيدُ اللَّهُ بِهِ فِي الْأَرْضِ، حَتَّى يُعْلِمَهُمْ فَوَجَدَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا آدَمَ، فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَذَا أَبُوكَ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيْهِ، وَقَالَ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا بِابْنِي، فَنِعْمَ الِابْنُ أَنْتَ، فَإِذَا هُوَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِنَهَرَيْنِ يَطَّرِدَانِ فَقَالَ: مَا هَذَانِ النَّهَرَانِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذَا النِّيلُ وَالْفُرَاتُ عُنْصُرُهُمَا قَالَ: ثُمَّ مَضَى بِهِ فِي السَّمَاءِ، فَإِذَا هُوَ بِنَهَرٍ آخَرَ، عَلَيْهِ قَصْرٌ مِنْ لُؤْلُؤٍ وَزَبَرْجَدٍ، فَذَهَبَ يَشُمُّ تُرَابَهُ فَإِذَا هُوَ مِسْكٌ، قَالَ: يَا جِبْرِيلُ: مَا هَذَا النَّهَرُ؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ، الَّذِي خَبَأَ لَكَ رَبُّكَ، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ ، فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَتْ لَهُ الْأُولَى: مَنْ هَذَا مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ قَالَ: نَعَمْ، قَالُوا: مَرْحَبًا بِهِ وَأَهْلًا، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ مَا قَالَتِ الْأُولَى وَالثَّانِيَةُ، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الْخَامِسَةِ، فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَكُلُّ سَمَاءٍ فِيهَا أَنْبِيَاءُ قَدْ سَمَّاهُمْ، فَوَعَيْتُ مِنْهُمْ إِدْرِيسَ فِي الثَّانِيَةِ، وَهَارُونَ فِي الرَّابِعَةِ، وَآخَرَ فِي الْخَامِسَةِ لَمْ أَحْفَظِ اسْمَهُ، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّادِسَةِ، وَمُوسَى فِي السَّابِعَةِ، بِفَضْلِ كَلَامِ اللَّهِ، فَقَالَ مُوسَى: لَمْ أَظُنَّ أَنْ يُرْفَعَ عَلَيَّ أَحَدٌ، ثُمَّ عَلَا بِهِ فِيمَا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ، حَتَّى جَاءَ بِهِ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى، وَدَنَا الْجَبَّارُ رَبُّ الْعَرْشِ، فَتَدَلَّى حَتَّى كَانَ مَعَهُ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ مَا أَوْحَى، فَأَوْحَى إِلَيْهِ فِيمَا أَوْحَى خَمْسِينَ صَلَاةً عَلَى أُمَّتِهِ، فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، ثُمَّ هُبِطَ بِهِ حَتَّى بَلَغَ مُوسَى، فَاحْتَبَسَهُ مُوسَى فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ مَاذَا عَهِدَ إِلَيْكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: عَهِدَ إِلَيَّ خَمْسِينَ صَلَاةً عَلَى أُمَّتِي كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، قَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، ارْجِعْ، فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ رَبُّكَ وَعَنْهُمْ، فَالْتَفَتَ إِلَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَأَنَّهُ يَسْتَشِيرُهُ فِي ذَلِكَ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ جِبْرِيلُ أَنْ نَعَمْ، إِنْ شِئْتَ، فَعَلَا بِهِ جِبْرِيلُ، حَتَّى أُتِيَ إِلَى الْجَبَّارِ وَهُوَ مَكَانَهُ فَقَالَ: يَا رَبِّ خَفِّفْ، فَإِنَّ أُمَّتِي لَا تَسْتَطِيعُ هَذَا، فَوَضَعَ عَنْهُ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، فَلَمْ يَزَلْ يُرَدِّدُهُ مُوسَى إِلَى رَبِّهِ حَتَّى صَارَتْ إِلَى خَمْسِ صَلَوَاتٍ، ثُمَّ احْتَبَسَهُ عِنْدَ الْخَامِسَةِ، فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ، قَدْ وَاللَّهِ رَاوَدْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى أَدْنَى مِنْ هَذِهِ الْخَمْسِ، فَضَيَّعُوهُ وَتَرَكُوهُ، وَأُمَّتُكَ أَضْعَفُ أَجْسَادًا، وَقُلُوبًا، وَأَبْصَارًا، وَأَسْمَاعًا، فَارْجِعْ فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ رَبُّكَ، كُلُّ ذَلِكَ يَلْتَفِتُ إِلَى جِبْرِيلَ لِيُشِيرَ

عَلَيْهِ، فَلَا يَكْرَهُ ذَلِكَ جِبْرِيلُ، فَرَفَعَهُ فَرَجَعَهُ عِنْدَ الْخَامِسَةِ فَقَالَ: يَا رَبِّ، إِنَّ أُمَّتِي ضُعَفَاءُ ضِعَافٌ أَجْسَادُهُمْ، وَقُلُوبُهُمْ، وَأَبْصَارُهُمْ، وَأَسْمَاعُهُمْ، فَخَفِّفْ عَنَّا. فَقَالَ الْجَبَّارُ: يَا مُحَمَّدُ. قَالَ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ، وَهِيَ خَمْسٌ عَلَيْكَ. فَرَجَعَ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: كَيْفَ فَعَلْتَ؟ فَقَالَ: خَفَّفَ عَنَّا، أَعْطَانَا بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَةَ أَمْثَالِهَا، قَالَ: قَدْ وَاللَّهِ رَاوَدْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى أَدْنَى مِنْ هَذِهِ فَتَرَكُوهُ، فَارْجِعْ فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ أَيْضًا، قَالَ: قَدْ وَاللَّهِ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ، مِمَّا أَخْتَلِفُ إِلَيْهِ، قَالَ: فَاهْبِطْ بِاسْمِ اللَّهِ. فَاسْتَيْقَظَ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ"

315- Bunu bize er-Rabî' b. Süleymân el-Murâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Bilâl tahdis etti, dedi ki: Bana Şerîk b. Abdullah b. Ebî Nemir tahdis etti, dedi ki: Enes b. Mâlik'i, bize Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Ka'be mescidinden yürütüldüğü geceden bahsederken şöyle derken işittim: O'na vahyedilmeden önce, O Mescid-i Haram'da ayakta iken kendisine üç kişi geldi. Birincileri "O, o" dedi. İkincileri "O onların en hayırlısıdır" dedi. Sonuncuları ise "Onların en hayırlısını alın" dedi. Gece idi. Bu yüzden onları göremedi. Tâ ki O'nun kalbiyle gördüğüne göre başka bir gece tekrar geldiler. -Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in gözleri uyurdu ama kalbi uyumazdı. Aynı şekilde peygamberlerin gözleri uyurdu ama kalpleri uyumazdı.- (Gelenler) O'nunla konuşmadılar. Tâ ki O'nu yüklendiler ve O'nu Zemzem Kuyusu'nun yanına bıraktılar. O'nu onlardan Cibrîl *(aleyhisselâm)* aldı. Sonra Cibrîl O'nun göğsünü boğazına kadar yardı. Tâ ki göğsünde bir yarık açtı. Onu zemzem suyuyla eliyle yıkadı. Göğsünü tertemiz yaptı. Sonra O'na içi iman ve hikmetle dolu altından bir leğen getirdi. Onunla göğsünü ve boğazını doldurdu. Sonra (yarığı) kapattı. Sonra O'nu en yakın semâya çıkardı. Onun kapılarından bir kapıyı çaldı. Semâ ehli O'na "Kim o?" diye nidâ etti. (Cibrîl) "Cibrîl'dir" dedi. "Yanındaki kimdir?" dediler. "Muhammed'dir" dedi. "O'na (elçi/vahiy) gönderildi mi?" diye sordular. "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine "Hoşgeldi, safâlar getirdi" dediler. En yakın semânın ehli O'ndan dolayı böyle seviniyorlardı. Semâ ehli Allah'ın O'nunla yeryüzünde ne irâde ettiğini, O kendilerine bildirene kadar bilmiyordu.

(Rasulullah) en yakın semâda Âdem'i buldu. Cibrîl *(aleyhisselam)* O'na "Bu senin babandır, ona selâm ver" dedi. (Rasulullah da) ona selâm verdi. (Âdem) O'nun selâmını aldı ve "Oğlum hoş geldi, safâlar getirdi, Sen ne güzel oğulsun!" dedi. Sonra (Rasulullah) bir baktı ki en yakın semâda akıtılan iki nehir var. "*Bunlar nedir ey Cibrîl?*" diye sordu. (Cibrîl) "Bunlar Nil'in ve Fırat'ın kaynaklarıdır" diye cevap verdi. Sonra O'nu semâda götürmeye devam etti. Orada başka bir nehir daha vardı. Üzerinde inciden ve zebercetten bir köşk vardı. Onun toprağını koklamaya gitti. Onun toprağının misk olduğunu gördü. "*Ey Cibrîl, bu nehir nedir?*" diye sordu. (Cibrîl) "Bu Rabbinin sana sakladığı Kevser'dir" dedi. Sonra O'nu ikinci semâya çıkardı. Melekler ona önceki (melek)lerin söylediklerinin aynısını söylediler. "Yanındaki kimdir?" diye sordular. (Cibrîl) "Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'dir" dedi. "O'na (elçi/vahiy) gönderildi mi?" diye sordular. (Cibrîl) "Evet" dedi. Bunun üzerine "Hoşgeldi, safâlar getirdi" dediler. Sonra (Cibrîl) O'nu üçüncü semâya çıkardı. Onlar da o birincilerin ve ikincilerin söylediklerinin aynısını söylediler. Sonra (Cibrîl) O'nu dördüncü semâya çıkardı. Onlar da ona aynı şeyleri söylediler. Sonra (Cibrîl) O'nu beşinci semâya çıkardı. Onlar da ona aynı şeyleri söylediler. Sonra (Cibrîl) O'nu altıncı semâya çıkardı. Onlar da ona aynı şeyleri söylediler. Sonra (Cibrîl) O'nu yedinci semâya çıkardı. Onlar da ona aynı şeyleri söylediler. Her semâda (Rasulullah'ın) isimlerini zikrettiği peygamberler vardı. Onlardan İdrîs'in ikincide olduğunu, Hârûn'un dördüncüde olduğunu, ismini hatırlayamadığım bir diğerinin beşincide olduğunu, İbrâhîm'in altıncıda olduğunu, Mûsâ'nın da Allah'ın kendisiyle konuşmuş olmasının fazîletiyle yedincide olduğunu belledim. Mûsâ "Üzerime herhangi birinin çıkarılacağını zannetmiyordum" dedi. Sonra (Cibrîl) O'nu yalnızca Allah'ın bildiği yere kadar yükseltti. Tâ ki O'nu Sidretu'l Müntehâ'ya getirdi. Arş'ın Rabbi Cebbâr (O'na) yaklaştı ve sarktı. Öyle ki O'na iki yay boyundan daha yakın oldu. Sonra Allah O'na vahyettiğini vahyetti. O'na vahyettiklerinin içerisinde ümmetine her bir gün ve gecede farz kılınan elli (vakit) namazı da vahyetti. Sonra (Cibrîl) O'nu Mûsâ'nın yanına ulaşana kadar indirdi. Mûsâ O'nu durdurdu ve "Ey Muhammed, Rabbin sana ne buyurdu?" diye sordu. (Rasulullah) "*Bana ümmetime her bir gün ve gecede farz olan elli (vakit) namaz emretti*" diye karşılık verdi. Bunun üzerine (Mûsâ) "Ümmetin bunun altından kalkamaz, dön de Rabbin hem senin yükünü hem de onların yükünü hafifletsin" dedi. Bunun üzerine (Rasulullah) Cibrîl *(aleyhisselâm)*'a yöneldi. Sanki

bu konuda onun işâretini bekliyordu. Cibrîl de O'na "Evet, istersen" diye işâret etti. Sonra Cibrîl O'nu Cebbâr'a varıncaya kadar yükseltti. O da yerinde bulunuyordu. (Rasulullah) *"Ya Rabbi, (yükümüzü) hafiflet, zira ümmetim buna güç yetiremez"* dedi. Bunun üzerine (Allah) ondan on (vakit) namazı kaldırdı. Mûsâ O'nu Rabbine geri çevirip durdu. Sonunda namazlar beş namaz oldu. Sonra (Mûsâ) O'nu beşincide yine durdurdu ve dedi ki: "Ey Muhammed! Vallahi ben İsrâîloğulları'ndan bu beşten daha azını istedim de onlar onu bile zâyi ettiler ve bıraktılar. Senin ümmetinin bedenleri, kalpleri, gözleri ve kulakları ise daha zayıftır. Dön de Rabbin yükünü hafifletsin." (Rasulullah) her seferinde kendisine işâret vermesi için Cibrîl'e yöneliyordu. Cibrîl de bunu hoşnutsuzlukla karşılamıyordu. (Cibrîl) O'nu beşinci defa yükseltip geri götürdü. (Rasulullah) dedi ki: *"Ya Rabbi, benim ümmetim zayıftır. Onların bedenleri, kalpleri, gözleri ve kulakları zayıftır. Şu hâlde bizim yükümüzü hafiflet!"* Bunun üzerine Cebbâr *"Ey Muhammed!"* buyurdu. O da *"Buyur, emrine âmâdeyim"* dedi. Bunun üzerine (Cebbâr) *"Benim katımda söz değiştirilmez, sana farz olan namazlar beştir"* buyurdu. Sonra (Rasulullah) yine Mûsâ'nın yanına döndü. Mûsâ "Ne yaptın?" diye sordu. (Rasulullah) *"Yükümüzü hafifletti, bize her bir haseneye karşılık on mislini verdi"* dedi. (Mûsâ) bunun üzerine dedi ki: "Vallahi ben İsrâîloğulları'ndan bundan daha azını istemiştim de onlar onu bile terk ettiler. O yüzden sen dön de yükünü daha da hafifletsin." (Rasulullah) *"Vallahi O'nun yanına çokça gidip geldiğimden dolayı Rabbim (azze ve celle)'den hayâ ediyorum"* diye cevap verdi. Sonra (Cibrîl) "Allah'ın ismiyle in" dedi. Bunun üzerine (Rasulullah) Mescid-i Harâm'da olduğu hâlde uyandı.

٣١٦-حَدَّثَنَا ابْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ، فَقُلْتُ: {ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى} [النجم: 8] مَنْ ذَا يَا أَبَا سَعِيدٍ؟ قَالَ: «رَبِّي»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَفِي خَبَرِ كَثِيرِ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مِثْلُ هَذِهِ اللَّفْظَةِ الَّتِي فِي خَبَرِ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

316- Bize İbn Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Abbâd b. Mansûr tahdis etti, dedi ki: El-Hasen'e *"Sonra yaklaştı ve sarktı,* kim ey Ebâ Saîd?" diye sordum. "Rabbim" diye cevap verdi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Kesîr b. Hubeyş'in Enes'ten rivâyet ettiği habere göre de Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Şerîk b. Abdullah'ın rivâyet ettiği bu haberin lafzının aynısını söylemiştir.

٣١٧- كَذَاكَ ثَنَا أَبُو عَمَّارٍ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، قَالَ: ثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا كَثِيرُ بْنُ حُبَيْشٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعٌ فِي الْمَسْجِدِ، رَأَيْتُ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ أَقْبَلُوا إِلَيَّ، فَقَالَ الْأَوَّلُ: هُوَ هُوَ، فَقَالَ الْأَوْسَطُ: نَعَمْ، فَقَالَ الْآخَرُ: خُذُوا سَيِّدَ الْقَوْمِ: فَرَجَعُوا إِلَيَّ، فَاحْتَمَلُونِي، حَتَّى أَلْقَوْنِي عَلَى ظَهْرِي، عِنْدَ زَمْزَمَ، فَشَقُّوا بَطْنِي، فَغَسَلُوهُ، فَسَمِعْتُ بَعْضَهُمْ يُوصِي بَعْضًا يَقُولُ: أَنْقُوهَا، فَأَنْقَوْا حَشْوَةَ بَطْنِي، ثُمَّ أُتِيتُ بِطِشْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَوْعَى فِي قَلْبِي، ثُمَّ صَعِدُوا بِي إِلَى السَّمَاءِ فَاسْتُفْتِحَ قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَفَتَحَ فَإِذَا آدَمُ، إِذَا نَظَرَ عَنْ يَمِينِهِ ضَحِكَ، وَإِذَا نَظَرَ عَنْ شِمَالِهِ بَكَى، قَالَ: قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا أَبُوكَ آدَمُ، إِذَا نَظَرَ إِلَى الْجَنَّةِ عَنْ يَمِينِهِ فَرَأَى مَنْ فِيهَا مِنْ وَلَدِهِ ضَحِكَ، وَإِذَا نَظَرَ إِلَى النَّارِ عَنْ يَسَارِهِ فَنظَرَ إِلَى وَلَدِهِ فِيهَا بَكَى "، قَالَ أَنَسٌ: إِنْ شِئْتَ سَمَّيْتُ لَكَ كُلَّهُمْ، وَلَكِنْ يَطُولُ عَلَيَّ الْحَدِيثُ، فَعَرَجَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ، قَالَ: نَعَمْ، فَفُتِحَ، فَإِذَا مُوسَى، قَالَ: فَعَرَجَ بِي حَتَّى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَاسْتَفْتَحَ قِيلَ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَفَتَحَ، فَأُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ فَأُعْطِيتُ الْكَوْثَرَ، وَهُوَ نَهَرٌ فِي الْجَنَّةِ، شَاطِئُهُ يَاقُوتٌ مُجَوَّفٌ مِنْ لُؤْلُؤٍ ثُمَّ عَرَجَ بِي حَتَّى جَاءَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى، فَدَنَا إِلَى رَبِّهِ فَتَدَلَّى، {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: 10] ، فَفَرَضَ عَلَيَّ وَعَلَى أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً، فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلَى مُوسَى، فَقَالَ: كَمْ فَرَضَ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: خَمْسِينَ صَلَاةً، قَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكَ وَعَنْ أُمَّتِكَ، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرَ صَلَوَاتٍ، ثُمَّ مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى فَقَالَ: كَمْ فَرَضَ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: فَرَضَ عَلَيَّ أَرْبَعِينَ صَلَاةً، قَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكَ، وَعَنْ أُمَّتِكَ، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَلَمْ يَزَلْ حَتَّى انْتَهَى

إلى عشرٍ، فلمَّا انْتهى إلى عشرٍ قال: إنَّ بني إسْرائيل أُمِرُوا بأيْسر منْ هذا فلمْ يُطيقُوهُ، فَرجعْتُ إليْهِ فوضع خمْسًا، ثُمَّ قال: لا يُبدَّلُ قوْلي ولا يُنْسخُ كتابي، هُو في التَّخْفيف خمْسُ صلوَاتٍ، وَفي التَّضْعيفِ فِي الْأَجْرِ خمْسُون صلاةً، فرجعْتُ إلى مُوسى فقال: كمْ فَرض عليْكَ وَعلى أُمَّتكَ؟ قُلْتُ: خمْس صلواتٍ قال: ارْجعْ إلى ربِّك، أنْ يُخفِّف عنْك وعَنْ أُمَّتِكَ، قال: قدْ رَجعْتُ إلى ربِّي حتَّى أنِّي لأَسْتحي منْهُ"

317- Bunu bize Ebû Ammâr el-Huseyn b. Hureys tahdis etti, dedi ki: Bize el-Fadl b. Mûsâ, Muhammed b. Amr'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Kesîr b. Hubeyş, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ben Mescid'de uzanmış vaziyette iken bana doğru gelen üç kişi gördüm. Birincileri* 'O, o' *dedi. İkincileri* 'Evet' *dedi. Diğerleri de* 'Kavmin efendisini alın' *dedi. Bunun üzerine bana döndüler ve beni yüklendiler. Tâ ki beni Zemzem'in yanında sırt üzeri yatırdılar. Sonra karnımı (göğsümü) yarıp yıkadılar. Sonra birbirlerine* 'Onu iyice temizleyin' *diye tavsiyede bulunduklarını işittim. Derken karnımın içini içini temizlediler. Sonra hikmet ve imanla dolu altından bir leğen gördüm. Kalbimi (onlarla) doldurdu. Sonra beni göğe yükseltti. (Gök kapısının) açılmasını istedi. (Biri)* 'Kim o?' *dedi. (Cibrîl)* 'Cibrîl' *diye cevap verdi.* 'Yanındaki kimdir?' *diye sordu. (Cibrîl)* 'Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir' *diye cevap verdi.* 'Ona (elçi) gönderildi mi?' *diye sordu. (Cibrîl)* 'Evet' *diye cevap verdi. Bunun üzerine (kapıyı) açtı. Âdem orada idi. Sağına baktığında gülüyor, soluna baktığında ise ağlıyordu.*"

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*'Ey Cibrîl, bu kimdir?' diye sordum. 'Bu senin baban Âdem'dir; sağındaki cennete bakıp oradaki çocuklarını görünce gülüyor, solundaki cennete bakıp oradaki çocuklarını görünce de ağlıyor' dedi.*"

Enes dedi ki: "İstersen sana hepsinin ismini söyleyebilirim fakat hadis bana çok uzun gelir."

(Rasulullah şöyle devam etti:) "*Sonra beni altıncı semâya varıncaya kadar yükseltti. (Oradan biri)* 'Kim o?' *dedi. (Cibrîl)* 'Cibrîl' *dedi.* 'Yanındaki kimdir?' *diye soruldu. (Cibrîl)* 'Muhammed'dir' *diye cevap verdi.* 'Ona (elçi) gönderildi mi?' *diye sordu. (Cibrîl)* 'Evet' *diye cevap verdi. Bunun üzerine kapı açıldı. Mûsâ orada idi.*"

(Rasulullah) şöyle devam etti: "*Sonra beni yedinci semâya varıncaya kadar yükseltti. (Cibrîl kapının) açılmasını istedi. 'Kim o?' denildi. (Cibrîl) 'Cibrîl' diye cevap verdi. 'Yanındaki kim?' diye soruldu. (Cibrîl) 'Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*' diye cevap verdi. 'Ona (elçi) gönderildi mi?' diye sordu. (Cibrîl) 'Evet' dedi. Bunun üzerine kapıyı açtı. Ben de cennete girdim. Bana Kevser verildi ki o cennette bir nehirdir. Kıyıları içi inci olan yâkuttandı. Sonra beni Sidretu'l Müntehâ'ya varıncaya kadar yükseltti. Sonra Rabbine yaklaştı ve yanaştı. İki yay boyundan daha yakın oldu. Sonra kuluna vahyettiğini vahyetti. Bana ve ümmetime elli (vakit) namaz farz kıldı. Sonra geri döndüm. Mûsâ'ya uğradım. 'Sana ve ümmetine ne kadar farz kıldı?' diye sordu. 'Elli (vakit) namaz' diye cevap verdim. 'Rabbine dön de hem senin yükünü hem de ümmetinin yükünü hafifletmesini iste' dedi. Bunun üzerine O'na döndüm. On (vakit) namazı üzerimden kaldırdı. Sonra yine Mûsâ'ya uğradım. 'Sana ve ümmetine ne kadar farz kıldı?' diye sordu. 'Bana kırk (vakit) namazı farz kıldı' diye cevap verdim. 'Rabbine dön de hem senin yükünü hem de ümmetinin yükünü hafifletmesini iste' dedi. Bunun üzerine O'na döndüm. Üzerimden on (vakit namaz) daha kaldırdı. On (vakit namaz)a ininceye kadar bu böyle devam etti. On (vakit namaz)a inince (Mûsâ) 'İsrâîloğulları'na bundan daha kolayı emredilmişti de onu yapmaya güç yetirememişlerdi' dedi. Bunun üzerine O'na döndüm. Üzerimden beş (vakit namaz) daha kaldırdı. Sonra buyurdu ki: 'Benim sözüm değiştirilemez ve yazdığım silinemez. Bu hafiflik yönünden beş namazdır. Ecrin katlanması yönünden ise elli namaza denktir.' Sonra Mûsâ'ya döndüm. 'Sana ve ümmetine ne kadar farz kıldı?' diye sordu. 'Beş (vakit) namaz' diye cevap verdim. 'Rabbine dön de hem senin yükünü hem de ümmetinin yükünü hafifletmesini iste' dedi. Bunun üzerine ben şöyle dedim: 'Rabbime o kadar çok geri döndüm ki artık O'ndan hayâ ediyorum.'*"

Ayrıca el-Velîd b. Müslim bir haber rivâyet etmiştir ki ahbâr ilminin câhili olan ilim talebelerinin birçoğu onun nakil cihetinden sahih bir haber olduğu yanılgısına düşmektedir. Hâlbuki o, hadis ehli âlimlerin nezdinde sahih değildir. Allah muvaffak kılarsa ben onun illetlerini beyân edeceğim ki hadis talebeleri onun hakkında yanılgıya düşmesin. Sonra sahih olan haberler sâbit olmayan haberlerle karışmasın.

Kaç kere söyledim, bilmiyorum: Ben çürük bir haberle ihticâc ederek ilim talebelerinin kafasını karıştırmayı helâl görmüyorum. Ben -görüşümü destekliyor olsa bile- çürük haberlerle ihticâc ederek ilim talebelerinin kafasını karıştırırsam Yaratıcım (celle ve alâ)'dan korkarım.

٣١٨- رَوَى الْوَلِيدُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ اللَّجْلَاجِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَائِشٍ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " رَأَيْتُ رَبِّيَ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى يَا مُحَمَّدُ؟ " قَالَ: قُلْتُ: أَيْ رَبِّي، أَيْ رَبِّي، مَرَّتَيْنِ، فَوَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ فَوَجَدْتُ بَرْدَهَا، بَيْنَ ثَدْيَيَّ، فَعَلِمْتُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ تَلَا: {وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ} قَالَ: «فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى يَا مُحَمَّدُ؟» قُلْتُ: فِي الْكَفَّارَاتِ يَا رَبِّ، قَالَ: وَمَا هُنَّ؟ قُلْتُ: الْمَشْيُ إِلَى الْجُمُعَاتِ، وَالْجُلُوسُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَانْتِظَارُ الصَّلَوَاتِ، وَإِسْبَاغُ الْوضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، فَقَالَ اللَّهُ: " مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ يَعِشْ بِخَيْرٍ وَيَمُوتْ بِخَيْرٍ، وَيَكُونُ مِنْ خَطِيئَتِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَمِنَ الدَّرَجَاتِ: إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَطَيِّبُ الْكَلَامِ، وَأَنْ تَقُومَ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ "، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الطَّيِّبَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينَ وَأَنْ تَتُوبَ عَلَيَّ، وَتَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً فِي قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَلَّمُوهُنَّ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُنَّ لَحَقٌّ

318- El-Velîd rivâyet etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. el-Leclâc tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Âiş el-Hadramî tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:

"*Rabbimi en güzel sûrette gördüm. 'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor ey Muhammed?' buyurdu. -İki kere- 'Ey Rabbim, ey Rabbim!' dedim. Bunun üzerine elini omuzlarımın arasına koydu. Onun soğukluğunu memelerimin arasında hissettim. Böylece göklerde ve yerde ne varsa bildim.*"

Sonra şu âyeti okudu: "İşte Biz İbrâhîm'e *bu şekilde göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki kesin bir şekilde inananlardan olsun.*" (En'âm, 75)

"'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor ey Muhammed?' diye sordu. '(Günahların) keffâretler(i) hakkında ey Rabbim' dedim. 'Onlar nedir?' diye sordu. Şöyle cevap verdim: 'Cuma namazlarına yürümek, mescitlerde oturmak, namazları beklemek, zor şartlara rağmen abdesti tastamam almak...' Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: 'Kim bunları yaparsa hayır içinde yaşar ve hayır içinde ölür. Günahlarından da anasından doğduğu günkü gibi temizlenir. Yemek yedirmek, güzel söz söylemek ve geceleyin insanlar uyurken kalkman da derecelerdendir.'"

Sonra (Rasulullah) şöyle dedi: "*Allahım! Ben Senden güzellikleri, kötülükleri bırakmayı, yoksulları sevmeyi, tevbemi kabul etmeni, beni bağışlamanı ve bana rahmet etmeni istiyorum. Bir topluluk hakkında bir fitne irâde ettiğin zaman benim canımı ben fitneye düşmeden al.*"

Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: "*Bunları öğrenin. Nefsim elinde olana yemin ederim ki bunlar haktır.*"

حَدَّثَنَا أَبُو قُدَامَةَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ، قَالُوا: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ الزُّهْرِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ، وَقَالَ أَبُو قُدَامَةَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، وَاللَّفْظُ الَّذِي ذَكَرْتُ لَفْظُ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ، وَقَالَ أَبُو قُدَامَةَ: بَيْنَ كَتِفَيَّ فَوَجَدَ بَرْدَهَا بَيْنَ ثَدْيَيَّ، قَالَ: وَقَالَ: «وَمَا هُنَّ؟» قَالَ: الْمَشْيُ إِلَى الْجُمُعَاتِ، وَالْجُلُوسُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَانْتِظَارُ الصَّلَوَاتِ، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً...

Bize Ebû Kudâme, Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî ve Muhammed b. Meymûn el-Mekkî tahdis etti, dediler ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: -Ez-Zuhrî ve Muhammed b. Meymûn "an/den" dedi, Ebû Kudâme ise "bana tahdis etti" dedi.- Bana Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir tahdis etti -ki zikrettiğim lafız ez-Zührî'nin hadisinin lafzıdır-. Ebû Kudâme dedi ki: "*...omuzlarımın arasına (koydu). Soğukluğu memelerimin arasında hissedildi.*"

(Yine Rasulullah) dedi ki: "*Sonra (Allah) 'Onlar nedir?' dedi. Dedi(m) ki: 'Cumalara yürümek, mescitlerde oturmak ve namazları beklemek... (Bir topluluk hakkında) bir fitne dilediğin zaman...*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Onun bu haberdeki "Dedi ki: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i işittim..." sözü bir vehimdir. Çünkü Abdurrahmân b. Âiş Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den bu kıssayı işitmemiştir.

Bu kıssayı ancak Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashâbından bir adamdan rivâyet etmiştir. Onun bu kıssayı bir sahâbîden işittiğini de zannetmiyorum. Çünkü Yahyâ b. Ebî Kesîr bu kıssayı Zeyd b. Sellâm'dan, o Abdurrahmân el-Hadramî'den, o Mâlik b. Yuhâmir'den, o da Muâz'dan rivâyet etmiştir. Yezîd b. Câbir de "Hâlid b. el-Leclâc'dan, o Abdurrahmân b. Âiş'ten, o Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashâbından bir adamdan" demiştir.

كَذَلِكَ ثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ، قَالَ أَبُو مُوسَى وَهُوَ يَزِيدُ بْنُ جَابِرٍ. عَنْ خَالِدِ بْنِ اللَّجْلَاجِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

Bunu bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Âmir Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr -ki o İbn Muhammed'dir-, Yezîd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Mûsâ'nın -ki o Yezîd b. Câbir'dir- Hâlid b. el-Leclâc'dan, onun Abdurrahmân b. Âiş'ten, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashâbından bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yanımıza çıktı..." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Katâde de başka bir renk katmıştır. Bunu bize Muâz b. Hişâm rivâyet etti, dedi ki: Bana babam Katâde'den tahdis etti. O Ebû Kılâbe'den, o Hâlid b. el-Leclâc'dan, o da Abdullah b. Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'tan rivâyet etti.

٣١٩- حَدَّثَنَاهُ بُنْدَارٌ، وَأَبُو مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ اللَّجْلَاجِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " رَأَيْتُ رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّيْكَ، وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: يَا رَبِّ لَا أَدْرِي، قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ، فَوَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ ثَدْيَيَّ، فَعَلِمْتُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَبِّي وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَبِّ فِي الْكَفَّارَاتِ، الْمَشْيُ عَلَى الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ وَإِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، مَنْ حَافَظَ عَلَيْهِمْ: عَاشَ بِخَيْرٍ، وَمَاتَ بِخَيْرٍ، وَكَانَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ "

319- Bunu bize Bündâr ve Ebû Mûsâ tahdis etti, dediler ki: Bize Muâz tahdis etti, dedi ki: Bana babam Katâde'den tahdis etti. O Ebû Kılâbe'den, o Hâlid b. el-Leclâc'dan, o da Abdullah b. Abbâs (*radıyallâhu anhumâ*)'tan rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Rabbimi en güzel sûrette gördüm. 'Ey Muhammed!' buyurdu. 'Buyur, emrine âmâdeyim!' dedim. 'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyorlar?' diye sordu. 'Ya Rabbi, bilmiyorum' dedim. Bunun üzerine elini omuzlarımın arasına koydu. Onun soğukluğunu memelerimin arasında hissettim. Doğu ile batı arasındaki her şeyi bildim. Sonra 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyur Rabbim, emrine âmâdeyim' dedim. 'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor?' diye sordu. Dedim ki: 'Keffâretler (hakkında tartışıyorlar) ey Rabbim: Ayaklarla cemaatlere yürümek, zor şartlara rağmen abdesti tastamam almak, bir namazdan sonra diğer namazı beklemek... Kim bunları devamlı yaparsa hayır içerisinde yaşar ve hayır içerisinde ölür. Günahlarından da anasından doğduğu günkü gibi arınmış olur.*'"

هَذَا حَدِيثُ أَبِي مُوسَى، وَقَالَ بُنْدَارٌ: قَالَ: «أَتَانِي رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ»، وَقَالَ: «قُلْتُ فِي الدَّرَجَاتِ وَالْكَفَّارَاتِ»، وَقَالَ: «انْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ» لَمْ يَقُلِ: «الصَّلَوَاتِ» وَرَوَاهُ مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا.

Bu Ebû Mûsâ'nın hadisidir. Bündâr ise şöyle demiştir: "*Rabbim bana en güzel sûrette geldi...*" Yine o şöyle dedi: "'*Dereceler ve keffâretler hakkında' dedim.*'" Yine o "*Bir namazdan sonra diğer namazı beklemek*" dedi, "*namazları (beklemek)*" demedi. Bunu Ma'mer de Eyyûb'dan, o Ebû Kılâbe'den, o İbn Abbâs (*radıyallâhu anhumâ*)'dan rivâyet etti.

٣٢٠- حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، وَكَانَ ثِقَةً، قَالَ: ثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ. .» فَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: " رِوَايَةُ يَزِيدَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَشْبَهُ بِالصَّوَابِ، حَيْثُ قَالَا: عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، مِنْ رِوَايَةِ مَنْ قَالَ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

320- Bunu bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî -ki sika idi- tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Eyyûb'dan, onun Ebû Kılâbe'den, onun İbn

Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "*Bu gece Rabbim bana en güzel sûrette geldi...*" Sonra Muhammed b. Yahyâ hadisi zikretti.

٣٢١ -قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رِوَايَةُ يَزِيدَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَشْبَهُ بِالصَّوَابِ، حَيْثُ قَالَا: عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، مِنْ رِوَايَةِ مَنْ قَالَ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- فَإِنَّهُ قَدْ رُوِيَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْحَضْرَمِيُّ وَهُوَ ابْنُ عَائِشٍ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ يُخَامِرَ السَّكْسَكِيُّ، أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَالَ: احْتَبَسَ عَنَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ، عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى كِدْنَا أَنْ نَتَرَاءَى قَرْنَ الشَّمْسِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيعًا، فَثَوَّبَ بِالصَّلَاةِ، فَصَلَّى وَتَجَوَّزَ فِي صَلَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ دَعَا بِصَوْتِهِ: " عَلَى مَصَافِّكُمْ كَمَا أَنْتُمْ، ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَيْنَا قَالَ: إِنِّي سَأُحَدِّثُكُمْ مَا حَبَسَنِي عَنْكُمُ الْغَدَاةَ، إِنِّي قُمْتُ مِنَ اللَّيْلِ فَتَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ مَا قُدِّرَ لِي، فَنَعَسْتُ فِي مُصَلَّايَ، حَتَّى اسْتَثْقَلْتُ، فَإِذَا أَنَا بِرَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَبِّ، قَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا أَدْرِي، قَالَهَا ثَلَاثًا، قَالَ: فَرَأَيْتُهُ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ، حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ أَنَامِلِهِ، بَيْنَ ثَدْيَيَّ، فَتَجَلَّى لِي كُلُّ شَيْءٍ وَعَرَفْتُهُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قَالَ: قُلْتُ: لَبَّيْكَ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ لَبَّيْكَ رَبِّ، قَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قَالَ: قُلْتُ فِي الْكَفَّارَاتِ، قَالَ: وَمَا هُنَّ؟ قُلْتُ: الْمَشْيُ عَلَى الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَجُلُوسٌ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَوَاتِ، وَإِسْبَاغُ الْوُضُوءِ حَتَّى الْكَرِيهَاتِ، قَالَ: وَمَا الدَّرَجَاتُ؟ قُلْتُ: إِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَلِينُ الْكَلَامِ، وَالصَّلَاةُ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، قَالَ: سَلْ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي، وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً فِي قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ، وَأَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنِي إِلَى حُبِّكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهَا حَقٌّ فَتَعَلَّمُوهَا، وَادْرُسُوهَا

321- Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Abdurrahmân b. Âiş'ten" diyen Yezîd'in ve Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir'in rivâyeti doğruya "Abdullah b. Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan" diyen kimselerin rivâyetinden daha yakındır. Zira Yahyâ b. Ebî Kesîr'den rivâyet edildiğine, onun da

Zeyd b. Sellâm'dan rivâyet ettiğine göre ona Abdurrahmân el-Hadramî -ki o inşâAllahu teâlâ İbn Âiş'tir- tahdis edip şöyle demiştir: Bize Mâlik b. Yuhâmir es-Seksekî'nin tahdis ettiğine göre Muâz b. Cebel şöyle demiştir: Bir sabah Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazı için yanımıza çıkmadı. Öyle ki güneşin boynuzunu görecek olduk. O anda Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hızlı bir şekilde çıktı ve namaza çağırdı. Sonra namaz kıldırdı. Namazı hafif tuttu. Selâm verdikten sonra "*Saflarınızda olduğunuz gibi kalın*" diye seslendi. Sonra bize doğru geldi ve şöyle buyurdu: "*Şimdi ben size beni bu sabah yanınıza çıkmaktan alıkoyan şeyi söyleyeceğim: Ben geceleyin kalktım, abdest aldım ve bana takdir edildiği ölçüde namaz kıldım. Sonra namaz kıldığım yerde hafif bir uykuya daldım. Derken uykum ağırlaştı. Sonra bir baktım ki Rabbim'i en güzel sûrette gördüm. 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyur Rabbim' dedim. 'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor?' diye sordu. 'Bilmiyorum' dedim. Bunu üç kez söyledi. Sonra elini omuzlarımın arasına koyduğunu gördüm. Öyle ki parmaklarının soğukluğunu memelerimin arasında hissettim. Bunun üzerine bana her şey göründü de her şeyi bildim. Sonra 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyur' dedim. Yine 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyur Rabbim' dedim. 'Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor?' diye sordu. 'Keffâretler hakkında' dedim. 'Onlar nedir?' diye sordu. Şöyle cevap verdim: 'Ayaklarla cemaatlere yürümek, namazlardan sonra mescitlerde oturmak, zor şartlarda abdesti tastamam almak...' 'Dereceler nedir?' diye sordu. 'Yemek yedirmek, yumuşak söz söylemek, insanlar uyurken namaz kılmak' diye cevap verdim. 'İste' buyurdu. Bunun üzerine şöyle dedim: 'Allahım! Senden hayırları işlemeyi, münkerlerden uzak durmayı, yoksulları sevmeyi, beni bağışlamanı, bana merhamet etmeni istiyorum. Bir topluluk hakkında fitne dilediğin zaman canımı ben fitneye düşmeden al. Yine Senden Senin sevgini, Seni sevenlerin sevgisini, beni Senin sevgine yaklaştıracak amellerin sevgisini istiyorum.'*"

Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Şüphesiz bunlar haktır, bunları öğrenin ve öğretin!*" buyurdu.

حَدَّثَنَاهُ أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هَانِئٍ أَبُو هَانِئٍ، قَالَ: ثَنَا جَهْضَمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَيْسِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ أَبُو مُوسَى وَهُوَ ابْنُ عَائِشٍ بِالْحَدِيثِ عَلَى مَا أَمْلَيْتُهُ

Bunu bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hâni' Ebû Hâni' tahdis etti, dedi ki: Bize Cehdam İbn Abdullah el-Kaysî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ebî Kesîr tahdis etti. Onun Zeyd b. Sellâm'dan rivâyet ettiğine göre Abdurrahmân el-Hadramî -Ebû Mûsâ "ki o İbn Âiş'tir" dedi- ona hadisi yazdırdığım şekilde tahdis etmiştir.

٣٢٢-وَرَوَى مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ يَحْيَى، وَهُوَ عِنْدِي سُلَيْمَانُ أَوْ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ أَبِي سَلَّامٍ الْحَبَشِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ ثَوْبَانَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَّرَ صَلَاةَ الصُّبْحِ حَتَّى أَسْفَرَ، فَقَالَ: إِنَّمَا تَأَخَّرْتُ عَنْكُمْ إِنَّ رَبِّيَ قَالَ لِي: " يَا مُحَمَّدُ: هَلْ تَدْرِي فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ " قُلْتُ: لَا أَدْرِي يَا رَبُّ، فَرَدَّدَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، ثُمَّ حَسِسْتُ بِالْكَفِّ بَيْنَ كَتِفَيَّ حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ ثَدْيَيَّ، ثُمَّ تَجَلَّى لِي كُلُّ شَيْءٍ وَعَرَفْتُ، قَالَ: قُلْتُ نَعَمْ ، يَا رَبِّ يَخْتَصِمُونَ فِي الْكَفَّارَاتِ وَالدَّرَجَاتِ، وَالْكَفَّارَاتُ: الْمَشْيُ عَلَى الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاغُ الْوُضُوءِ فِي الْكَرِيهَاتِ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَالدَّرَجَاتُ: إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَبَذْلُ السَّلَامِ وَالْقِيَامُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، ثُمَّ قَالَ: «يَا مُحَمَّدُ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَ» ، قَالَ: فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ وَأَنْ تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً فِي قَوْمٍ، فَتَوَفَّنِي وَأَنَا غَيْرُ مَفْتُونٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبًّا يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ

322- Muâviye b. Sâlih'in İbn Yahyâ'dan -ki o benim nezdimde Süleymân ya da Süleym b. Âmir'dir-, onun Ebû Yezîd'den, onun Ebû Sellâm el-Habeşî'den rivâyet ettiğine göre o Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in mevlâsı Sevbân'ı şunları söylerken işitmiştir: Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) sabah namazını hava aydınlanıncaya kadar geciktirdi. Sonra buyurdu ki: "*Sizin yanınıza geç çıktım. Şöyle ki: Rabbim bana 'Ey Muhammed, Mele-i A'lâ'nın ne hakkında tartıştığını biliyor musun?' diye sordu. 'Bilmiyorum ya Rabbi' dedim. Bunu iki veya üç kez tekrar etti. Sonra iki omzumun arasında eli(ni) hissettim. Öyle ki onun soğukluğunu memelerimin arasında buldum. Sonra her şey bana göründü, ben de bildim. Sonra dedim ki: 'Evet ya Rabbi, onlar keffâretler ve dereceler hakkında tartışıyorlar. Keffâretler; ayaklarla cemaatlere yürümek, zor şartlarda abdesti tastamam almak, namazdan sonra diğer namazı beklemektir. Dereceler*

ise yemek yedirmek, selâm vermek ve insanlar uyurken geceleyin namaz kılmaktır.' Sonra 'Ey Muhammed; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurdu. Ben de şöyle dedim: 'Allahım! Senden hayırları yapmayı, münkerlerden uzak durmayı, yoksulları sevmeyi, beni bağışlamanı ve bana rahmet etmeni istiyorum. Bir topluluk hakkında fitne dilediğin zaman canımı ben fitneye düşmeden al. Allahım! Senden Senin sevgini, Seni sevenlerin sevgisini ve beni Senin sevgine ulaştıracak sevgiyi istiyorum.'"

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي، قَالَ ثَنَا مُعَاوِيَةُ

Bize Ahmed b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben bu Ebû Yezîd'in adâlet ile vasıflandığını da cerh edildiğini de bilmiyorum.

وَرَوَى شَيْخٌ، مِنَ الْكُوفِيِّينَ يُقَالُ لَهُ سَعِيدُ بْنُ سُوَيْدٍ الْقُرَشِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، هَذِهِ الْقِصَّةَ بِطُولِهَا، تَشْتَبِهُ بِخَبَرِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَعِيدِ بْنِ سُوَيْدٍ الْقُرَشِيُّ، كُوفِيٌّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي

Kûfelilerden Saîd b. Suveyd el-Kuraşî denilen bir şeyh de bu kıssayı Abdurrahmân b. İshâk'tan, o Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Muâz b. Cebel'den bütün uzunluğuyla rivâyet etti. Onun rivâyeti Yahyâ b. Ebî Kesîr'in haberine benzemektedir.

Bize Kûfeli Muhammed b. Ebî Saîd b. Suveyd el-Kuraşî tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti...

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu şeyhin, yani Saîd b. Suveyd'in de adâletle vasıflandığını ya da cerh edildiğini bilmiyorum. Abdurrahmân b. İshâk'a gelince o Ebû Şeybe el-Kûfî'dir. Hadisi zayıftır. Nu'mân b. Sa'd-Alî b. Ebî Tâlib *(radıyallâhu anh)*-Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kanalıyla münker haberler rivâyet etmiştir. Abdurrahmân b. Ebî Leylâ ise Muâz b. Cebel'den hadis işitmemiştir. Çünkü Muâz *(radıyallâhu anh)*, Ömer b. el-Hattâb'ın hilâfetinin ilk zamanlarında Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashâbından aralarında Ebû Bekir *(radıyallâhu anh)*'ın azatlısı Bilâl b. Rabâh'ın da bulunduğu bir toplulukla beraber Amevâs Tâunu'nda Şâm'da vefat etmiştir. Ben onların kabirlerini ya da kabirlerinin bir kısmını Amevâs

yakınlarında, Ramle ile Kudüs arasında gördüm. Ramle'den Kudüs'e giden yolcunun yolunun sağ tarafında kalıyorlardı. Abdurrahmân b. Âiş'i zikrettiğimizden bu yana aktardığımız şu haberlerden hiçbiri sahih değildir. Bu yüzden bu isnadlar ile zikrettiğimiz haberler bâtıl olmaktadır. Şu da var ki ilmi araştırmayanlardan biri Yahyâ b. Ebî Ke-sîr'in Zeyd b. Sellâm'dan rivâyet ettiği haberin sâbit olduğunu zannedebilir. (Fakat durum böyle değildir.) Çünkü o haberde "Zeyd'den" denmiş, ona da Abdurrahmân el-Hadramî'nin tahdis ettiği söylenmiştir. Yahyâ b. Ebî Kesîr *(rahimehullah)* ise müdellislerden biridir ve haberi Zeyd b. Sellâm'dan işittiğini bildirmemiştir.

Ahmed b. Saîd ed-Dârimî'yi şöyle derken işittim: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bana babam, Huseyn el-Muallim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Bureyde beldemize geldiği zaman bana Matar el-Verrâk'ı gönderdi ve "Kâğıdını ve hokkanı alıp gel" dedi. Ben de kâğıdımı ve hokkamı aldım ve onun yanına vardık. "Bana babam tahdis etti", "Bize Abdullah b. Muğaffel tahdis etti" demeye başladı.

Sonra Yahyâ b. Ebî Kesîr geldiğinde o da bana Matar el-Verrâk'ı yolladı ve "Kâğıdını ve hokkanı alıp gel" dedi. Bunun üzerine onun yanına vardık. Bize Ebû Sellâm'ın kitabını çıkardı. "Bunları Ebû Sellâm'dan mı işittin?" diye sorduk. "Hayır" diye cevap verdi. "Peki, kimden, Ebû Sellâm'dan işiten bir adamdan mı?" diye sorduk. Yine "Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine "Ne adamdan ne de ondan işiten adamdan işitmediğin böylesi hadisleri tahdis ediyorsun, öyle mi?" dedik. Bunun üzerine o "Kâğıdıyla ve hokkasıyla gelen, Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den bu gibi hadisleri yalan olarak yazan bir adam mı görüyorsun?" dedi. Naklin manası budur.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Müslim b. el-Haccâc bu nakli benden yazdı.

Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'dan, Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Vefâtından Önce, Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in (Rabbini) Görmediği Husûsunda Rivâyet Edilen Haberlerin Zikri Bâbı

Zira Sahâbe'den, tâbiî kadınlardan ve erkeklerden; onlardan sonra gelip muâsırlarımız olan ve kendilerini gördüğümüz âlimlere kadar kıblemizin ehli olan herkes bütün müminlerin kıyâmet gününde Yaratıcılarını gözleriyle görecekleri hususunda ihtilaf etmemişler, bu hususta şüpheye düşmemişlerdir. Âlimler ancak Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in - Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* vefât etmeden önce- Yaratıcısı *(azze ve celle)*'yi görüp görmediği hususunda ihtilaf etmiştir. Değilse onlar müminlerin kıyâmet gününde Yaratıcılarını görecekleri hususunda ihtilaf etmemiştir. Bu iki meseleyi iyi anlayın. Hataya düşürülmeyin. Sonra doğru yoldan sapar gidersiniz.

٣٢٣- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ : كُنْتُ مُتَّكِئًا عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ: ثَلَاثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قُلْتُ: وَمَا هُنَّ؟ قَالَتْ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قَالَ: وَكُنْتُ مُتَّكِئًا فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ: أَنْظِرِينِي وَلَا تَعْجَلِينَ، أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ: {وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ} [التكوير: 23] ، {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] فَقَالَتْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ سَأَلَ عَنْ هَذَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «جِبْرِيلُ لَمْ أَرَهُ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ، رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عِظَمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» ، قَالَتْ: أَوَ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103] قَالَتْ: أَوَ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ} [الشورى: 51] قَرَأْتُ إِلَى قَوْلِهِ: {عَلِيٌّ حَكِيمٌ} [الشورى: 51] ، قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَمَ شَيْئًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ، وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ} [المائدة:

[67] قَرَأَتْ إِلَى قَوْلِهِ: {وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ} [المائدة: 67] . قالتْ: ومَنْ زعم أنَّهُ يُخْبِرُ النَّاسَ بِمَا يَكُونُ فِي غَدٍ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، واللَّهُ تعالى يقُولُ: {لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ}

323- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Uleyye tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebî Hind tahdis etti. Onun eş-Şa'bî'den, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'nın yanında bir yere yaslanmış oturuyordum. "Ey Ebû Âişe, üç şey vardır ki kim bunlardan birini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur" dedi. Ben de "Onlar nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Kim Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gördüğünü söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur." Yaslanmış durumdayken oturur hâle geçtim ve dedim ki: "Ey müminlerin annesi! Bana söz hakkı ver ve acele etme. Allah '*Gerçekten Onu açık bir ufukta gördü*' (*Tekvîr*, 23) ve '*Gerçekten Onu diğer bir inişte daha gördü*' (*Necm*, 13) buyurmamış mıdır?"

Bunun üzerine o *(radıyallâhu anhâ)* şöyle dedi: "Ben bu ümmet içerisinde bunu Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e soran ilk kişiyim. O *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: '*Cibrîl'i kendisi üzere yaratıldığı sûretinde bu iki seferdekinden başka görmedim.*' Onu semâdan inerken, yaratılışının büyüklüğü semâ ile yer arasını kaplamış hâlde gördü."

Sonra şöyle dedi: "Allah'ın '*Görüşler O'nu idrâk edemez, O görüşleri idrâk eder; O Latîf'tir, Habîr'dir*' (*En'âm*, 103) buyurduğunu işitmedin mi?"

Yine şöyle dedi: "Allah'ın '*Vahyetmek, perde ardından (konuşmak) ve bir elçi göndermesi dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir*' -'*O Alî'dir, Hakîm'dir*' buyruğuna kadar okudu- (*Şûrâ*, 51) buyurduğunu işitmedin mi?"

Yine şöyle dedi: "Yine kim Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Allah'ın kitabından bir şey gizlediğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah Teâlâ '*Ey Resûl, sana Rabbinden indirileni tebliğ et, bunu yapmazsan O'nun mesajını tebliğ etmemiş olursun*' buyurmaktadır. -'*Allah seni insanlardan koruyacaktır*' (*Mâide*, 67) buyruğuna kadar okudu.-"

Yine şöyle dedi: "Yine kim O'nun insanlara yarın olacak şeyleri bildirdiğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah Teâlâ *'Göklerde ve yerde Allah'tan başkası gaybı bilmez'* (Neml, 65) buyurmaktadır."

٣٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو مُوسَى، قَالَا: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، وَثَنَا أَبُو مُوسَى ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ دَاوُدَ، وَهَذَا حَدِيثُ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ، ثَلَاثٌ مَنْ قَالَ وَاحِدَةً مِنْهُمْ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، قَالَ: وَكُنْتُ مُتَّكِئًا فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ: أَمْهِلِينِي وَلَا تَعْجَلِينِ، قَالَ: قُلْتُ: أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ: {وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ} [التكوير: 23] ، {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهَا، قَالَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ جِبْرِيلُ لَمْ أَرَهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا إِلَّا مَرَّتَيْنِ، رَآهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ، وَسَادًّا عَظْمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ» ، قَالَتْ: أَوَ لَمْ تَسْمَعِ اللَّهَ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103] ، {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا} [الشورى: 51] قَرَأْتُ إِلَى قَوْلِهِ: {عَلِيٌّ حَكِيمٌ} [الشورى: 51] قَالَتْ : وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ} [النمل: 65] وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أُنْزِلَ عَلَيْهِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ} [المائدة: 67] زَادَ بُنْدَارٌ، وَأَبُو مُوسَى فِي خَبَرِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَتْ: " لَوْ كَانَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَاتِمًا شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْهِ، لَكَتَمَ هَذِهِ الْآيَةَ: {وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ}

324- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti.

Bize yine Muhammed b. Beşşâr ve Ebû Mûsâ tahdis etti, dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebî Hind tahdis etti.

Bize yine Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti. Onun Dâvûd'dan -ki bu İbn Ebî Adiyy'in hadisidir-, onun eş-Şa'bî'den, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'nın yanındaydık. Dedi ki: "Ey Ebû Âişe! Üç şey vardır ki kim bunlardan birini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur: Kim Muhammed'in Rabbini gördüğünü söylerse (Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur)." (Mesrûk) dedi ki: Yaslanmış vaziyetteyken oturur duruma geçtim ve dedim ki: "Bana söz hakkı ver ve acele etme. Allah '*Gerçekten Onu açık bir ufukta gördü*' (Tekvîr, 23) ve '*Gerçekten Onu diğer bir inişte daha gördü*' (Necm, 13) buyurmuyor mu?"

Bunun üzerine şöyle dedi: "Ben bu ümmet içerisinde bunu Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e soran ilk kişiyim. Buyurdu ki: '*O Cibrîl idi. Onu kendisi üzere yaratıldığı sûretinde ancak iki defa gördüm.*' Onu semâdan inerken yaratılışının büyüklüğü semâ ile yer arasını kaplamış hâlde gördü."

Yine şöyle dedi: "Sen Allah'ın '*Görüşler O'nu idrâk edemez, O görüşleri idrâk eder; O Latîf'tir, Habîr'dir*" buyurduğunu, "*Vahyetmek, perde ardından (konuşmak) ve bir elçi göndermesi dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir*' -'*O Alî'dir, Hakîm'dir*' buyruğuna kadar okudu- (Şûrâ, 51) buyurduğunu işitmedin mi?"

Yine şöyle dedi: "Yine kim Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yarın olacakları bildiğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah '*Göklerde ve yerde Allah'tan başkası gaybı bilmez*' buyurmaktadır. Yine kim Muhammed'in kendisine indirilenlerden herhangi bir şeyi gizlediğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah '*Ey Resûl, sana Rabbinden indirileni tebliğ et...*' buyurmaktadır."

Bündâr ve Ebû Mûsâ Abdulvehhâb'ın haberinde şu ziyâdede bulunmuşlardır: (Âişe) dedi ki: "Eğer Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Allah'ın kendisine indirdiklerinden bir şeyi gizleyecek olsaydı şu âyeti gizlerdi: '*Hani sen Allah'ın kendisini nimetlendirdiği, senin de kendisine iyilikte bulunduğun kimseye diyordun ki: "Zevceni yanında tut ve Al-*

lah'tan kork." Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi de içinde gizliyordun ve insanlardan çekiniyordun.' (Ahzâb, 37)"

٣٢٥-وَثَنَا بُنْدَارٌ، بِهَذِهِ الزِّيَادَةِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَاتِمًا شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَكَتَمَ هَذِهِ الآيَةَ عَلَى أُمَّتِهِ: {وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ} [الأحزاب: 37] إِلَى قَوْلِهِ: {فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا} [الأحزاب: 37] قَالَ لَنَا أَبُو مُوسَى فِي خَبَرِ عَبْدِ الْأَعْلَى بَعْدَ قِرَاءَتِهِ عَلَيْنَا خَبَرَ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نَحْوَهُ، وَكَذَا قَالَ لَنَا فِي خَبَرِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. فَذَكَرَ نَحْوَهُ، فَأَمَّا بُنْدَارٌ: فَإِنَّهُ قَرَأَ عَلَيْنَا حَدِيثَ يَزِيدَ بِتَمَامِهِ، لَيْسَ فِي خَبَرِ يَزِيدَ ذِكْرُ هَذِهِ الآيَةِ، وَلَا قَوْلُهَا: لَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَاتِمًا، إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ، فَأَحْسِبُ أَنَّ أَبَا مُوسَى إِنَّمَا أَرَادَ بِقَوْلِهِ فِي خَبَرِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ نَحْوَهُ إِلَى قَوْلِهِ: {مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ} [المائدة: 64] ، دُونَ هَذِهِ الزِّيَادَةِ الَّتِي أَدْرَجَهَا عَبْدُ الْوَهَّابِ فِي الْخَبَرِ مُتَّصِلًا، وَمَيَّزَ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ بَيْنَ هَذِهِ الزِّيَادَةِ وَبَيْنَ الْخَبَرِ الْمُتَّصِلِ، فَرَوَى هَذِهِ الزِّيَادَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، لَيْسَ فِي هَذِهِ الزِّيَادَةِ ذِكْرُ مَسْرُوقٍ

325- Bize yine Bündâr bu ziyâde ile tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Dâvûd'dan, onun eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: "Eğer Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın kendisine indirdiklerinden bir şeyi gizleyecek olsaydı muhakkak şu âyeti ümmetinden gizlerdi: '*Hani sen Allah'ın kendisini nimetlendirdiği, senin de kendisine iyilikte bulunduğun kimseye diyordun ki: Zevceni yanında tut... Zeyd'in onunla işi bitince seni onunla evlendirdik... Allah'ın emri yerine getirilmiştir.*'"

Ebû Mûsâ bize Abdulvehhâb'ın haberini bize okuduktan sonra Abdula'lâ'nın haberinde Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan benzerini rivâyet etti. Aynı şekilde o bize Yezîd b. Hârûn'un Mesrûk'tan rivâyet ettiği haberinde de "Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanındaydım..." dedi ve benzerini zikretti.

Bündâr'a gelince o bize Yezîd'in hadisini tamamen okudu. Yezîd'in haberinde bu âyet ve (Âişe'nin) "Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir şey gizleyecek olsaydı" sözü zikredilmedi. Hadisin sonuna kadar (diğer lafızlar aynıdır).

Bana öyle geliyor ki Ebû Mûsâ Yezîd b. Hârûn'un haberindeki "'...*sana indirileni tebliğ et*' buyruğuna kadar aynısını..." sözüyle Abdulvehhâb'ın habere bitişik olarak eklediği ziyâdeden gayrısını kastetmiştir. İbn Ebî Adiyy de bu ziyâde ile muttasıl haberi birbirinden ayırmış, bu ziyâdeyi Dâvûd b. Ebî Hind-eş-Şa'bî-Âişe *(radıyallâhu anhâ)* kanalıyla rivâyet etmiştir. Bu ziyâdede Mesrûk'un zikri geçmemektedir.

٣٢٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ، حَدَّثَهُ أَنَّ دَاوُدَ بْنَ أَبِي هِنْدٍ حَدَّثَهُ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقِ بْنِ الْأَجْدَعِ، أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: " أَعْظَمُ الْفِرْيَةِ عَلَى اللَّهِ مَنْ قَالَ: ثَلَاثَةً، مَنْ قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، وَإِنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ، وَإِنَّ مُحَمَّدًا يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ، قَالَ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَمَا رَآهُ؟ قَالَتْ: لَا، إِنَّمَا ذَلِكَ جِبْرِيلُ، رَآهُ مَرَّتَيْنِ فِي صُورَتِهِ مَرَّةً بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى، وَمَرَّةً سَادًّا أُفُقَ السَّمَاءِ

326- Bize Yûnus b. Abdula'lâ es-Sadefiyyî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre Abdullah b. Saîd ona Dâvûd b. Ebî Hind'in kendisine Âmir eş-Şa'bî'den tahdis ettiğini tahdis etti. Onun da Mesrûk b. el-Ecda'dan rivâyet ettiğine göre o Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'yı şöyle derken işitmiştir: "Şu üçünü söyleyen kimse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur: Muhammed'in Rabbini gördüğünü, Muhammed'in vahiyden herhangi bir şeyi gizlediğini ya da Muhammed'in yarın olacakları bildiğini söyleyen kimse (Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur.)"

(Mesrûk) dedi ki: "Ey müminlerin annesi! O'nu görmedi mi?" (Âişe) şöyle cevap verdi: "Hayır. O Cibrîl idi. Onu kendi sûretinde iki defa gördü. Bir defa en yüce ufukta, bir defa da semânın ufkunu kaplamış olduğu hâlde..."

٣٢٧- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ثَلَاثٌ مَنْ قَالَ وَاحِدَةً

مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا} [لقمان: 34] , وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ} [المائدة: 67] الْآيَةَ وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103] وَاللَّهُ يَقُولُ: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ} [الشورى: 51] فَقَالَ مَسْرُوقٌ لِعَائِشَةَ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَوْ لَمْ يَقُلْ: {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ} [التكوير: 23] فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: «رَأَيْتُ جِبْرِيلَ، نَزَلَ فِي الْأُفُقِ، عَلَى خَلْقِهِ وَهَيْئَتِهِ، أَوْ خَلْقِهِ وَصُورَتِهِ سَادًّا مَا بَيْنَ الْأُفُقِ»

327- Bize Hârûn b. İshâk el-Hemdânî tahdis etti, dedi ki: Bize Abde b. Saîd tahdis etti. Onun Ebû Ma'şer'den, onun İbrâhîm'den, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: "Üç şey var ki kim bunlardan birini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur: Kim yarın olacakları bildiğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah '*Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez*' buyurmaktadır. Kim Muhammed'in vahiyden bir şeyi gizlediğini söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah Teâlâ '*Ey Resûl, Rabbinden sana indirileni tebliğ et...*' buyurmaktadır. Yine ki Muhammed'in Rabbini gördüğünü söylerse Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuş olur. Zira Allah şöyle buyurmaktadır: '*Görüşler O'nu idrâk edemez, O görüşleri idrâk eder; O Latîf'tir, Habîr'dir.*' Yine Allah şöyle buyurmaktadır: '*Vahyetmek, perde ardından (konuşmak) ya da bir elçi göndermesi dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir.*'"

Bunun üzerine Mesrûk Âişe'ye şöyle dedi: "Ey müminlerin annesi (radıyallâhu anhâ)! O '*Gerçekten Onu diğer bir inişte daha görmüştü*' buyurmamış mıdır? Yine Allah Teâlâ '*Gerçekten Onu açık bir ufukta gördü*' buyurmuştur."

Bunun üzerine Âişe (radıyallâhu anhâ) şöyle dedi: "Ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunu sordum. Buyurdu ki: '*Cibrîl'i gördüm. Yaratılışı*

ve şekli üzere -ya da yaratılışı ve sûreti üzere- ufkun arasını kaplamış hâlde ufka inmişti.'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Öyle zannediyorum ki Âişe bu lafzı öfkeli olduğu bir zamanda kullanmıştır. Onun maksadına ulaştıracak daha güzel bir lafız kullanması daha güzel olurdu. Zira bir kimsenin İbn Abbâs'ın, Ebû Zerr'in, Enes b. Mâlik'in ve insanlardan birçok topluluğun Rablerine büyük bir iftirâda bulunduklarını söylemesi lafız yönünden güzel durmamaktadır. Fakat kişi öfke anında başka bir lafzın kendisinden daha güzel olduğu bir lafız kullanabilir. Bu meselede düşünülecek en ileri ihtimal Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'ın, Ebû Zerr'in, İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'nın ve Enes b. Mâlik *(radıyallâhu anh)*'ın Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini görüp görmediği hususunda ihtilâf etmiş olmalarıdır. Âişe *(radıyallâhu anhâ)* Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini görmediğini söylemiştir. Ebû Zerr ve İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)* da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gördüğünü söylemiştir.

Kitaplarımızda birçok yerde söylediğim üzere olumsuzluk/nefiy ilmi gerektirmez. İlmi gerektiren şey olumluluk/isbâttır. Âişe *(radıyallâhu anhâ)* Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendisine Rabbi *(azze ve celle)*'yi görmediğini bildirdiğini aktarmamıştır. Ancak Allah *(azze ve celle)*'nin "*Görüşler O'nu idrâk edemez*" buyruğunu ve "*Vahyetmek... dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir*" buyruğunu okumuştur. Bu iki âyet üzerinde düşünen ve doğruyu anlamaya muvaffak kılınan kimse bu iki âyetten herhangi birinde "Muhammed Rabbini gördü" diyen kimsenin Allah'a iftirâ atmakla itham edilmesini gerektirecek bir şey olmadığını görür. Nasıl "Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuştur" diyebilir?!

Çünkü "*Görüşler O'nu idrâk edemez*" buyruğunun iki manaya gelmesi de mümkündür: Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Yaratıcısı *(azze ve celle)*'yi gördüğünü söyleyenlerin görüşüne göre "*Görüşler O'nu idrâk edemez*" buyruğu, Kur'ân'ın Tercümanı'nın mevlâsı İkrime'ye söylediği manayı içeriyor olabilir: "Bu O'nun nûru olan nûrudur. Nûru ile tecellî ettiği zaman O'nu hiçbir şey idrâk edemez."

İkinci mana ise şudur: Görüşler yani insanların görüşleri O'nu idrâk edemez. Çünkü Arapların dilinde yaygın olan kullanıma göre "görüşler" bir topluluğun görüşleri hakkında kullanılır. Ben dili yeni öğrenen yabancı bir kimsenin bile tek bir kişinin görüşü hakkında "görüşler"

diyeceğini sanmıyorum. Tek bir kişinin görüşüne ancak "görüş" denir. Biz tek bir kişinin gözüne "iki göz" diyen bir yabancıyı da duymadık. Şu hâlde o nasıl "görüşler" diyebilir?

Eğer biz gözlerin dünyada Rabbimizi göreceğini söylersek bâtıl bir söz söylemiş ve iftirâda bulunmuş oluruz. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer insanlardan ayrı olarak Rabbini gördüğünü söyleyen, 'Gözler dünyada Rablerini görmüştür' demeyen kimseye gelince, ey akıl sahipleri, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer insanlardan ayrı olarak Rabbini gördüğünü söyleyen kimse nasıl gözlerin Rablerini gördüğünü söylüyor olabilir?

Bu inceliği iyi anlayın ey akıl sahipleri! Eğer bunu anlarsanız İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ)'nın, Ebû Zerr'in, Enes b. Mâlik'in ve onlara muvafakat edenlerin Allah'a büyük bir iftirâ atmadıklarını ve bu meselede Allah'ın kitabından tek bir harfe bile muhâlefet etmediklerini görürsünüz.

(Âişe'nin) *"Vahyetmek, perde ardından (konuşmak)... dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir"* âyetini zikretmesine gelince; ne Ebû Zerr ne İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ) ne Enes b. Mâlik ne onlardan biri ne de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Yaratıcısı (azze ve celle)'yi gördüğünü söyleyenlerden herhangi biri, Allah'ın O'nun Rabbini gördüğü o vakitte O'nunla konuştuğunu söylemiş değildir ki "Bu âyet onların söyledikleriyle çelişmektedir" denilebilsin. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabbini gördüğünü söyleyenler Allah Teâlâ'nın *"Vahyetmek, perde ardından (konuşmak)... dışında Allah'ın bir beşerle konuşması olacak şey değildir"* buyruğuna muhâlefet etmemişlerdir. Bu âyete ancak "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbini gördü de Rabbi onunla o vakitte konuştu" diyen kimse muhâlefet etmiş olur. İbn Ömer bile büyüklüğüne, ilmine, verasına, fıkhına, İslam'daki ve ilimdeki konumuna rağmen bu meselenin ilmini Kur'ân'ın tercümanında, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlunda arıyordu. Ona Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabbini görüp görmediğini sormak için adam göndermişti. Çünkü o İbn Abbâs'ın bu meseleyi bildiğini biliyordu. Bu yüzden bu meseleyi ondan öğrenmek istiyordu.

İbn Abbâs'tan, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabbini gördüğünü söylediği sahih olarak rivâyet edilmiştir. Her âlim kesin olarak bilir ki

bu; akıllarla, görüşlerle, kalplerle ve tahminlerle idrâk edilebilecek şeylerden değildir. Bu bilgi ancak nübüvvet yoluyla elde edilebilir: Ya bir kitap ile ya da seçilmiş bir nebînin sözü ile... Ben ilim ehlinden herhangi bir kimsenin, ne İbn Abbâs'ın ne Ebû Zerr'in ne de Enes b. Mâlik'in kendi görüşüne ve tahminine dayanarak Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gördüğünü söylediğini aklından geçireceğini sanmıyorum.

Biz, Ma'mer b. er-Râşid'in Âişe *(radıyallâhu anhâ)* ile İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'nın bu meseledeki ihtilâfını zikrettikten sonra söylediği gibi söylüyoruz: Âişe bizim nezdimizde İbn Abbâs'tan daha ilimli değildir.

Diyoruz ki: Sıddık'ın kızı Sıddıka, Allah'ın habîbinin sevgilisi Âişe âlimdir, fakihtir. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in amcasının oğlu İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'ya gelince, ona da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onun hikmet ve ilimle rızıklandırılması için dua etmiştir. Duâda sözü edilen odur. Kur'ân'ın Tercümanı olarak isimlendirilen de odur. Fârûk *(radıyallâhu anh)* da Kur'ân'ın manalarını ona soruyor, ondan daha yaşlı ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in daha eski sahâbîsi olan başka bir kimse ondan farklı bir şey söylese bile onun söylediğini kabul ediyordu. Bu ikisi ihtilaf ettiği zaman "İbn Abbâs Allah'a büyük bir iftirâda bulunmuştur" demek mümkün değildir. Çünkü o Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'nın nefyettiği bir şeyi isbât etmiştir. Âlimler, âlimlerden biri Allah'ın kitabından bir âyetin manası hakkında yanılsa ya da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendisine ulaşmayan sünnetlerinden bir veya birkaç sünnete muhâlefet etse bile onun hakkında bu lafzı kullanmazlar. Şu hâlde ne bir âyetin ne de bir sünnetin nefyetmediği bir şeyi isbât eden kimsenin Allah'a büyük bir iftirâ attığı nasıl söylenebilir? Bunu iyi anlayın! Hataya düşürülmeyin!

Ma'mer'in nakline gelirsek: Amcamı bunu Abdurrezzâk-Ma'mer kanalıyla rivâyet ederken işittim. Fakat bu haberin isnâdı bizim şartlarımıza uygun değildir.

٣٢٨- حَدَّثَنِي عَمِّي، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُجَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: اجْتَمَعَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَكَعْبٌ ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، نَزْعُمُ أَوْ نَقُولُ: «إِنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ مَرَّتَيْنِ» ، قَالَ: فَكَبَّرَ كَعْبٌ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ، وَمُوسَى، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَّمَ فَرَآهُ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَلْبِهِ، وَكَلَّمَهُ مُوسَى

328- Bana amcam tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Uyeyne haber verdi. Onun Mücâlid b. Saîd'den, onun eş-Şa'bî'den, onun Abdullah b. el-Hâris'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs ve Ka'b bir araya geldi. İbn Abbas dedi ki: "Biz Hâşimoğulları'yız ve Muhammed'in Rabbini gördüğünü iki kere gördüğünü söylüyoruz." Bunun üzerine Ka'b öyle bir tekbir getirdi ki bundan dolayı dağlar yankılandı. Sonra şöyle dedi: "Allah rü'yeti ve kelâmı Muhammed ve Mûsâ arasında taksim etmiştir. Allah'ın salâtı ve selâmı onların üzerine olsun. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) O'nu kalbiyle görmüş, Mûsâ da O'nunla konuşmuştur."

قَالَ مُجَالِدٌ: قَالَ الشَّعْبِيُّ: فَأَخْبَرَنِي مَسْرُوقٌ أَنَّهُ قَالَ لِعَائِشَةَ: أَيْ أُمَّتَاهُ هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ قَطُّ؟ قَالَتْ: إِنَّكَ تَقُولُ قَوْلًا، إِنَّهُ لَيَقِفُ مِنْهُ شَعْرِي، قَالَ: قُلْتُ: رُوَيْدًا، قَالَ: فَقَرَأْتُ عَلَيْهَا: {وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى} [النجم: 1] ، إِلَى قَوْلِهِ: {قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى} [النجم: 9] فَقَالَتْ: أَيْنَ يُذْهَبُ بِكَ؟ إِنَّمَا رَأَى جِبْرِيلَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صُورَتِهِ، مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ، وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْخَمْسَ مِنَ الْغَيْبِ فَقَدْ كَذَبَ، {إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ} [لقمان: 34] إِلَى آخِرِ السُّورَةِ قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: فَذَكَرْتُ هَذَا الْحَدِيثَ لِمَعْمَرٍ، فَقَالَ: «مَا عَائِشَةُ عِنْدَنَا بِأَعْلَمَ مِنَ ابْنِ عَبَّاسٍ

Mücâlid dedi ki: Eş-Şa'bî dedi ki: Ayrıca Mesrûk bana şunu haber verdi: O Âişe'ye "Anacığım, Muhammed hiç Rabbini gördü mü?" diye sormuş. Bunun üzerine o "Öyle bir söz söyledin ki tüylerim diken diken oldu" demiş.

(Mesrûk) şöyle devam etti: "Biraz dur" dedim. Sonra ona "*Düştüğü zaman yıldıza andolsun*" buyruğunu "*iki yay boyundan daha yakın oldu*" buyruğuna kadar okudum. Bunun üzerine dedi ki: "Nerelere gittin sen? O ancak Cibrîl (aleyhisselâm)'ı kendi sûretinde görmüştür. Kim sana Muhammed'in Rabbini gördüğünü söylemişse yalan söylemiştir. Kim sana gaybdan beş şeyi bildiğini söylemişse yalan söylemiştir. '*Kıyâmet saatinin bilgisi şüphesiz Allah'ın katındadır...*'" Sûrenin sonuna kadar okudu.

Abdurrezzâk dedi ki: Bu hadisi Ma'mer'e söyledim de "Âişe bizim nezdimizde İbn Abbâs'tan daha ilimli değildir" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Eğer aslımın hilâfına olan şeylerle ihticâc etmeyi câiz görenlerden olsaydım ve Mücâlid gibi biriyle ihticâc edecek olsaydım, Hâşimoğulları'nın tamamının bu meselede Âişe *(radıyallâhu anhâ)*'ya muhâlefet ettiğini ve onların tamamının Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini iki kere gördüğünü söylediğini ileri sürerdim.

Mücâlid gibi biriyle ihticâc etmeyi câiz görenlere göre Hâşimoğulları'nın görüş birliği; Âişe'nin, hakkında ne bir sahâbînin ne Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hanımlarından birinin ne de bir tâbiî hanımın kendisine uymadığı bir görüşte tek başına kalmasından evlâdır. Önceden beri derim ki: Eğer Âişe Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den bu meselede itikâd ettiği şeyi, yani Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbi *(celle ve alâ)*'yı görmediğini, bunu kendisine Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bildirdiğini aktarmış olsa; İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*, Enes b. Mâlik ve Ebû Zerr de Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den onun Rabbini gördüğünü aktarmış olsa; bu ilimden anlayan her âlim, ilim ve fıkıh yönünden yapılması gereken şeyin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den onun Rabbini gördüğünü rivâyet eden kimselerin sözünü kabul etmek olduğunu bilir. Zira Âişe'nin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbi *(azze ve celle)*'yi görmeden önce onun "Rabbimi görmedim" dediğini işitmesi, sonra başkasının Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini gördükten sonra onun Rabbini gördüğünü haber verdiğini işitmesi mümkündür. Bu yüzden ilim yönünden yapılması gereken şey Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbini gördüğünü haber veren kimselerin haberini kabul etmektir. Bu konuyu "Bismillâhirrahmânirrahîm" hakkında yazdırdığım bir meselede açıkladım.

Rabbimiz (*azze ve celle*)'nin, Kendisinin Gülüşünü Niteleyen Bir Sıfat Olmaksızın Güldüğünün (*celle senâuhû*) İsbâtının Zikri Bâbı

Hayır, O'nun gülüşü yaratılmışların gülüşüne benzetilemez. Yaratılmışların gülüşü de O'nun gülüşüne benzetilemez. Aksine biz Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in bildirdiği üzere O'nun güldüğüne iman ederiz. O'nun (*celle ve alâ*) nasıl güldüğü hakkında ise konuşmayız. Çünkü Allah (*azze ve celle*) gülüşünün sıfatını kendisine saklamıştır. Bizi buna muttali kılmamıştır. Biz Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in söylediğini söyleriz ve onu kalplerimizle tasdik ederiz. Allah'ın bilgisini kendisine sakladığı, bize açıklanmayan hususlar hakkında ağzımızı açmayız.

٣٢٩- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى الْبِسْطَامِيُّ، قَالَا: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنَّ آخِرَ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَرَجُلٌ يَمْشِي عَلَى الصِّرَاطِ، فَيَنْكَبُّ مَرَّةً، وَيَمْشِي مَرَّةً " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَا فِي آخِرِ الْخَبَرِ: " فَيَقُولُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «مَا يَصُرُّنِي مِنْكَ، أَيْ عَبْدِي، أَيُرْضِيكَ أَنْ أُعْطِيَكَ مِنَ الْجَنَّةِ مِثْلَ الدُّنْيَا وَمِثْلَهَا مَعَهَا؟» قَالَ: فَيَقُولُ: أَتَهْزَأُ بِي، وَأَنْتَ رَبُّ الْعِزَّةِ قَالَ: ضَحِكَ عَبْدُ اللَّهِ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْأَلُونِي لِمَ ضَحِكْتُ؟ قَالُوا: لِمَ ضَحِكْتَ؟ قَالَ: لِضَحِكِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا تَسْأَلُونِي لِمَ ضَحِكْتُ؟ قَالُوا: لِمَ ضَحِكْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِضَحِكِ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، حِينَ قَالَ: أَتَهْزَأُ بِي وَأَنْتَ رَبُّ الْعِزَّةِ

329- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî ve el-Huseyn b. Îsâ el-Bistâmî tahdis etti, dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit el-Bünânî'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennete girecek son kimse Sırât üzerinde yürüyen, bir yüzüstü düşen bir yürüyen bir kimsedir...*"

Hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Haberin sonunda dediler ki: "*Bunun üzerine Rabbimiz* (*tebâreke ve teâlâ*) *şöyle buyurur: 'Sana ne verirsem başka bir şey istemezsin ey kulum? Sana cennetten dünya kadarını ve*

onunla birlikte bir o kadarını vermem seni razı eder mi?' Bunun üzerine (kul) 'Sen İzzetin Rabbi olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?' der."

(Enes b. Mâlik) dedi ki: Sonra Abdullah azı dişleri görününceye kadar güldü. Sonra "Neden güldüğümü sormayacak mısınız?" diye sordu. "Neden güldün?" diye sordular. Dedi ki: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gülmüştü. Sonra '*Neden güldüğümü sormayacak mısınız?*' diye sordu. 'Neden güldün ey Allah'ın Resûlü?' diye sordular. Buyurdu ki: '*Rab* (tebâreke ve teâlâ) *(kul) "İzzetin Rabbi olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?" dediği zaman güldü de ondan.*'"

٣٣٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُمَا أَنَّ النَّاسَ قَالُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَالَ: " وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلَى النَّارِ، فَيَقُولُ يَا رَبِّ: اصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ فَإِنَّهُ قَدْ قَشَبَنِي رِيحُهَا وَأَحْرَقَنِي ذَكَاؤُهَا، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَهَلْ عَسَيْتُ إِنْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ: لَا وَعِزَّتِكَ، فَيُعْطِي رَبَّهُ مَا شَاءَ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ، فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ «فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَقَالَ» : فَيَقُولُ: أَوَ لَسْتَ أَعْطَيْتَ الْعُهُودَ وَالْمَوَاثِيقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ؟، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي أَشْقَى خَلْقِكَ، فَيَضْحَكُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ " ثُمَّ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَثنا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ، وَهُوَ ابْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، أَخْبَرَهُ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: وَسَاقَ جَمِيعَ الْأَحَادِيثِ بِهَذَا الْخَبَرِ غَيْرَ أَنَّهُمَا رُبَّمَا اخْتَلَفَا فِي اللَّفْظِ وَالشَّيْءِ، وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ

330- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zührî'den onun şöyle dediğini rivâyet etti: Bana Saîd b. el-Museyyeb ve Atâ b. Yezîd el-Leysî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın kendilerine şunu haber verdiğini haber verdiler:

"İnsanlar Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e 'Kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?' diye sordular..."

Hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti. Sonra şöyle dedi: *"Geriye cennet ve cehennem arasında bir adam kalır. O, cennet ehli arasında cennete en son girecek kimsedir. Yüzünü ateşe çevirmiştir. 'Yâ Rabbi, yüzümü ateşten çevir; zira onun rüzgârı beni perişan etti, alevleri beni yaktı' der. Bunun üzerine Allah* (azze ve celle) *'Sana bunu yaptığım takdirde başka bir şey istemezsin, değil mi?' buyurur. (Kul da) 'İzzetine yemin ederim ki istemem' diye cevap verir. Sonra Rabbine dilediği her ahdi ve sözü verir. Bunun üzerine Allah onun yüzünü cehennemden çevirir."*

Sonra hadisi zikretti ve dedi ki: *"Bunun üzerine O 'Verdiğimden başkasını istemeyeceğine dair sözler vermemiş miydin?' buyurur. O da 'Ya Rabbi, beni mahlûkâtının en şakîsi kılma' der. Bunun üzerine Allah* (azze ve celle) *ona güler."* Sonra hadisin kalanını zikretti.

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zührî'den, o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etti.

Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm -ki o İbn Sa'd'dır- tahdis etti. Onun İbn Şihâb'dan, onun Atâ b. Yezîd'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre ona şunu haber vermiştir...

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: Bu haberin bütün hadislerini aktardılar. Şu kadar var ki -mana bir olmasına rağmen- bazı lafızlarda ihtilaf ettiler.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber hem Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan hem de Ebû Saîd'den rivâyet edilmiştir. Çünkü haberde Ebû Saîd Ebû Hureyre'ye "Ben de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in 'Allah *"Bu on misliyle beraber senindir" buyurdu'* dediğine şahitlik ediyorum" demiştir. Bu söz Ebû Saîd'in bu haberi Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği üzere Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bellediğini ortaya koymaktadır. Şu kadar var ki o ayrıca *"Bu on misliyle beraber senindir"* buyruğunu da bellemiştir. Ebû Hureyre ise bunu *"Bu bir misliyle beraber senindir"* olarak bellemiştir. Ebû Hureyre'nin zikrettiği *"bir misliyle"* lafzı Ebû Saîd'in zikrettiği lafızla çelişmez. Bu, kitabımda defalarca

zikrettiğim üzere şu cinstendir: Araplar cüzlerden ve şubelerden meydana gelen bir şeyin sayısını zikrederler de bununla o sayının üzerini nefyetmezler. Bu Arapların dilinde bilinen bir şeydir.

Bir kimse diğerine "Sana bir dirhemle birlikte bir dirhemim var" dese, bu sözden sonra "Sana on dirhemle birlikte bir dirhemim var" dese; ikinci söz kişinin kendisini birinci söz hakkında yalanlaması olmaz. Çünkü on dirhemi olan kimsenin on dirhem arasında bir dirhemi de vardır. Dokuz dirhem de bir dirhem üzerindeki fazlalıktır. Yalanlama ancak şu durumda söz konusu olur: Kişi ilk başta "Sana bir dirhemim var, fazlası yok" demiştir ya da ilk başta "Senin için yanımda iki dirhemden fazlası yok" demiştir. Sonra "Sana on dirhemim var" demiştir. İşte bu takdirde ikinci sözüyle birinci sözü hususunda kendisini yalanlamış olur. Bu hususta hiçbir şek ve şüphe yoktur. Aynı şekilde dört hanımı olan bir kimse muhâtabına "Benim bir hanımım var, onunla birlikte bir hanımım daha var" dese, sonra ona veya başkasına "Benim dört hanımım var" dese onun sonraki sözü önceki sözü hususunda kendisini yalanladığı anlamına gelmez.

Bu ilim ve fıkıh alanında anlayış sâhibi olan kimsenin anlayacağı bir konudur. Bu açıklamada bulunmamın sebebi kalpleri eğri olan bidat ehli kimselerin haberlere sürekli lafızlarının farklılığından dolayı ta'n etmeleridir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu iki lafzın manalarını başka bir yerde beyân ettim. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ilk başta "*Allah (azze ve celle) ona 'Sana dünya kadarını, yanında da bir o kadarını vermem seni razı eder mi?' buyurur*" dediğini, bundan sonra (söylediği şeyi) arttırdığını, en sonunda "*Sana dünya kadarı, yanında da on misli var*" buyurduğunu söyledim.

٣٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ الْأَحْمَسِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَضْحَكُ إِلَى رَجُلَيْنِ قَتَلَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، كِلَاهُمَا دَاخِلٌ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَيُسْتَشْهَدُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى قَاتِلِهِ، فَيُسْلِمُ، فَيُقَاتِلُ فِي اللَّهِ فَيُسْتَشْهَدُ»

331- Bize Muhammed b. İsmâîl b. Semura el-Ahmesî tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû Zinâd'dan, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Allah (azze ve celle) *biri diğerini öldüren ve ikisi de cennete giren iki adama güler. Biri Allah yolunda savaşır da şehîd olur. Sonra Allah onu öldürene tevbe nasip eder de o müslüman olur. Sonra Allah yolunda savaşır ve şehîd olur.*"

وَأَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَّ ابْنَ وَهْبٍ، أَخْبَرَهُ، قَالَ: أخبرني مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ

Bana Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem'in haber verdiğine göre İbn Vehb ona haber verip şöyle demiştir: Bana Mâlik haber verdi. O Ebu'z Zinâd'dan, o el-A'rec'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, o da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *bunu* rivâyet etti.

٣٣٢- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، وَثَنَا أَبُو مُوسَى، عَنْ مُؤَمَّلٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ضَحِكَ رَبُّنَا مِنْ رَجُلَيْنِ، قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، وَكِلَاهُمَا فِي الْجَنَّةِ» وَقَالَ بُنْدَارٌ: عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَضْحَكُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ

332- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti...

Bize Ebû Mûsâ da Müemmel'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'z Zinâd tahdis etti. Onun Abdurrahmân el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah* (azze ve celle) *biri diğerini öldüren ve ikisi de cennete giren iki adama güler.*"

٣٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " ضَحِكَ اللَّهُ مِنْ رَجُلَيْنِ: قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، ثُمَّ دَخَلُوا الْجَنَّةَ جَمِيعًا "، قَالَ: سُئِلَ الزُّهْرِيُّ عَنْ تَفْسِيرِ هَذَا، قَالَ: مُشْرِكٌ قَتَلَ مُسْلِمًا ثُمَّ أَسْلَمَ، فَمَاتَ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ

333- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Muğîre tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bana ez-Zuhrî tahdis etti. Onun Saîd b. el-Museyyeb'den, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah biri diğerini öldüren sonra ikisi de cennete giren iki adama güldü.*"

(Abdurrahmân b. Yezîd) dedi ki: Sonra ez-Zuhrî'ye bunun manası soruldu. Bunun üzerine o dedi ki: "Bir müşrik bir müslümanı öldürmüş, sonra müslüman olmuş, sonra ölmüş ve cennete girmiştir."

٣٣٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " يَضْحَكُ اللَّهُ لِرَجُلَيْنِ، أَحَدُهُمَا يَقْتُلُ الْآخَرَ، كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ، قَالُوا: وَكَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: يُقْتَلُ هَذَا فَيَلِجُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْآخَرِ، فَيَهْدِيهِ إِلَى الْإِسْلَامِ، ثُمَّ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَيُسْتَشْهَدُ"

334- Bize Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bu bize Ebû Hureyre'nin tahdis ettiğidir. O dedi ki: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Allah biri diğerini öldüren, sonra ikisi de cennete giren iki adama güler.*" "Nasıl ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Buyurdu ki: "*Şu biri öldürülür ve cennete girer. Sonra Allah diğerine de tevbe nasip eder de onu İslâm'a hidâyet eder. Sonra o Allah yolunda cihad eder ve şehîd olur.*"

٣٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَالَ: قَالُوا: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟"

335- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk *aynısını* tahdis etti. Şu kadar var ki o ayrıca "Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini işittim" ve "'Bu nasıl olur ey Allah'ın Resûlü?' dediler" dedi.

٣٣٦- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ أَبِي حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَهُوَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِي قَالَ: ثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسِبُهُ قَالَ: «يَعْجَبُ أَوْ يَضْحَكُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْ رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، يُقْتَلُ هَذَا، هَذَا فَيَلِجُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْآخَرِ، فَيَهْدِيهِ لِلْإِسْلَامِ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: خَرَّجْتُ هَذَا الْبَابَ فِي كِتَابِ الْجِهَادِ

336- Bize Îsâ b. Ebî Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Bukeyr- tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr İbn el-Huseyn -ki o Ebû Muhammed el-Asbahânî'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize ez-Zubeyr b. Adiyy Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -zannediyorum- şöyle buyurdu: "*(Allah)* (tebâreke ve teâlâ) *biri diğerini öldüren, sonra ikisi de cennete giren iki adama güler -ya da onlar hoşuna gider-: Biri diğerini öldürür de (öldürülen) cennete girer. Sonra Allah diğerine tevbe nasip eder ve onu İslâm'a hidâyet eder.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbı "Kitâbu'l Cihâd"da tahriç ettim.

٣٣٧- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ خَاقَانَ بَغْدَادِيٌّ، قَالَ: ثَنَا سَلْمُ بْنُ سَالِمٍ الْبَلْخِيُّ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ مُصْعَبٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَضْحَكُ مِنْ إِيَاسَةِ الْعِبَادِ وَقُنُوطِهِمْ، وَقُرْبِهِ مِنْهُمْ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، أَوَ يَضْحَكُ رَبُّنَا؟ قَالَ: أَيْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهُ لَيَضْحَكُ، قَالَ: فَقُلْتُ إِذًا لَا يَعْدِمُنَا مِنْهُ خَيْرًا إِذَا ضَحِكَ"

337- Bize Mûsâ b. Hâkân Bağdâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Selm b. Sâlim el-Belhî tahdis etti. Onun Hârice b. Mus'ab'dan, onun Zeyd b. Es-

lem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah (azze ve celle) kendisi onlara yakın olduğu hâlde kulların ümitsizliğe düşmelerine güler.*" Bunun üzerine ben "Ey Allah'ın Resûlü, anam babam sana fedâ olsun, Rabbimiz güler mi?" diye sordum. "Nefsim elinde olana yemin ederim ki şüphesiz O güler" diye cevap verdim. Bunun üzerine "O zaman O güldüğünde bizden hayrını esirgemez" dedim.

٣٣٨- وَرَوَى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، قَالَ: ثَنَا فَرْقَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ، قَالَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي الْحَسْنَاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأُولَى وَالْأُخْرَى، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، جَاءَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى الْمُؤْمِنِينَ، فَوَقَفَ عَلَيْهِمْ وَالْمُؤْمِنُونَ عَلَى كَوْمٍ» ، فَقَالُوا: لِعُقْبَةَ مَا الْكَوْمُ؟ قَالَ: الْمَكَانُ الْمُرْتَفِعُ، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُونَ رَبَّكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: إِنْ عَرَّفَنَا نَفْسَهُ عَرَفْنَاهُ، ثُمَّ يَقُولُ لَهُمُ الثَّانِيَةَ، فَيَضْحَكُ فِي وُجُوهِهِمْ فَيَخِرُّونَ لَهُ سُجَّدًا

حَدَّثَنَاهُ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ

338- Ayrıca Ubeydullah b. Abdulmecîd rivâyet etti, dedi ki: Bize Ferkad b. el-Haccâc tahdis etti, dedi ki: Ukbe'nin -ki o İbn Ebi'l Hasnâ'dır- şöyle dediğini işittim: Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah kıyâmet günü önceki ve sonraki (ümmet)leri bir araya getirdiği zaman Rab (tebâreke ve teâlâ) müminlere gelir ve müminler bir kevm üzerinde iken onlara görünür.*"

Ukbe'ye "Kevm nedir?" diye sordular. O da "Yüksek yerdir" diye cevap verdi.

"*Sonra 'Rabbinizi tanıyor musunuz?' buyurur. 'Bize kendisini tanıtırsa O'nu tanırız' diye cevap verirler. Sonra onlara ikinci defa söyler. Sonra onların yüzlerine güler. Onlar da O'na secdeye kapanırlar.*"

Bunu bize Amr b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Abdulmecîd tahdis etti.

٣٣٩- وَرَوَى حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُمَارَةَ الْقُرَشِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَتَجَلَّى لَنَا رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَاحِكًا

حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ

339- Hammâd b. Seleme rivâyet etti, dedi ki: Bize Alî b. Zeyd tahdis etti. Onun Umâra el-Kuraşî'den, onun Ebû Burde b. Ebî Mûsâ'dan, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Rabbimiz* (azze ve celle) *kıyâmet günü bize kendisini gülerek gösterir.*"

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti.

٣٤٠- وَثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُمَارَةَ الْقُرَشِيِّ، قَالَ: وَفَدْنَا إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَفِينَا أَبُو بُرْدَةَ، فَذَكَرَ قِصَّةً فِيهَا بَعْضُ الطُّولِ

وَذَكَرَ أَنَّ أَبَا بُرْدَةَ قَالَ: قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَجْمَعُ اللَّهُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ» فَذَكَرَ حَدِيثًا فِي ذِكْرِ بَعْضِ أَسْبَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَيَتَجَلَّى لَهُمْ رَبُّنَا ضَاحِكًا، فَيَقُولُ: أَبْشِرُوا مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ أَحَدٌ، إِلَّا جَعَلْتُ مَكَانَهُ فِي النَّارِ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا"

340- Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Zeyd, Umâra el-Kuraşî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: "Aramızda Ebû Burde'nin de bulunduğu hâlde Ömer b. Abdulazîz'e heyet olarak gittik..." Sonra içerisinde bazı uzunlukların bulunduğu bir kıssa zikretti.

(Bu kıssanın içerisinde) Ebû Burde'nin şöyle dediğini zikretti: Babam bana Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Allah kıyâmet günü bütün ümmetleri tek bir yerde bir araya getirir.*"

Sonra kıyâmet gününün sebepleri hakkında bir hadis zikretti. Dedi ki: "*Sonra Rabbimiz onlara gülerek kendisini gösterir ve şöyle buyurur: 'Müjdelenin ey müslümanlar topluluğu! Sizden hiç kimse yoktur ki bir yahudiyi ya da hristiyanı onun yerine cehenneme koymuş olmayayım.*"

٣٤١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، قَالَ: أَرْدَفَنِي عَلِيٌّ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ خَلْفَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى ظَهْرِ الْكُوفَةِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، فَاغْفِرْ لِي، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ فَضَحِكَ، فَقَالَ: أَلَا تَسْأَلُنِي مِمَّ ضَحِكْتُ؟ قَالَ: قُلْتُ مِمَّ ضَحِكْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلْفَهُ، ثُمَّ خَرَجَ بِي إِلَى حَرَّةِ الْمَدِينَةِ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاغْفِرْ لِي» ، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ فَضَحِكَ، فَقَالَ: «أَلَا تَسْأَلُنِي مِمَّ ضَحِكْتُ؟» قَالَ: قُلْتُ مِمَّ ضَحِكْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «ضَحِكْتُ مِنْ ضَحِكِ رَبِّي، وَتَعَجُّبِهِ مِنْ عَبْدِهِ أَنَّهُ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُهُ»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدْ أَمْلَيْتُ بَعْضَ طُرُقِ هَذَا الْخَبَرِ فِي الدُّعَاءِ عِنْدَ الرُّكُوبِ فِي كِتَابِ الْمَنَاسِكِ، أَوْ كِتَابِ الْجِهَادِ

341- Bize İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Dâvûd Ebû Abdurrahmân tahdis etti. Onun İsmâîl b. Abdulmelik'ten, onun Alî b. Rabîa'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Alî -Allah ondan razı olsun- beni bineğinin terkisine bindirdi. Sonra Kûfe'nin göbeğine doğru yola koyuldu. Sonra başını göğe kaldırdı ve şöyle dedi: "Lâ ilâhe illâ ente subhâneke innî küntü mine'z zâlimîn, fe'ğfir lî/Senden başka ilah yoktur, Sen her türlü eksiklikten münezzehsin, şüphesiz ben zâlimlerden oldum, beni bağışla!" Sonra bana dönüp güldü. "Neye güldüğümü sormayacak mısın?" dedi. Ben de "Neye güldün ey müminlerin emîri?" diye sordum. Dedi ki: "Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) beni bineğinin terkisine bindirmişti. Medîne'nin Harre'sine doğru yola koyuldu. Sonra başını göğe kaldırdı ve şöyle dedi: '*Lâ ilâhe illâ ente subhâneke innî küntü mine'z zâlimîn, fe'ğfir lî/Senden başka ilah yoktur, Sen her türlü eksiklikten münezzehsin, şüphesiz ben zâlimlerden oldum, beni bağışla!*' Sonra bana dönüp güldü. '*Neye güldüğümü sormayacak*

mısın?' dedi. Ben de "Neye güldün ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum. Buyurdu ki: *'Rabbimin kulunun günahları kendisinden başkasının bağışlamayacağını bilmesine güldüğünden ve bu O'nun hoşuna gittiğinden dolayı güldüm.'"*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin bazı tariklerini "Kitâbu'l Menâsik"te ya da "Kitâbu'l Cihâd"da bineğe binileceği zaman edilecek duayı zikrederken yazdırdım.

٣٤٢- وَرَوَى إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ رَاشِدٍ، عَنِ امْرَأَةٍ، مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهَا، أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ، قَالَتْ: لَمَّا مَاتَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، صَاحَتْ أُمُّهُ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَلَا يَرْقَأُ دَمْعُكِ، وَيَذْهَبُ حُزْنُكِ، فَإِنَّ ابْنَكِ أَوَّلُ مَنْ ضَحِكَ اللَّهُ إِلَيْهِ، وَاهْتَزَّ مِنْهُ الْعَرْشُ»

حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَيَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ بُنْدَارٌ: ثنا يَزِيدُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، وَقَالَ يَحْيَى: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَسْتُ أَعْرِفُ إِسْحَاقَ بْنَ رَاشِدٍ هَذَا، وَلَا أَظُنُّهُ الْجَزَرِيَّ، أَخُو النُّعْمَانِ بْنِ رَاشِدٍ

342- İsmâîl b. Ebî Hâlid'in İshâk b. Râşid'den, onun da Ensâr'dan Esmâ b. Yezîd b. es-Seken denilen bir hanımdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Sa'd b. Muâz vefat ettiği zaman annesi bir çığlık attı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: *"Gözyaşların dinmez mi, üzüntün dağılmaz mı? Zira senin oğlun Allah'ın kendisine güldüğü ve kendisinden dolayı Arş'ın titrediği ilk kimsedir."* Saad b. muaz

Bunu bize Muhammed b. Beşşâr ve Yahyâ b. Hakîm tahdis etti. Bündâr dedi ki: "Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti..." Yahyâ da şöyle dedi: "Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid tahdis etti..."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben bu İshâk b. Râşid'i tanımıyorum. Onun en-Nu'mân b. Râşid'in kardeşi olan el-Cezerî olduğunu da sanmıyorum.

٣٤٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شُرَيْحٍ، وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ السَّبَائِيِّ، عَنْ أَبِي فِرَاسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى صَاحِبِ الْبَحْرِ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ، حِينَ يَرْكَبُهُ وَيَتَخَلَّى مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَحِينَ يَمِيدُ وَحِينَ يَرَى إِلَى إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

343- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Lehîa, Abdurrahmân b. Şurayh ve Yahyâ b. Eyyûb tahdis etti. Onların Ubeydullah b. el-Muğîre es-Sebâî'den, onun Ebû Firâs'tan, onun Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Allah denizde yolculuk edene üç yerde güler: Deniz (bineğin)e binip ehlinden ve malından ayrıldığı zaman, (geminin sallanması sebebiyle) sallandığı zaman, amma şükreder bir hâlde amma nankör bir hâlde karayı gördüğü zaman..."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu babdan önce âlimlerin müminlerin kıyâmet gününde Yaratıcılarını görecekleri hususunda -ki Rabbimiz bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, yücedir-, aynı şekilde müminlerin en fazîletlisi olan Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in de kıyâmet gününde Yaratıcısı *(azze ve celle)*'yi göreceği hususunda ihtilaf etmediklerini söylemiştim. Onlar ancak Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Rabbi *(azze ve celle)*'yi -Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* vefat etmeden önce- görüp görmediği hususunda ihtilâf etmişlerdir.

Arkadaşlarımdan biri birkaç gün önce bana Cehmiyye'den olan birine âit bir kitap verdi. O kitapta şunu gördüm: "Muhammed b. Câbir'in Ebû İshâk'tan, onun Hubeyre b. Yerîm'den, onun da İbn Mesûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: 'Kim Allah'ın açıkça görüleceğini söylerse şirk koşmuş olur. Kim de Mûsâ'nın, Rabbinden O'nu açıkça görmek istediğini söylerse şirk koşmuş olur.'"

Evet, cehmî bu haber ile ihticâc etmiştir. Allah Teâlâ'nın görülmeyeceğini, müminlerle beraber Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in de kıyâmet günü Rabbini görmeyeceğini iddia etmiştir. Hâlbuki bu haber uydurulmuş bâtıl bir yalandan ibârettir. Bunu Cehmiyye'den biri uydurmuştur. Allah'a hamd olsun ki O'nun nimeti sâyesinde bizim yanımızda bu uydurulmuş haberin hilâfına İbn Mes'ûd'dan iki muttasıl isnâd ile iki haber vardır.

٣٤٤- عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُنَادِي مُنَادٍ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَمْ تَرْضَوْا مِنْ رَبِّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَصَوَّرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ أَنْ يُوَلِّيَ كُلَّ إِنْسَانٍ مَا كَانَ يَعْبُدُ فِي الدُّنْيَا، وَيَتَوَلَّى؟ أَلَيْسَ ذَلِكَ عَدْلٌ مِنْ رَبِّكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى قَالَ: فَلْيَنْطَلِقْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْكُمْ إِلَى مَا كَانَ يَتَوَلَّى فِي الدُّنْيَا، قَالَ: يُمَثَّلُ لَهُمْ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ فِي الدُّنْيَا، قَالَ: يُمَثَّلُ لِمَنْ كَانَ يَعْبُدُ عِيسَى شَيْطَانُ عِيسَى، وَيُمَثَّلُ لِمَنْ كَانَ يَعْبُدُ عُزَيْرًا شَيْطَانُ عُزَيْرٍ، حَتَّى يُمَثَّلَ لَهُمُ الشَّجَرَةُ وَالْعُودُ، وَالْحَجَرُ وَيَبْقَى أَهْلُ الْإِسْلَامِ جُثُومًا، فَيَقُولُ لَهُمْ: مَا لَكُمْ لَا تَنْطَلِقُونَ كَمَا انْطَلَقَ النَّاسُ؟ فَيَقُولُونَ: إِنَّ لَنَا رَبًّا مَا رَأَيْنَاهُ بَعْدُ، قَالَ فَيَقُولُ: بِمَ تَعْرِفُونَ رَبَّكُمْ، إِنْ رَأَيْتُمُوهُ؟ قَالُوا: بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ عَلَامَةٌ، إِنْ رَأَيْنَاهُ عَرَفْنَاهُ، قَالَ وَمَا هِيَ؟ قَالَ: فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ، قَالَ: فَيَخِرُّ كُلُّ مَنْ كَانَ لِظَهْرِهِ طَبَقَ سَاجِدًا، وَيَبْقَى قَوْمٌ ظُهُورُهُمْ كَصَيَاصِي الْبَقَرِ " الْحَدِيثَ بِطُولِهِ وَفِي الْخَبَرِ: أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحَدِّثُ مِرَارًا، فَلَمَّا بَلَغَ هَذَا الْمَكَانَ مِنَ الْحَدِيثِ مَا ذَكَرَ مَوْضِعًا مِنَ الْحَدِيثِ إِلَّا ضَحِكَ. حَدَّثَنَاهُ يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو خَالِدٍ الدَّالَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

344- Ebû Ubeyde'nin Mesrûk'tan, onun da Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah insanları kıyâmet gününde bir araya getirir. Sonra bir münâdî şöyle nidâ eder: 'Ey insanlar! Her insanı dünyada iken ibâdet etmekte olduğu ve velî edindiği şeye havâle etmesi hususunda sizi yaratan, size sûret veren ve sizi rızıklandıran Rabbinizden razı olmaz mısınız? Bu Rabbinizden adâletli bir davranış değil midir?' 'Evet, öyledir' derler. Bunun üzerine sizden her insan dünyada iken velî edindiği şeye davranır. Dünyadayken ibâdet etmekte oldukları varlıklar onlara belirir. Îsâ'ya ibâdet etmekte olanlara Îsâ'nın şeytanı belirir. Uzeyr'e ibâdet etmekte olanlara Uzeyr'in şeytanı belirir. Öyle ki onlara ağaç, tahta ve taş bile belirir. Geriye diz çökmüş hâlde müslümanlar kalır. Onlara 'Siz neden insanların gittiği gibi gitmiyorsunuz?' buyurur. Onlar da 'Bizim bir Rabbimiz var ki O'nu henüz görme-

dik' diye cevap verirler. 'Eğer O'nu görürseniz Rabbinizi ne ile tanıyacaksınız?' diye sorar. Onlar da 'O'nunla aramızda bir alâmet var, O'nu görürsek tanırız' derler. 'Nedir o?' diye sorar. Bunun üzerine baldırın üzeri açılır. Sırtında kemik olan herkes secdeye kapanır. Geriye sırtları sığırların boynuzu gibi olan bir topluluk kalır."

Hadisi uzunluğuyla (zikretti). Haberde geçtiğine göre İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i defalarca (bunu) tahdis ederken işittim. Hadisin bu kısmına geldikten sonra hadisin neresini zikretse mutlaka gülüyordu."

Bunu bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik b. İsmâîl el-Basrî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdusselâm b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Yezid b. Abdurrahmân Ebû Hâlid ed-Dâlânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Minhâl b. Amr tahdis etti. O Ebû Ubeyde'den, o Mesrûk'tan, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet etti. Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti.

٣٤٥- وَفِي خَبَرِ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ أَبِي الزَّعْرَاءِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فِي الْحَدِيثِ الطَّوِيلِ، قَالَ: " ثُمَّ يَتَمَثَّلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْخَلْقِ فَيَقُولُ مَنْ تَعْبُدُونَ؟ وَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ، وَقَالَ: حَتَّى يَبْقَى الْمُسْلِمُونَ، فَيَقُولُ: «مَنْ تَعْبُدُونَ؟» فَيَقُولُونَ: نَعْبُدُ اللَّهَ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، فَيَقُولُ: «هَلْ تَعْرِفُونَ رَبَّكُمْ؟» فَيَقُولُونَ: سُبْحَانَهُ إِذَا اعْتَرَفَ لَنَا عَرَفْنَاهُ، فَعِنْدَ ذَلِكَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ، فَلَا يَبْقَى مُؤْمِنٌ وَلَا مُؤْمِنَةٌ إِلَّا خَرَّ لِلَّهِ سَاجِدًا " حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، وَقَرَأَهُ عَلَيَّ مِنْ كِتَابِي، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ ثَنَا سَلَمَةُ وَهُوَ ابْنُ كُهَيْلٍ وَحَدَّثَنَا الْبِسْطَامِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، الْحَدِيثَ، بِطُولِهِ

345- Seleme b. Kuheyl'in Ebu'z Za'râ'dan, onun Abdullah b. Mesûd'dan rivâyet ettiği uzunca hadiste o şöyle demiştir: "Sonra Allah *(azze ve celle)* mahlûkâta temessül eder ve 'Siz neye ibâdet ediyordunuz' buyurur."

Hadisin bir kısmını zikretti ve şöyle dedi: "Tâ ki geriye müslümanlar kalır. 'Neye ibâdet ediyordunuz?' buyurur. Onlar da Allah'a ibâdet ediyor ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmuyorduk' diye cevap verirler. Bunun üzerine O 'Rabbinizi tanıyor musunuz?' buyurur. 'O'nu bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz, bize kendisini tanıttığı zaman O'nu tanırız'

diye cevap verirler. O esnâda baldırın üzeri açılır da Allah'a secdeye kapanmadık bir mümin erkek veya kadın bile kalmaz."

Bunu bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, bunu bana kitabımdan okudu, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme -ki o İbn Kuheyl'dir- tahdis etti...

Bize ayrıca el-Bistâmî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nuaym tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân *hadisi bütün uzunluğuyla* tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Gerek bu haber gerekse Mesrûk'un İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiği haber İbn Mes'ûd'un müslümanların kıyâmet günü baldırın üzeri açıldığı zaman Yaratıcıları *(azze ve celle)*'yi göreceklerini ve o vakitte Allah'ı gördükleri zaman O'na secdeye kapanacaklarını ikrar ettiğini açıkça göstermektedir. Şu hâlde o nasıl kendi nezdinde hak, doğru ve adâlet olan bir şeyi söyleyenleri tekfir ediyor olabilir?

Bu haber İbn Mes'ûd'dan sahih olarak rivâyet edilmiş olsa bile bu haberin bizim nezdimizde doğru bir manası vardır. Mana, Allah'ın lanetleri üzerine olasıca cehmînin düşündüğü gibi değildir.

Biz diyoruz ki: Kim Allah'ın dünyada cehraten/açık bir şekilde görülebileceğini söylerse yalan söylemiş ve iftira etmiş olur. Çünkü cehraten/açık bir şekilde görülebilen bir varlığı gözü gören herkes onunla kendisi arasında bir perde olmaksızın görür. Mûsâ'nın kavminin Mûsâ'dan talep ettikleri şey de onun kendilerine Allah'ı açık bir şekilde göstermesiydi. Mûsâ'nın istediği ise Kitab'ın lafzında geldiği üzere şu idi: *"Dedi ki: 'Rabbim bana (kendini) göster de Sana bakayım.' Buyurdu ki: 'Sen Beni asla göremezsin.'"* (A'râf, 143) O "Bana kendini göster de Sana cehraten/açık bir şekilde bakayım' demedi. Çünkü cehraten görmek demek, bir şeye bakan kimsenin sahip olduğu görme yetisi gibi bir görme yetisine sahip olan her bir kimsenin O'nu görmesi demektir. Hâlbuki Allah *(azze ve celle)* dünyada dünya ehlinin gözlerinden perdelenmiştir. Hiç kimse Rabbini dünyada açık bir şekilde göremez. Daha önce *"Görüşler O'nu idrâk edemez"* buyruğunun manasını ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yedinci semâda ilen Yaratıcısını görmek ile ayrıcalıklı kılınmış olabileceğini açıklamıştık. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini dünyada iken görmemiştir ki!

Daha önce âlimlerin bütün müminlerin dünyada değil âhirette Yaratıcılarını görecekleri husûsunda ihtilaf etmediklerini söylemiştim. Meâd gününde müminlerin Yaratıcılarını göreceğini inkâr edenler müminlerin nezdinde mümin değildir! Hatta âlimlere göre dünyada onların durumu yahudilerden, hristiyanlardan ve mecûsîlerden daha beterdir. İbnu'l Mübârek'in söylediği gibi: "Yahudilerin ve hristiyanların sözlerini aktarabiliyoruz ama Cehmiyye'nin sözlerini aktaramıyoruz."

٣٤٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْبَصْرِيُّ قَالَ: ثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ الْبَزَّارُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ تُعَايِنُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِيَانًا

346- Bize Alî b. Abdurrahmân b. el-Muğîre el-Basrî tahdis etti, dedi ki: Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Şihâb tahdis etti. Onun İsmâîl b. Ebî Hâlid'den, onun Kays b. Ebî Hâzim'den, onun Cerîr b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Şüphesiz siz kıyâmet gününde Allah* (azze ve celle)*'yi gözlerinizle göreceksiniz.*"

Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Diğer Nebîlerin Hâricinde -Allah'ın Salavâtı Onların Üzerine Olsun- Kendisine Mahsûs Olan Ümmetine Şefaati; Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Diğer Nebîlerin Hâricinde - Allah'ın Salavâtı Onların Üzerine Olsun- Sahip Olduğu Şefaati; O'nun Ümmetinden Bazılarının Yine O'nun Ümmetinden Yanlışlarının ve Günahlarının Kendilerini Helâka Sürüklediği ve Bu Sebeple Cehenneme Sokulan Bazı Kimselere, Allah'ın Fazlıyla ve Cömertliğiyle Bağışlamadığı ve Affetmediği Günahları ve Yanlışları Ölçüsünde Cehennemde Azap Görmelerinden Sonra -Cehennemden Allah'a Sığınırız- Oradan Çıkmaları İçin Şefaat Etmeleri İle İlgili Babların Zikri Bâbı

Allah'ın Diğer Nebîlerden Ayrı Olarak -Allah Onlara Salât Etsin- Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e Has Kıldığı Şefaatin Zikri Bâbı

Bu şefaat O'nun ümmetine Allah'ın onları kıyâmet günü güneş onlara yaklaştığı ve sıkıntı verdiği, onlara takat yetiremeyecekleri kadar dert ve tasa isâbet ettiği zaman toplanıp bekledikleri yerden kurtarması için edeceği ilk şefaattir. Bu şefaat Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in daha sonra ümmetinden dünyada işlemiş oldukları Allah'ın fazlıyla, keremiyle ve cömertliğiyle affetmeyi ve bağışlamayı dilemediği günahlar ve hatalar sebebiyle cehenneme sokulanları oradan çıkarmak için edeceği şefaatten ayrıdır. Allah *(azze ve celle)*'nin Nebîsi Muhammed'i şefaat ettiği esnâda kendisine baktırarak ayrıcalıklı kılacağına dair zikredilenler de bu bâba dâhildir.

٣٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو قُدَامَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، قَالُوا: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَيَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو زُرْعَةَ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّمِيمِيُّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّمِيمِيُّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: " أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَحْمٍ، فَدُفِعَ إِلَيْهِ الذِّرَاعُ، وَكَانَ يُعْجِبُهُ، فَنَهَشَ مِنْهُ نَهْشَةً، ثُمَّ قَالَ: أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَهَلْ تَدْرُونَ لِمَ ذَلِكَ؟ يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَيُسْمِعُهُمُ الدَّاعِي، وَيُنْفِذُهُمُ الْبَصَرَ، وَتَدْنُو الشَّمْسُ فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنَ الْكَرْبِ وَالْغَمِّ مَا لَا يُطِيقُونَ وَلَا يَحْتَمِلُونَ، فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ؟ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى مَنْ يَشْفَعُ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَبُوكُمْ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنِ الشَّجَرَةِ، فَعَصَيْتُهُ، نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ، فَيَأْتُونَ نُوحًا، فَيَقُولُونَ يَا نُوحُ: أَنْتَ أَوَّلُ

الرُّسُل إِلَى أَهْل الْأَرْض، وَسَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُونَ يَا إِبْرَاهِيمُ: أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ، وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَذَكَرَ كَذَبَاتِهِ. نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى. فَيَأْتُونَ مُوسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَضَّلَكَ اللَّهُ بِرِسَالاتِهِ، وَبِتَكْلِيمِهِ عَلَى النَّاسِ، فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ مُوسَى: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا، لَمْ أُؤْمَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، فَيَأْتُونَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ، وَكَلِمَةٌ مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا، فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا، نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَأْتُونِي، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ، أَلا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ، فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي، ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِهِ، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ، شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ رَبِّ: أُمَّتِي، أُمَّتِي، أُمَّتِي، ثَلاثَ مَرَّاتٍ، فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ لا حِسَابَ عَلَيْهِ، مِنَ الْبَابِ الْأَيْمَنِ، مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجَرٍ أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى * هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بِشْرٍ

347- Bize Ebû Kudâme Ubeydullah b. Saîd, Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî, Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem tahdis etti, dediler ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hayyân tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Zur'a b. Amr b. Cerîr, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan tahdis etti.

Bize Alî b. el-Münzir de tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hayyân et-Temîmî tahdis etti. O Ebû Zur'a'dan, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etti.

Bize Abde b. Abdullah el-Huzâî de tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hayyân et-Temîmî tahdis etti. Onun Ebû Zur'a'dan, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)' bir et getirildi ve O'na kol kısmı verildi. Orası hoşuna giderdi. Ondan bir ısırık aldı ve sonra şöyle buyurdu:

"Ben kıyâmet günü insanların efendisiyim. Bunun sebebini biliyor musunuz? Allah kıyâmet günü öncekileri ve sonrakileri tek bir yerde toplayacak. Davetçi onlara (sesini) işittirecek. Göz onlara nüfûz edecek. Güneş yaklaşacak. İnsanlar güç yetiremeyecekleri ve tahammül edemeyecekleri kadar derdin ve tasanın içinde kalacaklar. İnsanlar birbirlerine şöyle diyecek: 'İçerisinde bulunduğunuz durumu görmüyor musunuz? Başınıza nelerin geldiğini görmüyor musunuz? Rabbinizin katında sizin için kimin şefaat edeceğine bakmayacak mısınız?' Bazı insanlar diğerlerine 'Âdem(e gidelim)' diyecek. Bunun üzerine Âdem'e gidecekler ve şöyle diyecekler: 'Ey Âdem! Sen beşerin atasısın. Allah seni eliyle yarattı. Sana rûhundan üfledi. Meleklere sana secde etmelerini emretti de bunu yaptılar. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz hâli görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye vardığını görmüyor musun?' Âdem de şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün öyle bir öfkelendi ki ne bundan önce bunun gibi öfkelenmiştir ne de bundan sonra bunun gibi öfkelenecektir. O beni ağaçtan (yemekten) nehyetmişti de ben O'na karşı geldim. Nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin! Nûh'a gidin!'

Sonra Nûh'a gidecekler ve şöyle diyecekler: 'Ey Nûh! Sen yeryüzü halkına gönderilmiş ilk resulsün. Allah seni çok şükreden bir kul olarak isimlendirmiştir. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye vardığını gör-

müyor musun?' Nûh da onlara şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün öyle bir öfkelendi ki ne bundan önce bunun gibi öfkelenmiştir ne de bundan sonra bunun gibi öfkelenecektir. Benim bir duam vardı, onu da kavmime beddua olarak kullandım. Siz başkasına gidin! İbrâhîm'e gidin.'

Bunun üzerine İbrâhîm'e gidecekler ve şöyle diyecekler: 'Ey İbrâhîm! Sen Allah'ın nebîsi ve yeryüzü halkı arasından seçtiği halîlisin. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz şu durumu görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye vardığını görmüyor musun?' O da şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün öyle bir öfkelendi ki ne bundan önce bunun gibi öfkelenmiştir ne de bundan sonra bunun gibi öfkelenecektir. -Sonra yalanlarını söz konusu edecek- Nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin! Mûsâ'ya gidin!'

Bunun üzerine Mûsâ'ya gidecekler ve şöyle diyecekler: 'Ey Mûsâ! Sen Allah'ın risâletiyle ve kelâmıyla insanlardan ayrıcalıklı kıldığı resûlüsün. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye ulaştığını görmüyor musun?' Mûsa da onlara şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün öyle bir öfkelendi ki ne bundan önce bunun gibi öfkelenmiştir ne de bundan sonra bunun gibi öfkelenecektir. Ben kendisini öldürmekle emrolunmadığım bir kimseyi öldürdüm. Nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin! Meryem oğlu Îsâ'ya gidin!'

Bunun üzerine Meryem oğlu Îsâ'ya gidip şöyle diyecekler: 'Ey Îsâ! Sen Allah'ın resûlüsün. Beşikteyken insanlarla konuştun. O'ndan Meryem'e ilka etmiş olduğu bir kelimesin ve O'ndan bir ruhsun. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye ulaştığını görmüyor musun?' Îsâ da onlara herhangi bir günahını söz konusu etmeden şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün öyle bir öfkelendi ki ne bundan önce bunun gibi öfkelenmiştir ne de bundan sonra bunun gibi öfkelenecektir. Nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin! Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidin!'

Sonra bana gelecekler ve şöyle diyecekler: 'Ey Muhammed! Sen Allah'ın resûlü ve nebîlerin sonuncususun. Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır. Rabbinin katında bizim için şefaat et. İçerisinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun? Sıkıntımızın nereye ulaştığını görmüyor musun?'

Bunun üzerine kalkıp Arş'ın altına gideceğim ve Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah beni benden önce hiç kimseye ilham etmediği hamdlerine ve güzel senâlarına muttali kılacak, bana bunları ilhâm edecek. Sonra 'Ey Muhammed, başını kaldır; iste, verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. Ben de -üç defa- 'Rabbim, ümmetim, ümmetim, ümmetim' diyeceğim. Bunun üzerine O şöyle denecek: 'Ey Muhammed! Ümmetinden hesâba çekilmeyecek olanları cennetin kapılarından sağdaki kapıdan (cennete) girdir. Onlar bunun dışındaki kapılarda da diğer insanlarla ortak olacaklar.'"

(Rasulullah) buyurdu ki: "*Muhammed'in nefsi elinde olan Zât'a yemin ederim ki cennet kapılarının iki kanadı arasındaki mesafe Mekke ile Hecer ya da Mekke ile Busrâ arasındaki mesafe kadardır.*"

Bu Abdurrahmân b. Bişr'in hadisinin lafzıdır.

İlk Şefaat Olacağını Söylediğimiz Bu Şefaatin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Allah'ın İnsanlar Arasında Hüküm Vermesi İçin Edeceği Şefaat Olduğunun Delilinin Zikri Bâbı

Bu şefaat esnâsında Allah *(azze ve celle)* O'na ümmeti arasından hesaba çekilmeyecek olanları sağ kapıdan cennete sokmasını emredecektir. O insanlar arasında cennete girecek ilk mümindir.

٣٤٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي وَشُعَيْبٌ، عَنِ اللَّيْثِ

348- Bize Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem tahdis etti, dedi ki: Bana babam ve Şuayb, el-Leys'ten tahdis etti.

٣٤٩- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ» ، وَقَالَ: " إِنَّ الشَّمْسَ تَدْنُو، حَتَّى يَبْلُغَ الْعَرَقُ نِصْفَ الْأُذُنِ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَغَاثُوا بِآدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، ثُمَّ بِمُوسَى فَيَقُولُ كَذَلِكَ، ثُمَّ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَشْفَعُ لِيَقْضِيَ بَيْنَ الْخَلْقِ، فَيَمْشِي حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلْقَةِ الْجَنَّةِ، فَيَوْمَئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ " هَذَا حَدِيثُ يُونُسَ

349- Bize Yûnus b. Abdula'lâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Abdullah b. Bukeyr- tahdis etti, dedi ki: Bana el-Leys, Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Hamza b. Abdullah'ı şöyle derken işittim: Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"*Kişi insanlardan bir şeyler talep eder durur. Tâ ki kıyâmet günü yüzünde hiçbir et parçası olmadığı hâlde gelir. Güneş yaklaşır. Öyle ki ter kulakların yarısına varır. Onlar bu hâlde iken Âdem* (aleyhisselâm)*'dan yardım isterler. Bunun üzerine o 'Ben bu işin ehli değilim' der. Sonra Mûsâ'dan yardım isterler. O da aynı şeyi söyler. Sonra Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den yardım isterler. Bunun üzerine O (Allah'ın) insanlar ara-*

sında hüküm vermesi için şefaat eder. Cennetin halkasını tutuncaya kadar yürür. O gün Allah onu toplananların hepsinin övdüğü Makâm-ı Mahmûd'a ulaştırır."

Bu Yûnus'un hadisidir.

٣٥٠ - حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ وَاصِلٍ. قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ ثَابِتٍ الْبُنَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِلْأَنْبِيَاءِ مَنَابِرُ مِنْ ذَهَبٍ، فَيَجْلِسُونَ عَلَيْهَا قَالَ: وَيَبْقَى مِنْبَرِي، لَا أَجْلِسُ عَلَيْهِ وَلَا أَقْعُدُ عَلَيْهِ، قَائِمٌ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي مَخَافَةَ أَنْ يَبْعَثَ بِي إِلَى الْجَنَّةِ وَتَبْقَى أُمَّتِي بَعْدِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا مُحَمَّدُ مَا تُرِيدُ أَنْ نَصْنَعَ بِأُمَّتِكَ؟ فَأَقُولُ: يَا رَبِّ عَجِّلْ حِسَابَهُمْ فَيُدْعَى بِهِمْ، فَيُحَاسَبُونَ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِي، فَمَا أَزَالُ أَشْفَعُ حَتَّى أُعْطَى صِكَاكًا بِرِجَالٍ، قَدْ بُعِثَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، وَحَتَّى أَنَّ مَالِكًا خَازِنَ النَّارِ يَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ مَا تَرَكْتَ لِلنَّارِ، لِغَضَبِ رَبِّكَ فِي أُمَّتِكَ مِنْ نِقْمَةٍ " وَفِي خَبَرِ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ: «فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا» فِي ذِكْرِ مَسْأَلَتِهِمْ آدَمَ ثُمَّ ذُكِرَ فِي الْمَسْأَلَةِ بَاقِي الْأَنْبِيَاءِ

350- Bize Ebû Zur'a Ubeydullah b. Abdulkerîm tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Muhammed el-Cermî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvâhid b. Vâsıl tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Sâbit el-Bünânî tahdis etti. Onun Abdullah b. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den, onun babasından, onun Abdullah b. Abbâs (radıyallâhu anhumâ)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"Nebîlerin altından minberleri (koltukları) vardır. Onların üzerine otururlar. Geriye benim minberim kalır. Onun üzerine oturmam. Rabbimin huzurunda -beni cennete gönderir de ümmetim arkamda kalır endişesiyle- ayakta beklerim. 'Ya Rabbi; ümmetim, ümmetim!' derim. Allah (azze ve celle) *'Ey Muhammed, ümmetine ne yapmak istiyorsun?' buyurur. Ben de 'Ya Rabbi onların hesâbını çabuk gör' diye cevap veririm. Bunun üzerine onlar çağrılır. Hesâba çekilirler. Onlardan bazıları Allah'ın rahmetiyle cennete girer. Bazıları benim şefaatimle cennete girer. Şefaat*

etmeye devam ederim. Sonunda bana cehenneme gönderilmiş bazı kimseler hakkında (onların bağışlandıklarına dair) vesikalar verilir. Öyle ki cehennem bekçisi Mâlik 'Ey Muhammed, ümmetinden cehenneme Rabbinin gazabı için intikam alacak kimseyi bırakmadın' der."

Katâde'nin Enes'ten rivâyet ettiği haberde ise onların Âdem'den talepte bulunmaları söz konusu edilirken *"Bizim için Rabbinin katında şefaatçi ol ki bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarıp rahata kavuştursun"* denmektedir. Sonra bu talep hususunda nebîlerin tamamını zikretmiştir.

İlk Şefaat Olacağını Söylediğimiz Bu Şefaatin İnsanların Sırat'tan Geçmelerinden Önce, Allah'ın *"Cennet de Müttakilere Yaklaştırılır"* Buyurduğu Üzere Cennet'in Yaklaştırıldığı Zaman Olacağının Beyânının Zikri Bâbı

٣٥١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَالِكٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَعَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ، حِينَ تُزْلَفُ الْجَنَّةُ، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ يَا أَبَانَا اسْتَفْتِحْ لَنَا الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ: وَهَلْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ آدَمَ؟ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلًا مِنْ وَرَاءِ وَرَاءِ اعْمِدُوا إِلَى ابْنِي مُوسَى، الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا، فَيَأْتُونَ مُوسَى، فَيَقُولُ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، اذْهَبُوا إِلَى كَلِمَةِ اللَّهِ وَرُوحِهِ عِيسَى، قَالَ: فَيَقُولُ عِيسَى، لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ، وَتُرْسَلُ مَعَهُ الْأَمَانَةُ وَالرَّحِمُ، فَيَقِفَانِ عَلَى الصِّرَاطِ، يَمِينَهُ وَشِمَالَهُ، فَيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَمَرِّ الْبَرْقِ، قُلْتُ: بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي: أَيُّ شَيْءٍ مَرُّ الْبَرْقِ قَالَ: أَلَمْ تَرَ إِلَى الْبَرْقِ كَيْفَ يَمُرُّ، ثُمَّ يَرْجِعُ فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ، كَمَرِّ الرِّيحِ، وَمَرِّ الطُّيُورِ، وَشَدِّ الرِّجَالِ، تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ، وَنَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ عَلَى الصِّرَاطِ، يَقُولُ رَبِّ سَلِّمْ، سَلِّمْ، قَالَ: حَتَّى تَعْجِزَ أَعْمَالُ النَّاسِ، حَتَّى يَجِيءَ الرَّجُلُ فَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمُرَّ إِلَّا زَحْفًا، قَالَ: وَفِي حَافَتَيِ الصِّرَاطِ كَلَالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ تَأْخُذُ مَنْ أُمِرَتْ بِهِ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ، وَمَكْدُوسٌ فِي النَّارِ " وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعِينَ خَرِيفًا

351- Bize Alî b. el-Münzir tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Mâlik tahdis etti. Onun Ebû Hâzim'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre, ayrıca Rib'î b. Hirâş'ın Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre onlar şöyle demişlerdir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"Allah insanları bir araya getirir de cennet yaklaştırıldığı zaman müminler ayağa kalkar. Âdem'e giderler ve ona 'Ey atamız, bizim için cennetin açılmasını iste' derler. O da şöyle cevap verir: 'Sizi cennetten atanız Âdem'in hatasından başka bir şey mi çıkardı ki? Ben bu işin ehli değilim. Ben ancak arkadan arkadan (uzaktan) halîl idim. Siz Allah'ın kendisiyle gerçekten konuştuğu oğlum Mûsâ'ya gidin.' Bunun üzerine Mûsâ'ya giderler. O da 'Ben bu işin ehli değilim, siz Allah'ın kelimesi ve rûhu olan Îsâ'ya gidin' diye cevap verir. Îsâ da 'Ben bu işin ehli değilim' der. Bunun üzerine Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderler. O da kalkar. Sonra kendisine izin verilir. Emânet ve rahim Onunla birlikte gönderilir. Sıratın üzerinde, sağında ve solunda dururlar. En öncekiniz şimşek gibi geçer."

"Anam babam sana fedâ olsun, şimşek geçişi nedir?" dedim. Buyurdu ki:

"Şimşeğin nasıl çaktığını hiç görmedin mi? Sonra (kişinin hızı) göz kırpma süresi kadar, sonra rüzgâr esişi gibi, sonra kuş uçuşu gibi, sonra insanların koşuşu gibi olur. Onları amelleri götürür. Nebîniz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Sırât üzerinde ayaktadır. 'Rabbim, selâmet ver, selâmet ver' der. Tâ ki insanların amelleri (Sırat'tan geçmek için) işe yaramaz. Sonunda bir adam gelir de ancak sürünerek geçebilir. Sırat'ın iki tarafında kendisine emredileni yakalamakla memur asılmış hâlde kancalar vardır. Bazıları tırmalanmış hâlde kurtulur. Bazıları da ateşi boylar."

Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olana yemin ederim ki cehennemin derinliği yetmiş güzdür.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kıyâmet Günü Tek Bir Yerde Birbiri Ardınca Edeceği Şefaatlerinin Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

Bunlardan ilki Ebû Zur'a'nın Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği haberde, ayrıca İbn Ömer'in ve İbn Abbâs'ın haberinde zikredilen şefaattir. Bu şefaat; O'nun ümmeti hakkında onların o yerden kurtulmaları, Allah'ın onların hesabını çabuk görmesi ve aralarında hüküm vermesi için edeceği şefaattir. Bundan sonra o konumdaki defalarca yapacağı şefaatler ancak tevhid ehlini şefaatiyle fırka fırka cehennemden çıkarması için olacaktır.

Biz metninin baş tarafı hazfedilmiş muhtasar bir haber zikredeceğiz. Nitekim Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın ve İbn Ömer'in haberinde metnin son kısmı hazfedilmiş, hadis ihtisâr edilmiştir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hadis bana ihtisâr edildi/kısaltıldı"* buyurmuştur. İşte Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbı da bazen Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haberlerini tahdis ettikleri zaman onları kısaltmışlardır. Bazen de hadisin tamamını aktarmışlardır. Bazen haberlerin bir kısmı ihtisâr edilmiştir. Ya da (haberi) işitenlerden biri haberin bir kısmını beller, haberin tamamını belleyemez. Belki belledikten sonra metnin bir kısmını unutur. Fakat haberlerin tümü bir araya getirildiğinde metnin ve senedin tamamı bilinir. Metnin bir kısmı diğer kısmına delâlet eder. Nitekim biz kitaplarımızda Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haberlerini zikrediyoruz: Onların hem muhtasar olanını, hem tam olanını, hem mücmel olanını, hem de müfesser olanını zikrediyoruz. Bu meseleyi anlamayan kimseye ahbâr ilmiyle ilgilenmesi ve ahbâr ilmini bildiğini iddia etmesi helâl olmaz.

٣٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ حَفْصُ بْنُ عَمْرٍوالرَّبَالُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُثْمَانَ أَبُو بَحْرٍ الْبَكْرَاوِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُجْمَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُوهَمُونَ لِذَلِكَ، قَالَ: فَيَقُولُونَ: أَلا نَأْتِي مَنْ يَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّنَا، فَيُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا، قَالَ: فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَسْكَنَكَ جَنَّتَهُ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ، وَلَكِنِ ائْتُوا نُوحًا، أَوَّلَ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى الْعَالَمِينَ فَيَأْتُونَ نُوحًا، فَيَقُولُونَ: انْطَلِقْ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ، وَلَكِنِ

ائْتُوا إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَبْدًا اتَّخَذَهُ اللَّهُ خَلِيلًا، قَالَ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ: انْطَلِقْ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَيَذْكُرُ ثَلَاثَ كَذِبَاتٍ وَلَكِنِ ائْتُوا مُوسَى عَبْدًا كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا، قَالَ: فَيَأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُونَ: انْطَلِقْ، فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ، وَلَكِنِ ائْتُوا عِيسَى، رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتَهُ، وَعَبْدَهُ وَرَسُولَهُ فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ: انْطَلِقْ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَا يَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ وَلَكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَبْدًا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ: فَيَأْتُونِي، فَأَقُومُ، فَآخُذُ بِحَلْقَةِ الْبَابِ، فَأَسْتَأْذِنُ، فَيُؤْذَنُ لِي، فَإِذَا رَأَيْتُهُ وَقَعْتُ سَاجِدًا، قَالَ: فَيَقُولُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، قَالَ: فَيُخْرِجُ لِي حَدًّا مِنَ النَّارِ، ثُمَّ أَقَعُ سَاجِدًا، فَيَقُولُ لِي: «ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ، تُسْمَعْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ» ، قَالَ: فَيُخْرِجُ لِي حَدٌّ مِنَ النَّارِ، حَتَّى أَقُولَ: يَا رَبِّ إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، قَدْ دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

352- Bize Ebû Amr Hafs b. Amr er-Rabâl tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Osmân Ebû Bahr el-Bekrâvî tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"Kıyâmet günü bir araya getirilirler. Onlara bu düşündürülür. Sonra 'Rabbimizin huzurunda bizim için şefaat edecek birine gidelim de O bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarıp rahata kavuştursun' derler. Bunun üzerine Âdem'e giderler ve ona şöyle derler: 'Sen Allah'ın kendisini eliyle yarattığı, kendisine rûhundan üflediği, kendisini cennete yerleştirdiği Âdem'sin. Rabbinin huzurunda bizim için şefaat et!' Bunun üzerine o 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Hatasını söz konusu eder ve 'Siz Allah'ın herkese gönderdiği gönderdiği ilk nebî olan Nûh'a gidin!' der. Bunun üzerine Nûh'a giderler. 'Kalk da Rabbinin huzurunda bizim için şefaat et' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Hatasını söz konusu eder ve 'Siz Allah'ın hâlil edindiği kul olan İbrâhîm (aleyhisselâm)*'a gidin' der. Bunun üzerine İbrâhîm'e giderler. 'Kalk da Rabbinin huzurunda bizim için şefaat et' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir.*

Üç yalanını söz konusu eder ve 'Siz Allah'ın kendisiyle gerçekten konuştuğu kul olan Mûsâ'ya gidin' der. Bunun üzerine Mûsâ'ya giderler. 'Kalk da Rabbinin huzurunda bizim için şefaat et' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Hatasını söz konusu eder ve 'Siz Allah'ın rûhu, kelimesi, kulu ve resûlü olan Îsâ'ya gidin' der. Bunun üzerine Îsâ'ya giderler. 'Kalk da Rabbinin huzurunda bizim için şefaat et' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Herhangi bir hatasını söz konusu etmeksizin 'Siz Allah'ın kendisinin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı kul Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidin' der. Bunun üzerine bana gelirler. Ben de kalkarım. Kapının halkasından tutarım. İzin isterim. Bana izin verilir. O'nu gördüğüm zaman secdeye kapanırım. 'Başını kaldır; söyle, dinlenecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurur. Sonra benim için belirli kimseleri ateşten çıkarır. Sonra yine secdeye kapanırım. Bana 'Başını kaldır; söyle, dinleneceksin; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurur. Sonra benim için belirli kimseleri ateşten çıkarır. Sonunda 'Ya Rabbi, cehennemde Kur'ân'ın hapsettiğinden başkası kalmadı' derim."

Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Her nebînin ümmeti hâkkında etmiş olduğu bir duâsı vardır. Ben ise duâmı kıyâmet günü ümmetim için şefaat olmak üzere sakladım."*

٣٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، - قَالَ لَنَا أَحْمَدُ فِي الرِّحْلَةِ الثَّانِيَةِ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " فَيَأْتِي الْمُؤْمِنُونَ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُونَ: أَسْجَدَ اللَّهُ لَكَ الْمَلَائِكَةَ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى اللَّهِ فَيُرِيحُنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، فَائْتُوا نُوحًا، فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، فِيمَا يَزَالُونَ حَتَّى يُؤْمَرُوا إِلَى خَلِيلِ اللَّهِ إِبْرَاهِيمَ، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، فَائْتُوا عِيسَى، فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، فَائْتُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ فَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَيَأْتُونِي فَآتِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فِي دَارِهِ، فَأَسْتَأْذِنُ، فَيُؤْذَنُ لِي، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي» - قَالَ لَنَا أَحْمَدُ -: هِيهِ: فَإِذَا نَظَرْتُ رَبِّي خَرَرْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدَعَنِي، فَيُقَالُ أَوْ يَقُولُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، قُلْ يُسْمَعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ

فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمَحَامِدَ يُعَلِّمُنِيهَا، ثُمَّ أَشْفَعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا، فَأَخْرُجُ فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ إِلَى رَبِّي، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي خَرَرْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدَعَنِي، فَيَقُولُ أَوْ يُقَالُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمَحَامِدَ يُعَلِّمُنِيهَا، ثُمَّ أَشْفَعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا، فَأَخْرُجُ فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ إِلَى رَبِّي الثَّالِثَةَ، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي خَرَرْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدَعَنِي، ثُمَّ يَقُولُ أَوْ يُقَالُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، قُلْ يُسْمَعْ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمَحَامِدَ يُعَلِّمُنِيهَا، ثُمَّ أُشَفَّعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا، فَأُخْرِجُهُمْ فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، حَتَّى أَقُولَ لِرَبِّي: مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ

قَالَ لَنَا أَحْمَدُ مَرَّةً: أَوْ كَمَا قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِهِ

353- Bize Ebu'l Eş'as Ahmed b. el-Mikdâm el-İclî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Bize Katâde tahdis etti. Onun Enes'ten, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre -ki Ahmed bunu bize ikinci rıhlede/yolculukta söyledi- O şöyle buyurmuştur:

"*Bunun üzerine müminler kıyâmet günü Âdem'e gelirler. Derler ki: 'Allah melekleri sana secde ettirdi. Şimdi sen Allah katında bizim için şefaat et de bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarıp rahata kavuştursun.' O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Nûh'a gidin' der. Bunun üzerine Nûh'a giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' der. Bulundukları hâl içerisinde kalmaya devam ederler. Tâ ki kendilerine Halîlullah İbrâhîm'e gitmeleri emredilir. Bunun üzerine İbrâhîm'e giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Îsâ'ya gidin, zira o Allah'ın rûhu ve kelimesidir' der. Bunun üzerine Îsâ'ya giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Muhammed'e gidin, zira Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır' der.*"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle devam etti: "*Sonra bana gelirler. Ben de evinde Rabbim* (azze ve celle)'*ye giderim. O'ndan izin isterim. Bana izin verilir. Rabbimi gördüğüm zaman -Ahmed 'Yok, Rabbime baktığım zaman' dedi- O'na secdeye kapanırım. O da beni -Allah ne kadar bırakmak isterse- (o hâl üzere) bırakır. Sonra denir -ya da der- ki: 'Kaldır*

(başını) ey Muhammed! *Söyle, dinlenecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.*' Bunun üzerine Rabbime O'nun bana öğrettiği hamdlerle hamd ederim. Sonra şefaat ederim. O da bana bir sınır çizer. (Sınırın içerisindeki kimseleri) çıkarır ve cennete sokarım. Sonra ikinci defa Rabbime dönerim. Rabbimi gördüğüm zaman O'na secdeye kapanırım. O da beni -Allah ne kadar bırakmak isterse- (o hâl üzere) bırakır. Sonra der -ya da denir- ki: 'Kaldır (başını) ey Muhammed! Söyle, dinlenecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.' Bunun üzerine Rabbime O'nun bana öğrettiği hamdlerle hamd ederim. Sonra şefaat ederim. Bana bir sınır çizer. Onları çıkarır ve cennete sokarım. Sonunda Rabbime 'Ateşte Kur'ân'ın hapsettiğinden başkası kalmadı' derim."

Ahmed bize bir defasında -yaklaşık olarak- dedi ki: Bize Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti. O Katâde'den, o Enes'ten, o da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den benzerini rivâyet etti.

٣٥٤- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَهْتَمُّونَ بِذَلِكَ، أَوْ يُلْهَمُونَ بِهِ فَيَقُولُونَ: لَوِ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا عَزَّ وَجَلَّ فَأَرَاحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُو النَّاسِ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ، وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ، فَاشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّكَ، حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَيَذْكُرُ لَهُمْ ذَنْبَهُ الَّذِي أَصَابَهُ، فَيَسْتَحِي مِنْ رَبِّهِ مِنْ ذَلِكَ، وَيَقُولُ: وَلَكِنِ ائْتُوا نُوحًا، فَإِنَّهُ أَوَّلُ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ، فَيَأْتُونَ نُوحًا، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ سُؤَالَهُ رَبَّهُ مَا لَيْسَ لَهُ بِهِ عِلْمٌ، فَيَسْتَحِي رَبَّهُ مِنْ ذَلِكَ، وَلَكِنِ ائْتُوا إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمَنِ، فَيَأْتُونَهُ، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا مُوسَى، عَبْدًا كَلَّمَهُ اللَّهُ وَأَعْطَاهُ التَّوْرَاةَ، فَيَأْتُونَهُ، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَيَذْكُرُ قَتْلَهُ لِلنَّفْسِ بِغَيْرِ نَفْسٍ، فَيَسْتَحِي رَبَّهُ مِنْ ذَلِكَ، وَلَكِنِ ائْتُوا عِيسَى عَبْدَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ وَكَلِمَةَ اللَّهِ وَرُوحَهُ، فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدًا غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، فَيَأْتُونِي، فَأَنْطَلِقُ، قَالَ الْحَسَنُ: فَأَمْشِي بَيْنَ سِمَاطَيْنِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى حَدِيثِ أَنَسٍ، فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي، فَيُؤْذَنُ لِي، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ

أنْ يدعني، ثُمَّ يُقَالُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، قُلْ يُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي فَأَحْمَدُهُ بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ، فَأَشْفَعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا، فَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ الثَّانِيَةَ، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدَعَنِي، ثُمَّ يُقَالُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، قُلْ يُسْمَعْ، سَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي فَأَحْمَدُهُ بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ، ثُمَّ أَشْفَعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ فِي الثَّالِثَةِ، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدَعَنِي، ثُمَّ يُقَالُ: ارْفَعْ مُحَمَّدُ، قُلْ يُسْمَعْ، سَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَحْمَدُهُ بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ ثُمَّ أَشْفَعُ، فَيَحُدُّ لِي حَدًّا، فَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ آتِيهِ الرَّابِعَةَ أَوْ أَعُودُ الرَّابِعَةَ، فَأَقُولُ: يَا رَبُّ مَا بَقِيَ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ "

354- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Saîd'den, onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kıyâmet günü müminler bir araya toplanır. Bunu düşünürler ya da bu onlara ilham edilir. Sonra 'Rabbimizin katında birinin bize şefaat etmesini istesek de O bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarıp rahata kavuştursa' derler. Sonra Âdem'e giderler. Ona derler ki: 'Ey Âdem! Sen insanların atasısın. Allah seni eliyle yarattı. Sana meleklerini secde ettirdi. Sana her şeyin ismini öğretti. Şu hâlde sen bize Rabbinin katında şefaat et ki bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarsın.' Bunun üzerine o 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Onlara işlediği günahını söyler, bu hususta Rabbinden utanır ve 'Siz Nûh'a gidin, zira o Allah'ın yeryüzü halkına gönderdiği ilk resûldür' der. Bunun üzerine Nûh'a giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Rabbinden hakkında bilgisi olmadığı şeyleri isteyişini söz konusu eder, bu hususta Rabbinden utanır ve 'Siz Rahmân'ın halîli İbrâhîm'e gidin' der. Bunun üzerine ona giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim ama siz Allah'ın konuştuğu ve kendisine Tevrât'ı verdiği kul olan Mûsâ'ya gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine ona giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verir. Bir cana karşılık olmaksızın cana kıydığını söz konusu eder, bu hususta Rabbinden utanır ve 'Siz Allah'ın kulu, resûlü, kelimesi ve rûhu olan Îsâ'ya gidin' der. Bunun üzerine ona giderler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim ama siz*

Allah'ın geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine bana gelirler. Ben de kalkarım. -Hasen dedi ki: 'Sonra müminlerden iki safın arasında yürürüm.' Sonra Enes'in hadisine döndü- Sonra Rabbimin huzuruna çıkmak için izin isterim. Bana izin verilir. Rabbimi gördüğüm zaman O'na secdeye kapanırım. O da beni -Allah ne kadar bırakmak isterse- o kadar bırakır. Sonra şöyle denir: 'Kaldır (başını) ey Muhammed! Söyle, dinlenecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.' Bunun üzerine başımı kaldırırım ve O'nun bana öğrettiği hamdlerle hamd ederim. Sonra şefaatte bulunurum. Bana bir sınır çizer ve onları cennete sokar. Sonra ikinci defa dönerim. Rabbimi gördüğüm zaman O'na secdeye kapanırım. O da beni -Allah ne kadar bırakmak isterse o kadar- bırakır. Sonra şöyle denir: 'Kaldır (başını) ey Muhammed! Söyle, dinlenecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.' Bunun üzerine başımı kaldırırım ve O'nun bana öğrettiği hamdlerle O'na hamd ederim. Sonra şefaatte bulunurum. Bunun üzerine bana bir sınır çizer ve onları cennete sokar. Sonra üçüncü defa dönerim. Rabbimi gördüğüm zaman O'na secdeye kapanırım. O da beni -Allah ne kadar bırakmak isterse o kadar- bırakır. Sonra şöyle denir: 'Kaldır (başını) ey Muhammed! Söyle, dinlenecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.' Bunun üzerine başımı kaldırırım. O'nun bana öğrettiği hamdlerle ona hamd ederim. Sonra şefaatte bulunurum. Bunun üzerine benim için bir sınır çizer ve onları cennete sokar. Sonra dördüncü defa O'na giderim -ya da O'na dönerim- ve derim ki: 'Rabbim, Kur'ân'ın hapsettiğinden başkası kalmadı.'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Onun bu haberdeki -Şu'be'nin şefaat konusunun başındaki haberini kastediyorum- "*Benim için cehennemden belirli kimseleri çıkarır*" sözü bu şefaatin Ebû Hureyre (rahimehullah)'ın haberindeki şefaat olmadığını göstermektedir. Yine bu şefaat, İbn Ömer'in haberinde Rasulullah'ın Rabbi (azze ve celle)'den insanlar arasında hüküm vermesini isteyeceğinin, İbn Abbâs haberinde de ilk başta onların hesabını çabuk görmesini yani aralarında hüküm vermesini isteyeceğinin geçtiği üzere onların o yerden kurtulmaları için edeceği şefaat değildir. Rasulullah'ın cennete Allah'ın rahmetiyle gireceğini söylediği kimseler, Ebû Hureyre'nin haberinde cennete hesaba çekilmeden girecek olduğunu söylediği kimselerdir. Onlar cennete sağ kapıdan girecek olanlardır. O, İbn Abbâs'ın haberinde kendisinin o zamanda da şefaatte

bulunacağını, ondan sonra da haberde zikrettiği üzere şefaatte bulunmaya devam edeceğini bildirmiştir. (Haberde "lâ-yezâlu" lafzı gelmiştir.) Lâ-yezâlu Araplar'ın nezdinde ancak birbiri ardınca meydana gelen, ikinciden sonra üçüncü defa meydana gelen şeyler hakkında kullanılır. O, el-Hasen'in Enes'ten rivâyet ettiği haberde de "*mâ-ziltu eşfa'/şefaat eder dururum*" buyurmuştur. Bunu daha ileride başka bir babda tahriç ettim.

O'nun Saîd b. Ebî Arûbe haberindeki, ilk başta(ki durumu yansıtan) "*Bunun üzerine bana bir sınır çizer de onları cennete sokar*' buyruğuna gelince, bununla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın haberinde zikrettiği kimseleri yani cennetin sağ kapısından hesaba çekilmeksizin girecek kimseleri kastetmiş olması mümkündür. Şu'be'nin rivâyetinde söz konusu ettiği cehennemden çıkacak kimseleri de kastetmiş olabilir. Eğer Ebû Hureyre haberinde zikrettiklerini kastetmişse Saîd'in haberi tıpkı İbn Abbâs (radıyallâhu anhumâ)'nın haberi gibi bu hadisin hem başıyla hem de sonuyla çelişmektedir. Eğer Şu'be'nin haberinde söz konusu ettiklerini yani cehennemden çıkacakları kastetmişse, o zaman Saîd'in haberi tıpkı Şu'be'nin rivâyeti gibi ihtisâr edilmiştir.

٣٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ الْجُرَيْرِيُّ، أَوْ غَيْرُهُ، وَأَكْثَرُ ظَنِّي الْجُرَيْرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ النَّاسَ يُحْشَرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُحْبَسُونَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يُحْبَسُوا، فِيهِمُ الْمُؤْمِنُونَ، فَيَجْتَمِعُونَ فَيَقُولُونَ: انْظُرُوا مَنْ يَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّنَا فَيُسَرِّحَنَا مِنْ مَنْزِلِنَا هَذَا، فَيَقْصِدُونَ الْأَنْبِيَاءَ كُلَّهُمْ ثُمَّ يَقُولُونَ: لَسْتُ هُنَاكُمْ، لَسْتُ هُنَاكُمْ، ثُمَّ يَعُودُونَ إِلَى آدَمَ، فَيَقُولُ لَهُمْ: يَا بَنِيَّ أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ جَعَلَ مَتَاعًا فِي عَيْبَةٍ ثُمَّ خَتَمَ عَلَيْهَا، أَيُؤْتَى مَتَاعَهُ إِلَّا مِنْ قِبَلِ الْخَاتَمِ وَإِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، وَهُوَ يَفْتَحُ السَّاعَةَ، فَعَلَيْكُمْ بِهِ، فَأُوتَى، حَتَّى آتِيَ بَابَ الْجَنَّةِ، فَأَسْتَفْتِحُ الْبَابَ، فَيُفْتَحُ لِي، فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي خَرَرْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيَدَعُنِي سَاجِدًا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُعَلِّمُنِي مَحَامِدَهُ، أَحْمَدُ بِهَا، لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ قَبْلِي وَلَا يَحْمَدُهُ بِهَا أَحَدٌ بَعْدِي، ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ اشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَ، قَالَ: ثُمَّ أَقُولُ: يَا رَبِّ شَفَاعَتِي فِي كُلِّ طِفْلٍ صَغِيرٍ يُرِيدُ مَنْ مَاتَ صَغِيرًا فَيُقَالُ لَهُ: إِنَّ تِلْكَ لَيْسَتْ لَكَ يَا مُحَمَّدُ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَعَظَمَتِي لَا أَدَعُ فِي النَّارِ عَبْدًا مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا، إِلَّا

أخرجْتُهُ منها، وذُكر لي أنّ رجلًا يقولُ: يا ربّ إنّهُ كان لي صديقٌ، فيُحرمُ عليهِ حتّى يُخرج صديقهُ "

355- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Abdulmecîd es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Mes'ûd el-Cerîrî ya da başkası -ki el-Cerîrî olduğu yönündeki zannım daha kuvvetlidir- tahdis etti. Onun el-Hasen'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar kıyâmet günü bir araya getirilirler. Allah'ın alıkonulmalarını dilediği kadar alıkonulurlar. Aralarında müminler de vardır. Bir araya toplanırlar ve 'Bizim için Rabbimizin katında kimin şefaat edeceğine bakın da bizi bulunduğumuz şu yerden kurtarsın' derler. Sonra bütün nebîlere giderler. Onlar da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim' diye cevap verirler. Bunun üzerine Âdem'e dönerler. O da şöyle der: 'Oğullarım! Ne dersiniz, biriniz heybesine bir eşya koysa ve sonra onun ağzını mühürlese, eşyası kendisine mühür bozulmaksızın verilir mi? İşte Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) nebîlerin mührüdür (sonuncusudur). Şu anda (mührü) o açar. Onun için siz ona gidin.' Bunun üzerine bana gelinir. Tâ ki cennetin kapısına gelirim. Kapının açılmasını isterim. (Kapı) bana açılır. Rabbimi gördüğüm zaman O'na secdeye kapanırım. Beni -Allah ne kadar dilerse- secde eder hâlde bırakır. Sonra bana kendisiyle O'na hamd edeceğim hamdlerini öğretir ki onlarla O'na benden önce hiç kimse hamd etmemiştir ve benden sonra hiç kimse hamd etmeyecektir. Sonra denir ki: 'Ey Muhammed! Şefaat et, şefaatin kabul edilecek. İste, sana verilecek.' Sonra ben 'Ya Rabbi, şefaatim her küçük çocuk -yani küçükken vefat eden çocuk- içindir' derim. Sonra ona (yani bana) denir ki: 'Bu senin işin değildir, ey Muhammed! İzzetime, celâlime ve azametime kasem olsun ki cehennemde başa şirk koşmadığı hâlde ölen hiçbir kul bırakmayacağım, onu mutlaka oradan çıkaracağım.' Bana zikredildiğine göre bir adam 'Ya Rabbi, benim bir arkadaşım vardı, arkadaşımı çıkarana kadar ateşi bana haram kıl' der. Bunun üzerine arkadaşını çıkarana kadar ateş ona haram kılınır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Eğer bu haber şüphe söz konusu olmaksızın el-Cerîrî'den ya da ondan başka sika bir kimseden sahih

olarak rivâyet edilmişse haberin manası şudur: "*Sonra 'Yâ Rabbi, şefaatim her çocuk içindir' derim.*" Çünkü daha önce Enes'ten zikrettiğimiz haberler O'na şefaat için üç defa izin verileceğine delâlet etmektedir.

قَدْ حَدَّثَنَا بِخَبَرِ سَعِيدٍ مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْرُوقِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا اجْتَمَعَ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ إِلَى قَوْلِهِ: فَآتِيهِ الرَّابِعَةَ فَأَقُولُ: يَا رَبُّ مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ قَالَ قَتَادَةُ: أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ، قَالَ قَتَادَةُ: وَثنا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «فَيُخْرِجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً» قَالَ قَتَادَةُ: وَأَهْلُ الْعِلْمِ يَرَوْنَ أَنَّ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا} [الإسراء: 79] قَالَ: الشَّفَاعَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Saîd'in haberini bize Mûsâ b. Abdurrahmân el-Mesrûkî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Arûbe tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kıyâmet günü müminler bir araya toplandığı zaman...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla şu buyruğuna kadar zikretti: "*Sonra dördüncü defa O'na giderim ve 'Ya Rabbi, cehennemde Kur'ân'ın hapsettiğinden başkası kalmadı' derim.*"

Katâde (bunu açıklama sadedinde) "Yani haklarında ebediyet hak olanlar" dedi.

Yine Katâde şöyle dedi: Yine Enes b. Mâlik bize Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Sonra 'Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkar.*"

Katâde dedi ki: "İlim ehli Allah (azze ve celle)'nin '*Umulur ki Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd'a/övülmüş bir makâma ulaştırır*' (İsrâ, 79) buyruğunda söz ettiği Makâm-ı Mahmûd'u kıyâmet günündeki şefaat olarak görmektedirler."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Görüldüğü üzere bu haber Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birkaç kez şefaat edeceğine delâlet etmektedir.

Bu fasıl için büyük bir bâb vardır ki Allah muvaffak kılıp dilerse bu kitaptaki yerinde gelecektir.

٣٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي صَفْوَانَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى بِطُولِهِ

356- Bize Muhammed b. Osmân b. Ebî Safvân tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî Adiyy tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd, *Ebû Mûsâ'nın hadisini benzer olarak bütün uzunluğuyla* tahdis etti.

٣٥٧- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ هُوَ ابْنُ سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

357- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Affân -yani İbn Müslim- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -ki o İbn Seleme'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit Enes b. Mâlik'ten Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (şöyle buyurduğunu) tahdis etti...

٣٥٨- وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " **يَطُولُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ عَلَى النَّاسِ فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْطَلِقُوا بِنَا إِلَى آدَمَ، أَبِي الْبَشَرِ، فَيَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّهِ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ: أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَأَسْكَنَكَ جَنَّتَهُ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا فَيَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا نُوحًا، فَإِنَّهُ رَأْسُ النَّبِيِّينَ، فَيَأْتُونَ نُوحًا، فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، لِيَقْضِ بَيْنَنَا، فَيَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ اللَّهِ، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ: يَا إِبْرَاهِيمُ: اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا، فَيَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا مُوسَى، الَّذِي اصْطَفَاهُ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِكَلَامِهِ، قَالَ: فَيَأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى: اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا، فَيَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ هُنَاكُمْ، وَلَكِنِ ائْتُوا عِيسَى رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتَهُ، فَيَأْتُونَ عِيسَى، فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا، فَيَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ هُنَاكُمْ، أَرَأَيْتُمْ لَوْ كَانَ مَتَاعًا فِي وِعَاءٍ قَدْ خُتِمَ عَلَيْهِ، كَانَ يُقْدَرُ عَلَى مَا فِي الْوِعَاءِ حَتَّى يُفَضَّ الْخَتْمُ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدٌ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ: قَدْ حَضَرَ الْيَوْمَ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ**

ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ: اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَلْيَقْضِ بَيْنَنَا، فَأَقُولُ: أَنَا لَهَا، حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى قَالَ: فَآتِي بَابَ الْجَنَّةِ، فَأَقْرَعُ الْبَابَ: فَيُقَالُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَأَقُولُ مُحَمَّدٌ، فَيُفْتَحُ لِي، فَآتِي رَبِّي وَهُوَ عَلَى سَرِيرِهِ أَوْ عَلَى كُرْسِيِّهِ فَأَخِرُّ سَاجِدًا، فَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ، لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ قَبْلِي، وَلَا يَحْمَدُهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ بَعْدِي، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيُقَالُ: أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ قَالَ: فَأُخْرِجُهُمْ ثُمَّ أَعُودُ فَأَسْجُدُ، فَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ قَبْلِي، وَلَا يَحْمَدُهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ بَعْدِي، فَيَقُولُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: أَيْ رَبِّي، أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيَقُولُ: أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ بُرَّةٍ، فَأُخْرِجُهُمْ، ثُمَّ أَعُودُ فَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ قَبْلِي وَلَا يَحْمَدُهُ بِهَا أَحَدٌ كَانَ بَعْدِي، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي فَيَقُولُ: أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ، فَأُخْرِجُهُمْ "
وَقَالَ حُمَيْدٌ: فِي الثَّالِثَةِ: أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ

358- Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr es-Sekâfî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit Enes'ten Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber verdi:

"*Kıyâmet günü insanlara öyle uzun gelecek ki onlardan bazıları diğerlerine 'Bizimle beşerin atası Âdem'e gelin de bizim için Rabbinin katında şefaat etsin, O da aramızda hükmünü versin' derler. Bunun üzerine Âdem'e giderler ve şöyle derler: 'Ey Âdem! Sen ki Allah seni eliyle yarattı, seni cennetine yerleştirdi, sana meleklerini secde ettirdi. Şimdi bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin.' O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Nûh'a gidin, zira o nebîlerin ilkidir' diye cevap verir. Bunun üzerine Nûh'a giderler ve 'Ey Nûh, bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Allah'ın halîli İbrâhîm'e gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine İbrâhîm'e giderler ve 'Ey İbrâhîm, bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin' derler. O da 'Ben*

söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Allah'ın kendisini risâletiyle ve kelâmıyla seçkin kıldığı Mûsâ'ya gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine Mûsâ'ya giderler ve 'Ey Mûsâ, bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin' derler. O da 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim, siz Allah'ın rûhu ve kelimesi olan Îsâ'ya gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine Îsâ'ya giderler ve 'Ey Îsâ, bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin' derler. O da şöyle cevap verir: 'Ben söylediğinizi yapabilecek biri değilim. Ne dersiniz, mühürlenmiş bir kabın içerisinde bir eşya olsa herhangi bir kimse mühür bozulmadan kabın içindekine ulaşabilir mi?' ('Hayır' derler.) Bunun üzerine der ki: 'İşte Muhammed nebîlerin mührüdür/sonuncusudur. Bugün hâzır bulunmaktadır. Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.'"

Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle devam etti: *"Bunun üzerine Muhammed'e gelirler ve 'Ey Muhammed, bize Rabbinin katında şefaat et de aramızda hükmünü versin' derler. Ben de 'Bu işin ehli benim' diye cevap veririm. Tâ ki Allah dilediği ve râzı olduğu kimseler için izin verir. Bunun üzerine cennetin kapısına giderim. Kapıyı çalarım. 'Sen kimsin?' diye sorulur. 'Muhammed!' derim. Bana açılır. O tahtında -ya da kürsîsinde- olduğu hâlde Rabbime varırım. Hemen secdeye kapanırım. O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla O'na ne benden önce bir kimse hamd etmiştir ne de benden sonra bir kimse hamd edecektir. Bunun üzerine şöyle buyurur: 'Ey Muhammed! Kaldır başını! Söyle, sana kulak verilecek. İste, sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek.' Ben de başımı kaldırıp 'Ya Rabbi; ümmetim, ümmetim!' derim. Bunun üzerine 'Kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa (cehennemden) çıkar' buyrulur."*

(Rasulullah) şöyle devam etti: *"Sonra onları çıkarırım. Sonra dönerim ve yine secde ederim. O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla O'na ne benden önce bir kimse hamd etmiştir ne de benden sonra bir kimse hamd edecektir. Bunun üzerine 'Kaldır başını; söyle, sana kulak verilecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurur. Ben de 'Ey Rabbim; ümmetim, ümmetim!' derim. Bunun üzerine 'Kalbinde buğday tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa (cehennemden) çıkar' buyurur. Ben de onları çıkarırım. Sonra dönerim ve yine O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla O'na ne benden önce bir kimse hamd etmiştir ne de benden sonra bir kimse hamd edecektir. Bunun üzerine 'Ey*

Muhammed, kaldır başını; söyle, sana kulak verilecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurur. Ben de 'Ya Rabbi; ümmetim, ümmetim!' derim. Bunun üzerine O 'Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kim varsa (cehennemden) çıkar' buyurur. Ben de onları çıkarırım."

Humeyd üçüncüde "*Kalbinde en ufak bir şey bulunan kim varsa...*" dedi.

٣٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْبَزَّازُ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا حَرْبُ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنِ النَّضْرِ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنِّي لَقَائِمٌ أَنْتَظِرُ أُمَّتِي يَعْبُرُونَ الصِّرَاطَ، إِذْ جَاءَنِي عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، هَذِهِ الْأَنْبِيَاءُ قَدْ جَاءَتْكَ يَسْأَلُونَكَ أَنْ يَجْتَمِعُوا إِلَيْكَ، فَتَدْعُوَ اللَّهَ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَ جَمْعِ الْأُمَمِ إِلَى حَيْثُ يَشَاءُ لِغَمِّ مَا هُمْ فِيهِ، فَالْخَلْقُ مُلْجَمُونَ فِي الْعَرَقِ، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَهُوَ عَلَيْهِ كَالزَّكْمَةِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيَتَغَشَّاهُ الْمَوْتُ، قَالَ: انْتَظِرْ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْكَ، فَذَهَبَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَلَقِيَ مَا لَمْ يَلْقَ مَلَكٌ مُصْطَفًى، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى جِبْرِيلَ أَنِ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ، فَقُلْ لَهُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَشُفِّعْتُ فِي أُمَّتِي إِلَى أَنْ أُخْرِجَ مِنْ كُلِّ تِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا وَاحِدًا، قَالَ: فَمَا زِلْتُ أَتَرَدَّدُ عَلَى رَبِّي فَلَا أَقُومُ مَقَامًا إِلَّا شُفِّعْتُ، حَتَّى أَعْطَانِي مِنْ ذَلِكَ أَنْ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَدْخِلْ مِنْ أُمَّتِكَ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ مَنْ شَهِدَ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَمَاتَ عَلَى ذَلِكَ"

359- Bize Ebû Yahyâ Muhammed b. Abdurrahîm el-Bezzâz tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Harb b. Meymûn tahdis etti. Onun en-Nadr'dan, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Allah'ın Nebîsi (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) bana tahdis edip şöyle buyurdu:

"*Ben, sırattan geçerlerken ümmetimi ayakta beklerim. Yanıma Meryem oğlu Îsâ gelir ve der ki: 'Ey Muhammed! Şu nebîler içerisinde bulundukları şeyin sıkıntısından dolayı senden senin yanında toplanmayı ve Allah'a bir aradaki ümmetleri dilediği yere ayırması için dua etmeni istemek için sana geldiler.' İnsanlar ağızlarına kadar ter içindedir. Bu mümine nezle gibi gelir. Kâfire gelince onu da ölüm bürür.*"

(Rasulullah, Îsâ'ya) "Ben sana dönesiye kadar bekle" der. Sonra Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gider. Arş'ın altında durur. Ne seçilmiş bir meleğin ne de gönderilmiş bir nebînin karşılaşmadığı şeylerle karşılaşır. Sonra Allah Cibrîl'e "Muhammed'e git de ona 'Kaldır başını; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' de" buyurur.

"Sonra ümmetim hakkında şefaatim kabul edilir. Öyle ki her doksan dokuz insandan birini (cehennemden) çıkarırım. Rabbimin yanına gitmeye devam ederim. Hangi yerde dursam mutlaka orada şefaat ederim. Sonunda bana bu hususta şu söylediğini verir: 'Ey Muhammed! Allah'ın yarattıkları arasında, ümmetinden Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet eden ve bu şehâdet üzere ölen kim varsa (cennete) sok.'"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kıyâmet Günü Şefaat Edecek ve Şefaati Kabul Edilecek İlk Kimse Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

Bu, inşâallah ileride beyan edeceğim üzere kıyâmet gününde Nebîmizden sonra başkalarının da şefaatte bulunacaklarına delâlet etmektedir. Zira dilde kendisinden sonra ikincisi ve üçüncüsü olmayan şeye ilk denmesi mümkün değildir.

٣٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَا أَوَّلُ شَفِيعٍ فِي الْجَنَّةِ، وَقَالَ: مَا صَدَقَ نَبِيٌّ مَا صَدَقْتُ، وَإِنَّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ لَمْ يُصَدِّقْهُ مِنْ أُمَّتِهِ، إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ

360- Bize Abdullah b. Saîd el-Eşecc tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn b. Alî el-Cu'fî tahdis etti. Onun Zâide'den, onun el-Muhtâr b. Fulful'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ben cennette ilk şefaat edecek olanım."*

Yine O şöyle buyurdu: *"Benim tasdîk edildiğim kadar hiçbir nebî tasdîk edilmemiştir. Nebîlerden öylesi vardır ki onu ümmetinden ancak bir adam tasdîk etmiştir."*

٣٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ الْأَزْرَقِ، قَالَ: ثنا رَيْحَانُ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَأَوَّلُ مَنْ يُشَفَّعُ

361- Bize Muhammed b. Hassân el-Ezrak tahdis etti, dedi ki: Bize Reyhân -yani İbn Said- tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd b. Mansûr tahdis etti. Onun Ebû Kılâbe'den, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Muhammed kıyâmet gününde Allah'ın resûlüdür, cennete ilk girecek ve ilk şefaat ettirilecek kimsedir.*"

٣٦٢- وَرَوَى الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ الْعَتَكِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ، وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ، وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ» ، حَدَّثَنَاهُ يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ الْقَرْقَسَانِيُّ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ

362- El-Evzâî'nin Katâde'den, onun Abdulmelik el-Ateki'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ben âdemoğullarının efendisiyim. Yeryüzünün üzerinden yarılıp açılacağı ilk kimseyim. Şefaat edecek ve şefaati kabul edilecek ilk kimseyim.*"

Bunu bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Mus'ab el-Kurkusâî, el-Evzâî'den tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben bu Abdulmelik'in ne adâlet sâhibi olduğunu ne de cerh edildiğini biliyorum. Aynı şekilde ben onun nesebini de bilmiyorum.

"*İnsanlar Âdem'e giderler ve 'Bize Rabbinin katında şefaat et' derler*" lafzıyla (veya benzer lafızlarla) daha önce söz konusu ettiğimiz uzunca haberler Nebîmiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaat edecek ve şefaati kabul edilecek ilk kimse olduğuna delildir.

٣٦٤- وَقَدْ رَوَى عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ: «يَفْزَعُ النَّاسُ ثَلَاثَ فَزَعَاتٍ» فَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلًا، وَقَالَ: " فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ فَأَنْطَلِقُ: فَآخُذُ بِحَلْقَةِ بَابِ الْجَنَّةِ فَأُقَعْقِعُهَا فَيَقُولُونَ: مَنْ هَذَا؟ فَأَقُولُ: مُحَمَّدٌ فَيَقُولُونَ: قَدْ بُعِثَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيُرَحِّبُونَ بِي " حَدَّثَنَاهُ أَبُو قُدَامَةَ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ قَالَ: ثنا ابْنُ جُدْعَانَ

363- Alî b. Zeyd b. Cud'ân'ın Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre *"insanlar üç defa korkuya kapılırlar."* Sonra uzunca bir hadis zikretti. Sonra şöyle dedi: *"Bunun üzerine Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelirler. Ben de gider cennetin kapısının halkasından tutarım ve onu çarparım. 'Kimdir o?' diye sorarlar. 'Muhammed!' derim. Bunun üzerine 'Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *gönderilmiş' derler ve beni merhabalarlar."*

Bunu bize Ebû Kudâme tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Cud'ân tahdis etti.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ümmetine Şefkatinin, Acımasının ve Merhametinin Ne Kadar İleri Boyutta Olduğunun; O'nun Ümmetine Olan Şefkatinin Diğer Nebîlerin -Allah'ın Salâtı ve Selâmı Onların Üzerine Olsun- Ümmetlerine Olan Şefkatlerinden Daha İleride Olduğunun Zikrinin Beyânı Bâbı

Zira Allah *(azze ve celle)* her nebîye icâbet edeceğini vaad ettiği bir dua (hakkı) vermiştir. Onlardan her bir nebî -Allah'ın salâtı ve selâmı onların üzerine olsun- istediğini istemiş ve istediği kendisine dünyada verilmiştir. Nebîmiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ise ümmetine olan ileri boyuttaki şefkatinden, merhametinden ve acımasından dolayı duasını ümmetine şefaat olarak kullanmak için ertelemiştir. Allah Nebîmiz Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i gönderildiği kimseler adına bir resûlün mükâfatlandırılacağı en güzel şekilde mükâfatlandırsın ve onu ona orada ümmetine şefaat etmesi için vaadettiği Makâm-ı Mahmûd'a ulaştırsın. Şüphesiz bizim Rabbimiz *(azze ve celle)* vaadine aykırı davranmayacak, Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'nin dünyada erteleyip kıyâmet günü ümmetine şefaat edeceği zamana sakladığı isteğini gerçekleştirecektir.

٣٦٤- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثنا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ اللَّيْثِ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ، أَنَّهُ قَالَ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ

عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لكل نبيّ دعوة يدعو بها، فتستجاب له، فأريد
ن شاء الله أؤخر دعوتي شفاعة لأمتي في الآخرة

364- Bize er-Rabi' b. Süleymân el-Murâdi tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -yani İbnu'l Leys- tahdis etti. Onun el-Leys'ten, onun Ca'fer b. Rabîa'dan, onun da Abdurrahmân b. Hürmüz'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Her nebînin ettiği ve kendisine icâbet edilen bir duâsı vardır. İnşâallah ben duâmı âhirette ümmetime şefaat olarak ertelemek istiyorum.*"

٣٦٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا فَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي فِي الْآخِرَةِ

365- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb kendisine Mâlik'in tahdis ettiğini tahdis etti. Onun Ebu'z Zinâd'dan, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Her nebînin ettiği bir duâsı vardır. Ben duâmı âhirette ümmetime şefaat olarak saklamak istiyorum.*"

٣٦٦- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عُمَارَةَ، وَهُوَ ابْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا، فَتُسْتَجَابُ لَهُ، فَيُؤْتَاهَا وَإِنِّي خَبَّأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي

366- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Umâra'dan -ki o İbnu'l Ka'kâ'dır-, onun Ebû Zur'a'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin kendisine icâbet edilecek bir duâsı vardır. Onunla duâ eder de kendisine icâbet edilir ve kendisine o verilir. Ben ise duâmı ümmetime şefaat olmak üzere sakladım.*"

٣٦٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ جَارِيَةَ الثَّقَفِيَّ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ لِكَعْبٍ: إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا، فَأُرِيدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ أَخْبِئَ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي، يَوْمَ الْقِيَامَةِ

367- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Yûnus haber verdi. Onun İbn Şihâb'dan, onun Amr b. Ebî Süfyân b. Câriye es-Sekafî'den rivâyet ettiğine göre o (İbn Şihâb'a) şunu haber vermiştir: Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* Ka'b'a dedi ki: Allah'ın Nebîsi *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: *"Her nebînin ettiği bir duâsı vardır. İnşâallah ben duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere saklamak istiyorum."*

٣٦٨- حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي

368- Bana Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: *"Her nebînin kendisine icâbet edilecek bir duâsı vardır. Bense duâmı ümmetime şefaat olmak üzere sakladım."*

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُزَيْزٍ الْأَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَلَامَةُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ أَسِيدِ بْنِ جَارِيَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ لِكَعْبٍ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ سَوَاءً، وَزَادَ فَقَالَ كَعْبٌ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: " أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: نَعَمْ "، قَالَ يُونُسُ بْنُ الْأَعْلَى: عَمْرُو بْنُ أَبِي سُفْيَانَ: وَقَالَ ابْنُ عُزَيْزٍ: إِنَّهُ عُمَرُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، وَالصَّحِيحُ فِي عِلْمِي عَمْرُو بْنُ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ ابْنُ أَسِيدِ بْنِ جَارِيَةَ لَا كَمَا ذَكَرَ ابْنُ عُزَيْزٍ ، وَنَسَبَهُ

Bize Muhammed b. Uzeyz el-Eylî tahdis etti, dedi ki: Bize Selâme tahdis etti. Onun Akîl'den, onun İbn Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bana Amr b. Ebî Süfyân b. Esîd b. Câriye, Ebû Hurey-

re'nin Ka'bâ şöyle dediğini haber verdi..." Sonra İbn Vehb'in hadisinin aynısını zikretti. Ayrıca şunları söyledi:

"Bunun üzerine Ka'b Ebû Hureyre'ye 'Bunu Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sen mi işittin?' diye sordu. Ebû Hureyre de 'Evet!' diye cevap verdi.

Yûnus b. Abdula'lâ "Amr b. Ebî Süfyân" dedi. İbn Uzeyz ise "O Ömer b. Ebî Süfyân'dır" dedi. Benim bildiğime göre doğrusu İbn Uzey-z'in zikrettiğinin ve neseplendirdiğinin aksine "Amr b. Ebî Süfyân"dır ki bu zât İbn Esîd b. Câriye'dir.

٣٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ فِي أُمَّتِهِ وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ، حَدَّثَنَاهُ بُنْدَارٌ، مَرَّةً أُخْرَى، وَلَمْ يَقُلْ يُونُسُ، فِي أُمَّتِهِ

369- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti. Onun Katâde'den, o-nun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her nebînin ümmeti hakkında bir duâsı vardır. Ben duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olarak sakladım."*

Bunu bize Bündâr (Muhammed b. Beşşâr) bir kez daha tahdis etti. Yûnus da "*ümmeti hakkında*" demedi.

٣٧٠- حَدَّثَنَاهُ يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا، حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ، فَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

370- Bunu bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb kendisine Mâlik'in tahdis ettiğini haber verdi. Onun İbn Şihâb'dan, onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etti-ğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her nebî-nin bir duâsı vardır. Ben duâmı inşâallah kıyâmet günü ümmetime şefa-at olmak üzere saklamak istiyorum."*

٣٧١-حدثنا محمد بن يحيى، وعبد الرحمن بن بشر، قالا: ثنا عبد الرزاق، قال: ثنا معمر، عن همام بن منبه، قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لكل نبي دعوة مستجابة له، فأريد إن شاء الله أن أؤخر دعوتي شفاعة لأمتي إلى يوم القيامة

371- Bize Muhammed b. Yahyâ ve Abdurrahmân b. Bişr tahdis etti, dediler ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bu bize Ebû Hureyre'nin tahdis ettiğidir, o dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin kendisine icâbet edilen bir duâsı vardır. Ben inşâallah duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere ertelemek istiyorum.*"

٣٧٢-وقال محمد بن يحيى: إنه سمع أبا هريرة، رضي الله عنه يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إن لكل نبي دعوة يدعو بها وإني أريد أن أختبئ، شفاعة

372- Muhammed b. Yahyâ dedi ki: O Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin ettiği bir duâsı vardır. Ben (duâmı) şefaat olmak üzere saklamak istiyorum.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberlerde geçen "*Her nebînin bir duâsı vardır*" lafzında bir kelime ihtisâr edilmiştir. Mana "Her nebînin bir duâsı var idi"dir.

Bu haberlerde geçen "*ettiği ve kendisine icâbet edilen*" buyruğu kitaplarımın birçok yerinde beyân ettiğim cinstendir: Araplar "şunu yaptı" ve "şu oldu" manasında "şunu yapacak" ve "şu olacak" derler. Yakînen bilindiği üzere Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine bu şekilde hitap etmesinden önce vefat eden nebîlerin duâ (hak)ları bâkî olsaydı ve Allah onlara bu duâlara icâbet edeceğini vaad etmiş olsaydı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "*Ben duâmı sakladım*" buyurmasının bir manası olmazdı. Çünkü nebîler vefat etmelerinden önce duâlarını sonraya bırakmış olsalardı, onlarla kıyâmet günü dua edecek olsalardı ve duâlarına icâbet edilecek olsaydı onların tamamı duâlarını kıyâmet gününe ertelemiş olurlardı ve duâlarına o günde icâbet edilirdi. Bu durumda onların tamamı duâları ve duâlarına icâbet edilmesi yönünden Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi olurlardı.

Arapların "Yaptı" yerine "Yapacak" Dediklerini Aktardığım Üzere "*Kendisiyle Duâ Edeceği*" Buyruğunun "*Kendisiyle Duâ Etmiş Olduğu*" Manasına Geldiği Şeklindeki Tevilimin Doğruluğunun Delîlinin Zikri Bâbı

٣٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو طَالِبٍ زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ الطَّائِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، دَعَا بِهَا، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» وَقَالَ زَيْدٌ مَرَّةً: دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي

373- Bize Ebû Tâlib Zeyd b. Ahzem et-Tâî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti. Onun İbn Cureyc'den, onun Ebu'z Zubeyr'den, onun Câbir'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir: "*Her nebînin ettiği bir dûası vardır. Bense duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere sakladım.*"

Zeyd bir defasında şöyle dedi: "*...edeceği bir duâsı vardır. Ben ise duâmı ümmetime şefaat olarak sakladım.*"

٣٧٤-حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، فَتَعَجَّلَ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَتَهُ وَاخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ، لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا

374- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin kendisine icâbet edilecek bir duâsı vardır. Her nebî duâsını önceden (dünyada) etmiştir. Bense duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere sakladım. O inşâallah sizden Allah'a bir şey koşmadığı hâlde ölenlere ulaşacaktır.*"

٣٧٥-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ، فَتُسْتَجَابُ لَهُ، وَإِنِّي أُرِيدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، أَنْ أَسْأَلَ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

375- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Ca'fer- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ı şöyle derken işittim: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Her nebînin ümmeti hakkında etmiş olduğu kendisine icâbet edilecek bir duâsı vardır. Ben ise inşâallah Allah'tan duâmı kıyâmet günü ümmetim için şefaat kılmasını talep etmek istiyorum.*"

٣٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "كُلُّ نَبِيٍّ قَدْ سَأَلَ سُؤَالًا، أَوْ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعَا بِهَا قَوْمُهُ، فَاسْتَخْبَأْتُ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ" قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يُرِيدُ بِقَوْلِهِ: قَوْمُهُ إِنْ كَانَتْ حَفِظَتْ هَذِهِ اللَّفْظَةَ، أَيْ عَلَى قَوْمِهِ أَوْ لِقَوْمِهِ

376- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "*Her nebî bir istekte bulunmuştur.*" Ya da şöyle dedi: "*Her nebînin kavmi hakkında etmiş olduğu bir duâsı vardır. Bense duâmı kıyâmet günü ümmetim için şefaat olmak üzere saklamak istedim.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Eğer "*kavmi hakkında*" lafzı mahfûz ise O bu sözüyle "kavmi aleyhine" ya da "kavmi lehine" manasını kastetmiştir.

٣٧٧- حَدَّثَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ، بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، أَوْ قَالَ: سُؤَالًا، قَدْ دَعَا بِهَا، فَاسْتَخْبَأْتُ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي " هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ بِشْرٍ وَقَالَ إِسْحَاقُ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «كُلُّ نَبِيٍّ سَأَلَ سُؤَالًا وَلِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ، فَاسْتُجَابَ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

377- Bu hadisi bize Bişr b. Muâz el-Akadî ve İshâk b. İbrâhim b. Habîb de tahdis etti. (Bişr) dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki:

Babamı Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin ettiği bir duâsı -ya da bulunduğu bir isteği dedi- vardır. Bense duâmı ümmetime şefaat olmak üzere saklamak istedim.*"

Bu Bişr'in hadisinin lafzıdır. İshâk ise dedi ki: Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi: "*Her nebî bir istekte bulunmuştur ve her nebînin bir duâsı vardır. Benim duâma da kıyâmet günü ümmetime şefaat olarak icâbet etmiştir.*"

Kitabımda bu şekilde, "*her nebînin bir duâsı vardır*" şeklinde buldum. Doğrusu ise es-San'ânî'nin ve Bişr b. Muâz'ın dediği gibi "istek" mi "dua" mı olduğu hususunda şekkin söz konusu olmasıdır. Bu şekkin kaynağı sanki (el-Mu'temir'in babası olan) Süleymân et-Teymî'dir. Zira onun haberlerindeki şekleri çoktur. Şu da var ki ben bazı kitaplarımda Arapların "ya da" yerine bazen "ve" getirdiklerini beyân ettim. Allah Teâlâ'nın "*Hoşunuza giden kadınlardan ikişer, üçer ve dörder nikâhlayın*" (*Nisâ*, 3) buyruğunda olduğu gibi. Bunun manasının "...ya da üçer ya da dörder..." olduğu hususunda hiçbir şek ve şüphe yoktur.

٣٧٨-وَفِي خَبَرِ أَبِي بَحْرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، فِي الْحَدِيثِ الطَّوِيلِ الَّذِي قَدْ أَمْلَيْتُهُ، فِي آخِرِهِ، «أَنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ» ، دَلَالَةٌ عَلَى صِحَّةِ مَا تَأَوَّلْتُ قَوْلَهُ: قَدْ دَعَا بِهَا قَوْمُهُ، وَفِي رِوَايَةِ الصَّنْعَانِيِّ، أَنَّهُ أَرَادَ قَدْ دَعَا بِهَا فِي قَوْمِهِ، أَوْ عَلَى قَوْمِهِ وَفِيهِ أَيْضًا بَيَانٌ عَلَى صِحَّةِ مَا تَأَوَّلْتُ أَلْفَاظَ مَنْ قَالَ: يَدْعُو بِهَا، أَيْ إِنَّ مَعْنَاهَا: دَعَا بِهَا

378- Ebû Bahr'ın Şu'be'den, onun Katâde'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiği ve benim de imlâ ettirdiğim uzunca haberin son kısmındaki "*Her nebînin ümmeti hakkında ettiği bir duâsı vardır*" buyruğu "*kavmi hakkında ettiği bir duâsı...*" buyruğu hakkındaki tevilimin doğruluğunu göstermektedir. Nitekim ben es-San'ânî'nin rivâyetinde O'nun "kavmi hakkında ya da kavmi aleyhinde ettiği bir duâ" manasını kastettiğini söylemiştim. Yine bu (haber) "*dua edeceği*" diyenlerin lafızlarının manasının "*dua ettiği*" olduğu şeklindeki tevilimin doğruluğunu da ortaya koymaktadır.

٣٧٩-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثنا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ دَعَا بِهَا، تُسْتَجَابُ فِي قَوْمِهِ، وَإِنِّي أُرِيدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، أَنْ أُؤَخِّرَ دَعْوَتِي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

379- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Muhammed b. Ziyâd'dan, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Her nebînin kavmi hakkında ettiği ve kabul olunan bir duâsı vardır. Bense inşâallah duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olarak ertelemek istiyorum.*"

٣٨٠-حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذِهِ اللَّفْظَةُ دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ كَخَبَرِ أَبِي بَحْرٍ، عَنْ شُعْبَةَ

380- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Her nebînin ümmeti hakkında ettiği bir duâsı vardır. Ben duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olarak sakladım.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "*Ümmeti hakkında ettiği*" lafzı Ebû Bahr'ın Şu'be'den rivâyet ettiği haberinde de geçmektedir.

٣٨١-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: " إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، دَعَا بِهَا فَاسْتَخْبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي، يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَوْلُهُ: قَالَ: يُرِيدُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَذَا قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً، وَهَذَا لَا شَكَّ وَلَا امْتِرَاءَ، أَنَّهُ مِنْ قِبَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَيِ اسْتَخْبَأْتُ، هُوَ فِي الْخَبَرِ، لَيْسَ مِنْ كَلَامِي، وَلَا يَجُوزُ هَذَا الْكَلَامُ، أَنْ يَقُولَهُ غَيْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

381- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Mis'ar haber verdi. Onun Katâde'den, onun Enes'ten rivâyet ettiğine dedi ki: "*Her nebînin ettiği bir duâsı vardır. Ben ise duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olarak saklamak istedim.*"

"Dedi ki" sözüyle Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i kastetmektedir. Muhammed b. Yahyâ bize böyle söylemiştir. "*Her nebînin bir duâsı vardır*" lafzının Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e âit olduğu hususunda hiçbir şek ve şüphe yoktur.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Haberdeki "sakladım" lafzı benim kelâmımdan değildir. Bu sözü Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den başkasının söylemesi imkânsızdır.

٣٨٢-وَقَدْ رَوَى زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سعيدِ الْخُدْرِيِّ، عن النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أُعْطِيَ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَةً فتعجّلها، وإنّي أخّرْتُ دعوتي لِلشَّفَاعَةِ لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي لَيَشْفَعُ لِلْفِئَامِ مِنَ النَّاسِ، وإنَّ الرَّجل ليشْفعُ لِلْعَصَبَةِ وَالثَّلَاثَةِ، وَالِاثْنَيْنِ وَالْوَاحِدِ حَدَّثَنَاهُ أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قال: أخبرنا زَكَرِيَّا

382- Zekeriyyâ b. Ebî Zâide'nin Atıyye el-Avfî'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Her bir nebîye bir duâ (hakkı) verildi de her biri onu hemen (dünyada) kullandı. Bense duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere erteledim. Benim ümmetimden bir adam insanlardan büyük bir topluluğa şefaat edecektir. Yine bir adam küçük bir topluluğa, üç kişiye, iki kişiye ve bir kişiye şefaat edecektir.*"

Bunu bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Zekeriyyâ haber verdi.

٣٨٣-وَرَوَى هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ، دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ، وَإِنِّي اسْتَخْبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» حَدَّثَنَاهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ السُّلَمِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ

هِشَامٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّمَا قُلْتُ فِي هَذَا الْخَبَرِ، رَوَى هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ أَنَّ بَعْضَ عُلَمَائِنَا، كَانَ يُنْكِرُ أَنْ يَكُونَ الْحَسَنُ سَمِعَ مِنْ جَابِرٍ

383- Hişâm b. Hassân'ın el-Hasen'den, onun Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Her nebînin ümmeti hakkında ettiği bir duâsı vardır. Ben ise duâmı kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere saklamak istedim.*"

Bunu bize İsmâîl b. Bişr b. Mansûr es-Sülemî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ, Hişâm'dan tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberde "Hişâm el-Hasen'den rivâyet etti" dememin sebebi ancak bazı âlimlerimizin el-Hasen'in Câbir'den hadis işittiğini kabul etmemesidir.

Allah (azze ve celle)'nin Nebîsi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Ümmetinin Yarısını Cennete Sokmakla Şefaat Etme Arasında Muhayyer Bıraktığının, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ümmeti İçin Şefaati Seçtiğinin; Çünkü Onun Ümmetlerin En Hayırlısı Olan Ümmeti İçin Onların Bir Kısmını Cennete Sokmaktan Daha Geniş Kapsamlı, Daha Çok ve Daha Faydalı Olduğunun Zikri Bâbı

٣٨٤-حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَلِيمَ بْنَ عَامِرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيَّ، يَقُولُ: نَزَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْزِلًا فَاسْتَيْقَظْتُ مِنَ اللَّيْلِ، فَإِذَا لَا أَرَى فِي الْمُعَسْكَرِ شَيْئًا أَطْوَلَ مِنْ مُؤْخِرَةِ رَحْلٍ، قَدْ لَصِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ وَبَعِيرِهِ بِالْأَرْضِ، فَقُمْتُ أَتَخَلَّلُ النَّاسَ، حَتَّى دَفَعْتُ إِلَى مَضْجَعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِيهِ فَوَضَعْتُ يَدَيَّ عَلَى الْفِرَاشِ، فَإِذَا هُوَ بَارِدٌ، فَخَرَجْتُ أَتَخَلَّلُ النَّاسَ وَأَقُولُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ذَهَبَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى خَرَجْتُ مِنَ الْعَسْكَرِ، كُلِّهِ فَنَظَرْتُ سَوَادًا، فَمَضَيْتُ، فَرَمَيْتُ بِحَجَرٍ، فَمَضَيْتُ إِلَى السَّوَادِ، فَإِذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَإِذَا بَيْنَ أَيْدِينَا صَوْتٌ، كَدَوِيِّ الرَّحَى، أَوْ كَصَوْتِ الْقَصْبَاءِ حِينَ تُصِيبُهَا الرِّيحُ، فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ: يَا قَوْمُ اثْبُتُوا حَتَّى تُصْبِحُوا، أَوْ يَأْتِيَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَبِثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ نَادَى «أَثَمَّ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ، وَعَوْفُ بْنُ مَالِكٍ» ، فَقُلْنَا، يَعْنِي نَعَمْ -

قال أبو بكر: لم أجد في كتابي نعم - فأقبل إلينا، فخرجنا نمشي معه لا نسأله عن شيء، ولا يخبرنا، حتى قعدنا على فراشه فقال: " أتدرون ما خيرني به ربي الليلة؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، قال: فإنه خيرني بين أن يدخل نصف أمتي الجنة، وبين الشفاعة، فاخترت الشفاعة فقلنا ": يا رسول الله ادع الله أن يجعلنا من أهلها قال: «هي لكل مسلم» قال أبو بكر: وأنا أخاف أن يكون قوله: سمعت عوف بن مالك وهما وإن بينهما معدي كرب فإن أحمد بن عبد الرحمن بن وهب، ثنا، قال: ثنا حجاج يعني ابن رشدين قال: حدثني معاوية وهو ابن صالح، عن أبي يحيى سليم بن عامر، عن معدي كرب، عن عوف بن مالك، قال: خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر فذكر الحديث نحوه، غير أنه قال: " إن ربي استشارني في أمتي، فقال: أتحب أن أعطيك مسألتك اليوم، أم أشفعك في أمتك، قال: فقلت: بل اجعلها شفاعة لأمتي "، قال عوف: فقلنا: يا رسول الله اجعلنا في أول من تشفع له الشفاعة قال: «بل أجعلها لكل مسلم ، حدثنا محمد بن بشار، قال: ثنا معاذ بن هشام قال: حدثني أبي، عن قتادة، عن أبي المليح، عن عوف بن مالك الأشجعي قال "كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم

384- Bize er-Rabî' b. Süleymân el-Murâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbn Bekr- tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Câbir tahdis etti, dedi ki: Süleym b. Âmir'i şöyle derken işittim: Avf b. Mâlik el-Eşca'î'yi şöyle derken işittim: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikte bir konaklama yerinde konakladık. Geceleyin uyandım. Bir baktım ve kampta bir yükün arka tarafından daha yüksek bir şeyin olmadığını gördüm. Her insan devesiyle birlikte yere yapışmıştı. Kalktım ve insanların arasından geçmeye başladım. Sonunda Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yatağına vardım. Baktım ki O yatakta değil. Elimi yatağa koydum. Soğuktu. Bunun üzerine çıktım ve yine insanların arasından geçmeye başladım. Bir taraftan da "Şüphesiz biz Allah'a âidiz ve şüphesiz biz O'na döneceğiz, Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* gitmiş" diyordum. Derken kamptan tamamen ayrıldım. Bir karaltı gördüm ve ilerledim. Bir taş attım. Karaltıya doğru ilerlemeye devam ettim. Baktım ki Muâz b. Cebel ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh! Birden önümüzde değirmen uğultusuna benzer ya da kendisine rüzgâr isâbet eden sazlığın çıkardığı ses gibi bir ses duyuldu. Aramızdan

bazıları diğerlerine "Arkadaşlar, sabahı edinceye kadar ya da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) size gelinceye kadar olduğunuz yerde kalın" dedi. Bunun üzerine Allah'ın dilediği kadar kaldık. Sonra (Rasulullah) "*Muaz b. Cebel, Ebû Ubeyde ve Avf b. Mâlik orada mı?*" diye seslendi. Bizde -yani evet- dedik. -Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Kitabımda "evet" lafzını bulamadım- Sonra yanımıza geldi. Sonra çıkıp O'nunla birlikte yürümeye başladık. Ne biz O'na bir soru soruyorduk ne de O bize bir şey söylüyordu. Tâ ki yatağına oturduk. Bize "*Rabbimin bu gece beni ne arasında muhayyer bıraktığını biliyor musunuz?*" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Buyurdu ki: "*O beni ümmetimin yarısını cennete sokmak ile şefaat etmek arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*" Bunun üzerine biz "Ey Allah'ın Resûlü, Allah'a bizi onun ehlinden kılması için duâ et" dedik. "*O her müslüman içindir*" buyurdu.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Korkarım ki (Süleym b. Âmir'in) "Avf b. Mâlik'ten işittim" sözü bir vehimdir. Çünkü ikisinin arasında Ma'dîkerib vardır.

Zira bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc -yani İbn Rişdîn- tahdis etti, dedi ki: Bana Muâviye -ki o İbn Sâlih'tir- tahdis etti. Onun Ebû Yahyâ Suleym b. Âmir'den, onun Ma'dîkerib'den, onun da Avf b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir sefere çıktık..." Sonra hadisi benzer şekilde zikretti. Ayrı olarak şunları söyledi: "*Rabbim ümmetim hakkında benim fikrimi sordu. 'Sana istediğini bugün vermemi mi istersin yoksa seni ümmetine şefaat ettirmemi mi?' buyurdu. Ben de 'Hayır, (isteğimi) ümmetim için şefaat kılacağım' dedim.*"

Avf dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, bizi ilk şefaat edeceğin kimseler kıl" dedik. Bunun üzerine O "*Hayır, onu her bir müslüman için kılacağım*" buyurdu.

Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Ebu'l Melîh'ten, onun Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik..."

٣٨٥-وَحَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَتَوَسَّدَ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا ذِرَاعَ رَاحِلَتِهِ، قَالَ: فَاسْتَيْقَظْتُ، فَلَمْ أَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُمْتُ، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ، فَإِذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ قَدْ أَفْزَعَهُ الَّذِي أَفْزَعَنِي، قَالَ: فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ، إِذَا هَدِيرٌ كَهَدِيرِ الرَّحَى، بِأَعْلَى الْوَادِي، فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ، إِذْ جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: " أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي، فَخَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ، فَقُلْنَا: نَنْشُدُكَ اللَّهَ وَالصُّحْبَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمَا جَعَلْتَنَا مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِكَ قَالَ: أَنْتُمْ مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِي، قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقْنَا إِلَى النَّاسِ، فَإِذَا هُمْ قَدْ فَزِعُوا حِينَ فَقَدُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: " إِنَّهُ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي، فَخَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَنْشُدُكَ اللَّهَ وَالصُّحْبَةَ لَمَا جَعَلْتَنَا مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِكَ قَالَ: " فَأَنْتُمْ مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِي، فَلَمَّا أَضَبُّوا عَلَيْهِ، قَالَ: شَفَاعَتِي لِمَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي، لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا"

385- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Arûbe'den, onun Katâde'den, onun Ebu'l Melîh'ten, onun Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Bizden her bir adam bineğinin kolunu yastık yapmıştı. Sonra uyandım. Fakat Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i göremedim. Kalktım ve O'nu aramaya gittim. Bir de baktım ki beni endişelendiren şey Muâz b. Cebel'i de endişelendirmiş. Biz o hâldeyken vâdinin yukarısından değirmen uğultusuna benzer bir uğultu geldi. Biz o durumdayken Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkageldi ve buyurdu ki: "*Bana Rabbimden biri geldi ve O beni ümmetimin yarısını cennete sokması ile şefaat arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*" Bunun üzerine biz "*Allah için ve sohbetinde bulunmamız hatırına bizi de şefaat edeceğin kimselerden kıl ey Allah'ın Resûlü!*" dedik. O da "*Siz şefaat edeceklerimdensiniz*" buyurdu. Sonra insanların yanına gittik. Baktık ki onlar da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bulamadıklarından dolayı endişeye kapılmışlar. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların yanına gitti ve buyurdu ki: "*Bana Rabbimden biri geldi ve O beni ümmetimin yarısını cennete sokması ile şefaat arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*" Bunun üzerine onlar da "*Allah için ve sohbetinde bulunmamız hatırına bizi de şefaat edeceğin kimselerden kıl*

ey Allah'ın Resûlü!" dediler. O da "*Siz de şefaat edeceklerimdensiniz*" buyurdu. O'ndan çokça istekte bulundukları zaman da "*Şefaatim ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölen herkesedir*" buyurdu.

٣٨٦-حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَبَا الْمَلِيحِ الْهُذَلِيَّ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَأَنَاخَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَخْنَا مَعَهُ فَذَكَرَ أَبُو مُوسَى، الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَالَ: «لَقِيتُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، وَأَبَا مُوسَى، وَقَالَ فِي آخِرِهِ، قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.» فَإِنِّي أُشْهِدُ مَنْ حَضَرَنِي أَنَّ شَفَاعَتِي لِمَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي، لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا

"وَحَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، فَذَكَرَ هَارُونُ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَوْ جَازَ الْحُكْمُ بِالْإِسْنَادِ الْوَاهِي، وَبِرِوَايَةِ غَيْرِ الْحَافِظِ عَلَى رِوَايَةِ الْحَافِظِ الْمُتْقِنِ، لَحَكَمْتُ أَنَّ أَبَا الْمَلِيحِ لَمْ يَسْمَعْ هَذَا الْخَبَرَ، مِنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، وَأَنَّ بَيْنَهُمَا أَبَا بُرْدَةَ؛ لِأَنَّ أَبَا مُوسَى، ثَنَا، قَالَ: ثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَخِيهِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، فَذَكَرَ أَبُو مُوسَى الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ

386- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Said'den, onun Katâde'den rivâyet ettiğine göre Ebu'l Melîh el-Huzelî onlara Avf b. Mâlik'in şöyle dediğini tahdis etmiştir: "Yolculuklarından birinde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesini ıhtırdı. Biz de develerimizi ıhtırdık..." Sonra Ebû Mûsâ hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Sonra dedi ki: "Muâz b. Cebel ve Ebû Mûsâ ile karşılaştım..." En sonunda da şöyle dedi: "Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedi ki: '*Yanımda bulunanları şahit*

tutarak söylüyorum ki şefaatim ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölen herkesedir.'"

Bize yine Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. O Katâde'den, o Ebu'l Melîh'ten, o Avf b. Mâlik'ten rivâyet etti. Sonra hadisi benzer şekilde zikretti.

Bize Hârûn b. İshâk el-Hemdânî de tahdis etti, dedi ki: Bize Abde - yani İbn Süleymân- tahdis etti. O Saîd'den, o Katâde'den, o el-Melîh'ten, o da Avf b. Mâlik'ten rivâyet etti. Sonra Hârûn hadisin tamamını zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Çürük isnâd ile hüküm vermek ve hâfız olmayan râvinin rivâyetini mutkin ve hâfız râvinin rivâyetinin önüne geçirmek câiz olsaydı Ebu'l Melîh'in bu haberi Avf b. Mâlik'ten işitmediğine ve ikisinin arasında Ebû Burde'nin olduğuna hükmederdim.

Çünkü bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti. O Muhammed b. Ebi'l Melîh'ten, o kardeşi Ziyâd'dan, o Ebu'l Melîh'ten, o Ebû Burde'den, o da Avf b. Mâlik'ten rivâyet etti. Sonra Ebû Mûsâ hadisin tamamını tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muhammed b. Ebi'l Melîh ve kardeşi Ziyâd; Saîd b. Arûbe'ye, Hişâm ed-Destuvâî'ye ve Katâde'ye aykırı rivâyette bulundukları takdirde kendileriyle ihticâc edilmesi câiz olmayan kimselerdendir. Katâde ki zamanının en âlimidir. Zamanlarında ilmin kendilerine dayandığı söylenen dört kişiden biridir. Saîd b. Ebî Arûbe de zamanının en hâfızlarındandır. Hişâm ed-Destuvâî ise zamanının en doğru yazanıdır.

Ahmed b. Abde'yi şöyle derken işittim: Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'yi şöyle derken işittim: "Hadîsi dört kişinin yanında bulduk: ez-Zuhrî, Katâde, el-A'meş ve Ebû İshâk... Katâde ihtilâfı en iyi bilenleriydi. Ez-Zührî isnâdı en iyi bilenleriydi. Ebû İshâk, Alî b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'ın ve Abdullah'ın hadislerini en iyi bilenleriydi. El-A'meş'te ise bunların hepsinden vardı. Diğerlerinde bu ilimlerden ancak biri ya da ikisi vardı."

Muhammed b. Yahyâ'yı şöyle derken işittim: Alî b. Abdullah'ı şöyle derken işittim: "Katâde'nin ashâbı üçtür: Onların en hâfızı Saîd b. Ebî Arûbe'dir. Katâde'nin işittiklerini işitmediklerinden ayırma hususunda en bilgilileri Şu'be'dir. Yazısının doğruluğuyla beraber en çok rivâyette bulunanları ise Hişâm'dır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebu'l Melîh'in bu kıssaya âit ikinci bir isnâdı daha vardır. Bu kıssayı bize Ebû Mûsâ el-Eş'arî rivâyet edip haber vermiştir. Eğer ben Muhammed b. Ebi'l Melîh'i ve kardeşi Ziyâd'ı Katâde'nin önüne geçirerek hüküm verecek olsaydım aynı şekilde Ebû Burde'nin de bu haberi Avf b. Mâlik'ten işitmediğine hükmederdim. Zira ikisinin arasında Ebû Burde vardır. Fakat ben Ebu'l Melîh'ten gelen rivâyetler hususunda; Katâde'nin, Saîd'in ve Hişâm'ın aleyhine hüküm vermediğim için bu haberin iki isnâdı olduğunu söyledim:

Birincisi: Ebu'l Melîh-Avf b. Mâlik

İkincisi: Ebû Burde-Ebû Mûsâ-Avf b. Mâlik

٣٨٧-حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدٍ يَعْنِي الْحَذَّاءَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ، فَانْتَهَيْنَا ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَلَمْ نَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي مَكَانِهِ، وَإِذَا أَصْحَابُنَا، كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِهِمُ الصَّخْرَ، وَإِذَا الْإِبِلُ قَدْ وَضَعَتْ جِرَانَهَا يَعْنِي أَذْقَانَهَا فَإِذَا بِخَيَالٍ، فَإِذَا هُوَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ، فَتَصَدَّى لِي، وَتَصَدَّيْتُ لَهُ، قَالَ خَالِدٌ فَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ خَلْفَ أَبِي مُوسَى هَزِيزًا كَهَزِيزِ الرَّحَى، فَقُلْتُ: أَيْنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: وَرَائِي قَدْ أَقْبَلَ، فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ بِأَرْضِ الْعَدُوِّ كَانَ عَلَيْهِ حَارِسًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي آنِفًا، فَخَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي فِي الْجَنَّةِ، وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ

387- Bize Ebû Bişr el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbn Abdullah- tahdis etti. Onun Hâlid'den -yani el-Hazzâ'dan-, onun Ebû Kılâbe'den, onun da Avf b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Gazvelerinden birinde Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikteydik. Bir gece (bir yere) vardık (ve orada konakladık). Fakat Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i yerinde göremedik. Sabahı ettiğimizde insanların başlarının üzerinde kaya var gibiydi. Develer de curnlerini -yani çenelerini- yere koymuş vaziyetteydi. O esnâda bir silüet gördüm. Baktım ki Ebû Mûsâ el-Eş'arî imiş. Bana doğru yöneldi. Ben de ona doğru yöneldim..."

Hâlid dedi ki: Bana Humeyd b. Hilâl de tahdis etti. Onun Ebû Arûbe'den, onun Ebû Mûsâ'dan, onun da Avf b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Mûsâ'nın arkasında değirmen sesine benzer bir ses duydum. "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nerede?" diye sordum. "Arkamda, geldi" diye cevap verdi. Baktım ki Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)! "Ey Allah'ın Resûlü, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşman topraklarında bulunduğu zaman yanında bir koruması olur" dedim. Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Az önce bana Rabbimden biri geldi ve O beni ümmetimin yarısını cennete sokması ile şefaat arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*"

٣٨٨-وَثَنَا بِخَبَرِ أَبِي الْمَلِيحِ، مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو مُوسَى قَالَا: ثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنِ الْأَشْعَرِيِّ ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، وَكُنَّا نُشَاهِدُهُ بِاللَّيْلِ فِي مَضْجَعِهِ، فَأَتَيْتُهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَلَمْ أَجِدْهُ، فَانْطَلَقْتُ أَطْلُبُهُ، فَإِذَا رَجُلَانِ قَدِ افْتَقَدَاهُ كَمَا فَقَدْتُهُ، فَقُلْتُ: هَلْ حَسَسْتُمَاهُ؟ قَالَا: لَا فَسَمِعْنَا صَوْتًا مِنْ أَعْلَى الْوَادِي كَجَرِّ الرَّحَى، لَا نَرَاهُ إِلَّا نَحْوَهُ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا، فَقَالَ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قُلْنَا فَقَدْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتٍ مِنْ رَبِّي، فَخَيَّرَنِي بَيْنَ الشَّفَاعَةِ، وَبَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِكَ، قَالَ: «أَنْتُمْ مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِي» زَادَ بُنْدَارٌ: ثُمَّ أَقْبَلْنَا، فَانْتَهَيْنَا إِلَى الْقَوْمِ وَقَدْ تَحَسَّسُوا، وَفَقَدُوهُ، فَقَالَ: إِنَّهُ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي، فَخَيَّرَنِي بَيْنَ الشَّفَاعَةِ، وَبَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِكَ، قَالَ: أَنْتُمْ مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِي قَالَ بُنْدَارٌ: وَأَبُو مُوسَى: وَمَنْ شَهِدَ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَمْ أَفْهَمْ عَنْ بُنْدَارٍ هَلْ عِنْدَ قَوْلِهِ: اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ شَفَاعَتِكَ، هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ بُنْدَارٍ، وَقَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، وَقَالَ أَيْضًا يَسْمَعُ صَوْتًا مِنْ أَعْلَى الْوَادِي كَأَنَّهُ جَرُّ رَحًى.

388- Bize Ebu'l Melîh'in haberini Muhammed b. Beşşâr ve Ebû Mûsâ da tahdis etti, dediler ki: Bize Sâlim b. Nûh tahdis etti, dedi ki: Bana el-Cureyrî haber verdi. Onun Ebu's Selîl'den, onun Ebu'l Melîh'ten, onun el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Geceleyin O'nu yatağında

kontrol ediyorduk. Bir gece O'nun yanına geldim fakat O'nu bulamadım. Hemen O'nu aramaya gittim. Baktım ki iki adam daha benim gibi O'nu arıyor. "O'nu gördünüz mü?" diye sordum. "Hayır" dediler. Bunun arkasından vâdinin yukarısından değirmen taşının sürtüldüğü zaman çıkardığı ses gibi bir ses işittik. O'nu göremiyorduk. Ancak bulunduğu tarafı biliyorduk. Sonra yanımıza çıkageldi. "*Bunlar kim?*" diye sordu. "Seni arıyorduk ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Bu gece bana Rabbimden biri geldi ve O beni şefaat ile ümmetimin yarısını cennete sokması arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*" Biz de "Ey Allah'ın Resûlü, bizi de şefaat edeceğin kimselerden kıl!" dedik. "*Siz şefaat edeceklerimdensiniz*" buyurdu.

Bündâr ilâve olarak şunları söyledi: Sonra insanların yanına geldik. Onlar da O'nu aramışlar fakat bulamamışlardı. Buyurdu ki: "*Bana Rabbimden biri geldi ve O beni şefaat ile ümmetimin yarısını cennete sokması arasında muhayyer bıraktı. Ben de şefaati seçtim.*" "Ey Allah'ın Resûlü, bizi de şefaat edeceğin kimselerden kıl" dediler. "*Siz de şefaat edeceklerimdensiniz*" buyurdu.

Bündâr ve Ebû Mûsâ ayrıca "*Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de O'nun kulu ve resûlü olduğuma şehâdet edenler herkes de*" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bündâr'ın bunu "bizi de şefaat edeceğin kimselerden kıl" kısmında(n sonra) söylediğini anlayamadım.

Bu lafız Bündâr'ın hadisidir. Ebû Mûsâ ise ("Bize el-Cureyrî haber verdi" demeyip) "el-Cureyrî'den" dedi. Ayrıca "Vâdinin yukarısından değirmen taşının sürtüldüğü zaman çıkardığı sese benzer bir ses duyuyordu" dedi.

٣٨٩-وَحَدَّثَنَا بِخَبَرِ أَبِي الْمَلِيحِ عَبْدِ الْوَارِثِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَلِيحِ الْهُذَلِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ، أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي سَفَرٍ فَسَارَ بِهِمْ يَوْمَهُمْ أَجْمَعَ، لَا يَحِلُّ لَهُمْ عُقْدَةُ لَيْلَتِهِ جَمْعَاءَ، لَا يَحِلُّ لَهُمْ عُقْدَةً، إِلَّا لِلصَّلَاةِ، حَتَّى نَزَلُوا أَوْسَطَ اللَّيْلِ، قَالَ: فَرَقَبَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ وَضَعَ رَحْلَهُ قَالَ: فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ، فَنَظَرْتُ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا إِلَّا نَائِمًا، وَلَا بَعِيرًا إِلَّا وَاضِعًا جِرَانَهُ قَائِمًا قَالَ

فَتَطَاوَلْتُ، فَنَظَرْتُ حَيْثُ وَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحْلَهُ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ: فَإِذَا أَنَا بِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، وَالْأَشْعَرِيِّ

389- Ebu'l Melîh'in haberini bize Abdulvâris b. Abdussamed de tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebi'l Melîh el-Huzelî tahdis etti, dedi ki: Bana Ziyâd b. Ebi'l Melîh tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Burde'den, onun Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den rivâyet ettiğine göre o bir yolculukta Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikteydi. (Rasulullah) gün boyunca onları yürüttü. Gece boyunca hiç ara vermediler. Namaz için ara vermeleri dışında hiç ara vermediler. Tâ ki gecenin yarısında bineklerinden indiler. Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yükünü indirdiği zaman bir adam O'nun koruması oldu. Sonra ben O'nun yanına gittim. Baktım ve uyumamış hiçbir kimse, çenesini yere koyup uyumamış hiçbir deve göremedim. Sonra boynumu uzatıp Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yükünü koyduğu yere baktım...

Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti ve ayrıca şöyle dedi: "Bir de baktım ki Muâz b. Cebel ve el-Eş'arî karşımda duruyor."

Nebîmiz Muhammed'den Önceki Nebîlerin -Allah'ın Salât ve Selâmı Hem O'nun Hem de Onların Tamamının Üzerine Olsun- Bazılarının Allah'ın Kendilerine Verdiği İcâbet Edilecek Duâ Hakkını Rablerinden Talepte Bulunarak Kullandıklarının, Bazılarının da Bu Duâyı Kavimlerine Beddua Olarak Onların Dünyâda Helâk Olmaları İçin Kullandıklarının Delîlinin, Ayrıca Onlardan Hiçbirinin Ümmetine Nebîmiz Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den Daha Merhametli Olmadığının, Çünkü O'nun Duâsını Kıyâmet Günü Ümmetine Şefaat Olmak Üzere Sakladığının Delîlinin Zikri Bâbı

٣٩٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي صَفْوَانَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَبَّاسِ الشِّبَامِيِّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ السُّوَائِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَلْقَمَةَ الثَّقَفِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَقِيلٍ الثَّقَفِيِّ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي ثَقِيفٍ فَعَلِقْنَا طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ، حَتَّى أَنَخْنَا بِالْبَابِ، وَمَا فِي النَّاسِ رَجُلٌ أَبْغَضَ إِلَيْنَا مِنْ رَجُلٍ، نَلِجُ عَلَيْهِ مِنْهُ فَدَخَلْنَا وَسَلَّمْنَا، وَبَايَعْنَا، فَمَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، حَتَّى مَا فِي النَّاسِ رَجُلٌ أَحَبَّ إِلَيْنَا مِنْ رَجُلٍ خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا سَأَلْتَ رَبَّكَ مُلْكًا كَمُلْكِ سُلَيْمَانَ؟ فَضَحِكَ وَقَالَ: " فَلَعَلَّ لِصَاحِبِكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلَ مِنْ مُلْكِ سُلَيْمَانَ، إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ دَعْوَةً فَمِنْهُمْ مَنِ اتَّخَذَ بِهَا دُنْيَا، فَأُعْطِيَهَا وَمِنْهُمْ مَنْ دَعَا بِهَا عَلَى قَوْمِهِ فَأُهْلِكُوا بِهَا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعْطَانِي دَعْوَةً، فَاخْتَبَأْتُهَا عِنْدَ رَبِّي، شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

390- Bize Muhammed b. Osmân b. Ebî Safvân es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Hâşim b. el-Berîd tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulcebbâr b. el-Abbâs eş-Şibâmî tahdis etti. Onun Avn b. Ebî Cuhayfe es-Suvâî'den, onun Abdur-rahmân b. Alkame es-Sekafî'den, onun Abdurrahmân İbn Ebî Akîl es-Sekâfî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Sakîf (heyetin)in arasında Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e geldim. Medîne yollarından birine girdik. Sonra kapıda develerimizi ıhtırdık. Yanına girdiğimiz insanlar arasında O'ndan daha çok nefret beslediğimiz bir kimse yoktu. Derken girdik, selâm verdik ve bey'at ettik. O'nun yanından çıktığımızda yanından çıktığımız insanlar arasında bize O'ndan daha sevimli bir kimse yoktu. O'na "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbinden Süleymân'ın saltanatı

gibi bir saltanat istesen ya!" dedim. Bunun üzerine güldü ve şöyle buyurdu: "*Belki de arkadaşınız için Allah katında Süleymân'ın saltanatından daha üstünü vardır. Allah hangi nebîyi göndermişse mutlaka ona bir duâ (hakkı) vermiştir. Onlardan bazıları duâsını dünya(lık) için etmiştir ve istediği kendisine verilmiştir. Bazıları duâsını kavmine beddua olarak etmiştir ve onlar da bu sebeple helâk edilmişlerdir. Şüphesiz Allah bana da bir duâ (hakkı) verdi. Ben de onu Rabbimin katında kıyâmet günü ümmetime şefaat olmak üzere sakladım.*"

٣٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ أَيْضًا، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ، عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ الْعَبَّاسِ الشِّبَامِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، قَالَ: «وَفَدْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، فَاسْتَأْذَنَّا عَلَيْهِ، فَأَذِنَ لَنَا، فَوَلَجْنَا وَلَيْسَ أَحَدٌ أَبْغَضَ مِنْهُ إِلَيْنَا فَأَسْلَمْنَا، وَبَايَعْنَا، فَمَا خَرَجْنَا حَتَّى مَا كَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْنَا مِنْهُ» فَذَكَرَ نَحْوَهُ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ هَذَا هُوَ الْمُلَقَّبُ بِالْوَسَاوِسِ

391- Bize yine Muhammed b. Osmân tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. İsmâîl el-Ensârî tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Hâşim b. el-Berîd, Abdulcebbâr b. el-Abbâs eş-Şibâmî'den bu isnâd ile tahdis etti, dedi ki:

"Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e heyet olarak gittik. Yanına girmek için izin istedik. Bize izin verdi. Derken -O'ndan daha çok nefret beslediğimiz kimse olmadığı hâlde- yanına girdik. Sonra müslüman olduk. Bey'at ettik. Yanından çıktığımızda O'ndan daha çok sevdiğimiz kimse yoktu..." Sonra benzer şekilde zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu Muhammed b. İsmâîl "el-Vesâvis" lakaplı Muhammed b. İsmâîl'dir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Şefaat Konusunda Rivâyet Edilmiş Olan; Mutezile'nin, Havâric'in, Birçok Bidat Ehlinin ve Başkalarının; Bilgisizliklerinden ve Haberlerin Câhili Olmalarından Dolayı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Şefaat Hakkındaki *"O Her Müslüman İçindir"* Buyruğuna Zıt Olduğunu Zannettikleri Bir Lafzın Zikri Bâbı

Allah'a hamd olsun ki O'nun nimeti sâyesinde durum bu câhillerin düşündüğü gibi değildir. Şimdi Yaratıcımız (azze ve celle)'nin tevfîkiyle bunların birbirlerine zıt olmadığını açıklayacağım.

٣٩٢- حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

392- Bize el-Abbâs b. Abdul'azîm el-Anberî ve Ahmed b. Yûsuf es-Sülemî tahdis etti, dediler ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti. Onun Ma-mer'den, onun Sâbit'ten, onun Enes'ten, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

٣٩٣- حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثنا بِسْطَامُ بْنُ حُرَيْثٍ، عَنْ أَشْعَثَ الْحُدَّانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

393- Bize el-Abbâs b. Abdul'azîm tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Bistâm b. Hureys tahdis etti. Onun el-Eş'as el-Huddânî'den, onun Enes'ten, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

٣٩٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الْخَلِيلُ بْنُ عُمَرَ، وَثنا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ، قَالَ: ثنا الْخَلِيلُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثنا الْأَبَحُّ وَهُوَ عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الشَّفَاعَةُ لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي» وَقَالَ يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ: شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

394- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Halîl b. Amr tahdis etti...

Bize Yahyâ b. Muhammed b. es-Seken de tahdis etti, dedi ki: Bize el-Halîl b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize el-Ebahh -ki o Amr b. Saîd'dir- tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Arûbe'den, onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Şefaat ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

(Bu Muhammed b. Yahyâ'nın lafzıdır.) Yahyâ b. Muhammed ise "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir*" dedi.

٣٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ ثَابِتٍ الْبُنَانِيُّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي» وَقَالَ لِي جَابِرٌ: يَا مُحَمَّدُ مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِ الْكَبَائِرِ فَمَا لَهُ وَالشَّفَاعَةِ

395- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Sâbit el-Bünânî tahdis etti. Onun Ca'fer b. Muhammed'den, onun babasından, onun da Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

(Ca'fer'in babası Muhammed dedi ki:) Câbir bana dedi ki: "Ey Muhammed! Zaten büyük günah işleyenlerden başkasının şefaatle ne işi olur?"

٣٩٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ زُهَيْرٍ، وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

396- Bize Ahmed b. Yûsuf es-Sülemî tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Ebî Seleme tahdis etti. Onun Zuheyr'den -ki o İbn Muhammed'dir- onun Ca'fer b. Muhammed'den, onun babasından, onun da Câbir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

٣٩٧- حدثنا محمد بن رافع، قال: ثنا سليمان بن داود الطيالسي، عن الحكم بن خزرج ، وثنا علي بن مسلم، قال: ثنا أبو داود، قال: ثنا الحكم بن خزرج، قال: ثنا ثابت، عن أنس، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " شفاعتي لأهل الكبائر من أمتي

397- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd et-Tayâlisî, el-Hakem b. Hazrec'den tahdis etti.

Bize Alî b. Müslim de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hakem b. Hazrec tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şefaat konusunda bu bâbdan önceki bâbda zikretmiş olduğumuz haberlerde geçen "*O her müslüman içindir*" buyruğu şu manaya gelmektedir: Ben ilk başta bütün müslümanlara şefaat edeceğim: Nebîlere, şehîdlere, sâlihlere ve diğer bütün müslümanlara... Bunun üzerine Allah onları, aralarında hüküm vermek ve hesaplarını hemen görmek için kendilerine derdin ve tasanın isâbet ettiği o yerden kurtaracak. Nitekim bu uzun uzun imlâ ettirdiğim haberlerde beyân edilmiştir.

"*Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenleredir*" buyruğuna gelince O bununla ancak "her müslümanı kapsayan bu şefaatten sonraki şefaatim" manasını kastetmiştir. Bu şefaat, işlemiş oldukları ve Allah'ın dünyada affetmediği günahlar ve hatalar sebebiyle cehenneme sokulmuş olan müminler için olan şefaattir. Bu kimseler O'nun şefaati ile cehennemden çıkarlar. Şu hâlde Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in "*Şefaatim büyük günah işleyenler içindir*" buyruğu "büyük günah işleyip işledikleri büyük günahlardan ötürü cehenneme sokulan kimseler içindir" manasına gelmektedir. Zira Allah *(azze ve celle)* O'nun "*Eğer sakındırıldığınız şeylerin büyüklerinden kaçınırsanız...*" (Nisâ, 31) buyruğuyla sâbit olduğu üzere büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde küçük günahların bağışlanacağını vaad etmiştir. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Yaratıcısı ve Bârîsi *(azze ve celle)*'den, kendisine ümmetinden birbirlerinin kanını döken kimselere şefaat etme yetkisi vermesini istemiştir de müslümanların kanlarını dökmek -haksız yere döküldüğü zaman- büyük günahların en büyüklerinden olmasına, Allah'a şirk koşmaktan ve küfürden sonra bun-

dan daha büyük bir günah olmamasına rağmen isteği ve talebi kabul edilmiştir.

٣٩٨- حَدَّثَنَا بِمَسْأَلَةِ النَّبِيِّ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، الَّذِي ذَكَرْتُ عَلِيَّ بْنَ سَعِيدٍ النَّسَائِيَّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ وَهُوَ ابْنُ حَمْزَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «أُرِيتُ مَا تَلْقَى أُمَّتِي بَعْدِي وَسَفْكِ بَعْضِهِمْ دِمَاءَ بَعْضٍ، وَسَبَقَ ذَلِكَ مِنَ اللَّهِ كَمَا سَبَقَ عَلَى الْأُمَمِ، قَبْلَهُمْ فَسَأَلْتُهُ أَنْ يُولِيَنِي شَفَاعَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهِمْ، فَفَعَلَ»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدِ اخْتُلِفَ عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ فَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْخَبَرَ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، عَنْ شُعَيْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ

398- Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in söz konusu ettiğim isteğini bize Alî b. Saîd en-Nesâî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -ki o İbn Hamza'dır- ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Enes b. Mâlik tahdis etti. Onun Ümmi Habîbe'den, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Benden sonra ümmetimin nelerle karşılaşacağı ve onların birbirlerinin kanlarını dökeceği bana gösterildi. Bu Allah tarafından onlardan önceki bütün ümmetler hakkında önceden takdir edildiği gibi (ümmetim hakkında da) takdir edildi. Ben de O'ndan bana kıyâmet gününde şefaat yetkisi vermesini istedim. O da verdi.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber Ebu'l Yemân'dan farklı isnadlarla rivâyet edilmiştir. Bazıları bu haberi Ebu'l Yemân-Şuayb-Abdullah b. Abdurrahmân b. Ebî Huseyn tarîkiyle rivâyet etmiştir. Bazıları da "ez-Zuhrî'den demiştir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Burada Büyük Günahlarla Ancak Şirkin Aşağısındaki Günahları Kastettiğinin Delîlinin Zikrî Bâbı

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şirkin büyük günahların en büyüğü olduğunu bildirmiştir. O *"Ümmetimden büyük günah işleyenler"* buyruğuyla ancak kendisinin davetine karşılık veren, kendisine iman eden ve şirkten tevbe eden ümmetini kastetmiştir. Şöyle ki; ümmet ismi bazen O'nun gönderildiği toplumun bütünü hakkında da kullanılır. Yani onlar, O'nun kendilerine gönderildiği ümmeti olurlar. İman edip şirkten tevbe edenler ise; O'nun imana davetine muhatap olmaları yönünden ümmeti olmalarından sonra davetine karşılık vermiş olmaları yönünden ümmeti olurlar.

ذَكَرَهُ فِي خَبَرِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا

(Rasulullah) el-A'meş'in haberinde bunu söz konusu etmiştir. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "O *(yani şefaat) inşâallah onlardan Allah'a bir şey ortak koşmadığı hâlde ölenlere ulaşacaktır."*

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Büyük Günah İşleyenler İçin Olduğunu Söylediğim Şefaatinin Yorumladığım Şekilde Olduğunun, Cehenneme Sokulmuş Olan Fakat Cehennem Ehli Olmayan Kimseler İçin Olduğunun, Oranın Ehli Olanların Orada Ebedî Kalacağının, Şefaatin Onlardan Ayrı Olarak Bazı Günahlar ve Hatalar İşleyen ve Bunun Sonucunda -Allah'ın Onlara Ondan Bir Miktar Karalık Bulaştırması İçin- Cehenneme Sokulan Tevhid Ehli Kimseler İçin Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

٣٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْلَمَةَ، وَهُوَ سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَهْلَ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُ النَّارِ، لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيَوْنَ، وَلَكِنَّهَا تُصِيبُ أَقْوَامًا بِذُنُوبِهِمْ وَخَطَايَاهُمْ حَتَّى إِذَا مَا صَارُوا فَحْمًا أُذِنَ فِي

الشفاعة. قال: فيخرجون ضبائر، فيلقون على أنهار الجنة فيقال: يا أهل الجنة، أهريقوا عليهم من الماء، فينبتون، كما تنبت الحبة، في حميل السيل

399- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi: Bize Muhammed -yani İbn Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Ebû Seleme'yi -ki o Saîd b. Yezîd'dir- şöyle derken işittim: Ebû Nadra'yı Ebû Saîd el-Hudrî'den tahdis ederken işittim. Onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cehennem ehli olan cehennem ehli orada ne ölürler ne de yaşarlar. Fakat o (cehennem), günahları ve hataları sebebiyle bazı topluluklara da isâbet eder. Öyle ki onlar sonunda kömüre dönüşürler. O zaman şefaate izin verilir. Bunun üzerine kalabalık bir hâlde çıkarılırlar ve cennetin nehirlerine atılırlar. Sonra 'Ey cennet ehli, onlara su dökün!' denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.*"

٤٠٠- حَدَّثَنَاهُ أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ، وَقَالَ: وَلَكِنَّهَا تُصِيبُ قَوْمًا وَقَالَ وَلَكِنَّهَا كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدْ خَرَّجْتُ بَعْضَ طُرُقِ هَذَا الْخَبَرِ فِي بَابٍ آخَرَ، بَعْدَ هَذَا

400- Bunu bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ebû Mesleme'den tahdis etti... Sonra hadisin aynısını zikretti. Ayrıca dedi ki: "*Fakat o bir topluluğa da isâbet eder ki...*" Yine dedi ki: "*Fakat selin taşıdıkları içindeki tanenin bittiği gibi...*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin bazı tariklerini bundan sonra gelecek başka bir babda tahriç ettim.

٤٠١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَيُصِيبَنَّ قَوْمًا سَفْعَةٌ، مِنَ النَّارِ بِذُنُوبٍ عَمِلُوهَا، ثُمَّ يُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، يُقَالُ لَهُمُ الْجَهَنَّمِيُّونَ

401- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Katâde'den, onun da Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Bir topluluğa mutlaka cehennemden işledikleri gü-*

nahlar sebebiyle karalık bulaşacaktır. Sonra Allah onları cennete sokacaktır. Onlara cehennemîler denir."

٤٠٢- حدَّثنا مُحمَّدُ بْنُ يحيى الْقُطعيُّ، وأبو حفْصٍ عُبيْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْجُبيْرِيُّ، قالَا: ثنا مُحمَّدُ بْنُ مرْوان، وهُو الْعُقيْليُّ، قال: ثنا هشامٌ، وهُو ابْنُ أبِي عبْدِ اللَّهِ الدَّسْتُوائيُّ بِهذا الْإِسْنادِ، مِثْلَهُ وقالَ: سفْعٌ مِن النَّارِ عُقُوبةٌ بِذُنُوبِهِمْ، ثُمَّ يخْرُجُون مِنْها، يُقالُ لهُمُ الْجهنَّمِيُّون

402- Bize Muhammed b. Yahyâ el-Kutaî ve Ebû Hafs Ubeydullah b. Yûsuf el-Cubeyrî tahdis etti, dediler ki: Bize Muhammed b. Mervân -ki o el-Ukaylî'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm -ki o İbn Ebî Abdullah ed-Destuvâî'dir- bu isnâd ile *aynısını* tahdis etti. Ayrıca şöyle dedi: "*Cehennemden bir miktar karalık günahlarının cezâsıdır. Sonra oradan çıkarılırlar. Onlara cehennemîler denir.*"

٤٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّدُوقِ الْمُسْلِمِ، نَحْوَ حَدِيثِ بُنْدَارٍ، وَقَالَ: «يُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ».

403- Bize Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Âmir, doğru sözlü müslüman Hişâm b. Ebî Abdullah'tan *Bündâr'ın hadisinin benzerini* tahdis etti. Ayrıca "*Allah onları rahmetinin fazlıyla cennete sokar*" dedi.

٤٠٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، بِهَذَا الْحَدِيثِ، وَقَالَ: عُقُوبَةٌ بِذُنُوبٍ عَمِلُوهَا

404- Bize yine Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm *bu hadisi* tahdis etti. Ayrıca "*işledikleri günahların cezâsıdır*" dedi.

٤٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، وَثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَوْ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَقْوَامًا سَيَخْرُجُونَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَصَابُوا سَفْعًا مِنَ النَّارِ، عُقُوبَةً بِذُنُوبٍ عَمِلُوهَا ثُمَّ يُخْرِجُهُمُ اللَّهُ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

405- Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun Katâde'den ve Sâbit'ten, onların da Enes'ten rivâyet ettiğine göre o Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir -ya da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz bazı topluluklar işlemiş oldukları günahların cezâsı olarak cehennemden kendilerine bir miktar karalık bulaşmış olduğu hâlde cehennemden çıkacaklardır. Allah sonra onları rahmetinin fazlıyla çıkaracaktır, onlar da cennete gireceklerdir.*"

٤٠٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا أَبْصَرَهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ قَالُوا: مَا هَؤُلَاءِ؟ فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ

406- Bize Ahmed b. el-Mikdâm tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Bize Katâde tahdis etti. Onun Enes b. Mâlik'ten, onun Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennet ehli onları gördüğü zaman 'Bunlar neyin nesidir?' diye sorarlar. Bunun üzerine 'Bunlar cehennemîlerdir' denilir.*"

٤٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَا: ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ شُعْبَةُ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً قَالَ: يُخْرِجُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ، قَوْمًا مُنْتِنِينَ، قَدْ غَشِيَتْهُمُ النَّارُ، بِشَفَاعَةِ الشَّافِعِينَ، فَيُدْخِلُونَ الْجَنَّةَ، فَيُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيُّونَ

407- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Muhammed b. el-Velîd tahdis etti, dediler ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O Hammâd'dan, o Rib'î b. Hirâş'tan, o da Huzeyfe'den rivâyet etti. Şu'be bir defasında hadisi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref' edip/yükseltip şöyle dedi: "*Allah şefaatçilerin şefaati ile kendilerini ateş bürümüş olan ve kötü kokan bir topluluğu cehennemden çıkaracaktır. Bunun üzerine onlar cennete girecektir. Onlar cehennemîler olarak isimlendirilir.*"

٤٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيُخْرَجَنَّ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِالشَّفَاعَةِ يُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيُّونَ» ، وَسَمِعْتُ بُنْدَارًا فِي الرِّحْلَةِ الثَّانِيَةِ، وَقِيلَ لَهُ: حَدَّثَكُمْ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ؟ فَقَالَ بُنْدَارٌ: نَعَمْ

408- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Zekvân tahdis etti. Onun Ebu'r Recâ el-Utâridî'den, onun İmrân'dan, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz *kendilerine cehennemîler denilen bir topluluk şefaat ile cehennemden çıkarılacaktır.*"

Bündâr'ı ikinci rıhlede/yolculukta işittim, ona denildi ki: "Size Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Zekvân tahdis etti. O Ebû Recâ el-Utâridî'den, o İbn Abbâs'tan, o da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den *aynısını* rivâyet etti, doğru mu?" O da "Evet" dedi.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، وَقَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: شُعْبَةَ، كَانَ أَحْيَانًا يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَحْيَانًا لَا يَرْفَعُهُ قَالَ: يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ، بِالشَّفَاعَةِ، يُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيُّونَ

Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O Hammâd'dan, o Rib'î b. Hirâş'tan, o da Huzeyfe'den rivâyet etti. Şu'be hadisi bazen Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e ref' ediyor bazen de ref' etmiyordu. Dedi ki: "*Kendilerine cehennemîler denilen bir topluluk şefaat ile cehennemden çıkacaktır.*"

قَالَ أَبُو بَكْرٍ قُرِئَ عَلَى أَبِي مُوسَى وَأَنَا أَسْمَعُ، قِيلَ: حَدَّثَكُمْ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ قَوْمٌ، يُقَالُ لَهُمُ الْجَهَنَّمِيُّونَ مِنْ شَفَاعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟» فَقَالَ أَبُو مُوسَى: نَعَمْ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَسْتُ أُنْكِرُ أَنْ يَكُونَ الْخَبَرَانِ صَحِيحَيْنِ لِأَنَّ أَبَا رَجَاءٍ قَدْ جَمَعَ بَيْنَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ فِي غَيْرِ هَذَا الْحَدِيثِ أَيْضًا

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Mûsâ'ya okundu, ben de işitiyordum, denildi ki: "Size Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun el-Hasen b. Zekvân'dan, onun Ebu'r Recâ'dan, onun İmrân b. Husayn'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kendilerine cehennemîler denilen bir topluluk Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)'*in şefaatiyle cehennemden çıkacaktır.*"

Bunun üzerine Ebû Mûsâ "Doğru" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "İki haberin de sahih olduğunu inkâr edemem. Çünkü Ebû Recâ bundan başka hadislerde de İbn Abbâs ile İmrân b. Husayn'ı birlikte zikretmiştir.

٤٠٩- وَثنَا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو الرَّبَالُ، قَالَ: ثنَا أَبُو بَحْرٍ، قَالَ: ثنَا عَوْفٌ، قَالَ: ثنَا أَبُو نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَخْرُجُ ضُبَارَةٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَمَا كَانُوا فَحْمًا: قَالَ: فَيُقَالُ: انْبِذُوهُمْ فِي الْجَنَّةِ، وَرُشُّوا عَلَيْهِمُ الْمَاءَ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ "، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: كَأَنَّمَا كُنْتَ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ يَا رَسُولَ اللَّهِ

409- Bize Hafs b. Amr er-Rebâl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bahr tahdis etti, dedi ki: Bize Avf tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nadra, Ebû Saîd el-Hudrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bir kalabalık kömüre dönüştükten sonra cehennemden çıkar. Sonra 'Onları cennete atın, üzerlerine de su serpin' denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları içerisindeki tanenin bittiği gibi biterler.*" Müslümanlardan bir adam "Sanki çöl ehlindensin ey Allah'ın Resûlü!" dedi.

٤١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنَا خَارِجَةُ بْنُ مُصْعَبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ النَّارِ فَيُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيُّونَ» قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ

410- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Hârice b. Mus'ab tahdis etti. Onun babasından, onun Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bazı insanlar cehennemden çıkar, onlara cehennemîler denir.*"

(Mus'ab) dedi ki: Abdullah b. Amr'a "Bunu Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sen mi duydun?" diye sordum. "Evet" dedi.

٤١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا خَارِجَةُ بْنُ مُصْعَبٍ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبِي أَنَّهُ، سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، ذَاتَ يَوْمٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ نَاسٌ، بَعْدَمَا تُصِيبُهُمُ النَّارُ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ» قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ

411- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Hârice b. Mus'ab el-Horasânî tahdis etti, dedi ki: Babam bana Abdullah b. Amr'ı bir gün şöyle derken işittiğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Birtakım insanlar kendilerine ateş dokunduktan sonra cehennemden çıkarlar ve cennete girerler.*"

(Mus'ab) dedi ki: Abdullah b. Amr'a "Bunu Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sen mi duydun?" diye sordum. "Evet" dedi.

٤١٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: قَالَ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ: أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " أَنَّ اللَّهَ يُخْرِجُ قَوْمًا مِنَ النَّارِ بِالشَّفَاعَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ

412- Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, dedi ki: Amr b. Dînâr'a "Câbir b. Abdullah'ı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den '*Allah mutlaka bir topluluğu şefaat ile cehennemden çıkaracaktır*' (buyruğunu) tahdis ederken işittin mi?" diye sordum. "Evet" dedi.

٤١٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ مِنْ، عَمْرٍو، مَا شَاءَ اللَّهُ، مِنْ مَرَّةٍ، يَأْتُونَهُ النَّاسُ يَسْأَلُونَهُ عَنْهُ خَاصَّةً، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعَتْ أُذُنَايَ، مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ نَاسًا يَدْخُلُونَ النَّارَ، ثُمَّ يُخْرَجُونَ مِنْهَا، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

413- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Amr'ı Allah'ın dilediği kadar çok defa işittim. İnsanlar ona geliyor ve ona özellikle onu (o haberi) soruyorlardı. O da diyordu ki: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittim: İki kulağım Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şunu duydu: "*Şüphesiz birtakım insanlar cehenneme girerler. Sonra oradan çıkarlar ve cennete girerler.*"

٤١٤- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَا: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَهُ، يَقُولُ: أُشْهِدُكُمْ، لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأُذُنِي هَاتَيْنِ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ يُخْرِجُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاسًا، مِنَ النَّارِ، فَيُدْخِلُونَ الْجَنَّةَ وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ: سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ

414- Bize Saîd b. Abdurrahmân el-Mahzûmî ve Muhammed b. el-Velîd tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr'dan, onun Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Amr onu şöyle derken işitmiştir: Sizi şâhid tutarak söylüyorum ki Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şu iki kulağımla şöyle buyururken duydum: "*Şüphesiz Allah kıyâmet günü birtakım insanları cehennemden çıkarır. Sonra cennete girerler.*"

Muhammed b. el-Velîd "onu... işitmiştir" yerine "Câbir b. Abdullah'ı... işitmiştir" dedi.

٤١٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعَتْ أُذُنَايَ، مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَيَخْرُجُ أُنَاسٌ مِنَ النَّارِ

415- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris'in bana haber verdiğine göre Amr b. Dînâr ona kendisinin Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini tahdis etmiştir: "İki kulağım Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i '*Birtakım insanlar cehennemden çıkacaktır*' buyururken işitti."

٤١٦- حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا عَاصِمٌ يَعْنِي ابْنَ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ قَوْمًا يُخْرَجُونَ مِنَ النَّارِ بَعْدَمَا يُصِيبُهُمْ سَفْعٌ فِيهَا فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيُّونَ

416- Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım -yani İbn Ali- tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm İbn Yahyâ tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz bir topluluk cehennemde kendilerine bir karalık bulaştıktan sonra oradan çıkacak ve sonra cennete girecektir. Cennet ehli onları cehennemiler olarak isimlendirecektir.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قال: ثنا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ. قال: ثنا يزيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلّم: " يَدْخُلُ أُنَاسٌ جَهَنَّمَ فَإِذَا صَارُوا حُمَمًا اخْرُجُوا فَأُدْخِلُوا الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ أَهْلُ الْجَنَّةِ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: عَنْ بِشْرِ بْنِ الْمُفَضَّلِ. عنْ هذا الشَّيْخِ. أَخْبَارٌ غَيْرَ أَنِّي لا أَقِفُ عَلَى عَدَالَتِهِ، وَلَا عَلَى جُرْحِهِ

Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Ebî Habîb tahdis etti, dedi ki: Enes'i şöyle derken işittim: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Birtakım insanlar cehenneme girecekler. Küle döndükleri zaman çıkarılacaklar ve cennete sokulacaklar. Cennet ehli 'Bunlar kimdir?' diye soracak. Bunun üzerine 'Bunlar cehennemîlerdir' denecek.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) Bişr b. el-Mufaddal'ı zikrettiği esnâda dedi ki: Bu hocadan rivâyet edilen birçok haber vardır fakat ben onun âdil olduğuna ya da cerh edildiğine vâkıf değilim.

٤١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ النَّضْرِ وَهُوَ أَبُو مُحَمَّدٍ إِمَامُ مَسْجِدِ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ، أَنَّهُ رَكِبَ فِي سَفِينَةٍ، فَرَأَى رَجُلًا تَأْخُذُهُ الْعَيْنُ، فَقَالُوا: هَذَا ابْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: حَدِيثٌ بَلَغَنَا عَنْ أَبِيكَ، قَالَ: مَا هُوَ؟ قُلْتُ: بَلَغَنَا أَنَّهُ حَدَّثَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ يُخْرِجُ مِنَ النَّارِ أُنَاسًا بَعْدَمَا أَدْخَلَهُمْ فِيهَا» قَالَ: نَعَمْ، سَمِعْتُهُ مِنْهُ، غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا مَرَّتَيْنِ، وَلَا ثَلَاثَةً

417- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bana babam, Nadr'dan -ki o Ebû İmrân el-Cevnî mescidinin imamı Ebû Muhammed'dir- onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû İmrân'ın tahdis

ettiğine göre o bir gemiye binmiş ve (gemide) dikkatleri kendisine çeken bir adam görmüş. "Bu Ebû Saîd el-Hudrî'nin oğludur" demişler. Bunun üzerine ona "Bize babandan ulaşan bir hadis var?" diye sormuş. O da "Nedir o?" diye sormuş.

(Nadr dedi ki:) Dedim ki: Bize ulaştığına göre o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitmiş: "*Şüphesiz Allah cehennemden bazı insanları onları oraya soktuktan sonra çıkaracaktır.*"

Dedi ki: "Evet bunu ondan (yani babamdan) ne bir kere ne iki kere ne de üç kere işittim. (Bundan daha çok işittim.)"

Allah Teâlâ'nın Kıyâmet Günü Nebîsi Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i Şefaat Hususunda (Onu) Birçok Defa (Şefaat Ettirerek) Râzı Edeceğinin, Sonunda Onun Ümmeti Hakkında Kendisine Verilen Şefaatten Râzı Olduğunu İkrar Edeceğinin Zikri Bâbı

٤١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَيْدٍ، بِعَبَادَانَ، قَالَ عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ سُرَيْجٍ الْبَزَّارُ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، جُعِلْتُ فِدَاكَ، أَرَأَيْتَ هَذِهِ الشَّفَاعَةَ الَّتِي يَتَحَدَّثُ بِهَا أَهْلُ الْعِرَاقِ، أَحَقٌّ هِيَ؟ قَالَ: شَفَاعَةُ مَاذَا؟ قَالَ: شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: حَقٌّ وَاللَّهِ، إِي وَاللَّهِ، لَحَدَّثَنِي عَمِّي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ابْنُ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَشْفَعُ لِأُمَّتِي، حَتَّى يُنَادِيَنِي رَبِّي، فَيَقُولُ: أَرَضِيتَ يَا مُحَمَّدُ؟، فَأَقُولُ: رَبِّ رَضِيتُ "، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ تَقُولُونَ، مَعْشَرَ أَهْلِ الْعِرَاقِ: إِنَّ أَرْجَى آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ {قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ} [الزمر: 53] قَرَأَ إِلَى قَوْلِهِ {جَمِيعًا} [البقرة: 29] قُلْتُ: إِنَّا لَنَقُولُ ذَلِكَ، قَالَ: وَلَكِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ نَقُولُ، وإِنَّ أَرْجَى آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى} [الضحى: 5]

418- Bize Muhammed b. Ahmed b. Zeyd Abâdân'da tahdis etti, dedi ki: Amr b. Âsım dedi ki: Bize Harb b. Sureyc el-Bezzâr tahdis etti, dedi ki: Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. el-Huseyn'e "Sana fedâ olayım, Irak ehlinin konuşup durdukları şu şefaat hakkında ne diyorsun, o hak mıdır?" diye sordum. "Ne şefaati?" diye sordu. "Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şefaati" diye cevap verdim. Bunun üzerine şöyle dedi:

"Vallahi haktır. Allah'a yemin ederim ki öyledir. Bana amcam Muhammed b. Alî b. el-Hanefiyye'nin Alî b. Ebî Tâlib'den tahdis ettiğine göre Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: '*Ümmetim için şefaat ederim. Tâ ki Rabbim bana "Razı oldun mu, ey Muhammed?" diye seslenir. Ben de "Rabbim, râzı oldum" derim.*'"

Sonra (Ebû Ca'fer) bana yöneldi ve dedi ki: "Ey Irak halkı! Siz Allah *(azze ve celle)*'nin kitabında en çok ümit veren âyetin '*De ki: Ey nefisleri aleyhine aşırıya giden kullarım... hepsini bağışlar*' (Zümer, 53) âyeti olduğunu söylüyorsunuz." Ben de "Evet, biz bunu söylüyoruz" diye cevap verdim. Bunun üzerine dedi ki: "Fakat biz Ehl-i Beyt şöyle diyoruz:

Allah Teâlâ'nın kitabındaki en çok ümit veren âyet *'Şüphesiz Rabbin sana verecek, sen de razı olacaksın'* (Duhâ, 5) âyetidir."

Kendisiyle Kastedilen Şeyin Özel Olduğu Genel Bir Lafızla; Tevhîd Ehlinden Olan Kimseleri Şefaatle Cehennem Ehlinin Arasından Çıkarmasının Allah (azze ve celle)'nin Kazâsından Olduğunun, Onların Orada Kömüre Döneceklerinin, Allah'ın Onları Orada Tek Bir Defa Öldüreceğinin, Bundan Sonra Şefaate İzin Verileceğinin, Allah'ın Onları Cehennemden Çıkardıktan Sonra ve Cennete Girmelerinden Önce Nasıl Dirilteceğinin Beyânının Zikri Bâbı

٤١٩- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، وَحَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ، وَلَا يَحْيَوْنَ، وَلَكِنْ أُنَاسٌ أَوْ كَمَا قَالَ تُصِيبُهُمُ النَّارُ، بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ أَوْ كَمَا قَالَ خَطَايَاهُمْ فَيُمِيتُهُمُ اللَّهُ إِمَاتَةً، حَتَّى إِذَا صَارُوا فَحْمًا، أُذِنَ فِي الشَّفَاعَةِ، فَجِيءَ بِهِمْ ضَبَائِرَ ضَبَائِرَ يُلْقَوْنَ عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، فَيُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ أَفِيضُوا عَلَيْهِمْ، قَالَ: فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: كَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ كَانَ بِالْبَادِيَةِ، وَقَالَ أَبُو هَاشِمٍ: فَيَنْبُتُوا عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَالصَّوَابُ مَا قَالَهُ الدَّوْرَقِيُّ قَالَ لَنَا أَبُو هَاشِمٍ قَالَ إِسْمَاعِيلُ: الْحِبَّةُ مَا يَنْبَذِرُ مِنْ نَبْتِ الرَّجُلِ مِنَ الْحَبِّ فَيَبْقَى فِي الْأَرْضِ، حَتَّى تُصِيبَهُ السَّمَاءُ مِنْ قَابِلٍ فَيَنْبُتُ

419- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Uleyye tahdis etti...

Bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Saîd b. Yezîd'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince onlar ne ölürler ne de yaşarlar. Fakat bazı insanlara* -ya da buna benzer bir söz söyledi- *günahları ölçüsünde* -ya da buna benzer bir söz söyledi- *ve hataları ölçüsünde ateş dokunur. Allah onları bir defa öldürür. Öyle ki kömüre dönerler. O zaman şefaate izin verilir. Kalabalıklar hâlinde getirilirler ve cennetin nehirlerine atılırlar.* '*Ey cennet ehli, onlara* (su)

akıtın!' denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler."

Orada bulunanlardan bir adam "Sanki Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çölde imiş" dedi.

Ebû Hâşim "*bunun üzerine cennet nehirlerinde biterler*" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Doğru olan ed-Devraki'nin söylediğidir. Ebû Hâşim bize dedi ki: İsmâil dedi ki: "(Hadisin metninde geçen) hibbe/tane, kişi tarafından toprağa saçılan, toprakta kalan, sonra kendisine yağmur isâbet eden ve bunun sonucunda biten hubûbat türünden bitki demektir."

٤٢٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي هَاشِمٍ، قَالَ: " وَلَكِنْ نَاسٌ تُحَطِّمُهُمْ ذُنُوبُهُمْ، فَيُمِيتُهُمُ اللَّهُ فِيهَا إِمَاتَةً قَالَ: فَيَجِيءُ بِهِمْ ضَبَائِرَ ضَبَائِرَ، حَتَّى يُلْقَوْنَ عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ فَيُفِيضُونَ عَلَيْهِمْ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: غَيْرَ أَنِّي لَا أَقِفُ، كَيْفَ قَالَ أَحْمَدُ هَذِهِ اللَّفْظَةَ فَنَبَتُوا أَوْ فَيَنْبُتُوا، لِأَنِّي خَرَّجْتُهُ فِي التَّصْنِيفِ فِي عَقِبِ حَدِيثِ أَبِي هَاشِمٍ بِمِثْلِهِ

420- Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Dînâr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallâhu aleyhi ve sellem) *Ebû Hâşim'in hadisinin aynısını* buyurdu. Ayrıca şöyle dedi: "*Fakat günahlarının kendilerini çiğnediği bazı insanlar vardır. Allah onları orada tek bir sefer öldürür.*" Yine dedi ki: "*Onlar kalabalıklar hâlinde getirilir. Tâ ki cennet nehirlerine atılırlar. Sonra* (cennet ehli) *onların üzerine* (su) *akıtırlar.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Fakat ben Ahmed'in bu lafzı nasıl söylediğini bilmiyorum: "Bitmişlerdir" mi dedi yoksa "biterler" mi dedi? Zira ben bunu kitabımda Ebû Hâşim'in hadisinin akabinde aynı lafızlarla tahriç ettim.

٤٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« أما أهل النار، فإنهم لا يموتون فيها ولا يحيون ولكن أناسا تصيبهم النار عقوبة بذنوب عملوها، فتميتهم إماتة، حتى إذا كانوا فحما، أذن في الشفاعة، فيجاء بهم ضبائر ضبائر، قال: فيلقون على أنهار الجنة، ثم يقال: يا أهل الجنة، أفيضوا عليهم، قال: فينبتون نبات الحبة تكون في السيل »

421- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'âni tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey' tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme tahdis etti. Onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "(Cehennemde ebedî kalacak) cehennem ehline gelince *onlar orada ne ölürler ne de yaşarlar. Fakat bazı insanlara işledikleri günahların cezası olarak ateş dokunur. (Allah) onları tek bir defa öldürür. Tâ ki kömüre dönerler. İşte o zaman şefaate izin verilir. Kalabalıklar hâlinde getirilirler. Cennet nehirlerine atılırlar. Sonra 'Ey cennet ehli, onlara (su) akıtın' denir. Bunun üzerine selin içerisinde bulunan tanenin bittiği gibi biterler.*"

حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ عُقْبَةُ بْنُ سِنَانٍ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا غَسَّانُ بْنُ مُضَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ، فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ، وَقَالَ: وَلَكِنْ أَقْوَامٌ أَصَابَتْهُمُ النَّارُ بِخَطَايَاهُمْ أَوْ بِذُنُوبِهِمْ، وَقَالَ فَنَبَتُوا

Bize Ebû Bişr Ukbe b. Sinân el-Basrî tahdis etti, dedi ki: Bize Ğassân b. Mudar, Saîd b. Yezîd'den tahdis etti. İbn Uleyye'nin hadisinin benzerini zikretti. Ayrıca dedi ki: "*Fakat bazı topluluklara hataları -ya da günahları- sebebiyle ateş dokunmuştur.*" Yine o "*...bitmişlerdir*" dedi.

٤٢٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: يَخْرُجُ أَقْوَامٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَمَا احْتَرَقُوا، فَكَانُوا فَحْمًا، يُرَشُّ عَلَيْهِمُ الْمَاءُ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْغُثَاءُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، ثُمَّ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

422- Bize Nasr b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bana babam haber verdi, dedi ki: Bize İsmâîl b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Mütevekkil en-Nâcî tahdis etti. Onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Ba-*

zı topluluklar yandıktan ve kömüre döndükten sonra cehennemden çıkarlar. Üzerlerine su serpilir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki çer-çöpün bittiği gibi biterler. Sonra cennete girerler."

٤٢٣- وروى أبو عاصم، أخبرنا ابن جريج، قال: أخبرني أبو الزُّبير، عن أبي سعيد الخدري، أنّه سمع النبيّ صلّى الله عليه وسلّم يقول: «يخرج من النّار قومٌ قد احترقوا حتّى صاروا كالحمم، ثمّ يرشُّ عليهم أهلُ الجنّة الماء، فينبتون نبات الغثاء في السّيل

حدّثنا محمّد بن بشّار، قال: ثنا أبو عاصم هذا مُرسلٌ، أبو الزُّبير لم يسمع من أبي سعيد شيئًا نعلمه

423- Ebû Âsım da rivâyet edip şöyle dedi: Bize İbn Cureyc haber verdi, dedi ki: Bana Ebu'z Zubeyr, Ebû Saîd el-Hudrî'den onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittiğini haber verdi: *"Küle dönene kadar yanmış bir topluluk cehennemden çıkar. Sonra cennet ehli onların üzerine su serper. Bunun üzerine selin içerisindeki çer-çöpün bittiği gibi biterler."*

(Bunu) bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti... Bu (hadis) mürseldir. Ebu'z Zubeyr, Ebû Saîd'den bildiğimiz bir şey işitmemiştir.

٤٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَقَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَمَا كَانُوا فَحْمًا، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ أَهْلُ الْجَنَّةِ: مَا هَؤُلَاءِ؟ فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ "

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَزِيدُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ هَذَا لَسْتُ أَعْرِفُهُ بِعَدَالَةٍ وَلَا جَرْحٍ

424- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Ebî Sâlih tahdis etti. Onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Birtakım insanlar kömüre döndükten sonra cehennemden çıkar ve cennete girer. Cennet ehli 'Bunlar neyin nesidir?' diye sorar. 'Bunlar cehennemîlerdir' diye cevap verilir."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Yezîd b. Ebî Sâlih'in ne adâlet sahibi olduğunu ne de mecrûh olduğunu biliyorum.

Bu Haberlerde Cehennemden Çıkıp Cennete Girecekleri Zikredilen Bu Kimselerin İbn Uleyye'nin "*Şefaate İzin Verilir, Bunun Üzerine Getirilirler*" Haberinde Geldiği Üzere Ancak Şefaatle Cehennemden Çıkacaklarının Beyânının Zikri Bâbı

٤٢٥- وحدثنا بهذا الخبر، أيضا أحمد بن المقدام، قال: ثنا بشر يعني ابن المفضل، قال: ثنا أبو مسلمة، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد الخدري، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أما أهل النار الذين هم أهلها، فإنهم لا يموتون، ولا يحيون ولكن أناس أصابتهم النار بذنوبهم، أو قال: بخطاياهم، فأماتتهم إماتة حتى إذا كانوا فحما، أذن في الشفاعة، فيجاء بهم، ضبائر ضبائر، فبثوا على أنهار الجنة، ثم قيل: يا أهل الجنة أفيضوا عليهم من الماء، فينبتون نبات الحبة تكون في حميل السيل"

425- Bize bu haberi Ahmed b. el-Mikdâm da tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbnu'l Mufaddal- tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme tahdis etti. Onun Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince onlar ne ölürler ne de dirilirler. Fakat birtakım insanlara günahlarından* -ya da 'hatalarından' dedi- *dolayı ateş dokunmuştur. Allah onları tek bir defa öldürmüştür. Sonunda kömüre dönmüşlerdir. İşte o zaman şefaate izin verilmiştir. Bunun üzerine kalabalıklar hâlinde getirilirler ve cennet nehirlerine atılırlar. 'Ey cennet ehli, onlara biraz su akıtın' denir. Bunun üzerine selin taşıdıklarının arasında bulunan tanenin bittiği gibi biterler.*"

٤٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَلَا يَمُوتُونَ، وَلَا يَحْيَوْنَ، وَأَمَّا مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِمُ الرَّحْمَةَ فَتُمِيتُهُمُ النَّارُ، فَيَدْخُلُ عَلَيْهِمُ الشُّفَعَاءُ، فَيَأْخُذُ الرَّجُلُ الضَّبَارَةَ فَيَبُثُّهُمْ عَلَى نَهَرِ الْحَيَاةِ، أَوِ الْحَيَوَانِ، أَوِ الْحَيَاءِ، أَوْ قَالَ: نَهَرُ الْجَنَّةِ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْحِبَّةِ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَوَ مَا تَرَوْنَ الشَّجَرَةَ، تَكُونُ خَضْرَاءَ ثُمَّ تَكُونُ صَفْرَاءَ، أَوْ قَالَ: تَكُونُ صَفْرَاءَ ثُمَّ تَكُونُ خَضْرَاءَ؟ فَقَالَ رَجُلٌ: كَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ

426- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Süleymân et-Teymî'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince onlar ne ölürler ne de yaşarlar. Allah'ın kendileri hakkında rahmet dilediği kimselere gelince ateş onları öldürür. Sonra yanlarına şefaatçiler girer. Adam* (onlardan) *bir topluluğu tutup hayat -ya da hayevân ya da hayâ- nehrine -ya da cennet nehrine dedi- atar. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.*"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle dedi: "*Ağacı görmüyor musunuz? Önce yeşil oluyor, sonra sarı oluyor.*" Ya da "*önce sarı oluyor, sonra yeşil oluyor*" dedi.

Bunun üzerine bir adam "Sanki Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çöl halkından" dedi.

٤٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ خُطْبَةً أَرَاهُ ذَكَرَ طُولَهَا قَالَ: «أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، لَا يَمُوتُونَ وَلَا يَحْيَوْنَ، وَأَمَّا نَاسٌ يُرِيدُ اللَّهُ بِهِمُ الرَّحْمَةَ فَيُمِيتُهُمْ، فَيَدْخُلُ عَلَيْهِمُ الشُّفَعَاءُ، فَيَحْمِلُ الرَّجُلُ مِنْهُمُ الضِّبَارَةَ، فَيَبُثُّهُمْ» ، أَوْ قَالَ: «فَيَبُثُّونَ عَلَى نَهَرِ الْحَيَاةِ» ، أَوْ قَالَ: «الْحَيَوَانِ، أَوْ نَهَرِ الْحَيَاءِ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْحِبَّةِ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ» ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَمْ تَرَوْا إِلَى الشَّجَرَةِ تَكُونُ خَضْرَاءَ ثُمَّ تَكُونُ صَفْرَاءَ ثُمَّ تَكُونُ خَضْرَاءَ» ، قَالَ: يَقُولُ الْقَوْمُ: كَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ بِالْبَادِيَةِ

427- Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû Nadra, Ebû Saîd el-Hudrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah bize bir hutbe îrâd etti, (zannediyorum o hutbeyi bütün uzunluğuyla zikretti) buyurdu ki: "*Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince onlar ne ölürler ne de yaşarlar. Allah'ın kendileri için merhamet dilediği bazı insanlara gelince Allah onları öldürür. Sonra yanlarına şefaatçiler girer. Adam onlardan bir topluluğu tutup atar. -Ya da 'hayat nehrine atılırlar'*

dedi. Ya da 'hayevân (nehri)' dedi. Ya da 'hayâ nehri' dedi.- Bunun üzeri*ne selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler."*

(Ebû Saîd) dedi ki: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sonra şöyle buyurdu: "*Ağacı görmediniz mi? Önce yeşil oluyor, sonra sarı oluyor, sonra tekrar yeşil oluyor.*" Orada bulunanlar da "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* çölde bulunmuş gibi" diyorlardı.

٤٢٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثَنَا حَبَّانُ يَعْنِي ابْنَ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ، فَأَتَى عَلَى هَذِهِ الْآيَةِ: {إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ} [طه: 75] يُرِيدُ الْآيَةَ كُلَّهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَمَّا أَهْلُهَا الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيَوْنَ، وَأَمَّا الَّذِينَ لَيْسُوا مِنْ أَهْلِهَا، فَإِنَّ النَّارَ تُمِيتُهُمْ إِمَاتَةً، ثُمَّ يَقُومُ الشُّفَعَاءُ فَيَشْفَعُونَ، فَيُجْعَلُونَ ضَبَائِرَ، فَيُؤْتَى بِهِمْ نَهَرًا، يُقَالُ لَهُ: الْحَيَاةُ، أَوِ الْحَيَوَانُ، فَيَنْبُتُونَ فِيهِ كَمَا تَنْبُتُ الْغُثَاءُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ"

428- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Habbân -ki o İbn Alî'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân et-Teymî tahdis etti. Onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir hutbe îrâd etti. Hutbesi esnâsında şu âyete geldi: "*Şüphesiz kim Rabbine suçlu olarak gelirse onun için cehennem vardır. Orada ne ölür ne yaşar. Kim de O'na sâlih ameller işlemiş bir mümin olarak gelirse...*" Âyetin tamamını kastetti.

Sonra Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: "*Onun (yani cehennemin) ehli olan ehline gelince onlar orada ne ölürler ne de yaşarlar. Onun ehli olmayanlara gelince ateş onları tek bir defa öldürür. Sonra şefaatçiler ayağa kalkar ve şefaat ederler. Sonra onlar topluluklar hâline getirilirler ve hayat -ya da hayevân- denilen bir nehre götürülürler. Onun içerisinde selin taşıdıkları arasındaki çer-çöpün bittiği gibi biterler.*"

Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in *"Kömüre Dönerler"* Buyruğuyla Onların Sûretlerini ve Onlarda Bulunan Secde İzlerini Değil Ancak Bedenlerini Kastettiğinin Delîlinin Zikri Bâbı

Çünkü Allah *(azze ve celle)* kendisini tevhîd edenlerin secde izlerini yemeyi ateşe haram kılmıştır. Ateşten ve ateş azâbından O'na sığınırız.

٤٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُمَا، أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ وَقَالَ: «حَتَّى إِذَا أَرَادَ رَحْمَةَ مَنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ، فَيُخْرِجُونَهُمْ، وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ أَثَرَ السُّجُودِ، فَيَخْرُجُونَ مِنَ النَّارِ، وَقَدِ امْتَحَشُوا فَيُصَبُّ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ، وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا» ثُمَّ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الْأَهْوَالِ

429- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -ki o İbn Ebî Hamza'dır- ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Saîd b. el-Museyyeb ve Atâ b. Yezîd el-Leysî, Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ın kendilerine şunu haber verdiğini haber verdiler: "Birtakım insanlar 'Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?' diye sordular." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Sonra dedi ki: "*Tâ ki cehennem ehlinden merhamet etmeyi dilediği kimselere merhamet etmeyi dilediği zaman meleklere Allah'a ibâdet edenleri çıkarmalarını emreder. Onlar da onları çıkarırlar. Onları secde izlerinden tanırlar. Allah secde izlerini yemeyi ateşe haram kılmıştır. Derken iyice yanmış bir hâlde cehennemden çıkarlar. Sonra üzerlerine hayat suyu dökülür. Bunun üzerine selin taşıdıklarının arasındaki tanenin bittiği gibi biterler. Sonra Allah kulları arasında hüküm verme işini bitirir. Geriye cennet ve cehennem arasında bir adam kalır. O cennete girecek en son kimsedir...*" Sonra hadisin kalanını zikretti. Bunu "Kitâbu'l Ehvâl"de tahriç ettim.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ.

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm İbn Sa'd haber verdi. Onun İbn Şihâb'dan, onun da Atâ b. Yezîd el-Leysî'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* ona şunu haber vermiştir: Birtakım insanlar "Ey Allah'ın Resûlü..." dediler.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: وَسَاقَا جَمِيعًا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْخَبَرِ، غَيْرَ أَنَّهُمَا رُبَّمَا اخْتَلَفَا فِي اللَّفْظِ وَالشَّيْءِ، وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدَّمَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى إِسْنَادَ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَلَى إِسْنَادِ حَدِيثِ الْهَاشِمِيِّ

Bize yine Muhammed (b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun ez-Zuhrî'den, onun Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, onun da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İnsanlar 'Ey Allah'ın Resûlü...' dediler."

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: İkisi de hadisi bu haber ile aktardılar. Ancak bazen mana bir olmakla birlikte farklı lafızlar kullandılar.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muhammed b. Yahyâ Abdurrezzâk'ın isnâdını el-Hâşimî'nin hadisinin isnâdının önüne geçirdi.

٤٣٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ، فَأَمِنُوا فَمَا مُجَادَلَةُ أَحَدِكُمْ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَقِّ، يَكُونُ لَهُ فِي الدُّنْيَا بِأَشَدَّ مِنْ مُجَادَلَةِ الْمُؤْمِنِينَ لِرَبِّهِمْ فِي إِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ أُدْخِلُوا النَّارَ قَالَ: يَقُولُونَ: رَبَّنَا، إِخْوَانُنَا كَانُوا يُصَلُّونَ مَعَنَا، وَيَصُومُونَ مَعَنَا وَيَحُجُّونَ مَعَنَا، فَأَدْخَلْتَهُمُ النَّارَ. فَيَقُولُ: «اذْهَبُوا،

فَأَخْرِجُوا مَنْ قَدْ عَرَفْتُمْ» ، فَيَأْتُونَهُمْ، فَيَعْرِفُونَهُمْ بِصُورَتِهِمْ، لَا تَأْكُلُ النَّارُ صُوَرَهُمْ " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَدْ خَرَّجْتُهُ فِي غَيْرِ هَذَا الْمَوْضِعِ

430- Bize Muhammed (b. Yahyâ) tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun da Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Müminler cehennemden kurtulup güven içerisinde oldukları zaman birinizin dünyada iken kendisinin bir hakkı için arkadaşıyla tartışması, müminlerin Rablerinin huzurunda cehenneme sokulan kardeşleri için verecekleri mücâdeleden daha ileri değildir.*"

(Rasulullah) yine şöyle buyurdu: "'*Rabbimiz; kardeşlerimiz bizimle birlikte namaz kılıyorlar, bizimle birlikte oruç tutuyorlar, bizimle birlikte haccediyorlardı; ama Sen onları cehenneme soktun' derler. (Allah da) 'Gidin de tanıdığınız kim varsa çıkarın' buyurur. Bunun üzerine onlara giderler ve onları sûretlerinden tanırlar. Ateş onların sûretlerini yemez...*" Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bunu başka bir yerde tahriç ettim.

٤٣١ - وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ: " فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُمْ: اذْهَبُوا فَمَنْ عَرَفْتُمْ صُورَتَهُ، فَأَخْرِجُوهُ، وَتُحَرَّمُ صُورَتُهُمْ عَلَى النَّارِ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدْ بَيَّنْتُ مَعْنَى اللَّفْظَةِ الَّتِي فِي خَبَرِ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ النَّارَ عَلَى مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» ، فِي مَوْضِعِهِ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ

431- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti. O Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Saîd'den, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi bütün uzunluğuyla rivâyet etti.

Ayrıca dedi ki: "*Bunun üzerine Allah onlara 'Gidin de kimin sûretini tanırsanız onu çıkarın!' buyurur. Onların sûretleri ateşe haram kılınır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Itbân b. Mâlik'in Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği haberinde geçen "*Şüphesiz Allah, Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe illallâh' diyen kimseye ateşi haram kılar*" lafzının manasını bu kitaptaki yerinde beyân ettim.

Allah'ın Kendilerini Cehennemden Çıkarmaya Hükmettiği, Cehennemde Ebedî Kalacak Cehennem Ehlinden Olmayan Tevhid Ehli Kimselerin Orada Tek Bir Defa Öleceğinin, Ateşin Onları Bir Defa Öldüreceğinin, Sonra Oradan Çıkıp Cennete Gireceklerinin, Azâbı Tadan Diriler Olmayacaklarının Fakat Oradan Çıkasıya Kadar Cehennemin Sıcaklığından Dolayı Acı Çekeceklerinin Beyânının Zikri

٤٣٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي هَاشِمٍ، قَالَ: " وَلَكِنْ نَاسٌ تُصِيبُهُمُ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ، أَوْ قَالَ: بِخَطَايَاهُمْ، قَالَ هَكَذَا أَبُو نَضْرَةَ، فَيُمِيتُهُمْ إِمَاتَةً، وَقَالَ: فَيُلْقَوْنَ عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، فَيُقَالُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ أَفِيضُوا " وَقَالَ: الْحِبَّةُ بِخَفْضِ الْحَاءِ، وَلَمْ يَذْكُرْ تَفْسِيرَ ابْنِ عُلَيَّةَ الْحِبَّةَ

432- Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme haber verdi. O Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den *Ebû Hâşim'in hadisinin aynısını* rivâyet etti. Ayrıca dedi ki: *"Fakat bazı insanlara günahlarından* -ya da 'hatalarından' dedi, Ebû Nadra böyle dedi- *dolayı ateş dokunur.* (Allah) *onları tek bir defa öldürür."* Yine dedi ki: *"Sonra cennet nehirlerine atılırlar. Sonra cennet ehline* '(Su) *akıtın! denir."* Yine dedi ki: "Hıbbe, kesralı hâ iledir." İbn Uleyye'nin hıbbe hakkındaki tefsîrini söz konusu etmedi.

٤٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ قَالَ: ثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي خَبَرِ أَبِي مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. «حَتَّى إِذَا كَانُوا فَحْمًا، أُذِنَ لَهُمْ فِي الشَّفَاعَةِ» ، هَذِهِ اللَّفْظَةُ فِي خَبَرِ مُحَمَّدِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَسْلَمَةَ. حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دِينَارٍ

433- Bize Ebu'l Eş'as tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince..."* Sonra hadisin tamamını zikretti.

Ebû Bekr dedi ki: Ebû Mesleme'nin Ebû Nadra'dan, onun da Ebû Saîd'den rivâyet ettiği haberde "*Tâ ki kömüre döndükleri zaman onlara şefaate izin verilir*" buyrulmuştur. Bu lafız Muhammed b. Dînâr'ın haberinde geçmektedir. O "Bize Ebû Mesleme" tahdis etti" demiş (ve haberi rivâyet etmiş)tir: Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Dînâr haber verdi. (Dedi ki: Bize Ebû Mesleme tahdis etti...)

Bu haber, Allah (azze ve celle)'nin "*O'nun izin verdiği kimse hâriç şefaat O'nun katında fayda sağlamaz*" (Sebe', 23) buyruğunun "Allah'ın şefaat için izin verdiği, cehennemde ebedî kalacak cehennem ehlinden olmayıp orada bir defa ölen kimseler hariç" manasına geldiğine delâlet etmektedir.

Allah'ın "*O'nun râzı olduğundan başkasına şefaat etmezler*" (Enbiyâ, 28) ve "*O'nun izin verdiği hâriç*" buyruklarının manasını "Meâni'l Kur'ân/ Kur'ân'ın Mânâları" kitabında, "Kitâbu'l Evvel'de" beyân ettim.

٤٣٤- فَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا هَوْذَةُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «يَخْرُجُ ضُبَارَةٌ مِنَ النَّارِ قَدْ كَانُوا فَحْمًا» ، فَيُقَالُ: بُثُّوهُمْ فِي الْجَنَّةِ، وَرُشُّوا عَلَيْهِمْ مِنَ الْمَاءِ فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّمَا كُنْتَ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ

434- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hevze b. Halîfe tahdis etti, dedi ki: Onun Avf'tan, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Bir topluluk kömüre dönmüş hâlde cehennemden çıkar. 'Onları cennete saçın ve üzerlerine biraz su serpin' denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.*" Sonra orada bulunanlardan bir adam "Ey Allah'ın Resûlü, sanki çöl halkındanmışsın" dedi.

٤٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا عَوْفٌ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَخْرُجُ ضُبَارَةٌ مِنَ النَّارِ، قَدْ كَانُوا حُمَمًا» ، قَالَ: " فَيُقَالُ: بُثُّوهَا فِي الْجَنَّةِ، وَرُشُّوا عَلَيْهِمْ مِنَ الْمَاءِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ "، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: كَأَنَّمَا كُنْتُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ

435- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Avf tahdis etti. Onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Bir topluluk küle dönmüş hâlde cehennemden çıkar. Sonra 'Onları cennete saçın ve üzerlerine biraz su serpin' denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.*" Sonra orada bulunanlardan bir adam "Sanki çöl halkındanmışsın" dedi.

٤٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: ثنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُ النَّارِ، لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيَوْنَ، وَأَمَّا الَّذِينَ يُرِيدُ اللَّهُ إِخْرَاجَهُمْ مِنْهَا، فَتُمِيتُهُمُ النَّارُ إِمَاتَةً، حَتَّى يَكُونُوا فَحْمًا، ثُمَّ يَخْرُجُونَ ضَبَائِرَ، فَيُلْقَوْنَ عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، وَيُرَشُّ عَلَيْهِمْ مِنْ مَائِهَا، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ، فِي حَمِيلِ السَّيْلِ» قَالَ بُنْدَارٌ: يَعْنِي الْحِبَّةَ، وَقَالَ أَبُو مُوسَى: فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَقَالَا جَمِيعًا: فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ فَيَدْعُونَ اللَّهَ، فَيُذْهِبُ ذَلِكَ الِاسْمَ عَنْهُمْ

436- Bize Ebû Mûsâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dediler ki: Bize Sâlim b. Nûh tahdis etti. Onun el-Cureyrî'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cehennem ehli olan cehennem ehline gelince onlar orada ne ölürler ne de yaşarlar. Allah'ın oradan çıkarmayı dilediklerine gelince ateş onları bir defa öldürür. Tâ ki kömüre dönerler. Sonra kalabalıklar hâlinde çıkarılırlar ve cennet nehirlerine atılırlar. Üzerlerine onun sularından serpilir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.*"

Bündâr (Muhammed b. Beşşâr) ayrıca "*yani tanenin...*" dedi. Ebû Mûsâ da "*sonra cennete girerler*" dedi. Ayrıca ikisi de şöyle dedi: "*Cennet ehli onları cehennemîler olarak isimlendirir. Sonra Allah'a duâ ederler de Allah bu ismi onlardan giderir.*"

٤٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَقَالَ: ثنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، : ثنَا سَعِيدُ بْنُ إِيَاسَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: "أَمَّا الَّذِينَ يُرِيدُ اللَّهُ إِخْرَاجَهُمْ مِنَ النَّارِ،فَإِنَّهُ يُمِيتُهُمْ

إماتةً حتّى يكونوا فحمًا وأمّا الّذين لا يُريدُ اللهُ أنْ يُخرجهُمْ، فإنّهُمْ لا يمُوتون ولا يحْيوْن ولا يخْرُجون، أي الّذين يُريدُ اللهُ إخراجهُمْ من النّار ضبائر من النّار فيُلقوْن على أنْهار الْجنّة، ويشْربُون منْ مائها، فينْبُتون نبات الْحبّة في حميل السّيْل، فيُسمّيهمْ أهْلُ الْجنّة الْجهنّميّين، قال: فبلغني في حديثٍ آخر، أنّهُمْ يدْعُون ربّهُمْ، فيُمْحى عنْهُمْ ذلك الاسْمُ

437- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. İyâs tahdis etti. Onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah'ın cehennemden çıkarmayı dilediği kimselere gelince Allah onları bir defa öldürür. Tâ ki kömüre dönerler. Allah'ın çıkarmayı dilemediği kimselere gelince onlar ne ölürler ne de yaşarlar. Onlar, yani Allah'ın cehennemden çıkarmayı dilediği kimseler kalabalıklar hâlinde cehennemden çıkarlar ve cennet nehirlerine atılırlar. Onun suyundan içerler. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler. Cennet ehli onları cehennemîler olarak isimlendirir."

Bana başka bir hadiste ulaştığına göre onlar Rablerine dua ederler de kendilerinden bu isim giderilir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bir zamanlar böylesi bir lafız hakkında "isim" lafzının kullanılmayacağını düşünürdüm. Yine bir zamanlar bunun isimlerden değil sıfatlardan olduğunu düşünürdüm. Bir bölgede bulunan kimseler hakkında (o bölgenin adı zikredilerek) "Bu onların ismidir" denmesinin câiz olmadığını zannederdim. Bir şehirde, bir kasabada ya da bir zindanda bulunanlar hakkında bu şekilde (yani "Onların ismi şu şehir, kasaba ya da zindan ehlidir" diye) "isim" lafzının kullanılmayacağını sanırdım. Çünkü Arapların dilinden bildiğim kadarıyla "Şu yer ehli onların ismidir, şu kasaba ehli onların ismidir, şu şehir ehli onların ismidir" denmesi benim nezdimde mümkün değildir. "Şu zindanın ehli" ismi onların bulundukları yer ile ilgili bir sıfattır. İsim ise Muhammed, Ahmed, Hasen ve Huseyn gibi insanların ismidir. Bu haberde ise isim lafzı "cehennemîler" hakkında kullanılmıştır. Arapların dilinde "nisbet" olarak "cehennemî"ler olarak isimlendirilirler. Uzun süredir talebelerime isimlerin iki mana için vaz' edildiğini anlatırım: Bu manalardan ilki ta'rîftir. (Yani bir şeyi diğerinden ayırt ettirmektir.) İsimler Abdullah ile Abdurrahmân'ın birbirinden ayırt edilmesi için; Muhammed kimdir,

Ahmed kimdir, Hasen kimdir, Hüseyin kimdir, bunların bilinmesi için vaz'edilmiştir. Yine ikil ve çoğul birbirinden isimler ile ayırt edilir. Bu isimler hakîkatlerin isimlerinden değildir. (Yani bir varlıkta bulunan hakîkati yansıtmaz.) Bazen kişi çirkin olduğu hâlde Hasen/güzel diye isimlendirilir. Mezmûm/yerilmiş olduğu hâlde Mahmûd/övülmüş olarak isimlendirilir. Tâlih/kötü işler yapan biri olduğu hâlde Sâlih olarak isimlendirilir.

İkinci mana ise gerçekte olan sıfatların isimleridir. Kişi sâlih olduğu zaman "Bu sâlih bir kimsedir" denilir. Bununla onun hakîkî/kendisinde bulunan sıfatı kastedilir. Yine gittiği yol övülmüş olan kimse için bu sıfattan dolayı "Falan mahmûddur/övülmüştür" denir. Aynı şekilde âlime âlim, fakihe fakih, zâhide de zâhid denir. Bu isimler hakîkatlerin ve sıfatların isimleridir.

٤٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدِ ابْنُ أَخِي، هِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا فَرْوَةُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ، قَالَ: ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْمُزَنِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ، يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، فَيُسَمَّوْنَ فِي الْجَنَّةِ: الْجَهَنَّمِيُّونَ، فَيَسْأَلُونَ اللَّهَ أَنْ يُمْحَى ذَلِكَ الِاسْمُ عَنْهُمْ، فَيَمْحَاهُ عَنْهُمْ

438- Bize Hilâl'in yeğeni Ebû Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Ferve b. Ebi'l Meğrâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Kâsım İbn Mâlik el-Müzenî tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. İshâk'tan, onun en-Nu'mân b. Sa'd'dan, onun el-Muğîre b. Şu'be'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bir topluluk cehennemden çıkar ve cennete girer. Onlar cennette cehennemîler olarak isimlendirilirler. Allah'tan bu ismin kendilerinden giderilmesini niyâz ederler. Bunun üzerine (Allah) bunu onlardan giderir.*"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, Allah'tan Başka İlâh Olmadığına Şehâdet Eden Kimsenin Cehennemden Çıkarılacağına Dâir Rivâyet Edilen Haberin Zikri Bâbı

Câhillerden birinin bunu işitip de cehâletinden, Allah'ın dînini ve hükümlerini iyi bilmediğinden, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haberlerinin muhtasarından ve ayrıntılanmışından haberi olmadığından "Lâ ilâhe illallah"ı kalbiyle tasdîk etmeksizin diliyle söyleyen kimsenin cehennemden çıkacağını zannetmesinden endişe ediyorum. Biz bazı câhillerin Al-

lah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden kimsenin Allah'ın resûllerinin, kitaplarının, cennetinin, cehenneminin olduğuna; O'nun (insanları) yeniden dirilteceğine ve (onları) hesâba çekeceğine şehâdet etmese bile cennete gireceğini zannetmesinden gerçekten çok endişeleniyoruz. Çünkü zamanımızdakilerin çoğu bu işten anlamıyor. Ayrıntılanmış haberi diğerlerinden ayırt edemiyor. Bazen içerisinde ayrıntı bildirilen haber onlara gizli kalmış oluyor. Onlar da muhtasar haberi delil olarak ileri sürüyorlar. İlmi öğrenmeden önderlik taslıyorlar. Onlar ilim talep ederken sabırdan mahrum bırakılmışlardır. Riyâseti hak edecek kadar sabredememişlerdir ki âlimlerin konumuna erişsinler.

٤٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، وَالْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، وَعُمَرُ بْنُ حَفْصٍ الشَّيْبَانِيُّ، وَأَبُو الْأَزْهَرِ، حَوْثَرَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالُوا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ، قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ الْعَمِّيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَا زِلْتُ أَشْفَعُ إِلَى رَبِّي، وَيُشَفِّعُنِي حَتَّى قُلْتُ: أَيْ رَبِّي، شَفِّعْنِي فِيمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَذِهِ لَيْسَتْ لَكَ وَلَا لِأَحَدٍ، وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَرَحْمَتِي لَا أَدَعُ فِي النَّارِ أَحَدًا، قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ " هَذَا حَدِيثُ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ، وَقَالَ عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، فَقَالَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ لِي، وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَرَحْمَتِي، لَا أَدَعُ فِي النَّارِ عَبْدًا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ، وَقَالَ أَبُو الْأَزْهَرِ، عَنْ عِمْرَانَ الْعَمِّيِّ وَقَالَ: وَلَا لِأَحَدٍ هِيَ لِي، فَلَا يَبْقَى فِي النَّارِ أَحَدٌ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِلَّا أُخْرِجَ مِنْهَا

439- Bize Ebû Hafs Amr b. Alî, el-Abbâs b. Abdul'azîm el-Anberî, Ömer b. Hafs eş-Şeybânî ve Ebu'l Ezher Havsere b. Muhammed tahdis etti, dediler ki: Bize Hammâd b. Mes'ade tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân el-Ammî tahdis etti. Onun el-Hasen'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Rabbimin huzûrunda şefaat edip durdum. O da şefaatimi hep kabul etti. Sonunda 'Rabbim "Lâ ilâhe ilallâh" diyenler hakkında şefaatimi kabul et' dedim. Buyurdu ki: 'Bu ne senin işindir ne de bir başkasının işidir. İzzetime, celâlime ve rahmetime andolsun ki cehennemde "Lâ ilâhe illallâh" diyen bir kimse bırakmayacağım.'*"

Bu Amr b. Alî'nin hadisidir. Ömer b. Hafs ise şöyle dedi: "*Bunun üzerine buyurdu ki: 'Bu iş ancak bana âittir. İzzetime, celâlime ve rahmetime andolsun ki cehennemde "Lâ ilâhe illallâh" diyen bir kul bile bırak-*

mayacağım.'" Ebu'l Ezher de İmrân el-Ammî'den rivâyetinde şöyle dedi: "*...ne de herhangi birisinin işidir. Bu ancak benim işimdir. Bunun üzerine cehennemde 'Lâ ilâhe ilallâh' dediği hâlde oradan çıkarılmayan kimse kalmaz.*"

٤٤٠- وَفِي خَبَرِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ هِلَالٍ، فِي آخِرِ الْخَبَرِ، وَفِي ذِكْرِ الزِّيَادَةِ الَّتِي زَادَهَا الْحَسَنُ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " فَأَقُولُ: أَيْ رَبِّ، ائْذَنْ لِي، فِيمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَالَ: فَيُقَالُ: لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ، وَلَكِنْ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَكِبْرِيَائِي، وَعَظَمَتِي، لَأُخْرِجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ "

حَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: ثَنَا مَعْبَدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنَزِيُّ، خَرَّجْتُهُ بِطُولِهِ، فِي بَابٍ آخَرَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَتَّى قُلْتُ يُرِيدُ حَتَّى أَقُولَ، وَقَالَ الْعَبَّاسُ يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " حَتَّى أَقُولَ: أَيْ رَبِّ وَقَالَ أَمَا وَعِزَّتِي وَحِلْمِي وَرَحْمَتِي "

440- Hammâd b. Zeyd'in Ma'bed b. Hilâl'den rivâyet ettiği haberde o haberin sonunda, ayrıca el-Hasen'in Enes-Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) kanalıyla zikrettiği ziyâdede Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) buyurmuştur: "*Bunun üzerine 'Rabbim, "Lâ ilâhe illallâh" diyenler hakkında bana izin ver' derim. Bunun üzerine şöyle buyrulur: 'Bu sana düşmez. Fakat izzetime, celâlime, kibriyâma ve azametime yemin olsun ki "Lâ ilâhe illallâh" diyen kim varsa oradan çıkaracağım.*'"

Bunu bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'bed b. Hilâl el-Anberî tahdis etti. Bunu bütün uzunluğuyla başla bir bâbda tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Rasulullah "*sonunda dedim ki...*" buyruğu ile "sonunda derim ki..." manasını kastetmiştir. El-Abbâs da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e ref' ederek "*Sonunda 'Rabbim...' derim*" dedi. Yine o "*İzzetime, hilmime ve rahmetime yemin olsun ki...*" dedi.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Diliyle Allah'ın Bir Olduğuna Şehâdet Edip Allah'ı Birleyen Kimseye Samîmi Olduğu ve Bunu Kalbiyle Tasdîk Ettiği Takdirde Şefaat Edeceğinin, Buna (Allah'ın Birliğine) Şehâdeti Kalbin Tasdîkinden Soyutlanmış Olan Kimse Hakkında Bunun Söz Konusu Olmadığının Beyânının Zikri Bâbı

٤٤١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا أَبِي، وَشُعَيْبٌ، قَالَا: ثنا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ مُعَتِّبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاذَا رَدَّ إِلَيْكَ رَبُّكَ، مِنَ الشَّفَاعَةِ، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَقَدْ ظَنَنْتُ أَنَّكَ أَوَّلُ مَنْ يَسْأَلُنِي عَنْ ذَلِكَ مِنْ أُمَّتِي لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْعِلْمِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَمَا يُهِمُّنِي مِنَ الْقَضَاءِ فِيهِمْ عَلَى أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، أَهَمُّ عِنْدِي مِنْ تَمَامِ شَفَاعَتِي، وَشَفَاعَتِي لِمَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا يُصَدِّقُ قَلْبُهُ لِسَانَهُ، وَلِسَانُهُ قَلْبَهُ

441- Bize Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakîm tahdis etti, dedi ki: Bize babam ve Şuayb tahdis etti, dediler ki: Bize el-Leys tahdis etti. Onun Yezîd b. Ebî Habîb'den, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Muâviye b. Muattib'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o onu (Muâviye Ebû Hureyre'yi) şöyle derken işitmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Rabbin şefaat hususunda sana ne karşılık verdi?" diye sordum. Buyurdu ki: "*Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki ben ilme olan hırsını gördüğümden dolayı ümmetimden bu soruyu bana ilk senin soracağını tahmin ediyordum. Nefsim elinde olana yemin ederim ki onlar hakkında cennet kapılarında(n girmelerine) hüküm verilmesi benim için şefaatimin tamam olmasından daha önemlidir. Benim şefaatim ise, samîmî bir şekilde; kalbi dilini, dili de kalbini doğrulayarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden herkes içindir.*"

٤٤٢ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، وَأَنَا أَبْرَأُ مِنْ عُهْدَتِهِ عَنِ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، وَعَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ مُعَتِّبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ، وَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ» ، فِي كِلَا الْمَوْضِعَيْنِ، وَقَالَ: «مِنْ تَمَامِ شَفَاعَتِي لَهُمْ» ، وَقَالَ: «لِمَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ

مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ مُخْلِصًا» قال أبو بكرٍ: إِنَّمَا زَادَ: وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَالْبَاقِي مِثْلُ لَفْظِهِ

442- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Lehîa -ki ben onun haberinin doğruluğunu garanti etmiyorum- haber verdi. Onun İbn Ebî Habîb'den, onun Ebu'l Hayr'dan, onun Sâlim b. Ebî Sâlim el-Ceyşânî'den, onun Muâviye b. Muattib'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o onu (Muâviye Ebû Hureyre'yi) şöyle derken işitmiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e... sordum." Sonra Leys'in hadisinin aynısını zikretti. Ayrı olarak iki yerde de "*Nefsim elinde olana yemin ederim ki...*" dedi. Yine "*onlar için şefaatimin tamam olmasından...*" dedi. Bir de "*samîmî bir şekilde Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eden herkes içindir*" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Sadece "*ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna...*" kısmını eklemiştir. Geri kalanı (el-Leys'in) lafzının aynısıdır.

٤٤٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، فِي عَقِبِهِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ مُعَتِّبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَكَذَا ثَنَا بِهِمَا يُونُسُ، جَعَلَ مَتْنَ الْخَبَرِ كَخَبَرِ ابْنِ لَهِيعَةَ قَالَ فِي خَبَرِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ بِمِثْلِهِ، لَوْلَا ذَلِكَ، لَمْ أُقَدِّمِ ابْنَ لَهِيعَةَ عَلَى عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ لَيْسَ ابْنُ لَهِيعَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ مِنْ شَرْطِنَا مِمَّنْ يُحْتَجُّ بِهِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رِوَايَةُ اللَّيْثِ أَوْقَعُ عَلَى الْقَلْبِ مِنْ رِوَايَةِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ إِنَّمَا الْخَبَرُ عِلْمِي عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَالِمٍ كَمَا رَوَاهُ اللَّيْثُ، لَا عَنْ أَبِي سَالِمٍ، اللَّهُمَّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ سَالِمٌ كُنْيَتُهُ أَبُو سَالِمٍ أَيْضًا

443- Bize Yûnus bunun arkasından tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris tahdis etti. O Yezîd b. Ebî Habîb'den, o Ebû Sâlim'den, o İbn Muattib'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etti. Yûnus bu ikisini bize bu şekilde tahdis etti. Bu haberin metnini İbn Lehîa'nın haberinin aynısı kıldı. Amr b. el-Hâris'in haberinde "(İbn Lehîa'nın haberinin) aynısını" dedi. Değilse İbn Lehîa'yı Amr b. el-Hâris'in önüne

geçirmezdim. İbn Lehîa (rahimehullah) şartımıza uyan ve kendileriyle ihticac edilen kimselerden değildir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Leys'in rivâyeti kalbe Amr b. el-Hâris'in rivâyetinden daha yakın gelmektedir. Zira bildiğim kadarıyla haber Ebû Sâlim'den değil, Leys'in rivâyet ettiği gibi Sâlim b. Ebî Sâlim'dendir. Fakat Sâlim'in künyesinin de Ebû Sâlim olması müstesnâdır. (O zaman Leys'in rivâyetinin kalbe Amr b. el-Hâris'in rivâyetinden daha yakın olduğu söylenemez.)

٤٤٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمْرٌو، وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلَى مِنْكَ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ نَفْسِهِ

444- Bize Alî b. Hucr tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Amr -ki o İbn Ebî Amr'dır- haber verdi. Onun Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü insanlar arasında şefaatinle en bahtiyâr olacak kimse kimdir?" diye sordum. Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Hureyre! Hadise olan hırsını gördüğümden dolayı bu hadisi bana senden daha lâyık birinin sormayacağını gerçekten tahmin ediyordum. Kıyâmet günü insanlar arasında şefaatimle en bahtiyâr olacak kimse içinden gelerek 'Lâ ilâhe illallâh' diyen kimsedir."

Yorumunun, Yani Allah'tan Başka İlâh Olmadığına Şehâdet Eden Kimsenin Ancak Diliyle Şehâdet Ettiği Şeyi Kalbiyle Tasdik Ettiği Takdirde Cehennemden Çıkacağının Doğruluğuna Delâlet Eden Haberin Zikri Bâbı

Şu kadar var ki (Rasulullah) kalp ile tasdiki "hayır" olarak ifâde etmiştir. Buna rağmen bazı câhil ve inatçı kimseler hakka ayak diremiş ve Allah'ın dinini bilmediklerinden, Allah'a karşı münâfıkları müminler olarak isimlendirme cüretinde bulunduklarından bu haberde zikredilen hayrın iman olmadığını iddia etmiştir.

٤٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَقُولُ اللَّهُ: أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ بُرَّةً، أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ دُودَةً أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً "

445- Bize Muhammed b. Yahyâ *(rahimehullah)* tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Allah buyurur ki: 'Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. 'Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. 'Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde kurtçuk ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. 'Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın.*"

٤٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: «أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً» ، ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرِ الدُّودَةَ وَقَالَ فِي كُلِّهَا: وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ

446- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: "'*Lâ ilâhe illallâh' diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın.*" Sonra aynısını zikretti. Fakat kurtçuğu söz konusu etmedi. Hepsinde "*ve kalbinde... hayır bulunan*" dedi.

وَثنَا بُنْدَارٌ فِي عَقِبِهِ، قَالَ: ثنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ

Bize yine Bündâr (Muhammed b. Beşşâr) bunun arkasından tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti. O Şu'be'den, o Katâde'den, o Enes'ten, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *Muhammed b. Ca'fer'in hadisinin aynısını* rivâyet etmiştir.

٤٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً، ثُمَّ يَخْرُجُ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ بُرَّةً، ثُمَّ يَخْرُجُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً» حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتُوَائِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

447- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır.*"

Bize yine Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Âmir, Hişâm ed-Destuvâî'den *bu isnâd ile aynısını* tahdis etti.

حدَّثنا أبو مُوسى، قال: ثنا ابْنُ أبي عديٍّ، عنْ سعيدٍ، عنْ قتادة، عنْ أنسٍ، أنَّ النَّبيَّ صلَّى اللهُ عليْه وسلَّم قال: يخْرُجُ مِن النَّارِ منْ قال لا إله إلَّا اللَّهُ وكان في قلْبِه من الْخيْرِ ما يزِنُ شعيرةً، ثُمَّ يخْرُجُ مِن النَّارِ منْ قال لا إله اللَّهُ وكان في قلْبِه من الْخيْرِ ما يزِنُ بُرَّةً، ثم يخْرُجُ مِن النَّارِ منْ قالَ لا إلهَ إلَّا اللَّهُ وكانَ في قلْبِهِ مِن الْخيْرِ ما يزِنُ ذرَّةً

Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Saîd'den, onun Katâde'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır.*"

٤٤٨- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً، أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً، أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مَا يَزِنُ بُرَّةً

448- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"*Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın.*"

Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den Rivâyet Edilen, O'nun Cehennemden Ancak Dünyada Kalbinde İman Bulunan Kimsenin Çıkacağını Söylediğini, Dünyada Kalbinde İman Bulunmayan ve Kalbi İmandan Boş Olduğu Hâlde Diliyle Tevhîdi İkrâr Eden Kimsenin Cehennemden Çıkacağını Söylemediğini Açıklayan Haberlerin; Ayrıca İnsanların Kalbin İmanı Hususunda -Gulât Mürcie'den İmanın Kalpte Olmadığını Söyleyen Kimselerin Sözünün Hilâfına, Yine Mürcie'den Olmayıp İnsanların Bedenlerin Kazandıklarından İbâret Olan Azaların İmanı Yönünden Birbirlerinden Farklı Derecelerde Bulunduklarını İddia Edenlerin Sözünün Hilâfına Ki Onlar İnsanların Tasdîkten İbâret Olan Kalbin İmanı ve İkrardan İbâret Olan Dilin İmanı Hususunda Birbirleriyle Eşit Olduklarını Söylemişlerdir- Farklı Derecelerde Bulunduklarının Beyânının; Ayrıca Daha Önce Beyân Ettiğim Üzere Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Kıyâmet Günü Tek Bir Şefaatinin Değil Birçok Şefaatinin Olacağının Beyânının Zikri Bâbı

٤٤٩- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، كَاتِبُ الْحَارِثِ بْنِ مِسْكِينٍ، قَالَا: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، وَثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنِي عَمِّي، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ بِرَحْمَتِهِ وَيَدْخُلُ أَهْلُ النَّارِ النَّارَ، ثُمَّ يَقُولُ: انْظُرُوا مَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ، مِنْ إِيمَانٍ، فَأَخْرِجُوهُ قَالَ: فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا حُمَمًا قَدِ امْتُحِشُوا، فَيُلْقَوْنَ فِي نَهَرِ الْحَيَاةِ أَوِ الْحَيَا، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ أَوِ الْحِبَّةُ «، شَكَّ الرَّبِيعُ» إِلَى جَانِبِ السَّيْلِ "، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَمْ تَرَوْهَا كَيْفَ تَخْرُجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِيسَى: «يُدْخِلُ اللَّهُ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ» ، وَقَالَ: «الْحِبَّةُ إِلَى جَانِبِ السَّيْلِ» ، قَالَ أَحْمَدُ: الْحِبَّةُ وَلَمْ يَشُكَّ، وَقَالَ ثَنَا مَالِكٌ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذَا الْخَبَرُ مُخْتَصَرٌ، حُذِفَ مِنْهُ أَوَّلُ الْقِصَّةِ فِي الشَّفَاعَةِ، لِمَنْ أُدْخِلَ النَّارَ، مِنْ أَهْلِ التَّوْحِيدِ، وَذَكَرَ آخِرَ الْقِصَّةِ، وَالدَّلِيلُ عَلَى صِحَّةِ مَا ذَكَرْتُ أَنَّ الْخَبَرَ مُخْتَصَرٌ، خَبَرُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ،

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " فَيَقُولُ اللَّهُ: انْظُرُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ زِنَةُ دِينَارٍ مِنْ إِيمَانٍ، أَخْرِجُوهُ " ثُمَّ ذَكَرَ زِنَةَ قِيرَاطٍ، ثُمَّ ذَكَرَ زِنَةَ مِثْقَالِ حَبَّةِ خَرْدَلٍ، قَدْ خَرَّجْتُ هَذَا الْخَبَرَ، فِي غَيْرِ هَذَا الْبَابِ بِتَمَامِهِ

449- Bize er-Rabî' b. Süleymân ve el-Hâris b. Miskîn'in kâtibi İbrâhîm b. Îsâ b. Abdullah tahdis etti, dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti...

Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Mâlik, Amr b. Yahyâ b. Umâra'dan onun şöyle dediğini haber verdi: Bana babam, Ebû Saîd el-Hudrî'den onun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah buyurdu ki: "*Cennet ehli cennete girer. (Allah) dilediğini rahmetiyle (cennete) sokar. Cehennem ehli de cehenneme girer. Sonra (Allah) şöyle buyurur: 'Bakın, kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulursanız onu çıkarın!' Bunun üzerine iyice yanıp küle dönmüş bir hâlde çıkarılırlar. Sonra hayât ya da hayâ nehrine atılırlar da selin (aktığı yerin) kenarlarındaki tanenin ya da yılanın* -burada er-Rabî' şüphe etti- *bittiği gibi biterler.*"

Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Onun nasıl sarı ve kıvrılmış hâlde çıktığını görmediniz mi?*"

İbrâhîm b. Îsâ "*Allah cennet ehlini cennete sokar...*" dedi. Yine o "*selin (aktığı yerin) kenarındaki tanenin (bittiği gibi)*" dedi. Ahmed de şüphe etmeksizin "*tanenin*" dedi. Ayrıca "Bize Mâlik tahdis etti" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber muhtasar bir haberdir. Kıssanın cehenneme sokulan tevhîd ehline şefaat ile ilgili ilk kısmı hazfedilmiş, sonu zikredilmiştir. Bu söylediğimin yani haberin muhtasar olduğunun delîli Zeyd b. Eslem'in Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiği haberdir. Bu haberde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Bunun üzerine Allah 'Bakın, kimin kalbinde dinar ağırlığınca iman varsa onu çıkarın' buyurur.*" Sonra kırat ağırlığını, sonra hardal tanesi ağırlığını zikretmiştir. Bu haberin tamamını bu baptan başka bir yerde tahriç ettim.

٤٥٠- وَقَدْ حَدَّثَنَا أَيْضًا، بِصِحَّةِ مَا ذَكَرْتُ، يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، قَالَ: يَأْتُونَ النَّبِيَّ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَيَقُولُونَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَنْتَ الَّذِي فتح اللَّهُ بِكَ، وختم بِكَ، وغفر لك مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، قُمْ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ فَيَقُولُ: نعم، أنا صَاحِبُكُمْ فَيَخْرُجُ يَحُوشُ النَّارَ، حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَيَأْخُذُ بِحلْقَةٍ فِي الْبَابِ مِنْ ذهب. فَيَقْرَعُ الْبَابَ. فَيُقَالُ: مَنْ هَذَا؟ فَيُقَالُ: مُحَمَّدٌ قَالَ: فَيُفْتَحُ لَهُ، قَالَ: فَيَجِيءُ حَتَّى يَقُومَ بَيْنَ يدي اللَّهِ. فَيَسْتَأْذِنُ فِي السُّجُودِ، فَيُؤْذَنُ لَهُ، قَالَ: فَيَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ مِنَ الثَّنَاءِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّمجيد ما لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ مِنَ الْخَلَائِقِ، فَيُنَادَى يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَسَلْ تُعْطَهْ. ادْعُ يُجِبْ. قَالَ: فَيَرْفَعُ رَأْسَهُ، فَيَقُولُ: رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، ثُمَّ يَسْتَأْذِنُ فِي السُّجُودِ فَيُؤْذَنُ لَهُ. فَيُفْتَحُ لَهُ مِنَ الثَّنَاءِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّمْجِيدِ، مَا لَمْ يُفْتَحْ لِأَحَدٍ مِنَ الْخَلَائِقِ فَيُنَادَى " يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ. سَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَادْعُ تَجِبْ. قَالَ: يَفْعَلُ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. فَيَشْفَعُ لِمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ حَبَّةٌ مِنْ حِنْطَةٍ، أَوْ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ، أَوْ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ " قَالَ سَلْمَانُ: فَذَلِكَ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ

450- Söylediğimi doğrulayan şeyi bize Yûsuf b. Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel tahdis etti. Onun Ebû Osmân en-Nehdî'den, onun Selmân el-Fârisî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sonra Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelirler ve 'Ey Allah'ın Nebîsi, sen ki Allah seninle açtı, seninle mühürledi, geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladı; şu hâlde kalk da Rabbinin huzurunda bize şefaat et" derler. Bunun üzerine O *'Tamam, ben sizin arkadaşınızım/yanınızdayım'* diye cevap verir. Ateşi toplayıp önüne katarak çıkar. Tâ ki cennetin kapısına varır. O zaman kapıdaki altından bir halkayı tutar ve kapıyı çalar. 'Kimdir o?' denilir. 'Muhammed!' diye cevap verilir. Onun için kapı açılır. Allah'ın huzûrunda duruncaya kadar ilerler. Sonra secde etmek için izin ister. Ona izin verilir. Allah ona mahlûkâtından hiç kimseye açmadığı (ilhâm etmediği) övgüleri, tahmîdleri ve temcîdleri açar (ilhâm eder). Sonra 'Ey Muhammed!' diye nidâ edilir. 'Kaldır başını; iste, sana verilecek; duâ et, icâbet edilecek!' Bunun üzerine o 'Rabbim; ümmetim, ümmetim!' der. Sonra yine secde etmek için izin ister ve ona izin verilir. Sonra ona mahlûkâttan hiç kimseye ilhâm edilmeyen övgüler, tahmîdler ve temcîdler ilhâm edilir. Sonra 'Ey Muhammed!' diye nidâ edilir. 'Kaldır başını; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; duâ et, icâbet edilecek!' Bunu iki ya da üç defa yapa-

cak. Kalbinde buğday tanesi kadar, arpa tanesi ağırlığınca ya da hardal tanesi ağırlığınca iman olan herkese şefaat edecek."

Selmân dedi ki: "İşte Makâm-ı Mahmûd budur."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haber cehennemden çıkacak olanların çıkarılması kıssası hususunda Yahyâ b. Umâra'nın Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiği haberden daha tamdır. Çünkü bu haberde buğday tanesinin ve arpa tanesinin ağırlığı söz konusu edilmektedir. Yahyâ b. Umâra'nın Ebû Saîd'den rivâyet ettiği haberde ise bunlar zikredilmemiştir. Ubeydullah b. Ebî Bekr'in Enes'ten rivâyet ettiği haberde de aynı şekilde arpa ve buğday söz konusu edilmektedir. Yine onda zerre de söz konusu edilmiştir. Ancak onda hardal tanesi zikredilmemiştir. İşte bu haberler bizim savunduğumuz şeyin doğruluğuna delâlet etmektedir. Bizim savunduğumuz şey; haberlerin, râvîlerinin belledikleri ölçüde rivâyet edilmiş olduklarıdır. Onlardan bazısı haberin bir kısmını beller, bazısı tamamını beller. Dolayısıyla bazı haberler muhtasar olarak, bazıları bütünüyle rivâyet edilmiştir. Tam haberler ile muhtasar haberler bir araya getirilince, işte o zaman ilim ve hüküm ortaya çıkar.

٤٥١- حَدَّثَنَا بِخَبَرِ، عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الَّذِي ذَكَرْتُ مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، قَالَ: ثَنَا الْمُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنَ الْإِيمَانِ، أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ بُرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ، أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَوْ ذَكَرَنِي أَوْ خَافَنِي فِي مَقَامٍ"

451- Ubeydullah b. Ebî Bekr'in zikretmiş olduğum haberini bize Mahmûd b. Ğaylân tahdis etti, dedi ki: Bize el-Müemmel b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mubârek b. Fadâle tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes, dedesi Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allah (azze ve celle) *buyurur ki: Kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. Kalbinde buğday tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa cehennemden çıkarın. 'Lâ ilâhe illallâh' diyen, bir yerde beni anan ya da benden korkan kim varsa cehennemden çıkarın."*

٤٥٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ الْمِصْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ يَعْنِي ابْنَ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُبَارَكُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ» فَذَكَرَ مِثْلَهُ، وَقَالَ فِي كُلِّهَا يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ وَقَالَ: قَدْرُ خَرْدَلَةٍ، مَكَانَ ذَرَّةٍ، وَقَالَ أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ ذَكَرَنِي يَوْمًا أَوْ خَافَنِي فِي مَقَامٍ، لَمْ يَذْكُرْ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ قَوْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَرَوَى أَبُو دَاوُدَ هَذَا الْخَبَرَ مُخْتَصَرًا

452- Bize Nasr b. Merzûk el-Mısrî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasîb -yani İbn Nâsıh- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mubârek tahdis etti. Onun Ubeydullah b. Ebî Bekr'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*...cehennemden çıkar.*" Sonra aynısını zikretti. Her seferinde "*...cehennemden çıkar*" dedi. "Zerre"nin yerine "hardal tanesi" dedi. Yine "*Bir gün olsun beni anan ya da herhangi bir yerde benden korkan kim varsa cehennemden çıkarın*" dedi. Burada "Lâ ilâhe illallâh" demeyi söz konusu etmedi. Bu haberi Ebû Dâvûd da muhtasar olarak rivâyet etmiştir.

٤٥٣- حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ مُبَارَكِ بْنِ فَضَالَةَ، وَثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَقُولُ اللَّهُ: أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ ذَكَرَنِي يَوْمًا أَوْ خَافَنِي فِي مَقَامٍ ". قَالَ أَبُو بَكْرٍ: اخْتَصَرَ أَبُو دَاوُدَ هَذَا الْحَدِيثَ، وَلَمْ يَذْكُرْ أَوَّلَ الْمَتْنِ، وَذَكَرَ آخِرَهُ

453- Bunu bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd, Mubârek b. Fedâle'den tahdis etti.

Bize ayrıca Abde İbn Abdullah el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî tahdis etti, dedi ki: Bize Mubârek b. Fedâle tahdis etti. Onun Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes'ten, onun da Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah şöyle buyurur: Bir gün olsun beni anan ya da herhangi bir yerde benden korkan kim varsa cehennemden çıkarın!*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Dâvûd bu hadisi ihtisâr etmiştir. Metnin başını zikretmeyip sonunu zikretmiştir.

٤٥٤- أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَّ أَبَاهُ، وَشُعَيْبَ بْنَ اللَّيْثِ، أَخْبَرَاهُ قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنِّي لَأَوَّلُ النَّاسِ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ عَنْ جُمْجُمَتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَأُعْطَى لِوَاءَ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا سَيِّدُ النَّبِيِّينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، سَآتِي بَابَ الْجَنَّةِ، فَيَفْتَحُونَ لِي، فَأَسْجُدُ لِلَّهِ تَعَالَى فَيَقُولُ: «ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَتَكَلَّمْ يُسْمَعْ مِنْكَ، وَقُلْ يُقْبَلْ مِنْكَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ» فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: أُمَّتِي أُمَّتِي، يَا رَبُّ، فَيَقُولُ: «اذْهَبْ إِلَى أُمَّتِكَ، فَمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ شَعِيرَةٍ، مِنْ إِيمَانٍ، فَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ» ، فَأُقْبِلُ بِمَنْ وَجَدْتُ فِي قَلْبِهِ ذَلِكَ، فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ وَآتِي الْجَبَّارَ، فَأَسْجُدُ لَهُ، فَيَقُولُ: «ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَتَكَلَّمْ يُسْمَعْ مِنْكَ، وَقُلْ، يُقْبَلْ قَوْلُكَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ» ، فَأَقُولُ: أُمَّتِي، أُمَّتِي، فَيَقُولُ: اذْهَبْ إِلَى أُمَّتِكَ فَمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ نِصْفِ حَبَّةٍ، مِنْ شَعِيرٍ مِنَ الْإِيمَانِ فَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، فَأَذْهَبُ، فَمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَلِكَ فَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، قَالَ: فَآتِي الْجَبَّارَ، فَأَسْجُدُ لَهُ فَيَقُولُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَتَكَلَّمْ، يُسْمَعْ مِنْكَ، وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ "، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: أُمَّتِي، أُمَّتِي، أَيْ رَبِّ، فَيَقُولُ: «اذْهَبْ، فَمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ، مِنْ إِيمَانٍ، فَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ» ، فَأَذْهَبُ، فَمَنْ وَجَدْتُ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَلِكَ، فَأَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، وَفَرَغَ مِنَ الْحِسَابِ حِسَابِ النَّاسِ، ذَكَرَ الْحَدِيثَ

454- Bana Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem, babasının ve Şuayb b. el-Leys'in kendisine haber verip şöyle dediklerini haber verdi: Bize el-Leys haber verdi. Onun İbnu'l Hâd'dan, onun Amr'dan -ki o İbn Ebî Amr'dır- onun Enes b. Mâlik'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Ben kıyâmet günü insanlar arasında yeryüzünün kafatasının üzerinden yarılıp açılacağı ilk kişiyim. Bunda bir böbürlenme yoktur. Bana hamd sancağı verilecek. Bunda da bir böbürlenme yoktur. Ben kıyâmet günü nebilerin efendisi olacağım. Bunda da bir böbürlenme yoktur. Ben kıyâmet günü cennete ilk giren olacağım. Bunda da bir böbürlenme yoktur. Cennet'in kapısına varacağım. Bana açacaklar. Sonra Allah Teâlâ'ya

secde edeceğim. Bunun üzerine O 'Kaldır başını ey Muhammed; konuş, senden dinlenecek; söyle, senden kabul edilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. Bunun üzerine başımı kaldıracağım ve 'Ümmetim, ümmetim yâ Rab!' diyeceğim. O da 'Ümmetine git ve kimin kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman bulursan onu cennete sok' buyuracak. Bunun üzerine kalbinde bunu bulduğum kimselere gideceğim ve onları cennete sokacağım. Sonra Cebbâr'a geleceğim ve O'na secde edeceğim. Bunun üzerine O 'Kaldır başını ey Muhammed; konuş, senden dinlenecek; söyle, sözün kabul edilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. Ben de 'Ümmetim, ümmetim' diyeceğim. Bunun üzerine 'Ümmetine git ve kimin kalbinde yarım arpa tanesi ağırlığınca iman bulursan onu cennete sok' buyuracak. Ben de gideceğim ve kimin kalbinde bu ağırlıkta (iman) bulursam onu cennete sokacağım. Sonra Cebbâr'a geleceğim ve O'na secde edeceğim. O da 'Kaldır başını ey Muhammed; konuş, senden dinlenecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. Bunun üzerine başımı kaldıracağım ve 'Ümmetim, ümmetim Rabbim!' diyeceğim. O da 'Git ve kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulursan onu cennete sok' buyuracak. Ben de gideceğim ve kimlerin kalbinde bu ağırlık(ta iman) bulursam onları cennete sokacağım. Sonra hesâbı, insanların hesâbını bitirecek." Sonra hadisi(n tamamını) zikretti.

٤٥٥- حَدَّثَنَا بِهَذَا الْخَبَرِ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلْمَانَ يَعْنِي الْحَجْرِيَّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " وَأَنَا سَيِّدُ النَّبِيِّينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا فَخْرَ، وَإِنِّي آتِي بَابَ الْجَنَّةِ، فَآخُذُ بِحَلْقَتِهَا، فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: مَنْ هَذَا؟ فَأَقُولُ: أَنَا مُحَمَّدٌ، فَيَفْتَحُونَ لِي، فَأَدْخُلُ فَأَجِدُ الْجَبَّارَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مُسْتَقْبِلِي، فَأَسْجُدُ لَهُ، فَيَقُولُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ " فَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ وَقَالَ: " فَأَقْبَلَ بِمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ ذَلِكَ، فَإِذَا الْجَبَّارُ مُسْتَقْبِلِي، فَأَسْجُدُ لَهُ فَيَقُولُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ " فَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ وَقَالَ: «فَمَنْ وَجَدْتَ فِي قَلْبِهِ ذَلِكَ، فَإِذَا الْجَبَّارُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مُسْتَقْبِلِي، فَأَسْجُدُ لَهُ» وَذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ: «وَفَرَغَ مِنْ حِسَابِ النَّاسِ» ، قَالَ: " أَدْخِلْ مَنْ بَقِيَ مِنْ أُمَّتِي النَّارَ مَعَ أَهْلِ النَّارِ، فَيَقُولُ لَهُمْ أَهْلُ النَّارِ: مَا أَغْنَى عَنْكُمْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، فَأَنْتُمْ مَعَنَا، فَيَقُولُ الْجَبَّارُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَبِعِزَّتِي لَأُعْتِقُهُمْ مِنَ النَّارِ، فَيُرْسِلُ إِلَيْهِمْ فَيَخْرُجُونَ

مِنَ النَّارِ، وَقَدِ امْتُحِشُوا، فَيَدْخُلُونَ فِي نَهَرِ الْجَنَّةِ فَيَنْبُتُونَ فِيهِ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي غُثَاءِ السَّيْلِ، وَيُكْتَبُ بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ هَؤُلَاءِ عُتَقَاءُ اللَّهِ، فَيُذْهَبُ بِهِمْ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُقَالُ هَؤُلَاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ، فَيَقُولُ الْجَبَّارُ: هَؤُلَاءِ عُتَقَاءُ الْجَبَّارِ "

455- Bu haberi bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Selmân -yani el-Hacrî- tahdis etti. Onun Amr b. Ebî Amr'dan, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim..." Sonra aynısını zikretmiştir. Şu kadar var ki o şöyle demiştir: "*Ben kıyâmet günü nebîlerin efendisiyim. Bunda bir böbürlenme yoktur. Ben cennetin kapısına giderim ve onun halkasından tutarım. Bunun üzerine melekler 'Kimdir o?' derler. Ben de 'Ben Muhammed'im!' derim. Bunun üzerine (kapıyı) bana açarlar. Ben de girerim ve Cebbâr* (tebâreke ve teâlâ)*'yı karşımda bulurum. Hemen O'na secde ederim. O da 'Kaldır başını ey Muhammed...' buyurur.*" Sonra hadisin bir kısmını daha zikretti ve şöyle devam etti: "*Bunun üzerine kalbinde bunu bulduğum kimselere giderim. Sonra bakarım ki Cebbâr karşımda! Hemen O'na secde ederim. O da 'Kaldır başını ey Muhammed...' buyurur.*" Sonra hadisin bir kısmını daha zikretti ve şöyle devam etti: "*Kimin kalbinde bunu bulursan... (buyurur.) Sonra bakarım ki Cebbâr* (tebâreke ve teâlâ) *karşımda! Hemen O'na secde ederim.*" Sonra hadisi şu buyruğuna kadar zikretti: "*(Allah) insanların hesâbını görüp bitirir. Ümmetimden kalanlar cehennem ehli ile birlikte cehenneme sokulmuşlardır. Cehennem ehli onlara 'O'na ibâdet edip hiçbir şeyi ortak koşmamanız size yarar sağlamadı, işte siz de bizimle berabersiniz' der. Bunun üzerine Cebbâr* (tebâreke ve teâlâ) *'İzzetime yemin olsun ki onları cehennemden azâd edeceğim' buyurur. Onlara elçi gönderir. Bunun üzerine iyice yanmış bir hâlde cehennemden çıkarlar ve cennet nehrine girerler. Onun içinde seldeki çer-çöpün arasındaki tanenin bittiği gibi biterler. Gözlerinin arasına 'Bunlar Allah'ın azatlılarıdır' yazılır. Sonra götürülürler ve cennete girerler. 'Bunlar cehennemîlerdir' denir. Cebbâr da 'Bunlar Cebbâr'ın azatlılarıdır' buyurur.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberde, yani Amr b. Ebî Amr'ın Enes'ten rivâyet ettiği haberde yarım arpa tanesi de söz konusu edilmektedir. Oysa bu (konudaki başka) haberlerin hiçbirinde bu lafız

yoktur. Yine bu haberde buğday tanesi söz konusu edilmemiştir. Yarım arpa tanesinin bir buğday tanesi ağırlığında olması mümkündür.

٤٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهْلِيُّ قَالَ: ثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ الْأَشَجَّ، عَنْ سَعِيدٍ يَعْنِي ابْنَ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مَا يَزِنُ خَرْدَلَةً مَا يَزِنُ بُرَّةً، مَا يَزِنُ ذَرَّةً مِنَ الْإِيمَانِ»

456- Bize Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Halîl b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer -yani İbn Saîd el-Eşecc- tahdis etti. Onun Saîd'den -yani İbn Ebî Arûbe'den- onun Katâde'den, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca, buğday tanesi ağırlığınca, zerre ağırlığınca iman bulunan kim varsa cehennemden çıkar.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Katâde'nin Enes'ten rivâyet ettiği "*Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday ağırlığınca hayır bulunan kim varsa cehennemden çıkarın!*" haberi; içerisinde "*kalbinde şu kadar iman bulunan...*" lafzının geçtiği bu haberlere muhâlif değildir. Zira herkes tarafından bilindiği üzere iman şerrin değil hayrın kapsamındadır. Gulât Mürcie'den bu haberlerde zikredilen hayrın iman olmadığını iddia edenler, içerisinde "*Kalbinde şu kadar iman bulunan kim varsa cehennemden çıkarın...*" şeklindeki ifâdelerin geçtiği haberleri yalanlamış olurlar. Ya "Bu haberlerin hiçbiri sahih değildir" demeleri, ya "İman iman değildir" demeleri ya da "İman hayır değildir" demeleri gerekir. Hayır olmayan ise şerdir. Hiçbir müslüman da "İman hayır değildir" diyemez. Bunu iyi anla, hataya düşürülme!

٤٥٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مَعْبَدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنَزِيُّ، قَالَ: انْطَلَقْنَا إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فِي زَمَنِ الثَّمَرَةِ، وَمَعَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، لِهَذَا الْحَدِيثِ، فَاسْتَأْذَنَ ثَابِتٌ، فَأَذِنَ لَنَا وَدَخَلْنَا عَلَيْهِ، وَأَجْلَسَ ثَابِتًا مَعَهُ عَلَى سَرِيرِهِ، أَوْ قَالَ عَلَى فِرَاشِهِ قَالَ: فَقُلْتُ لِأَصْحَابِنَا: لَا تَسْأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ، إِلَّا عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ، فَإِنَّا خَرَجْنَا لَهُ، قَالَ ثَابِتٌ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، إِنَّ إِخْوَانَكَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ جَاءُوكَ يَسْأَلُونَكَ عَنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الشَّفَاعَةِ، فَقَالَ: نَعَمْ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مَاجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ قَالَ: فَيُؤْتَى آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيُقَالُ: آدَمُ، اشْفَعْ فِي ذُرِّيَّتِكَ قَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِإِبْرَاهِيمَ، فَإِنَّهُ خَلِيلُ اللَّهِ، فَيُؤْتَى إِبْرَاهِيمُ، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوسَى، فَإِنَّهُ كَلِيمُ اللَّهِ، فَيُؤْتَى مُوسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى، فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، فَيُؤْتَى عِيسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأُوتَى، فَأَقُولُ: أَنَا لَهَا فَأَنْطَلِقُ، فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي، فَيُؤْذَنُ لِي عَلَيْهِ، فَأَقُومُ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَيُلْهِمُنِي مَحَامِدَ، لَا أَقْدِرُ عَلَيْهَا الْآنَ، فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ، ثُمَّ أَخِرُّ سَاجِدًا، فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ، يُسْمَعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي، أُمَّتِي، قَالَ: فَيُقَالُ لِي: انْطَلِقْ فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ إِمَّا إِنْ قَالَ مِثْقَالَ بُرَّةٍ، وَإِمَّا إِنْ قَالَ: مِثْقَالَ شَعِيرَةٍ مِنَ الْإِيمَانِ فَأَخْرِجْهُ مِنْهَا، فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ، ثُمَّ أَعُودُ، فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ، وَأَخِرُّ سَاجِدًا قَالَ: فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي، أُمَّتِي قَالَ: فَيُقَالُ لِي: انْطَلِقْ فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى أَدْنَى أَدْنَى مِنْ مِثْقَالِ حَبَّةِ خَرْدَلٍ، مِنَ الْإِيمَانِ، فَأَخْرِجْهُ مِنَ النَّارِ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَأَنْطَلِقُ، فَأَفْعَلُ "، قَالَ مَعْبَدٌ: فَأَقْبَلْنَا حَتَّى إِذَا كُنَّا بِظَهْرِ الْجَبَّانِ، قُلْتُ: لَوْ مِلْنَا إِلَى الْحَسَنِ وَهُوَ مُسْتَخْفٍ فِي مَنْزِلِ أَبِي خَلِيفَةَ، قَالَ: فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ، فَقُلْنَا: يَا أَبَا سَعِيدٍ، جِئْنَا مِنْ عِنْدِ أَخِيكَ أَبِي حَمْزَةَ وَحَدَّثْنَاهُ، حَتَّى إِذَا فَرَغْنَا، قَالَ: مَا حَدَّثَكُمْ إِلَّا بِهَذَا؟ قُلْنَا: مَا زَادَنَا عَلَى هَذَا، قَالَ: فَقَالَ الْحَسَنُ: لَقَدْ حَدَّثَنِي مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً، فَمَا أَدْرِي أَنَسِيَ الشَّيْخُ، أَمْ كَرِهَ أَنْ يُحَدِّثَكُمْ فَتَتَّكِلُوا، قَالَ: فَقَالُوا: يَا أَبَا سَعِيدٍ، حَدِّثْنَا فَضَحِكَ، وَقَالَ: خُلِقَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا، إِنِّي لَمْ أَذْكُرْهُ إِلَّا أُرِيدُ أَنْ أُحَدِّثَكُمُوهُ، حَدَّثَنِي كَمَا حَدَّثَكُمْ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً ثُمَّ قَالَ: " فَأَقُومُ الرَّابِعَةَ، فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ، ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، قَالَ: فَيُقَالُ لِي: ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ، يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ، قَالَ: فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ ائْذَنْ لِي فِيمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: فَيُقَالُ: لَيْسَ لَكَ ذَلِكَ، وَلَكِنْ وَعِزَّتِي وَكِبْرِيَائِي وَعَظَمَتِي لَأُخْرِجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَيْسَ فِي هَذَا الْخَبَرِ زِنَةُ الدِّينَارِ وَلَا نِصْفُهُ وَفِي آخِرِهِ زِيَادَةُ ذِكْرِ أَدْنَى مِنْ مِثْقَالِ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ

457- Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Zeyd- tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'bed b. Hilâl el-Anzî tahdis etti, dedi ki: Ürünlerin olgunlaştığı zamanda yanımızda Sâbit el-Bünânî olduğu hâlde Enes b. Mâlik'e bu hadis(i sormak) için gittik. Sâbit (içeri girmek için) izin istedi. (Enes de) bize izin verdi. Biz de onun yanına girdik. Sâbit'i kendisiyle beraber kanepesinin üzerine -ya da "yatağının üzerine" dedi- oturttu. (Ma'bed b. Hilâl) dedi ki: Arkadaşlarımıza "Ona bu hadisin dışında bir şey sormayın, zira biz bunun için yolculuğa çıktık" dedim. Sâbit dedi ki: "Ey Ebû Hamza! Basralı kardeşlerin sana Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaat konusundaki hadisini sormaya gelmişler." Bunun üzerine (Enes) şöyle dedi: Evet. Bize Rasulullah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tahdis edip buyurdu ki:

"*Kıyâmet günü geldiği zaman insanlar birbirlerine dalgalar gibi girerler. Âdem* (aleyhisselâm)*'a gelinir ve (ona) 'Ey Âdem, zürriyetine şefaat et!' denir. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz İbrâhîm'e gidin, zira o Allah'ın halîlidir' diye cevap verir. Bunun üzerine İbrâhîm'e gidilir. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz Mûsâ'ya gidin, zira o Allah'ın kelîmidir' diye cevap verir. Bunun üzerine Mûsâ'ya gidilir. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz Îsâ'ya gidin, zira o Allah'ın rûhu ve kelimesidir' diye cevap verir. Bunun üzerine Îsâ'ya gidilir. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine bana gelinir. Ben de 'Bu benim işimdir' derim. Giderim ve Rabbimin huzuruna çıkmak için izin isterim. O da huzuruna çıkmam için bana izin verir. O'nun önünde dururum. Bana şimdi söyleyemeyeceğim hamdler ilhâm eder de o hamdlerle O'na hamd ederim. Sonra secdeye kapanırım. Bunun üzerine bana 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, dinlenecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' denir. Ben de 'Ya Rabbi; ümmetim, ümmetim!' derim. Bunun üzerine 'Git ve kimin kalbinde -ya 'buğday tanesi ağırlığınca' dedi ya da 'arpa tanesi ağırlığınca' dedi- iman varsa onu oradan çıkar. Ben de gidip bunu yaparım. Sonra geri dönerim. Yine o hamdlerle O'na hamd ederim ve secdeye kapanırım. Bunun üzerine bana 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, dinlenecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurulur. Ben de 'Ya Rabbi; ümmetim, ümmetim' derim. Bunun üzerine bana üç defa 'Git ve kimin kalbinde hardal tanesinden daha az, daha az, daha az*

iman bulunan kim varsa onu cehennemden çıkar' denir. Ben de giderim ve bunu yaparım."

Ma'bed dedi ki: Sonra (Enes'in yanından çıkıp memleketimize) yöneldik. Cebbân (denilen sahrân)ın yüksek kesimlerine vardığımız zaman "Yolumuzdan biraz sapıp el-Hasen'e uğrasak" dedim. O esnâda o Ebû Halîfe'nin evinde gizleniyordu. Derken onun yanına girdik. "Ey Ebû Saîd, biz kardeşin Ebû Hamza'nın yanından geliyoruz" dedik. Sonra ona (şefaat hadisini) tahdis ettik. Hadisi bitirdiğimizde "Size sadece bunu mu tahdis etti?" diye sordu. Biz de "Bize bundan başka bir şey söylemedi" diye cevap verdik. Bunun üzerine el-Hasen dedi ki: "O bana (bu şefaat hadisini) yirmi seneden beri tahdis etmiştir. Bilemiyorum, üstâd unuttu mu yoksa bel bağlarsınız diye mi tahdis etmek istemedi?" "Ey Ebû Saîd, sen tahdis et!" dediler. Bunun üzerine güldü ve şöyle dedi: İnsan çok aceleci yaratılmıştır. Ben bunu ancak onu size tahdis etmek istediğim için söyledim. (Enes) bana yirmi seneden beri size tahdis ettiği gibi tahdis etti. Sonra şöyle dedi: *"Sonra dördüncü defa kalkarım. O hamdlerle O'na hamd ederim. Sonra O'na secdeye kapanırım. Bunun üzerine bana 'Kaldır başını; söyle, dinleneceksin; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurulur. Ben de başımı kaldırırım ve 'Rabbim, bana lâ ilâhe illallâh diyenler hakkında izin ver' derim. Bunun üzerine şöyle buyurulur: 'Bu senin işin değildir. Fakat izzetime, kibriyâma ve azametime yemin olsun ki lâ ilâhe illallâh diyen kim varsa oradan çıkaracağım.'"*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberde ne dînâr ne de onun yarısı söz konusu edilmemektedir. Haberin son kısmında ise ziyâde olarak *"hardal tanesinden daha az"* denilmiştir.

٤٥٨ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: يَلْقَى النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْحَبْسِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْقَوْهُ، فَيَقُولُونَ: انْطَلِقُوا بِنَا إِلَى آدَمَ، فَيَنْطَلِقُونَ إِلَى آدَمَ فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، وَلَكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى خَلِيلِ اللَّهِ إِبْرَاهِيمَ، فَيَنْطَلِقُونَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ: يَا إِبْرَاهِيمُ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ، وَلَكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى مَنِ اصْطَفَاهُ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ، فَيَنْطَلِقُونَ إِلَى مُوسَى فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ هُنَاكَ،

وَلَكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى مَنْ جَاءَ الْيَوْمَ مَغْفُورًا لَهُ، لَيْسَ عَلَيْهِ ذَنْبٌ، فَيَنْطَلِقُونَ إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ فَيَقُولُ: أَنَا لَهَا، وَأَنَا صَاحِبُهَا، قَالَ: فَأَنْطَلِقُ حَتَّى أَسْتَفْتِحَ بَابَ الْجَنَّةِ، قَالَ: فَيُفْتَحُ، فَأَدْخُلُ، وَرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ عَلَى عَرْشِهِ فَأَخِرُّ سَاجِدًا، وَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ، لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ قَبْلِي، وَأَحْسِبُهُ قَالَ: وَلَا أَحَدٌ بَعْدِي، فَيُقَالُ: «يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ، يُسْمَعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ» فَأَقُولُ: يَا رَبِّ، يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: «أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنَ الْإِيمَانِ» ، قَالَ: فَأَخِرُّ سَاجِدًا، وَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ، لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ قَبْلِي وَأَحْسِبُهُ قَالَ: وَلَا أَحَدٌ بَعْدِي، فَيُقَالُ: «يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ، يُسْمَعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ» ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: " أَخْرِجْ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ قَالَ: فَأَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، وَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ لَمْ يَحْمَدْهُ بِهَا أَحَدٌ قَبْلِي، وَأَحْسِبُهُ قَالَ: وَلَا أَحَدٌ بَعْدِي، فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: أَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ «، فَيَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ النَّارِ، يُقَالُ لَهُمُ الْجَهَنَّمِيُّونَ، وَإِنَّهُ لَفِي الْجَنَّةِ» فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا حَمْزَةَ أَسَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ، وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ وَقَالَ: لَيْسَ كُلُّ مَا نُحَدِّثُ سَمِعْنَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ يُكَذِّبُ بَعْضُنَا بَعْضًا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَيْسَ فِي الْخَبَرِ ذِكْرُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ

458- Bize el-Huseyn b. el-Hasen tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir b. Süleymân tahdis etti. Onun Humeyd et-Tavîl'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kıyâmet günü geldiğinde insanlar Allah'ın hapsedilmelerini dilediği kadar hapsedilirler. (Bekletilirler.) Sonra 'Bizimle Âdem'e gelin' derler ve Âdem'e giderler. 'Ey Âdem, bizim için Rabbinin katında şefaat et!' derler. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz Allah'ın halîli İbrâhîm'e gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine İbrâhîm'e giderler ve 'Ey İbrâhîm, bizim için Rabbinin katında şefaat et!' derler. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz Allah'ın risâleti ile seçkin kıldığı kimseye gidin' diye cevap verir. Bunun üzerine Mûsâ'ya giderler ve 'Ey Mûsâ, bizim için Rabbinin katında şefaat et!' derler. O da 'Bu benim işim değildir, fakat siz bugün bağışlanmış olan ve üzerinde hiçbir günah bulunmayan kimseye gidin' diye cevap

verir. Bunun üzerine Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderler ve 'Ey Muhammed, bizim için Rabbinin katında şefaat et!' derler. Bunun üzerine O '*Bu benim işimdir, ben bu işin ehliyim*' buyurur."

(Rasulullah) şöyle buyurdu: "*Sonra giderim ve cennetin kapısının açılmasını isterim. Açılır. Rabbim* (azze ve celle) *arşının üzerinde olduğu hâlde girerim. Hemen secdeye kapanırım. O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla benden önce biri hamd etmemiştir.* Zannediyorum 'benden sonra kimse hamd etmemiştir' de dedi. *Bunun üzerine 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, dinlenecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurulur. Ben de 'Rabbim, Rabbim!' derim. Bunun üzerine 'Kimin kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman varsa onu (cehennemden) çıkar' buyurur. Sonra tekrar secdeye kapanırım. O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla benden önce biri hamd etmemiştir.* Zannediyorum 'benden sonra kimse hamd etmemiştir' de dedi. *Bunun üzerine 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, dinlenecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurulur. Ben de 'Rabbim, Rabbim!' derim. Bunun üzerine 'Kimin kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman varsa onu (cehennemden) çıkar' buyurur. Sonra tekrar O'na secdeye kapanırım. O'na öyle hamdlerle hamd ederim ki onlarla benden önce biri hamd etmemiştir.* Zannediyorum 'benden sonra kimse hamd etmemiştir' de dedi. *Bunun üzerine 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, dinlenecek; iste, sana verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyurulur. Ben de 'Rabbim, Rabbim!' derim. Bunun üzerine 'Kimin kalbinde en ufak bir iman varsa onu (cehennemden) çıkar' buyurur. Bunun üzerine bazı insanlar cehennemden çıkar. Onlara cehennemîler denir. Şüphesiz bu cennettedir.*"

Bir adam "Ey Ebû Hamza, sen bunu Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den mi işittin?" diye sordu. Bunun üzerine (Enes'in) yüzü değişti, ona sert sözler söyledi ve dedi ki: "Biz her tahdis ettiğimizi Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş değiliz. Fakat birbirimize yalan söylemezdik."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberde Îsâ (aleyhisselâm) zikredilmemiştir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Belki bu haberleri duyan kimse bu haberin sonundaki "Biz her tahdis ettiğimizi Rasulullah (sallallâhu aleyhi

ve sellem)'den işitmiş değiliz" lafzının Ma'bed b. Hilâl'in içerisinde "Bize Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* tahdis etti" lafzı geçen haberine ve Amr b. Ebî Amr'ın Enes'ten rivâyet ettiği "(Enes) dedi ki: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i işittim..." haberine muhâlif olduğu vehmine kapılabilir. Fakat durum bizim nezdimizde Allah'a hamd olsun ki O'nun nimeti sâyesinde öyle değildir. Çünkü Amr b. Ebî Amr'ın Enes'ten rivâyet ettiği, onun Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işittiğini söylediği haberde, o, haberin başında "*Ben insanlar arasında yeryüzünün kafatasının üzerinden yarılıp açılacağı ilk kişiyim*" demiştir. Ayrıca bu haberde Humeyd'in Enes'ten rivâyetinde bulunmayan bazı sözler de söylemiştir. Yine Ma'bed el-Hilâlî'nin haberinde de "*Kıyâmet günü geldiği zaman insanlar dalgalar gibi birbirlerine girerler*" buyrulmuştur. Bu haberler şu şekilde te'lîf edilir: Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* aralarında Enes'in de olduğu bazı ashâbına hadis tahdis etmiştir. O da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den haberin bir kısmını duymuştur. Sonra mecliste Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e daha yakın, yaşça kendisinden daha büyük, hadisi belleme yönünden kendisinden daha iyi birinden haberin kalanını sormuş ve sâbitleştirmiştir. Sonra hadisi bütün uzunluğuyla rivâyet etmiştir. O hadisin bir kısmını işitmiştir ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bu hadisi tahdis ettiği mecliste bulunmuştur. Sonra hadisin tamamını tahdis etmiştir. Onun bir kısmını kendisi işitmiş, bir kısmını da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den belleyenden işitmiştir. Nitekim bazı hadis râvileri "Bana falan tahdis etti ve falandan onu sâbitleştirdim" der. Bu "Bazı sözler bana gizli kaldı da falan beni tesbît etti/eksiklerimi tamamlayıp onayladı" manasına gelir. Zira Enes'e soru soran kimsenin "Sen bunu Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den mi işittin?" sözünün zâhiri, soru soran kimsenin ancak "Sen bu haberin tamamını Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den mi işittin?" sorusunun cevâbını öğrenmek istediğini göstermektedir. Enes de buna cevâben "Biz tahdis ettiğimiz her şeyin Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işitmiş değiliz" demiştir. Bu lafzın zâhiri onun bu hadisin tamamını Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işitmediği manasını ifâde etmektedir. Nitekim Enes "Ben bu hadisi Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işitmedim" demese, başkası da haberin başında "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işittim..." dese (ki böyle olmuştur) bu sahih ve mümkün bir söz olur. Zira lügatte bir kimsenin Bakara Sûresi'nin tamamını değil bir kısmını işitmiş olduğu hâlde "Falandan Bakara Sûresi'ni okuyuşunu işittim" demesi câizdir. Nitekim ben kitaplarımızın birçok

yerinde ismin, cüzlerden ve şûbelerden oluşan şeylerin bazı cüzlerinin ve şûbelerinin hâricinde bazı cüzleri ve şubeleri hakkında kullanılabileceğini açıkladım. "Hadis" ismi de böyledir. O, tıpkı ismin bütün hakkında kullanılabildiği gibi hadisin bir kısmı hakkında da kullanılabilir. Bunu iyi anlayın. Hataya düşürülmeyin!

٤٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، وَهَذَا حَدِيثُ بُنْدَارٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عَجْلَانَ، عَنْ جُوثَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يُؤْتَى آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُقَالُ: اشْفَعْ لِذُرِّيَّتِكَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، ائْتُوا نُوحًا، فَإِنَّهُ أَوَّلُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَكْبَرُهُمْ، فَيُؤْتَى نُوحٌ فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِهِ، عَلَيْكُمْ بِإِبْرَاهِيمَ، فَإِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ خَلِيلًا فَيُؤْتَى فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِهِ، عَلَيْكُمْ بِمُوسَى، فَإِنَّ اللَّهَ كَلَّمَهُ تَكْلِيمًا، قَالَ: فَيُؤْتَى مُوسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِهِ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى، فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، فَيُؤْتَى عِيسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ هَذَا، وَلَكِنْ أَدُلُّكُمْ عَلَى صَاحِبِهِ، وَلَكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ، قَالَ: فَأُوتَى، فَأَسْتَفْتِحُ فَإِذَا نَظَرْتُ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقَعْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَيُقَالُ لِي: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَقُلْ، يُسْمَعْ، وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ، فَأَقُولُ: يَا رَبُّ أُمَّتِي، قَالَ: فَيُقَالُ: اذْهَبُوا فَلَا تَدَعُوا فِي النَّارِ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ دِينَارٍ إِيمَانٌ إِلَّا أَخْرَجْتُمُوهُ، وَيُخْرِجُ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَقَعُ الثَّانِيَةَ سَاجِدًا، قَالَ: فَيُقَالُ: ارْفَعْ يَا مُحَمَّدُ، فَقُلْ يُسْمَعْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، فَأَقُولُ: أَيْ رَبِّ، أُمَّتِي، قَالَ: فَيُقَالُ: اذْهَبُوا فَلَا تَدَعُوا فِي النَّارِ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ نِصْفُ دِينَارٍ إِيمَانٌ إِلَّا أَخْرَجْتُمُوهُ قَالَ: فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ أَقَعُ الثَّالِثَةَ سَاجِدًا قَالَ: فَيُقَالُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَقُلْ، يُسْمَعْ لَكَ، وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، قَالَ: فَأَقُولُ: يَا رَبُّ، أُمَّتِي فَيَقُولُ: اذْهَبُوا فَلَا تَدَعُوا فِي النَّارِ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ إِيمَانٌ إِلَّا أَخْرَجْتُمُوهُ، قَالَ: فَلَا يَبْقَى إِلَّا مَنْ لَا خَيْرَ فِيهِ قَالَ لَنَا بُنْدَارٌ مَرَّةً ائْتُوا عِيسَى، وَقَالَ: فَيَقُولُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ، وَقَالَ: مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ " سَمِعْتُهُ مِنْ بُنْدَارٍ مَرَّتَيْنِ، مَرَّةً فِي كِتَابِ الْقَوَاعِدِ، وَمَرَّةً فِي كِتَابِ ابْنِ عَجْلَانَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَدِ اخْتَلَفُوا فِي اسْمِ هَذَا الشَّيْخِ، فَقَالَ: بَعْضُهُمْ جُوثَةُ بْنُ عُبَيْدٍ

459- Bize Muhammed b. Beşşâr Bündâr ve Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bu Bündâr'ın hadisidir, dedi ki: Bize Hammâd b. Mes'ade tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Aclân tahdis etti. Onun Cûse b. Ubeyd'den rivâyet ettiğine göre Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"*Kıyâmet günü Âdem* (aleyhisselâm)*'a gidilir ve 'Zürriyetine şefaat et' denilir. O da 'Ben bu işin ehli değilim fakat siz Nûh'a gidin, zira o nebîlerin ilki ve en yaşlısıdır' diye cevap verir. Bunun üzerine Nûh'a gidilir. O da 'Ben bu işin ehli değilim, siz İbrâhîm'e gidin, zira Allah onu halîl edinmiştir' diye cevap verir. Bunun üzerine İbrâhîm'e gidilir. O da 'Ben bu işin ehli değilim, siz Mûsâ'ya gidin, zira Allah onunla gerçekten konuşmuştur' diye cevap verir. Bunun üzerine Mûsâ'ya gidilir. O da 'Ben bu işin ehli değilim, siz Îsâ'ya gidin, zira o Allah'ın rûhu ve kelimesidir' diye cevap verir. Bunun üzerine Îsâ'ya gidilir. O da 'Ben bu işin ehli değilim fakat sizi bu işin ehline yönlendireceğim, siz Muhammed'e -Allah ona ve bütün nebîlere salât ve selâm etsin- gidin' diye cevap verir.*"

(Rasulullah devam ederek) şöyle buyurdu:

"*Sonra bana gelinir. Ben de (cennetin kapısının) açılmasını isterim. Rahmân'a baktığım zaman hemen O'na secdeye kapanırım. Bunun üzerine bana 'Kaldır başını ey Muhammed; söyle, dinlenecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurulur. Ben de 'Yâ Rab, ümmetim!' derim. Bunun üzerine 'Gidin ve cehennemde kalbinde bir dinar ağırlığında iman olup da çıkarmadığınız kimseyi bırakmayın' buyurulur. Sonra Allah'ın dilediği kadarı çıkarılır. Sonra ikinci defa secdeye kapanırım. Bunun üzerine yine 'Kaldır (başını) ey Muhammed; söyle, dinlenecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurulur. Ben de 'Rabbim, ümmetim!' diye cevap veririm. Bunun üzerine 'Gidin ve cehennemde kalbinde yarım dinar ağırlığında iman olup da çıkarmadığınız kimseyi bırakmayın' buyurulur. Bununla da Allah'ın dilediği kadarı çıkarılır. Sonra üçüncü defa secdeye kapanırım. Bunun üzerine yine 'Kaldır başını ey Muhammed; söyle, sana kulak verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurulur. Ben de 'Rabbim, ümmetim!' derim. Bunun üzerine O 'Gidin ve cehennemde kalbinde zerre ağırlığınca iman olup da çıkarmadığınız kimseyi bırakmayın' buyurur. Bunun üzerine (cehennemde) ancak kendisinde hiçbir hayır olmayan kimse kalır.*"

Bündâr bir defasında bize "*İsâ'ya gidin*" dedi. Yine o "*Ben bu işin ehli değilim*" dedi. Yine o "*zerre ağırlığınca iman*" dedi. Ben bunu Bündâr'dan bir defa "el-Kavâid" kitabında bir defa da İbn Aclân'ın kitabında olmak üzere iki defa işittim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu hocanın ismi hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bazıları Cûse b. Ubeyd demiştir.

ثنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ حَدَّثَهُ أَنَّ جُوثَةَ بْنَ عُبَيْدٍ الْأَيْلِيَّ ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا قَضَى بَيْنَ خَلْقِهِ، فَأَدْخَلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ وَأَدْخَلَ أَهْلَ النَّارِ النَّارَ، سَجَدَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَطَالَ السُّجُودَ، فَيُنَادَى ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، اشْفَعْ، تُشَفَّعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ فَيَرْفَعُ رَأْسَهُ، فَيَقُولُ: يَا رَبُّ، أُمَّتِي، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ لِلْمَلَائِكَةِ: أَخْرِجُوا لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أُمَّتِهِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ قِيرَاطٍ مِنْ إِيمَانٍ فَيُخْرِجُونَ، ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّانِيَةَ أَطْوَلَ مِنْ سَجْدَتِهِ الْأُولَى، قَالَ: فَيُقَالُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ اشْفَعْ تُشَفَّعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، فَأَقُولُ: يَا رَبُّ أُمَّتِي فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمَلَائِكَةِ: أَخْرِجُوا مِنْ أُمَّتِهِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ، ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّالِثَةَ أَطْوَلَ مِنْ سَجْدَتِهِ، فَيُنَادَى ارْفَعْ رَأْسَكَ، اشْفَعْ، تُشَفَّعْ، وَسَلْ، تُعْطَهْ فَيَقُولُ: يَا رَبُّ، أُمَّتِي، فَيَقُولُ اللَّهُ لِلْمَلَائِكَةِ: أَخْرِجُوا لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ، فَيُعْرَضُونَ عَلَيْهِ، فَيُخْرِجُونَهُمْ، قَدِ اسْوَدُّوا وَعَادُوا كَالنِّصَالِ الْمُحْرَقَةِ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُنَادِي بِهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ، فَيَقُولُونَ: مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ آذَانَا رِيحُهُمْ؟ فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: هَؤُلَاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ ، وَقَدْ أُخْرِجُوا بِشَفَاعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيُذْهَبُ بِهِمْ إِلَى نَهَرِ الْحَيَوَانِ فَيَغْسِلُونَ وَيَتَوَضَّئُونَ، فَيَعُودُونَ أُنَاسًا مِنَ النَّاسِ غَيْرَ أَنَّهُمْ يُعْرَفُونَ فَقُلْتُ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، وَمَا الْحَيَوَانُ؟ قَالَ: نَهَرٌ مِنْ أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، هُوَ مِنْ أَدْنَاهَا

Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre Yezîd b. Ebî Habîb ona Cûse b. Ubeyd el-Eylî'nin Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittiğini rivâyet ettiğini tahdis etmiştir: "Allah *(tebâreke ve teâlâ)* mahlûkâtı arasında hüküm verdiği, cennet ehlini cennete, cehennem ehlini de ce-

henneme soktuğu zaman Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde eder ve bu secdeyi uzattıkça uzatır. Sonra 'Kaldır başını ey Muhammed; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' diye nidâ edilir. Bunun üzerine o başını kaldırır ve 'Yâ Rabbi, ümmetim!' der. Allah Teâlâ (azze ve celle) de meleklere 'Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) için ümmetinden kalbinde bir kıtar ağırlığında iman bulunan kim varsa çıkarın!' buyurur. Çıkarlar. Sonra (Rasulullah) ilk secdesinden daha uzun ikinci bir secde yapar."

(Rasulullah devam ederek) şöyle buyurdu: "*Bunun üzerine yine 'Kaldır başını; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' buyurulur. Ben de 'Yâ Rabbi, ümmetim!' derim.* Allah (azze ve celle) *de meleklere 'Onun ümmetinden kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa çıkarın!' buyurur.*"

"Sonra (önceki) secdesinden daha uzun şekilde üçüncü defa secde eder. Bunun üzerine 'Kaldır başını; şefaat et, şefaatin kabul edilecek; iste, sana verilecek' diye nidâ edilir. O da 'Yâ Rabbi, ümmetim!' der. Bunun üzerine Allah meleklerine 'Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) için kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kim varsa çıkarın!' buyurur. Sonra ona arz edilirler. Sonra onlar onları kararmış ve yakılmış mızrak uçlarına dönmüş bir hâlde çıkarırlar. Sonra cennete girerler. Cennet ehli onlardan söz ederek 'Bizi kokularıyla rahatsız eden şu kimseler kimdir?' diye seslenirler. Bunun üzerine melekler 'Bunlar cehennemîlerdir, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaatiyle çıkarıldılar' diye cevap verirler. Sonra onlar 'Hayevân' nehrine götürülürler, orada yıkanırlar ve abdest alırlar. Sonra insanlar arasında birer insan olurlar. Şu kadar var ki tanınırlar."

"Ey Ebû Hamza, hayevân nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Cennetin nehirlerinden bir nehirdir. O cennet nehirlerinin en aşağı derecede olanlarındandır."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Kararmış ve (yakılmış) mızrak uçlarına dönmüş bir hâlde..." lafzı söylediğim gibi "Dönmek bazen başlama/ilk olarak gerçekleşme manasına gelir" kapsamındadır. Çünkü cehennem ehli cehenneme girmelerinden önce mızrak uçları gibi kara değillerdir. Ancak cehennemde yandıktan sonra kararacaklardır. Şu hâlde "yakılmış mızrak ucuna dönmüş hâlde" buyruğunun manası "ya-

kılmış mızrak ucu hâline gelmiş hâlde"dir. O dönme ismini kullanmıştır fakat bunun manası "hâline gelmiş hâlde"dir.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu hoca, Amr b. el-Hâris'in Yezîd b. Ebî Habîb'den rivâyetle söylediği üzere Cûse b. Ubeyd'dir.

وَقَدْ رَوَى عَيَّاشُ بْنُ عُقْبَةَ الْحَضْرَمِيُّ عَنْهُ خَبَرًا آخَرَ، حَدَّثَنَاهُ أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثَنَا عَيَّاشُ بْنُ عُقْبَةَ الْحَضْرَمِيُّ، وَكَانَ مِنْ أَفَاضِلِ مَنْ لَقِيتُ بِمِصْرَ، قَالَ: سَمِعْتُ جُوثَةَ بْنَ عُبَيْدٍ الْأَيْلِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ رِجَالٌ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ

Ayyâş b. Ukbe el-Hadramî ondan başka bir haber daha rivâyet etmiştir. Bunu bize Ebû Hâşim Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Abdurrahmân el-Mukrî tahdis etti, dedi ki: Bize Ayyâş b. Ukbe el-Hadramî -ki o Mısır'da gördüklerim arasında en fazîletli kimselerdendi- tahdis etti, dedi ki: Cûse b. Ubeyd el-Eylî'yi Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Kur'ân'ı bazı adamlar okuyacaktır ki o onların gırtlaklarından aşağı geçmeyecektir. Onlar dinden okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklardır.*"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ümmetine Şefaat Edeceği Makâmın, Allah (azze ve celle)'nin Ona "*Umulur ki Rabbin Seni Övülmüş Bir Makâma Ulaştırır*" Buyruğunda Vaad Ettiği Makâm-ı Mahmûd Olduğunun Beyânının Zikri Bâbı

Bu lafız benim nezdimde de âlimlerin söyledikleri cinstendir: "عَسَى/asâ/umulur ki" Allah tarafından kullanıldığı zaman vücûb/gereklilik bildirir. Olmaması mümkün olan hususlarda şek ve şüphe ifâde etmez.

٤٦٠ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ حَفْصِ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ، وثنا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي أَبَا أُسَامَةَ، عَنْ دَاوُدَ الْأَوْدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " فِي قَوْلِهِ: {عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا} [الإسراء: 79] قَالَ: هُوَ الْمَقَامُ الَّذِي أَشْفَعُ فِيهِ لِأُمَّتِي "، هَذَا لَفْظُ إِسْمَاعِيلَ

460- Bize İsmâîl b. Hafs b. Amr b. Meymûn tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme haber verdi... Bize ayrıca Müslim b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani Ebû Usâme- tahdis etti. Onun Dâvûd el-Evdî'den, onun babasından, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O "*Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makâma ulaştırır*" buyruğu hakkında "*Bu benim ümmetim için şefaat edeceğim makamdır*" buyurmuştur. Bu İsmâîl'in lafzıdır.

٤٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَزِيدَ وَهُو ابْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ مُعَتِّبٍ، أَوْ مُغِيثٍ، شَكَّ عُثْمَانُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا رَدَّ إِلَيْكَ رَبُّكَ فِي الشَّفَاعَةِ، قَالَ: " قَدْ ظَنَنْتُ أَنَّكَ أَوَّلُ مَنْ يَسْأَلُنِي عَنْهَا مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْعِلْمِ، وَشَفَاعَتِي لِأُمَّتِي مَنْ كَانَ مِنْهُمْ يَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يُصَدِّقُ قَلْبُهُ لِسَانَهُ أَوْ لِسَانُهُ قَلْبَهُ

461- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulhamîd b. Ca'fer tahdis etti. Onun Yezîd'den -ki o İbn Ebî Habîb'dir- onun Muâviye b. Muattib'den -ya da Muğîs'ten, Osman burada şüphe etti- onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbin şefaat hususunda sana ne cevap verdi?" diye sordum. Buyurdu ki: "*İlme olan hırsından dolayı bu soruyu bana ilk senin soracağını tahmin ediyordum. Şefaatim ümmetimden kalbi dilini dili de kalbini tasdîk eder hâlde Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden herkesedir.*"

٤٦٢- وَرَوَى رِشْدِينُ بْنُ كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: {عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا} [الإسراء: 79] قَالَ: " الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ، مَقَامُ الشَّفَاعَةِ حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا مُؤَمَّلُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ رِشْدِينَ

462- Rişdîn b. Kureyb'in babasından, onun da İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o "*Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makâma ulaştırır*" buyruğu hakkında "Makâm-ı Mahmûd şefaat makâmıdır" demiştir.

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel b. el-Fadl tahdis etti, dedi ki: Bize Îsâ b. Yûnus, Rişdîn'den tahdis etti...

٤٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبِي، وَشُعَيْبٌ، قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ، حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ وَقَالَ إِنَّ الشَّمْسَ تَدْنُو حَتَّى يَبْلُغَ الْعَرَقُ نِصْفَ الْأُذُنِ فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَغَاثُوا بِآدَمَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ صَاحِبَ ذَلِكَ، ثُمَّ بِمُوسَى، فَيَقُولُ كَذَلِكَ، ثُمَّ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَشْفَعُ بَيْنَ الْخَلْقِ، فَيَمْشِي، حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلْقَةِ الْجَنَّةِ فَيَوْمَئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ"

463- Bize Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem tahdis etti, dedi ki: Bize babam ve Şuayb haber verdi, dediler ki: Bize el-Leys, Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den onun şöyle dediğini haber verdi: Hamza b. Abdullah'ı şöyle derken işittim: Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kişi (insanlardan bir şeyler) ister durur. Sonunda kıyâmet günü yüzünde hiçbir et parçası olmadığı hâlde gelir.*"

Yine O şöyle buyurdu: "*Güneş de o kadar yaklaşır ki ter kulakların yarısına ulaşır. Onlar bu hâlde iken Âdem'den yardım isterler. O da 'Ben bu işin ehli değilim' diye cevap verir. Sonra Mûsâ'dan yardım isterler. O da aynısını söyler. Sonra Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den yardım isterler. Bunun üzerine O insanların arasında şefaat eder. Sonra yürür. Tâ ki cennetin halkasından tutar. İşte o gün Allah onu toplananların hepsinin övdüğü övülmüş bir makâma (Makâm-ı Mahmûd'a) ulaştırır.*"

Buraya Kadar Zikretmiş Olduğum, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Tevhîd Ehlini Cehennemden Çıkarmak İçin Edeceği Şefaat Hakkındaki Haberlerin Kendisiyle Özel Kastedilen Genel Lafızlar Olduğunun Delîlinin Zikri Bâbı

O'nun "*Kimin kalbinde şu kadar ağırlıkta iman varsa onu cehennemden çıkarın*" buyruğu, "kalbinde o kadar iman bulunan kimselerin bazılarını" manasındadır. Zira Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün kendisinden başka kimselerin de şefaat edeceğini bildirmiştir. Onlar şefaat edeceklerdir. Allah da Nebîmiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkasının şefaatiyle, kalbinde Nebîmiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in

şefaatiyle kalbinde kendisi kadar iman olan kimseleri çıkacağını bildirdiği kadar iman olan kimselerin çıkarılmasını emredecektir. Şu kadar var ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetinden şefaat edecek kimseler Âdem b. Alî'nin İbn Ömer'den rivâyet ettiği haberde geçtiği üzere ancak O'nun emriyle şefaat edeceklerdir. Şefaati Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) emredeceği için şefaatin O'na nispet edilmiş olması da ihtimal dâhilindedir. Nitekim kitaplarımda birçok yerde beyân ettiğim üzere Araplar fiili fâiline izâfet ettikleri gibi onu emredene de izâfe ederler. Yine bize kendilerinin diliyle hitap edilmiş olan Arapların dilinde bilindiği üzere "İnsanları, bir topluluğu veya kendisinde herhangi bir şeyin bulunduğu kimseleri şu yerden çıkardı" denir. Hâlbuki kastedilen onların tamamı değil bir kısmıdır. Arapların dilini bilen bir kimse bunun kendisiyle özel kastedilen genel bir lafız olduğunu inkâr edemez. Rabbimizin kitabında ve nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetinde bu baptan olan hususları "Meâni'l Kur'ân/Kur'ân'ın Manaları" kitabında ve fıkıh alanında müsned olarak tasnîf edilmiş kitaplarımızda beyân ettik ki anlamaya muvaffak kılınan kimse için bunların bir kısmı yeterlidir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaati ile ilgili zikretmiş olduğum haberlerin manası bana göre hâstır/özeldir. Manası şudur: "Kimin kalbinde şu kadar iman varsa onu cehennemden çıkarın. Yani Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkasının; meleklerin, sıddıkların, O'ndan başka dünyada iken kendileriyle kardeşlik bağı olan, kendileriyle birlikte namaz kılan, kendileriyle birlikte oruç tutan, kendileriyle birlikte hacceden, kendileriyle birlikte gazaya çıkan şefaatçilerin şefaatiyle cehennemden çıkarılmalarına hükmettiğim kimseler hâricinde (bu vasıfta olanları cehennemden çıkarın). Onların (yani Rasulullah'ın dışındaki şefaatçilerin) onlar hakkındaki şefaatlerini kabul etmeye hükmettim. Şu hâlde onları onların şefaatiyle cehennemden çıkarın." Nitekim Huzeyfe'nin şefaatçilerin şefaati hakkındaki haberinde böyle geçmektedir. Bu haberi bu babtan birkaç bab önce tahriç etmiştim.

٤٦٤- فَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: ثَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَقَالَ: " ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ، قُلْنَا: وَمَا الْجِسْرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، بِأَبِينَا أَنْتَ وَأُمِّنَا؟ قَالَ: " دَحْضٌ مَزِلَّةٌ لَهُ كَلَالِيبُ، وَخَطَاطِيفُ،

وَحَسَكَةٌ تَكُونُ بِنَجْدٍ، عَقِيفًا يُقَالُ لَهَا: السَّعْدَانُ فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَلَمْحِ الْبَرْقِ، وَكَالطَّرْفِ وَكَالرِّيحِ وَكَالطَّيْرِ، وَكَأَجْوَدِ الْخَيْلِ، وَالرَّاكِبِ: فَنَاجٍ مُسْلِمٌ، وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَحَدُكُمْ بِأَشَدَّ مُنَاشِدٍ فِي الْحَقِّ يَرَاهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي إِخْوَانِهِمْ إِذَا رَأَوْا أَنْ قَدْ خَلَصُوا مِنَ النَّارِ، يَقُولُونَ: أَيْ رَبَّنَا، إِخْوَانَنَا كَانُوا يُصَلُّونَ مَعَنَا وَيَصُومُونَ مَعَنَا قَدْ أَخَذَتْهُمُ النَّارُ، فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُمْ: اذْهَبُوا فَمَنْ عَرَفْتُمْ صُورَتَهُ فَأَخْرِجُوهُ وَتُحَرَّمُ صُورَتُهُمْ، فَيَجِدُ الرَّجُلُ قَدْ أَخَذَتْهُ النَّارُ إِلَى قَدَمَيْهِ، وَإِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ، وَإِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَإِلَى حِقْوَيْهِ، فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا بَشَرًا كَثِيرًا ثُمَّ يَعُودُونَ، فَيَتَكَلَّمُونَ فَيَقُولُ: اذْهَبُوا فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ قِيرَاطِ خَيْرٍ، فَأَخْرِجُوهُ، فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا بَشَرًا كَثِيرًا، ثُمَّ يَعُودُونَ، فَيَتَكَلَّمُونَ، فَيَقُولُ: اذْهَبُوا فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ نِصْفِ قِيرَاطٍ مِنْ خَيْرٍ، فَأَخْرِجُوهُ، فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا بَشَرًا كَثِيرًا، ثُمَّ يَعُودُونَ فَيَتَكَلَّمُونَ فَلَا يَزَالُ يَقُولُ ذَلِكَ لَهُمْ، حَتَّى يَقُولُ اذْهَبُوا، فَأَخْرِجُوا مَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فَأَخْرِجُوهُ " وَكَانَ أَبُو سَعِيدٍ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ يُرِيدُ: يَقُولُ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَمْ أَجِدْ فِي كِتَابِي يَقُولُ .: " إِنْ لَمْ تُصَدِّقُوا فَاقْرَءُوا: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ} [النساء: **40**] قَرَأَ إِلَى قَوْلِهِ {عَظِيمًا} [النساء: **27**] فَيَقُولُونَ: رَبَّنَا لَمْ نَذَرْ فِيهَا خَيْرًا، فَيَقُولُ: هَلْ بَقِيَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، قَدْ شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ، وَشَفَعَ الْأَنْبِيَاءُ، وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ فَهَلْ بَقِيَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، قَالَ: فَيَأْخُذُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيُخْرِجُ قَوْمًا قَدْ صَارُوا حُمَمَةً لَمْ يَعْلَمُوا لَهُ عَمَلَ خَيْرٍ قَطُّ فَيُطْرَحُوا فِي نَهَرٍ يُقَالُ لَهُ نَهَرُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ فِيهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ " ثُمَّ ذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بَاقِيَ الْحَدِيثِ، خَرَّجْتُهُ بِتَمَامِهِ فِي كِتَابِ الْأَهْوَالِ

464- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. Eslem tahdis etti. Onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "'Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?' diye sorduk..." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla rivayet etti. Ayrıca şöyle dedi: "'*Sonra köprü cehennemin üzerine kurulur.*' 'Analarımız ve babalarımız sana fedâ olsun ey Allah'ın Resûlü, köprü nedir?' diye sorduk. Buyurdu ki: '*Çürük ve kaygandır. Kancaları, çengelleri, Necd'de bulunan ve sa'dân denilen bükülmüş dikenleri vardır.*

Müminler şimşek çakması gibi, göz kırpma süresinde, rüzgâr gibi, kuş gibi, iyi atlar ve develer gibi geçerler. Bazıları sağ sâlim kurtulur. Bazıları tırmalanmış hâlde bırakılır. Bazıları da cehennem ateşine dökülür. Nefsim elinde olana yemin ederim ki sizden biri sâhip olduğunu düşündüğü bir hak için müminlerin kardeşleri için mücâdele ettiğinden fazla mücâdele etmez. Cehennemden kurtulduklarını gördükleri zaman 'Rabbimiz, kardeşlerimiz bizimle beraber namaz kılıyorlar ve bizimle beraber oruç tutuyorlardı fakat ateş onları aldı!' derler. Bunun üzerine Allah onlara 'Gidin ve kimin sûretini tanırsanız onu çıkarın!' buyurur. Sûretleri (ateşe) haram kılınır. Kişi ateşin kendisini ayaklarına kadar, baldırlarının yarısına kadar, dizlerine kadar, beline kadar aldığını görür. Sonra oradan birçok insanı çıkarırlar. Sonra geri dönerler ve konuşurlar. Bunun üzerine (Allah) 'Gidin ve kalbinde bir kırat ağırlığında hayır bulduğunuz kim varsa onu çıkarın' buyurur. Yine oradan birçok insanı çıkarırlar. Sonra geri dönerler ve konuşurlar. Bunun üzerine (Allah) 'Gidin ve kalbinde yarım kırat ağırlığında hayır bulduğunuz kim varsa onu çıkarın' buyurur. Yine oradan birçok insanı çıkarırlar. Sonra geri dönerler ve konuşurlar. (Allah da) onlara böyle söylemeye devam eder. Sonunda 'Gidin ve kimin kalbinde zerre ağırlığı(nca hayır) bulursanız onu çıkarın!' buyurur."

(Atâ dedi ki:) Ebû Saîd bu hadisi tahdis ettiği zaman "buyurur ki" lafzını çok kullanırdı.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben kitabımda "buyurur ki" lafzını bulamadım.

(Ebû Saîd el-Hudrî şöyle devam etti:) İnanmıyorsanız "Şüphesiz *Allah zerre ağırlığınca zulmetmez...*" (Nisâ, 40) âyetini okuyun. "Büyük *(bir ecir)*" buyruğuna kadar okudu.

"Sonra 'Rabbimiz orada hiçbir hayır bırakmadık' derler. Bunun üzerine şöyle buyurur: 'Merhamet edenlerin en Merhametlisinden başkası kaldı mı? Melekler şefaat etti. Nebîler şefaat etti. Müminler şefaat etti. Merhamet edenlerin en Merhametlisinden başkası kaldı mı?' Sonra cehennemden bir hapas alır. Bir topluluğu küle dönmüş hâlde çıkarır. Onlar O'nun için hiçbir hayır işlememişlerdir. Sonra hayat nehri denen bir nehre atılırlar. Nefsim elinde olana yemin ederim ki onun içinde selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler."

Sonra Muhammed b. Yahyâ hadisin kalanını zikretti. Bu hadisin tamamını "Kitâbu'l Ahvâl"de (Dehşetli Hâller kitabında) tahriç ettim.

٤٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، فَذَكَرَ نَحْوَ هَذِهِ الْقِصَّةَ خَرَّجْتُهُ فِي بَابٍ آخَرَ بَعْدُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ الْجِسْرَ، وَلَا صِفَةَ الْمُرُورِ عَلَيْهِ، وَإِنَّمَا قَالَ: إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ وَأَمِنُوا، فَمَا مُجَادَلَةُ أَحَدِكُمْ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَقِّ يَكُونُ لَهُ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ سَاقَ مَا بَعْدَ هَذَا مِنَ الْحَدِيثِ

465- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Zeyd b. Eslem'den bu isnâd ile haber verdi. Sonra bu kıssayı benzer şekilde zikretti. Onun bundan sonra gelecek başka bir babda tahriç ettim. Şu kadar var ki o köprüyü ve onun üzerinden nasıl geçileceğini söz konusu etmedi. Ancak şöyle dedi: "*Müminler cehennemden kurtulup güvene kavuştuklarında birinizin dünyada kendisine âit bir hakkı için arkadaşıyla tartışması... değildir.*" Sonra hadiste bundan sonra gelen kısmı aktardı.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "*Hiçbir hayır işlememişlerdir*" lafzı Arapların dediği cinstendir: Bir isim bir şeyden, onda eksik olarak bulunduğu için gider. Bu lafzın manası da bu asıl üzere bina edilmiştir. Yani kâmil manada ve tam olarak bir hayır işlememişlerdir. Kendisi sebebiyle (cehennemden çıkışlarının) gerekli kılınacağı ve emredileceği bir hayır işlememişlerdir. Bu manayı kitaplarımda birçok yerde beyân ettim.

٤٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا رِبْعِيُّ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ حَدِيثَ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ وَقَالَ: فَمَا أَحَدُكُمْ فِي حَقٍّ يَعْلَمُ أَنَّهُ حَقٌّ لَهُ بِأَشَدَّ مُنَاشَدَةً مِنْهُمْ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ سَقَطُوا فِي النَّارِ، يَقُولُونَ: أَيْ رَبِّ، كُنَّا نَغْزُو جَمِيعًا، وَنَحُجُّ جَمِيعًا، وَنَعْتَمِرُ جَمِيعًا ، فَبِمَ نَجَوْنَا الْيَوْمَ وَهَلَكُوا، قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: انْظُرُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ زِنَةَ دِينَارٍ مِنَ الْإِيمَانِ، فَأَخْرِجُوهُ "، قَالَ: فَيَخْرُجُونَ قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: انْظُرُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ قِيرَاطٌ مِنَ الْإِيمَانِ، فَأَخْرِجُوهُ، قَالَ: فَيَخْرُجُونَ، قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: «انْظُرُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنَ الْإِيمَانِ» ، فَأَخْرِجُوهُ قَالَ أَبُو

سَعِيدٍ: بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ كِتَابُ اللَّهِ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: فَأَظُنُّهُ يَعْنِي قَوْلَهُ {وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ} [الأنبياء: 47] قَالَ: فَيُطْرَحُونَ فِي نَهَرِ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، أَلَمْ تَرَوْا مَا يَكُونُ مِنَ النَّبْتِ إِلَى الشَّمْسِ يَكُونُ أَخْضَرَ، وَمَا يَكُونُ إِلَى الظِّلِّ يَكُونُ أَصْفَرَ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّكَ قَدْ رَعَيْتَ الْغَنَمَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَدْ رَعَيْتُ الْغَنَمَ

466- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Rib'î b. Uleyye tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. İshâk'tan, onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "'Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?' diye sorduk..."

Sonra hadisi, Hişâm b. Sa'd'ın hadisini bütün uzunluğuyla zikretti. Ayrıca dedi ki: "*Birinizin hakkı olduğunu bildiği bir hakkı için verdiği mücâdele onların cehenneme düşen kardeşleri için verdikleri mücâdeleden daha çetin değildir. 'Ya Rab, biz birlikte gazaya çıkıyorduk, birlikte haccediyorduk, birlikte umre yapıyorduk, biz bu gün ne sebeple kurtulduk da onlar helâk oldu?' derler.*

Bunun üzerine Allah (tebâreke ve teâlâ) *'Bakın bakalım, kimin kalbinde bir dinar ağırlığında iman varsa onu çıkarın' buyurur. Bunun üzerine çıkarırlar. Sonra 'Bakın bakalım, kimin kalbinde bir kırat iman varsa onu çıkarın' buyurur. Bunun üzerine çıkarırlar. Sonra 'Bakın bakalım, kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığında iman varsa onu çıkarın' buyurur.*"

Ebû Saîd dedi ki: "Sizinle aramda Allah'ın kitabı hakemdir."

Abdurrahmân dedi ki: Zannediyorum o şu Allah'ın buyruğunu kastediyordu: "*Hardal tanesi ağırlığında olsa bile onu getireceğiz. Hesap görücü olarak biz yeteriz.*" (Enbiyâ, 47)

Şöyle devam etti: "*Sonra hayat nehrine atılırlar. Selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler. Bitkinin güneşe bakan tarafının yeşil, gölgede olan tarafının sarı olduğunu görmediniz mi?*"

(Bir adam) "Ey Allah'ın Resûlü, koyun otlatmışa benziyorsun?" dedi. O da "*Evet, koyun otlattım*" buyurdu.

٤٦٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ بُكَيْرٍ،قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ،عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِالْخَبَرِ بِطُولِهِ

467- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Bukeyr- tahdis etti, dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti. O Hâlid b. Yezîd'den, o Saîd b. Ebî Hilâl'den, o Zeyd b. Eslem'den bu isnâd ile haberi bütün uzunluğuyla rivâyet etti.

Eğer Hadis Sahihse; Sıddıkların Kıyâmet Günü Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Arkasından Şefaat Edeceklerinin, Sonra Bütün Nebîlerin -Allah'ın Salâtları ve Selâmı Hepsinin Üzerine Olsun- Sıddıkların Arkasından Şefaat Edeceklerinin, Sonra Şehîdlerin Nebîlerin -Selâm Onların Üzerine Olsun- Arkasından Şefaat Edeceklerinin Beyânının Zikri Bâbı

٤٦٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ الدَّارِمِيُّ: حَدَّثَنِي، وَقَالَ الْمَرْوَزِيُّ: أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو نَعَامَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو هُنَيْدَةَ الْبَرَاءُ بْنُ نَوْفَلٍ، عَنْ وَالَانَ، عَنْ حُذَيْفَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، قَالَ: أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، فَصَلَّى الْغَدَاةَ، ثُمَّ جَلَسَ، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الضُّحَى ضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ جَلَسَ مَكَانَهُ، حَتَّى صَلَّى الْأُولَى، وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ، كُلُّ ذَلِكَ، لَا يَتَكَلَّمُ حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى أَهْلِهِ، فَقَالَ النَّاسُ لِأَبِي بَكْرٍ: سَلْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَأْنُهُ، صَنَعَ الْيَوْمَ شَيْئًا، لَمْ يَصْنَعْهُ قَطُّ. فَقَالَ: نَعَمْ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: " عُرِضَ عَلَيَّ مَا هُوَ كَائِنٌ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يُجْمَعُ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ بِصَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَفَظِعَ النَّاسُ بِذَلِكَ، حَتَّى انْطَلَقُوا إِلَى آدَمَ، وَالْعَرَقُ يَكَادُ يُلْجِمُهُمْ، فَقَالُوا: يَا آدَمُ، أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، وَأَنْتَ اصْطَفَاكَ اللَّهُ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَقَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِثْلَ الَّذِي لَقِيتُمْ، انْطَلِقُوا إِلَى أَبِيكُمْ بَعْدَ أَبِيكُمْ إِلَى نُوحٍ، إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ، وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ، فَيَنْطَلِقُونَ إِلَى نُوحٍ فَيَقُولُونَ: اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَأَنْتَ اصْطَفَاكَ اللَّهُ، وَاسْتَجَابَ لَكَ فِي دُعَائِكَ، وَلَمْ يَدَعْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا، فَيَقُولُ: لَيْسَ ذَاكُمْ عِنْدِي، انْطَلِقُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ، فَإِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ خَلِيلًا، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُ: لَيْسَ ذَاكُمْ عِنْدِي، وَلَكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى مُوسَى، فَإِنَّ اللَّهَ كَلَّمَهُ تَكْلِيمًا، فَيَقُولُ مُوسَى: لَيْسَ ذَاكَ عِنْدِي،

وَلكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، فَإِنَّهُ كَانَ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَيُحْيِي الْمَوْتَى، فَيَقُولُ عِيسَى: لَيْسَ ذَاكَ عِنْدِي، وَلكِنِ انْطَلِقُوا إِلَى سَيِّدِ وَلَدِ آدَمَ، وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، انْطَلِقُوا إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلْيَشْفَعْ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ، قَالَ: فَيَنْطَلِقُ فَيَأْتِي جِبْرِيلُ رَبَّهُ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ، قَالَ: فَيَنْطَلِقُ بِهِ جِبْرِيلُ، فَيَخِرُّ سَاجِدًا قَدْرَ جُمُعَةٍ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ، وَقُلْ، يُسْمَعْ لَكَ، وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ، قَالَ: فَيَرْفَعُ رَأْسَهُ، فَإِذَا نَظَرَ إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَرَّ سَاجِدًا قَدْرَ جُمُعَةٍ أُخْرَى ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ، يُسْمَعْ لَكَ، وَاشْفَعْ، تُشَفَّعْ، قَالَ: فَيَذْهَبُ، لِيَقَعَ سَاجِدًا، قَالَ: فَيَأْخُذُ جِبْرِيلُ بِضَبْعَيْهِ، فَيَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنَ الدُّعَاءِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ عَلَى بَشَرٍ قَطُّ، فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ، جَعَلْتَنِي سَيِّدَ وَلَدِ آدَمَ، وَلَا فَخْرَ، وَأَوَّلَ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا فَخْرَ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَرِدُ عَلَى الْحَوْضِ أَكْثَرُ مِمَّا بَيْنَ صَنْعَاءَ، وَأَيْلَةَ، ثُمَّ يُقَالُ: ادْعُ الصِّدِّيقِينَ، لِيَشْفَعُوا، ثُمَّ يُقَالُ: ادْعُ الْأَنْبِيَاءَ، قَالَ: فَيَجِيءُ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الْعِصَابَةُ، وَالنَّبِيُّ وَمَعَهُ الْخَمْسَةُ وَالسِّتَّةُ وَالنَّبِيُّ وَلَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، ثُمَّ يُقَالُ: ادْعُ الشُّهَدَاءَ، فَيَشْفَعُونَ لِمَنْ أَرَادُوا، فَإِذَا فَعَلَتِ الشُّهَدَاءُ ذَلِكَ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَنَا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، ادْخُلُوا جَنَّتِي مَنْ كَانَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا، قَالَ: فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: انْظُرُوا فِي النَّارِ، هَلْ تَلْقَوْنَ مِنْ أَحَدٍ عَمِلَ خَيْرًا قَطُّ؟ قَالَ: فَيَجِدُونَ فِي النَّارِ رَجُلًا، فَيُقَالُ لَهُ: هَلْ عَمِلْتَ خَيْرًا قَطُّ؟ فَيَقُولُ: لَا، غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أُسَامِحُ النَّاسَ فِي الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ، قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَسْمِحُوا لِعَبْدِي كَإِسْمَاحِهِ إِلَى عَبِيدِي، ثُمَّ يُخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ رَجُلًا آخَرَ فَيُقَالُ لَهُ هَلْ عَمِلْتَ خَيْرًا قَطُّ؟ فَيَقُولُ: لَا، غَيْرَ أَنِّي أَمَرْتُ وَلَدِي إِذَا أَنَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي بِالنَّارِ، ثُمَّ اطْحَنُونِي حَتَّى إِذَا كُنْتُ مِثْلَ الْكُحْلِ، فَاذْهَبُوا بِي إِلَى الْبَحْرِ، فَاذْرُونِي فِي الرِّيحِ وَاللَّهُ لَا يَقْدِرُ عَلَيَّ رَبُّ الْعَالَمِينَ أَبَدًا فَقَالَ اللَّهُ، لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِنْ مَخَافَتِكَ، قَالَ: فَيَقُولُ تَعَالَى: انْظُرْ إِلَى مُلْكِ أَعْظَمِ مَلِكٍ، فَإِنَّ لَكَ عَشَرَةَ أَضْعَافِ ذَلِكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: أَتَسْخَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ؟ فَذَاكَ الَّذِي ضَحِكْتُ مِنْهُ مِنَ الضُّحَى " هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ أَحْمَدَ بْنِ مَنْصُورٍ

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّمَا اسْتَثْنَيْتُ صِحَّةَ الْخَبَرِ فِي الْبَابِ؛ لِأَنِّي فِي الْوَقْتِ الَّذِي تَرْجَمْتُ الْبَابَ

لَمْ أَكُنْ أَحْفَظُ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ عَنْ وَالآنَ خَبَرًا غَيْرَ هَذَا الْخَبَرِ فَقَدْ رَوَى عَنْهُ مَالِكُ بْنُ عُمَيْرٍ الْحَنَفِيُّ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: الْعِجْلِيُّ لَا الْعَدَوِيُّ

468- Bize Ahmed b. Saîd ed-Dârimî ve Ahmed b. Mansûr el-Mervezî tahdis etti, ed-Dârimî "Bana (en-Nadr b. Şumeyl) tahdis etti" dedi, el-Mervezî ise şöyle dedi: Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Neâme haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Huneyde el-Berâ b. Nevfel tahdis etti. Onun Vâlân'dan, onun Huzeyfe'den, onun Ebû Bekr es-Sıddık'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir. Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir gün sabahladı, sabah namazını kıldı, sonra kuşluk vakti girinceye kadar oturdu. Kuşluk vakti girince Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* güldü. Sonra öğleyi, ikindiyi ve akşamı kılıncaya kadar yerinde oturmaya devam etti. Bunların hiçbirinde konuşmadı. Tâ ki yatsıyı da kıldı. Sonra âilesinin yanına gitmek için kalktı. İnsanlar Ebû Bekr'e "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e yaptığını sor, O bugün önceden hiç yapmadığı bir şeyi yaptı" dediler. O da "tamam" dedi ve O'na (bunu) sordu. Bunun üzerine (Rasulullah) buyurdu ki:

"Dünya ve âhiret ile ilgili olaylardan olacak her şey bana gösterildi. Öncekiler ve sonrakiler tek bir yerde toplanacak. İnsanlar bundan dolayı korkuya kapılacaklar. Sonunda Âdem'e gidecekler. Ter neredeyse ağızlarına gem vurmuş olacak. 'Ey Âdem, sen insanların atasısın, Allah seni seçkin kıldı, şimdi Rabbinin katında bizim için şefaat et!' diyecekler. O da 'Sizin başınıza gelen benim de başıma geldi, siz atanızdan sonraki atanız Nûh'a gidin, zira Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm âilesini ve İmrân âilesi herkes arasından seçip ayrıcalıklı kılmıştır' diye cevap verecek. Bunun üzerine Nûh'a gidecekler ve 'Rabbinin katında bizim için şefaat et, zira Allah seni seçkin kıldı, duân hususunda sana icâbet etti de yeryüzünde kâfirlerden gezen hiç kimse bırakmadı' diyecekler. O da 'Aradığınız şey bende yok, siz İbrâhîm'e gidin, zira Allah onu halîl edinmiştir' diye cevap verecek. Bunun üzerine İbrâhîm'e gidecekler. O da 'Aradığınız şey bende yok fakat siz Mûsâ'ya gidin, zira Allah onunla gerçekten konuşmuştur' diye cevap verecek. Mûsâ da 'Aradığınız şey bende yok fakat siz Meryem oğlu Îsâ'ya gidin, zira o körü ve alacalıyı iyileştiriyor ve ölüyü diriltiyordu' diye cevap verecek. Îsâ da 'Aradığınız şey bende yok fakat siz Âdem'in çocuklarının efendisine, kıyâmet günü yeryüzünün ilk önce kendisinin üzerinden yarılacağı kişiye gidin, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

gidin ki Rabbinizin katında size şefaat etsin' diye cevap verecek. Bunun üzerine o gidecek. Cibrîl de Rabbine varacak. Sonra Allah (tebâreke ve teâlâ) 'Ona izin ver ve onu cennetle müjdele' buyuracak. Bunun üzerine Cibrîl onu alıp getirecek. Sonra o secdeye kapanacak ve cuma süresi kadar o hâlde kalacak. Sonra Allah (azze ve celle) 'Kaldır başını ey Muhammed; söyle, dinlenecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. Bunun üzerine başını kaldıracak. Rabbi (azze ve celle)'ye baktığı zaman secdeye kapanacak ve yine bir cuma süresi kadar o hâlde kalacak. Sonra Allah 'Ey Muhammed, kaldır başını; söyle, sana kulak verilecek; şefaat et, şefaatin kabul edilecek' buyuracak. O da secdeye kapanmaya gidecek. Sonra Cibrîl onu pazılarından tutacak. Sonra Allah ona daha önce hiçbir beşere ilhâm etmediği duâları ilhâm edecek. Bunun üzerine o şöyle diyecek: 'Rabbim, beni Âdem'in çocuklarının efendisi kıldın. Bunda böbürlenme yok. Yine beni kıyâmet günü yerin üzerinden yarılacağı ilk kişi eyledin. Bunda da böbürlenme yok.' Sonunda Havz'a San'â ile Eyle arasından daha fazla kimse gelecek. Sonra 'Sıddıkları çağır da şefaat etsinler' buyrulacak. Sonra 'Nebîleri çağırın' buyrulacak. Bunun üzerine bir nebî yanında küçük bir topluluk olduğu hâlde gelecek, bir nebî yanında beş veya altı kişi olduğu hâlde gelecek, bir nebî yanında kimse olmadığı hâlde gelecek. Sonra 'Şehîdleri çağır' buyrulacak. Onlar da diledikleri kimseler için şefaat edecekler. Şehîdler bunu yaptığı zaman Allah (tebâreke ve teâlâ) 'Ben merhamet edenlerin en Merhametlisiyim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanları cennetime sokun' buyuracak. Bunun üzerine cennete girecekler. Sonra Allah (tebâreke ve teâlâ) 'Cehenneme bakın bakalım, herhangi bir hayır işlemiş birini bulacak mısınız?' buyuracak. Cehennemde bir adam bulacaklar ve ona 'Sen hiç hayır işledin mi?' diye sorulacak. O da 'Alışverişte insanlara müsâmahakâr davranmam hâricinde hayır' diye cevap verecek. Allah (azze ve celle) de 'O kullarıma müsâmahakâr davrandığı gibi siz de kuluma müsâmahakâr davranın' buyuracak. Sonra cehennemden başka bir adamı çıkaracaklar ve ona 'Sen hiç hayır işledin mi?' diye sorulacak. O da şöyle cevap verecek: 'Hayır ama ben çocuklarıma şunu yapmalarını söyledim: Ben öldüğüm zaman beni ateşle yakın, sonra da ezin. Sürme gibi olduğum zaman beni denize götürün ve beni rüzgârda savurun. O zaman Âlemlerin Rabbi Allah beni asla yakalamaz.' Allah 'Bunu neden yaptın?' diye soracak. O da 'Senden korktuğum için' diye cevap verecek. Bunun üzerine (Allah) Teâlâ 'En büyük hükümdârın saltanatına bak, sana onun on katı vardır' buyuracak. Adam 'Melik olduğun hâlde benimle alay

mı ediyorsun?' diyecek. İşte kuşluk vaktinde kendisi sebebiyle güldüğüm şey budur."

Bu Ahmed b. Mansûr'un hadisinin lafzıdır.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bab (başlığın)da haberin sahih olmayabileceğini belirttim. Çünkü bab başlığını yazdığım zaman Vâlân'ın bu haberin hâricinde bir haberi hafızamda yoktu. Ondan Mâlik b. Umeyr el-Hanefî rivâyette bulunmuştur. Şu kadar var ki o "el-Adevî" değil "el-İclî" demiştir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ الْكِنْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سُمَيْعٍ الْحَنَفِيِّ عَنْ مَالِكِ بْنِ عُمَيْرٍ الْحَنَفِيِّ، عَنْ وَالَانَ الْعَدَوِيِّ قَالَ: رَجَعْتُ إِلَى دَارِي فَإِذَا شَاةٌ مِنْ غَنَمِي لَبُونٌ، قَدْ ذُبِحَتْ، وَإِذَا النِّسْوَةُ مُطْبِقَاتٌ بِهَا، فَقُلْتُ: مَا شَأْنُهَا؟ فَقَالُوا: عُرِضَ لَهَا، فَقُلْتُ: مَنْ ذَبَحَهَا؟ قَالُوا: غُلَامُكَ هَذَا، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ مَا يُحْسِنُ يُصَلِّي وَلَا يُحْسِنُ يَدْعُو، وَكَانَ سَبْيًا، فَقَالُوا: إِنَّا قَدْ عَلِمْنَاهُ، وَقَدْ سَمَّى، فَمَا نَزَلْتُ عَنْ بَغْلَتِي، حَتَّى أَتَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: كُلْهَا

Bize Alî b. Saîd b. Mesrûk el-Kindî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahîm -yani İbn Süleymân- tahdis etti. Onun İsmâîl b. Sumey' el-Hanefî'den, onun Mâlik b. Umeyr el-Hanefî'den, onun Vâlân el-Adevî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Yurduma döndüm. Bir baktım ki koyunlarım arasından süt veren bir koyun boğazlanmış. Kadınlar da onun başına toplanmış. 'Ona ne oldu?' diye sordum. 'Boğazlandı' dediler. 'Onu kim boğazladı?' diye sordum. 'Şu kölen' dediler. Ben de 'Vallahi o ne doğru düzgün namaz kılabiliyor ne doğru düzgün dua edebiliyor' dedim. Zira o esir olarak alınmıştı. 'Biz ona öğrettik, besmele çekti' dediler. Fakat ben Abdullah'a varana kadar katırımdan aşağı inmedim. Onun yanına varınca bu meseleyi ona anlattım. 'Onu ye' dedi."

Bu Ümmetten Tek Bir Kişinin Şefaat Edeceği Kimselerin Çokluğunun ve Daha Önce Zikrettiğim Şeyin, Kıyâmet Gününde Nebîlerden - Selâm Onların Üzerine Olsun- Başkalarının da Şefaat Edeceğinin Delîlinin Zikri

٤٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ، وَثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى قَوْمٍ أَنَا رَابِعُهُمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَكْثَرُ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ قَالَ: قُلْنَا: سِوَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: سِوَايَ " قُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَلَمَّا قَامَ قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا ابْنُ أَبِي الْجَدْعَاءِ

469- Bize Ebu'l Hattâb Ziyâd b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr tahdis etti... Bize Ahmed b. el-Mikdâm da tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid, Abdullah İbn Şakîk'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Dördüncüleri olduğum bir topluluğun arasına oturdum. Onlardan biri dedi ki: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "*Ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temîmoğulları'ndan fazla kimse cennete girecektir.*" "Ey Allah'ın Resûlü, senin hâricinde mi?" diye sorduk. "*Benim hâricimde*" buyurdu.

(Abdullah İbn Şakîk dedi ki: Bu hadisi aktaran adama) "Bunu Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den sen mi işittin?" diye sordum. "Evet" dedi. O kalktığı zaman "Bu kimdir?" diye sordum. "İbn Ebi'l Ced'â'dır" dedi(ler).

٤٧٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يُقَالُ لَهُ ابْنُ أَبِي الْجَدْعَاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَكْثَرُ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَالَ مُحَمَّدٌ: هَكَذَا يُقَالُ لَهُ ابْنُ أَبِي الْجَدْعَاءِ

470- Bize Muhammed b. el-Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Ca'fer- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki:

Bize Hâlid tahdis etti. Onun Abdullah b. Şakîk'ten, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından İbn Ebi'l Ced'â denen bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz cennete ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temîmoğulları'ndan fazla kimse girecektir."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muhammed dedi ki: Ona bu şekilde İbn Ebi'l Ced'â denir.

٤٧١- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ النَّخَعِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أُقَيْشٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يُقَدِّمَانِ ثَلَاثَةً لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ، إِلَّا أَدْخَلَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَذُو الِاثْنَيْنِ قَالَ: وَذُو الِاثْنَيْنِ، قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنْ أُمَّتِي مَنْ سَيَعْظُمُ لِلنَّارِ، حَتَّى يَصِيرَ مِثْلَ أَحَدِ زَوَايَاهَا، وَإِنَّ مِنْ أُمَّتِي مَنْ سَيُدْخِلُ اللَّهُ بِشَفَاعَتِهِ الْجَنَّةَ يَعْنِي أَكْثَرَ مِنْ مُضَرَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: خَرَّجْتُ بَعْضَ طُرُقِ هَذَا الْخَبَرِ فِي كِتَابِ الْجَنَائِزِ

471- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd tahdis etti. Onun Abdullah b. Kays en-Nehaî'den, onun el-Hâris b. Ukayş'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ergenlik çağına ulaşmamış üç çocuğunu önden (âhirete) gönderen iki müslüman (ana baba) yoktur ki Allah onlara olan rahmetinin fazîletiyle onları cennete sokmasın."* "Ey Allah'ın Resûlü, peki iki çocuk gönderen?" diye sordular. "*İki çocuk gönderen de*" buyurdu.

Yine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz ümmetimden cehennem için âdetâ onun bir köşesi hâline gelinceye kadar büyüyecek kimseler vardır. Yine ümmetimden öyle kimseler vardır ki Allah onların şefaatiyle Mudar'dan daha fazla kimseyi -cennete- sokar.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin bazı tariklerini "Kitâbu'l Cenâiz"de tahriç ettim.

٤٧٢- حَدَّثَنَا الْمُنْذِرُ بْنُ الْوَلِيدِ الْجَارُودِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أُقَيْشٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

قَالَ: «إِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي لَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ فَيَشْفَعُ لِكَثِيرٍ مِنْ مُضَرٍ، وَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي لَيَعْظُمُ لِلنَّارِ، حَتَّى يَكُونَ أَحَدَ زَوَايَاهَا، وَمَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يُقَدِّمَانِ أَرْبَعَةً مِنْ وَلَدِهِمَا إِلَّا أَدْخَلَهُمَا اللَّهُ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ» ، فَقَالَتِ امْرَأَةٌ: أَوْ ثَلَاثَةٌ، قَالَ: «أَوْ ثَلَاثَةٌ» ، قَالَتْ: أَوِ اثْنَيْنِ، قَالَ: «أَوِ اثْنَيْنِ»

472- Bize el-Münzir b. el-Velîd el-Cârûdî tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Dâvûd'dan, onun Abdullah b. Kays'tan, onun el-Hâris b. Ukayş'tan, onun Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz ümmetimden bir adam cennete girecek ve Mudar'dan daha fazla kişiye şefaat edecektir. Yine ümmetimden bir adam cehennem için onun köşelerinden biri olana kadar büyüyecektir. Çocuklarından dört tanesini önceden (âhirete) gönderen iki müslüman (ana baba) yoktur ki Allah onları rahmetinin fazlıyla (cennete) sokmasın.*"

Bir kadın "Ya da üç?" dedi. O da "*Ya da üç*" buyurdu. Kadın "Ya da iki?" diye sordu. O da "*Ya da iki*" buyurdu.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ümmet isminin iki manada kullanıldığını daha önce açıklamıştım.

Bu iki manadan biri Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine gönderilmiş olduğu kimselerdir. Diğeri ise kendisine davet ettiği şey hususunda Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e icâbet edenlerdir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetinden olduğunu ve cehennem için onun köşelerinden biri olana kadar büyüyeceğini bildirdiği adama gelince, öyle görünüyor ki burada kastedilen şudur: O Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine gönderilip de kendilerini davet ettiği imana icâbet etmeyen ümmetindendir. Kendisine icâbet eden, inanan ve bununla birlikte bazı masiyetler işleyen ümmetinden değildir.

٤٧٣- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَمَانٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ آدَمَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " يَقُولُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلرَّجُلِ: يَا فُلَانُ، قُمْ فَاشْفَعْ، فَيَقُومُ الرَّجُلُ، فَيَشْفَعُ لِلْقَبِيلَةِ وَلِأَهْلِ الْبَيْتِ، وَلِلرَّجُلِ، وَلِلرَّجُلَيْنِ عَلَى قَدْرِ عَمَلِهِ "

473- Bize İshâk b. İbrâhîm b. Habîb b. eş-Şehîd tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Yemân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Âdem b. Alî'den, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama 'Ey falan, kalk da şefaat et' buyurur. Bunun üzerine adam kalkar ve ameline göre bir kabîleye, bir ev halkına, bir veya iki adama şefaat eder."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Bekr es-Sıddık'ın haberinde geçen nebîlerin söz konusu edilmesinden önceki lafızla (yani sıddıklar lafzıyla) iki mana kastedilmiş olabilir: Bunlardan biri nebîlerden sıddık olanlardır. Yani onların en fazîletli olanlarıdır. Nitekim Allah Teâlâ "*Gerçekten Biz nebîlerin bir kısmını diğerlerine üstün kıldık*" buyurmuştur. Bu durumda sıddık nebîler (şefaat etme sırasında) Nebîmiz Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra gelirler. Sonra "Nebileri, yani daha önce şefaat etmiş olan sıddıklardan başka nebîleri çağır" buyurulur. İkinci mana ise bu ümmetin sıddıklarından Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine şefaat etmelerini emrettiği kimselerdir. Bu durumda da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetinin sıddıklarının O'nun emriyle ettikleri bu şefaat Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in olur ve O'na izâfe edilir. Çünkü emreden O'dur. Nitekim ben kitaplarımın birçok yerinde fiilin fâile izâfe edildiği gibi emredene de izâfe edilebileceğini açıkladım. Dolayısıyla bu şefaat, onu emreden kendisi olduğu için Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e izâfe edilir. Yine bu şefaat, kendisine emredilip şefaat eden kimseye de izâfe edilir. Çünkü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emriyle şefaat eden odur.

٤٧٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الرَّجُلَ يَشْفَعُ لِلرَّجُلَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ وَالرَّجُلُ لِلرَّجُلِ

474- Bize İshâk b. Mansûr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk, Ma'mer'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Sâbit el-Bünânî Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittiğini haber verdi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kişi iki kişiye ve üç kişiye şefaat eder. Yine kişi bir kişiye de şefaat eder.*"

٤٧٥- وَرَوَى مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي لَيَشْفَعُ لِلْفِئَامِ مِنَ النَّاسِ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِهِ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ يَعْنِي ابْنَ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ يَعْنِي ابْنَ مِغْوَلٍ

475- Mâlik b. Miğvel'in Atıyye el-Avfî'den, onun da Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Ümmetimden bir adam insanlardan büyük bir topluluğa şefaat eder de onlar onun şefaatiyle cennete girerler.*"

(Bunu) bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân -yani İbn Ömer- tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik -yani İbn Miğvel- tahdis etti.

٤٧٦- وَرَوَاهُ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، وَزَادَ فِيهِ زِيَادَةً حَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ فِي أُمَّتِي لَرِجَالًا يَشْفَعُ الرَّجُلُ مِنْهُمْ فِي الْفِئَامِ مِنَ النَّاسِ، وَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِهِ وَيُشَفَّعُ الرَّجُلُ مِنْهُمْ لِلرِّجَالِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِهِ

476- Bunu ayrıca Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî de -bazı ziyâdeler ekleyerek- rivâyet etti. Bunu bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel tahdis etti. Onun Atıyye'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ümmetimden öyle kimseler vardır ki onlardan biri insanlardan büyük bir topluluğa şefaat eder de onlar onun şefaatiyle cennete girer. Yine onlardan bir adam ev halkından bazı kimselere şefaat eder de onlar onun şefaatiyle cennete girer.*"

٤٧٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، قَالَ: لَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ، فَقَالَ: " أَلَا أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا أَجِدُهُ فِي كِتَابِ

اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ اللَّهَ يُخْرِجُ قَوْمًا مِنَ النَّارِ حَتَّى إِنَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ حَرَقْتَ بَنِيَّ فَيَخْرُجُونَ"

477- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Rib'î b. Hirâş'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Selâm ile karşılaştım. Dedi ki: "Sana Allah *(azze ve celle)*'nin kitabında bulduğum bir hadisi tahdis edeyim mi? Şüphesiz Allah bir topluluğu cehennemden çıkaracaktır. Öyle ki Rahmân'ın halîli İbrâhîm bile 'Rabbim, oğullarımı yaktın' diyecektir. Bunun üzerine (cehennemden) çıkacaklardır."

٤٧٨- وَرَوَاهُ مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْفِلَسْطِينِيِّ، عَنْ يَعْلَى بْنِ شَدَّادٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيُخْرِجَنَّ اللَّهُ بِشَفَاعَةِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ جَهَنَّمَ مِثْلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ» حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَسْتُ أَعْرِفُ أَبَا عِمْرَانَ الْفِلَسْطِينِيَّ بِعَدَالَةٍ وَلَا جَرْحٍ

478- Yine bunu Muâviye b. Sâlih, Ebû İmrân el-Filistînî'den, o Ya'lâ b. Şeddâd'dan, o da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet etmiştir. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "*Allah Meryem oğlu Îsâ (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaatiyle cehennemden cennet ehli kadarını çıkarır.*"

(Bunu) bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Muâviye haber verdi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû İmrân el-Filistînî'nin adâletini ya da cerh edildiğini bilmiyorum.

٤٧٩- وَرَوَاهُ سَلَّامُ بْنُ مِسْكِينٍ، قَالَ: ثنا أَبُو ظِلَالٍ الْقَسْمَلِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: يَمْكُثُ رَجُلٌ فِي النَّارِ، فَيُنَادَى أَلْفَ عَامٍ: يَا حَنَّانُ، يَا مَنَّانُ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: يَا جِبْرِيلُ، أَخْرِجْ عَبْدِي مِنَ النَّارِ فَإِنَّهُ بِمَكَانِ كَذَا وَكَذَا، فَيَأْتِي جِبْرِيلُ النَّارَ، فَإِذَا أَهْلُ النَّارِ مُنْكَبِّينَ عَلَى مَنَاخِيرِهِمْ، فَيَقُولُ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ، فَإِنَّهُ بِمَكَانِ كَذَا، وَكَذَا، فَيُخْرِجُهُ، فَإِذَا وَقَفَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَيْ عَبْدِي، كَيْفَ رَأَيْتَ مَكَانَكَ، قَالَ: شَرُّ مَكَانٍ، وَشَرُّ مَقِيلٍ، فَيَقُولُ الرَّبُّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى:

رُدُّوا عَبْدِي، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، مَا كَانَ هَذَا رَجَائِي، فَيَقُولُ الرَّبُّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَدْخِلُوا عَبْدِيَ الْجَنَّةَ " ثَنَاهُ أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ الْخَلِيلِ بْنِ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، قَالَ: ثنا مُسْلِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثنا سَلَّامٌ

479- Sellâm b. Miskîn de rivâyet etti, dedi ki: Bize Ebû Zılâl el-Kasmelî tahdis etti. Onun Enes b. Mâlik'ten, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Bir adam cehennemde kalır da bin yıl boyunca 'Yâ Hânnân yâ Mennân!' der. Bunun üzerine Allah* (tebâreke ve teâlâ) *'Ey Cibrîl, kulumu çıkar, o şu şu yerdedir' buyurur. Cibrîl de cehenneme gider. Burunları üzerine yıkılmış hâlde cehennem ehlini görür. Sonra (Allah) yine 'Ey Cibrîl, git, o şu şu yerdedir' buyurur. O da onu çıkarır. Allah* (tebâreke ve teâlâ)*'nın önünde durduğu zaman Allah* (tebâreke ve teâlâ) *'Kulum, yerini nasıl buldun?' diye sorar. O da 'En kötü mekân ve uyunacak en kötü yerdi' diye cevap verir. Bunun üzerine Rab* (subhânehû ve teâlâ) *'Kulumu geri götürün!' buyurur. O da 'Rabbim, umduğum bu değildi' der. Bunun üzerine Rab* (subhânehû ve teâlâ) *'Kulumu cennete sokun' buyurur.*"

Bunu bize Ebû Ğassân Mâlik b. el-Halîl b. Beşîr b. Nehîk tahdis etti, dedi ki: Bize Müslim -yani İbn İbrâhîm- tahdis etti, dedi ki: Bize Sellâm tahdis etti...

Allah *(azze ve celle)*'nin Kendisinden Bir Lütuf ve Rahmetinin Genişliğinin Bir Eseri Olmak Üzere Cehennemden En Son Çıkacak ve Cennete En Son Girecek Kimseye -Ki Bu Kimse Cehennemden Ateş Kendilerini İyice Yaktıktan, Öldürdükten, Kömür Hâline Gelmelerinden Sonra Allah'ın Bazı Kimseleri Lütfuyla, Keremiyle ve Cömertliğiyle Çıkarmasından Önce Oradan Şefaatle Çıkanlardan Değil Emekleyerek ve Sürünerek Çıkanlardan Olacaktır- Cennet Nimetleri ve Saltanatı Adına Neler Vereceğinin Zikri Bâbı

٤٨٠- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا، وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا، رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: اذْهَبْ، فَادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَأْتِيهَا، فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلْأَى، فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، وَجَدْتُهَا مَلْأَى قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ: اذْهَبْ، فَادْخُلِ الْجَنَّةَ فَيَأْتِيهَا، فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلْأَى، فَيَرْجِعُ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ وَجَدْتُهَا مَلْأَى، قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا وَعَشَرَةِ أَمْثَالِهَا، أَوْ إِنَّ لَكَ عَشَرَةَ أَمْثَالِ الدُّنْيَا " قَالَ: فَيَقُولُ: أَتَسْخَرُ بِي أَوْ تَضْحَكُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ؟ قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحِكَ، حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ قَالَ: فَكَانَ يُقَالُ ذَلِكَ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً " حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ، وَقَالَ: " فَيَقُولُ: إِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا عَشْرَ مِرَارٍ " لَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

480- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde'den, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Ben cehennem ehlinden oradan en son çıkacak ve cennete en son girecek kimseyi biliyorum. Bu kimse cehennemden emekleyerek çıkar. Allah ona 'Git de cennete gir' buyurur. Bunun üzerine cennete gider. Cennet ona dolu gibi görünür. Bunun üzerine geri döner ve 'Rabbim, onu dolu buldum' der. Bunun üzerine Allah* (tebâreke ve teâlâ) *ona yine 'Git de cennete gir' buyurur. O yine cennete gider ve cennet ona yine dolu gibi görünür. Yine geri dönüp 'Rabbim, onu dolu buldum' der. Bunun*

üzerine Allah (tebâreke ve teâlâ) *'Git de cennete gir. Sana dünya kadarı ve beraberinde on misli vardır' ya da 'Sana dünyanın on misli vardır' buyurur. Adam da bunun üzerine 'Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?' der."*

(Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki: Gerçekten ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azı dişleri görünene kadar güldüğünü gördüm. "Bu derece olarak cennet ehlinin en aşağısında olan kimsedir" denirdi.

Bize el-Huseyn b. Îsâ tahdis etti. O Ubeydullah b. Mûsâ'dan, o İsrâîl'den, o da Mansûr'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. Ayrıca dedi ki: "*Bunun üzerine 'Sana -on kere- dünyanın misli vardır' buyurur.*" Bunun arkasını zikretmedi.

٤٨١- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ , وَثَنَا طَلِيقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنِّي لَأَعْرِفُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنَ النَّارِ، رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنْهَا زَحْفًا، فَيُقَالُ لَهُ: انْطَلِقْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَذْهَبُ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ، فَيَجِدُ النَّاسَ قَدْ أَخَذُوا الْمَنَازِلَ، قَالَ: فَيَرْجِعُ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، قَدْ أَخَذَ النَّاسُ الْمَنَازِلَ فَيُقَالُ لَهُ: أَتَذْكُرُ الزَّمَانَ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيُقَالُ لَهُ: تَمَنَّهْ، فَيَتَمَنَّى، فَيُقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ الَّذِي تَمَنَّيْتَ وَعَشَرَةَ أَضْعَافِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: أَتَسْخَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ؟ " قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحِكَ، حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ

481- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye el-A'meş'ten tahdis etti...

Bize Talîk b. Muhammed el-Vâsıtî de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Ubeyde'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Ben cehennem ehlinden cehennemden en son çıkacak kimseyi biliyorum: O, oradan sürünerek çıkacak bir adamdır. Ona 'Git de cennete gir' buyurulur. O da gider ve cennete girer. İnsanları yerlerini almış hâlde görür. Bunun üzerine geri döner ve 'Rabbim, insanlar yerlerini almışlar' der. 'Ne kadar zaman geçirdiğini hatırlıyor musun?' diye sorulur. 'Evet' diye cevap verir. Bunun üzerine 'Dile!' denir. O da diler. Sonra 'Sana dilediklerin ve dünyanın on*

katı vardır' buyurulur. Bunun üzerine o 'Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?' der."

(Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:) Gerçekten ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azı dişleri görünene kadar güldüğünü gördüm.

٤٨٢- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، وَعُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، - يَرْفَعُ الْحَدِيثَ قَالَ -: " إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنَ النَّارِ، رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا، فَيُقَالُ لَهُ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَدْخُلُ وَقَدْ أَخَذَ النَّاسُ مَسَاكِنَهُمْ، فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ، لَمْ أَجِدْ فِيهَا مَسْكَنًا، فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَإِنَّا سَنَجْعَلُ لَكَ فِيهَا مَسْكَنًا، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا وَعَشَرَةَ أَضْعَافِهَا، قَالَ: أَيْ رَبِّ، أَتَسْخَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ؟ " قَالَ: فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ

482- Bize el-Huseyn b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvâhid b. Ziyâd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Alkame ve Ubeyde'den, onların da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o hadisi (Rasulullah'a) ref' ederek şöyle demiştir: "*Ben cehennem ehlinden cehennemden en son çıkacak kişiyi biliyorum. O, cehennemden emekleyerek çıkacak bir adamdır. Ona 'Cennete gir' denilir. O da girer. İnsanlar meskenlerini tutmuşlardır. 'Rabbim, orada bir mesken bulamadım' der. Bunun üzerine Allah ona 'Cennete gir, sana orada bir mesken yapacağız' buyurur. Allah* (azze ve celle) *sonra 'Sana dünyanın bir misli ve onun on katı vardır' buyurur. O da bunun üzerine 'Rabbim, Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?' der.*"

(Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:) Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) azı dişleri görününceye kadar güldü.

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ، هَكَذَا ثَنَا بِحَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ نَحْوَهُ

Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. O İbrâhîm'den, o Ubeyde'den, o Abdullah'tan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzerini rivâyet etmiştir. (Ez-Za'ferânî) Ebû Muâviye'nin hadisini bu şekilde tahdis etti ve "benzeri" dedi.

٤٨٣- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى الْبِسْطَامِيُّ، قَالَا: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ آخِرَ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَرَجُلٍ يَمْشِي عَلَى الصِّرَاطِ، فَيَتَلَبَّطُ مَرَّةً، وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ: فَيَنْكَبُّ مَرَّةً وَقَالَا: فَيَمْشِي مَرَّةً وَتَسْفَعُهُ مَرَّةً، فَإِذَا جَاوَزَ الصِّرَاطَ، الْتَفَتَ، وَقَالَ: اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الَّذِي نَجَّانِي مِنْهُ «وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ مِنْكَ وَقَالَ جَمِيعًا لَقَدْ أَعْطَانِي اللَّهُ مَا لَمْ يُعْطِ أَحَدًا مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فَتُرْفَعُ لَهُ شَجَرَةٌ، لِيَنْظُرَ إِلَيْهَا، فَيَقُولُ؟ يَا رَبِّ، أَدْنِنِي مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ، فَأَسْتَظِلَّ بِظِلِّهَا، وَأَشْرَبَ مِنْ مَائِهَا» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ ذِكْرِ نَعِيمِ الْآخِرَةِ، وَفِي الْخَبَرِ " فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ، قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: مَا يَصْرِينِي مِنْكَ؟ «وَقَالَ الزَّعْفَرَانِيُّ مَا يُصْرِيكَ أَيْ عَبْدِي، أَيُرْضِيكَ أَنْ أُعْطِيَكَ مِنَ الْجَنَّةِ مِثْلَ الدُّنْيَا، وَمِثْلَهَا مَعَهَا» ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رَوَى هَذَا الْخَبَرَ حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ، لَمْ يَذْكُرِ ابْنَ مَسْعُودٍ فِي الْإِسْنَادِ، وَاخْتَلَفَ النَّاسُ أَيْضًا عَنْهُ فِي رَفْعِهِ

483- Bize el-Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî ve el-Huseyn b. Îsâ el-Bistâmî tahdis etti, dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. Onun Sâbit el-Bünânî'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Cennete en son girecek kimse Sırât üzerinde bir yürüyüp bir yere yuvarlanacak bir adamdır.* Ez-Za'ferânî '(bir yürüyecek) bir yüzükoyun yere kapaklanacak' dedi. İkisi de 'Bazen yürüyecek bazen de (Sırat) kendisini tutup çekecek' dedi. *O Sırât'ı geçtiği zaman dönecek ve 'Beni bundan* - Za'ferânî "senden" dedi- *kurtaran Allah* (tebâreke ve teâlâ)*'dır' diyecek.* Sonra her ikisi de (devam ederek) şöyle dediler: '*Allah bana öncekilerden ve sonrakilerden hiç kimseye vermediğini vermiştir.' Sonra onun için kendisine baksın diye bir ağaç çıkarılacak. Bunun üzerine* o '*Rabbim, beni*

şu ağaca yaklaştır da onun gölgesinde gölgeleneyim ve suyundan içeyim' diyecek." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Bunu "Kitâbu Zikri Naîmi'l Âhira"da, "Âhiret Nimetlerinin Zikri Kitabı"nda tahriç ettim. Haberde şunlar da geçmektedir: "*Sonra o 'Rabbim, beni cennete sok' der. Bunun üzerine Allah* (tebâreke ve teâlâ) *'Sana ne versem daha fazlasını istemezsin* -Za'ferânî "seni ne tatmin eder?" dedi- *ey kulum?' diye sorar. 'Sana cennetten dünya kadarını ve beraberinde bir o kadarını vermem seni râzı eder mi?'"* Sonra hadisi zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberi Humeyd de Enes'ten rivâyet etti fakat isnâdda İbn Mes'ûd'u zikretmedi. Ayrıca insanlar ondan (İbn Mes'ûd'dan) gelen haberin merfû olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

٤٨٤- فَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ: ثنا بِهِ، مَرَّتَيْنِ مَرَّةً رَفَعَهُ، وَمَرَّةً لَمْ يَرْفَعْهُ، قَالَ: " إِنَّ آخِرَ رَجُلٍ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ رَجُلٌ يَقُولُ: يَا رَبِّ، أَخْرِجْنِي مِنَ النَّارِ، لَا أَسْأَلُكَ غَيْرَهُ، قَالَ: فَإِذَا خَرَجَ مِنَ النَّارِ رُفِعَتْ لَهُ شَجَرَةٌ بَعْدَمَا يَخْرُجُ عَلَى أَدْنَى الصِّرَاطِ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَدْنِنِي مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ، فَأَسْتَظِلَّ بِظِلِّهَا، وَأَشْرَبَ مِنْ مَائِهَا، وَآكُلَ مِنْ ثَمَرِهَا " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ وَقَالَ: " يَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ مِمَّا يَصْرِينِي مِنْكَ، سَلْنِي مِنْ خَيْرَاتِ الْجَنَّةِ، فَيَسْأَلُهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهَا، فَإِذَا انْتَهَتْ نَفْسُهُ " قَالَ أَنَسٌ: فَسَمِعْتُ مِنْ أَصْحَابِنَا مَنْ قَالَ: «لَكَ مَا سَأَلْتَ وَعَشَرَةُ أَضْعَافِهِ» ، وَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ: «لَكَ مَا سَأَلْتَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ» قَالَ: فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ، فَلَوْ نَزَلَ عَلَيْهِ جَمِيعُ النَّاسِ، أَوْ جَمِيعُ وَلَدِ آدَمَ، لَأَوْسَعَهُمْ طَعَامًا وَشَرَابًا وَخَدَمًا، لَا يَنْقُصُ مِمَّا عِنْدَهُ شَيْئًا، فَيَقُولُ فِي نَفْسِهِ: مَا جَعَلَنِي اللَّهُ آخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، إِلَّا لِيُعْطِيَنِي مَا لَمْ يُعْطِ غَيْرِي "

484- Bize Muhammed b. Amr b. el-Abbâs tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. O Humeyd'den, o da Enes'ten rivâyet etti. İbn Adiyy 'Bunu bize iki kere tahdis etti, birinde ref' etti, diğerinde ref' etmedi" dedi. Dedi ki: "*Cehennem ehlinden en son çıkacak adam 'Rabbim beni cehennemden çıkar, Senden bundan başkasını istemeyeceğim' diyecek bir adamdır. Cehennemden çıktığı zaman, Sırât'ı geçip onun en yakın noktasına çıktıktan sonra onun için bir ağaç çıkarılacak. Bunun üzerine o 'Rabbim, beni şu ağaca yaklaştır da onun gölgesinde gölgeleneyim, onun*

suyundan içeyim ve onun meyvelerinden yiyeyim' diyecek." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Ayrıca şöyle dedi: "*Bunun üzerine O 'Ey âdemoğlu, sana ne versem seni tatmin eder, Benden cennetin hayırlarını iste' buyuracak. Adam da ona (cennete) bakar hâlde O'ndan isteyecek. İstekleri sona erdiği zaman...*"

Enes dedi ki: "Ashâbımızdan bazılarını '*Sana istediklerin ve on katı vardır*' derken, bazılarını da '*Sana istediklerin ve onunla beraber bir misli vardır*' derken işittim."

"*Sonra cennete girecek. İnsanların ya da âdemoğullarının tamamı ona misâfir olacak olsa onun yiyecekleri, içecekleri ve hizmetçileri onlara yeter. Bu onun yanında bulunanlardan da bir şeyi eksiltmez. Sonra adam 'Allah beni ancak başkalarına vermediğini bana vermek için cennet ehlinin sonuncusu kıldı' diyecek.*"

٤٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ حُمَيْدًا، يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ آخِرَ، مَنْ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ، وَآخِرَ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، رَجُلٌ يَقُولُ لَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا ابْنَ آدَمَ، مَا تَسْأَلُنِي؟ فَذَكَرَ الصَّنْعَانِيُّ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، قَالَ: " فَلَوْ نَزَلَ بِهِ جَمِيعُ أَهْلِ الْأَرْضِ، أَوْ قَالَ: جَمِيعُ بَنِي آدَمَ، لَأَوْسَعَهُمْ طَعَامًا وَشَرَابًا، وَخَدَمًا لَا يَنْقُصُ مِمَّا عِنْدَهُ شَيْئًا

485- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Humeyd'i Enes'ten şunu tahdis ederken işittim: "Cehennemden en son çıkacak ve cennete en son girecek kimse Rabbi (*azze ve celle*)'nin kendisine 'Ey âdemoğlu, Benden ne istiyorsun?' diyeceği bir adamdır..." Sonra es-San'ânî hadisi bütün uzunluğuyla zikretti. Ayrıca dedi ki: "Yeryüzü halkının -ya da âdem oğullarının dedi- tamamı ona misâfir olacak olsa yiyecekleri, içecekleri ve hizmetçileri onlara yeter. Onun yanında bulunanlardan bir şeyi eksiltmez."

٤٨٦- حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ جَرِيرٍ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَكُونُ فِي النَّارِ قَوْمٌ، مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ يَرْحَمُهُمْ فَيُخْرِجُهُمْ،

فَيَخْرُجُونَ فَيَكُونُونَ فِي أَدْنَى الْجَنَّةِ، فَيَغْتَسِلُونَ فِي نَهَرِ الْحَيَوَانِ، وَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ، لَوْ أَضَافَ أَحَدُهُمْ أَهْلَ الدُّنْيَا لَأَطْعَمَهُمْ وَسَقَاهُمْ وَفَرَشَهُمْ وَلَحَفَهُمْ» قَالَ عَطَاءٌ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ: «وَزَوَّجَهُمْ، لَا يَنْقُصُهُ اللَّهُ شَيْئًا» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: خَرَّجْتُ خَبَرَ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، مَعَ تَمَامِ هَذَا الْبَابِ فِي كِتَابِ ذِكْرِ نَعِيمِ الْآخِرَةِ

486- Bana Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Cerîr el-Horasânî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Amr b. Meymûn'dan rivâyet ettiğine göre İbn Mes'ûd onlara Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir: "*Bir topluluk Allah'ın dilediği kadar cehennemde kalır. Sonra Allah onlara merhamet eder de onları çıkarır. Onlar da çıkarlar. Cennetin en aşağısına varırlar. Hayevân nehrinde yıkanırlar. Cennet ehli onları cehennemîler olarak isimlendirir. Onlardan biri dünyadaki herkesi misâfir edecek olsa şüphesiz hepsini yedirir, içirir, yatırır ve hepsinin üzerini örter.*" Atâ "Zannediyorum 'hepsine eş verir' de dedi." "*Buna rağmen Allah ondan bir şeyi eksiltmez.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ebû Ubeyde'nin Mesrûk'tan, onun da İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiği haberi bu bâbın tamamıyla birlikte "Kitâbu Zikri Naîmi'l Âhira"da tahriç ettim.

٤٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَوْ جَابِرٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ خُطْبَةً، فَأَطَالَهَا، وَذَكَرَ فِيهَا أَمْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَذَكَرَ أَنَّ " أَوَّلَ مَا هَلَكَ بَنُو إِسْرَائِيلَ أَنَّ امْرَأَةَ الْفَقِيرِ كَانَتْ تُكَلِّفُهُ مِنَ الثِّيَابِ أَوِ الصِّبْغِ، أَوْ قَالَ: مِنَ الصِّيغَةِ مَا تُكَلِّفُ امْرَأَةُ الْغَنِيِّ، فَذَكَرَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ قَصِيرَةً، وَاتَّخَذَتْ رِجْلَيْنِ مِنْ خَشَبٍ وَخَاتَمًا لَهُ غَلَقٌ وَطَبَقٌ، وَحَشَتْهُ مِسْكًا، وَخَرَجَتْ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ أَوْ جَسِيمَتَيْنِ، فَبَعَثُوا إِنْسَانًا يَتْبَعُهُمْ فَعَرَفَ الطَّوِيلَتَيْنِ، وَلَمْ يَعْرِفْ صَاحِبَةَ الرِّجْلَيْنِ مِنْ خَشَبٍ وَذَكَرَ فِيهَا أَيْضًا آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنَ النَّارِ، وَأَنَّهُ يَرَى شَجَرَةً، فَيَسْأَلُ أَنْ يُجْعَلَ تَحْتَهَا، فَيُقَالُ لَهُ: لَعَلَّكَ تَسْأَلُ غَيْرَهَا فَيُوَاثِقُ أَنْ لَا يَسْأَلَ غَيْرَهَا، ثُمَّ يَرَى أُخْرَى، فَيَسْأَلُ أَنْ يُؤْذَنَ فِيهَا، فَيُقَالُ: أَلَمْ تُوَاثِقْنِي أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي

أَعْطَيْتُكَ، فَيُوَاثِقُ أَيْضًا أَنْ لَا يَسْأَلَ غَيْرَهَا، ثُمَّ يَسْأَلُ، قَالَ أَبُو الْمُعْتَمِرِ: وَأَعْجَبَنِي هَذَا أَنَّهُ يُوَاثِقُ فَلَا يَفِي، وَهُوَ يُعْطَى الَّذِي يَسْأَلُ، وَنَحْوًا مِنْ هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ"

487- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir, babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû Nadra'nın Ebû Saîd'den ya da Câbir'den tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) uzun bir hutbe îrâd etti. Bu hutbede dünya ve âhiret ile ilgili konulardan bahsetti. İsrâîloğulları'nın helâkının ilk olarak şöyle olduğunu anlattı: Fakir bir adamın hanımı, kocasına, zengin bir adamın hanımının kocasına yüklediği elbise veya boya -ya da "zînet eşyâsı" dedi- alma yükümlülüğünü yüklüyormuş. Yine İsrâîloğulları'ndan kısa bir kadını söz konusu etti. O da tahtadan iki ayak ve kapağı olan bir yüzük edinmiş. Yüzüğü misk ile doldurmuş. Sonra iki uzun -ya da cüsseli- kadının arasında dışarı çıkmış. Birini onları takip etmesi için göndermişler de o iki uzun kadını tanımış fakat iki tahta ayak takan kadını tanıyamamış. Yine (Rasulullah) bu hutbede cehennem ehlinden cehennemden en son çıkacak kimseyi söz konusu etti. O bir bir ağaç görecekmiş ve onun altına konulmayı isteyecekmiş. Bunun üzerine ona "Belki sen başka şeyler de isteyeceksin" denecekmiş. O da başka bir şey istemeyeceğine dâir söz verecekmiş. Sonra başka bir ağaç görecekmiş ve onun (altında olmak) için kendisine izin verilmesini isteyecekmiş. Bunun üzerine "Sana verdiğimden başkasını istemeyeceğine dâir Bana söz vermemiş miydin?" buyrulacakmış. Adam yine başkasını istemeyeceğine dâir söz verecekmiş. Sonra yine isteyecekmiş.

Ebu'l Mu'temir dedi ki: Ona istediği verildiği hâlde söz verip sözünde durmaması ilgimi çekti. Buna yakın şekilde inşâallah.

٤٨٨- وَرَوَى حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنَّ آخِرَ رَجُلَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنَ النَّارِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَحَدِهِمَا: «يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَعْدَدْتَ لِهَذَا الْيَوْمِ، هَلْ عَمِلْتَ خَيْرًا قَطُّ رَجَوْتَنِي أَوْ خَشِيتَنِي؟» فَيَقُولُ: لَا يَا رَبِّ فَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ فَهُوَ أَشَدُّ أَهْلِ النَّارِ حَسْرَةً، قَالَ: فَيُقَالُ لِلْآخَرِ: يَا ابْنَ آدَمَ، مَاذَا أَعْدَدْتَ لِهَذَا الْيَوْمِ هَلْ عَمِلْتَ خَيْرًا قَطُّ؟ فَيَقُولُ: لَا، يَا رَبِّ، غَيْرَ أَنِّي أَرْجُوكَ فَتُرْفَعُ لَهُ شَجَرَةٌ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَقْرِرْنِي تَحْتَ هَذِهِ

الشَّجَرَةِ لِأَسْتَظِلَّ بِظِلِّهَا، وَأَشْرَبُ مِنْ مَائِهَا، وَآكُلُ مِنْ ثَمَرَتِهَا، وَيُعَاهِدُهُ أَنْ لَا يَسْأَلَهُ غَيْرَهَا، فَيَقُولُ: «يَا ابْنَ آدَمَ أَلَمْ تُعَاهِدْنِي أَنْ لَا تَسْأَلَنِي غَيْرَهَا» ، فَيَقُولُ: بَلَى، وَلَكِنْ هَذِهِ، فَيُقِرُّهُ تَحْتَهَا، وَيُعَاهِدُهُ أَنْ لَا يَسْأَلَهُ غَيْرَهَا، قَالَ: ثُمَّ تُرْفَعُ لَهُ شَجَرَةٌ عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ وَهِيَ أَحْسَنُ مِنَ الْأُولَتَيْنِ، وَأَغْدَقُ مَاءً، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَدْنِنِي مِنْ هَذِهِ، وَيُعَاهِدُهُ أَنْ لَا يَسْأَلَهُ غَيْرَ هَذَا، فَيُدْنِيهِ فَيَسْمَعُ أَصْوَاتَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلَا يَتَمَالَكُ فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «سَلْ وَتَمَنَّهْ» فَيَسْأَلُ وَيَتَمَنَّى مِقْدَارَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنَ الدُّنْيَا، وَيُلَقِّنُهُ مَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ، فَيَسْأَلُ وَيَتَمَنَّى، فَإِذَا فَرَغَ، قَالَ: «لَكَ مَا سَأَلْتَ» ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: «وَمِثْلُهُ مَعَهُ» وَقَالَ الْجُرَيْرِيُّ: «وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ مَعَهُ» ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: حَدِّثْ بِمَا سَمِعْتَ، وَأُحَدِّثُ بِمَا سَمِعْتُ. حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ وَلَمْ يَنْسُبْهُ، فَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ

488- Yine Hammâd b. Seleme Alî b. Yezîd'den, o Saîd b. el-Museyyeb'den, o Ebû Saîd ve Ebû Hureyre (*radıyallâhu anhumâ*)'dan, onlar da Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den O'nun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Son *iki adam cehennemden çıkar da Allah* (*azze ve celle*) *onlardan birine 'Ey âdemoğlu, bugün için ne hazırladın, hiç hayır işledin mi, benden umdun mu veya benden korktun mu?' diye sorar. O da 'Hayır ya Rabbi' diye cevap verir. Bunun üzerine cehenneme götürülmesi emredilir. O cehennem ehli arasında en çok üzülecek kimsedir. Sonra diğerine 'Ey âdemoğlu, bugün için ne hazırladın, hiç hayır işledin mi?' diye sorar. O da 'Hayır ya Rabbi, şu kadar var ki Senden ümit ediyorum' diye cevap verir. Bunun üzerine onun için bir ağaç çıkarılır. Adam 'Rabbim, beni şu ağacın altına yerleştir de onun gölgesinde gölgeleneyim, onun suyundan içeyim ve meyvelerinden yiyeyim' der. Ondan bundan başka bir şey istemeyeceğine dâir söz verir. (Sonra kendisi için bir ağaç daha çıkarılır da bu sefer onun altına yerleşmek ister.) O da 'Ey âdemoğlu, Bana Benden ondan başka bir şey istemeyeceğine dâir söz vermemiş miydin?' diye sorar. Adam 'Evet vermiştim fakat bunu da istiyorum' diye cevap verir. Bunun üzerine onu o ağacın altına yerleştirir. Adam O'ndan bundan başka bir şey istemeyeceğine dâir O'na söz verir. Sonra onun için cennetin kapısının yanında bir ağaç daha çıkarılır. O önceki iki ağaçtan daha güzeldir ve suyu daha boldur. Adam 'Rabbim, beni şuna yaklaştır' der ve O'ndan*

bundan başka bir şey istemeyeceğine dâir O'na söz verir. O da adamı (ağaca) yaklaştırır. Adam cennet ehlinin seslerini duyar. Kendine hâkim olamaz ve 'Rabbim, beni cennete sok' der. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) 'İste (ne istersen) ve dile (ne dilersen)!' buyurur. Adam da dünyadaki üç gün boyunca ister durur. Allah ona bilmediği şeyleri telkîn eder. O da ister ve diler. İstekleri sona erdiği zaman Allah 'İstediklerin senindir' buyurur."

Ebû Saîd *"ve beraberinde bir misli"* dedi. Ebû Hureyre ise *"ve beraberinde on misli"* dedi. Biri diğerine "Sen işittiğini tahdis et, bende işittiğimi tahdis edeyim" dedi.

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. -Onun nesebini söz konusu etmedi ama o İbn Seleme'dir.-

٤٨٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بِهَذَا الْخَبَرِ، وَقَالَ فِي قَوْلِ أَبِي سَعِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فِي اخْتِلَافِهِمَا، كَمَا قَالَ حَجَّاجٌ، وَقَالَ: مِقْدَارَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ أَيَّامِ الدُّنْيَا

489- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Alî b. Zeyd'den, onun Saîd b. el-Museyyeb'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hureyre *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet ettiğine göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu haberi söylemiştir. (Mûsâ b. İsmâîl) Ebû Saîd ve Ebû Hureyre *(radıyallâhu anhumâ)*'nın ihtilâfı hususunda Haccâc'ın söylediğini söyledi. Ayrıca "dünya günlerinden üç gün boyunca" dedi.

٤٩٠-وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ الزَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ , وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَطُولُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ عَلَى النَّاسِ، فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْطَلِقُوا بِنَا إِلَى آدَمَ، أَبِي الْبَشَرِ، لِيَشْفَعَ لَنَا " الْحَدِيثَ

490- Bize el-Hasen ez-Za'ferânî de tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti... Bize Muham-

med b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "*Kıyâmet günü insanlara öyle uzun gelir ki birbirlerine 'Bizimle gelin, insanların atası Âdem'e gidelim de bizim için şefaat etsin' derler...*"

Sıfatını Zikrettiğimiz ve Cehennem Ehli Arasında Cehennemden En Son Çıkacak Kimse Olduğunu Bildirdiğimiz Kimsenin Cehennemden Şefaatle Çıkanlardan Olmayıp Sürünerek Çıkanlardan Olacağının, Onun Cennete En Son Girecek Kimse Olduğunun, Şefaatle Çıkanların Ondan Önce Cennete Gireceğinin, Bu Tek Kişinin Onlardan Sonra Cennetle Cehennem Arasında Kalacağının, Sonra Allah'ın Onu Fazıyla ve Rahmetiyle Cennete Sokacağının Beyânının, Ayrıca Allah *(azze ve celle)*'nin Ateşin Kendilerinin Secde İzleri Dışındaki Yerlerini Yaktığı Bazı Kimseleri Bütün İnsanlar Arasında Hüküm Vermeden Önce Cehennemden Çıkaracağının Delîlinin Zikri Bâbı

٤٩١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُمَا، أَنَّ النَّاسَ قَالُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الْأَهْوَالِ وَفِي الْخَبَرِ: " حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةَ مَنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ، فَيُخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ أَثَرَ السُّجُودِ، فَيُخْرَجُونَ مِنَ النَّارِ، قَدِ امْتَحِشُوا، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ، مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلَى النَّارِ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ اصْرِفْ، وَجْهِي عَنِ النَّارِ، فَإِنَّهُ قَدْ قَشَبَنِي رِيحُهَا، وَأَحْرَقَنِي ذَكَاؤُهَا، فَيَقُولُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: فَهَلْ عَسَيْتَ إِنْ فُعِلَ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ " فَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ وَقَالَ: " ثُمَّ يَأْذَنُ اللَّهُ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ، فَيُقَالُ لَهُ: تَمَنَّ، فَيَتَمَنَّى حَتَّى إِذَا انْتَهَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ، قَالَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ، وَمِثْلُهُ مَعَهُ "، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ لِأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قَالَ: «قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَكَ ذَلِكَ وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ» ، وَقَالَ أَبُو

هُرَيْرَةَ: لَمْ أَحْفَظْ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا قَوْلَهُ: «لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ» قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ

491- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Yemân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Saîd b. el-Museyyeb ve Atâ b. Yezîd el-Leysî Ebû Hureyre'nin kendilerine şunu haber verdiğini haber verdiler: İnsanlar Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular... Sonra hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti. Bunu "Kitâbu'l Ehvâl"de tahriç ettim. Bu haberde şunlar da geçmektedir: "*Tâ ki Allah cehennem ehlinden dilediği kimselere rahmet etmeyi dilediği zaman meleklere Allah'a ibâdet eden kim varsa çıkarmalarını emreder. Melekler de onları çıkarırlar. Onları secde izlerinden tanırlar. Allah ateşe secde izlerini yemesini haram kılmıştır. Sonra iyice yanmış bir hâlde cehennemden çıkarlar. Selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler. Sonra Allah insanlar arasında hüküm verme işini bitirir. Geriye cennetle cehennem arasında bir adam kalır. O cennet ehli arasında cennete en son girecek kimsedir. Yüzünü cehenneme çevirmiştir. 'Rabbim yüzümü ateşten çevir, zira onun kokusu bana rahatsızlık verdi, sıcaklığı beni kavurdu' der. Allah subhânehû da 'Sana bu yapıldığı zaman başkasını da istemeyesin?' buyurur.*" Sonra hadisin bir kısmını daha zikretti. Sonra (devam ederek) şöyle dedi: "*Sonra Allah cennete girilmesine izin verir. Ona 'Dile!' denilir. O da bütün dilekleri bitene kadar ister durur. O zaman Allah 'Bunlar beraberinde bir misli ile senindir' buyurur.*"

Ebû Saîd Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'a şöyle dedi: "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: '*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *"Bunlar ve on misli senindir" buyurur.*'" Ebû Hureyre de "Ben Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ancak '*Bunlar beraberinde bir misli ile senindir*' buyruğunu belledim" dedi. Bunun üzerine Ebû Saîd "Ben O'nu '*on misli*' buyururken işittiğime şehâdet ediyorum" diye cevap verdi.

٤٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ

يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَخْبَرَهُ، قَالَ: قَالَ النَّاسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ الْهَاشِمِيُّ: إِنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَسَاقَا جَمِيعًا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْخَبَرِ، غَيْرَ أَنَّهُمَا رُبَّمَا اخْتَلَفَا فِي اللَّفْظَةِ، وَالشَّيْءُ وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ

492- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zuhrî'den, o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o da Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet etti.

Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Sa'd haber verdi. Onun İbn Şihâb'dan, onun Atâ b. Yezîd el-Leysî'den rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* ona haber verip şöyle demiştir: İnsanlar "Ey Allah'ın Resûlü" dediler. -Hâşimî "İnsanlar 'Ey Allah'ın Resûlü' dediler" dedi.-

Muhammed b. Yahyâ dedi ki: Sonra ikisi de hadisi aktardılar. Şu kadar var ki manası bir olan bazı lafızları farklı söylediler.

Cehennemin Muvahhidlerin Bedenlerinden Alacağı ve Onların Bedenlerinden Dokunacağı Yerlerin Onların Dünyadayken İşlemiş Oldukları Günahları ve Hataları Ölçüsünde Olacağının Beyânı; İlmi İyice Araştırmayıp ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Haberlerini Anlamayıp Cehennemin Tevhîd Ehline Değmeyeceğini ve Dokunmayacağını, Onlara Ancak Onun Sıcaklığının, Sıkıntısının, Üzüntüsünün ve Şiddetinin Dokunacağını İddia Eden Kimselerin Sözünün Zıddının Delîlinin; Dünyâda Oruç, Zekât, Hac ve Gazâ Gibi Sâlih Ameller İşleyen Kimselerin Dünyâda İşledikleri Mâsiyetlerden Dolayı -Allah Lütfuyla ve Keremiyle Onları Bağışlamazsa- Cehenneme Girebileceklerinin Delîlinin Zikri Bâbı

Allah'ı birleyip de hiçbir sâlih amel işlemeyen kimse cehennemden nasıl güvende olabilir ey akıl sâhipleri!

٤٩٣- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الأَسَدِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُغِيرَةِ بْنِ مُعَيْقِيبٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُبَيْدٍ الْعُتْوَارِيِّ، أَحَدِ بَنِي لَيْثٍ وَكَانَ فِي حَجْرِ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " يُوضَعُ الصِّرَاطُ بَيْنَ

ظَهْرَانَيْ جَهَنَّمَ، عَلَيْهِ حَسَكُ السَّعْدَانِ، ثُمَّ يَسْتَجِيزُ النَّاسُ، فَنَاجٍ مُسْلِمٌ مَخْدُوجٌ بِهِ، ثُمَّ نَاجٍ وَمُحْتَبَسٌ وَمَنْكُوسٌ فِيهَا، فَإِذَا فَرَغَ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ، يَفْقِدُ الْمُؤْمِنُونَ رِجَالًا كَانُوا مَعَهُمْ فِي الدُّنْيَا، يُصَلُّونَ صَلَاتَهُمْ وَيُزَكُّونَ زَكَاتَهُمْ، وَيَصُومُونَ صِيَامَهُمْ وَيَحُجُّونَ حَجَّهُمْ، وَيَغْزُونَ غَزْوَهُمْ، فَيَقُولُونَ: أَيْ رَبَّنَا، عِبَادٌ مِنْ عِبَادِكَ كَانُوا مَعَنَا فِي الدُّنْيَا، يُصَلُّونَ صَلَاتَنَا وَيُزَكُّونَ زَكَاتَنَا، وَيَصُومُونَ صِيَامَنَا، وَيَحُجُّونَ حَجَّنَا، وَيَغْزُونَ غَزْوَنَا لَا نَرَاهُمْ؟ قَالَ: فَيُقَالُ: اذْهَبُوا إِلَى النَّارِ، فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِيهَا مِنْهُمْ، فَأَخْرِجُوهُ، فَيَجِدُونَهُمْ قَدْ أَخَذَتْهُمْ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى قَدَمَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى سَاقَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى ثَدْيِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى عُنُقِهِ، وَلَمْ تَغْشَ الْوَجْهَ، فَيَسْتَخْرِجُونَهُمْ مِنْهَا، فَيُطْرَحُونَهُمْ فِي مَاءِ الْحَيَا "، قِيلَ: وَمَا مَاءُ الْحَيَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ: «غُسْلُ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَيَنْبُتُونَ فِيهَا كَمَا تَنْبُتُ الزَّرْعَةُ فِي غُثَاءِ السَّيْلِ ثُمَّ يَشْفَعُ الْأَنْبِيَاءُ فِيمَنْ كَانَ يَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا، فَيَسْتَخْرِجُونَهُمْ مِنْهَا، ثُمَّ يَتَجَلَّى اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ عَلَى مَنْ فِيهَا، فَمَا يُتْرَكُ فِيهَا عَبْدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ، إِلَّا أَخْرَجَهُ مِنْهَا»

493- Bize Müemmel b. Hişâm el-Yeşkurî tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm el-Esedî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi, dedi ki: Bana Ubeydullah b. el-Muğîre b. Muaykîb, Leysoğulları'ndan biri olan Süleymân b. Amr b. Ubeyd el-Utvârî'den -ki o Ebû Saîd'in gözetiminde ve himâyesinde idi- onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Saîd el-Hudrî'yi şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Sırât cehennemin iki yakasına kurulur. Üzerinde sa'dân dikenleri vardır. Sonra insanlar geçmeye çalışırlar. Bazıları sağ sâlim kurtulur, bazıları bir süre durdurulduktan sonra kurtulur, bazıları da baş aşağı oraya düşer. Allah kullar arasında hüküm verme işini bitirdiği zaman müminler dünyada kendileriyle birlikte olan, kıldıkları namazı kılan, verdikleri zekâtı veren, tuttukları orucu tutan, ettikleri haccı eden, çıktıkları gazâya çıkan bazı kimseleri ararlar. 'Ey Rabbimiz, kullarından bazı kullar dünyada bizimle beraberlerdi; kıldığımız namazı kılarlar, verdiğimiz zekâtı verirler, tuttuğumuz orucu tutarlar, ettiğimiz haccı ederler, çıktığımız gazâya çıkarlardı; onları göremiyoruz?' derler. Bunun üzerine 'Cehenneme gidin ve orada onlardan kimi bulursanız çıkarın!'

buyurulur. Onları (ateş) kendilerini amellerine göre almış hâlde bulurlar. Onlardan bazılarını (ateş) ayaklarına kadar almıştır. Bazılarını baldırlarına kadar almıştır. Bazılarını dizlerine kadar almıştır. Bazılarını memelerine kadar almıştır. Bazılarını boğazına kadar almıştır. Fakat (ateş) yüzü bürümemiştir. Onları oradan çıkarırlar ve 'hayâ suyu'na atarlar."

"Hayâ suyu da nedir Ey Allah'ın Nebîsi?" diye soruldu. O da "*Cennet ehlinin yıkandıkları sudur*" diye cevap verdi.

"Orada seldeki çer çöpün içindeki tohumun bittiği gibi biterler. Sonra nebîler samîmî bir şekilde Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden kimselere şefaat ederler de onları oradan çıkarırlar. Sonra Allah rahmeti ile orada bulunanlara tecellî eder. Orada kalbinde zerre ağırlığınca iman olup da oradan çıkarmadığı hiçbir kul bırakmaz."

٤٩٤-وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِطُولِهِ ، أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْأَهْوَالِ، وَفِي الْخَبَرِ: «فَيَعْرِفُونَهُمْ بِصُوَرِهِمْ، لَا تَأْكُلُ النَّارُ صُوَرَهُمْ فَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ النَّارُ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ إِلَى كَعْبَيْهِ، فَيُخْرِجُونَهُمْ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَقَالَ هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ فِي هَذَا الْخَبَرِ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ «فَيَجِدُ الرَّجُلُ قَدْ أَخَذَتْهُ النَّارُ إِلَى قَدَمَيْهِ، وَإِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ، وَإِلَى رُكْبَتَيْهِ وَإِلَى حِقْوَيْهِ فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا بَشَرًا كَثِيرًا» ، خَرَّجْتُهُ أَيْضًا فِي كِتَابِ الْأَهْوَالِ، وَفِي خَبَرِ أَبِي مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «وَلَكِنَّ أَقْوَامًا تُصِيبُهُمُ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ وَبِخَطَايَاهُمْ» قَدْ أَمْلَيْتُهُ قَبْلُ

494- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. O Zeyd b. Eslem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bütün uzunluğuyla rivâyet etti. Bunu "Kitâbu'l Ehvâl"de yazdırdım. Bu haberde şunlar da geçmektedir: "*Onları sûretlerinden tanırlar. Ateş onların sûretlerini yemez. Ateş onlardan bazılarını baldırlarının yarısına kadar almıştır. Bazılarını topuklarına kadar almıştır. Sonra onları çıkarırlar...*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den bu isnâd ile rivâyet ettiği bu haberde şöyle dedi: "*Adamı, ateş onu ayaklarına kadar, baldırlarının yarısına kadar, dizlerine kadar ve beline kadar almış olduğu hâlde bulur(lar). Sonra oradan birçok insanı çıkarırlar.*"

Bunu da yine "Kitâbu'l Ehvâl"de tahriç ettim. Ebû Mesleme'nin Ebû Nadra-Ebû Saîd-Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) kanalıyla rivâyet ettiği haberinde ise "*Fakat bazı topluluklara günahlarından ve hatalarından dolayı ateş dokunur*" buyrulmuştur. Bunu daha önce yazdırmıştım.

٤٩٥- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، وَحَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى حُجْزَتِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى تَرْقُوَتِهِ» هَذَا حَدِيثُ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ، لَمْ يَذْكُرْ أَبُو مُوسَى الْكَعْبَيْنِ، وَقَالَ فِي أَحَدِهِمَا: حِقْوَيْهِ وَقَالَ الْآخَرُ: حُجْزَتِهِ

495- Bize Bişr b. Muâz el-Akadî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey' tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti... Bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Ebû Nadra'dan, onun da Semura b. Cundeb'den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Ateş onlardan bazılarını topuklarına kadar alır. Bazılarını dizlerine kadar alır. Bazılarını beline kadar alır. Bazılarını köprücük kemiklerine kadar alır.*"

Bu Yezîd b. Zurey'in hadisidir. Ebû Mûsâ topukları söz konusu etmemiştir. Biri "hıkvelerine kadar"dedi. Diğeri ise "huczesine kadar" dedi. (Bu lafızların her biri izarın bağlandığı yer ve bel manasına gelmektedir.)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Biz Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şefaat hakkında ve tevhid ehlinin bir kısmının günahları ve hataları sebebiyle cehenneme sokulmalarından sonra oradan çıkarılacakları hakkında bazı haberler rivâyet ettik ki inatçı câhillerden birçoğu onların zikretmiş olduğumuz bu haberlere muhâlif olduğunu zannetmektedir.

Hâlbuki bu haberler çoktur, senetleri sağlamdır, nakledenleri âdildir. Bu haberler bizim nezdimizde Allah'a hamd olsun ki O'nun nimeti sâyesinde önceki haberlere muhâlif değildir. Bu bölümde söz konusu ettiğim câhiller iki sınıfa ayrılmaktadır:

Bunlardan biri Havâric'in ve Mu'tezile'nin aralarında bulunduğu sınıftır. Bu sınıf cehenneme girmiş olan herhangi birinin cehennemden çıkarılacağını inkâr etmiştir. Yine bu sınıf şefaat hakkında zikrettiğimiz bu haberleri inkâr etmiştir. İkinci sınıf ise Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu lafızlarla rivâyet edilmiş olan bu haberleri yorumlanması gerekenden farklı şekilde yorumlayarak ateşin "Lâ ilâhe illallâh" diyen kimseye haram kılındığını söyleyen gulât Mürcie'dir.

İlk olarak isnâdları ve metinlerinin lafızları ile haberleri zikredeceğiz. Sonra Allah'ın yardımı ve meşîeti ile bu haberlerin manalarını beyân edeceğiz. Bu haberlerin şefaat hakkında ve Allah'ın cehennemden çıkarılmalarına hükmettiği tevhîd ehlinin cehennemden çıkarılmaları hakkında zikrettiğimiz haberlere muhâlif olmadığını açıklayacağız.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den "*Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan bir kimse cehenneme girmez*" lafzıyla rivâyet edilen haberler bu haberlerdendir.

٤٩٦–حَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ كُرَيْبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ وَقَالَ مَرَّةً: شِرْكٌ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ"

496- Bunu bize Ebû Kureyb Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir* -bir defasında 'şirk' dedi- *bulunan bir kimse cennete giremez. Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan bir kimse de cehenneme girmez.*"

٤٩٧-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ، عَنْ فُضَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدِ بْنِ مَنْجُوفٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ سَوَاءً

497- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Ebân b. Tağlib'den, onun Fudayl'dan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan bir kimse cennete giremez.*"

Bize Ahmed b. Abdullah b. Alî b. Suveyd b. Mencûf tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be *bu isnâd ile aynısını* tahdis etti.

٤٩٨-وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ

498- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân b. Tağlib haber verdi. Onun Fudayl b. Amr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah'tan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan bir kimse cennete giremez. Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan bir kimse de cehenneme girmez.*"

٤٩٩-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ حَفْصِ بْنِ عُمَارَةَ الْعَتَكِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ فِي

إِسْنَادِهِ، وَقَالَ: «مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ» وَلَمْ يَشُكَّ حَدَّثَنَاهُ أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْخَبَرِ مَرْفُوعًا

499- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Haremî b. Hafs b. Umâra el-Atekî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân el-A'meş, Ebû Bekr İbn Ayyâş'ın isnâdıyla onun hadisinin aynısını tahdis etti. Ayrıca şüphe etmeksizin "*hardal tanesi ağırlığınca kibir*" dedi.

Bunu bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Îsâ b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Müslim, el-A'meş'ten *bu haberi* merfû' olarak tahdis etti.

٥٠٠- وَمِنْهَا أَيْضًا مَا حَدَّثَنَا أَيْضًا، عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْبَزَّارُ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي ابْنَ عَطَاءٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُولُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِنْ قَلْبِهِ، فَيَمُوتُ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا حُرِّمَ عَلَى النَّارِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

500- Bize Alî b. Îsâ el-Bezzâr el-Bağdâdî'nin tahdis ettiği de bu haberlerden (yani gulât Mürcie'nin daha önce zikrettiğimiz haberlere muhâlif olduğunu iddia ettiği haberlerden)dir, o dedi ki: Bize Abdulvehhâb -yani İbn Atâ- tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd haber verdi. Onun Katâde'den, onun Müslim b. Yesâr'dan, onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân b. Affân (radıyallâhu anh)'tan, onun Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Ben öyle bir söz biliyorum ki bir kul onu kalbinden gelerek söyler ve bu hâl üzere ölürse mutlaka cehenneme haram kılınır: Lâ ilâhe ilallâh.*"

٥٠١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَنْ يُوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ، إِلَّا حُرِّمَ عَلَى النَّارِ»

قَالَ الزُّهْرِيُّ: ثُمَّ نَزَلَتْ بَعْدَ ذَلِكَ فَرَائِضُ وَأُمُورٌ، نَرَى أَنَّ الْأَمْرَ انْتَهَى إِلَيْهَا، فَمَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَغْتَرَّ فَلَا يَغْتَرَّ

501- Bize Muhammed b. Ebân tahdis etti. Onun Abdurrezzâk'tan, onun Ma'mer'den, onun ez-Zuhrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bize Mahmûd b. er-Rabî', Itbân b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Bir kul kıyâmet gününe kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe illallâh' dediği hâlde ulaşırsa mutlaka cehenneme haram kılınır.*"

Ez-Zuhrî dedi ki: Bundan sonra bazı farzlar ve emirler nâzil oldu ki biz işin sonunun bunlara vardığını görüyoruz. Şu hâlde kimin gücü bunları eksiksiz bir şekilde yapmaya yetiyorsa bunları eksiksiz bir şekilde yapsın.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şimdi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu haberdeki "*mutlaka cehenneme haram kılınır*" buyruğuyla ancak "cehenneme onu yemesi haram kılınır" manasını kastettiğinin, "cehenneme ona eziyet vermesi, onu yakması ve ona dokunması haram kılınır" manasını kastetmediğinin son derece açık olan delîline kulak veriniz! Şöyle ki: Cehennem kendisine atılanları yediği zaman yenilen şey önce ateş sonra kül olur. Tevhîd ehli ise günahlarından ve hatalarından ötürü cehenneme girecek olsalar bile cehennem onları önce kora sonra küle çevirecek derecede yemeyecektir. Onlar şefaat bablarında daha önce zikrettiğimiz üzere kömüre dönüşeceklerdir. Zira bir şey tamamıyla yandığı zaman, tamamı yandıktan sonra kora dönüşür, kor olduktan sonra da küle dönüşür. Diğer taraftan hafif bir şekilde yandığı zaman da kömür olmaz. Bu bölümü iyi anlayın. İnsanları hataya düşürmeyin. Sonra dosdoğru yoldan saptırırsınız. Bu türden zikrettiğimiz bütün haberlerin manası bu yöndedir. Bunu iyi anlayın.

٥٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ رَبِيعٍ الْأَنْصَارِيُّ، أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا رَسُولُ اللَّهِ مِنْ دَلْوٍ مِنْ بِئْرٍ، كَانَتْ فِي دَارِهِمْ، فِي وَجْهِهِ فَزَعَمَ مَحْمُودٌ أَنَّهُ سَمِعَ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، وَفِي الْخَبَرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ

502- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm -yani İbn Sa'd- İbn Şihâb'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Mahmûd b. Rabî' el-Ensârî Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hatırladığını ve ayrıca O'nun evlerinde bulunan bir kuyudan (doldurulmuş) bir kovadan kendisinin yüzüne su püskürttüğünü hatırladığını haber verdi. Yine Mahmûd Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Bedir'e iştirâk edenlerden biri olan Itbân b. Mâlik el-Ensârî'nin şöyle dediğini işittiğini söyledi... Sonra Muhammed b. Yahyâ hadisi bütün uzunluğuyla tahdis etti. Bu haberde şunlar da geçmektedir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle buyurdu: "*Zira Allah cehenneme kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe illallâh' diyen kimseyi yemesini haram kılmıştır.*"

٥٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي صَفْوَانَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: ثَنَا عِتْبَانُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّهُ عَمِيَ، فَأَرْسَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَفِيهِ فَابْنِ لِي مَسْجِدًا أَوْ خُطَّ لِي مَسْجِدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَجَاءَ قَوْمُهُ، وَتَغَيَّبَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، يُقَالُ لَهُ مَالِكٌ الدُّخْشُمِيُّ، أَوْ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُمِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ، وَإِنَّهُ، يَقَعُونَ فِيهِ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ» ؟ قَالَ: إِنَّمَا يَقُولُهَا مُتَعَوِّذًا، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يَقُولُهَا أَحَدٌ صَادِقًا إِلَّا حُرِّمَتْ عَلَيْهِ النَّارُ "

503- Bize Muhammed b. Ebî Safvân es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Behz b. Esed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Itbân b. Mâlik kendisinin kör olduğunu, bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e birisini gönderdiğini... tahdis etti. Sonra hadisi zikretti. Bu hadiste şunlar da geçmektedir:

"'...Benim için bir mescid bina et -ya da benim için bir mescid çiz-' (dedim). Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi. Arkadaşları da

geldi. Onlardan Mâlik ed-Duhşumî (ya da Mâlik b. ed-Duhşum) denen bir adam ise ortalıkta yoktu. Onun hakkında kötü sözler söyleyerek 'Ey Allah'ın Resûlü, o var ya, o var ya...' dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "O *Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmiyor mu?*' diye sordu. 'Evet, ama bunu korunmak için söylüyor' diye cevap verdiler. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: '*Nefsim elinde olana yemin ederim ki bunu samîmî bir şekilde söyleyen bir kimseye mutlaka cehennem ateşi haram kılınır.*'"

٥٠٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ عَمِيَ، فَأَرْسَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَعَالَ فَخُطَّ لِي مَسْجِدًا فِي دَارِي، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ قَوْمُهُ، وَتَغَيَّبَ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُمِ فَذَكَرُوا مَالِكًا، فَوَقَعُوا فِيهِ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ مُنَافِقٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟» قَالُوا: بَلَى، إِنَّمَا يَقُولُهَا تَعَوُّذًا، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَقُولُهَا أَحَدٌ صَادِقًا، إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَحُرِّمَتْ عَلَيْهِ النَّارُ "، وَهَذَا حَدِيثُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى

504- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti... Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre Itbân b. Mâlik kör oldu ve Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Gel de bana evimde bir mescid çiz" diye birini gönderdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi, arkadaşları da O'nun yanında toplandılar. Fakat Mâlik b. ed-Duhşum ortalıkta yoktu. Mâlik'i söz konusu ettiler. Onun hakkında kötü sözler söylediler. "Ey Allah'ın Resûlü, o münâfıktır!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "O *Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmiyor mu?*" diye sordu. "Ediyor ama bunu korunmak için söylüyor" diye cevap verdiler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Nefsim elinde olana yemin ederim ki bir kimse bunun samîmi bir şekilde söylerse mutlaka cennet ona vâcip olur ve cehennem ona haram kılınır.*" Bu Muhammed b. Yahyâ'nın hadisidir.

٥٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ عَمِيَ، فَبَعَثَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِ ائْتِنِي، فَصَلِّ فِي دَارِي، لَعَلِّي أَتَّخِذُ مُصَلَّاكَ مَسْجِدًا، فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

505- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd haber verdi. Onun Sâbit'ten, onun Enes'ten, onun da Itbân b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o kör oldu ve Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e "Bana gel ve evimde namaz kıl ki namaz kıldığın yeri mescid edineyim" diye birini gönderdi. Sonra hadisin aynısını zikretti.

٥٠٦- وَثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ، وَكَانَ، ضَرِيرًا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: تَعَال، فَصَلِّ فِي دَارِي حَتَّى أَتَّخِذَ مُصَلَّاكَ مَسْجِدًا بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: إِلَّا حُرِّمَتْ عَلَيْهِ النَّارُ، وَلَمْ يَقُلْ: وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

506- Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes'ten, onun ama olan Itbân b. Mâlik el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre o "Ey Allah'ın Resûlü, gelip evimde namaz kıl ki namaz kıldığın yeri mescid edineyim" dedi. (Sonra) hadisin aynısını (zikretti). Şu kadar var ki "*cehennem ona haram kılınır*" dedi, "*cennet ona vacip olur*" demedi.

٥٠٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ، قَالَ: ثَنَا بَهْزٌ يَعْنِي ابْنَ أَسَدٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ، اشْتَكَى عَيْنَيْهِ. فَبَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ لَهُ مَا أَصَابَهُ، وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَعَالَ صَلِّ فِي بَيْتِي، حَتَّى أَتَّخِذَهُ مُصَلًّى، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَنْ شَاءَ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَصْحَابُهُ يَتَحَدَّثُونَ وَيَذْكُرُونَ مَا يَلْقَوْنَ مِنَ الْمُنَافِقِينَ، وَأَسْنَدُوا عِظَمَ ذَلِكَ إِلَى مَالِكِ بْنِ الدُّخْشُمِ فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟» قَالَ قَائِلٌ: بَلَى، وَمَا هُوَ مِنْ قَلْبِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، فَلَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ، أَوْ قَالَ: لَنْ يَدْخُلَ النَّارَ"

507- Bize Abdullah b. Hâşim tahdis etti, dedi ki: Bize Behz -yani İbn Esed- tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Muğîre tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit'in Enes'ten tahdis ettiğine göre Itbân b. Mâlik gözlerinden rahatsız oldu ve Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e birini gönderdi. O'na başına gelen musîbetten söz etti. "Ey Allah'ın Resûlü, gelip evimde namaz kıl ki orayı musallâ edineyim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashâbından Allah'ın dilediği kadarı geldi. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmaya kalktı. Ashâbı ise o esnâda kendi aralarında konuşuyorlar ve münâfıklardan gördüklerinden söz ediyorlardı. Söylediklerinin en büyüğünü Mâlik b. ed-Duhşum'a isnâd ettiler. Derken Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirdi ve "O *Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet etmiyor mu?*" diye sordu. Biri "Ediyor ama kalbinden gelerek değil" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet ederse ateş onu tatmaz.*" Ya da "*o ateşe girmez*" buyurdu.

٥٠٨- حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَحَرَامٌ عَلَى النَّارِ أَنْ تَطْعَمَهُ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذَا الْخَبَرُ، كَأَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ سَمِعَهُ مِنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، ثُمَّ سَمِعَهُ مِنْ عِتْبَانَ، فَأَمَرَ ابْنَهُ بِكِتَابَتِهِ، كَذَلِكَ حَدَّثَنَا عُتْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، حَدِيثَهُ فِي ابْنِ الدُّخْشُمِ، قَالَ أَنَسٌ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَلَقِيتُ عِتْبَانًا، قَالَ أَنَسٌ: فَأَعْجَبَنِي هَذَا الْحَدِيثُ، فَقُلْتُ لِابْنِي: اكْتُبْهُ، فَكَتَبَهُ

508- Bize Zeyd b. Ahzem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Muğîre tahdis etti. Onun Sâbit'ten, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Itbân b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder hâlde ölürse onu tatmak ateşe haramdır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Sanki Enes b. Mâlik bu haberi Mahmûd b. er-Rabî'den işitmiş, o da Itbân b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir. Enes bu haberi daha sonra Itbân'dan işitmiş ve oğluna onu yazmasını söylemiştir. Utbe b. Abdullah bize böyle tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mubârek tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Muğîre haber verdi. Onun Sâbit'ten, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bize Mahmûd b. er-Rabî', Itbân b. Mâlik'ten *İbnu'd Duhşum hakkındaki hadisini* tahdis etti.

Yine Enes dedi ki: "Sonra Medîne'ye geldim ve Itbân ile karşılaştım."

Yine Enes dedi ki: "Bu hadis hoşuma gitti ve oğluma 'Onu yaz' dedim. O da onu yazdı."

٥٠٩- فَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: إِنِّي قَدْ أَنْكَرْتُ بَصَرِي، وَإِنَّ السُّيُولَ تَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي وَلَوَدِدْتُ أَنَّكَ جِئْتَ، فَصَلَّيْتَ فِي بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مَسْجِدًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: فَمَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ، فَاسْتَتْبَعَهُ، فَانْطَلَقَ مَعَهُ، فَاسْتَأْذَنَ، فَدَخَلَ عَلَيَّ فَقَالَ وَهُوَ قَائِمٌ: «أَيْنَ تُرِيدُ أَنْ أُصَلِّيَ؟» قَالَ: فَأَشَرْتُ لَهُ حَيْثُ أُرِيدُ، قَالَ: ثُمَّ حَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرٍ صَنَعْنَاهُ لَهُ، فَسَمِعَ بِهِ أَهْلُ الْوَادِي، يَعْنِي بِهِ أَهْلَ الدَّارِ فَثَابُوا إِلَيْهِ حَتَّى امْتَلَأَ الْبَيْتُ، فَقَالَ رَجُلٌ: أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُمِ، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ ذَلِكَ رَجُلٌ مُنَافِقٌ، لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَلَا رَسُولَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَقُولُ، وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَّا نَحْنُ، فَنَرَى وَجْهَهُ، وَحَدِيثَهُ إِلَى الْمُنَافِقِينَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيْضًا «لَا تَقُولُ، وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» ، قَالَ: بَلَى ، يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَلَنْ يُوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ، إِلَّا حُرِّمَ عَلَى النَّارِ» قَالَ مَحْمُودٌ: فَحَدَّثْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ نَفَرًا فِيهِمْ أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ: مَا أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: مَا قُلْتَ، قَالَ: فَآلَيْتُ إِنْ رَجَعْتُ إِلَى عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ أَنْ أَسْأَلَهُ، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ، فَوَجَدْتُهُ

شَيْخًا كَبِيرًا أَمَامَ قَوْمِهِ، وَقَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ، فَجَلَسْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ فَحَدَّثَنِيهِ كَمَا حَدَّثَنِيهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ، قَالَ مَعْمَرٌ: فَكَانَ الزُّهْرِيُّ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ، قَالَ: ثُمَّ نَزَلَتْ فَرَائِضُ وَأُمُورٌ، نَرَى أَنَّ الْأَمْرَ انْتَهَى إِلَيْهَا، فَمَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَغْتَرَّ، فَلَا يَغْتَرَّ

509- Bize ayrıca Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Mahmûd b. er-Rabî', Itbân b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim ve dedim ki: "Gözlerimi kaybettim. Seller de benimle kavmimin mescidinin arasına giriyor. Gelmeni ve evimde mescid edineceğim bir yerde namaz kılmanı çok isterim." Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de "*Bunu yapacağım inşâallah*" buyurdu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra Ebû Bekr'e uğradı ve ondan kendisini takip etmesini istedi. Ebû Bekir de O'nunla beraber yola koyuldu. Sonra (Rasulullah evime girmek için) izin istedi. Sonra yanıma girdi. Ayaktayken "*Nerede namaz kılmamı istersin?*" diye sordu. Ben de istediğim yeri O'na gösterdim. Sonra O'nu kendisi için yaptığımız hazîr(i yemesi) için alıkoydum. Vâdî halkı -ki o bununla o diyârın halkını kastetmektedir- bunu işittiler ve O'nun yanına akın ettiler. Öyle ki ev tamamen doldu. Sonra bir adam "Mâlik b. ed-Duhşum nerede?" diye sordu. Başka bir adam da "O münâfık bir adamdır, Allah'ı ve Resûlü'nü sevmez" diye cevap verdi. Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*O kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe ilallâh' dediği hâlde böyle söyleyemezsin*" buyurdu. Adam "Ey Allah'ın Resûlü, biz onun münâfıklar karşısında nasıl durduğunu ve nasıl konuştuğunu görüyoruz" dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine "*O kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe ilallâh' dediği hâlde böyle söyleyemezsin*" buyurdu. Bunun üzerine adam "Peki ey Allah'ın Resûlü" dedi. Rasulullah sonra şöyle buyurdu: "*Bir kul kıyâmet gününe kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe ilallâh' dediği hâlde ulaşırsa mutlaka ateşe haram kılınır.*"

Mahmûd dedi ki: "Bu hadisi aralarında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu birkaç kişiye tahdis ettim. O bana 'Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in senin söylediğini söyleyeceğini sanmıyorum' dedi. Ben de Itbân b. Mâlik'in yanına dönersem ona bunu soracağıma dâir yemin ettim. Sonra onun yanına döndüm. Onu kavminin önünde oldukça yaşlı bir

ihtiyâr olarak buldum. Görme yetisini de kaybetmişti. Onun yanına oturdum ve ona bu hadisi sordum. O da bana bu hadisi ilk defa tahdis ettiği gibi tahdis etti."

Ma'mer dedi ki: Ez-Zuhrî bu hadisi tahdis ettiği zaman şöyle derdi: "Bundan sonra bazı farzlar ve emirler nâzil oldu ki biz son olarak bunların emredildiğini düşünüyoruz. Şu hâlde kimin gücü bunları eksiksiz bir şekilde yapmaya yetiyorsa bunları eksiksiz bir şekilde yapsın."

٥١٠- ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى بْنِ الطَّبَّاعِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ، كَانَ يَؤُمُّ قَوْمَهُ وَهُوَ أَعْمَى وَأَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ يَكُونُ الْمَطَرُ وَالظُّلْمَةُ وَالسَّيْلُ، وَأَنَا رَجُلٌ ضَرِيرُ الْبَصَرِ، فَصَلِّ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، فِي بَيْتِي مَكَانًا، أَتَّخِذْهُ مُصَلًّى، فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ: «أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ؟ فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ مِنَ الْبَيْتِ، فَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رَوَاهُ مَالِكٌ مُخْتَصَرًا، وَلَمْ يَزِدْ عَلَى هَذَا

510- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İshâk b. Îsâ b. et-Tabbâ' tahdis etti, dedi ki: Bana Mâlik haber verdi. Onun ez-Zuhrî'den, onun da Mahmûd b. Rabî' el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Itbân b. Mâlik âmâ olduğu hâlde kavmine imamlık yapardı. O dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Yağmur yağmakta, karanlık olmakta ve seller akmaktadır. Bense gözleri görmeyen bir adamım. Şu hâlde ey Allah'ın Nebîsi, benim evimde bir yerde namaz kıl da orayı musallâ edineyim." Bunun üzerine Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ona geldi ve "*Nerede namaz kılmamı istersin?*" diye sordu. O da evdeki bir yeri gösterdi. Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* de orada namaz kıldı.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Mâlik bunu muhtasar olarak rivâyet etmiş, buna bir şey eklememiştir.

٥١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ رَبِيعٍ الْأَنْصَارِيُّ، أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ دَلْوٍ مِنْ بِئْرٍ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ فِي وَجْهِهِ فَزَعَمَ مَحْمُودٌ أَنَّهُ سَمِعَ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ وَكَانَ

مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ فَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَادٍ وَإِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، قَالَ: فَيَشُقُّ عَلَيَّ أَنْ أَجْتَازَهُ قِبَلَ مَسْجِدِهِمْ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي قَدْ أَنْكَرْتُ مِنْ بَصَرِي، وَإِنَّ الْوَادِيَ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِينِي، فَتُصَلِّي فِي بَيْتِي مُصَلًّى أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «سَأَفْعَلُ» فَقَالَ: فَغَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ مَا امْتَدَّ النَّهَارُ، فَاسْتَأْذَنَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ، حَتَّى قَالَ: «أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ لَكَ مِنْ بَيْتِكَ؟» فَأَشَرْتُ إِلَيْهِ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ أَنْ يُصَلِّيَ، فِيهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ، وَصَفَفْنَا وَرَاءَهُ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا خَيْرَ سَلَامٍ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرٍ يُصْنَعُ لَهُ مِنْ شَعِيرٍ، فَسَمِعَ أَهْلُ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي، فَثَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ فِي الْبَيْتِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُنِ أَوِ الدُّخْشُمُ لَا أَرَاهُ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَلَا رَسُولَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَقُلْ ذَلِكَ، أَلَا تَرَاهُ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» ، فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، أَمَّا نَحْنُ، فَوَاللَّهِ لَا نَرَى وُدَّهُ وَحَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمُنَافِقِينَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» قَالَ مَحْمُودُ بْنُ رَبِيعٍ: فَحَدَّثْتُهَا قَوْمًا، فِيهِمْ أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَتِهِ الَّتِي تُوُفِّيَ فِيهَا وَيَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَلَيْهِمْ بِأَرْضِ الرُّومِ فَأَنْكَرَهَا عَلَيَّ أَبُو أَيُّوبَ، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا قُلْتَ قَطُّ، فَكَبُرَ ذَلِكَ عَلَيَّ، فَجَعَلْتُ لِلَّهِ عَلَيَّ، لَئِنْ سَلَّمَنِي حَتَّى أَقْفُلَ مِنْ غَزْوَتِي أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ إِنْ وَجَدْتُهُ حَيًّا فِي مَسْجِدِ قَوْمِهِ، فَقَفَلْتُ، فَأَهْلَلْتُ مِنْ إِيلِيَاءَ بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ سِرْتُ، حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَأَتَيْتُ بَنِي سَالِمٍ، فَإِذَا عِتْبَانُ بْنُ مَالِكٍ شَيْخٌ أَعْمَى، يُصَلِّي بِقَوْمِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ، سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، وَأَخْبَرْتُهُ، مَنْ أَنَا ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ، فَحَدَّثَنِيهِ كَمَا حَدَّثَنِيهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ، قَالَ مُحَمَّدٌ الزُّهْرِيُّ: «وَلَكِنَّا أَدْرَكْنَا الْفُقَهَاءَ وَهُمْ يَرَوْنَ أَنَّ ذَلِكَ كَانَ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ مُوجِبَاتُ الْفَرَائِضِ فِي الْقُرْآنِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ

أَوْجَبَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْكَلِمَةِ الَّتِي ذَكَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَذَكَرَ أَنَّ النَّجَاةَ بِهَا فَرَائِضَ فِي كِتَابِهِ، نَحْنُ نَخْشَى أَنْ يَكُونَ الْأَمْرُ صَارَ إِلَيْهَا، فَمَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَفْتَرَّ، فَلَا يَفْتَرَّ»

511- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd el-Hâşimî tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm -yani İbn Sa'd- İbn Şihâb'dan onun şöyle dediğini haber verdi: Mahmûd b. er-Rabî' bana Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hatırladığını ve ayrıca O'nun evlerinde bulunan bir kuyudan (doldurulmuş) bir kovadan kendisinin yüzüne su püskürttüğünü hatırladığını haber verdi. Yine Mahmûd Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Bedir'e iştirâk edenlerden biri olan Itbân b. Mâlik el-Ensârî'yi şöyle derken işittiğini söyledi: Kavmim Sâlimoğulları'na namaz kıldırıyordum. Fakat yağmurlar geldiği zaman onlarla arama bir vâdi giriyordu. Mescidlerinin bulunduğu tarafa geçmek bana zor geliyordu. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim ve O'na dedim ki: "Gözlerim artık iyi görmüyor. Kavmimle aramda bulunan vâdiden de yağmurlar geldiği zaman seller akıyor. Bundan dolayı orayı geçmek bana meşakkat veriyor. Bana gelmeni, evimde musallâ edineceğim bir musallâda namaz kılmanı çok isterim." Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bunu yapacağım"* buyurdu. Sonra Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş biraz yükselince erkenden bana geldi. Yanıma girmek için benden izin istedi. Ben de O'na izin verdim. Hiç oturmayıp *"Sana evinin neresinde namaz kıldırmamı istersin?"* diye sordu. Ben de O'na namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalktı ve tekbir aldı. Biz de O'nun arkasında saf tuttuk. İki rekât namaz kıldı. Sonra selâm verdi. Biz de en güzel şekilde selâm verdik. Sonra O'nu kendisi için arpadan yapılan hazîr yemeği(ni yemesi) için alıkoydum. Sonra beldede bulunanlar Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evimde olduğunu duydular. Onlardan o kadar çok adam akın etti ki insanlar eve sığmaz oldu. Derken onlardan bir adam "Mâlik b. ed-Duhşun -ya da ed-Duhşum- nerede, onu göremiyorum?" diye sordu. Yine onlardan bir adam "O Allah ve Resûlü'nü sevmeyen bir münâfıktır" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Öyle deme, onun kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe illallâh' dediğini görmüyor musun?"* buyurdu. Adam bunun üzerine şöyle cevap verdi: "Allah ve Resûlü en doğrusunu bilir. Fakat biz onun ancak münâ-

fıkları sevdiğini ve münâfıklarla konuştuğunu görüyoruz vallahi!" Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah kendisiyle Allah'ın vechini arayarak 'Lâ ilâhe illallâh' diyen kimseyi yemeyi ateşe haram kılmıştır"* buyurdu.

Mahmûd b. Rabî' dedi ki: Sonra bunu aralarında Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahâbîsi Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu bazı kimselere tahdis ettim. O sırada kendisi başlarında Yezîd b. Muâviye olduğu hâlde Rûm topraklarında gazvedeydi ki o gazvede de vefât etti. Ebû Eyyûb söylediğime pek inanmadı ve "Vallahi ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in senin söylediğini söylemiş olduğunu sanmam" dedi. Bu bana çok ağır geldi. Bundan dolayı Allah'a ahit verdim: Çıktığım gazveden sağ sâlim dönmeyi nasip ederse Itbân b. Mâlik'e -onu kavminin mescidinde hayatta bulursam- bu hadisi soracaktım. Derken (gazveden) geri döndüm. Kudüs'ten umreye yöneldim. Sonra Medîne'ye varıncaya kadar yol yürüdüm. Medîne'ye vardığım zaman Sâlimoğulları(nın yurdu)na gittim. Baktım ki Itbân b. Mâlik kavmine namaz kıldıran âmâ bir ihtiyâr! Selâm verip namazı bitirince ona selâm verdim. Ona kim olduğumu söyledim. Sonra o hadisi sordum. Bana ilk önce nasıl tahdis ettiyse aynı şekilde tahdis etti.

Muhammed ez-Zuhrî dedi ki: "Fakat biz fukahânın bunun Kur'ân'da farzları gerekli kılan buyruklar nâzil olmadan öncesi için geçerli olduğu görüşünde olduklarını gördük. Zira Allah, Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söz konusu ettiği ve kurtuluşun ancak kendisiyle mümkün olduğunu söylediği bu sözü söyleyenleri kitabında bazı farzlarla yükümlü tutmuştur. Öyle görüyoruz ki işin sonu bunlara varmıştır. Şu hâlde kimin gücü bunları eksiksiz bir şekilde yapmaya yetiyorsa bunları eksiksiz bir şekilde yapsın."

٥١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَقِيلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بِهَذِهِ الْقِصَّةِ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُنِ؟ وَزَادَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: ثُمَّ سَأَلْتُ الْحُصَيْنَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيَّ وَهُوَ أَحَدُ بَنِي سَالِمٍ، وَكَانَ مِنْ سَرَاتِهِمْ عَنْ حَدِيثِ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ، فَصَدَّقَهُ بِذَلِكَ

512- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti, dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Mahmûd b. er-Rabî' el-Ensârî haber verdi...

Muhammed b. Yahyâ bu kıssayı aktardı ancak "Mâlik b. ed-Duhşun nerede?" dedi. Yine şu ziyâdede bulundu: "İbn Şihâb dedi ki: 'Sonra Sâlimoğulları'nın ileri gelenlerinden biri olan el-Husayn b. Muhammed el-Ensârî'ye Mahmûd b. er-Rabî'in hadisini sordum. O da bunu tasdîk etti.'"

٥١٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدٍ وَهُوَ الْحَذَّاءُ، عَنِ الْوَلِيدِ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عُثْمَانَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ

حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ قَالَ: وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

513- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. Onun Hâlid'den -ki o el-Hazzâ'dır- onun el-Velîd b. Bişr'den, onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder hâlde ölürse cennete girer.*"

Bunu bize Muhammed b. Abbâd el-Vâsıtî de tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be *bu isnâd ile aynısını* tahdis etti. Ancak "'*Lâ ilâhe illallâh' der hâlde...*" dedi.

٥١٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، صَادِقًا مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ» قَالَ شُعْبَةُ: لَمْ أَسْأَلْ قَتَادَةَ أَسَمِعَهُ مِنْ أَنَسٍ أَوْ لَا؟

514- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Katâ-

de'den, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Muâz b. Cebel'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim kalbinden gelerek Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder hâlde ölürse cennete girer.*"

Şu'be dedi ki: Katâde'ye bunu Enes'ten duyup duymadığını sormadım.

٥١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّهُ ذُكِرَ لَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُعَاذٍ: " مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ، قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ: أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: لَا، إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَّكِلُوا"

515- Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre ona şu anlatılmış: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz'a "*Kim Allah'a O'na bir şey ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer*" buyurmuş. (Muâz) "Ey Allah'ın Nebîsi, insanları müjdelemeyeyim mi?" diye sorunca da "*Ben buna bel bağlamalarından endişe ederim*" diye cevap vermiş.

٥١٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ذُكِرَ لِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ: «مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ» ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَّكِلُوا

516- Bize Ebu'l Eş'as tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Enes b. Mâlik tahdis edip şöyle dedi: Bana anlatıldığına göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz b. Cebel'e "*Kim Allah'a O'na hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer*" buyurmuş. (Muâz) "Ey Allah'ın Resûlü, insanları müjdelemeyeyim mi?" diye sorunca da "*Ben buna bel bağlamalarından endişe ederim*" diye cevap vermiş.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي التَّيْمِيَّ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: ذُكِرَ لِي أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُعَاذٍ، لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْهُ بِمِثْلِهِ

Bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey' tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân -yani et-Teymî- Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: "Bana anlatıldığına göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz'a... buyurmuş." Ondan (yani Muhammed b. Abdula'lâ es-Sanânî'den) "aynısını" lafzını duymadım.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ: ثَنَا التَّيْمِيُّ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: ذُكِرَ لِي أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُعَاذٍ: «مَنْ لَقِيَ اللَّهَ» بِمِثْلِهِ

Bize yine Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, dedi ki: Bize et-Teymî Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: "Bana anlatıldığına göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz'a '*Kim Allah'a... kavuşursa...*' buyurmuş" (Sonra) aynısını (tahdis etti).

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ وَهُوَ جَارُهُمْ يُحَدِّثُ أَنَّ أَنَسًا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ: اعْلَمْ أَنَّهُ مَنْ مَاتَ، وَهُوَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ

Bize Ebû Mûsâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Ebû Hamza'yı -ki o komşularıydı- Enes'in şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz b. Cebel'e buyurdu ki: "*Bil ki kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder hâlde ölürse cennete girer.*"

قَالَ أَبُو بَكْرٍ قَرَأْتُ عَلَى بُنْدَارٍ أَنَّ ابْنَ أَبِي عَدِيٍّ حَدَّثَهُمْ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ صَدَقَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: صَدَقَةُ، هَذَا رَجُلٌ مِنْ آلِ أَبِي الْأَحْوَصِ كَذَا كَانَ فِي الْكِتَابِ عِلْمِي وَرَوَى سَلَمَةُ بْنُ وَرْدَانَ، وَأَنَا أَبْرَأُ مِنْ عُهْدَةِ هَذَا الْخَبَرِ، عَنْ أَنَسٍ

فَأَخْطَأَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ، فَزَعَمَ أَنَّ أَنَسًا سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ مِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، ثُمَّ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bündâr'a, İbn Ebî Adiyy'in kendilerine Şu'be-Sadaka-Enes b. Mâlik-Muâz b. Cebel kanalıyla Muâz b. Cebel'in şöyle dediğini tahdis ettiğini okudum: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder hâlde ölürse cennete girer.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu Sadaka, Ebu'l Ahvas'ın âilesinden bir adamdır. Bildiğim kadarıyla kitapta böyle geçmektedir.

Ayrıca Seleme b. Verdân -ki ben bu haberin doğruluğunu garanti etmiyorum- bunu Enes'ten rivâyet etti ve bu isnâd hususunda hata etti: Enes'in bu haberi Muâz b. Cebel'den duyduğunu, sonra da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duyduğunu söyledi.

كَذَلِكَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَلَمَةُ بْنُ وَرْدَانَ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ أَنَسٌ: فَجَاءَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْأَنْصَارِيُّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ فَقَالَ: مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ: مَاذَا قَالَ لَكَ؟ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ» فَقُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَهُ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ أَنَسٌ: فَقُلْتُ أَذْهَبُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْأَلُهُ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، فَأَتَاهُ، فَسَأَلَهُ فَقَالَ: صَدَقَ مُعَاذٌ، صَدَقَ مُعَاذٌ، صَدَقَ مُعَاذٌ، ثَلَاثًا

Bize Yûnus b. Abdula'lâ böyle tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Seleme b. Verdân haber verdi, dedi ki: Enes b. Mâlik el-Ensârî ile oturuyordum. Enes dedi ki: Sonra Muâz b. Cebel el-Ensârî Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından geldi. Ona "Nereden geliyorsun?" diye sordum. "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından diye cevapladı. "Sana ne dedi?" diye sordum. Dedi ki: "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) '*Kim samîmî olarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederse cennete girer*' buyurdu." Bunun üzerine "Bunu sen mi duydun?" diye sordum. "Evet" dedi.

Enes (devam ederek) şöyle dedi: "Bunun üzerine 'Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gideceğim ve O'na soracağım' dedim. O da 'Tamam' dedi." Sonra (Enes) O'nun yanına gitti ve O'na sordu. O da üç defa "*Muâz doğru söylemiş, Muâz doğru söylemiş, Muâz doğru söylemiş*" buyurdu.

٥١٧- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ وَرْدَانَ مَوْلَى خُزَاعَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: أَتَانِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ يَا مُعَاذُ مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ قَالَ: مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ: مَا قَالَ؟ قَالَ: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ» ، قَالَ أَنَسٌ: سَمِعْتَ هَذَا مِنْهُ؟ قَالَ: اذْهَبْ فَاسْأَلْهُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ أَنَّكَ قُلْتَ: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ» قَالَ: نَعَمْ، صَدَقَ مُعَاذٌ، صَدَقَ مُعَاذٌ، صَدَقَ مُعَاذٌ ثَلَاثًا

517- Bize Bişr b. Hâlid el-Askerî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Mesleme, Huzâa'nın mevlâsı Seleme b. Verdân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim: Muâz b. Cebel Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından bana geldi. "Ey Muâz, nereden geliyorsun?" diye sordum. "Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından" diye cevap verdi. "Ne dedi?" diye sordum. "'*Kim Lâ ilâhe illallah derse cennete girer*' buyurdu" diye cevap verdi.

Enes (devam ederek) şöyle dedi: "Bunu O'ndan mı işittin?" diye sordum. "Git de O'na sor" dedi. Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim ve "Ey Allah'ın Resûlü, Muâz b. Cebel bana senin '*Kim samîmî bir şekilde Lâ ilâhe illallâh derse cennete girer*' buyurduğunu tahdis etti" dedim. Bunun üzerine O üç kere "*Evet; Muâz doğru söylemiş, Muâz doğru söylemiş, Muâz doğru söylemiş*" buyurdu.

٥١٨- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ هِصَّانَ بْنِ الْكَاهِنِ، قَالَ: دَخَلْتُ مَسْجِدَ الْبَصْرَةِ عَلَى عَهْدِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَإِذَا رَجُلٌ أَبْيَضُ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ يُحَدِّثُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَتَشْهَدُ أَنِّي

رَسُولُ اللَّهِ، يَرْجِعُ ذَاكَ إِلَى قَلْبِ مُوقِنٍ، إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهَا» ، قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَ ذَاكَ مِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: كَأَنَّ الْقَوْمَ عَنَّفُونِي قَالَ: لَا تُعَنِّفُوهُ أَوْ لَا تُؤَنِّبُوهُ دَعُوهُ، نَعَمْ أَنَا سَمِعْتُ ذَا الْخَبَرَ مِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ يَرْوِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَرَّرَ هَذَا مُؤَمَّلٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، قُلْتُ لِرَجُلٍ إِلَى جَنْبِي، مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ

518- Bize Muemmel b. Hişâm el-Yeşkurî tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Yûnus'tan, onun Humeyd b. Hilâl'den, onun Hissân b. el-Kâhin'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Osmân b. Affân (radıyallâhu anh) zamanında Basra Mescidi'ne girdim. Bir baktım ki saçı sakalı beyaz bir adam Muâz b. Cebel tarîkiyle Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyurduğunu tahdis ediyor: "*Kalbinden kesin bir şekilde inanarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ettiği, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet ettiği hâlde ölen herkesi Allah mutlaka affeder.*" "Bunu Muâz b. Cebel'den sen mi işittin?" diye sordum. Oradakiler beni kınar gibi oldular. Bunun üzerine o "Onu kınamayın -veya onu azarlamayın- bırakın onu, evet, bu haberi ben Muâz b. Cebel'den işittim, o da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ediyordu" dedi. -Muemmel bunu üç kez tekrarladı- Sonra yanımdaki adama "Bu kim?" diye sordum. "Bu Abdurrahmân b. Semura'dır" dedi.

٥١٩- حَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زَيْدٍ صَاحِبُ الْهَرَوِيِّ وَثَنَا أَبُو مُوسَى قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ أَبُو زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، يُحَدِّثُ عَنْ رَجُلٍ، عَنْ سُعْدَى امْرَأَةِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرَّ بِطَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، حِينَ اسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: مَا لِي أَرَاكَ كَئِيبًا، لَعَلَّكَ كَرِهْتَ إِمَارَةَ ابْنِ عَمِّكَ، قَالَ: لَا، وَلَكِنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَلِمَةً، لَمْ أَسْأَلْهُ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ أَوْ قُبِضَ، قَالَ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُولُهَا عَبْدٌ عِنْدَ مَوْتِهِ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ نُورًا فِي صَحِيفَتِهِ، وَإِنَّ رُوحَهُ وَجَسَدَهُ لَيَجِدَانِ لَهَا رَاحَةً عِنْدَ الْمَوْتِ» فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا هِيَ ، هِيَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَتُهُ الَّتِي أَرَادَ عَمَّهُ عَلَيْهَا "، قَالَ: مَا أَرَاهَا إِلَّا ذَلِكَ «. هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ بُنْدَارٍ، وَقَالَ أَبُو مُوسَى» رَاحَةٌ عِنْدَ الْمَوْتِ "، فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا هِيَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، هِيَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَرَادَ عَمَّهُ عَلَيْهَا، لَا أُرَاهَا إِلَّا إِيَّاهَا "

519- Bunu bize Muhammed b. **Beşşâr da tahdis etti, dedi ki: Bize** el-Herevî'nin arkadaşı Ebû Zeyd tahdis etti... **Bize Ebû Mûsâ da tahdis** etti, dedi ki: Bize Saîd b. er-Rabî' Ebû Zeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, İsmâîl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Eş-Şa'bî'yi işittim; onun bir adamdan, onun Talha b. Ubeydullah'ın hanımı Su'dâ'dan tahdis ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh) Ebû Bekir halîfe olduğu zaman Talha b. Ubeydullah'ın yanına uğradı ve "Seni neden böyle üzgün görüyorum, amcaoğlunun emirliğinden hoşlanmamış gibisin?" dedi. Bunun üzerine (Talha) şöyle cevap verdi: "Hayır fakat ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir söz söylediğini işittim ki O'na ölene -ya da rûhu kabz edilene- kadar onun hakkında soru sormadım. O buyurdu ki: '*Ben öyle bir söz biliyorum ki bir kul ölümü esnâsında onu söylerse o mutlaka kendisi için sahîfesinde bir nûr olur. Rûhu ve cesedi de ölüm esnâsında onun sebebiyle rahatlık bulur.*'" (Ömer şöyle cevap verdi:) "Ben onun ne olduğunu biliyorum. O Lâ ilâhe illallâh'tır ve (Rasulullah'ın) amcasının kendisi üzerine ölmesini istediği sözüdür. O sözün bundan başkası olacağını sanmıyorum."

Bu Bündâr'ın hadisinin lafzıdır. Ebû Mûsâ ise şöyle dedi: "...mutlaka ölüm esnâsında rahatlık (bulur). Bunun üzerine Ömer dedi ki: 'Ben onun ne olduğunu biliyorum: O Lâ ilâhe illallâh'tır. O (Rasulullah'ın) amcasının kendisi üzerine ölmesini istediği kelimedir. Onun bundan başkası olacağını sanmıyorum.'"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Seleme b. Verdân'ın rivâyetinde kabul etmediğim şey onun Enes b. Mâlik'i işittiğini, onun da Muâz b. Cebel'i işittiğini, onun da bu haberi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakletttiğini, sonra Enes'in Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduğunu, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de Muâz'ı doğruladığını söz konusu etmiş olmasıdır.

قَدْ حَدَّثَ بِهَذَا الْخَبَرِ أَيْضًا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سَلَمَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا , وَثَنَا مُحَمَّدٌ أَيْضًا، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سَلَمَةُ بْنُ وَرْدَانَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ

Bu haberi ayrıca Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nuaym tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme tahdis etti, dedi ki: Enes'i işittim...

Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. Verdân *hadisin tamamını* haber verdi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben Enes b. Mâlik'in, Seleme b. Verdân'ın onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip O'na Muâz b. Cebel'in kendisinden naklettiği şeyi sorduğunu zikrettiği zamanın hâricinde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i "*Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse cennete girer*" buyururken işitmiş olduğunu inkâr etmiyorum.

٥٢٠- لِأَنَّ ابْنَ عُزَيْزٍ حَدَّثَنِي، قَالَ: حَدَّثَنِي سَلَامَةُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ: بَيْنَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَبَطَ ثَنِيَّةً، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسِيرُ وَحْدَهُ، فَلَمَّا اسْتَهَلَّتْ بِهِ الطَّرِيقُ، ضَحِكَ وَكَبَّرَ، وَكَبَّرْنَا لِتَكْبِيرِهِ، فَسَارَ رَتْوَةً ثُمَّ ضَحِكَ وَكَبَّرَ، فَكَبَّرْنَا لِتَكْبِيرِهِ، ثُمَّ أَدْرَكْنَاهُ، فَقَالَ الْقَوْمُ: كَبَّرْنَا لِتَكْبِيرِكَ وَلَا نَدْرِي مِمَّ ضَحِكْتَ؟ فَقَالَ: " أَبْشِرْ وَبَشِّرْ أُمَّتَكَ أَنَّهُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، فَضَحِكْتُ وَكَبَّرْتُ رَبِّي، ثُمَّ سَارَ رَتْوَةً، ثُمَّ الْتَفَتَ فَقَالَ: أَبْشِرْ وَبَشِّرْ أُمَّتَكَ أَنَّهُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ، فَضَحِكْتُ وَكَبَّرْتُ رَبِّي وَفَخَرْتُ بِذَلِكَ لِأُمَّتِي"

520- Çünkü İbn Uzeyz bana tahdis edip şöyle dedi: Bana Selâme tahdis etti. Onun Ukayl'den, onun İbn Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Enes b. Mâlik el-Ensârî dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir dağ yolundan aşağı iniyorduk. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tek başına yürüyordu. Düz yola indiği zaman güldü ve tekbir getirdi. O'nun tekbirine karşılık biz de tekbir getirdik. Sonra bir adım daha attı ve yine gülüp tekbir getirdi. O'nun tekbirine karşılık biz de tekbir getirdik. Sonra O'na yetiştik. Oradakiler "Sen tekbir getirdiğin için biz de tekbir getirdik ama neden güldüğünü anlayamadık" dediler. Buyurdu ki: "*Ümmetini 'Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh' diyen herkesin cennete gireceğiyle müjdele (denildi). Bunun üzerine güldüm ve Rabbimi tekbîr ettim.*" Sonra bir adım daha attı ve (bize) dönüp şöyle dedi: "*Ümmetini 'Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh' diyen herkesin cennete gireceğiyle ve Allah'ın ona cehennemi haram kıldığıyla müjdele (denildi). Bunun üzerine güldüm, Rabbimi tekbîr ettim ve bununla ümmetim için iftihar ettim.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu garîb bir haberdir. Benim Seleme b. Verdân'ın haberinde kabul etmediğim şey ancak onun Enes'in bu haberi Muâz b. Cebel'den işittiğini söz konusu etmiş olmasıdır. Çünkü Seleme gibi birçok kimseden daha hâfız ve hadisi Seleme gibi birçok kimseden daha iyi bilen Süleymân et-Teymî Enes'ten onun "Bana Muâz'dan aktarıldığına göre..." dediğini rivâyet etmiştir. "Enes'ten, onun da Muâz'dan" diyenlere gelince onlar da herhangi bir işitme lafzı zikretmeyerek kendilerine yöneltilecek eleştirileri bertaraf etmişlerdir.

Bunu bu şekilde Abdulazîz b. Suhayb Enes-Muâz kanalıyla rivâyet etti ve "işittim" ya da "bana anlatıldı" demedi.

٥٢١- حَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَا مُعَاذُ: قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: بَشِّرِ النَّاسَ أَوْ قَالَ أَنْذِرِ النَّاسَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ"

521- Bunu bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Zeyd- tahdis etti. Onun Abdulazîz b. Suhayb'dan, onun Enes b. Mâlik'ten, onun Muâz b. Cebel'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana "Ey *Muâz!*" buyurdu. Ben de "Buyur ey Allah'ın Resûlü, emrine âmâdeyim" dedim. Bunun üzerine buyurdu ki: "*İnsanları 'Kim Lâ ilâhe illallâh derse cennete girer' diye müjdele ya da uyar.*"

٥٢٢- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ اللَّيْثِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَجْلَانَ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، وَهُوَ فِي الْمَوْتِ فَبَكَيْتُ، فَقَالَ: مَهْلًا لِمَ تَبْكِي؟ فَوَاللَّهِ لَوْ أَنِّي اسْتُشْهِدْتُ لَأَشْهَدَنَّ لَكَ، وَلَئِنْ شُفِّعْتُ لَأَشْفَعَنَّ لَكَ، وَلَئِنِ اسْتَطَعْتُ لَأَنْفَعَنَّكَ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ مَا مِنْ حَدِيثٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكُمْ فِيهِ خَيْرٌ إِلَّا حَدَّثْتُكُمُوهُ، إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا، وَسَوْفَ أُحَدِّثُكُمُوهُ الْيَوْمَ، وَقَدْ أُحِيطَ بِنَفْسِي، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

522- Bize er-Rabî' b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb -yani İbnu'l Leys- tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys haber verdi. O Muhammed b. el-Aclân'dan, o es-Sunâbihî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ubâde b. es-Sâmit'in yanına girdim. Ölüm döşeğindeydi. Bunun üzerine ağladım. O da şöyle dedi: "Dur bakalım, neden ağlıyorsun? Vallahi benden senin hakkında şehâdet etmem istense senin lehinde şehâdet ederim. Şefaatçi kılınırsam senin için şefaatçi olurum. Elimden gelse sana yardım ederim."

Şöyle devam etti: "Vallahi Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim ve sizin için kendisinde hayır bulunan hangi hadis varsa mutlaka onu size tahdis etmişimdir. Yalnız bir hadisi tahdis etmedim ki onu da size bugün ölüm beni kuşatmışken tahdis edeceğim. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ederse Allah onu cehenneme haram kılar.*"

٥٢٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْبَرْقِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: مَنْ لَقِيَ اللَّهَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

523- Bize Ahmed b. Abdullah b. Abdurrahîm el-Berkî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. el-Hakem b. Ebî Meryem tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Eyyûb haber verdi, dedi ki: Bana Muhammed b. Aclân tahdis etti. O Muhammed İbn Yahyâ b. Habbân'dan, o Abdullah b. Muhayrîz'den, o da es-Sunâbihî'den rivâyet etti. Sonra hadisin aynısını zikretti. Ancak şöyle dedi: "*Kim Allah'a Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder hâlde kavuşursa cennete girer.*"

٥٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ، حِينَ حَضَرَهُ الْمَوْتُ، يَقُولُ: وَاللَّهِ مَا كَتَمْتُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ

رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكَ فِيهِ خَيْرٌ إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ لَقِيَ اللَّهَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، دَخَلَ الْجَنَّةَ

524- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Cehdam tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ca'fer tahdis etti. Onun Muhammed b. Aclân'dan, onun Muhammed b. Yahyâ b. Habbân'dan, onun İbn Muhayrîz'den, onun es-Sunâbihî'den rivâyet ettiğine göre o Ubâde b. es-Sâmit'i ölmek üzereyken şöyle derken işitmiştir: Vallahi senden Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim ve kendisinde senin için hayır bulunan bir hadisi gizlemedim. Yalnız bir hadisi gizledim. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim Allah'a Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder hâlde kavuşursa cennete girer.*"

٥٢٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُسْتَمِرِّ، بَصْرِيٌّ، قَالَ: ثَنَا بَدَلُ بْنُ الْحَبْرِ أَبُو الْمُنِيرِ التَّمِيمِيُّ الْيَرْبُوعِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُحْرِزُ بْنُ كَعْبٍ الْبَاهِلِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي رِيَاحُ بْنُ عُبَيْدَةَ، أَنَّ ذَكْوَانَ السَّمَّانَ حَدَّثَهُ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ، فَقَالَ: «اذْهَبْ فَنَادِ فِي النَّاسِ أَنَّ مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُوقِنًا أَوْ مُخْلِصًا فَلَهُ الْجَنَّةُ» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِتَمَامِهِ، فِي لَقْيِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِيَّاهُ، وَرَدِّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَوْلُهُ: " إِنَّ النَّاسَ قَدْ حَسَوْا أَوْ طَمِعُوا، قَالَ: اجْلِسْ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَالَ: لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى فِي هَذَا الْخَبَرِ أَنَّ النَّاسَ قَدْ طَمِعُوا أَوْ حَسَوْا، قَالَ: اقْعُدْ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا الْمُحْرِزُ بْنُ كَعْبٍ، قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ

525- Bize İbrâhîm b. el-Müstemir -Basralıdır- tahdis etti, dedi ki: Bize Bedel b. el-Habr Ebu'l Münîr et-Temîmî el-Yerbûî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Muhriz b. Ka'b el-Bâhilî tahdis etti, dedi ki: Bana Riyâh b. Ubeyde, Zekvân es-Semmân'ın kendisine şunu tahdis ettiğini tahdis etti: Câbir b. Abdullah'ın ona tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu göndermiş ve şöyle buyurmuş: "*Git ve insanlar arasında kesin bir şekilde inanarak -ya da ihlâs ile- Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden herkesin cennetlik olduğunu haykır!*"

Sonra Ömer *(radıyallâhu anh)*'ın onunla karşılaşması ve onu Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e geri göndermesi hakkındaki hadisin tamamını, yine onun "İnsanlar durumu anlarlar ve ümitlenirler" dediğini, "Otur!" dediğini zikretti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Muhammed b. Yahyâ bize bu haberde "İnsanlar ümitlenirler -ya da durumu anlarlar- otur" dedi.

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hafs b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize el-Muhriz b. Ka'b tahdis etti... Bunu "Kitâbu'l Îmân"da yazdırdım.

٥٢٦- وَرَوَى مَسْتُورُ بْنُ عَبَّادٍ الْهُنَائِيُّ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا تَرَكْتُ مِنْ حَاجَةٍ وَلَا دَاجَةٍ، إِلَّا أَتَيْتُ عَلَيْهَا، قَالَ: " أَوَّلَا تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَإِنَّ هَذَا يَأْتِي عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ» حَدَّثَنَاهُ زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُسْتَمِرِّ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ مَسْتُورِ بْنِ عَبَّادٍ، قَالَ زَيْدٌ: فَإِنَّ هَذَا يُذْهِبُ هَذَا

526- Mestûr b. Abbâd el-Hünâî rivâyet etti, dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam "Ey Allah'ın Resûlü, küçük olsun büyük olsun istediğim ne varsa hepsini işledim" dedi. (Rasulullah) *"Sen Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmiyor musun?"* diye sordu. (Adam) "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine (Rasulullah) *"Bu onların hepsine ağır basar"* buyurdu.

Bunu bize Zeyd b. Ahzem ve İbrâhîm b. el-Müstemir tahdis etti, dediler ki: Bize Ebû Âsım Mestûr İbn Abbâd'dan tahdis etti. Zeyd "Bu onları götürür" dedi.

٥٢٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الصَّوَّافُ، قَالَ: ثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ، " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ النَّاسَ أَنَّ مَنْ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، مُخْلِصًا فَلَهُ الْجَنَّةُ، قَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِذًا يَتَّكِلُوا، قَالَ: فَدَعْهُمْ "

حَدَّثَنَاهُ أَيْضًا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، أَحْسِبُنِي قَدْ أَمْلَيْتُهُ فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ

527- Bize İshâk b. İbrâhîm es-Savvâf tahdis etti, dedi ki: Bize Bedel b. el-Muhabber tahdis etti, dedi ki: Bize Zâide, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer'i işittim: Onun Ömer'den naklettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına ihlâs ile şehâdet eden herkesin cennetlik olduğunu insanlara duyurmasını emretmiştir. Ömer "Ey Allah'ın Resûlü, o zaman buna bel bağlarlar" deyince de "O *zaman onları bırak*" buyurmuştur.

Bunu bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Bedel b. el-Habr tahdis etti... Zannediyorum bunu "Kitâbu'l Îmân"da yazdırdım.

٥٢٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ الرَّمْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْمُطَّلِبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْطَبٍ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ، فَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلًا وَقَالَ فِي آخِرِهِ ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، وَأَشْهَدُ عِنْدَ اللَّهِ أَنَّهُ لَا يَلْقَاهُ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ بِهِمَا إِلَّا حَجَبَتَاهُ عَنِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

528- Bize Alî b. Sehl er-Ramlî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Amr el-Evzâî tahdis etti, dedi ki: Bana el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab el-Mahzûmî tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. Ebî Amra el-Ensârî'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Gazvelerinden birinde Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık..." Sonra uzunca bir hadis zikretti ve sonunda şöyle dedi: Sonra O (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet ederim. Yine Allah'ın huzûrunda şehâdet ederim ki mümin bir kul O'na bunlarla kavuştuğu zaman bunlar mutlaka kıyâmet günü onu ateşten perdelerler.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ بْنِ زَبْرٍ الرَّبْعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ نَحْوَ حَدِيثِ الْوَلِيدِ

Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Abdullah b. el-Alâ b. Zebr er-Rab'î tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Ebî Amra tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: "Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikte idik..." Sonra hadisi bütün uzunluğuyla el-Velîd'in hadisine benzer şekilde zikretti.

وَرَوَاهُ ابْنُ عَجْلَانَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْطَبٍ، عَنْ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَ حَدِيثِ الْأَوْزَاعِيِّ حَدَّثَنَاهُ الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَجْلَانَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا بَرِيءٌ مِنْ عُهْدَةِ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ مَعَ إِسْقَاطِهِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي عَمْرَةَ مِنَ الْإِسْنَادِ

Bunu İbn Aclân da Âsım b. Ubeydullah b. Âsım'dan, o el-Muttalib b. Abdullah İbn Hantab'dan, o Ebû Amra el-Ensârî'den, o da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den el-Evzâî'nin hadisinin benzerini rivâyet etti. Bunu bize er-Rabî' b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys Muhammed b. el-Aclân'dan tahdis etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben Âsım b. Ubeydullah'ın haberinin doğruluğunu garanti etmiyorum. Bunun yanında o Abdurrahmân b. Ebî Amra'yı isnaddan düşürmüştür.

٥٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَعِكْرِمَةُ، وَيَزْدَادُ، فَقَالَ: إِنَّ ابْنًا لِمُحَمَّدٍ أَوْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، كَانَ يُصِيبُ مِنْ هَذَا الشَّرَابِ، فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ قَالَتْ عَائِشَةُ: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ لَا يُطْعَمَ ابْنُ أَخِي النَّارَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَمِّهِ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ، قَالَ أَبِي: فَأَجَابَهُ عِكْرِمَةُ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: اسْتَغْفِرُوا لَهُ، فَإِنَّمَا يُسْتَغْفَرُ لِلْمُسِيءِ مِثْلِهِ

529- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. el-Hakem b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Ben, İkrime ve Yezdâd bir arada bulunuyorduk. Muhammed -ya da Abdurrahmân- b. Ebû Bekr'in bir oğlu şu içecekten (nebîzden) içerdi. Ölümü yaklaştığı zaman Âişe (radıyallâhu anhâ) şöyle dedi: "Ben kardeşimin oğluna ateşin tattırılmayacağını ümit ederim. Zira Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasına '*Lâ ilâhe illallâh de ki onunla kıyâmet günü senin lehinde şâhitlik edebileyim*' demişti."

(İbrâhîm b. el-Hakem b. Ebân dedi ki:) Babam dedi ki: İkrime buna şöyle diyerek karşılık verdi: Ebû Hureyre dedi ki: "Onun için bağışlanma dileyin. Ancak böyle bir günahkâr için bağışlanma dilenir."

٥٣٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَمِّهِ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ، قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُعَيِّرَنِي قُرَيْشٌ إِنَّمَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ الْجَزَعُ لَأَقْرَرْتُ بِهَا عَيْنَكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى {إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ} [القصص: 56]

530- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ -yani İbn Saîd- tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Keysân tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Hâzim Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasına "*Lâ ilâhe illallâh de ki onunla kıyâmet günü senin lehinde şâhitlik edebileyim*" dedi. (Amcası da) "Kureyş beni 'Onu buna ancak (ölümün sıkıntılı hâlleri karşısındaki) sabırsızlığı sevk etti' diye kınayacak olmasaydı mutlaka gözlerini bununla aydın ederdim" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ "*Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin fakat Allah dilediğini hidâyet eder*" (Kasas, 56) buyruğunu indirdi.

٥٣١- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

531- Bize Ömer b. Hafs eş-Şeybânî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. el-Hâris tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Hilâl'den, onun Avn b. Abdullah'tan, onun Yûsuf b. Abdullah'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim ihlâs ile Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet ederse cennet ona vâcip olur.*"

٥٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو مُوسَى، قَالَا: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " قَالَ لِي جِبْرِيلُ: مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ يَدْخُلِ النَّارَ، قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ، قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ " - وَقَالَ بُنْدَارٌ: - " أَوْ لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ، قَالَ: وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى، قَالَ: وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى"

532- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun Zeyd b. Vehb'den, onun Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Cibrîl bana 'Ümmetinden kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer, cehenneme girmez' dedi.*" "Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı?" dedim. "*Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da*" buyurdu.

Bündâr ise şöyle dedi: "*...ya da cehenneme girmez.* (Ebû Zerr) "Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de mi?" diye sordu. O da '*Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de*' buyurdu."

٥٣٣- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ، قَالَ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ " قَرَأَ: {وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ} [الرحمن: 46] ، قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَإِنَّ قِرَاءَتَهَا لَيسَ هَكَذَا، أَوْ أَنَا لَيسَ كَذَلِكَ تَجِدُنَا فَقَالَ: قَرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ} [الرحمن: 46] قُلْتُ: فَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: {وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ} [الرحمن: 46] قُلْتُ: يَا رَسُولَ

اللهِ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: {وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ} [الرحمن: 46] وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ، وَرَغِمَ أَنْفُ أَبِي الدَّرْدَاءِ " فَلَا أَزَالُ أَقْرَؤُهَا كَذَلِكَ حَتَّى أَلْقَاهُ

533- Bize Muemmel b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl, el-Cureyrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Mûsâ, Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan Ebu'd Derdâ'nın Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklen şöyle dediğini tahdis etti: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabbinin huzûrunda durmaktan korkan kimse için iki cennet vardır"* (Rahmân, 46) âyetini okudu. "Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum. "Zira bunun okunuşu böyle değildir -ya da biz bunu bu şekilde bulmuyoruz."

(Ebu'd Derdâ devam ederek) şöyle dedi: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu *"Rabbinin huzûrunda durmaktan korkan kimse için iki cennet vardır"* diye okudu. "Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum. Yine *"Rabbinin huzûrunda durmaktan korkan kimse için iki cennet vardır"* buyurdu. Ben de yine "Ey Allah'ın Resûlü, zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" dedim. Bu sefer O *"Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da, Ebu'd Derdâ'nın burnu yerde sürtülse de Rabbinin huzûrunda durmaktan korkan kimse için iki cennet vardır"* buyurdu. Bunun üzerine ben O'na kavuşana kadar bunu hep bu şekilde okudum.

٥٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو طَالِبٍ زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ، وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ، وَالْأَعْمَشُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَتَانِي جِبْرِيلُ، فَبَشَّرَنِي أَنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: نَعَمْ " ثنا بِهِ مَرَّةً، وَلَمْ يَذْكُرِ الْأَعْمَشَ فِي الْإِسْنَادِ

534- Bize Ebû Tâlib Zeyd b. Ahzem tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bana Habîb b. Ebî Sâbit haber verdi. Onun Abdulazîz b. Rufey' ve el-A'meş'ten, onların Zeyd b. Vehb'den, onun da Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cibrîl bana geldi ve beni ümmetimden Allah'a bir şey ortak koşmaksızın ölen herkesin cennete*

gireceğiyle müjdeledi." (Ebû Zerr dedi ki:) "Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. "Evet!" buyurdu.

Bunu bize bir kere daha isnâdda el-A'meş'i zikretmeksizin tahdis etti.

٥٣٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: ثَنَا مَهْدِيٌّ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي» فَإِمَّا «بَشَّرَنِي» وَإِمَّا قَالَ: «أَخْبَرَنِي» أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَسَرَقَ؟ قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَسَرَقَ"

535- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Mehdî tahdis etti. Onun Vâsıl'dan, onun el-Ma'mûr b. Suveyd'den, onun Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Bana Rabbim tarafından biri geldi ve bana O'nun 'Kim Allah'a bir şey ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer' dediğinin müjdesini* -ya da haberini dedi- *verdi.*" Bunun üzerine ben "Zinâ edip hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. "*Zinâ edip hırsızlık yapsa da*" buyurdu.

٥٣٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُرَجَّي بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ» ، قُلْتُ وَإِنْ زَنَى، وَإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ

536- Bize Abdullah b. İshâk el-Cevherî tahdis etti, dedi ki: Bize Hafs b. Ömer el-Havdî tahdis etti, dedi ki: Bize Muraccâ b. Racâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. ez-Zubeyr tahdis etti. Onun Racâ b. Hayve'den, onun Ümmü Derdâ'dan, onun Ebu'd Derdâ'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse cennete girer.*" (Ebu'd Derdâ dedi ki:) "Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. "*Zinâ etse de hırsızlık yapsa da*" buyurdu.

٥٣٧ - حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَةً وَأَنَا أَقُولُ أُخْرَى قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ» ، قَالَ: وَأَنَا أَقُولُ: وَهُوَ لَا يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ"

537- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Süleymân'dan, onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir söz söyledi ki ben de bir başkasını söylüyorum. O "*Kim Allah'a bir denk kıldığı hâlde ölürse cehenneme girer*" buyurdu. Ben de "Kim Allah'a bir denk kılmadığı hâlde ölürse cennete girer" diyorum.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ben bu bâbın büyük kısmını "Kitâbu'l Îmân"da imlâ ettirmiş bulunuyorum. Yine ben orada bu haberlerin manasını ve bu haberlerin manasının Mürcie'nin vehmettiği şey olmadığını beyân ettim. İslâm ehlinden ilmi olan herkes kesin bir şekilde bilir ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu haberlerle "Lâ ilâhe illallâh" diyen -ki o bazen Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmenin yanına Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmeyi eklemiştir- bununla birlikte Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dışındaki nebîlerden birine îmân etmeyen ya da Allah'ın kitabından herhangi bir şeye inanmayan; cennete, cehenneme, yeniden dirilişe, hesâba iman etmeyen kimsenin cennetlik olduğu ve ona ateş ile azap edilmeyeceği manasını kastetmemiştir. Bu haberler zâhirleri itibâriyle hem onların aslına hem Allah'ın kitabına hem de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetlerine muhâlif olmasına rağmen Mürcie bu haberleri delil olarak ileri sürebiliyorsa; Cehmiyye de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilen ve zâhirleri üzerine yorumlandığı takdirde Allah'ın rabbi olduğunu, Muhammed'in de nebîsi olduğunu bilen kimsenin bunu dile getirmese bile cenneti hak edeceği haberleri delil olarak ileri sürebilir. Câhil ve inatçı kimseler öteden beri tam olmayan muhtasar haberlere, müfesser olmayan mücmel haberlere kulak verip bunları delil olarak ileri sürmüşlerdir. Onlar tam olan haberleri muhtasar haberler hakkında, müfesser haberleri de mücmel haberler hakkında açıklayıcı kılmak sûretiyle ilmin asıllarını anlamayı başaramamışlardır. Bazı haberler Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sahih olarak öyle bir lafızla rivâyet edilmiştir ki bu lafız Mürcie'nin "Lâ

ilâhe illallah" şehâdeti hakkında zikrettiğimiz haberleri zâhirleri üzerine yorumladığı gibi zâhiri üzerine yorumlanacak olsa kalbiyle Allah'tan başka ilâh olmadığını bilen kimsenin bunu diliyle ikrâr etmese bile, Allah Teâlâ'nın ikrâr edilmesini emrettiği şeylerden hiçbirini ikrâr etmese bile, Allah'ın iman edilmesini emrettiği şeylerden hiçbirine kalbiyle iman etmese bile, azalarıyla Allah'ın emrettiklerinden hiçbirini yapmasa bile, Allah'ın haram kıldığı hiç bir şeyden geri durmasa bile; örneğin müslümanların kanını dökse, onların çoluk-çocuğunu esir etse, mallarını alsa ve dokunulmazlarını çiğnese bile cenneti hak etmesi gerekir. Şimdi Mürcie'nin zikretmiş olduğumuz haberleri zâhirleri üzerine yorumladığı gibi zâhiri üzerine yorumlanmasının mümkün olmadığını söylediğim habere kulak ver:

٥٣٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي الْحَذَّاءَ، عَنِ الْوَلِيدِ أَبِي بِشْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حُمْرَانَ بْنَ أَبَانَ، يُحَدِّثُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

538- Bize Ahmed b. el-Mikdâm el-Iclî tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbnu'l Mufaddal- tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani el-Hazzâ- el-Velîd b. Bişr'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Humrân b. Ebân'ı Osmân b. Affân tarîkiyle Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını bildiği hâlde ölür ise cennete girer.*"

٥٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عَنِ الْوَلِيدِ أَبِي بِشْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حُمْرَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

539- Bize Ebu'l Hattâb Ziyâd b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbnu'l Mufaddal- tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid, el-Velîd b. Bişr'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Humrân'ı şöyle derken işittim: Osmân'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını bildiği hâlde ölürse cennete girer.*"

حَدَّثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عنِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَهُوَ أَبُو بِشْرٍ، عنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ بِمِثْلِهِ

Bize Ahmed b. el-Mikdâm tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl -yani İbn Uleyye- tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid tahdis etti. Onun el-Velîd b. Bişr'den -ki o Ebû Bişr'dir- onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân b. Affân'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i *aynısını* buyururken işittim.

حَدَّثنا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الْخَطَّابِ سَوَاءً

Bize Bişr b. Muâz da tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr -yani İbnu'l Mufaddal- *Ebu'l Hattâb'ın hadisinin aynısını* tahdis etti.

ثَنَا نَصْرُ بْنُ الْجَهْضَمِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الْخَطَّابِ

Bize Nasr b. el-Cehdamî de tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal *Ebu'l Hattâb'ın hadisinin aynısını* haber verdi.

وَثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، عنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، بِهَذَا الإِسْنَادِ، مَعْنَى بِمِثْلِهِ

Bize Ya'kûb b. İbrâhîm de tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Uleyye, Hâlid el-Hazzâ'dan bu isnâd ile aynı manayı tahdis etti.

وثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عنْ أَبِي بِشْرٍ الْعَنْبَرِيِّ، عنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ.

Bize Muhammed b. el-Velîd de tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Ca'fer- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Hâlid el-Hazzâ'dan, onun Ebû Bişr el-Anberî'den, onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân b. Affân'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* *aynısını* buyurdu.

قَالَ شُعْبَةُ: وَهُوَ خَبَرُ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ لَاحِقٍ، يُرِيدُ خَبَرَ أَبِي بِشْرٍ الْعَنْبَرِيِّ، كَذَلِكَ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ

Şu'be dedi ki: Bu -yani Ebû Bişr el-Anberî'nin haberi- aynı zamanda Abdulhamîd b. Lâhık'ın de haberidir. Bunu bize Muhammed b. el-Velîd tahdis etti dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti...

٥٤٠- وَثنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ شُعْبَةَ، عَنْ بَيَانٍ، قَالَ حُمْرَانُ يُحَدِّثُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ عَلِمَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

540- Bize Abde b. Abdullah el-Huzâî de tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Humrân tahdis etti, dedi ki: Şu'be'nin Beyân'dan şunu rivâyet ettiğini işittim: Humrân, Osmân b. Affân'dan tahdis ederek Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söyledi: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını bilirse cennete girer.*"

٥٤١- حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ، قَالَ: ثنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثنَا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ الْحَذَّاءِ، عَنِ الْوَلِيدِ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

541- Bize Zeyd b. Ahzem tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Hâlid b. el-Hazzâ'dan, onun el-Velîd b. Bişr'den, onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân b. Affân (radıyallâhu anh)'tan, onun da Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını bildiği hâlde ölür ise cennete girer.*"

٥٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، وَحَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، قَالَ: ثنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، صَاحِبُ الْكُرْدِيِّ وَثنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُفْيَانَ الْأُبُلِّيُّ، قَالَ: ثنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْحَارِثُ، قَالَ: ثنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ مَعْدَانُ الْحَارِسِيُّ، عَنْ عِمْرَانَ الْقَصِيرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْقَلُوصِ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِحَدِيثٍ مَا حَدَّثْتُ بِهِ، أَحَدًا مُنْذُ سَمِعْتُهُ مِنْ، رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَخَافَةَ أَنْ يَتَّكِلَ النَّاسُ: «مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ رَبُّهُ وَأَنِّي نَبِيُّهُ صَادِقًا مِنْ قَلْبِهِ وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى خَلْدَةِ صَدْرِهِ حَرَّمَ اللَّهُ لَحْمَهُ عَلَى النَّارِ» وَقَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، عَنْ

عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ لَنَا: لَأُحَدِّثَنَّكُمْ بِحَدِيثٍ، زَادَ مُحَمَّدُ بْنُ سُفْيَانَ قَالَ: وَكَانَ قَدْ جُعِلَ فِي حِلٍّ مَنْ قَالَ: الْقَصِيرُ، وَزَادَ فِي آخِرِهِ: إِنَّمَا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ، فَحَدَّثْتُ بِهِ أَحَدَ وَلَدِ عَبْدِ الْمَلِكِ فَاسْتَحْلَفَنِي ثَلَاثَةَ أَيْمَانٍ صَبْرًا بِاللَّهِ، لَسَمِعْتُهُ مِنْ مُطَرِّفٍ قَالَ: فَحَلَفْتُ لَهُ، ثُمَّ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدَ وَلَدِ عَبْدِ الْمَلِكِ بَعْدَهُ اسْتَحْلَفَنِي ثَلَاثَةَ أَيْمَانٍ صَبْرًا بِاللَّهِ: لَسَمِعْتُهُ مِنْ مُطَرِّفٍ؟ كَأَنَّهُ كَانَ شَاهِدًا لِلْحَدِيثِ الْأَوَّلِ، فَحَلَفْتُ لَهُ، فَقَالَ لِكَاتِبِهِ: أَثْبِتْ هَذَا عِنْدَكَ ثَنَا بِهِ الْعَبَّاسُ مَرَّةً، قَالَ: ثَنَا أَبُو يَحْيَى أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، صَاحِبُ الْكُرْدِيِّ

542- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb b. Süleymân b. Bilâl tahdis etti...

Bize el-Abbâs b. Abdulazîm de tahdis etti, dedi ki: Bize el-Kürdî'nin arkadaşı Eyyûb b. Süleymân b. Bilâl tahdis etti...

Bize Muhammed b. Süfyân el-Ubullî de tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb b. Süleymân el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer b. Muhammed b. Ömer Ma'dân el-Hârisî tahdis etti. Onun İmrân el-Kasîr'den, onun Abdullah b. Ebi'l Kalûs'tan, onun Mutarrif'ten, onun İmrân b. Husayn'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bakın, size Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den işittiğimden beri insanlar gayret etmeyi bırakırlar endişesiyle hiç kimseye tahdis etmediğim bir hadisi tahdis edeyim: "*Kim Allah'ın rabbi olduğunu, benim de nebîsi olduğumu kalbinden gelerek sâdıkâne bilirse* -bunu söylerken eliyle göğsünün kolye takılan yerine işâret etti- *Allah onun etini cehenneme haram kılar.*"

El-Abbâs b. Abdulazîm el-Anberî şöyle dedi: "...İmrân b. Husayn'dan, o dedi ki: Bize dedi ki: Size öyle bir hadis tahdis edeceğim ki..."

Muhammed b. Süfyân "...ki o (kendisine) el-Kasîr/Kısa diyenlere izin vermişti" ziyâdesinde bulundu. Yine haberin sonunda şu ziyâdede bulundu: (İmrân el-Kasîr dedi ki:) Bunu (yani bu haberi) Abdullah söyledi. Ben de bunu Abdulmelik'in çocuklarından birine tahdis ettim. Bunun üzerine benden bunu Mutarrif'ten duyduğuma dâir üç defa Allah üzerine etmemi istedi. Ben de ona yemin ettim. Sonra bunu ondan sonra Abdulmelik'in çocuklarından birine daha tahdis ettim. O da benden bunu Mutarrif'ten duyduğuma dâir üç defa Allah üzerine yemin etmemi

istedi. Sanki ilk hadise şahit olmuştu. Ben de ona yemin ettim. Bunun üzerine kâtibine "Bunu yanından ayırma" dedi.

Bunu bir defasında el-Abbâs da tahdis etti, dedi ki: Bize el-Kürdî'nin arkadaşı Ebû Yahyâ Eyyûb b. Süleymân b. Yesâr tahdis etti...

٥٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقُطَعِيُّ، قَالَ: ثَنَا زِيَادُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي الدَّيْلَمِ، قَالَ: كُنْتُ ثَالِثَ ثَلَاثَةٍ مِمَّنْ يَخْدُمُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قُلْنَا لَهُ: رَحِمَكَ اللَّهُ، إِنَّمَا صَحِبْنَاكَ، وَانْقَطَعْنَا إِلَيْكَ وَاتَّبَعْنَاكَ لِمِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ، فَحَدِّثْنَا بِحَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَنْتَفِعُ بِهِ، قَالَ: نَعَمْ، وَمَا سَاعَةُ الْكَذِبِ هَذِهِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يُوقِنُ بِقَلْبِهِ أَنَّ اللَّهَ حَقٌّ، وَأَنَّ السَّاعَةَ حَقٌّ، وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ» قَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِمَّا قَالَ: «دَخَلَ الْجَنَّةَ» وَإِمَّا قَالَ: «نَجَا مِنَ النَّارِ»

543- Bize Muhammed b. Yahyâ el-Kutaî tahdis etti, dedi ki: Bize Ziyâd b. er-Rabî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân tahdis etti. Onun Muhammed b. Sîrîn'den, onun Ebu'd Deylem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ben Muâz b. Cebel'e hizmet eden üç kişiden biriydim. Ölüm vakti yaklaştığı zaman ona dedik ki: "Allah sana rahmet etsin! Biz ancak böylesi bir gün için sana yârenlik ettik, seninle ilgilendik ve sana uyduk. Şimdi bize Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin kendisiyle faydalanacağımız bir hadis söyle." (Bunun üzerine Muâz) şöyle dedi: "Tamam. Zaman yalan söyleme zaman değildir. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: '*Kim kalbiyle kesin bir şekilde Allah'ın hak olduğuna, kıyâmet saatinin hak olduğuna, Allah'ın kabirlerdekileri dirilteceğine iman ederse...*'" İbn Sîrîn "Ya *cennete girer* ya *cehennemden kurtulur* dedi" dedi.

Eğer cehmînin bu haberleri hüccet olarak ileri sürüp kişinin sırf kalbiyle Allah'tan başka ilâh olmadığını, Allah'ın hak olduğunu, kıyâmetin kopacağını ve Allah'ın kabirlerdekileri dirilteceğini tasdîk etmesi sebebiyle cennete hak kazanacağını söylemesi ve bu haberlerin manaları adına inşaallah ileride beyân edeceğimiz şeyleri hüccet olarak kabul etmemesi mümkün olursa; Allah'ın dînini ve İslâm'ın hükümlerini bilmeyen câhilin birinin çıkıp da Osmân'ın Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den

rivâyet ettiği "*Kim namazın kendisi üzerinde vâcip bir hak olduğunu bilirse cennete girer*" haberini hüccet olarak ileri sürerek imanın tamamının kişinin -Allah'ın ikrâr edilmesini emrettiği şeyleri ikrâr etmese bile, Allah'ın tasdîk edilmesini emrettiği şeylerin hiçbirini tasdîk etmese bile, Allah'ın emrettiği hiçbir şeyi yerine getirmese bile, Allah'ın haram kıldığı hiçbir şeyden geri durmasa bile- namazın kendisi üzerinde vâcip bir hak olduğunu bilmesi olduğunu iddia etmeyeceğinden emin olunamaz. Zira Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eden kimsenin cennete gireceğini bildirdiği gibi namazın kendisinin üzerinde vâcip bir hak olduğunu bilen kimsenin de cennete gireceğini bildirmiştir.

٥٤٤- حَدَّثَنَا بِهَذَا الْخَبَرِ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ وَهُوَ ابْنُ حُدَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: قَالَ حُمْرَانُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَكَانَ قَلِيلَ الْحَدِيثِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ عَلِمَ أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ وَمَكْتُوبٌ، دَخَلَ الْجَنَّةَ

544- Bu haberi bize Muhammed b. Abdula'lâ es-San'ânî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân -ki o İbn Hudeyr'dir- Abdulmelik b. Ubeyd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Humrân b. Ebân dedi ki: Müminlerin emîri Osmân b. Affân (*radıyallâhu anh*) -ki o Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den az hadis rivâyet eden bir kimseydi- şöyle dedi: "Kim namazın kendisi üzerine vâcip ve farz kılınmış bir hak olduğunu bilirse cennete girer."

٥٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُدَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عُثْمَانَ، وَكَانَ قَلِيلَ الْحَدِيثِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ عَلِمَ أَنَّ الصَّلَاةَ حَقٌّ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ، أَوْ حَقٌّ وَاجِبٌ دَخَلَ الْجَنَّةَ

545- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân b. Hudeyr tahdis etti. Onun Abdulmelik'ten -ki o İbn Ubeyd'dir- onun Humrân b. Ebân'dan, onun Osmân'dan -ki o Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den az hadis rivâyet eden bir kimseydi- rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallâhu*

aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim namazın kendisi üzerinde farz kılınmış bir hak -ya da vâcip bir hak- olduğunu bilirse cennete girer.*"

٥٤٦- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُدَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حُمْرَانَ بْنَ أَبَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ، وَكَانَ قَلِيلَ الْحَدِيثِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ عَلِمَ أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ دَخَلَ الْجَنَّةَ»

546- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân b. Hudeyr, Abdulmelik b. Ubeyd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Humrân b. Ebân'ın şöyle dediğini işittim: Osmân b. Affân'ı -ki o Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den az hadis rivâyet eden bir kimseydi- şöyle derken işittim: "Kim namazın kendisi üzerinde vâcip bir hak olduğunu bilirse cennete girer."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İman ve kişinin onunla cenneti hak etmesi hakkında tam ve müfesser olan haberleri bırakıp bu gibi muhtasar haberleri hüccet olarak getirmek mümkün olsa, inatçı bir câhilin çıkıp da "Hayır, iman sabah ve ikindi namazlarını kılmaktan ibârettir, bunları kılan kimse kendisine tasdîk etmesi emredilen şeyleri tasdîk etmese bile, kendisine ikrar etmesi emredilen şeyleri ikrâr etmese bile, Allah'ın kullarına farz kıldığı taatlerden hiçbirini yerine getirmese bile, Allah'ın haram kıldığı masiyetlerden hiçbirinden geri durmasa bile cennete girmeyi hak eder ve cehennemden korunur" demeyeceğinden ve buna hüccet olarak da Umâra b. Ruveybe'nin haberini getirmeyeceğinden emin olunamaz.

٥٤٧- ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَا: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُمَارَةَ بْنِ رُوَيْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ» فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ، وَأَنَا سَمِعْتُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

547- Bu haberi bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ ve Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dediler ki: Bize İsmâîl b. Ebî Hâlid, Ebû Bekr b. Umâra b. Ruveybe'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Nebî

(*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim güneşin doğuşundan ve batışından önce namaz kılarsa Allah onu cehenneme haram eder.*"

Basra ehlinden bir adam "Bunu ben de Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den işittim" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kim sabah namazını kılarsa Allah'ın zimmetindedir*" lafzındaki haberleriyle birlikte "el-Muhtasar min Kitâbi's Salât" kitabında yazdırdım. Allah'ın dînini ve hükümlerini bilen herkes bilir ki bütün masiyetler işlendiği takdirde bu iki namaz cenneti gerekli kılmaz. Hakkında bunun söz konusu edildiği ameller ancak "Kitâbu'l Îmân"da beyân ettimiz mana kapsamında rivâyet edilmiştir: Yani bu haberler ancak o amellerin fazîletleri hakkında rivâyet edilmiştir. Tıpkı bunun gibi Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse cennete girer*" lafzındaki haberleri de bu sözün fazîletini beyân etmek için rivâyet edilmiştir. Değilse bu sözün imanın tamamı olduğu söz konusu değildir. Eğer bir câhil tevilde bulunup Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "Lâ ilâhe illallâh" diyen kimsenin cenneti hak edeceğini ve cehennemden korunacağını haber verdiğinden dolayı Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmenin imanın tamamı olduğunu söyleyebilecekse başka bir inatçı câhilin tıpkı Mürcie'nin Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse cennete girer*" buyruğunu hüccet getirdiği gibi Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kim Allah yolunda iki deve sağımı arasındaki süre kadar savaşırsa cennete girer*" buyruğunu hüccet getirerek imanın tamamının iki deve sağımı arasındaki süre kadar Allah yolunda savaşmaktan ibâret olduğunu iddia etmeyeceğinden emin olunamaz.

Bir diğer inâtçı câhil de Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kimin ayakları Allah yolunda toza bulanırsa Allah onları cehenneme haram eder*" buyruğunu, yine O'nun "*Allah yolundaki toz ile cehennemin dumanı bir müslümanın genzinde asla bir araya gelmez*" buyruğunu hüccet getirerek imanın yürüyenin ayakları toza bulanıncaya kadar Allah yolunda yürümesinden ibâret olduğunu söyler.

Diğer bir câhil Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in "*Kim mümin bir köleyi azad ederse Allah da (azad ettiği kölenin) her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden azad eder*" buyurmuş olmasını hüccet getirerek imanın mümin bir köleyi azad etmekten ibâret olduğunu iddia eder.

Başka bir cahil Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Allah Teâlâ'nın korkusundan ağlayan kimse cehenneme girmez"* buyruğunu delil getirerek imanın tamamının Allah Teâlâ'nın korkusundan ağlamaktan ibâret olduğunu iddia eder.

Bir diğer câhil Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onun yüzünü cehennemden yetmiş güz (sene) uzaklaştırır"* buyurmuş olmasını delil getirerek imanın tamamının Allah yolunda bir gün oruç tutmak olduğunu iddia eder.

Câhilin bir başkası Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Kâfir ve onu öldüren cehennemde asla bir araya gelmez"* buyruğunu delil getirerek imanın tamamının bir kâfiri öldürmekten ibâret olduğunu iddia eder.

٥٤٨- حَدَّثَنَاهُ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا الْعَلَاءُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا

548- Bunu bize Alî b. Hucr tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize el-Alâ tahdis etti. Onun babasından, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kâfir ve onu öldüren cehennemde asla bir araya gelmez."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bunlar amellerin fazîletleri(ni beyân etme) cinsindendir. Bu cinsten olan her şey zikredildiği takdirde kitap çok uzar. Kastımızın anlaşılması için zikrettiklerimiz kâfidir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak zikrettiğimiz amellerin ve benzeri amellerin fazîletlerini haber vermiştir. Değilse Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem), zikrettiği ve âmilinin kendisini yapması sebebiyle cenneti hak edeceğini ve cehennemden korunacağını bildirdiği her bir amelin imanın tamamı olduğunu kastetmiş değildir.

Aynı şekilde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse cennete girer ya da cehenneme haram olur"* buyruğuyla da bu sözün fazîletini beyân etmek istemiştir. İlmi anlamayan, hakka karşı ayak direyen ve bu ilmi ehlinden öğrenmeyen bazı kimselerin iddia ettiği gibi bu sözün imanın tamamı olduğu manasını kastetmemiştir.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Kâfir ve onu öldüren cehennemde asla bir araya gelmez"* buyruğuna gelince bu muhtasar bir lafızdır. Bu muhtasar lafzı tamamen açan haber ise bize er-Rabî' b. Süleymân'ın tahdis ettiğidir.

حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَجْلَانَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَجْتَمِعَانِ فِي النَّارِ اجْتِمَاعًا يَعْنِي أَحَدُهُمَا مُسْلِمٌ قَتَلَ كَافِرًا، ثُمَّ سَدَّدَ الْمُسْلِمُ وَقَارَبَ»

Bize er-Rabî' b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti. Onun Muhammed b. el-Aclân'dan, onun Süheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun babasından, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"İkisi cehennemde asla bir araya gelmez. Yani bunlardan biri bir kâfiri öldüren müslümandır. Müslüman sonra doğru işler yapmış ve doğruya yakın olmuştur. (Bu takdirde ikisi cehennemde bir araya gelmez.)*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İşte biz amellerin fazîletleri hususunda zikrettiklerimiz hakkında bunu söylüyoruz: Müslümanlardan kim bu amellerden birini işlerse, sonra doğru işler yapmaya devam eder, doğruya yakın olur ve imanı üzere ölürse cennete girer, bazı masiyetler işlese bile cehennemdeki kâfirlerin yerine girmez. Bu yüzden kâfiri öldüren kimse imanı üzere öldüğü takdirde öldürülen kâfirle cehennemin aynı yerinde bir araya gelmez. Değilse bunun manası onun Allah (azze ve celle)'ye şirk koşma hâricindeki bütün büyük günahları işlese bile -Allah'ın onun şirk hâricindeki günahlarını bağışlamayı dilemediği takdirde- cehenneme ve onun herhangi bir yerine girmeyeceği değildir. Nitekim Allah (azze ve celle) cehennemin yedi kapısı haber vermiştir. O İblîs'e şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz senin sana uyan azgınlar dışında kullarım üzerinde bir otoriten yoktur... Her bir kapı için onlardan pay edilen bir bölük vardır."* (Hicr, 42-44) Görüldüğü gibi Rabbimiz (azze ve celle) İblîs'in peşinden giden azgınları cehennemin kapıları sayısınca yediye böldüğünü ve her kapı için onlardan belirli bir bölüğü ayırdığını bildirmiş, ihlâslı kullarını ise bu kısımlardan istisnâ etmiştir. Şu hâlde Allah'ın

kendisinden sakındırdığı bir masiyeti işleyen her kimse İblis tarafından azdırılmıştır. Allah (azze ve celle) ise şirk dışında bir müslümanın işlediği her bir masiyeti -ondan tevbe etmemiş olsa bile- bağışlamayı dileyebilir. Nitekim O bize bunu muhkem tenzîlinde "*Bunun aşağısındakileri dilediği kimse için bağışlar*" buyruğunda (*Nisâ*, 48) bildirmiştir. Yine Yaratıcımız (azze ve celle) bize Âdem'i eliyle yarattığını, onu cennetine yerleştirdiğini, meleklerine ona secde etmelerini emrettiğini, buna rağmen onun isyân ettiğini ve azdığını, bundan sonra kendisinin (azze ve celle) rahmetiyle onu seçkin kıldığını, onun tevbesini kabul edip onu hidâyet ettiğini bildirmiştir. Yine Allah, o günahı işledikten sonra o günahı işlediğinden dolayı onu (mağfiretinden) mahrum etmemiştir. Şu hâlde Allah'ın işlediği günâhını bağışlamadığı ve hakkında azgın ismini kullandığı kimse cehennemin yedi kapısına pay edilen bölüklerin içerisindedir. Âdem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıssası ve Allah (azze ve celle)'nin "*Ve Âdem Rabbine karşı geldi ve azdı*" (*Tâhâ*, 121) buyruğu azgın isminin Allah'ın yapılmasından sakındırdığı bir günahı işleyen kimse hakkında -bu günah küfür, şirk ya da bunlara benzer bir şey olmasa bile- kullanılabileceğini açıklamakta ve beyân etmektedir. Kalbi ve lisânı Allah (azze ve celle)'ye iman eden ve O'nu birleyen, Allah'ın kendisine farz kıldığı ve kendisine farz kılınmış olmadığı hâlde O'nun kendisini teşvik ettiği iyi amellerin büyük kısmında Yaratıcısına itaat eden, bazı masiyetleri ve günahları işlemiş olsa bile masiyetlerin çoğundan kaçınan bir kimsenin; Allah'a kâfirlik eden, O'nunla birlikte başka ilahlara duâ eden, onun bir eşinin veya çocuğunun olduğunu -ki Allah bundan çok yücedir- söyleyen, Allah'ın iman edilmesini emrettiği şeylerden hiçbirine iman etmeyen, Allah'ın buyurduğu hiçbir farzı ve nâfileyi yerine getirmeyen, Allah'ın sakındırdığı hiçbir masiyetten geri durmayan kimse ile aynı kısımda olması mümkün değildir. Evet, bu ikisinin cehennemin aynı yerinde bir araya gelmesi mümkün değildir. Her akıl kimin günahı daha büyükse ve daha çoksa Allah'ın onun günahlarını affetmediği takdirde onun cehennemdeki azabının daha çetin olacağını bilir. Tıpkı aklı olan herkesin kim Allah (azze ve celle)'ye daha çok taatte bulunmuşsa, hayırları yaparak ve kötülüklerden uzak durarak O'na yaklaşmışsa onun cennetlerdeki derecesinin daha yukarıda olacağını, mükâfatının daha büyük ve nimetinin daha bol olacağını bildiği gibi... Şu hâlde bir müslüman, tevhîd ehlinin Allah (azze ve celle)'ye iftirâ edenlerle, O'nun bir ortağının ya da ortaklarının olduğunu söyleyenlerle, O'nun bir eşinin ve çocuğunun

olduğunu iddia edenlerle, O'na küfredenlerle, O'na şirk koşanlarla, Allah (azze ve celle)'nin iman edilmesini emrettiği her şeyi inkâr edenlerle, resûllerin tamamını yalanlayanlarla, farzların tamamını terk edenlerle, masiyetlerin tamamını işleyenlerle, ateşlere tapanlarla, putlara ve haçlara secde edenlerle cehennemde aynı derecede olacağını nasıl aklından geçirebilir? Bu meseleyi anlamayan kimse tevhîd ehlinin cehennemden çıkarılması hakkında Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyetle zikretmiş olduğum sahih ve mütevâtir haberleri yalanlamaktan kaçış bulamaz. Zira "Cehennemden orada olmayan kimseleri çıkarın" denmesi imkânsızdır. Bundan daha imkânsız olanı ise "Cehennemden orada olmayan kimseler çıkar" denmesidir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haberleri geçersiz kılındığı takdirde din silinmiş ve İslâm geçersiz kılınmış olur. Allah (azze ve celle) kâfirlerin bile tamamını cehennemin bir yerinde bir arada kılmamış, onların tamamının azâbını bir eylememiştir. Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz münâfıklar cehennemin en aşağı derecesindedirler.*" (Nisâ, 145) Yine O şöyle buyurmuştur: "*Firavun hânedânını azâbın en şiddetlisine sokun!*" (Ğâfir, 46)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şimdi ben Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zâhirleri üzere yorumlandıkları takdirde amellerin faziletleri hakkında zikretmiş olduğumuz ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içerisinde o amellerden birini yapanın cenneti hak edeceğini ve cehennemden korunacağını bildirdiği haberlere muhâlif olacak olan haberlerini zikretikten sonra Yaratıcımız (azze ve celle)'nin izniyle Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "*Kim şunu yaparsa cehenneme girmez*" şeklindeki haberlerinin manasını, yine O'nun "*...cehennemden çıkar*" buyruğunun manasını beyân edeceğim ve bu haberlerin manalarını gâyet açıklayıcı bir şekilde te'lîf edeceğim.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Rivâyet Edilen Nakil Yönünden Sâbit Olan Fakat İki Fırkanın Manasını Bilmediği Haberlerin Zikri Bâbı

Mutezile ve Havâric bu fırkalardan biridir. Onlar bu haberleri hüccet olarak getirip büyük günah işleyen kimsenin ondan tevbe etmeden önce öldüğü takdirde cehennemde ebedî olarak bırakılacağını ve cennetlerin ona haram kılınacağını iddia etmişlerdir. Diğer fırka ise Mürcie'dir. Onlar da bu haberlerin tamamını manalarını bilmediklerinden dolayı red ve inkâr etmişlerdir. Şimdi ben Allah Teâlâ'nın tevfîkiyle

bu haberleri isnadlarıyla ve metinlerinin lafızlarıyla zikredeceğim ve manalarını beyân edeceğim.

٥٤٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثنا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ، وَثنا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ ، وَثنا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ، وَأَبَا بَكْرَةَ، قَالَا: سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ، قَلْبِي مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ» هَذَا حَدِيثُ عَبْدِ الْوَاحِدِ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ، وَفِي خَبَرِ ابْنِ عُلَيَّةَ مِثْلُ مَعْنَاهُ

549- Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvâhid b. Ziyâd tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel tahdis etti...

Bize Müemmel b. Hişâm da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl, Âsım el-Ahvel'den tahdis etti...

Bize Selm b. Cünâde de tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım, Ebû Osmân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı ve Ebû Bekra'yı şöyle derlerken işittim: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini iki kulağım işitti ve kalbim belledi: "*Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse cennet ona haramdır.*"

Bu Abdulvâhid'in ve Ebû Muâviye'nin hadisidir. İbn Uleyye'nin hadisi de aynı manadadır.

٥٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدًا، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبَا بَكْرَةَ، وَتَسَوَّرَ حِصْنَ الطَّائِفِ فِي أُنَاسٍ، فَجَاءَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَا: سَمِعْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ: مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

550- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Âsım el-Ahvel'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Osmân'ı şöyle derken işittim: Sa'd'ı -ki o

Allah yolunda ilk ok atan kimsedir- ve Ebû Bekra'yı -ki o bir grup insanın içerisinde Tâif'in kalesine tırmanmıştı, sonra da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmişti- işittim, dediler ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittik: *"Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse cennet ona haramdır."*

٥٥١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

فَذَكَرْتُ لِأَبِي ذَلِكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرَةَ: سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

551- Bize Ahmed b. el-Mikdâm tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Zeyd- tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Osmân'dan, onun Sa'd b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse cennet ona haramdır."*

Sonra bunu Ebû Bekra'ya söyledim. Bunun üzerine Ebû Bekra şöyle dedi: Bunu Rasulullah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki kulağım işitti ve kalbim belledi.

٥٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ مَالِكٍ، وَأَبَا بَكْرَةَ يُحَدِّثَانِي، وَذَكَرَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

552- Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Âsım'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Osmân'ı şöyle derken işittim: Sa'd b. Mâlik'i ve Ebû Bekra'yı bana tahdis ederlerken işittim, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylediler: *"Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse cennet ona haramdır."*

٥٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، وَرَجُلٍ، آخَرَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

553- Bize Ebu'l Hattâb Ziyâd b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Abdulmecîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân tahdis etti. Onun Âsım el-Ahvel'den, onun Ebû Osmân en-Nehdî'den, onun Usâme b. Zeyd'den, onun da Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan ve Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in ashâbından bir başka adamdan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "*Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse Allah ona cenneti haram kılar.*"

٥٥٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، قَالَ: حَدَّثْتُ أَبَا بَكْرَةَ، قَالَ: قُلْتُ: سَمِعْتُ سَعْدًا، يَقُولُ: سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ، قَلْبِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنِ ادَّعَى أَبًا غَيْرَ أَبِيهِ فِي الْإِسْلَامِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ» ، قَالَ: وَأَنَا سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

554- Bize Ebu'l Eş'as tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey' tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid, Ebû Osmân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Bekra'ya tahdis edip dedim ki: Sa'd'ı şöyle derken işittim: Bunu Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den iki kulağım duydu ve kalbim belledi: "*Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde İslâm'da babasından başka bir babanın oğlu olduğunu iddia ederse cennet ona haramdır.*"

(Ebû Bekra) dedi ki: "Bunu Muhammed (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den benim kulaklarım da duydu ve benim kalbim de belledi."

٥٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ، وَوَعَاهُ، قَلْبِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنِ ادَّعَى أَبًا فِي الْإِسْلَامِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ

عَلَيْهِ حَرَامٌ» فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي بَكْرَةَ، فَقَالَ: وَأَنَا سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

555- Bize Ebû Bişr el-Vâsıtî tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbn Abdullah- tahdis etti. Onun Hâlid el-Hazzâ'dan, onun Ebû Osmân'dan, onun Sa'd b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İki kulağım duydu ve kalbim belledi ki Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde İslâm'da bir babanın oğlu olduğunu iddia ederse cennet ona haramdır.*"

(Ebû Osmân dedi ki:) Sonra bunu Ebû Bekra'ya söyledim. "Bunu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benim kulaklarım da işitti ve benim kalbim de belledi" dedi.

٥٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ الْأَزْرَقُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يُحَدِّثُ عَنْ سَعْدٍ، وَأَبِي بَكْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

556- Bize Muhammed b. Hassân el-Ezrak tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Âsım'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Osmân'ı, Sa'd'dan ve Ebû Bekra'dan Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "*Kim onun babası olmadığını bildiği hâlde kendisini babasından başkasına nisbet ederse cennet ona haramdır.*"

٥٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: ثَنَا غُنْدَرٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنِ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ فَلَنْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ، وَرِيحُهَا يُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ سَبْعِينَ عَامًا» فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ نُعَيْمُ بْنُ أَبِي مُرَّةَ وَكَانَ مُعَاوِيَةُ أَرَادَ يَدَّعِي، فَقَالَ لِمُعَاوِيَةَ: إِنَّمَا أَنَا سَهْمٌ مِنْ كِنَانَتِكَ، فَأَقْدِمْنِي حَيْثُ شِئْتَ

557- Bize Muhammed b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Ğunder tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Mücâhid'den, onun Abdullah b. Amr'dan, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim babasından başkasının oğlu olduğunu iddia ederse cennetin kokusunu alamaz. Hâlbuki onun kokusu yetmiş yıl yürüme mesâfesinden alınır.*"

Nuaym b. Ebî Murra bunu gördüğü zaman -ki Muâviye (Ziyâd b. Ebîhî'nin babasından başkasının oğlu olduğunu) iddia etmek istemişti- Muâviye'ye şöyle dedi: "Ben senin sadağından bir okum. Beni istediğin yere fırlat!"

حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَلَفْظُهُ مُخَالِفٌ لِهَذَا اللَّفْظِ، خَرَّجْتُهُ فِي كِتَابِ الْوَرَعِ، خَرَّجْتُ بَعْضَ هَذَا الْخَبَرِ فِي غَيْرِ هَذَا الْكِتَابِ.

Bize Bündâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer (Ğunder) tahdis etti... Fakat onun lafzı önceki lafızdan farklıdır. Bunu "Kitâbu'l Vera"da tahriç ettim. Bu haberin bir kısmını bu kitaptan başka yerlerde tahriç ettim.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şimdi bu cinsten olan, yani Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in küfür olmayan ve imanı tamamen ortadan kaldırmayan bazı hataları ve günahları işleyen kimsenin -Havâric'in ve Mutezile'nin zannettiği mananın aksine- cennetten mahrum olacağını bildirmesi cinsinden olan başka bir husûsa daha kulak verin:

٥٥٨- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ

558- Bize Selm b. Cunâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Hemmâm'dan, onun Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.*"

٥٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: ثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلًا، يَنُمُّ الْحَدِيثَ، فَقَالَ حُذَيْفَةُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ

559- Bize Abdulvâris b. Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn tahdis etti. Onun Vâsıl'dan, onun Ebû Vâil'den, onun da Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre onun kulağına bir adamın laf taşıdığı geldi. Bunun üzerine Huzeyfe

şöyle dedi: Ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Laf taşıyan kimse cennete giremez"* buyururken işittim.

٥٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ فَمَرَّ رَجُلٌ، فَقَالُوا: هَذَا يُبَلِّغُ الْحَدِيثَ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ» قَالَ سُفْيَانُ: وَالْقَتَّاتُ: الَّذِي يَنُمُّ وَيُبَلِّغُ

560- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Hemmâm b. el-Hâris'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe'nin yanındaydık. Bir adam geçti. "Bu laf taşıyor" dediler. Bunun üzerine (Huzeyfe) "Ben Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *'Koğuculuk yapan kimse cennete giremez'* buyururken işittim" dedi.

Süfyân "Kattât/koğucu, insanlar arasında laf götürüp getiren kimsedir" dedi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbı da "Kitâbu'l Vera"da koğuculuk hakkındaki ağır tehditler bölümünde tahriç ettim. Şimdi dinden çıkaran bir küfür olmayan bir günahı ya da hatayı işleyen kimsenin cennete haram kılınması cinsinden olan fakat manası Havâric'in ve Mutezile'nin zannettiğinden farklı olan başka bir hususa kulak verin:

٥٦١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا الْعَلَاءُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ السُّلَمِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ» ، فَقَالَ رَجُلٌ: وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا؟ قَالَ: «وَإِنْ كَانَ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ» قَدْ أَمْلَيْتُ هَذَا الْبَابَ فِي كِتَابِ الْأَيْمَانِ وَالنُّذُورِ

561- Bize Alî b. Hucr tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize el-Alâ -ki o İbn Abdurrahmân'dır- tahdis etti. Onun Ma'bed b. Ka'b'dan, onun kardeşi Abdullah b. Ka'b el-Sülemî'den, onun da Ebû Umâme'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim yemîniyle bir müslümanın hakkını gasp ederse Allah ona cehennemi vâcip kılar ve cenneti haram eder"* buyurdu. Bir adam "Basit bir şey

olsa da mı?" diye sorunca da "*Erâk ağacından bir dal olsa bile*" diye cevap verdi.

Bu bâbı "Kitâbu'l Eymâni ve'n Nüzur"da ("Yeminler ve Adaklar Kitabı"nda) yazdırdım.

Câhillerden Birçoğunun, Lafızlarının Farklılığından Dolayı Zikretmiş Olduğumuz Bu Haberlere Muhâlif Olduğunu Zannedebileceği Fakat Bizim Nezdimizde Manasının İnceliğinden Dolayı Öyle Olmayan Sâbit Senedli ve Sağlam Haberlerin Zikri Bâbı

Şimdi biz -Allah diler ve muvaffak kılarsa- haberleri lafızlarıyla zikrettikten sonra bunlarla kastedilen manaları te'lîf edeceğiz.

٥٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ» وَقُلْتُ: مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ دَخَلَ النَّارَ

562- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Şakîk'ten, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim Allah'a hiçbir şey ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer.*" Ben de "Kim Allah'a bir şey ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer" dedim.

٥٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَيَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ، قَالَا: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَةً وَأَنَا أَقُولُ أُخْرَى: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَجْعَلُ لِلَّهِ أَنْدَادًا دَخَلَ النَّارَ» ، وَقُلْتُ: وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَجْعَلُ لِلَّهِ أَنْدَادًا دَخَلَ الْجَنَّةَ لَمْ يَقُلْ بُنْدَارٌ فَقُلْتُ لِبُنْدَارٍ: وَمَنْ مَاتَ، فَقَالَ بُنْدَارٌ: نَعَمْ، وَقَالَ يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ» وَأَنَا أَقُولُ: وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ

563- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adiyy tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Süleymân'dan, onun Ebû Vâil'den, onun da Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir söz söyledi ki ben de bir başkasını söylüyorum. O "*Kim Allah'a denkler kıldığı hâlde ölürse cehenneme girer*" buyurdu. Ben de "Kim Allah'a denkler kılmadığı hâlde ölürse cennete girer" dedim.

Bündâr ... demedi. Bunun üzerine Bündâr'a "*Kim ölürse?*" dedim. Bündâr da "Evet, öyle" dedi. Yahyâ b. Hakîm ise şöyle dedi: "*Kim Allah'a*

bir denk kıldığı hâlde ölürse cehenneme girer. Ben de 'Kim Allah'a bir denk kılmadığı hâlde ölürse cennete girer' diyorum."

٥٦٤- حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَةً وَقُلْتُ أُخْرَى، قَالَ: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ» وَقُلْتُ: مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ

564- Bize Selm b. Cünâde tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Şakîk'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir söz söyledi ki ben de bir başkasını söyledim. O "*Kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer*" buyurdu. Ben de "Kim Allah'a bir şeyi ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer" dedim.

٥٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَذَا غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ دَخَلَ النَّارَ» ، وَقُلْتُ: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ» قَلَبَ ابْنُ نُمَيْرٍ الْمَتْنَ عَلَى مَا رَوَاهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَتَابَعَ شُعْبَةُ فِي مَعْنَى الْمَتْنِ، وَشُعْبَةُ وَابْنُ نُمَيْرٍ أَوْلَى بِمَتْنِ الْخَبَرِ مِنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ، وَتَابَعَهُمَا أَيْضًا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ

565- Bize Ebû Saîd el-Eşecc tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Numeyr el-A'meş'ten *bunu* tahdis etti. Şu kadar var ki o şöyle dedi: (Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:) Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i "*Kim Allah'a bir şeyi ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer*" buyururken işittim. Ben de "Kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer" dedim.

İbn Numeyr metni Ebû Muâviye'nin rivâyet ettiğinin tersine çevirdi ve metnin manası yönünden Şu'be'ye mutâbaat etti. Şu'be ve İbn Numeyr haberin metni yönünden Ebû Muâviye'den daha sağlamdır. Ayrıca onlara Seyyâr Ebu'l Hakem de mutâbaat etmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقُطَعِيُّ، قَالَ: ثنا رَوْحُ بْنُ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: خَصْلَتَانِ إِحْدَاهُمَا سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ

اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْأُخْرَى أَنَا أَقُولُهَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ» وَأَنَا أَقُولُ: مَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ

Bize Muhammed b. Yahyâ el-Kutaî tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Atâ b. Ebî Meymûne tahdis etti, dedi ki: Bize Seyyâr Ebu'l Hakem tahdis etti. Onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İki şey var ki bunlardan birini Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittim, diğerini de ben söylüyorum. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Kim Allah'a bir denk kıldığı hâlde ölürse cehenneme girer*" buyurdu. Ben de "Kim Allah'a bir denk kılmadığı hâlde ölürse cennete girer" diyorum.

٥٦٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: ثَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَجُلًا، سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا الْمُوجِبَتَانِ؟ قَالَ: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ دَخَلَ النَّارَ»

حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ بِنَحْوِهِ وَحَدَّثَنَا بُنْدَارٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى

566- Bize Alî b. Haşrem tahdis etti, dedi ki: Bize Îsâ -yani İbn Yûnus- tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun da Câbir'den rivâyet ettiğine göre bir adam Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Mûcibetân/iki gerektirici nedir?" diye sordu. Bunun üzerine O şöyle cevap verdi: "*Kim Allah'a bir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer. Kim de Allah'a bir şeyi ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer.*"

Bize Ebû Hâşim tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş *benzerini* tahdis etti.

Bize Bündâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti...

٥٦٧- وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَ اللَّهَ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّارَ» وَقَالَ بُنْدَارٌ «وَهُوَ يُشْرِكُ بِهِ

دَخَلَ النَّارَ» وَقَالَ الصَّنْعَانِيُّ: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَرَوَى خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ لَقِيَهُ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّارَ

567- Bize Muhammed b. Abdula'lâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Ebu'z Zubeyr'den, onun Câbir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim Allah'a O'na ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de Allah'a O'na ortak koştuğu hâlde kavuşursa cehenneme girer.*"

Bündâr "*O'na ortak koştuğu hâlde (kavuşursa) cehenneme girer*" dedi.

(Muhammed b. Abdula'lâ) es-San'ânî "Câbir b. Abdullah'tan" dedi ve şöyle devam etti:

Hâlid b. Abdullah el-Vâsıtî de rivâyet edip şöyle dedi: Bize Abdurrahmân b. İshâk tahdis etti. Onun Ebu'z Zubeyr'den, onun Câbir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim Allah'a O'na ortak koştuğu hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de O'na O'na ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cehenneme girer.*"

٥٦٨- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ» حَدَّثَنَاهُ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ

568- Bize Bişr b. Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah el-Vâsıtî tahdis etti. Onun Zekeriyyâ b. Ebî Zâide'den, onun Atıyye'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim Allah'a bir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer.*" Bunu bize Amr b. Alî de tahdis etti, dedi ki: Bana Abdulhamîd b. Abdurrahmân Ebû Yahyâ el-Himmânî tahdis etti, dedi ki: Bize Zekeriyyâ b. Ebî Zâide tahdis etti.

٥٦٩- وثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ الصَّنْعَانِيُّ أَبُو هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَقِيلِ بْنِ مَعْقِلِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِيهِ عَقِيلٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا سَأَلْتُ عَنْهُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيَّ، فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ قَدْ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَمِعَ مِنْهُ، سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ، فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَ اللَّهَ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّارَ

569- Bize Muhammed b. Yahyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Abdulkerîm es-San'ânî Ebû Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana İbrâhîm b. Akîl b. Ma'kil b. Münebbih tahdis etti. Onun babası Akîl'den, onun da Vehb b. Münebbih'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bu benim Câbir b. Abdullah el-Ensârî'ye sorduğum, onun da bana Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile şâhit olduğunu ve O'ndan işittiğini haber verdiği şeydir: Ona mümini sordum. O da bana Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şöyle buyururken işittiğini haber verdi: "*Kim Allah'a O'na ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de Allah'a O'na ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cehenneme girer.*" Yazım hatası yapılmış. Doğrusu 'koştuğu hâlde kavuşursa' olacak. 16.07.2020

٥٧٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عِمْرَانَ الْعَابِدِيُّ، قَالَ: ثَنَا فُضَيْلٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمُوجِبَتَانِ: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّارَ"

570- Bize Abdullah b. İmrân el-Âbidî tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl -yani İbn Iyâd- tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun Câbir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*İki mûcibe/gerektirici vardır: Kim O'na ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer. Kim de O'na ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer.*"

٥٧١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَبِيدَةُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا الْمُوجِبَتَانِ؟ قَالَ: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ

571- Bize Ahmed b. Menî' tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeyde tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun Câbir'den rivâyet

ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e "Mûcibe-tân/iki gerektirici nedir?" diye soruldu. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Kim Allah'a bir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölürse cennete girer. Kim de Allah'a bir şeyi ortak koştuğu hâlde ölürse cehenneme girer.*"

٥٧٢- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَنَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَسَدٌ، وَهُوَ ابْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ الْجَعْدِ بْنِ دِينَارٍ الْيَشْكُرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ قَيْسٍ، قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْمُوجِبَتَيْنِ، فَقَالَ: الْمُوجِبَتَانِ: مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَ اللَّهَ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّارَ قَالَ: وَقَالَ جَابِرٌ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَئِسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ أَبَدًا، وَلَكِنَّهُ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ وَقَدْ رَضِيَ بِذَلِكَ»

572- Bize er-Rabî' b. Süleymân ve Nasr b. Merzûk tahdis etti, dediler ki: Bize Esed -ki o İbn Mûsâ'dır- tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Zeyd, el-Ca'd b. Dînâr el-Yeşkurî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Süleymân b. Kays tahdis etti, dedi ki: Câbir b. Abdullah'a mûcibeteyni/iki gerektiriciyi sordum. Dedi ki: "İki gerektirici şudur: Kim Allah'a O'na bir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de Allah'a O'na ortak koştuğu hâlde kavuşursa cehenneme girer."

Yine Câbir şöyle dedi: Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "*Şüphesiz şeytan namaz kılanların kendisine ibâdet etmesinden ebediyen ümidini kesmiştir. Fakat o sizi birbirinize karşı kışkırtıp durmaktadır. O bununla hoşnut olmuştur.*"

Bu isnâdın bu lafızla sıhhati hususunda kalpte bir şüphe vardır. "Bana Süleymân b. Kays tahdis etti" denmektedir. Zira bu Süleymân b. Kays, Süleymân b. Kays el-Yeşkurî'dir. Ashâbımızdan bilgili kimseler Süleymân b. Kays'ın Câbir b. Abdullah'tan önce vefat ettiğini, Câbir b. Abdullah'tan rivâyetle yazdığı sahîfesinin Basra'ya geldiğini, onun bir kısmını Ebû Bişr Câbir b. Ebî Vahşiyye'nin, bir kısmını Katâde b. Deâme'nin, bir kısmını da başkalarının rivâyet ettiğini söylemektedirler.

Yine İmanı Tamamen Ortadan Kaldırmayan Bazı Masiyetleri İşleyen Kimseye Cehennemin Haram Kılınması Hakkında Rivâyet Edilen, Mutezile'nin ve Havâric'in Manalarını Bilmediği ve Bu Masiyetleri ya da Bunların Bir Kısmını İşleyen Kimseden Mümin İsmini Aldıkları Haberlerin Zikri Bâbı

Allah diler ve muvaffak kılarsa ben bu haberleri isnadlarıyla beraber zikredeceğim, manalarını beyân edeceğim; bu haberlerin manalarıyla daha önce zikrettiğimiz, Mürcie'nin hüccet getirip bu masiyetleri ve hataları işleyen kimselerin imanlarında hiçbir noksan olmayan imanı kâmil kimseler olduğunu zannettiği haberlerin manalarını te'lîf edeceğim.

٥٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَا: ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ نُبَيْطٍ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَّانٌ وَلَا عَاقٌّ، وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ

573- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Muhammed b. Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Nubeyt'ten, onun Câbân'dan, onun Abdullah b. Amr'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*İyiliği başa kakan kimse, ana babasına eziyet eden kimse ve içki bağımlısı kimse cennete giremez.*"

٥٧٤- حَدَّثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ»

574- Bize Amr b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*(Akrabalık bağlarını) koparan kimse cennete giremez.*"

Bu iki haberin tariklerini "Kitâbu'l Birri ve's Sıla"da ("İyilik ve Akrabalık Bağlarını Gözetme Kitabı"nda) tahriç ettim. Abdullah b. Amr'ın haberinin bazı tariklerini "Kitâbu'l Eşribe"de ("İçecekler Kitabı"nda) da tahriç ettim.

٥٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ: ثَنَا أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ الْأَعْرَجِ، أَنَّهُ سَمِعَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ، وَالدَّيُّوثُ، وَرَجُلَةُ النِّسَاءِ"

575- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ebî Uveys tahdis etti, dedi ki: Bize kardeşim tahdis etti. Onun Süleymân b. Bilâl'den, onun Abdullah b. Yesâr el-A'rec'den rivâyet ettiğine göre o Sâlim b. Abdullah'ı babası tarîkiyle Ömer'den onun şöyle dediğini tahdis ederken işitmiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Üç *kimse vardır ki cennete giremez: Ana babasına eziyet eden kimse, deyyûs ve erkeklere benzemeye çalışan kadın.*"

٥٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، فِي مُسْنَدِ ابْنِ عُمَرَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، بِإِسْقَاطِ عُمَرَ، وَقَالَ: إِنَّهُ سَمِعَ سَالِمًا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَاقٌّ وَالِدَيْهِ، وَمُدْمِنُ خَمْرٍ، وَمَنَّانٌ بِمَا أَعْطَى

576- Bize Muhammed b. Yahyâ "İbn Ömer Müsnedi"nde Ömer'i düşürerek bu isnâd ile tahdis etti ve şöyle dedi: O Sâlim'i babası tarikiyle Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den O'nun şöyle buyuruğunu tahdis ederken işitmiştir: "Üç *kimse vardır ki Allah kıyâmet günü onlara bakmaz: Ana babasına eziyet eden kimse, içki bağımlısı kimse, verdiği şeyi başa kakan kimse.*"

٥٧٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّهُ سَمِعَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ، وَمُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَالْمَنَّانُ بِمَا أَعْطَى»

577- Bize Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Ömer b. Muhammed haber verdi. Onun Abdullah b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre o Sâlim b. Abdullah'ı şöyle derken işitmiştir: Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Üç *kimse vardır ki Allah kıyâmet günü onlara bakmaz:*

Ana babasına eziyet eden kimse, içki bağımlısı kimse ve verdiği şeyi başa kakan kimse."

٥٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ الثَّانِي، سَوَاءٌ: «ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ، وَالدَّيُّوثُ، وَرَجُلَةُ النِّسَاءِ» قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي أُوَيْسٍ يُرِيدُ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

578- Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb b. Süleymân b. Bilâl tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Bekr b. Ebî Uveys, Süleymân b. Bilâl'den bu ikinci isnâdın aynısıyla şunu tahdis etti: "Üç *kimse vardır ki cennete giremez: Ana babasına eziyet eden kimse, deyyûs ve erkeklere benzemeye çalışan kadın."*

Muhammed b. Yahyâ bize "Bu isnâd ile Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den İbn Ebî Uveys'in hadisinin aynısını yani "Üç *kimse vardır ki Allah kıyâmet günü onlara bakmaz"* hadisini..." dedi.

٥٧٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا الزُّهْرِيُّ، وَثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ» قَالَ: يُرِيدُ الرَّحِمَ

579- Bize Abdulcebbâr b. el-Alâ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize ez-Zuhrî tahdis etti...

Bize Yûnus b. Abdula'lâ ve Saîd b. Abdurrahmân da tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân, ez-Zuhrî'den *Amr b. Alî'nin İbn Uyeyne'den rivâyet ettiği hadisin aynısını* tahdis etti.

Bize yine Yûnus b. Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in babasından haber verdiğine göre o Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şöyle buyururken işitimiş: "*Kesen cennete giremez.*"

Dedi ki: "Yani akrabalık bağını..."

٥٨٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ الْأَعْرَجِ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ ثُرْمُلَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَتَلَ نَفْسًا مُعَاهَدَةً بِغَيْرِ حَقِّهَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ أَنْ يَشُمَّ رِيحَهَا»

580- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus tahdis etti. Onun el-Hakem b. el-A'rec'den, onun el-Eş'as b. Surmule'den, onun Ebû Bekra'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Kim haksız yere anlaşmalı bir kimseyi öldürürse Allah ona (cennetin) kokusunu koklamayı haram kılar.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Doğru olan lafız bu haberi rivâyet edenlerin söylediği "*onun kokusunu koklamayı*" lafzıdır.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini "Kitâbu'l Cihâd"da anlaşmalıyı öldürme hususundaki ağır tehditler bölümünde tahriç ettim.

٥٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَلَدُ زِنْيَةٍ»

581- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize es-Sevrî haber verdi. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Câbân'dan, onun Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Veled-i zinâ cennete giremez.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Ne bu haber ne de Nubeyt'in Câbân'dan rivâyet ettiği haber bizim şartımıza uymamaktadır. Zira Câbân meçhûl bir kimsedir. Ayrıca Alî bu isnaddan Nubeyt'i düşürmüştür.

٥٨٢- وَقَدْ رَوَاهُ عَنْ رَجُلٍ، مِنْ آلِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، غَيْرَ مُسَمًّى، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، عَنْ عَمَّارٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ دَيُّوثٌ وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ» حَدَّثَنَاهُ بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا مِنْ آلِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ

582- Bunu Şu'be de Sehl b. Huneyf'in âilesinden ismi belli olmayan bir adamdan, o Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'den, o Ammâr'dan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiştir. Bu rivâyete göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Deyyus ve içki bağımlısı cennete giremez"* buyurmuştur.

Bunu bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Sehl b. Huneyf'in âilesinden bir adamı işittim...

٥٨٣- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ يَعْنِي ابْنَ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُدْمِنُ خَمْرٍ، وَلَا مَنَّانٌ وَلَا عَاقٌّ لِوَالِدَيْهِ وَلَا وَلَدُ زِنْيَةٍ

583- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim'den -yani İbn Ebi'l Ca'd'dan- onun Câbân'dan, onun Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"İçki bağımlısı, iyiliği başa kakan, ana babasına eziyet eden ve veled-i zinâ cennete giremez."*

٥٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌّ وَلَا مَنَّانٌ، وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ، وَلَا وَلَدُ زِنًا، وَلَا مَنْ أَتَى ذَاتَ مَحْرَمٍ»

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ نُبَيْطٍ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ

584- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muemmel tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim'den, onun Câbân'dan, onun Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ana babasına eziyet eden, iyiliği başa kakan, içki bağımlısı, veled-i zinâ ve mahremine varan kimse cennete giremez."*

Bize yine Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O Mansûr'dan, o Sâlim'den, o

Nubeyt'ten, o Câbân'dan, o Abdullah b. Amr'dan, o da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzerini rivâyet etti.

٥٨٥- وَفِي خَبَرِ دَاوُدَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، فِي بَعْثِهِمُ الرَّسُولَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ لِلْمَسْأَلَةِ عَنْ أَعْظَمِ الْكَبَائِرِ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْرَبُهَا فَتُقْبَلُ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَلَا يَمُوتُ فِي مَثَانَتِهِ شَيْءٌ إِلَّا حُرِّمَتْ عَلَيْهِ بِهَا الْجَنَّةُ»

585- Dâvûd b. Sâlih'in Sâlim'den, onun da babasından rivâyet ettiği haberde geçtiği üzere insanlar Abdullah b. Ömer'e büyük günahların en büyüğünü sormak için elçi göndermişlerdi. O da şöyle cevap vermişti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Bir kimse onu içerse kesinlikle kırk gece namazı kabul edilmez. Mesânesinde ondan bir şey olduğu hâlde ölürse de kesinlikle ondan dolayı cennet kendisine haram edilir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bunu tamamıyla "Kitâbu'l Eşribe"de ("İçecekler Kitabı"nda) içki içme hakkındaki ağır tehditler bahsinde yazdırdım.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ تَمَامٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ

Bize Muhammed b. Amr b. Temmâm tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem tahdis etti...

وَثَنَا ابْنُ أَبِي زَكَرِيَّا، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ صَالِحٍ

Bize İbn Ebî Zekeriyyâ da tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Meryem haber verdi, dedi ki: Bize ed-Derâverdî tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd b. Sâlih haber verdi.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sahih olarak rivâyet edilmişse bu haberin manası uzun süreden beri ashâbıma söylediğim şeydir. Bu haberlerin manası iki manadan biridir.

Birincisi: Cennete giremez. Yani cennetlerin bir kısmına giremez. Zira Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) cennette cennetlerin olduğunu bildirmiş-

tir. Cennet ismi bu cennetlerden her biri hakkında kullanılır. Şu hâlde zikretmiş olduğumuz "Kim şu masiyeti işlerse Allah ona cenneti haram kılar ya da cennete giremez" şeklindeki bu haberlerin manası şudur: O en yüksek, en şerefli, en değerli, en çok nimeti barındıran, en çok mutluluk ve sevinç veren, en geniş cennetlerden birine giremez. Değilse O'nun maksadı o kimsenin cennette bulunan o cennetlerden hiçbirine giremeyeceği değildir.

Nitekim Abdullah b. Amr da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği "*Ana babasına eziyet eden kimse, iyiliği başa kakan kimse ve içki bağımlısı kimse cennete giremez*" haberini beyân etmiş, O'nun ancak -benim iki manadan biri olarak yorumladığım şekilde- cennetteki "hazîratu'l kuds"u kastettiğini açıklamıştır.

٥٨٦-حَدَّثَنَا بِهَذَا الْخَبَرِ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ، وَثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّهُ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ حَظِيرَةَ الْقُدُسِ سِكِّيرٌ وَلَا عَاقٌّ وَلَا مَنَّانٌ» غَيْرَ أَنَّ ابْنَ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: «سِكِّيرٌ وَلَا مُدْمِنٌ، وَلَا مَنَّانٌ» وَالصَّحِيحُ مَا قَالَهُ بُنْدَارٌ

586- Bize bu haberi Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti...

Bize Muhammed b. Abdula'lâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid -yani İbnu'l Hâris- tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Ya'lâ b. Atâ'dan, onun Nâfi' b. Urve b. Mes'ûd'dan, onun da Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sarhoş, ana babasına eziyet eden ve iyiliği başa kakan kimse hazîratu'l kudse (kudsiyet hazîresine/kudsiyet bölümüne) giremez."

İbn Abdula'lâ "sarhoş, bağımlı ve iyiliği başa kakan" dedi. Doğrusu ise Bündâr'ın söylediğidir.

İkinci mana ise ashâbıma sayısını bilmediğim kadar çok söylediğim şeydir: Kur'ân'da ve Sünnet'te tevhîd ehli hakkında vârid olan her tehdit Allah'ın bağışlamayı dilemesi, affetmesi, kerem etmesi, lütufta bulunması ve böylece söz konusu günahın işlenmesine karşılık azap etmemesi istisnâ edilerek şarta bağlanmıştır. Zira Allah (azze ve celle) kita-

bının muhkem nassında "*Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar*" (Nisâ, 48) buyruğunda şirkin altındaki günahları bağışlamayı dileyebileceğini haber vermiştir.

Bu meseleyi "Meâni'l Kur'ân" (Kur'ân'ın Manaları) kitabında ilk kitapta yazdırdım. Ayrıca Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in bu manayı barındıran bir haberini de delil getirdim ki o haberi burada söz konusu etmemiştim. (Bu haber göstermektedir ki) Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) "*Kim yemîn ile müslüman bir kimsenin malını koparıp alırsa Allah ona cenneti haram kılar*" buyruğuyla ancak "Allah'ın onu affetmeyi ve cezalandırmamayı dilemesi durumu müstesnâ bu böyledir" manasını kastetmiştir.

٥٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ الْقَيْسِيُّ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ، أَنَّ الْأَشْعَثَ وَهَبَ لَهُ غُلَامًا فَغَضِبَ عَلَيْهِ وَقَالَ: وَاللَّهِ مَا وَهَبْتُ لَكَ شَيْئًا، فَلَمَّا أَصْبَحَ رَدَّهُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ صَبْرًا لِيَقْتَطِعَ مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ مُجْتَمِعٌ عَلَيْهِ غَضْبَانُ، إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ

587- Bize Muhammed b. Ma'mer el-Kaysî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Haccâc b. Minhâl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Amr b. Yahyâ b. Saîd b. el-Âs'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Kays b. Muhammed'in Muhammed b. el-Eş'as'tan tahdis ettiğine göre el-Eş'as ona bir köle bağışlamış. Sonra ona öfkelenmiş ve "Vallahi sana bir şey hibe etmedim!" demiş. Sabaha erdiği zaman da köleyi ona geri verip şöyle demiş: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "*Kim müslüman bir kimsenin malını koparıp almak için yalan yere yemin ederse kıyâmet günü Allah'ın huzûruna O kendisine öfkeli olduğu hâlde çıkar. Onu dilerse affeder, dilerse cezalandırır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Şimdi benim söylediğim şeyin yani cennetin cennette bulunan cennetlerden meydana geldiğinin ve cennet isminin bu cennetlerden her biri hakkında kullanılabileceğinin doğruluğunu açıklayan habere kulak verin ki bunu Nebî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'den naklettiğimiz "Kim şu şu masiyeti işlerse cennete giremez"

şeklindeki haberleri O'nun maksadının ancak en yüksek, en şerefli, en üstün, en değerli, en fazla nimeti barındıran ve en geniş cennetlerden bazıları olduğu yönünde tevil etmemizin isâbetli olduğuna delil getirebilesiniz. Zira Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Kim şunu şunu yaparsa cennete giremez" deyip bununla "cennetlerden hiçbirine giremez" manasını kastetmiş olması, sonra da onun cennete gireceğini söylemesi, böylece iki sözden birinin diğerini reddetmesi, iki haberden birinin diğerini reddetmesi imkânsızdır. Çünkü bu konu hakkında neshin söz konusu olamayacağı bir konudur. Fakat burada kendisiyle hâs/özel kastedilen âm/genel bir lafız vardır.

٥٨٨-حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ النَّحْوِيَّ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ أُمَّ الرَّبِيعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ، وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بْنِ سُرَاقَةَ، أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ بْنِ سُرَاقَةَ، وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ الثُّكْلَ قَالَ: " يَا أُمَّ حَارِثَةَ: إِنَّهَا جِنَانٌ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى "

588- Bize Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Huseyn b. Muhammed Ebû Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân -yani İbn Abdurrahmân en-Nahvî- Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Ümmü'r Rabî' binti'l Berâ -ki o Hârise b. Sürâka'nın annesidir- Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve O'na şöyle dedi: "Ey Allah'ın Nebîsi, bana Hârise b. Sürâka hakkında bir şey söylemez misin? -O Bedir günü öldürülmüştü, kendisine kimin attığı bilinmeyen bir ok isâbet etmişti.- Eğer o cennetteyse sabrederim. Değilse onun için var gücümle ağlarım!" (Bunun üzerine Rasulullah) şöyle buyurdu: "*Ey Hârise'nin annesi! Çok sayıda cennet vardır. Senin oğlun ise Firdevs-i A'lâ'yı elde etmiştir.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ يَعْنِي ابْنَ يَزِيدَ الْعَطَّارَ وَثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو هِلَالٍ قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، فَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى أَحَادِيثَهُمْ مَرْفُوعَةً، كُلُّهَا بِهَذَا الْمَعْنَى

Bize yine Muhammed b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Müslim b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân -yani İbn Zeyd el-Attâr- tahdis etti...

Bize yine Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hilâl tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde Enes'ten tahdis etti... Sonra Muhammed b. Yahyâ bunların hadislerini hepsi merfû olmak üzere aynı mana ile zikretti.

٥٨٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الدِّرْهَمِيُّ قَالَ: ثنا أُمَيَّةُ يَعْنِي ابْنَ خَالِدٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: خَرَجَ ابْنُ عَمَّتِي حَارِثَةُ يُطَارِدُ يَوْمَ بَدْرٍ، فَأَصَابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ فَأَتَتْ أُمُّهُ الرُّبَيِّعُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنْ كَانَ حَارِثَةُ فِي الْجَنَّةِ فَسَأَصْبِرُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ فَسَتَرَى، قَالَ: يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ، وَإِنَّ حَارِثَةَ فِي الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى

589- Bize Alî b. el-Huseyn ed-Dirhemî tahdis etti, dedi ki: Bize Umeyye -yani İbn Hâlid- tahdis etti. Onun Hammâd b. Seleme'den, onun Sâbit'ten, onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Halamın oğlu Hârise Bedir günü ileri atılarak çıktı ve ona kimin attığı belli olmayan bir ok isâbet etti. Bunun üzerine annesi er-Rabî' Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, eğer Hârise cennetteyse sabrederim, değilse (ne yapacağımı) görürsün" dedi. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Ey Hârise'nin annesi! Çok sayıda cennet vardır. Hârise ise Firdevs-i A'lâ'dadır.*"

٥٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدٌ، قَالَ: ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ الرُّبَيِّعَ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَنْبِئْنِي عَنْ حَارِثَةَ أُصِيبَ يَوْمَ بَدْرٍ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ وَاحْتَسَبْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ فِي الْبُكَاءِ، فَقَالَ: «يَا أُمَّ حَارِثَةَ، إِنَّهَا جِنَانٌ فِي جَنَّةٍ، وَإِنَّهُ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى»

590- Bize Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, dedi ki: Bana Abbâs b. el-Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey' tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde'nin Enes'ten

tahdis ettiğine göre er-Rabî' Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü, bana Hârise'den haber ver. O Bedir günü öldürüldü. Eğer cennetteyse sabrederim ve bunun mükâfâtını Allah'tan umarım. Değilse var gücümle ağlarım." Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "*Ey Hârise'nin annesi! Cennet içinde cennetler vardır. O Firdevs-i A'lâ'yı elde etmiştir.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerinin çoğunu "Kitâbu'l Cihâd"da yazdırdım. Yine bu haberin tariklerini "Zikru Naîmi'l Cenneti ve Zikru Deracâti'l Cenneti ve Bu'du mâbeyne'd Deraceteyn (Cennet Nimetlerinin Zikri, Cennetteki Derecelerin ve İki Derece Arasındaki Uzaklığın Zikri)" kitabında yazdırdım. Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cennet ehlinin (cennetteki) odalarda bulunan kimseleri derecelerinin farkından dolayı tıpkı semânın ufuklarından bir ufuktaki incimsi bir yıldızı gördükleri gibi göreceklerini söylediği, ashâbından bazı kimselerin "Onlar nebîlerin kendilerinden başka kimsenin ulaşamayacağı dereceleri midir?" diye sordukları, O'nun da "*Hayır, Allah'a iman edip resûlleri doğrulayanlar(ın dereceleridir)*" diye cevap verdiği haberleri de yazdırdım. Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cennet derecelerinden iki derece arasında yüz yıl yürüme mesâfesi olduğuna dâir haberlerini de yazdırdım.

Bazı müminlerin işlediği bazı günahların söz konusu edildiği ve Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlar hakkında "Bunu işleyen cennete giremez" buyurduğu haberlerin manası şudur: O kimse; o günahları, hataları ve yanlışları işlememiş olan müttakî kimselerin yurdu olan en yüksek cennete giremez.

Yine ben yaşımın küçük olduğu zamanlarda Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "*Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimse cehenneme girmez*" lafzıyla gelen haberlerinin manasının "Bu kimse cehenneme tıpkı şirk ehli putperestlerin girdiği gibi orada ebedî kalmak üzere girmez" olabileceğini söylüyordum. Nitekim Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Cehennemin ehli olan cehennem ehline gelince onlar orada ne ölürler ne de yaşarlar.*" Bu haberleri tam olarak yazdırmıştım. Yine bu haberlerin manası "Onlar cehennemde kâfirlerin ve müşriklerin bulundukları yere girmezler" de olabilir. Zira Allah (azze ve celle) cehennemin yedi kapısı olduğunu bildirmiş, her kapı için onlardan belirli bir payın olduğunu haber vermiş, "*Onun yedi kapısı vardır...*" buyurmuştur.

Şu hâlde bu haberin manası onların oradaki kâfirlerin bulunduğu yere girmeyecekleri olabilir. Çünkü herkesin bildiği üzere bir yere girmemiş olan kimse hakkında "oradan çıkmadı" denemez. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) da haberleri bilen bir kimsenin reddedemeyeceği mütevâtir haberlerde kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimsenin cehennemden çıkacağını bildirmiştir. Kişinin girmediği bir yerden çıkması imkânsız olduğuna göre gâyet açık bir şekilde anlaşılır ki kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimse cehennemin Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinin oraya girmeyeceğini haber verdiği yerinden başka bir yerinden çıkacaktır.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den me'sûr olarak rivâyet edilen haberler beyân ettiğimiz şekilde te'lîf edilir. Arapların dilini bilen herkesin yakînen bileceği üzere bir kimsenin evlerden birini kastederek "Eve girmeyeceğim" demesi mümkündür. Yine birden fazla evi olan bir kimseyi kastederek "Onun evlerinden hiçbirine girmeyeceğim" manasında değil de "Onun evlerinden birine girmeyeceğim" manasında "Falanın evine girmeyeceğim" demesi mümkündür.

Şimdi işiten kimsenin nezdinde doğru sözlü olan ve asla yalanla ithâm edilmeyen bir kimse var. İşiten kimse onu "Falanın evine girmeyeceğim" derken duyuyor. Kısa ya da uzun bir müddet sonra da "Falanın evine gireceğim" derken duyuyor. Bu durumda doğru sözlü kimseden bu iki lafzı işiten kimseler, bu iki lafzı söyleyen kimse kendileri nezdinde vera sahibi, dindâr, fazîletli ve doğru sözlü olduğu zaman bunlardan birinin diğerinin hilâfına olduğunu düşünmez. Onun yalan söylemeyeceğini bilen biri onu ikinci lafzı söylerken yani "Falanın evine gireceğim" derken işittiği zaman "Falanın evine girmeyeceğim" sözüyle ancak gireceğini söylediği evin hâricinde girmeyeceğini söylediği bir evi kastettiğini bilir. Kendilerinin nezdinde doğru sözlü ve dürüst olan bir kimseyi bu iki lafzı söylerken işiten kimselerin nezdinde bu iki lafzın birbirleriyle çelişkili ve birbirlerini çürüten iki lafız olmadığı, onların iki lafzı da doğru kabul edecekleri, onun girmeyeceğini söylediği ev ile gireceğini söylediği evin birbirlerinden farklı olduğunu söyleyerek iki lafzı te'lîf edecekleri bilindiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nübüvvetini ikrâr eden, O'nun yaratılmışlar arasında en dürüst, en doğru sözlü, yalandan, yalan ve çelişkili sözler söylemekten en uzak kimse olduğuna yakînen inanan bir kimsenin Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Cehen-

nem isminin vâki olduğu yerlerden hiçbirine girmez" manasını kastederek *"Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimse cehenneme girmez"* buyurup sonra *"Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimse cehennemden çıkar"* demeyeceğine yakînen iman etmesi gerekir. Çünkü Ondan rivâyet edilen iki lafız bu manaya hamledildiği takdirde lafızlardan biri diğeriyle çekişkili olur. Bu iki lafız zikrettiğimiz şekilde tevil edilirse işte o zaman manaları ittifak hâlinde olur ve kendileriyle hâs/özel kastedilen âm/genel lafızlardan olurlar. Bu faslı iyi anlayın! Aldatılmayın! Sonra doğru yoldan saparsınız.

Yine biz şöyle diyoruz: Araplar yakînen bilir ki bir kimse belirli bir müddeti ya da belirli bir zamanı kastederek "Şu yere girmeyeceğim" ya da "Falanca şu yere girmeyecek" diyebilir. Bu açıdan Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in "Şunu şunu yapan cennete giremez" buyurması ve bununla o kimsenin o günahı işlemeyen kimselerin girdiği vakitte cennete girmeyeceğini kastetmiş olması mümkündür. Çünkü o ya günahından hesâba çekildiğinden dolayı ya da eğer o günah kendisini işleyen kimseye - Allah affedip, kerem edip o günahı bağışlamazsa- cehennemi gerekli kılan bir günahsa o günahın büyüklüğüne göre azaba uğratılmak üzere cehenneme sokulduğundan dolayı cennete girmekten alıkonulur.

Evet, bu haberlerin manası mutlaka bu manalardan biridir. Çünkü bu haberler bu manalardan birine hamledilmediği zaman birbirlerini çürütür ve birbirlerini yalanlar. Âlimlerin Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in haberlerini Alî b. Ebî Tâlib'in "Size Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den bir şey söylendiği zaman onun hakkında en güzel, hidâyete ve takvâya en yakın olanını düşünün" sözüne uyarak tevil etmeleri gerekir.

٥٩١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ السُّلَمِيُّ، عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: " إِذَا حَدَّثْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَظُنُّوا بِهِ الَّذِي هُوَ أَهْنَاهُ وَأَهْدَاهُ وَأَتْقَاهُ، وَخَرَجَ عَلِيٌّ وَقَدْ ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ: نِعْمَ سَاعَةُ الْوِتْرِ هَذِهِ "

591- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Amr b. Murre'den, onun Ebu'l Bahterî'den, onun Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'den, onun da Alî *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Size Rasulullah *(sallallâ-*

hu aleyhi ve sellem)'den bir şey söylendiği zaman onun hakkında en güzel, hidâyete ve takvaya en yakın olanını düşünün." Sonra Alî namaz için çağırılınca çıktı ve "Şimdi ne güzel vitir zamanıdır!" dedi.

وَثنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَا: ثنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ، وَقَالَ: عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ قَالَ: وَخَرَجَ عَلِيٌّ حِينَ ثَوَّبَ الْمُثَوِّبُ لِلصَّلَاةِ، فَقَالَ: أَيْنَ السَّائِلُ عَنِ الْوِتْرِ؟ هَذَا حِينُ وِتْرٍ حَسَنٍ

Bize yine Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd ve Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dediler ki: Bize Şu'be *bu isnâd ile aynısını* tahdis etti. Ayrı olarak şöyle dedi: Abdurrahmân es-Sülemî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle dedi: Alî namaza çağıran çağırdığı zaman çıktı ve dedi ki: "Vitir hakkında soran nerede? Şimdi güzel bir vitir vaktidir."

Allah (azze ve celle)'nin "O Size Hayat Veren, Sonra Öldüren, Sonra Tekrar Diriltecek Olandır" Buyruğunun, O'nun "Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin" Buyruğunu Delil Getirerek Kabir Azâbını İnkâr Edip Allah'ın Kıyâmet Gününden Önce Kimseyi Diriltmeyeceğini Söyleyenlerin İddia Ettiğinin Aksine Allah (azze ve celle)'nin İnsanı İki Defadan Fazla Diriltecek Olmasıyla Çelişmediğinin Delîlinin Zikri Bâbı

Bu âyet kitaplarımızın birçok yerinde anlattığım cinstendir: Bir sayının zikredilmesi o sayının yukarısını nefyetmez. Bunu iyi anlayın ve başkalarını hataya düşürmeyin.

Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: "*Ya da çatıları üzerine yıkılmış bir kasabaya uğrayan(ı görmedin mi?) O 'Allah bunu ölümünden sonra nasıl diriltecek?' demişti. Sonra Allah onu yüz yıl ölü bıraktı ve sonra onu diriltti...*" (*Bakara*, 259)

Evet, Allah (azze ve celle) bu kula kıyâmet günündeki yeniden diriliş-ten önce iki kere hayat vermiştir. Yine onu kıyâmet gününde de dirilte-cektir. Görüldüğü üzere bu âyet Allah Teâlâ'nın bu kula iki kere hayat verdiğini, yüz yıl ölü kaldıktan sonra ona ikinci defa hayat verdiğini açık bir şekilde bildirmektedir. Allah ona kıyâmet günü de hayat verecek ve onu yeniden diriltecektir.

Yine Allah (celle ve alâ) şöyle buyurmuştur: "*Binler oldukları hâlde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara 'Ö-lün!' dedi ve sonra onları diriltti.*" (*Bakara*, 243)

İlk kitabımda, "Meâni'l Kur'ân/Kur'ân'ın Manaları" kitabında bu emrin tekvînî bir emir olduğunu beyân etmiştim. Allah onları "*Ölün!*" buyruğuyla öldürmüştür. Çünkü âyetin siyâkı onların öldüğüne delâlet etmektedir. Çünkü diriltme ancak öldürmeden sonra mümkün olur. Zira Allah (azze ve celle)'nin "*Sonra onları diriltti*" buyruğu onların önce ölmüş olduklarına, sonra Allah'ın onları ölümlerinden sonra dirilttiğine delâlet etmektedir. Görüldüğü üzere Allah bu topluluğa yeniden diriliş-ten önce iki kere hayat vermiştir. Yine O kıyâmet günü de onları yeni-den diriltecek ve onları diri kılacaktır. Kitap Allah'ın bu topluluğu -daha önce onları diriltmesi adına zikredilenlerle birlikte- üç defa dirilteceği-ne delâlet etmektedir.

Eğer şu câhillerin iddia ettiği gibi Allah (azze ve celle) yeniden diriliş vaktinden önce kabirde kimseyi diriltmeyecek olsaydı Allah'ın kitabında ve nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetlerinde onların çürük iddialarının hilâfına olan naslar bulunur muydu?

Allah (azze ve celle) Firavun hanedânının sabah akşam ateşe sunulduklarını bildirmiştir. Âyetin siyâkı da ateşin onlara kıyâmet gününden önce sunulduğuna delâlet etmektedir. Ateşin içerisinde ruh olmayan bir cesede sunulması ve (o cesedin sâhibinin) ateşin kendisine sunulduğundan haberi olmaması ise imkânsızdır. Yine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ateşin her ölüye -ateş ehlinden olduğu takdirde- sunulacağını haber vermiştir. Aynı şekilde o cennetin de her ölüye -eğer onun ehlindense- sabah akşam arz edileceğini bildirmiştir.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ يُعْرَضُ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَقَالُوا: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى تُبْعَثَ إِلَيْهِ "

Bize Yahyâ b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Ubeydullah'tan, onun Nâfi'den, onun İbn Ömer'den, onun da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: *"Biriniz öldüğü zaman oturacağı yer ona sabah akşam gösterilir. Eğer cehennem ehlindense 'Bu, kendisine gönderilene kadar senin oturacağın yerdir' derler."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin tariklerini "Kitâbu'l Cenâiz"de ("Cenâzeler Kitabı"da) kabir azâbı ile ilgili baplarda yazdırdım. Bu haber kabirdeki kimsenin kabirde bir hayâta sahip olduğunu açıkça beyân etmektedir. Yine cennetin ve cehennemin, Cehmiyye'nin onların henüz yaratılmamış olduğunu iddia etmesinin aksine yaratılmış durumda olduğunu da açıkça beyân etmektedir.

Şimdi okuduğum âyetlerin delâlet ettiği şeyin aynısına delâlet eden bir habere ve Allah (azze ve celle)'nin kabirdeki kimseyi kıyâmet gününden önce dirilteceğinin beyânına kulak verin. Ben bu haberi kabir azabı ile ilgili baplarda zikretmedim. Çünkü zikredeceğim haberlerde azap söz konusu edilmemektedir. Bunlarda ancak kabirdeki diriltme söz konusu edilmektedir, azap değil.

٥٩٢- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى وَهُوَ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ

592- Bize Yûsuf b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Süleymân et-Teymî'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: "*Mûsâ'nın yanından geçtim, kabrinde namaz kılıyordu.*"

Göklerin Yaratılmasından Önce Allah *(azze ve celle)*'nin Arşının Bulunduğu Yerin Zikri Bâbı

٥٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرِ بْنِ رِبْعِيٍّ، وَأَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ سَعْدٍ الْقَيْسِيَّانِ قَالاَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَخْرَةَ جَامِعُ بْنُ شَدَّادٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: دَخَلَ قَوْمٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلُوا يَسْأَلُونَهُ وَيَقُولُونَ: أَعْطِنَا حَتَّى سَاءَهُ ذَلِكَ، ثُمَّ خَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ، فَقَالُوا: جِئْنَا لِنُسَلِّمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَتَفَقَّهَ فِي الدِّينِ، وَنَسْأَلَ عَنْ بَدْءِ هَذَا الْأَمْرِ، قَالَ: «فَاقْبَلُوا بُشْرَى اللَّهِ» ، وَقَالَ ابْنُ مَعْمَرٍ: «بُشْرَى اللَّهِ» ، وَقَالُوا جَمِيعًا: «إِذْ لَمْ يَقْبَلْهُ أُولَئِكَ» يَعْنِي الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ قَالُوا: قَدْ قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَانَ اللَّهُ وَلَا شَيْءَ غَيْرَهُ، وَكَانَ الْعَرْشُ عَلَى الْمَاءِ، وَكَتَبَ فِي الذِّكْرِ كُلَّ شَيْءٍ، ثُمَّ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ» ثُمَّ أَتَاهُ آتٍ يَعْنِي عِمْرَانَ فَقَالَ: إِنَّ نَاقَتَكَ قَدْ ذَهَبَتْ قَالَ: فَخَرَجْتُ وَالسَّرَابُ يَنْقَطِعُ، وَقَالَ ابْنُ مَعْمَرٍ: يَتَقَطَّعُ دُونَهَا، فَلَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ تَرَكْتُهَا"

593- Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'î ve Ebû Ğassân Mâlik b. Sa'd el-Kaysiyyân tahdis etti, dediler ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sahra Câmi' b. Şeddâd tahdis etti. Onun Safvân İbn Muhriz'den, onun İmrân b. Husayn'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bazı kimseler Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yanına girdiler, O'ndan bir şeyler istemeye ve "Bize ver!" demeye başladılar. Öyle ki bu O'nu sıkıntı verdi. Derken O'nun yanından çıktılar. Sonra O'nun yanına başka kimseler geldi. "Biz Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e selâm vermeye, din hususunda fıkıh sâhibi olmaya

ve bu işin (yani yaratılışın) başlangıcını sormaya geldik" dediler. Bunun üzerine O "*Allah'ın müjdesini kabul edin, zira onlar* -yani O'nun yanından çıkanlar- *kabul etmediler*" buyurdu. Onlar da "Kabul ettik ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Allah vardı ve O'ndan başka hiçbir şey yoktu. Arş da su üzerindeydi. Zikir'de her şeyi yazdı. Sonra Allah yedi göğü yarattı...*"

Sonra biri ona -yani İmrân'a- geldi ve "Deven gitmiş" dedi. İmrân dedi ki: "Bunun üzerine serap onun berisinde kesildiği hâlde çıktım. Gerçekten ben (Rasulullah'ın söylediklerini kaçırmamak için) onu bırakmış olmayı isterdim."

٥٩٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، وَأَبُو غَسَّانَ، قَالَا: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: «مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ، وَبَصْرُ كُلِّ سَمَاءٍ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ يَعْنِي غِلَظُهَا، وَمَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ وَبَيْنَ الْمَاءِ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ» ، وَلَمْ يَقُلِ ابْنُ مَعْمَرٍ: «وَبَصْرُ كُلِّ سَمَاءٍ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ» ، وَلَمْ يَقُلْ أَيْضًا: وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ وَبَيْنَ الْمَاءِ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ، وَالْعَرْشُ فَوْقَ الْمَاءِ، وَاللَّهُ فَوْقَ الْعَرْشِ، وَمَا يَخْفَى عَلَيْهِ مِنْ أَمْرِكُمْ شَيْءٌ

594- Bize Muhammed b. Ma'mer ve Ebû Ğassân tahdis etti, dediler ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti. Onun Âsım b. Behdele'den, onun Zirr b. Hubeyş'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd dedi ki: Semâ ile yer arası beş yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Her semânın busru -yani kalınlığı- beş yüz yıldır. İki semâ arasında beş yüz yıl vardır. Kürsî ile su arasında da beş yüz yıl vardır. -İbn Ma'mer "Her semânın busru beş yüz yıldır" demedi. Yine o "Kürsî ile su arasında beş yüz yıl vardır" da demedi.- Arş suyun üzerindedir. Allah da Arş'ın üzerindedir. Sizin işlerinizden hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

٥٩٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، يَعْنِي ابْنَ طَلْحَةَ الْقَنَّادَ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ، وَهُوَ ابْنُ نَصْرٍ الْهَمْدَانِيُّ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَعَنْ مُرَّةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ نَاسٍ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ} قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَلَمْ يَخْلُقْ شَيْئًا غَيْرَ مَا خَلَقَ قَبْلَ الْمَاءِ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ أَخْرَجَ مِنَ الْمَاءِ دُخَانًا فَارْتَفَعَ فَوْقَ الْمَاءِ فَسَمَا عَلَيْهِ فَسَمَّاهُ سَمَاءً، ثُمَّ أَيْبَسَ الْمَاءَ فَجَعَلَهُ أَرْضًا وَاحِدَةً، ثُمَّ فَتَقَهَا فَجَعَلَهَا سَبْعَ أَرَاضِينَ فِي يَوْمَيْنِ فِي الْأَحَدِ وَالِاثْنَيْنِ فَخَلَقَ الْأَرْضَ عَلَى حُوتٍ، وَالْحُوتُ هُوَ النُّونُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ بِقَوْلِهِ: {ن وَالْقَلَمِ} [القلم: 1] وَالْحُوتُ فِي الْمَاءِ، وَالْمَاءُ عَلَى ظَهْرِ صَفَاةٍ، وَالصَّفَاةُ عَلَى ظَهْرِ مَلَكٍ، وَالْمَلَكُ عَلَى الصَّخْرَةِ، وَالصَّخْرَةُ فِي الرِّيحِ، وَهِيَ الصَّخْرَةُ الَّتِي ذَكَرَ لُقْمَانُ لَيْسَتْ فِي السَّمَاءِ وَلَا فِي الْأَرْضِ، فَتَحَرَّكَ الْحُوتُ، فَاضْطَرَبَتْ، فَتَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ، فَأَرْسَى عَلَيْهَا الْجِبَالَ، فَقَرَّتْ، فَالْجِبَالُ تَفْخَرُ عَلَى الْأَرْضِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَخَلَقَ الْجِبَالَ فِيهَا وَأَقْوَاتَ أَهْلِهَا وَشَجَرَهَا وَمَا يَنْبَغِي لَهَا فِي يَوْمَيْنِ، فِي الثُّلَاثَاءِ وَالْأَرْبِعَاءِ، فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا} يَقُولُ: أَنْبَتَ أَشْجَارَهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا لِأَهْلِهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ، يَقُولُ: مَنْ سَأَلَ فَهَكَذَا الْأَمْرُ، {ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ} [فصلت: 11] ، وَكَانَ ذَلِكَ الدُّخَانُ مِنْ تَنَفُّسِ الْمَاءِ حِينَ تَتَنَفَّسُ، فَجَعَلَهَا سَمَاءً وَاحِدَةً، ثُمَّ فَتَقَهَا فَجَعَلَهَا سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ فِي الْخَمِيسِ وَالْجُمُعَةِ وَإِنَّمَا سُمِّيَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّهُ جَمَعَ فِيهِ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ"

595- Bize Ahmed b. Osmân b. Hakîm el-Evdî tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Hammâd -yani İbn Talha el-Kannâd- tahdis etti, dedi ki: Bize Esbât -ki o İbn Nasr el-Hemdânî'dir- tahdis etti. Onun es-Süddî'den, onun Ebû Mâlik'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan, onun Murra el-Hemdânî'den, onun İbn Mes'ûd'dan, onun da Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashâbından bazı kimselerden rivâyet ettiğine göre O "*O yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra semâya yönelen ve onları yedi semâ olarak düzenleyendir*" (Bakara, 29) buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: "*Allah* (tebâreke ve teâlâ) *suyun üzerindeki Arşının üzerindeydi. Sudan önce yarattıklarının dışında bir şey yaratmamıştı. Mahlûkâtı yaratmayı dilediği zaman sudan bir duman çıkardı. O duman suyun üzerinde yükseldi, onun üzerine çıktı. Bunun*

üzerine (Allah) onu semâ olarak isimlendirdi. Sonra suyu kuruttu ve onu tek bir yer kıldı. Sonra onu ayırdı ve iki günde, pazar ve pazartesi günlerinde yedi yer kıldı. Yeri hûtun (balığın) üzerinde yarattı. Hût, Allah (azze ve celle)'nin Kur'ân'da 'Nûn, kaleme andolsun...' (Kalem, 1-2) buyruğunda zikrettiği nûndur. Hût suyun içindedir. Su bir kayanın sırtındadır. Kaya bir meleğin sırtındadır. Melek bir kayanın üzerindedir. Kaya rüzgârın içindedir. Bu, Lukmân'ın ne semâda ne de yerde olduğunu söylediği kayadır. Sonra hût hareket etti ve titredi. Bunun üzerine yer sarsıldı. Sonra onun üzerine dağları çaktı. Bunun üzerine (yer) karar kıldı. Bu yüzden dağlar yeryüzüne karşı iftihar eder. Çünkü Allah Teâlâ 'Sizi sarsmasın diye onda kazıklar yarattı' buyurmuştur. Orada dağları, ehlinin azıklarını, ağaçlarını ve onun için gerekli olanları iki günde, salı ve çarşamba günlerinde yarattı. Zira O şöyle buyurmaktadır: 'Siz mi yeri iki günde yaratana küfrediyor ve O'na denkler kılıyorsunuz? İşte bu Âlemlerin Rabbi'dir! Orada onun üzerinde kazıklar yarattı ve orayı bereketlendirdi...' (Fussilet, 10) Şöyle demektedir: Soranlara cevap olarak tam dört günde onun ağaçlarını bitirdi ve oradakiler için azıklarını orada takdîr etti. Yani O şöyle demektedir: Kim sorarsa işte durum böyledir. Sonra duman hâlindeyken semâya yöneldi. Bu duman, nefes aldığı zaman suyun nefesindendi. Sonra onu tek bir semâ yaptı. Sonra onu iki günde, perşembe ve cuma günlerinde ayırdı ve yedi semâ hâline getirdi. Cumaya cuma denmesinin sebebi göklerin ve yerin yaratılmasının kendisinde toplanmasıdır."

٥٩٦- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سُفْيَانَ يَعْنِي الْحِمْيَرِيَّ سَعِيدَ بْنَ يَحْيَى الْوَاسِطِيَّ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ: {هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ} [البقرة: 29] قَالَ: " خَلَقَ اللَّهُ الْأَرْضَ قَبْلَ السَّمَاءِ، فَلَمَّا خَلَقَ الْأَرْضَ ثَارَ مِنْهَا الدُّخَانُ، فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ} [فصلت: 11] قَالَ: {فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ} [البقرة: 29] قَالَ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ، وَسَبْعَ أَرَضِينَ بَعْضُهُنَّ تَحْتَ بَعْضٍ"

596- Bize Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Süfyân -yani el-Hımyerî Saîd b. Yahyâ el-Vâsıtî- tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun İbn Ebî Necîh'ten, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o "*O yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra semâya*

yönelen ve onları yedi semâ olarak düzenleyendir" buyruğu hakkında şöyle demiştir: Allah yeri semâdan önce yarattı. Yeri yarattığı zaman ondan bir duman çıktı. Nitekim O *"Sonra duman hâlindeyken semâya yöneldi"* buyurmaktadır. Dedi ki: Sonra onları yedi semâ olarak düzenledi. Yani bir kısmı diğerinin üzerinde olacak şekilde... Yine bir kısmı diğerinin altında olacak şekilde yedi yeri düzenledi.

Bu Kitapta Zikretmiş Olduğumuz Bablara Şunlar da İlhâk Edilebilir

٥٩٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمُقَوِّمُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُثْمَانَ أَبُو بَكْرٍ الْبَكْرَاوِيُّ، رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ مُحَمَّدًا، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ رَأَى رَبَّهُ

597- Bize İbrâhîm b. Abdulazîz el-Mukavvim tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Osmân Ebû Bekr el-Bekrâvî *(rahimehullah)* tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. Onun Katâde'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Rabbini görmüştür.

٥٩٨- حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ النُّعْمَانِ وَهُوَ ابْنُ بَشِيرٍ قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَخَرَجَ يَجُرُّ ثَوْبَهُ فَزِعًا حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَلَمْ يَزَلْ يُصَلِّي حَتَّى انْجَلَتْ، فَلَمَّا انْجَلَتْ قَالَ: إِنَّ أُنَاسًا يَزْعُمُونَ أَنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ إِلَّا لِمَوْتِ أَحَدٍ عَظِيمٍ مِنَ الْعُظَمَاءِ، وَلَيْسَ كَذَلِكَ، إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَاللَّهُ إِذَا تَجَلَّى لِشَيْءٍ مِنْ خَلْقِهِ خَشَعَ لَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا كَأَحْدَثِ صَلَاةٍ صَلَّيْتُمُوهَا مِنَ الْمَكْتُوبَةِ

598- Bize Bündâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti. Onun Hâlid'den, onun Ebû Kılâbe'den, onun en-Nu'mân'dan -ki o İbn Beşîr'dir- rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine O korkuya kapılmış bir şekilde elbisesini sürüyerek çıktı ve mescide geldi. (Güneş) açılıncaya kadar namaz kılmaya devam etti. (Güneş) açılınca şöyle buyurdu: "*Bazı insanlar güneşin ve ayın mutlaka büyük kimselerden birinin ölümü sebebiyle tutulduğunu söylüyorlar. Hâlbuki durum böyle değildir. Güneş ve ay birinin ölümü ya da doğumu sebebiyle tutulmaz. Fakat onlar Allah* (azze ve celle)*'nin âyetlerinden iki âyettir. Allah mahlûkâtından bir şeye*

tecellî ettiği zaman o kendisi karşısında ürperir. Bunu gördüğünüz zaman kıldığınız en yakın farz namaz gibi namaz kılın."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberin manası Allah Teâlâ'nın "*Rabbi dağa tecellî ettiği zaman onu paramparça etti...*" buyruğuna benzemektedir. Ayrıca biz Ebû Kılâbe'nin en-Nu'mân b. Beşîr'den bir şey işittiğini ya da onu gördüğünü bilmiyoruz.

٥٩٩- حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا طَلْحَةُ بْنُ خِرَاشٍ، قَالَ: لَقِيَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَأَخْبَرَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَهُ فَقَالَ: " يَا جَابِرُ مَالِي أَرَاكَ مُنْكَسِرًا؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتُشْهِدَ أَبِي وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا وَعِيَالًا، فَقَالَ: " أَلَا أُبَشِّرُكَ بِمَا لَقِيَ اللَّهُ بِهِ أَبَاكَ، إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُكَلِّمْ أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ قَطُّ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ، وَإِنَّ اللَّهَ أَحْيَا أَبَاكَ فَكَلَّمَهُ كِفَاحًا، وَقَالَ: يَا عَبْدِي تَمَنَّ عَلَيَّ مَا شِئْتَ أُعْطِيكَ، قَالَ: تَرُدُّنِي إِلَى الدُّنْيَا فَأُقْتَلُ فِيكَ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: لَا، إِنِّي أَقْسَمْتُ بِيَمِينِ أَنَّهُمْ إِلَيْهَا لَا يُرْجَعُونَ يَعْنِي الدُّنْيَا " حَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ حَبِيبِ بْنِ عَرَبِيٍّ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ الْمَدَنِيُّ بِنَحْوِهِ

599- Bize Abde b. Abdullah el-Huzâ'î tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Talha b. Hirâş tahdis etti, dedi ki: Câbir b. Abdullah benimle karşılaştı ve bana Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisiyle karşılaştığını ve kendisine "Ey Câbir, seni neden üzgün görüyorum?" diye sorduğunu haber verdi. (Sonra şöyle devam etti:) "Ey Allah'ın Resûlü, babam şehîd oldu, geride bir borç ve âile bıraktı" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Seni Allah'ın babanı neyle karşıladığı ile müjdeleyeyim mi? Allah mahlûkâtından biri ile ancak perde arkasından konuşmuştur. Allah senin babanı diriltti ve onunla arada perde olmaksızın konuştu. 'Ey kulum, dile benden ne dilersen, sana vereceğim' buyurdu. O da 'Beni dünyaya geri döndürmeni ve senin yolunda öldürülmeyi (istiyorum)' diye cevap verdi. Bunun üzerine O* (tebâreke ve teâlâ) *'Hayır, onların oraya -yani dünyaya- döndürülmeyeceklerine dâir yemin ettim' dedi.*"

Bunu bize Yahyâ b. Habîb b. Arabî de tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Kesîr el-Ensârî el-Medenî *benzerini* tahdis etti.

٦٠٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ وَهُوَ ابْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنْتُ مُسْتَتِرًا بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، قَالَ: فَجَاءَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ كَثِيرٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ، وَقَلِيلٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ، قُرَشِيٌّ وَخَتْنَاهُ، ثَقَفِيَّانِ أَوْ ثَقَفِيٌّ وَخَتْنَاهُ قُرَشِيَّانِ، قَالَ: " فَتَكَلَّمُوا بِكَلَامٍ لَمْ أَفْهَمْهُ فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتَرَوْنَ اللَّهَ يَسْمَعُ كَلَامَنَا هَذَا، قَالَ: فَقَالَ الْآخَرُ: أَرَى أَنَّا إِذَا رَفَعْنَا أَصْوَاتَنَا سَمِعَهُ، وَإِذَا لَمْ نَرْفَعْهَا لَمْ يَسْمَعْهُ، فَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ سَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا سَمِعَهُ كُلَّهُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ} [فصلت: 22] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ"

600- Bize Alî b. Haşrem tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun Umâra'dan -ki o İbn Umeyr'dir- onun Abdurrahmân b. Yezîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah dedi ki: Kabe'nin örtülerine bürünmüştüm. Karınlarının yağı bol, kalplerinin anlayışı az olan üç adam geldi. Bir Kureyşli ve onun Sakîfli iki damadı ya da bir Sakîfli ve onun Kureyşli iki damadı... Anlamadığım bir şeyler söylediler. Aralarından biri "Sizce Allah şu konuşmamızı duyuyor mudur?" dedi. Diğerleri "Bence seslerimizi yükselttiğimiz zaman onu duyuyor, yükseltmediğimiz zaman duymuyor" dedi. Diğerleri de "Ondan bir şey duyuyorsa hepsini duyuyordur" dedi.

Abdullah dedi ki: Sonra bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlattım. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) şu buyruğunu âyetin sonuna kadar indirdi: *"Kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinizde şâhitlik etmesinden sakınmıyordunuz..."* (Fussilet, 22)

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: İbn Mes'ûd'un "Kitâbu'l Cihâd"da yazdırdığım haberinde o *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme, onlar diridirler..."* (Âli İmrân, 169) buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Cennette (diridirler). Rabbin onlara 'Bir şey istiyor musunuz, onu size vereyim' diye ıttılâ eder/gelir."

Arapların dilinden anlayan herkes bilir ki bir şeye ıttılâ ancak yukarıdan aşağıya olur. Eğer Allah Cehmiyye'nin iddia ettiği gibi hem en üstteki yedinci semâda hem de insanla beraber, onun aşağısında, en

aşağıdaki yedinci kat yerde olsaydı "Rabbin onlara ıttılâ eder" sözünün bir manası olmazdı.

٦٠١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ الْقَيْسِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يُجْمَعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ فَيَجْتَمِعُونَ، فَتَصْعَدُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَتَثْبُتُ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ، فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّكَ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ فَيَقُولُونَ: أَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَتَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ"

601- Bize Muhammed b. Ma'mer el-Kaysî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne, Süleymân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû Sâlih, Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Gece ve gündüz melekleri sabah namazında ve ikindi namazında toplanırlar. Toplanırlar ve gece melekleri yükselir, gündüz melekleri kalır. Rabbin onlara 'Kullarımı nasıl bıraktınız?' diye sorar. Onlar da 'Onlara vardık, namaz kılıyorlardı; onları bıraktık, namaz kılıyorlardı' diye cevap verirler."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu bâbı "Kitâbu's Salât"ta ("Namaz Kitabı"nda) yazdırdım. Bu haber Allah (azze ve celle)'nin semâda olduğunu, meleklerin dünyadan O'na yükseldiklerini, Allah'ın muattıl Cehmiyye'nin iddia ettiğinin hilâfına semâda olduğu gibi dünyada olmadığını açıkça beyân etmektedir. Eğer onların iddia ettiği gibi olsaydı melekler Allah'a dünyada giderlerdi ya da Yaratıcılarına gitmek için en aşağıdaki yere inerlerdi. Allah'ın ardı arkası gelmeyen lânetleri Cehmiyye'nin üzerine olsun!

٦٠٢- حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: «سَارِعُوا إِلَى الْجُمَعِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْرُزُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فِي كَثِيبٍ مِنْ كَافُورٍ أَبْيَضَ، يَكُونُ مِنْهُ فِي الْقُرْبِ عَلَى قَدْرِ إِسْرَاعِهِمْ إِلَى الْجُمُعَةِ، فَيُحْدِثُ لَهُمْ مِنَ الْكَرَامَةِ شَيْئًا لَمْ يَكُونُوا رَأَوْهُ قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُوا إِلَى أَهْلِيهِمْ وَقَدْ أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُمْ» وَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ يُرِيدُ

الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ: فَإِذَا رَجُلَانِ قَدْ سَبَقَاهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: رَجُلَانِ وَأَنَا الثَّالِثُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يُبَارِكُ فِي الثَّالِثِ

602- Bize Seleme b. Şebîb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti, dedi ki: Bana el-Minhâl b. Amr, Ebû Ubeyde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah dedi ki: "Cumalara koşuşun! Zira Allah *(azze ve celle)* cennet ehline her cuma beyaz kâfurdan bir tepenin üzerinde görünecektir. O'na olan yakınlıkları cumaya koşuşları ölçüsünde olacaktır. Bunun üzerine O onlara öyle bir saygınlık verecektir ki onlar daha önce onu görmemişlerdir. Sonra Allah kendilerine saygınlık vermiş oldukları hâlde âilelerine döneceklerdir."

Abdullah b. Mes'ûd cuma günü mescide doğru çıktı. Sonra iki adamın kendisinden daha önce mescide gelmiş olduğunu gördü. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "İki adam, ben de üçüncüyüm. İnşâallah üçüncüye de bereket verilir."

٦٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي صَفْوَانَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ وَكِيعِ بْنِ حُدُسٍ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَكُلُّنَا يَرَى رَبَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ؟ قَالَ: «أَلَيْسَ كُلُّهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَى الْقَمَرِ خَالِيًا بِهِ» ، قَالَ: قُلْتُ بَلَى، قَالَ: فَاللَّهُ أَعْظَمُ

603- Bize Muhammed b. Ebî Safvân es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân -yani İbn Mehdî- tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Ya'lâ b. Atâ'dan, onun Vekî' b. Hudus'tan, onun amcası Ebû Razîn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, her birimiz kıyâmet günü Rabbini görecek mi? Bunun O'nun mahlûkâtından delîli nedir?" "*Onların hepsi aya yalnızken bakmıyor mu?*" diye sordu. "Bakıyorlar" diye cevap verdim. "*Allah daha büyüktür*" buyurdu.

٦٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ وَهُوَ ابْنُ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ مُوسَى،

عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَرَآهُ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ وَكَلَّمَهُ مُوسَى مَرَّتَيْنِ» ، قَالَ عَامِرٌ: فَانْطَلَقَ مَسْرُوقٌ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَذَكَرَ الْخَبَرَ

604- Bize Ebu'l Eş'as Ahmed b. el-Mikdâm el-İclî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu'temir, İsmâîl'den -ki o İbn Ebî Hâlid'dir- onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Âmir haber verdi. Onun Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den, onun da Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah rüyetiyle kelâmını Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Mûsâ (aleyhisselâm) arasında paylaştırmıştır. Muhammed O'nu iki kere görmüş, Mûsâ O'nunla iki kere konuşmuştur."

Âmir dedi ki: "Bunun üzerine Mesrûk Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya gitti..." Sonra haberi zikretti.

٦٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ الْقَيْسِيُّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ مُرَّةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " عَجِبَ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْ رَجُلَيْنِ رَجُلٍ ثَارَ مِنْ وِطَائِهِ وَلِحَافِهِ مِنْ بَيْنِ حِبِّهِ وَأَهْلِهِ إِلَى صَلَاتِهِ، فَيَقُولُ رَبُّنَا: انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي: ثَارَ مِنْ فِرَاشِهِ وَوِطَائِهِ مِنْ بَيْنِ حِبِّهِ وَأَهْلِهِ إِلَى صَلَاتِهِ، رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي، وَشَفَقَةً مِمَّا عِنْدِي، وَرَجُلٌ غَزَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَانْهَزَمُوا، فَعَلِمَ مَا عَلَيْهِ مِنَ الْفِرَارِ، وَمَا لَهُ فِي الرُّجُوعِ، فَرَجَعَ حَتَّى أُهَرِيقَ دَمُهُ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي، وَشَفَقَةً مِمَّا عِنْدِي، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمَلَائِكَةِ: انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي، رَجَعَ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي وَرَهْبَةً مِمَّا عِنْدِي حَتَّى أُهَرِيقَ دَمُهُ"

605- Bize Muhammed b. Ma'mer el-Kaysî tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Murra el-Hemdânî'den, onun İbn Mes'ûd'dan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "*Rabbimiz* (tebâreke ve teâlâ) *iki adama şaşırdı. Bir adam yatağından ve örtüsünden sıyrılıp sevgilisinin ve ehlinin arasından namaza kalkar. Bunun üzerine Rabbimiz 'Kuluma bakın, katımda bulunana rağbetinden dolayı, yine katımda bulunandan sakındığından dolayı yatağından ve döşeğinden sıyrılıp sevgilisi ve ehli arasından namaza kalktı' buyurur. Yine bir adam Allah yolunda savaşır. Bozguna uğrarlar. Kaçsa kendisinin aleyhine ne olduğunu, geri dönse kendisinin lehine ne*

olduğunu bilir ve geri döner. Tâ ki katımda bulunana rağbetinden dolayı, yine katımda bulunandan sakındığından dolayı kanı akıtılır. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) *meleklere şöyle buyurur: 'Kuluma bakın, katımda bulunana rağbetinden dolayı, yine katımda bulunandan sakındığından dolayı geri döndü ve kanı akıtıldı.'"*

٦٠٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ كُرَيْبٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُرَّةَ، {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13] قَالَ: رَأَى جِبْرِيلَ فِي وَبَرِ رِجْلَيْهِ مِثْلُ الْقَطْرِ عَلَى الْبَقْلِ

606- Bize Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Kays b. Murra'dan rivâyet ettiğine göre o "*Gerçekten onu bir diğer inişte daha görmüştü*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Cibrîl'i ayaklarının tüyü içerisinde baklanın üzerindeki damla gibi gördü."

٦٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ: " إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالْأَرْضَ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالثَّرَى عَلَى أُصْبُعٍ، وَالْخَلَائِقَ عَلَى أُصْبُعٍ ثُمَّ قَالَ: أَنَا الْمَلِكُ، فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ}

607- Bize Alî b. Haşrem tahdis etti, dedi ki: Bize Îsâ b. Yûnus haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e kitap ehlinden bir adam geldi ve dedi ki: "Ey Ebu'l Kâsım! Allah gökleri bir parmak üzerinde yarattı, yeri bir parmak üzerinde yarattı, ağaçları bir parmak üzerinde yarattı, toprağı bir parmak üzerinde yarattı, diğer mahlûkâtı da bir parmak üzerinde yarattı. Sonra 'Melik Benim!' dedi." Bunun üzerine ben gerçekten Rasulullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm. Sonra "*Allah'ı hakkıyla takdîr edemediler*" buyurdu.

٦٠٨- حدثنا عيسى بن أبي حرب، قال: ثنا يحيى بن أبي بكير، قال: ثنا بشر بن حسين، وهو أبو محمد الأصبهاني قال: ثنا الزبير بن عدي، عن أنس بن مالك، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يعني يقول تبارك وتعالى: "كذبني عبدي ولم يكن له أن يكذبني، وشتمني ولم يكن له أن يشتمني، فأما تكذيبه إياي: يعني قوله: لن يعيدنا الله كما بدأنا إنه ليس أول الخلق، يريد بأشد علينا من آخره «لم يذكر عيسى بن أبي حرب هذا الكلام، ولم يكن في كتابه،» وأما شتمه إياي: فإنه يقول: اتخذ الله ولدا، وأنا الأحد، الصمد، لم ألد ولم أولد، ولم يكن له كفوا أحد"

608- Bize Îsâ b. Ebî Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ebî Bukeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. Huseyn -ki o Ebû Muhammed el-Isbehânî'dir- tahdis etti, dedi ki: Bize ez-Zubeyr b. Adiyy, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah (tebâreke ve teâlâ)'nın buyurduğunu kastederek şöyle dedi: "*Beni yalanlamak haddi olmadığı hâlde kulum Beni yalanladı. Bana hakâret etmek haddi olmadığı hâlde Bana hakâret etti. Onun beni yalanlaması 'Allah bizi ilk yarattığı gibi asla geri döndüremez (yeniden diriltemez)' demesidir. Yaratmanın başı değildir. Yani yaratmanın başı bize sonundan daha zor değildir. -Îsâ b. Ebî Harb bu sözü söylemedi, bu onun kitabında da yoktu.- Onun Bana hakâret etmesine gelince o 'Allah çocuk edindi' demektedir. Hâlbuki Ben Ehad ve Samed'im. Doğurmadım ve doğurulmadım. Hiç kimse de O'na denk olmadı.*"

٦٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ، عَنْ فُضَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ» ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ: الرَّجُلُ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، إِنَّ الْكِبْرَ مَنْ بَطِرَ الْحَقَّ وَغَمَصَ النَّاسِ»

609- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bana Yahyâ b. Hammâd haber verdi, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. Onun Ebân b. Tağlib'den, onun Fudayl'dan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun

Abdullah'tan, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: *"Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan bir kimse cennete giremez. Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan bir kimse de cehenneme girmez."*

Bir adam "Ey Allah'ın Resûlü, kişi elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını ister?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi: *"Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir hakka karşı büyüklenen ve insanları küçük gören (kimsenin yaptığı şey)dir."*

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: *"Hakka karşı büyüklenen"* lafzı şu cinstendir: Araplar bir fiili zikrederler ve onunla fâilini kastederler. Zira kibir büyüklenen kimsenin fiilidir. Fâil ise büyüklenen kimsedir. Dolayısıyla *"Kibir hakka karşı büyüklenen ve insanları küçük görendir"* buyruğu (*"Mütekebbir hakka karşı büyüklenen ve insanları küçük görendir"* manasına gelmektedir)

٦١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، {وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا} [مريم: 71] قَالَ: «يَرِدُونَهَا ثُمَّ يَصْدُرُونَ عَنْهَا بِأَعْمَالِهِمْ» ، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: فَقُلْتُ لِشُعْبَةَ: إِنَّ إِسْرَائِيلَ حَدَّثَنِي عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ مَرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ شُعْبَةُ: قَدْ سَمِعْتُهُ مِنَ السُّدِّيِّ مَرْفُوعًا، وَلَكِنْ عَمْدًا أَدَعُهُ " قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رَوَاهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ أَيْضًا مَرْفُوعًا حَدَّثَنَاهُ بُنْدَارٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ

610- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun es-Süddî'den, onun Murra'dan, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o *"Sizden kimse yoktur ki oraya varacak olmasın, bu Rabbinin üzerinde kesin bir hükümdür"* (*Meryem*, 71) buyruğu hakkında "Oraya varırlar ve amelleriyle oradan çıkarlar" demiştir.

Abdurrahmân dedi ki: Şu'be'ye "Bana İsrâil, es-Süddî-Murra-Abdullah-Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarîkiyle (merfû olarak) tahdis etti?" dedim. Şu'be dedi ki: "Ben de bunu es-Süddî'den merfû olarak işittim fakat bunu bilerek söylemedim."

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bunu Yahyâ b. Saîd de Şu'be'den yine merfû olarak rivâyet etmiştir.

Bunu bize Bündâr da tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti.

وَثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ: أَنَّ عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعَتْ أُذُنَايَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَيَخْرُجُ أُنَاسٌ مِنَ النَّارِ

Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb de tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris, Amr b. Dînâr'ın kendisine Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini tahdis ettiğini haber verdi: İki kulağım Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitti: "*Bazı insanlar cehennemden çıkacaklardır.*"

٦١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ شَفَاعَةَ مُحَمَّدٍ الْكُبْرَى وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ الْعُلْيَا، وَأَعْطِهِ سُؤْلَهُ فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى، كَمَا آتَيْتَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى

611- Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bana Ma'mer tahdis etti. Onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim: "Allahım! Muhammed'in en büyük şefaatini kabul buyur. Onun derecesini en yükseğe yükselt. Ona âhirette ve dünyada istediğini, İbrâhîm'e ve Mûsâ'ya verdiğin gibi ver."

٦١٢- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيُصِيبَنَّ أَقْوَامًا سَفْعٌ مِنَ النَّارِ عُقُوبَةً بِذُنُوبٍ أَصَابُوهَا ثُمَّ لَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ

612- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun da Enes'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Cehennemden bir karalık bazı kimselere işledikleri günahların*

cezâsı olarak mutlaka bulaşacaktır. Sonra Allah mutlaka onları rahmetinin fazlıyla cennete sokacaktır."

٦١٣- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ دَعَا بِهَا فِي أُمَّتِهِ، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

613- Bize Ebû Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her nebînin ümmeti hakkında etmiş olduğu bir duâsı vardır. Ben ise duâmı kıyâmet günü ümmetim için şefaat olmak üzere sakladım."*

٦١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِبِلَالِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ: ثَنَا الْحَسَنُ، قَالَ: ثَنَا أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ كَانَ لَهُ أَخٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو زَيْدٍ، وَكَانَ يُسْرِعُ فِي الْفِتْنَةِ، فَكَانَ الْأَشْعَرِيُّ يَنْهَاهُ، وَقَالَ: لَوْلَا مَا قُلْتَ مَا حَدَّثْتُكَ أَبَدًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ تَوَاجَهَا بِسَيْفَيْهِمَا فَقَتَلَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ إِلَّا دَخَلَا النَّارَ جَمِيعًا» ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا الْقَاتِلُ: فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ؟ فَقَالَ: «إِنَّهُ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ» ، قَالَ بِلَالٌ: لَا أَعْرِفُ آثَارَهُمْ

614- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, dedi ki: Bize Müslim b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm, Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bilâl b. Ebî Burde'ye dedim ki: Bize el-Hasen tahdis edip şöyle dedi: Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin Ebû Zeyd denilen ve fitneye koşan bir kardeşi vardı. El-Eş'arî onu bundan sakındırırdı. (Bir gün ona) dedi ki: Eğer söylediğin şey olmasaydı sana asla bir şey tahdis etmezdim. Rasulullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kılıçlarıyla birbirlerine yönelen ve biri diğerini öldüren iki müslüman yoktur ki ikisi de cehenneme girecek olmasın."* Ona "Bu kâtildir ama öldürülene ne oluyor?" diye soruldu. Bunun üzerine O *"O da diğerini öldürmek istemişti"* diye cevap verdi.

Bilâl (b. Ebî Burde, Katâde'ye cevap olarak) "Onların eserlerini bilmiyorum" dedi.

٦١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السَّكَنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدِ بْنِ عُقْبَةَ، قَالَ: خَطَبَ مُعَاوِيَةُ، فَتَكَلَّمَ بِشَيْءٍ مِمَّا يُنْكِرُ النَّاسُ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَتًى وَاحِدٌ فَسَرَّهُ وَأَعْجَبَهُ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: يَكُونُ أُمَرَاءُ يَقُولُونَ فَلَا يُرَدُّ عَلَيْهِمْ، يَتَهَافَتُونَ فِي النَّارِ يَتْبَعُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

615- Bize Muhammed b. es-Seken b. İbrâhîm el-Eylî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd b. Ukbe tahdis etti, dedi ki: Muâviye bir hutbe îrâd etti ve insanların hoşlanmadığı bir şey söyledi. Ona yalnızca bir genç karşılık verdi. Bu onun hoşuna gitti ve şöyle dedi: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şöyle buyururken işittim: "*Bazı emirler gelir. Söylerler, onlara karşılık verilmez. Hepsi birbirlerinin peşi sıra cehenneme düşüşür.*"

٦١٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ الْبَزَّارُ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ سُلَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ صُهَيْبٍ الْفَقِيرُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَخْرُجُ أَقْوَامٌ مِنَ النَّارِ قَدِ احْتَرَقُوا إِلَّا دَائِرَةَ وُجُوهِهِمْ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

616- Bize Yahyâ b. Muhammed b. es-Seken el-Bezzâr tahdis etti, dedi ki: Bize Bekr b. Bekkâr tahdis etti, dedi ki: Bize Kays b. Suleym tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Suhayb el-Fakîr, Câbir b. Abdullah'tan Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğunu tahdis etti: "*Bazı topluluklar yüzlerinin yuvarlağı hâricinde tamamen yanmış olarak cehennemden çıkarlar ve cennete girerler.*"

٦١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ أَنْ يُؤَذِّنَ فِي النَّاسِ أَنَّ «مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ مُخْلِصًا فَلَهُ الْجَنَّةُ» ، فَقَالَ عُمَرُ: إِذًا يَتَّكِلُوا قَالَ: فَدَعْهُمْ

617- Bize Abdullah b. İshâk el-Cevherî tahdis etti, dedi ki: Bize Bedel b. el-Muhabber tahdis etti, dedi ki: Bize Zâide, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer'in Ömer tarîkiyle şunu anlattığını işittim: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* insanlar arasında ihlâslı bir şekilde Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek

olduğuna ve ortağının bulunmadığına şehâdet eden herkesin cennetlik olduğunun duyurulmasını emretti. Ömer "O zaman çalışmayı bırakırlar" dedi. Bunun üzerine "*Öyleyse onları bırak*" buyurdu.

٦١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ وَبَرَةَ بْنِ أَبِي دُلَيْلَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلَانِ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، مُخْلِصًا بِهَا رُوحُهُ وَجْهَ اللَّهِ، مُصَدِّقًا بِهَا لِسَانُهُ وَقَلْبُهُ إِلَّا فُتِقَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ فَتْقًا حَتَّى يَنْظُرَ الرَّبُّ إِلَى قَائِلِهَا مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَحَقٌّ لِعَبْدٍ إِذَا نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ يُعْطِيَهُ سُؤْلَهُ»

618- Bize Abdullah b. İshâk el-Cevherî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âsım, Vebera b. Ebî Duleyle'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Muhammed b. Abdullah b. Meymûn tahdis etti, dedi ki: Bana Ya'kûb b. Âsım tahdis etti, dedi ki: Bana Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashâbından iki adam Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittiklerini tahdis ettiler: "*Kim 'Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke lehû lehu'l mulku ve lehu'l hamdu ve huve alâ kulli şey'in kadîr' derse, bunu söylerken rûhu yalnızca Allah'ın vechini ararsa, lisânı ve kalbi bunu tasdîk ederse mutlaka semânın kapıları kendisi için sonuna kadar açılır. Tâ ki Rab dünya ehlinden onu söyleyen kimseye bakar. Allah kendisine baktığı zaman kendisine istediğini vermesi kulun hakkıdır.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: Bu haberlerden her biri kendi konusu ile ilgili bâba döndürülür. Bu haberlerin baplarında bu haberlerin tamamının manasını beyân ettim. Her ne kadar câhillere ve kalplerinde eğrilik olanlara göre bu haberlerin lafızları farklıysa da onların lafızlarını mana yönünden te'lîf ettim.

٦١٩- وَقَدْ ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرٌو، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: "

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَقَدْ كَفَرَ»

619- Bize Ahmed b. Abdurrahmân b. Vehb tahdis etti, dedi ki: Bize amcam tahdis etti, dedi ki: Bana Amr haber verdi. Onun Ca'fer b. Rabî'a'dan, onun İrâk b. Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'ı şöyle derken işitmiştir: Rasulullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: "*Babalarınızdan yüz çevirmeyin. (Onların babalarınız olduğunu inkâr etmeyin.) Kim babasından yüz çevirirse kâfir olur.*"

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) dedi ki: "Kâfir olur" lafzı "Kitâbu'l Îmân"da yazdırdığım baptandır: Küfür ismi bazen imanı tamamen ortadan kaldırmayan bazı masiyetler hakkında kullanılır. Bu masiyetler imandan eksiltir fakat onu tamamen götürmez. Bu manayı o yerde doyurucu şekilde açıkladım.

٦٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، فِي عَقِبِ خَبَرِ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، فِي ذِكْرِ أَهْلِ الْغُرَفِ مِنَ الْجَنَّةِ، قَالَ: ثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَاءَوْنَ فِي الْجَنَّةِ» بِهَذَا يُرِيدُ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: لَا أُبْعِدُ أَنْ يَكُونَ عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ قَدْ سَمِعَهُ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

620- Bize Muhammed b. Yahyâ, Atâ b. Yesâr'ın Ebû Saîd'den rivâyet ettiği cennetteki odalarda bulunanlar hakkındaki haberinin arkasından tahdis etti, dedi ki: Bize Sureyc b. en-Nu'mân tahdis etti, dedi ki: Bize Fuleyh tahdis etti. Onun Hilâl b. Alî'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'tan rivâyet ettiğine göre Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "*Cennet ehli cennette birbirlerini görürler*" buyurmuştur. Bunu -yani Ebû Said'in Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiğin hadisin aynısını- rivâyet etti.

Ebû Bekr (İbn Huzeyme) *(radıyallâhu anh)* dedi ki: Muhammed b. Yahyâ bize dedi ki: "Atâ b. Yesâr'ın bunu hem Ebû Said'den, hem Ebû Hureyre'den işitmiş olabileceğini uzaksamıyorum. Allah onlardan râzı olsun."

İçindekiler

Çıkan Kitaplarımız

1. Muattıla ve Cehmiyye'ye Karşı Savaşta İslam Ordularının Toplanması

İbn Kayyım el-Cevziyye

2. Namaz ve Terkedenin Hükmü

İbn Kayyım el-Cevziyye

3. Namazın Değerinin Yüceltilmesi

Ebû Abdullah el-Mervezî

4. İman: Alâmetleri, Sünnetleri ve Dereceleri

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm

5. Et-Tebsîr fî Meâlimi'd Dîn

Ebû Ca'fer İbn Cerîr et-Taberî

6. Hutbeler ve Öğütler

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm

Lidaru

كتاب التوحيد

وإثبات صفات الرب عز وجل

تصنيف إمام الأئمة

أبي بكر محمد بن إسحاق بن خزيمة

٢٢٣-٣١١هـ

İHLAS
KİTABEVİ

